

The
Robert E. Gross
Collection

A Memorial to the Founder
of the
Lockheed Aircraft Corporation

Business Administration Library
University of California
Los Angeles

BESCHRYVING
VAN
S GRAVEN-HAGE,

BEHELZENDE
DESZELFS OORSPRONG, BENAMING,
GELEGENHEID, UITBREIDINGEN,
ONHEILEN EN LUISTER;
MITSGADERS
STIGTINGE VAN HET HOF, DER KERKEN,
KLOOSTERS, KAPellen, GODSHUIZEN, EN
ANDERE VOORNAAME GEBOUWEN.

*Zittinge der Hooge Collegien zoo van Politie als Justitie;
Instellinge van het Kapittel ten Hove.*

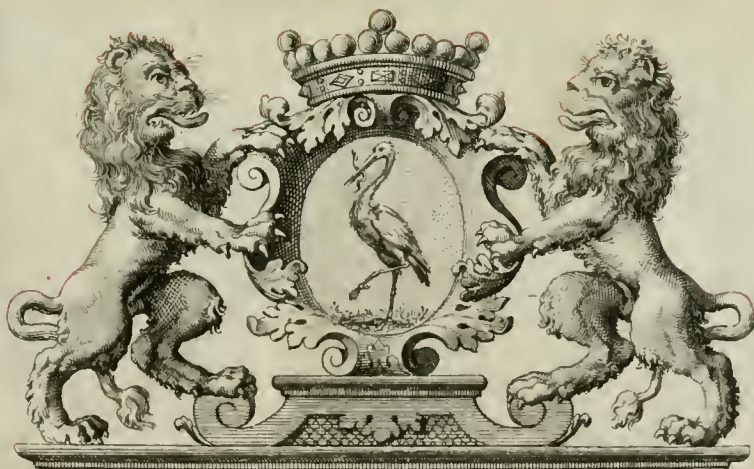
ALS MEDE DE
**PRIVILEGIEN, HANDVESTEN, KEUREN,
EN
WYZE DER REGERINGE.**

Uit zeer veele nooit gedrukte oorspronkelyke Charters en
bescheiden getrokken, opgeheldert en bevestigt,

DOOR
Mr. JACOB DE RIEMER, R. G.

Met veele nieuwwe afbeeldingen verciert.

EERSTE DEELS TWEEDE STUK.

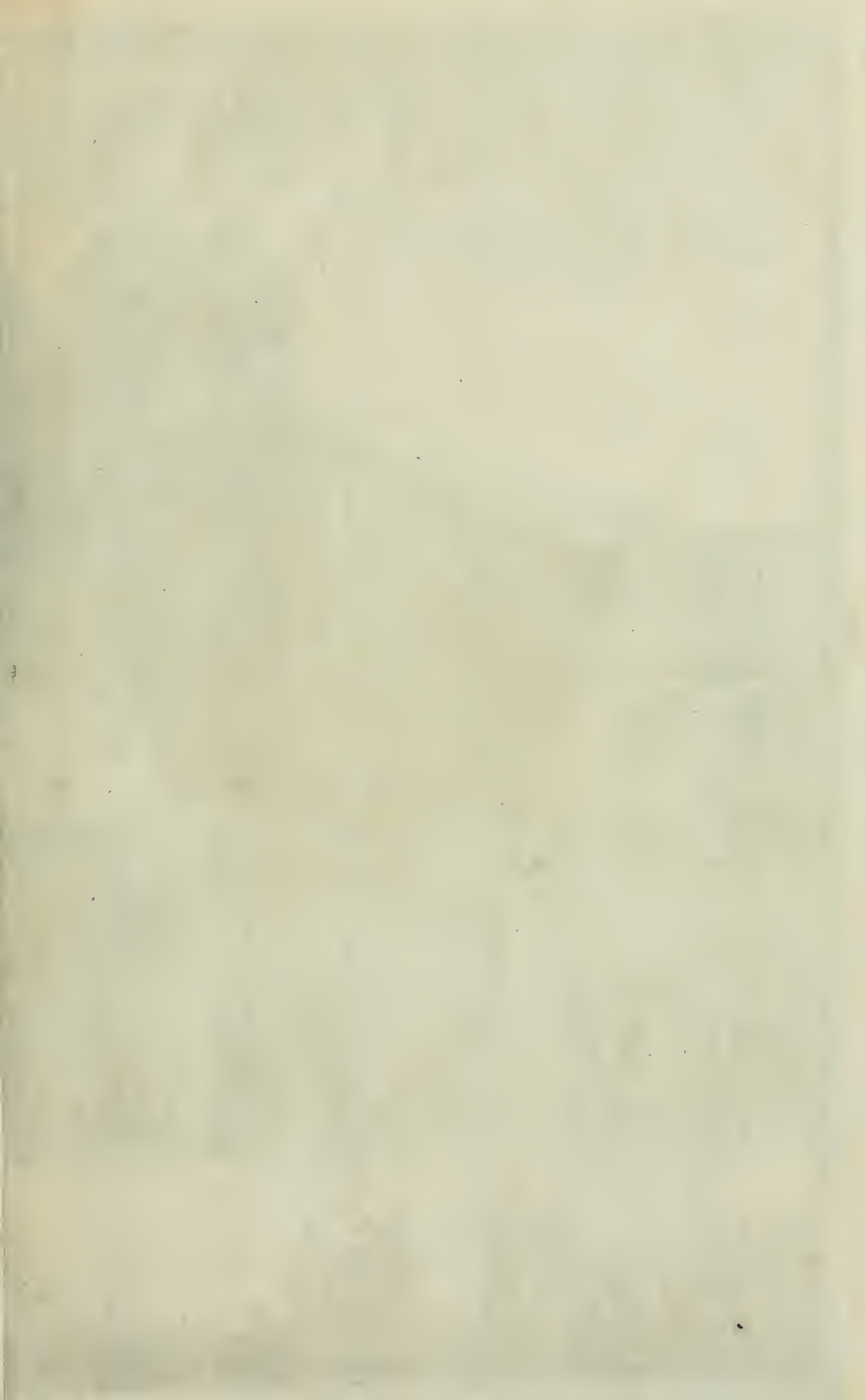

T E D E L F T
Gedrukt by **REINIER BOITET**, MDCCXXX.
MET PRIVILEGIE.

'I WEE S-HUIS.

R. Hout excud. cum Privileg.

XVI. HOOFSTUK.

Een Weeshuis wanneer alhier eerst en by wien gestigt. Bewoens in de Nobelstraat aangelegt. Naderhand het Ste. Agniete Convent den Weezen toegevoegt. Deszelfs benaming. Wat kinderen daarin ontfangen werden. Voorregten aan de Weezen by de eerste instelling vergunt, mitsgaders begiftinge van goederen en vrydommen. Regeeringe. Aanstellinge der Regenten. Het oude Vrouwen en Kinder-huis van de Diakonie. Ouwelings verscheide soorten van armen in den Hage; daar onder de Huisfitten-armen; wie die waren, hoe en door wien bedeeft. De Huisfitten-meeesters by wien aangestelt en waarin hun voornaamste dienst bestond. De Diakonie-armen in der selver plaats gekomen. Hoe die in 't begin bestonden. Aankoop van het huis tot inwooninge der arme Weezen. Hoedanigheid van 't gebouw en waar gelegen. Is in den jaare 1687 merkelyk vergroot. Kleding der kinderen en 't getal der gealimenterden in 't huis. Hoe en door wien het voorheen en tans bestiert werd. Waarin de dienst der Regenten en Regentinnen bestaat, en uit wat middelen het huis onderhouden werd. Quartiermeesters en hunne verrigtinge. Aanmerkelyke liefdadigheid der ingezetenen ten behoëve dezer armen.

HET WEESHUIS.

Of dus verre beschreven liebbende de Godshuizen en andere geestelyke gestigten, die van ouds in den Hage gestaan hebben, zoo zullen wy nu daar aan laten volgen de twee Godshuizen, die in laatter tyd zyn opgekomen, te weten het *Weeshuis*, en het *Arm of oude Vrouwen en Kinder-huis van de Diakonie*, als hebbende deze armen in verscheide opzigten overeenkomst met de oude Conventualen en andere hier vooren vermelde behoeftege perzoonen, nadien zy mede, door godvrugtige inzigten van vroomen luiden vergadert, door der selver liefdadige giften verzorgt en onder behoorlyk opzigt in goede tugt gehouden worden. Wy zullen van het Weeshuis, als het oudste en voornaamste, als bestaande alleen uit kinderen, welker ouders burgers van den Hage zyn geweest, eerst spreken, en dan vervolgens handelen, van het *Arin-huis*, 't welk in zig bevat oude arme Vrouwen en ouderlooze en verlaatene kinderen, die aan de zorge van de Diakonie zyn toevertrouwt.

Het Weeshuis is in den jaare 1564 opgeregt uit de goederen van *Crispyn van Boshuizen* in zyn leven Rentmeester Generaal van Zuid-Holland en deszelfs huisvrouw *Agnete Pieters* dogter, en werd daarom als nog genaamt het *arme Weeshuis van Crispyn van Boshuizen en Agniete Pieters*. Deze egte luiden hadden ieder by hunne testamentaire dispositie, na wegmakinge van eenige merkelyke legaten aan hunne respectieve vrienden, 't overschot van hunne goederen besprooken en gelaaten aan de regte armen, en daar toe gestelt ze-

HET
WEESHUIS.

Weeshuis
wanneer en
by wien
opgeregt

kere executeurs, aan welke zy de uitdeeling van de jaarlyksche inkomsten van dezelve goederen hadden bevolen. Deze in gevolge van de voorz. dispositien verscheide distributien hebbende gedaan aan arme luiden, daar zy in goeden gemoede meinden, dat volgens den zin en meeninge der Testateurs die moesten geschieden, in zoo verre, dat byna alle de goederen van den voorn. Crispyn van Bosc-huysen daar door waren geconsumeert, en ook een merkelyke somme gelds uit de nalatenschap van Agnietie Pieters geëmployeert, wierden van goederhand berigt, dat die aalmoessen meerendeel wierden misbruikt en in dronkenschap, als anderzints zeer onnuttelyk verquist en doorgeslagen, tegens de wille van de Testateurs en buiten de meeninge van hen Executeurs, 't geen gelegenheid gaf, om hunne gedagten te laten gaan, hoe en op wat wyze best en te regt zoude kunnen werden betracht de pieuse intentie van de Testateurs. Hen quam dan, na eenig overleg, in den zin, dat de arme Weeskinderen in den Hage voor de regte armen konden werden aangezien, en dat mids dien, wanneer de voorz. inkomsten aan dezelve wierden besteed, zekerlyk de aalmoessen by geene onwaardige, en volgens der Testateuren begeerte en intentie onbevoegde zouden werden genooten; waarop dan vervolgens een overslag zynde gemaakt, hoeveel tot een bequaam huis, waarinne de Weeskinderen zouden wonen, nodig was, en hoe groot getal der zelve uit de nog resterende goederen zoude kunnen werden onderhouden, gaven zy 't zelve by requeste aan den Hove van Holland te kennen, en verwierven van den zelve by acte van den 17 Mei 1563 consent en autorisatie, om de overige penningen, renten, gronden en landen van de voorz. sterfhuisen te mogen verkoopen en employeren tot erectie van een arme-Weeshuis in den Hage, en tot meerder bekragtinge, obtincerden zy ook daar op approbatie en confirmatie van den Bisschop van Utrecht, Heer *Frederik van Tautenburg* by brieve van den 16 October van den zelve jaare.

Wy zullen de acte van autorisatie van den Hove van Holland hier woordelyk byvoegen.

Eerste
oor-
sprong
van 't
Wees-
huis.

Acte
van
Auc-
torisatie
van 't
Hof tot
het op-
regten
van een
Wees-
huis.

„ **A**Lzoe *Simon van der Does* voor hem selven ende vuyte name
 „ van zyne mede Executeurs van den Testamente van wylen
 „ *Crispyn Jansz van Bosc-huysen* in zynen leven Rentmeester Generael
 „ van Zuythollandt en Heer *Pieter Jansz van Diepenborst* ende Mr.
 „ *Reynier Moons* als Executeurs van den Testamente van wyle *Ag-
 „ nyse Pieters* dochter in haer leven weduwe van wylen den voorz.
 „ Crispyn, den Hove van Hollandt te kennen gegeven hebben, hoe
 „ wylen de voorz. twee conthorale elcx by huerl. Testamenten huer-
 „ ren vrienden ende anders eenige legaten gemaect hebbende, 't sur-
 „ plus van den zelve gueden gemaect hebben den rechten aermen,
 „ als vuyt huerlieder Testament breeder blycken mach. 'T es nu al-
 „ foe, dat wylen de principale Executeurs, in wyens plaetse de Sup-
 „ plianten gesurrogeert zyn, verscheyden parcheelen van gueden ach-
 „ tergelaeten by Crispyn voorz. tot gelde gemaect hebben en 't zelf-
 „ de by particuliere distributien onder den aermen hebben gedeelt,
 „ gelyck ooc de Supplianten verscheyde penningen gedistribueert
 „ hebben, mer bevinden, dat nyet tegenstaende alle behoorlicke di-
 li.

„ ligencie , die zy Supplianten doen omme dezelve pennynghen
 „ den rechten aermen te doen strecken , dat nochtans verscheyde
 „ perfoonen de aelmiffen genoten hebbende dezelve onnuttelick in
 „ dronkenschap verteert hebben , fulx dat zy Supplianten bevinden
 „ met fulcke particulier distributien nyet wel heurl. consciencie ende
 „ den vuyterften wille van den voorfz. Testateurs te mogen voldoen,
 „ Ende alsoe zy Supplianten bevinden, dat midts de neeringe van de
 „ Draperye in den Hage gefailleert is , aldaer dagelicx in ledicheyt
 „ aengroeyen veel jonge cleyne kinderen , die by gebreck van an-
 „ houdt eerst tot bedelrye ende voorts tot ander quaet docn opge-
 „ voet werden (die nochtans met een weynich tot duechden zouden
 „ moegen opgevoet werden) soe en souden de Supplianten gheen
 „ aelmiffē voor den aermen beter weten te besteden , dan mits de-
 „ zelve kinderen in een gemeen Weeshuys onderhoudende. Ende alsoe
 „ fy Supplianten van eenige goeden van den voorfz. sterfhuyse, noch
 „ onvercoft zynde, wel een groote merckelyke somme zouden mee-
 „ nen te fyneren , daer mede men alhier in den Haghe ten behouwe
 „ van den aermen kinderen een Weeshuys zoude mogen coopen en-
 „ de voor een beginfel souden mogen doteren ; Dat ooc veel goede
 „ luyden tot solagemente van den aermen wel gefint souden zyn gro-
 „ telick te contribuieren , gelyk in andere steden van goede politien
 „ mede gedaen wordt. Mer zy Supplianten hem nyet gaerne en
 „ zouden vervoorderen 't zelve te doen buyten advys , guetduncken
 „ en auctorifatie van U moegende Heeren , zonderlinge om 't geeryt
 „ van eenighe leuye bedelaers te eviteren , ende alsoe oick 't gunt
 „ zy Supplianten zulcx zouden employeren , strecken zoude tot on-
 „ derhoudt van den gheenen die sylieden anders dagelicx met distri-
 „ butie hebben moeten onderhouden , ende zonderlinge omme het
 „ Seminarium van leuye troggelaers vuyter gemeente te houden en-
 „ de den kinderen van joncx tot arbeyt in de vrese Gods op te vued-
 „ den , Soe versochten zylieden auctorifatie en consent van den
 „ voorfz. Hove, omme 't gunt zyluyden als noch vuyte voorfz. goe-
 „ den zullen mogen vercrigen , by vercoopinge van landen ende an-
 „ ders van de renten , vruchten ende inschulden van den voorfz. sterf-
 „ huysē te moghen employeren tot onderhoudt van den aermen
 „ Weeskinderen, Ende voor den zelve een Weeshuys naer quali-
 „ teit van de voorfz. goeden te mogen copen , erigeren ofte anders
 „ by alle bequaemste middelen sunderen ende doteren tot zulcke or-
 „ donnancie ende geregelttheyt als men naer die quantiteyt van de
 „ penninghen die van de voorfz. goeden zullen moghen commen
 „ ende anders naer gelegentheyt van der saeken , die men als dan sal
 „ mogen ordonneren , midts dat fy Supplianten te vreden waren daer
 „ toe voor al oick te hebben speciale consent ende aggregatie van den
 „ alder Eerwaerdichsten Heere den Eertsbiffchop van Utrecht ende
 „ henl. daerop doen expedieren behoorlicke acte. SOE EEST , dat
 „ 't voorfz. Hoff geconfidereert en overgewegen hebbende alle 't gunt
 „ vooren verhaelt en in desen te considereren stond , bevindende me-
 „ de zeer nootelick ende profiytelick omme den aermen Weeskinde-
 „ ren van der straeten ende bedelrye te houden ende dezelve tot
 „ duechden op te voeden, een Weeshuys alhier in den Haghe geeri-

„ geert te werden , den voorn. *Symon van der Does* in der qualité
 „ voorfz , Heer *Pieter Janszoene van Diepenborst* ende Meeſter *Rey-*
 „ *nier Moons* Executeurs voorfz. geautorifeert heeft ende autorifeert
 „ mids deten voor zoo veel in hem es , 't gundt fyluyden als noch
 „ vuyte voorfz. goeden fullen moegen crigen , by vercoopinge van
 „ landen en anders van den renten , vruchten ende inſchulden van
 „ den voorfz. ſterfhuyte te mogen employeren tot onderhoudt van
 „ den aermen Weeskinderen , ende voor den zelve een Weeshuys
 „ naer qualiteit van de voorfz. goeden te mogen coopen , erigeren
 „ ofte anders by alle bequaemſte middelen funderen ende doteren tot
 „ fulcker Ordonnancie ende geregelt heyt als men naer die quantiteyt
 „ van de pennynge , die van de voorfz. goeden comen fullen , be-
 „ vinden zal te behooren ende anders zoe men als dan naer gelegent-
 „ heyt van der ſaeke ſal mogen ordonneren ; Behoudelicken dat die
 „ voorfz. Executeurs voor al gehouden fullen werden hier toe te ver-
 „ ſoeken conſent en aggreatic van onſen alder Eerwaerdichſten Heere
 „ in Gode den Eerts-biſſchop van Utrecht. Gedaen in den Hage den
 „ xvii. May XVc. drie en tſeſtich. By Prefident , *Naarden* ,
 „ *Boodt* , *Jacobi* , *Laen* , *Houff* , *Leſaen* , *Merſche* , *Wittens* , Raeds-
 „ luyden van Hollandt. T'oirconde 't zegel van Juſtitien hier ange-
 „ hangen. In kenniſſe van my ,

Onderteeckent ,

W. DE BERENDRECHT.

Is in den
 jaare
 1564.
 opge-
 regt en
 daar toe
 aange-
 kocht een
 huis in
 de Nobel-
 ſtraat

Alzoo is dan in 't volgende jaar het Weeshuis alhier opgeregt en daar toe aangekocht een particulier huis in de Nobelſtraat , 't geen heden by den Wel Ed. Geſtrengen Heer en Mr. *Anthonis Slicher* , Raad ordinaris in den Hove van Holland werd bewoont en in eigendom bezeten. Op dat nu het voorfz. Weeshuis ordentelyk zoude werden gedirigeert , en de Weezen daar in zynde in alle welgeſchiktheid , deugden en Chriſtelyke oeffeningen zouden opgevoet worden , be- raamden de executeurs daar toe zekere Ordonnantie , begrepen in verſcheide artikelen , die by den voorfz. Hove na eenige verbeteringen en vermeerderinge op den 20 November 1564 wierden goedge- keurt ; welke Ordonnantie wy alhier zullen laten volgen , zodanig alſe ons ter hand gekomen is.

Ordon-
 nantie
 van 't
 Wees-
 huis.

„ **A**lſoe zaliger memorie wylen *Criſpyn van Boſchuiſen* in ſyn le-
 „ ven Rentmr. Generael van Zuythollant , ende Juffrauwe *Ag-*
 „ *nyſe Pieters* dochter ſyne huysvrauwe nae eenige merkelyke legaten
 „ en beſprekingen huerlieder vrunden by elcx heurluider teſtamenten
 „ en uyterſte wille gemaect , 't ſurplus ende overſchot van heurlui-
 „ der goeden gelaten hadden den rechten armen , daer toe ook or-
 „ donnerende ſekere Executeurs van huerluider teſtamenten : Volgen-
 „ de welke diſpoſitie wylen *Heyman van den Ketele* , *Engbrecht Jo-*
 „ *riſz.* en ook *Adriaen Jansz.* executeurs van wylen des voorfz.
 „ *Criſpyns* teſtament , en wylen Mr. *Pieter Suys* Canonik in den Ho-

„ ve van Hollant, Mr. *Aelbrecht Jansz. vander A*, Advocaet voor
 „ den selven Hove, ende de voorfz. *Engebrecht* Executeurs van de
 „ voorfz. Juffrauwen Agnyfen testamente groote merkelyke somme
 „ van penningen onder den armen hebben doen deelen, zulcx dat de
 „ goeden van zaliger Crispyn byna aldaer toe gecmployeert syn, ge-
 „ lyk ook *Simon van der Does* gefurrogeert Exccuteur van wylen den
 „ voorfz. Crispyn, Heer *Pieter Jansz.* ende Mr. *Reynier Moons* by
 „ den Hove van Hollant gefurrogeert totter executie van den testa-
 „ mente van wylen Juffrauwe Agnyfe voorfz. merkelyke somme van
 „ gelden den armen hebben doen distribueren. Ende nochtans eens
 „ deels selfs bemerkende deur goet onderzoek soe aan den Pastoer en-
 „ de andere Geestelyke luyden in den Hage, ende ook onder den
 „ Schout, Gerechte en andere, hebbende 't onderwint van den ar-
 „ men goeden aldaer, bevonden hebben, dat veele die van de gedis-
 „ tribueerde aelmiffen genoten hebben, deselve seer onnuttelyk doer-
 „ geslagen hebben tegens wille van de voorfz. testateurs en buyten
 „ meninge van de voorfz. Executeurs. SOE EEST, dat wy *Si-*
 „ *mon van der Does* voor my selven en uytten naeme van *Adriaen*
 „ *Jansz* voorfz, Heer *Pieter van Diepenborst* en Mr. *Reynier Moons*
 „ in der qualiteiten als vooren, aenmerkende dat ter dagelycx in den
 „ Hage deur verlaetentheyt van ouders ende armoede veel arme
 „ Weeskinderen tot quaed commen, die anders goeden luyden sou-
 „ den werden, indien syluyden in de vreesse Godts en tot deuchde
 „ mochten opgevoet werden, daer deure ook groote menichte van
 „ ongeregelde leechgangers dagelycx aengroeyt. 't Geene voorfz.
 „ is den Hove van Hollant te kennen gegeven hebben en aldaer ver-
 „ kregen consent en authorisatie van den selven Hove om de resten-
 „ rende penningen, renten, gronden en landen van de voorfz. sterf-
 „ huysen te mogen employeren tot erectie van een arme Weeshuys
 „ in den Hage. 't Welk ook den Eerwaerdigsten Heere en Vader in
 „ Gode Heere *Frederik van Tautenburch*, Eerdsbischop van Utrecht,
 „ belieft, geauthoriseert, gegratificeert en geapproveert heeft, breder
 „ blykende by twee besegelde brieven daer van synde, d'ene van den
 „ Hove van date den xvij. May, en d'andere van date den xvi.
 „ Octobris XVC. LXIII. Volgende 't welk hebben wy ter eeren
 „ Godts Almachtich en tot vertroosting en onderhoud van den ar-
 „ men miserabelen Weeskinderen, in den Hage gecoft en eensdeels
 „ vertimmert uytte goeden van wylen den voorfz. Crispyn en prin-
 „ cipalyk van de voorfz. Agnyese Pieters zekere huys en erf staen-
 „ de en gelegen in 't uysterste eynde van de Nobelstraet, 't welk wy
 „ mede uyt die reste van den selven Agnyfen goeden redelyk voor
 „ een beginfel hoope te doteren; verhoopende dat veele andere goe-
 „ de luyden 't selve beginfelle mit heurluyder aelmiffen dagelycx soo
 „ langer soo meer voorderen sullen. Ende alsoe de goede luyden tot
 „ sulke voorderinge meest verweckt werden als sy bemerken die
 „ goede toefigt, Ordonnantie, Regule, daer mede sulke huysen be-
 „ gonnen en achtervolgt werden. Soe hebben wy gefurrogeerd
 „ Executeurs voorfz. hier op gesien enige Ordonnantien van gelyke
 „ Weeshuysen op andere plaetsen gefundeert en hier inne ook geaef-

„ viffeert hebbende met eenige dien den armen faeken ter herte gaen,
 „ geconcipieert en op een verbeteren geraemt, die poincten en Ar-
 „ ticulen hier na volgende.

I.

„ In den eerften, dat dit Weeshuys altyd genaemt fal werden het
 „ arme Weeshuys van Crispyn van Boschuyfen en Juffrauwe Agnyefe
 „ Pieters dochter.

II.

„ Item fal in dit Weeshuys gestelt en altyd onderhouden werden
 „ een binnen-Weeshuys-vader en Wees-moeder, wefende twee eer-
 „ lycke geëchte perfoonen sonder kinderen, foe verre men fulke
 „ krygen mach, ofte ten minsten niet belaft met eenige jonge kinde-
 „ ren, die noch tot geen staet, 't fy geestelyke ofte waerlyke gecom-
 „ men en fyn. Welcke Binnen-Vader en Moeder den voorfz.
 „ Weeskinderen fullen administreren spys en dranck, en by een dienst-
 „ maecht ofte meer na den tyt vereylfchen fal (die fyl. fullen mo-
 „ gen huyren) doen reynigen en havenen: ende ook metter tyt den
 „ felven daer toe houden, dat fyl. op gefetten tyden hen felven ful-
 „ len leeren havenen en reynigen, en die outfte kinderen tot die
 „ joncxter behulpelicheyt onderwyfen.

III.

„ Ende boven al fullen die voorfz Binnen-Vader en Moeder defel-
 „ ve Weeskinderen onderwyfen in de vreefe en tot den dienste
 „ Godts, leerende henl. voor al heurlieder Vader ons, *Ave Maria*,
 „ Geloof, Thien Geboden en andere goede gebeden, doende den
 „ felven by gebeurte des noens en avonts ter maelyden Benedicctie
 „ en gratie seggen en bidden van den zalicheyt en welvaeren van den
 „ geenen die dit Weeshuys met heurluyder goeden begiftigt en
 „ voorts gefundeert en geërigeert hebben, en noch dagelycx begiften
 „ en henl. deucht doen fullen; Van gelyke fullen fy den felven kin-
 „ deren God doen dancken en bidden 'savonts als fy flapen gaen,
 „ en 'smorgens als fy opstaen. Tot welcken Binnen vader en moe-
 „ der die voorfz. Executeers voor d'eerste verwillicht en geordon-
 „ neert hebben, en ordonneren mits desen de eersacme *Jasper Adri-
 „ aense* en *Aeltge* fyne huysvrouwe, verhoepende en henl. betrau-
 „ wende, dat fyl. hem ganselyken totten voorfz dienst begeven en
 „ quyten fullen; Ende foe wanneer de voorfz perfoonen uyt het voorfz
 „ Weeshuys fcheyden fullen, ofte dat heurl. plaetsen fal commen te
 „ vaceren, fullen die Schout en Burgemeesters van den Hage, by ad-
 „ vys en goetdunken van de Buyten-Weesmeesters, die als dan wesen
 „ fullen, nomineren eenen ander Binnen-Vader en moeder gequali-
 „ ficieert al vooren, die welcke ofte andere beter of gelyk gequalifi-
 „ ceert by den Stadhouder van Hollant in den Hage present fynde,
 „ ofte in fynder absentie by den President en eenige van den Rade,
 die

„ die 't hem believen sal daer over te roupen, daer toe gestelt en
 „ geordonneert fullen werden.

IV.

„ Item fullen jaerlycx op lichtmis avondt als die geestelyke diensten
 „ in den Hage vernieuwt werden, by den Schout en Burgemeesters
 „ van den Hage, by advys van de Weesmeesters genomineert wer-
 „ den ses notable perfoonen van eerlyken rykdomme, eensdeels uyt
 „ de Suppooften van den Hove en eensdeels uytte gemeente van
 „ den Hage, van de welke ofte andere die Stadhouder ofte Presi-
 „ dent mit eenige van de Raede als vooren, stellen en ordonneren
 „ fullen tot Buyten-Weeshuys-Meesteren drie, die syl. in heurluyder
 „ consciencie houden fullen daer toe nutste en bequaemste te syn,
 „ die den Binnen-vader mede behulpelyk fullen syn, omme goede
 „ geregeltheyt onder de kinderen te houden: Tot welken dienst me-
 „ de eligibel fullen syn Edelen, Suppooften, Schout, Burgemeeste-
 „ ren en die van den Gerechte van den Hage, niemant uytgeson-
 „ dert.

V.

„ Item fullen jaerlycx voor de ses genomineerde Buyten-Weeshuys-
 „ Meesteren mede gestelt werden de naemen van de drie die in den
 „ voorgaenden jaere gedient fullen hebben, en sal in de auctoriteyt
 „ van den Stadthouder ofte President en Raden als boven, syn ook
 „ eenige ofte meer van de oude te continueren, die syluyden bevin-
 „ den fullen totten voorz. dienste hem meest te begeven, en mit an-
 „ dere diensten minst belast te syn, al naer heurlieder discretie.

VI.

„ Item sal altyts een van de voorz. drie Buyten-vaders goet per-
 „ tinent register houden van den ontfank en uytgeven van de goe-
 „ den, jaerlycxen incomste en merkelyke aelmissen, die den armen
 „ Weeshuys gegeven fullen werden, mit behoorlyke distinctie van
 „ Cappittelen: Tot welken last die President sal mogen committeren
 „ den geenen van den Buytenmeesters, die hy bevinden sal best daer
 „ toe gestileert ofte gequalificeert te zyn: die welke jaerlycx op St.
 „ Jans avont rekeninge, bewys en reliqua doen sal voor de andere sy-
 „ ne meede Weeshuys-Mrs. en eenen Burgemeester van den Hage
 „ ofte Commissaris van den Hove, justificerende syne rekeninge in
 „ merkelycke sommen mit behoorlyke quitantien, en de cleyne par-
 „ tyen beneden de 3. guld. van 40. grn. by kennisse van syne colle-
 „ gen en mede-broeders.

VII.

„ Van ge'lyken sal mede in 't voorz. Weeshuys een goet pertinent
 „ welgebonden register gehouden werden met pertinente quatacie van
 „ blaen-

„ blaenderen en tafele, daer inne geschreven en geregistreert fullen
 „ werden, eerst die testamenten van wylen den voorfz. Crispyn en
 „ Juffrauwe Agneyse, de voorfz. brieven van consent van den Eerts-
 „ bisschop en van den Hove voorfz, en voorts dese eerste Ordonnan-
 „ tie en daer na de brieven en munimenten van de renten en ande-
 „ re jaerlycxen incommen 't voorfz. Weeshuys toebehoorende en die
 „ daer toe nog in tyt en wylen, als te hoopen is, den voorfz. Wees-
 „ kinderen gemaekt, gegeven ofte anderzints gelaten fullen werden :
 „ alle welke copien by den Secretaris van den Hage geauthentificeert
 „ fullen werden, omme t'allen tyden daer toe recoers te hebben en
 „ d'originele brieven minst te roeren.

VIII.

„ Item en soe wanneer eenige rentebrieven geloft werden, sal op
 „ te marge van de selve register voor op 't hooft van den selven Ren-
 „ tebrief, by handen van den Secretaris van den Hage in der tyt syn-
 „ de, geschreven werden by wien en op wat tyd fulcke lossinge ge-
 „ daen sal wesen, en in wiens handen die penningen gestelt fullen we-
 „ sen, en voorts daer nae, waer deselve hooftpenningen van der los-
 „ singe weder beleyt werden, ende de quatatie van 't blat, daer den
 „ nieuwe rentebrief daer mede ofte mit meerder somme aengecoft ge-
 „ registreert staet.

IX.

„ Item de voorfz. Buytenmeesters ofte 't meerdendeel van dien sul-
 „ len ten minsten eens ter wecke, als Sonnendaegs tusschen de
 „ Hoochmisse en 't Sermoen ofte anders nae den noen, soo 't heur-
 „ luyden gelegenste syn sal, gehouden wesen te vergaderen in 't
 „ voorfz. arme Weeshuys, in een camerken, daer toe gedestineert,
 „ en aldaer communiceren en resolveren op te nootelicheyten en affairen
 „ van den selven Weeshuys.

X.

„ In ofte boven welke camer mede bewaert fullen werden de
 „ voorfz. Registers, Blaffers, en ook provisie van wollen en lynen
 „ laeckenen ofte anders diergelyke den armen Weeskinderen toebe-
 „ hoorende. Ende fullen tot die dueren van 't principael Comtoir
 „ gemaekt werden twee sloetelen, ende sal die sleutel van 't eene slot
 „ altyt blyven onder de binnen-Weesmeester ofte binnen-moeder,
 „ en van den anderen sloete fullen elcx van de Buyten-meesteren een
 „ sloetel hebben.

XI.

„ Item sal in den selven Comtoir noch gestelt werden een sterke
 „ kiste, daer inne gesloten fullen werden d'originele brieven en mu-
 „ nimenten van de renten en anders den voorfz. armen Weeshuys
 toe-

„ toecommende, mitgaders ook 't hoofstal van gelde, dat men soude
 „ mogen bewaeren tot aencoopen van renten en anders 't geen van
 „ merkelyke importantie sal syn, en ook een dubbelt van 't register
 „ van de rentebrieven en munimenten als vooren, omme daer uyt in
 „ alle toecommende tyden te mogen weten die augmentatie ofte ver-
 „ anderinge van der Weeskinderen goeden. Tot welke kiste drie
 „ sloten met drie verscheyde sloetels gemaekt fullen werden, daer
 „ van den eenen bewaert sal werden by den oudsten Burgemeester
 „ van den Hage in der tyt ofte in syner absentie synen Collega, den
 „ tweeden by den oudsten Buyten-Weeshuys-Vader en die derden
 „ by den Bouckhouder, ten waere of die selve oudste Buytenmeester
 „ selver Bouckhouder waere, in welken gevalle den oudsten Burge-
 „ meester de bewaernisse van de derde sloetel sal mogen bevelen die
 „ 't hem gelegenste dunkt te syn, 't sy den Binnen-Huys-Vader ofte
 „ een van de Buyten-vaders.

XII.

„ Van gelyken sal in 't voorz. Comptoir ook gehouden werden
 „ een registerken daer inne jaerlicx geschreven fullen werden die nae-
 „ men en toenames van de Binnen en Buyten-Weeshuys-Vaders en
 „ Moeders, en by elc die menichte van jaeren, die synl. gediend
 „ fullen hebben, en onder een ander Capittle de naemen en toena-
 „ men van de Weeskinderen, die in 't voorz. Weeshuys ontfangen
 „ fullen werden, en de naemen van heuren ouders, mitgaders daer
 „ t'eynden aen den dach en jaer wanneer synl. daer uyt gescheyden
 „ fullen syn ofte gestorven, en tot wat ambocht ofte dienste die gee-
 „ nen, die daer uytgescheyden zyn, hen begeven fullen hebben, om-
 „ me alsoe te beter toefigt op te selve uytgescheyde kinderen te heb-
 „ ben.

XIII.

„ Ende omme voor de eerste jaere tot Lichtmisse toe Ao. 1566
 „ Buyten-Weeshuysvaders te zyn, en den voorz. *Jasper Adriaensz*
 „ te assisteren, hebben de Executeurs verfocht, dat myn Heere den
 „ President gelieve te committeren *Willem van Berendrecht*, Secre-
 „ taris van den Hove, *Simon van der Does*, Schout van den Hage
 „ tot Boeckhouder, en *Dierik van der Moelen*, mede Secretaris van
 „ den voorn. Hove.

XIV.

„ Item, en alsoe tot havenisse van de voorz. kinderen en onder-
 „ hout van heurl. linnen, wollen, deeffels, bedden en anders dier-
 „ gelyke, van node worden sal sonderlinge toefigt en hulp van goede
 „ vrouwen, daer toe elcx binnen-Weeshuysmeesters huysvrouwen
 „ hen niet evenwel en souden mogen begeven, fullen jaerlycx ter-
 „ stont als die nieuwe Weeshuysmeesters gestelt fullen syn, by den
 „ Schout en Burgemeesters van den Hage by advys van de Wees-
 „ huys-

„ huys-vaders genomineert werden ses eerlyke Jouffrauwen of-
 „ te Vrouwen , 't sy uytten Edelen ofte Suppoesten , ofte uytten
 „ gemeente van den Hage ; van welke ses genomineerden die Stadt-
 „ houder ofte Prefident en eenige van de Raede als boven, fullen or-
 „ donneren drie Vrouwen , die mede toefiende Buyten-Weeshuys-
 „ moeders zullen fyn , en de Binnen-moeder raet , hulp en affistentie
 „ doen , en funderlinge neerftigheyt doen , omme van de goede luy-
 „ den en anders te beforgen linnen en wollen den voorfz Weeskinder-
 „ deren nootelyk : ende boven dien mede gehouden fullen fyn , op
 „ haere maenden ofte vierendeel jaers felver ter vleysch-halle ende
 „ vifchmarkt te gaen , en te helpen forgen , dat in den huysen en
 „ keucken matelyk geregelt heyt van fpyfe en van drank gehouden
 „ werde , fulcx dat nochtans 't principael regiment van den huyshou-
 „ den op ten Binnen-Weeshuys-vader en moeder ftanen fal ; Ende
 „ fal van den marktganck en diergelycken dagelyxen uytgaef , by de
 „ Binnen-moeder en marktganckfter een cedulle gehouden werden ,
 „ als men in 't Leproeshuys en eenige andere der armen huysen ge-
 „ woenelyk is te doen ; welke cedulle t'eynde elcken maent overge-
 „ levert fal werden in handen van de Buyten-Weeshuysmeesters om-
 „ me by den Boukhouder generalyk in fyne blaffaert geregiftreert te
 „ werden , en daer uyt te mogen bemerken , hoedie laften waffen ofte
 „ verminderen : Behoudelyk nochtans , dat die Stadhouder ofte Pre-
 „ fident en eenige van de Raede als boven d'ouden Buyten- moeders
 „ ofte eenige van dien mede fullen mogen continueren , en fullen tot
 „ dien eynde voor de nieuwe genomineerde in 't billiet gefteft wer-
 „ den ook die namen van de geene die in 't voorleden jaer gedient
 „ hebben , en hoe lanck fy gedient zullen hebben : Alle welke buy-
 „ ten-moeders niet vorder gemoeyt fullen werden , noch en fullen
 „ geen macht hebben kinderen te mogen ontfangen ofte verlaeten ;
 „ fullen niet te min de Weeshuysmeesters wel mogen recommande-
 „ ren eenige Weeskinderen , die fyl. verftanen fullen nootelyke hulp
 „ van doen te hebben , en ook mogen aengeven die gebreeken die in
 „ eenige van de inwoonende kinderen vallen fullen , omme daer inne
 „ verficien te worden na behooren. Tot welke Weesmoeders wy
 „ Executeurs voor 't eerfte jaer geordonneert hebben , voor foo veel
 „ in ons is , *Cornelia van der Does* , weduwe wylen *Cornelis van*
 „ *Haeften* , in fyn leven Procureur van den voorscreven Hove , *Macht-*
 „ *telt Willems* dochter van der *Criep* , huysvrouwe van *Adriaen*
 „ *Aertz van der Aer* , Subftituit van den Procureur Generael van
 „ den felven Hove , *Endelucia Jans* dochter , huysvrouwe van *Jan*
 „ *Diericxe* wyn-verlaeter.

X V.

„ Alle welke menichte van Weeshuysmeesters en Weesmoeders
 „ wy geordonneert hebben op hoope , dat die menichte van den on-
 „ derhouden Weeskinderen hoe langer hoe meer by hulpe van goede
 „ luyden fal aenwaffchen , en dat een yegelyk hoope gegeven werde ,
 „ omme wel gedifpenfeert te werden 't geene dat fylieden mildelyk
 „ fullen geven.

XVI.

„ Item in dit voorfz. der armen Weeshuys en fullen by de Weeshuysmeesters geen kinderen ontfangen werden dan geëchte kinderen, die verstorven fyn van vader en moeder, en die heurluyder ouders ten minften de vier laetste jaeren voor heurl. overlyden Buyrluyden van den Hage ofte Suppooften van den Hove geweest zyn; daer inne men ook regart nemen fal, dat der ingebooren Buyrluyder kinderen geprefereert fullen werden der buytenluyder kinderen, die van buyten fyn in den Hage commen woenen.

XVII.

„ Item de Executeurs ofte gefurrogeerde van dien, als dit Weeshuys geërigeert hebbende, hier vooren genomineert, versouken henl. gereferveert te werden voor heur en heuren erven van heuren lyven descenderende, in den Hage woonende, en tot heuren mondighe jaeren gecommen fynde, en hen eerlyk dragende, elcx de nominatie van twee arme Weeskinderen gequalificeert, als vooren, omme in 't voorfz. Weeshuys ontfangen te mogen werden; van welke twee die by elc genomineert fullen werden de Weeshuysmeesters een fullen moeten ontfangen; welke nominatie na 't overlyden van de voorfz. Executeurs eerst fal commen op ten oudsten naetsten descendent van de voorfz. Executeurs in rechter descendenten linie en van de selve succederen als een goet Hollants onverschifelyk erleen, zulcx dat altoos de jongste mansperfoon gequalificeert fynde als vooren, voor den ouwer vrouws-perfoon gaen fal, als sy beyde even na fullen fyn. Ende soe wanneer 't Weeskint, dat ter nominatie van elc van de voorfz. Executeurs ofte heuren successeurs als vooren respectivelyk uytten Weeshuyse scheyden fal, fullen fyl. of elc van heurl. nacomelingen als vooren, weder twee mogen nomineren, omme daer uyt een genomen te moeten werden als vooren.

XVIII.

„ Item en fullen in 't voorfz. Weeshuys geen kinderen geaccepteert werden, die onder de drie jaeren out fyn, noch ook die snachts noch onreyn leggen, al waren die over de drie jaeren oudt, noch ook geen oudt fynde boven thien jaeren, als sy ontfangen werden, noch die ook van eenige evelen ofte andere vallende siekten crank ofte besmet fyn, ofte ook van andere siekten die contagieux; voortfmettende, ofte niet curabel en fyn; daer op in 't aennemen van de kinderen sonderlinck regart genomen fal werden.

XIX.

„ Item fal in dit huys een camerken apart gehouden werden, daer men ten minsten twee sieke kinderen, die van de andere gescheyden

„ den fullen dienen, sal mogen logeren, en heurlr. gemak doen.
 „ Mer of God yemanden van de voorfz. Weeskinderen met der
 „ haeftiger ofte andere contagieufe siekte vifiteerde, als pefte, lafe-
 „ rye en andere diergelyke, foe fal 't felve kint of kinderen terftont
 „ gebragt werden ter plaetfe daer men gewoenelyk is fulke armen
 „ kinderen te onderhouden en tot lafte als men gewoenelyk is ander
 „ arme kinderen te onderhouden en niet weder comen voor dat fy
 „ gansfelyken en al genefen fullen wesen.

XX.

„ Item in dit voorfz. Weeshuys fullen voor 't eerfte ontfangen wer-
 „ den acht ofte thien Weeskinderen, eensdeels knechtkens, cens-
 „ deels meyskens, die al geleet fullen fyn met couleur van habyt,
 „ als de roexkens van eene verruwe, te weten taneyt, paerts ofte
 „ geciert grauw ofte anders, fulcx als die Weesmeesters bevinden
 „ fullen geduyelicxste te fyn en de Weeskinderen oerbaerlyk: Wel-
 „ ke coleuren de Weeshuys-Mrs. ook fullen mogen veranderen, foe
 „ wanneer fyluyden bevinden fullen d'oude opper-clederen meeft al
 „ verfleten te fyn, en dat men die elders fal mogen befigen, en dat
 „ men die fal behouwen te veranderen tot verloop van goetheyt of
 „ fnoetheyt van de lakenen, ofte dat daer cenige beter geduyriger
 „ laeken van maetelyken pryfe uytcommen fal. Ende fullen op elcx
 „ kints mouwe van der flincker arm gefelt werden de letteren C. A.
 „ geborduyceert van root of fwart laecken.

XXI.

„ Item de Weeskinderen die in dit Weeshuys ontfangen fullen
 „ werden, behalven dat hier vooren generalyk en voor al gefegt is,
 „ dat fy in de vreefe Godts onderwefen en opgevoet fullen werden,
 „ fullen ook des Sondaechs en Heyligen daechs 't faemen twee en
 „ twee malkanderen geleyden ter Sermoene, miffè en andere dien-
 „ ften gaen, en alfoo ook 't faemen wederom 't huys commen, fon-
 „ der clappen ofte praeten, en aldaer blyven, te weten de knecht-
 „ kens nae 't Sermoen op 't hooch Choor gaen fitten, op een plaet-
 „ fe die men hen daer toe wyfen fal, in 't ooch van den Schoolmee-
 „ fter, en de meyskens in 't ooch, bewaerniffè, en ontrent des
 „ Weeshuys Binnen-moeder, daer op foe wel den Binnen-Wees-
 „ huys-vader als de Rectoers van der Schoele fonderlinge regart ne-
 „ men fal, soo in 't gaen na der kerke als anders, dat fy gene bro-
 „ dronkenschap ofte andere infolentie en plegen, mer hen eerlycken
 „ en manierlycken dragen tot flichtinge van andere goede kinderen,
 „ daer inne de Binnen-huys-vader fal moeten gebruyken discretie,
 „ omme infonderlinge couwe dagen ofte diergelyke faeken, den al-
 „ derjongfte kinderen uytten Sermoen te mogen houden, omme
 „ niemant te turberen, en ook tuffchen 't Sermoen en miffè defelve
 „ fal mogen laeten 't huys gaen, omme hen te wermen ofte t'ontby-
 „ ten, na vereyffchen des tydts.

XXII.

XXII.

„ Item des werkendaechs fullen voor 't eerste die voorz. knecht-
 „ kens 't faemen twee en twee manierlyk gaen in de grote Schoolein
 „ en van daer weder 't faemen 't huys commen en in deselve blyven
 „ gaen ter tyt toe, dat fyl. redelycken wel konnen lesen ende schry-
 „ ven; daer inne sonderlinck regart genomen sal werden, dat die
 „ geene die den Rectoer ofte andere Schoolmeesters bevinden sal
 „ van goeder aert en verstant te zyn, omme deselve te offenen om-
 „ me goet geschrift te schryven, Latyn te leeren, omme eenige
 „ goede luyden ter eer te mogen dienen, ofte anders na de gratie
 „ die fyl. van God hebben fullen, belielt te worden, en dat foe lange
 „ tot den staet van 't Weeshuys sal vermogen eenen anderen School-
 „ meester te mogen onderhouden; Ende de geene daer inne geen
 „ sonderlinge vernuftigheyt ofte verstant bevonden en sal werden,
 „ fullen na dat sy redelyk fullen konnen lesen en schryven des werc-
 „ kedaechs geschikt werden elc op sulken ambocht, als de Wees-
 „ huys-Mrs. van binnen en buyten bevinden zullen den selven dien-
 „ sticxste te zyn, na de sterkheyt van leden en induc'trye ofte ver-
 „ stant, dat fyl. in elk van de jongens fullen connen bemerken;
 „ Daer inne ook goede toefigt genomen sal werden, dat fyl. ter ge-
 „ woenlycker uuren op haer ambocht gaen, en 't huys commen,
 „ sonder lanx de straten te lopen. Ende fullen niettemin deselve
 „ ambocht-jongens des Heyligen daechs en op eenige ledige uren
 „ foe in der kerke als 't huys goeffent werden omme heurl. lesen
 „ en schryven te onderhouden ende beter te leren.

XXIII.

„ Ende als aengaende de meyskens, seer ionk fynde, fullen voor
 „ 't eerste geleert worden lesen en ook schryven, is 't doenelyk,
 „ ende daer nae gestelt worden, omme matelyk te leeren linnen en
 „ wollen nayen en na die gratie, die hen Godt verleenen sal,
 „ voorts goeffent werden tot alle huyswerk, om by eenige goede
 „ luyden ofte in eenige neeringe gestelt te mogen werden.

XXIV.

„ Ende de geene 't sy meyskens ofte knegtkens, die tot eenig
 „ handwerk ofte neeringe gestelt fullen worden, fullen ongehouden
 „ syn eenig Gildegelt ofte jaer-penningen te betalen, foe lange sy
 „ onder bewaernisse van 't selve Weeshuys fullen staen.

XXV.

„ Item foe wanneer yemant van de voorz. Weeskinderen 't sy
 „ knegtkens ofte meyskens, foe oudt en cloek geworden sal syn,
 „ dat deselve syn cost en matelyke onderhout sal mogen winnen,
 „ ofte heurlieder hantwerk ofte ambocht redelyk connen, foe ful-
 „ len

„ len als dan deselve uytten huysse geselt werden ; mits henlieden
 „ gevende twee nieuwe hemden, een paer nieuwe schoen , een re-
 „ delyk sterk habyt , niet uytmuytende van coleure , na discretie
 „ van de Weeshuysmeesters. Ende sullen die voorz. Weeshuys-
 „ meesters ook gehouden syn 't selve kint te bestellen by een goet
 „ meester , is 't doenelyk , al soude men 't selve kint met een pont
 „ vlaems' weynich min ofte meer moeten te bate commen voor 't
 „ eerste jaer , mits wedernemende gelofte en borch van den meester,
 „ en niet van hem stellen sonder merkelyke reden en buyten weten
 „ van de Weeshuysmeesters.

XXVI.

„ Indien de Weeshuis-Mrs 't zelve kind ofte kinderen zulcx als
 „ vooren niet en souden weeten te bestellen , soe sal sulken Wees-
 „ kint (mit vruntschap uytten Weeshuys gehouden ofte verlaten syn-
 „ de) des Sonnendaech en andere Heylige dagen , als 't syn cost
 „ niet wel en soude mogen winnen , voor 't eerste jaer na dattet uyt-
 „ ten Weeshuys gescheyden sal zyn , mogen commen ecten in 't
 „ Weeshuys en genieten de portie in 't voorz. Weeshuys mit ten
 „ anderen Weeskinderen , ten eynde de Weeshuys-Mrs te beter
 „ regart mogen nemen , hoe hy hem selven aenschickende is.

XXVII.

„ Item oft gebeurde , dat yemant van de Weeskinderen in 't
 „ Weeshuys hem oneerlyk aenschickte ofte tot eenige rabbauwerye
 „ ofte rebellicheyte waer vougende , en dat hy daer van tot twee of-
 „ te driemalen gecorrigeert ofte verboden fynde , des niet en liete ,
 „ of hem niet beter aen en schickte , soe sullen die Weeshuysmrs.
 „ 't selve uytten huysse mogen stellen en een ander in syn plaetse ont-
 „ fangen.

XXVIII.

„ Ende aengaende de geregeltheyte van de kinderen en heurlr.
 „ dagelyxe conversatie op ter sraaten , als van Godt te bidden , op
 „ te staen , slapen te gaen , ter Schole en ter werk te gaen en hen
 „ selven te havenen en te wasschen , sullen die Binnen-Weeshuys-
 „ vader en moeder stellen sulken regulen als sy na gelegentheyte van
 „ den tyt en qualiteyte van de kinderen bevinden sullen te behooren ;
 „ omme welke geregeltheyte te beter te onderhouden , sal daer van
 „ een tafelken gestelt en gehouden werden in de Eet-plaetse van de
 „ kinderen , daer inne ook mede gestelt mogen werden eenige pey-
 „ nen , daer mede men de kinderen meer eerlyke schaemte dan met
 „ grote straffinge tot deuchden sal mogen opvoeden , en sal die Bin-
 „ nen-Weeshuys-meester hem daer sulcx indragen , dat die boos-
 „ heyt gestraft ende die deuchde geoffent werde.

X X I X.

„ Item zullen alle jaers de Weeshuysmeesters in der tyt ende noch
 „ vier andere notable perfoonen , 't fy uytten Edelen , Suppoesten
 „ en Regierders van den Hage, by den Stadhouder ofte President
 „ en eenige van den Rade als boven, den Schout en Burgemeesters
 „ van den Hage daer toe respectivelyk te ordonneren twee en twee
 „ t'faemen in de vier quartieren van den Hage tot drie reysen, als
 „ tot Paesschen, Pincxteren en Kermis, een dach voor ofte naer
 „ soe 't hem oirbaerlyckste duncken sal, mit een schaele omme gaen,
 „ om een aelmisse tot onderhout en vordernisse van den voorz.
 „ Weeshuys, Ende boven dien sullen deselve perfoonen eens sjaers
 „ omme gaen als op nieuwe jaers avont voor 't wynter-vleesch van
 „ de Weeskinderen.

X X X.

„ Welke dagen dat men omme gaen sal die Weeshuysmeesters te
 „ vooren sullen doen vercundigen by den Predikanten, soe in 't
 „ Convent der Predikaren als in der Prochiekerke van den Hage,
 „ en elders daer 't heurl. goet duncken sal; versoukende dat die
 „ Predikanten met corte woorden een hartelicke vermaen willen
 „ doen tot Caritaten en aelmissen voor de arme Weeskinderen; de
 „ gemeente bysonder voorhoudende, dat die Eerwaerdige Heere en
 „ Vader in Gode, die Eertsbisschop van Utrecht, seer goet gevon-
 „ den heeft dees fundatie te doen bevorderen, omme de desolaten
 „ Weeskinderen, die deur verlatentheyt en armoede tot ondeuch-
 „ den souden mogen geraken, by aenhout en goet onderwys tot
 „ deuchden en in de vreesse Gods te mogen opvoeden.

X X X I.

„ Noch sullen de Weeshuysmeesters sonnendaechs en andere feest-
 „ dagen, als die Kerkmeesters gewoenelyk zyn om te gaen, onder
 „ 't Sermoen ofte onder de misse, met een bart mogen gaen achter
 „ de H. Geestmeesters, alsoe die H. Geest armen en huyflitten mit
 „ dees fundatie seer verlicht syn.

X X X I I.

„ Item sal dit Weeshuys en die kinderen en perfoonen daer inne
 „ woonende altyt vry syn van excysen, contributien en andere per-
 „ soneel lasten, als ook na rechte, soe lange sylieden in 't Weeshuys
 „ sullen wonen.

X X X I I I.

„ Ende indien eenige apparentie is, dat die Weeskinderen, die
 „ in 't voorz. Weeshuys ontfangen sullen worden, eenige goeden
 „ van

„ van heurl. ouders ofte andere vrienden aenbesturven waren , eer
 „ sy daerinne commen fullen , fullen in dien gevalle die Weeshuys-
 „ meesters mogen eyfchen en die naeste vrienden die heurl. Wees-
 „ kint in 't Weeshuys fullen willen bestellen , gehouden syn te leve-
 „ ren den selven Weeshuysmeesters Inventaris en bewys van de goe-
 „ den , die 't selve Weeskint aenbestorven fullen syn. Ende van de-
 „ selve goeden fullen die Weeshuysmeesters 't vrucht-gebruyk of
 „ ufruucht hebben , soe lange als 't selve Weeskint of Weeskinderen
 „ in 't Weeshuys onderhouden werden. Ende soe wanneer die daer
 „ uyt fullen scheyden ofte verlaeten werden , sal hem syn hoofstal
 „ volgen tot syn ambocht ofte neeringe by dispensatie van de Wees-
 „ huysmeesters , sonder dat de Weeshuysmeesters sulcke Weeskinde-
 „ ren gehouden fullen syn te laeten volgen enige cleederen ofte
 „ diergelyken moebelen : Uytgesondert nochtans gelt en rentebrie-
 „ ven , daer van de hoofstomme ofte hoofstal alleenlyk totter Wees-
 „ kinderen behouf sal bewaert werden. Behoudelyk mede , dat
 „ niemant van heurl. naesten vrunden eenige quereele van cleeren
 „ ofte diergelyke moebelen fullen mogen maken ; Ende ingevalle 't
 „ selve kint in 't Weeshuys quam te overlyden , sal 't guent dat sul-
 „ ken Weeskint in 't Weeshuys gebragt sal hebben , aldaer blyven.

XXXIV.

„ Item indien datter eenich Weeskint , noch in 't Weeshuys we-
 „ fende , eenich goet aenbestert , daer van sal het vrucht-gebruyck
 „ ofte de renten commen aen 't Weeshuys voorfsz , soe lange als 't
 „ selve Weeskint in 't Weeshuys blyven sal , ofte fullen die naeste vrien-
 „ den van 't selve Weeskint by advyse van de Weesmeesters van
 „ den Hage 't selve kint met syn goet naer hem mogen nemen ,
 „ mits betalende voor elk jaer montcoste en onderhout , dat 't selve
 „ kint daer geweest sal hebben , vyftien Car. guld. na beloop des
 „ tyts.

XXXV.

„ Item indien eenich Weeskint sulken goet aenbesturven synde ,
 „ aslyvich worde , noch in 't Weeshuys wefende , fullen die vrun-
 „ den ofte erfgenamen als dan 't selve goet daer inne tot 's Wees-
 „ huys behouf mogen laeten , indien sy willen , ofte mogen 't nae
 „ hem nemen , mits betalende voor elk jaer montcoste en onder-
 „ houts van 't selve Weeskint vyftien Car. guld. sjaers als vooren ,
 „ mitte doodschulden.

XXXVI.

„ Item soo verre yemant van de weesen in 't Weeshuys wefende ,
 „ yet by testamenten ofte andere giste gemaekt ofte gegeven werde ,
 „ sal 't vrucht-gebruyk of renten van dien 't Weeshuys volgen , soe
 „ lange 't Weeskint , die 't selve gemaekt es , daer inne sal blyven.
 „ Ende 't selve Weeskint uytten Weeshuys scheydende , by belie-
 „ ven en goetduncken van Wees-Mrs. van den Hage , sal 't selve ge-
 „ maekte

„ maekte of gegeven goet hem volgen, sonder afbreck van eenige
 „ voorgaende costen of anders, ten waere of 't selve Weeskint
 „ quame binnen 't Weeshuys te overlyden, in welken gevalle fullen
 „ de erfgenamen van 't selve Weeskint fulk goet nae hem mogen
 „ nemen, mits betalende na advenant van den tyt, dattet Weeskint
 „ aldaer geweest sal syn, jaerlyx de somme van vyftien Car. guld.
 „ mette doodschulden als boven.

X X X V I I.

„ Item alsoe te hoopen is, dat in desen huysfe eenige goede huys-
 „ houders fullen commen woenen tot binnen-vader ende moeder,
 „ den welken niet gelegen sal syn lichtelyk heurlieder huysraet te
 „ vercoopen, soe is geordonneert, datter een goeden pertinenten
 „ inventaris gemaekt sal worden, van de beddens, laekens, hout-
 „ werk en anders, dat totten voorfz. huysfe sal behooren, daer op
 „ 't selve den Weeshuys-binnen-vader en moeder geleverd sal wer-
 „ den, omme in 't scheyden uyt het Weeshuys, of sulcx gebeurde,
 „ by hem ofte synen erven daer af verantwoord te werden: Van
 „ gelyke sal ook een pertinente inventaris gemaekt werden met
 „ specificatie als vooren van den huysraet en inboel, die fulke bin-
 „ nen-vader en moeder in 't voorfz. Weeshuys fullen willen bren-
 „ gen, omme henlieden heurlieder huysraet mede t'allen tyden op-
 „ ten selven inventaris gerestitueert te mogen werden, als sy des
 „ begeeren fullen: Welke inventaris driemael geschreven sal wer-
 „ den, en d'een bewaert werden in de besloten Weeskist, d'ander
 „ by den buyten-vaders in 't voorfz. Comptoir en die derden in han-
 „ den van den binnen-Weeshuys-vader en moeder.

„ Versoukende die voorfz. Executeurs respectivelyken, dat my-
 „ nen Ed. en Mo. Heeren de Stadhouder, President en Raden's Hoofs
 „ van Hollant, den Bailliu, Schout, Burgemeesters ende Gerechte
 „ van den Hage, gelieven dees voorfz. Ordonnantie te deursien en
 „ corrigeren, ist noot, en daer na ook deselve te approberen, ten
 „ minsten ter tyt toe 't verloop van saeken anders vereyffchen, en
 „ anders by den voorfz. Hove en Regierders van den Hage sal syn
 „ geordonneert.

„ Gesien by den Hove van Hollant die voorfz. geconcipeerde Or-
 „ donnantie van 't arme Weeshuys alhier in den Hage, gemaekt by
 „ de gesurrogeerde Executeurs van den Testamente van wylen Crys-
 „ pyn van Boschuyfen en Juffrauwe Agneyse Pieters dochter syne
 „ huysvrouwe, mitsgaders, 't verfoek van de selve Executeurs: Ge-
 „ sien mede de auctorisatie, consent, ratificatie, approbatie en con-
 „ firmatie den voorfz. Executeurs verleent by den Eerwaardigen va-
 „ der in Gode Heeren *Frederik van Tautenburch*, Eertsbiffchop van
 „ Utrecht, daer by den voorfz. Executeurs toegelaten is die goeden
 „ den gemeenen armen als vooren te mogen employeren tot erectie
 „ van een Weeshuys in den Hage, nae heurlieder goetdunken, in
 „ dato den 16 October 1563 en deur de acte van voorgaende con-

„ fent van defen Hove getransfixeert, van dato den 17 Mey A^o. 1563
 „ voorfz. Gefien ook die correctien en additien, mitsgaders 't con-
 „ fent van den Bailliu, Burgemeesters en Schepenen van den Hage
 „ op te voorfz. geconcipieerde Ordonnantie gefelt: heeft 't voorfz.
 „ Hof die voorfz. Ordonnantie (eensdeels defelve ook gecorrigeert
 „ en geaugmenteert hebbende) in alle fyn poincten, fulcx als boven,
 „ geapprobeert, ende approbeert defelve mits defen, confenteeren-
 „ de de gefurrogeerde Executeurs hier vooren genomineert heur-
 „ lieder verfoek en reserve, fulcx fy die in 't 17 artikel hier boven
 „ verfoegt hebben. Ordonneert voorts 't zelve Hof mits defen den
 „ voorfz. Regierders van den Hage, en alle anderen die 't felve aen-
 „ gaen mach, nae den inhouden van der voorfz. Ordonnantie te re-
 „ guleren. Gedaen in den Hage in den Rade den 20 November
 „ 1564. Toirconde 't zegel van Justitie hier aengehangen, in ken-
 „ niffe van my,

Onderteykent,

B. ERNST.

Eenige veran-
deringen
daarin
nader-
hand ge-
maakt.

Tyd van
de aan-
ftellinge
der Re-
genten.

Naderhand zyn na tyds gelegendheid en voorvallende zaaken ver-
fcheide veranderingen in de voorfz. Ordonnantie gemaakt; en wel
inzonderheid heeft het Hof op den 17 Mei 1568 het vierde en zesde
artikel gealtereert en geordonneert, dat de Buiten-vaders en moe-
ders in plaatze van op Maria Ligtmis (zynde den 2 Februarii) zou-
den verzet werden op den eerften Augustus, en dat de afgaande op
den zelve dag hunne rekeninge zouden doen (a). By het 16 arti-
kel van de meergemelde Ordonnantie zynde geftatuert, *dat in den
Weeshuife geen Weeskinderen zouden ontfangen worden, dan wiens ou-
ders ten minften de vier laetere jaaren voor hun overlyden buurluiden
van den Hage of Suppooften van den Hove zouden zyn geweest*, zoo
viel by de Vaders en Regenten van 't Weeshuis eenige bedenkelyk-
heid of kinderen, welker ouders voorheen wel burgers van den Ha-
ge zyn geweest, dog waar van de langstlevende na eene andere stad
of plaatze was vertrokken en aldaar na twee jaaren overleden, laa-
tende de kinderen in den Hage blyven woonen, wel admiffibel zyn
tot het beneficium van 't voorfz. Weeshuis: waar op zy zig aan den
Hove hebbende vervoegt, op den 28 Mei 1569 deze navolgende
interpretatie bequamen.

Inter-
pretatie
van het
16 art.
van de
Ordon-
nantie op
't Wees-
huis.

„ **A**lfoe die Vaders en Toefienders van den armen Weeshuife in
 „ den Hage den Hove van Hollant te kennen gegeven hebben,
 „ hoe dat by de ordonnantie van den felven Weeshuife by den voorfz.
 „ Hove by provifie gemaakt, art. 16. geordonneert es, dat in den
 „ felven Weeshuife geen Weeskinderen ontfangen fullen werden,
 „ dan wiens ouders ten minften de vier laetste jaeren voor heurly.
 „ lyden Buurluyden van den Hage ofte Suppooften van den Hove ge-
 „ geweest fouden zyn. 't Is nu foo, dat fy Supplianten verfoegt fyn,
 „ omme in den voorfz. Weeshuife te ontfangen twee Weeskinderen

(a) Geregistr. in 't vierde Memoriaalb. van Ernst, fol. 223.

„ ren, daer vader en moeder af geweest zyn *Anthonis Gerritsz.*
 „ Schipper en *Maritgen Huygen* dochter gëechte perfoonen nu over-
 „ leden fynde, beyde altoes geweest hebbende Buyrluyden van den
 „ Hage, en in den Hage gewoont hebbende tot heurlr. overlyden toe,
 „ dan dat die voorfz Anthonis nae 't overlyden van fyne voorfz
 „ huysvrouwe, wefende weduwenaer, ontrent twee jaeren voor fyn
 „ overlyden vertrocken es binnen der stede van Delft, en aldaer on-
 „ lancx gestorven, laetende fyne voorfz kinderen alhier in den Ha-
 „ ge blyven woonen. Ende alsoe die voorfz Ordonnantie, als *vim legis*
 „ hebbende, stricte es, en by de Supplianten niet geexcedeert en
 „ soude mogen werden; sulcx dat mits de voorfz Ordonnantie de
 „ kinderen van alfulke perfoonen niet en scheynen admiffibel te wesen
 „ totten beneficie van den Weeshuyse, en die Supplianten niet en
 „ weten, hoe fy hen selven in desen reguleren souden, hoewel noch-
 „ tans apparentelyk de intentie ofte meyninge van 't voorfz. point
 „ van de Ordonnantie schynt te wesen en te militeren in faveur van
 „ ingeboornen van den Hage, op dat een eygelyck tot allen stonden
 „ in den Hage van buyten comende, den voorfz. Weeshuyse lich-
 „ telyk moejelycken souden vallen, soe verfochten de Supplianten, dat
 „ 't selve Hof soude willen 't voorfz. articule van der Ordonnantie
 „ naerder uyt te drukken en te interpreteren. SOE IST, dat 't
 „ voorfz Hof hier op gehad 't advys van den Schout, Burgemeesteren
 „ en Gerechte van den Hage, nae voorgaende communicatie by de
 „ Supplianten gehouden, interpreterende die voorfz. Ordonnantie,
 „ verclaert heeft en verclaert mits desen, dat 't selve 16. art. van der
 „ Ordonnantie sal blyven in syn geheel. Welverstaende dat de kin-
 „ deren van vader en moeder (Buyrluyden van den Hage geweest
 „ hebbende) volgende de selve Ordonnantie gewonnen en geboren
 „ en altoos by heurluyder vader off moeder in cost, clederen, &c.
 „ onderhouden zyn geweest tot heurlieder vader ofte moeder over-
 „ lyden toe by de Supplianten in den voorfz. Weeshuyse ontfan-
 „ gen fullen worden, niet jegenstaende die langst levende hem een
 „ jaer of twee buyten de Vlecke van den Hage in andere steden
 „ ofte plaetsen begeven heeft, omme te bet hun by leven te win-
 „ nen en aldaer comen te sterven. Behoudelyk dat sy noch vry syn
 „ en heurluyder buurschap van den Hage niet te buyten gegaen en
 „ op andere plaetsen 't Poorterschap ofte burgerschap gewonnen en
 „ hebben: En dit al by provisie ter tyt en wylen toe by den
 „ voorfz. Hove na gelegentheyt der saeken en des tyts anders sal
 „ werden geordonneert. Gedaen in den Hage den 28 Mey 1569.
 „ by President, *Sasbout, Jacobi, Moons, Crip, Verduyn.*

Wegens het bovengemeelde artikel, wierd in den jaere 1584 zelfs
 zwaarigheid gemaakt, om eenen *Jan Crispynsz*, zoon van *Cornelis*
Crispynsz, wiens moeder was eene natuurlyke dogter van Crispyn van
 Boschuisen, uit wiens goederen, gelyk wy hier vooren hebben ver-
 haalt, 't Weeshuis mede is gestigt, in 't huis te nemen, vermids
 deze jongeling buiten den Hage was gebooren en alzoo volgens de
 meergemelde Ordonnantie niet admiffibel was. 't Hof, waar aan
 de grootmoeder zig hadde geadresseert, schreef daar over aan de

ge was
gebooren.
ren.

Regenten eifchende dienaangaande hun advis ; waar op de Regenten aan den Hove het volgende deden toekomen.

Edele, Hooggeleerde, Wyze, Voorzienige, zeer discrete Heeren.

Advis
van de
Regen-
ten dien-
aan-
gaande.

„ **M**Yn Heeren, wy hebben ontfangen zekere requefte aan Uwer
„ **E.** geprefenteert by en van wegen *Elyfabeth Crispyns* doch-
„ ter van *Bofchuyfe*, verfoeckende om in den *Weeshuyfe* te heb-
„ ben eenen *Jan Crispynsz*, zoone van eenen *Cornelis Crispynsz*
„ overleden &c. Op de welke Uwer E. begeert hebben ons advys,
„ dient defe om Uwer E. te verthoonen, hoe dat in den *Weeshuy-*
„ fe es fekere *Ordonnantie*, dat de kinderen in den *Hage* nyet ge-
„ booren, de *Weesvaders* nyet en mogen accepteren noch inne te
„ nemen; Ende alfoo defe jonge gebooren es buyten 's *Lands*, foo
„ en hebben wyl. dezelve nyet kunnen accepteren, hoewel nogtans
„ de overgrootvader deszelfs kint (waar van de *Suppliante* eene
„ natuurlyke dogter es) de goederen principalyk, waarmede 't
„ *Weeshuys* es geflicht, gegeven en befproken heeft, foo dat 't
„ felve kind voor alles wel behoort geprefereert te wesen, Ende
„ Uwer Ed. als zynde opper-*Weesvaders*, die voorfz. *Ordonnantie*
„ wel fouden vuyt redenen als vooren infringeren en ons ordonne-
„ ren 't voorfz. kind te accepteren, fonder nochtans te trecken in
„ confequentie en blyvende de voorn. *Ordonnantie* nyettemin in al-
„ les in haer geheel. Ende alfoo wy voordr nyet en weten te feg-
„ gen, bidden Uwer Ed. dat dezelve believe dit ons advys ten
„ beften te willen nemen.
„ *Edele* &c : Godt de Heer wil Uwer Ed. gefparen in een lang-
„ duurige regeeringe. Gefchreven in den *Hage* den 7. Septemb.
„ 1584.

En was ondertekent,

J. Jacobs, Adriaen Aertz. en T. Geniets.

Bena-
minge
van 't
Wees-
huis.

Onder de voorwaarden in de voorfz. *Ordonnantie* begrepen, is geen van de minfte, dat dit *Weeshuis* altoos zoude voeren den naam van *het arme Weeshuis van Crispyn van Bofchuyfen en Agniete Pieters*, als uit derzelve middelen opgeregt (*b*); en dat de *Weeskinderen* in erkentnisse en tot een eeuwige en onverfterflike gedagte van hunne eerfte weldoeners op de linker arm zouden dragen de twee eerfte

(*b*) Het ftigten en opregten van deze en diergelyke openbaare of gemeene *Godshuizen* voor arme en ouderlooze kinderen was ouwlings by de *Romeinen* al in gebruik, en zodanige huizen wierden uit de gemeene fchatkift of wel uit de giften, door de *Keizers* en andere by erfmakinge daar toe gegeven, onderhouden. De jongens, daarin opgebracht, wierden *alimentarii pueri*, en de meisjens *alimentaria puellæ* genoemt. Men noemde ze ook wel na den naam van hunne ftigters. *Antonius Pius* ftigte een huis voor meisjens, welke na zyne huisvrouw *Fauftina*, *Faufinianen* genoemt wierden; en *Alexander Severus* een huis voor jongens en meisjens, welke na hem en zyne moeder *Mammæani* en *Mammæanæ* wierden gheten. *Jul. Capitol. in Anton. & Severo.*

eerste Letters C. en A. van de voornamen der gemelde perzoonen door den anderen gevoegt. Welke benaminge en teken heden nog onderhouden, en by openbaare inscriptie boven de poort van 't jegenwoordig Weeshuis gezien werd, niet jegenstaande 't zelve naderhand door verscheide andere legaten, collecten en diergelyke mildadigheden van tyd tot tyd in middelen en vermogen is aangenomen, en daar door dat van den meergemelden Heer van Boschuijfen zeer verre te boven gaat. Want onder de weldaden, waarmede deze armen al in vroege tyden begunstigt wierden, blonk inzonderheid ook uit de liefdadigheid van haar Ed. Gr. Mog. dewelke uit aanmerkinge van den soberen staat en geringe inkomsten van 't Weeshuis, den weezen by resolutie van den 10 Maart 1579 begiftigden met den eigendom van eenige landeryen, dewelke het klooster der Dominikaanen waren toebehoorende, verleende ten dien einde *op het verzoek van de Weesvaders van 't gem. Weeshuis, mitsgaders Hendrik Croesink Heere tot Benthuizen met hen gevoegt*, het volgende apostil; „ De Staten van Holland gehoort hebbende 't goet rapport „ van deze zaake en aanmerkende de sobere inkomsten van 't Weeshuis in dezen geroert, mitsgaders de goede geregelt heyt die daer „ in word onderhouden, willende daerom helpen voorsien op 't onderhoud van de arme weezen, als na behooren, daer aen den „ dienst Gods sonderling is gelegen; en hier op gehoort het advis „ van den Ontfanger van de goederen van 't Convent van de Predikaren in den Hage, hebben gegunt en geaccordeert, gunnen en „ accorderen by desen, dat de twee stukken lands gelegen aan de „ zuitzyde van 't Hagenhout, groot ontrent agt margen met eene „ marge elsland, daer bezuyden aan leggende, mitsgaders de vruchten en inkomsten van dien tot behoef van 't Weeshuys voortaan „ zullen blyven gceygent en geappropriert, en dat dezelve daer toe „ by de Supplianten aangevaert en gebruikt fullen mogen werden, „ zonder yemants wederseggen of eenich belet ter contrarie; Wel „ verstaende soo verre d'inkkomsten en goederen van 't Convent van „ de Predikaren in den Hage niet zullen mogen vervallen de beta „ linge van 't onderhout van de Conventualen en andere lasten daer „ uitgaende, de voorn. Supplianten uyt d'inkkomsten en vruchten „ fullen laten volgen soo veel naer advenant als daer aen te kort sal „ mogen komen, en dat ter tyd en wylen toe de goederen van 't „ zelve Convent het onderhoud van de Conventualen en d'andere „ lasten als vooren fullen dragen mogen, waarna een ieder hem sal „ hebben te reguleren. Ook verzogten de Regenten in den jaare 1584, om voorzien te mogen werden met de ongealieneerde goederen van het Konvent van St. Agniete; waar op de Staten van Holland „ by resolutie van den 15 Augusti des gemelde jaars ordon „ ncerden, dat de ontfanger van des voorz. Convents goederen by „ specificatie van stuk tot stuk soude stellen en verzenden alle de „ partyen van goederen, gekomen van den zelve Convente, met „ designatie van de plaatzen, groote en limiten van de landen, „ wat die in huure gelden en voor wat tyd dezelve zyn verhuurt, „ omme, het zelve gezien, verder op der Supplianten verzoek ge „ disponeert te werden als na behooren. En dewyl door deze en

Gift
vanland,
toebe-
hooren-
de het
Domini-
kauer
kloos-
ter.

Verzoek
van de
Regen-
ten om
de onge-
alieneer-
de goe-
deren
van 't St.
Agniete
kon-
vent te
mogen
hebben.

diergelyke giften, de inkomsten van het huis nog niet genoegzaam waren, om daaruit het groot getal der armen, die reets in 't huis waren ingenomen, bequaamlyk te kunnen onderhouden; zoo confenteerden de meergemelde Staten in den jaare 1599. tot verdere ondersteuninge eene Lotery, en is, zegt de Heer Bor (c), door „ het liberaal inleggen in dezelve Lotery 't gebreck en behoef-
 „ heid van dien gebeneficeert, en watter vorder van nodig is, werd
 „ jaerlyx door de liberaliteit van de Edelen, Suppoeden, burgeren
 „ en inwoonderen rykelyk geholpen.

Vry-
dom
van
stads en
gemeene
Lands
midde-
len.

Dit Godshuis is nevens de andere ten allen tyden exempt geweest van Stads en gemeene Lands middelen zoo ordinaire als extraordinaire, uitgezondert van de Verpondinge op landen en huizen, zoo als zulks nog nader by haar Ed. Groot Mog. Resolutie van den 17 December 1682 is bekrachtigt. Ja zelfs bevryden de Staten van Holland by een speciale Resolutie van den 2 Mei 1565 dit Weeshuis van den Thienden penning, dewelke als toen over alle vaste goederen door gansch Holland en Westvriesland wierd omgeslagen, en „ ge-
 „ lasten mitsdien den Rentmeester van Zuitholland den Vaders en
 „ Toezienders van den armen Weeshuize in den Hage ongemoeit
 „ te laten van den Thienden penning ter cause van zekere renten,
 „ die zy uit zyn handen ten behoeve van den voorz. Weeshuizen
 „ hebben ontfangen, als van dien geëximeert zynde by de Ordon-
 „ nantie van den zelve Thienden penning. Ook geniet dit huis
 „ nevens de andere Godshuizen van den Hage, waar onder ook ge-
 „ rekent werden het St. Nikolaas Gasthuis alhier en het Gasthuis te
 Scheveninge, zyn aandeel in de randzoen-penningen van de pagten,
 die binnen den Haag en Haag-ambacht gecollecteert werden.

't Wees-
huis ge-
niet me-
de zyn
aandeel
in de
rand-
zoen-
pennin-
gen.

In dit Weeshuis wierden ook eertyds ontfangen de Weeskinderen van buurluiden van den Hage tot Scheveninge woonagtig; en nadien de Regenten volgens het 29 en 30 artikel van de meergemelde Ordonnantie bevoegt waren, om op zekere tyden van het jaar langs de huizen in den Hage en ook in de kerken aalmoessen te mogen inzamelen tot onderhoud en vordernisse van 't voorz. Weeshuis, verzogten de Regenten, dat het Hof die van den Geregte van den Hage zoude willen authoriseren en ordonneren, omme tot Scheveninge twee of drie eerlyke perzoonen te stellen, die tot discretie van de Supplianten binnen den Dorpe van Scheveninge van gelyke aalmoeszen tot behoef van 't zelve Weeshuis zouden mogen collecteren, 't geen zy van den gemelden Hove by acte van den 17 November 1567. verkregen.

Eertyds
waren in
't Wees-
huis me-
de ad-
missibel
Wees-
kinder-
ren van
Scheve-
ninge.

Autho-
ritatie
voor de
Geregte
van den
Hage,
omme
tot Sche-
veninge
2. of 3.
eerlyke
perzoon-

„ **A**lfoe die Vaders en Toezienders van den armen Weeshuysse al-
 „ hier in den Hage, den Hove van Hollant te kennen gegeven
 „ hebben, hoe dat sy Supplianten volgende d'Ordonnantie van den
 „ selven Weeshuysse, mede ontfangen moeten der Buurluyden van
 „ den Hage, Weeskinderen tot *Scheveninge* woonagtig, en sulcx
 „ alreede drie kinderen van Scheveninge ontfangen hebben: Ende al-
 „ foe by de 29. en 31. articulen van de zelve Ordonnantie die Sup-
 plian-

(c) *Nederl. Hist. IX. boek, pag. 143.*

„ plianten geauctoriseert fyn tot sekere tyden van den jaere langes die
 „ huys in den Hage, en ook in de kerken een aelmisse te collecteren
 „ tot onderhoud en vordernisse van den voorz. Weeshuys, Soe
 „ verfochten fy Supplianten, dat 't selve Hof soude willen die van den
 „ Gerechte van den Hage auctoriseren en ordonneren, omme tot
 „ Scheveninge twee of drie eerlyke perfoonen te stellen, die welke
 „ tot discretie van de Supplianten, soe 't hen oirbaerlicxt dunken sal,
 „ binnen den Dorpe en kerke van Scheveninge van gelyke aelmisse
 „ tot behouf van den selven Weeshuys fullen mogen collecteren,
 „ en de selve alle jaers vernieuwen, gelyk van eenige Leproos-Mrs.
 „ van 't Leprooshuys in den Hage, tot Scheveninge woonachtig ge-
 „ daen wort, en henl. hier van te verleenen behooryke acte; SOE
 „ IST, dat 't voorz. Hof hier op gehad 't advys van den Bailliu,
 „ Schout, Burgemeesteren en Gerechte van den Hage, daer by fyl.
 „ verclaeren, 't verfoek van de Supplianten redelyk te fyn, en dat
 „ men 't Weeshuys 't selve wel behoort te accorderen, den selven
 „ van den Gerechte van den Hage geauctoriseert en geordonneert
 „ heeft, auctoriseert en ordonneert 't selve Hof mits desen tot Sche-
 „ veninge twee of drie perfoonen te stellen, die welke tot discretie
 „ van de Supplianten soe 't hen oirbaerlicxt dunken sal, binnen den
 „ Dorpe en kerke van Scheveninge voorz. aelmisse tot behouf van
 „ den voorz. Weeshuys in den Hage fullen mogen collecteren: En-
 „ de de selve alle jaers ten gewoenlyke tyden vernieuwen, als die
 „ andere Geestelyke dienstten tot Scheveninge vernieuwt worden.
 „ Actum den xvij. Novembris XV^c. L X VIJ.

nen te
 mogen
 aanstel-
 len die
 aldaar
 aalmisse
 tot be-
 houf van
 't Wees-
 huys in
 den Ha-
 ge zul-
 len mo-
 gen col-
 lecteren.

Hieruit sustineerden die van Schevelinge in laater tyden, dat de kinderen van Schevelingsche ouders gebooren regt hebben, om nevens andere Weeskinderen in 't voorz. Weeshuis opgevoet en onderhouden te werden; en wanneer het tegendeel van dien by de Regenten en Magistraat van den Hage wierd tegengeworpen, verwoegden de Kerkenraad, Kerkmeesters en Gasthuismeesters van Schevelinge zig aan den Hove van Holland, en verwierven mandament van Rau Actie, waar over dan proceduuren zynde ontlaan, keerden de voorz. Regenten nevens de Magistraat by requeste aan haar Ed. Gr. Mog., klagende over den indragt en proceduuren by die van Schevelingen ondernomen. Welk request by resolutie van de Staten van Holland in dato den 1 October 1695 in handen van den voorz. Hove is gestelt, om haar Ed. Gr. Mog. te dienen van berigt, als uit den volgenden inhoud is blykende.

Geschild
 hierover
 in laater
 tyd.

„ IS ter Vergaderinge gelesen de Requeste by of van wegen Burge-
 „ meesteren en Regeerders van 's Gravenhage aen haar Ed. Gr.
 „ Mo. gepresenteert, houdende, dat of wel de Regenten van het
 „ Weeshuys aldaer niet waren verpligt, nogte ook bevoegt, enige
 „ andere ouderloofse kinderen in het selve Weeshuys te nemen, dan
 „ alleen sodanige, welkers ouders waren geweest Burgers en Inwoon-
 „ ders van 's Gravenhage voornt. ten minsten den tyt van vier jaeren
 „ voor der selver overlyden, ofte Suppoosten van den Hove, beyde
 „ volgens de letter van de Ordonnantie en Instructie, waer op het
 „ voorz.

De Staaten van
 Holland requi-
 reren berigt van
 't Hof, hoeverre
 die van Scheve-
 ninge regt heb-

ben tot
't Weeshuis in
den Hage.

„ voorfz. Weeshuys was geërigeert, en 't geen ook dien conform
 „ wierde geobferveert ; gevolgelyk mede geen kinderen, welkers ou-
 „ ders waren geweest inwoonders van den Dorpe van Scheveninge
 „ en aldaer waren overleden ; Egter door de Regenten van het
 „ voorfz Weeshuys gebragt was tot kenniffe van de Supplianten, dat de
 „ voorn. Regenten onverwagt haer vonden gedagvaert voor den Hove
 „ Provinciaal, uyt kragte van een Mandament van Rau Actie, geimpe-
 „ treert op den naem van den Kerkenraet, Kerkmeesters en Gasthuys-
 „ meesters van Scheveninge voortn., ten eynde ook alle ouderloofe
 „ kinders van inwoonders van Scheveninge, in het voorfz Weeshuys
 „ aengenomen en nevens andere Weeskinderen aldaer fynde onderhou-
 „ den fouden moeten werden : Dat ook de voorfz. Regenten gelyke
 „ kenniffe daer van hadden gegeven aen den welgem. Hove, en tot
 „ beyde de adressen haer verpligt hadden gevonden, ten inzigte
 „ dat de voorfz. Ordonnantie en Instructie ten tyde van de erectie
 „ van het voorfz. Weeshuys was beraemt niet alleen met consent
 „ van de Supplianten maar ook met approbatie van den gemelte Ho-
 „ ve, verfoekende de voorn. Regenten op dat fundament, dat die
 „ voorfieninge gedaen mogte werden, ten eynde de voorfz. judicie-
 „ le proceduuren quamen te celferen. Dat wel de Supplianten, na
 „ dat fy de voorfz. faeke hadden geexamineert, de voorfz. onderne-
 „ minge van die van Scheveninge hadden gevonden ongegront, ver-
 „ volgens mede het voorfz. verfoek van de Regenten van 't Wees-
 „ huys feer redelyk en ook gaerne met welgem. Hove daer over
 „ hadden willen confereren, te meer dewyle fy confidereerden niet
 „ alleen aen de eene zyde de aengelegentheyte van het voorfz. Wees-
 „ huys, omme te wesen gestelt buyten sodanige judiciele proceduren,
 „ maer ook aen de andere zyde de gevoegelykheyt en faciliteyt om
 „ fulcx te effectueren door middel van een nader declaratoir en In-
 „ terpretatie van de voorfz. Ordonnantie en Instructie, hoewel an-
 „ ders van haer felven klaer genoeg wefende. Dog dat fy egter het
 „ ongeluk hadden gehad van daer inne by den gem. Hove niet te
 „ hebben konnen reufferen, onaengefien zy vermeynden aen den gem.
 „ Hove klaer te remonftreren de notoire ongefondeertheyde der voorfz.
 „ proceduuren, die incongrue, fchadelyke en ruineufe gevolgen van
 „ het gepretendeerde, niet alleen voor het voorfz. Weeshuys, maer
 „ ook zelfs voor den Dorpe en inwoonders van Scheveninge, en daer
 „ benevens een klaer exempel, dat in voorige tyden ontrent de voorfz.
 „ Ordonnantie en Instructie op gelyke wyfe by wegen van interpreta-
 „ tie was geprocedeert. Dat niet te min zy aen het welwefen van het
 „ voorfz. Weeshuys haer ten uysterften lieten gelegen wesen en de
 „ voorfz. faeke wefende in haer felven notoir meerder Politycq en
 „ Domeftycq, als Juridycq, dog egter door haer buyten concurren-
 „ tie van welgem. Hove niet reguleert konde werden, ten opzigte,
 „ dat de Suppooften van den Hove en derfelver kinderen daerinne
 „ ook waren geconcerneert, soo vonden fy haer genootdruckt te
 „ keeren tot haer Ed. Gr. Mog. met verfoek, dat haer Ed. Gr.
 „ Mog. de voorfz. judiciele proceduuren geliefden te doen celferen,
 „ en, indien by defelve fulcx gehouden mogte worden in de libera-
 „ tie, middelerwylen te furcheren den voortgank van de voorfz.
 „ pro-

„ proceduuren. Waer op gedelibereert zynde, is goetgevonden en
 „ verstaen, dat de voorz. requete gestelt sal werden in handen van
 „ den gem. Hove omme haer Ed. Groot Mo. te dienen van berigt,
 „ blyvende alles midderwylen in staete.

Onderstont, Accordeert met de voorz. Resolutie.

En was getekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

In margine stont, *Recepta* den 4. October 1695. lager stont *Fiat re-*
gistrata.

Hier op dede het Hof aan de Staten van Holland het volgende ad-
 vys toekomen.

Edele Groot Mogende Heeren.

„ **O**mmen te voldoen aen de resolutie, by U Ed. Groot Mogende,
 „ op de requete van Burgemeesteren en Regenten van 's Gra-
 „ venhage ter Vergaderinge van U Ed. Groot Mog. gepresenteert,
 „ soo sal dienen, dat wylen *Crispyn Jansz van Boshuyzen*, in zyn
 „ leven Rentmeester Generael van Zuyd-Hollant en *Angniesje Pie-*
 „ *ters* desselfs huis-vrouwe by haere respectieve Testamentaire dispo-
 „ sitionen na wegmakinge van eenige legaten en anders het surplus van
 „ haere goederen gemaakt hebben den regten Armen en vorder aen-
 „ gestelt sekere personen tot executeurs van de voorz. haere uyt-
 „ terste willen; dat de voorz. executeurs in den jaere 1563 sig by
 „ requete hebben geaddresséert aen den Hove, en op de middelen
 „ in dezelve vervat, versogt, dat zy moghten werden geauthoriseert,
 „ omme voor de penningen van de goederen van de voornoemde
 „ testateuren doenmaels nog overigh zynde, by verkopinge te pro-
 „ cedeeren, te mogen erigeeren en fundeeren een Weeshuys alhier
 „ in s' Gravenhaege. Dat by den Hove de voorz. Authorisatie ver-
 „ leent zynde, volgens speciale acte van date den 17. Mey 1563,
 „ de voorgemelte executeurs hebben opgestelt en in den volgenden
 „ jaere 1564 aen den Hove gepresenteert seekere Ordonnantie voor
 „ den voorz. Weeshuys, behelsende verscheyde Artyckelen, en
 „ waer by onder anderen gereguleert is, wat Weeskinderen ge-
 „ qualificeert zyn, omme in het voorschreve huys ontfangen te wor-
 „ den, verzoekende dat het Hoff de voorschreve Ordonnantie wilde
 „ approbeeren, en dat het Hoff, nae examinatie van desselfs conte-
 „ nue, en ook gesien hebbende de correctien, en additien, mits-
 „ gaders consent van Schout, Burgermeesters en Schepenen van
 „ den Haghe, daer op gestelt, de voorschreve Ordonnantie eens-
 „ deels gecorrigeert en geaugmenteert, en aen de Supplianten de
 „ approbatie, by haer versogt, geaccordeert heeft, uytwyfende de
 „ acte daer van zynde, in date den 20. November 1564. Dat de
 „ Kerckenraedt, Kerckmeesters en Gasthuys-Meesters van *Schevenin-*

Advys
 van den
 Hove
 op de
 voorige
 Resolu-
 tie.

„ ge fustinerende, dat de ouderlofe Weeskinderen by eenige buyr-
 „ luyden van Scheveninge naegelaten, en onvoorſien zynde van ge-
 „ noegſaeme middelen tot haer onderhout ſoo wel in het voorſz.
 „ Weeshuys fouden moeten ontvangen werden, als ſodanige Wees-
 „ kinderen by burgers en buyrluyden van 's Gravenhage naegela-
 „ ten, ſigh in de Maent van April laeftleden, by requelte aen den
 „ Hove hebben geaddreſſeert en te kennen gegeven, dat niettegen-
 „ ſtaende by de voorchreve Regenten en Toelienders van het voor-
 „ ſchreve Weeshuys in voorige tyden, en zelfs by geſchripte voor
 „ den Hove foude geconfefſeert zyn, dat de Weeskinderen van
 „ Scheveninge, tot het gunt voorſz. is, ſoo wel gequalificeert fou-
 „ den zyn, als de Weezen van 's Gravenhage, en dat ook de ob-
 „ ſervantie altyd ſodanigh foude zyn geweest, dat de voorgemelte
 „ Weeſen van Scheveninge ſuccellivelyk van tyd tot tyd in het
 „ voorchreve Weeshuys fouden zyn ontvangen, fulxs egter by de
 „ tegenwoordige Regenten van het voorchreven huys foude werden
 „ geweygert, en ter contrarie geſuſtineert, dat de Weezen van
 „ Scheveninge voornoemt daer toe niet en fouden weeſen gequali-
 „ ficieert, waeromme dan ook de voornoemde Kerkenraed, en
 „ Kerck en Gaſthuys-meesters van Scheveninge verſogten, gelyk zy
 „ ook op haer verſoek van den Hove hebben geimpetreert appointe-
 „ ment van Rau Actie, diſponerende tegens de voorſz. Regenten
 „ en Toefienders van het voornoemde Weeshuys.

„ Dat het voorſz. appointment vervolgens geëxploicteert zynde,
 „ dezelve Regenten mede aen den Hove hebben gepreſenteert
 „ ſeekere requelte, en verſogt dat het Hoff benevens de Magiſtraet
 „ van 's Gravenhage, die voorſieninge foude willen doen, dewelke
 „ bequaemſt foude werden geoordeelt, om het voorſz. Weeshuys
 „ van ſoo ruineuſe prejudicie, als foude zyn het innemen van de wee-
 „ ſen van Scheeveninge in den ſelven huys, en van de proceduu-
 „ ren daer over geëntameert, te houden gelibereert. Dat het Hoff
 „ vervolgens deze ſaek ter Rolle gepreſenteert zynde, dezelve al-
 „ daer by proviſie, ten verſoeken van den Procureur van de voor-
 „ noemde Regenten heeft geſtateert.

„ Dat eenigen tyd daer nae Burgermeesters van 's Gravenhage
 „ in een conferentie tuſſchen den Hove en den ſelven gehouden
 „ verzogt hebbende, dat wy by forme van een naeder declaratoir
 „ en interpretatie van de voorſz. Ordonnantie en buyten regtsple-
 „ ginge fouden willen verklaeren, dat de Regenten van het voor-
 „ ſchreven Weeshuis niet gehouden fouden zyn, de Weeskinderen
 „ van Scheveninge in het ſelve huys te ontvangen, en daer toe ver-
 „ ſcheyde redenen by de voorgem. Burgemeesters ſynde gedaen
 „ allegeren, wy de voorſz. Burgemeesters hebben te gemoet ge-
 „ voert, dat het Hof in een zake voor het ſelve dinghplichtig haer
 „ ſentiment niet en conde uytten, maer hebben wy ten ſelven tyde
 „ aengenomen, dat wy de redenen doenmaels by monde gededu-
 „ ceert, en dewelke ook naderhand in een memorie by geſchripte
 „ vervat aen den Hove zyn overgegeven, fouden pondereren; En-
 „ de dat nu ontrent veertien dagen geleden by Commiſſariffen ter
 „ audientie van de rolle gecommitteert, de voorſz. ſtateringe als
 „ noch

„ noch is gecontinueert. Ende gelyk als dit alles is wat ons tot nu
 „ toe van de voorfz. faeke voorgekomen of bekend is, foo willen
 „ wy niet ontveynfen, dat de requeste van Burgemeesteren van den
 „ Hage aen U Ed. Groot Mog. geprefenteert, van ons niet sonder be-
 „ vreemdinge is gefien, te meer om dat wy niet en konnen befef-
 „ fen, wat redenen dezelve konnen hebben om te besluyten dat fy
 „ by den Hove niet en fouden te recht geraeken, ten ware uyt een
 „ overtuyginge, dat het Hof in een zake, daer enkelyk en alleen
 „ gecontroverteert word of de Weezen van Scheveninge niet foo wel
 „ gerechtigd en zyn, omme te jouiffieren van de pieufe maekingē
 „ van den voorn. Boschuysen en deszelfs huysvrouwe, en de funda-
 „ tie van het voorfz. Weeshuys daer voor gedaen, als de Weeskin-
 „ deren van 's Gravenhage, en welke faeke vervolglyk hoe zeer
 „ men defelve polityck en domestyyck gelieft te noemen, is mere
 „ juridyck, de Impetranten niet en fouden mogen repelleren a limine
 „ judicii, en den zelve weezen buyten regtspleginge benemen het
 „ genot van een beneficie, waer toe fy fultineeren egalyk met die
 „ van 's Gravenhage geroepen en gerechtigd te zyn, en zelfs langen
 „ tyd buyten eenige conteltatie gejouiffeert te hebben. En gelyk
 „ wy dan om redenen voorfz. ons niet en kunnen inlaeten in eene
 „ discussie van het regt van de voorn. partyen, foo verfekeren wy
 „ ons, dat het U Ed. Groot Mog. goede geliefte fal zyn, ons daer
 „ van te difpenferen, dewelke voor als noch van geen ander advis
 „ aen U Ed. Groot Mog. konnen dienen, als dat dese behoort te
 „ worden gelaten aen de ordinaris justitie, enz. Hier mede,

Edele Groot Mogende Heeren, &c.

Gefchreven in den Hage den 12 October 1695.

Wat hier verders opgevolgt zy, konnen wy met geen zekerheid zeggen, maar wel dat 'er in den jaare 1697 een nieuw Weeshuis tot Schevelinge is gebouwt (*d*).

Het getal der kinderen, 't welk by de eerste instellingē bestond in agt of tien zoo knegtjens als meisjens, als blykt by 't 20 artikel van de voorfz. Ordonnantie, was in drie jaaren zodanig vermeerdert, dat in den jaare 1567 al in de dertig weezen in 't zelve huis wierden gevonden (*e*), en groeide by vervolg van tyd nog verders aan, zulks dat de gemelde huizinge daar door te klein vallende, om alle de Weeskinderen te konnen omvatten, de Heeren Staten, wanneer de Geestelyke goederen hier te Lande wierden aangeflagen en de Kloosters vernietigt, aan en ten behoeve van dezelve Weeskinderen hebben vergunt het konvent van Ste. Agniete, om aldaar overgebragt en geaccommodeert te werden, uitwyzens de navolgende resolutie.

Ver-
meerde-
ring der
kinde-
ren.

(*d*) Zie hier vooren II. Hoofst. pag. 52 en 53.

(*e*) Zie 't vierde Memor. van Ernst, fol. 184.

Den 17 November 1576.

Het St.
Agneta
Convent
by de
Staten
vergunt
tot een
Wees-
huis.

» **O**P het verfoeck van de Vaders van den armen Weeshuise bin-
 » nen den Hage, dat henluyden tot behoef van de arme Wees-
 » kinderen aldaer, die sobere inkomsten hadden, ende veele in geta-
 » le waren, en dagelycks zulks vermeerderden, dat syluyden van
 » grooter logis moesten worden geaccommodeert, geaccordeert sou-
 » de werden uyt caritate en in aelmoesse het Convent van Ste. Agnie-
 » te binnen den Hage, met den geheelen begrip, huysinge, schuyren
 » en andere ædificien, van ouds daer toe behoort hebbende, ende
 » als noch behoorende, met oock alle de landen, renten en andere
 » inkomsten van dien, den zelven Convente mede toebehoorende,
 » mits dat syluyden de Conventualen van dien haar leven langh daer
 » uyt souden alimenteren; Is geresolveert,
 » De Staten voornoemt gesien hebbende het advys van den Ont-
 » fanger *Joost van Leeuwen*, genegen wesende, ter ootmoedige sup-
 » plicatie en beede van de voornoemde Supplianten, omme redenen
 » als vooren, hebben tot vorderinge van de instauratie en commodi-
 » teyt van den Weeshuise binnen den Hage, mitsgaders het onder-
 » houdt van de arme Weesen aldaer, uit rechter aelmoesse ende ca-
 » ritate tot haerluyder behoef gegunt, gegeven ende geaccordeert,
 » gunnen, geven ende accorderen by desen het voorfz *Convent van*
 » *Sinte Agniet binnen den Hage*, met den geheelen begrip van dien,
 » als *Kerke, ædificien, schuyren* en andere huysingen, van ouds den
 » voornoemde Convente toebehoort hebbende, en noch daer annex
 » zynde en toebehoorende, soo in 't *Westeynde* ende aen 't *Kerkhof*,
 » als in de *Toornstraet* en *Vlierstege*, als noch staende en gelegen
 » zynde, mitsgaders de boomgaerden, erven en gronden van dien
 » daer inne begrepen en aen gelegen; consenterende en octroyerende
 » voorts deselve Supplianten, ende anders Vaders in der tyt wesen-
 » de, ten behoeve als boven dezelve ædificien, huysinge, boomgaer-
 » den, erven en gronden van dien, zulcks als vooren aen den ande-
 » ren begrepen, in eygendomme te mogen besitten en gebruyken ten
 » eeuwigen dage, vry ende sonder eenich belet, niet tegenstaende
 » eenige Statuten, Ordonnantien ofte andere Tractaten ter contra-
 » rie; Behoudelyck, dat deselve Supplianten ghehouden sullen zyn
 » alle lasten van renten, indien eenige daer op staende zyn, te sup-
 » portereren, ende niet vermogen sullen t'eenigen tyde eenige der sel-
 » ver ædificien en huysingen ofte boomgaerden wederom te verkoo-
 » pen ofte alieneren, sonder expres consent van deselve Staten, uyt-
 » gefondert de kerk van den selven Convente, die syluyden sullen
 » mogen doen demolieren, tot restauratie van d'andere ædificien en
 » huysingen van den selven Convente, die met grooter kosten en be-
 » swaernisse andersints by hemluyden soude moeten werden ghedaen;
 » Behoudelyck oock, dat deselve Supplianten gehouden sullen zyn alle
 » de Conventualen van dien, haerluyder leven langh, van bequame
 » huysinge tot haerluyder woonplaets te accommoderen na behoo-
 » ren, waer naer een yegelyk hem sal hebben te reguleren.

Om dit gebouw bequaam te maken tot behoorlyke inwooninge der Weezen, hadden de Regenten merkelyke sommen van penningen geëmployeert, waar door zy in groote schulden waren vervallen, in zoo verre dat zy niet alleen onmagtig waren om de schuldeifchers, zoo metzelaars, timmerluyden als andere, die ten behoeve van de Weeskinderen kooren en andere behoeftheden hadden geleverd, te voldoen, maar ook buiten staat, om de begonne timmeragie te kunnen voltrekken; weshalven de Regenten van de Heeren Staten verzogten toestemming, om het Paterhuis te mogen verkopen, 't geen zy dan ook by Resolutie van den 11. Mei 1580 obtineerden

„ **O**P 't verfoek van de Weesvaders alhier in den Hage, hebben
 „ de Staten agtervolgende dien geappostilleert:
 „ De Staten van Hollant hebben om redenen en tot vorderinge van
 „ de werken dienende tot reparatie, oprechtinge en commoditeyt van
 „ de huysinge en timmeragie tot bequaem gerief en logys van de
 „ Weesen in desen geroert, de Supplianten alhier gegunt, geoorloft
 „ en geaccordeert op de voorgaende brieven van gifte van de Staten
 „ te mogen procederen tot verkoopinge van de huysinge en erve
 „ mede gekomen van 't Convent van St. Agniet, en eertyts bewoont
 „ van den Pater van 't zelve Convent, Mr. *Hendrik van der Nach*,
 „ en dat ten meesten profyt, en daer af brieven van koop en ey-
 „ gendomme te mogen verleenen, mids dat de penningen daer
 „ af komende, verfireckt zullen worden met 'er daet tot erectie
 „ van 't logement en restauratie van de huysinge ten behoeve
 „ van de Weesen boven geroert, al 't welk de Staten by desen appro-
 „ beren.

Consent
om het
Paters-
huis te
mogen
verko-
pen.

Maar geraakt zynde aan een perzoon, die hen in plaatze van de uitgelooftde kooppenningen te voldoen, met processen bejegende, wierden zy genoodzaakt het oude Weeshuis in de Nobelstraat aan te spreken; 't welk zy vervolgens aan Mr. *Maarten Bitter*, Advocaat, verkosten voor de somme van 2150 guld, dan alzoo zy daar toe consent en approbatie van den Hove van Hoiland noodig hadden, presenterden zy het volgende request:

„ **V**Ertoon en alderoetmoet en reverentie *Joost Jacobsz*, *Thomas Genits*, *Henrik Hoffman*, Buyten-Vaders van de armen
 „ weesen alhier in den Hage, en *Adriaen Aertsz*, Binnen-vader
 „ van den selven huys, hoe dat de Heeren Staeten belieft heeft ge-
 „ had den selven Weeskinderen te vergunnen 't Convent van Ste.
 „ Agnieten Klooster, omme aldaer deselve Weesen getransporteert
 „ en geaccommodeert te worden, door dien de huysinge, daer in-
 „ ne deselve Weesen te vooren waren, te kleyne was vallende, en
 „ omme daer toe te geraeken, hebben soo eenige der tegenwoor-
 „ dige als andere Vaders (nu verlaeten en gestorven) grote moeyte
 „ gehad, veele en menigvuldige penningen daer aengehangen, om-
 „ me 't zelve huys propys te macken en te brengen tot een bequa-

Request
vande
Regen-
ten, om
't oude
Wees-
huis te
mogen
verko-
pen.

„ me woonplaetse, en ook soo verre gebrogt, datter (sonder jac-
 „ tantie te spreken) geen Weesen in Hollant beter nog bequamer
 „ syn geaccommodeert, als deselve Weesen jegenwoordig syn; dan
 „ alsoo deselve timmeragie te hoog was loopende, hebben verkre-
 „ gen consent van de Heeren Staeten, omme te mogen verkoopen 't
 „ Paterhuys, op dat sy luyden hen met de penningen daer van ko-
 „ mende, souden mogen behelpen tot volkomen opbouwinge der
 „ selver huysinge, maer geraekt synde aen een persoon, synde vol
 „ qualen en procellen, en hebben niet een sluyver daer van kon-
 „ nen genieten, soo dat deselve Vaders so veragtert syn, dat sy ge-
 „ nootdrukt syn, omme ses of seven hondert gulden op renten te
 „ moeten soeken, waer toe die jegenwoordige Supplianten niet son-
 „ der grote schade en souden geraekt hebben; 't is nu soo dat de-
 „ selve wesen competeert sekere huysinge, staende in de Nobelstrae-
 „ te, genoemt 't oude Weeshuys, welke huysinge nu jegenvoor-
 „ dich es bewoonende eenen Mr. *Maerten Bitter*, advocaet, en syn
 „ de Supplianten op gisteren avond metten selven *Bitter* overgeko-
 „ men en geaccordeert, en hem 't selve huys vercoft ter somme toe
 „ van twee duysent een hondert vyftig ponden te xl. grn. 't pondt,
 „ als te weten vyf hondert gelyke ponden Capitael daerop staende
 „ tot synen laste te nemen, en daer en boven te betalen ses hondert
 „ ponden gereet, en de resterende penningen te betaelen met hon-
 „ dert vyftig gelyke ponden sjaers ter volder betaeling toe. Ende
 „ alsoo de Supplianten vermeynen na den loop van de tegenwoordi-
 „ ge tyden deselve huys wel verkogt te hebben, dat ook sy Sup-
 „ plianten de gereede penningen niet langer en kunnen ontbeeren,
 „ hebbende 't Comptoir van den armen meer als drie weeken moe-
 „ ten sluyten, door dien geen middel es den schuldenaers eenig
 „ contentement te doen, als eerst schuldig synde binnen der stadt
 „ Amsterdam uyt saeke van koop van rogge (by de kinderen 't
 „ 't voorleden jaer gegeten, de somme van ijc. xxxj gulden aen
 „ metselaers, timmerluyden en anders over de twee hondert guld.,
 „ nog aen kaerse en turf, soo in den voorleden als desen jaere ge-
 „ kocht over de hondert gulden, behalven nog andere schulden, die
 „ dagelyks in alfulke huysen voorkomen, en dat 't innekomen van 't
 „ selve huys geen twalef hondert gulden sjaers en mag bedragen,
 „ daer tegen maendelyken de ordinaire maentceelen, d'een min
 „ d'ander meer, bedragen over de twalef ponden vlaems, daer uyt
 „ uwer Ed. wel kunnen colligeren watter overschiet voor alle ande-
 „ re nootdrustigheyt; desen gemerkt, en dat de Supplianten niet en
 „ mogen verkopen ofte veralieneren eenige goeden den Weeshuys
 „ competerende, dan by believen van uwer E, soo verfoeken de
 „ Supplianten seer ootmoedelyk dat uwer Ed. believen in de voorsz.
 „ koop te consenteren en die te aggreëren en approberen, verlee-
 „ nende deselve ten dien sine behoorlyke acte in forma, dit doende
 „ &c.

In margine stond geappostilleert.

„ Advys van de Magistraat van den Hage, omme 't zelve
 „ gesien, voorder hierinne by den Hove gedisponeert te
 „ wer-

„ werden na behooren. Actum in den Raede dezen 4. De-
 „ cemb. 1584.

Onderfcont, My present,

En was getekent, P. HANNEMAN.

Lager fcont,

„ De Magistraet van 's Gravenhage gesien hebbende de requeste
 „ by de Weesvaders Uwer E. mynen Heeren gepresenteert, en ge-
 „ sien daer benefens de Apostille by Uwer E. daer opgestelt van da-
 „ to deser jegenwoordigen dag, daer by Uwer E. begeeren het advys
 „ van de Magistraet vooriz. ; dunken (onder correctie van myner
 „ E. Heeren) dat de koop van de huysinge en erve, in deselve Re-
 „ queste gementioneert, wel mag werden geapprobeert, alsoo de-
 „ selve huysinge (wesende seer oud) ons dunkt wel oorbaerlyk en
 „ proffytelyk verkost te syn tot oerbaere van de Wefen. Actum
 „ op 't Raethuys van den Hage op ten 111J. December 1584. On-
 „ derfcont, my tegenwoordig. En was getekent,

M. BENNINK.

Verder fcont,

„ 't Hof gezien 't advis van de Magistraet van den Hage. *Fiat.*
 „ Actum den 6 December 1584.

Was ondertekent,

P. HANNEMAN.

Waar op zy van den zelve Hove de navolgende Acte verwierven.

„ **A**lfoo *Joost Jacobsz, Thomas Geniets en Hendrick Hofman*, Buy-
 „ ten-vaders, en *Adr. Aertse*, Einnen-vader van den armen
 „ Weesen alhier in den Hage den Hove van Hollant te kennen ge-
 „ geven hebben, hoe dat de Staeten van Hollant de vooriz. Wees-
 „ kinderen, mits de kleynheyt van de huysinge, daer in deselve
 „ Weeskinderen gelogeert ofte woonachtich waren, vergunt heb-
 „ ben 't Convent van Sinte Agniete, om aldaer getransporteert en
 „ geaccommodeert te werden; 't welk by de Meesters tot groote
 „ moeyte en coste van de Weeshuyse voldaan en volbragt es ge-
 „ weest, soo dat sy Supplianten omme te vervallen de grote costen
 „ daer inne gedaen, en oock omme eenich contentement te geven
 „ den Crediteurs van den vooriz. Weeshuyse, die men als noch
 „ schuldich es, als namentlyken den Coopluyden ofte Burgers van
 „ Amstelredamme, alwaer syluyden uyt faecke van rogge schuldich
 „ syn de somme van 231 gulden, de Metfelaers, Timmerluyden en
 „ anders over de 200 gulden, noch aen caes en turf, so in den voor-
 „ leden als desen jaere gecost, over de 100 gulden, behalven noch
 „ an-

Autho-
 risatie
 daertoe.

„ andere schulden die dagelyx in alfulke huysen voorcomen , Mr.
 „ *Maerten Bitter* Advocaet in den voorfz. Hove vercoft hebben de
 „ huysinge de voorfz. Weeskinderen competerende , fttaande in de
 „ Nobelftraet in den Hage en daer inne de felve Bitter jegenwoor-
 „ delyk woont , voor de fomme van 2150 ponden van 40 grn. 't pont,
 „ als te weten 500 gelyke ponden Capitael daer op fttaande tot fy-
 „ nen laften te nemen , en daer en boven te betalen 600 ponden
 „ gereedt; en de refterende penningen te betalen met 150 gelyke
 „ ponden 's jaers, ter volder betalinge toe: verfoekende de Supplian-
 „ ten daeromme en andere redenen by heure Requefte gededuceert
 „ dat den Hove believen soude in de voorfz. coop te confenteren en
 „ defelve te approberen en aggreeren. *SOE IST*, dat 't voorfz. Hof
 „ hier op eerft gehad 't advys van de Magiftraet van den Hage, de-
 „ welke verftaen de voorfz. huysinge wel en proffytelyk ten oirbaer
 „ van de Weefen vercoft te zyn, omme redenen boven verhaelt,
 „ geconfenteert heeft, en confenteert mits defen in de voorfz. coop,
 „ dewelke daeromme by den felfen Hove ook by defen werdt voor
 „ goet gehouden, geaggreert en geapprobeert. Gedaen in den Ha-
 „ ge den 5 December 1584.

Wan-
 neerde
 Wee-
 zen in 't
 konvent
 zyn
 overge-
 bragt.

Het voorfz Konvent dan eindelyk in ftaat gebragt zynde om be-
 woont te konnen werden, heeft men in den jaere 1597 de kinderen
 daer in overgezet; en op dat dezelve, voorheen gewoon ter publieke
 fchoolle te gaan, nu aldaar des te beter en bequamer zouden kon-
 nen werden geoeffent, hen in den jaere 1598 een afzonderlyken en
 eigen Schoolmeester, die zyn verblyf in 't huis zoude hebben, toe-
 geftaan en by de volgende acte vergunt:

Aucto-
 rifatie
 om een
 School-
 mr. in 't
 Wees-
 huis aan
 te ne-
 men.

„ **A**lfoo de Buyten- en Binnen-vaders van den armen Weeshuysfe
 „ van den Hage, den Hove van Holland vertoont hebben, dat
 „ zy Remonstranten omme te verhoeden dat de Weeskinderen, fre-
 „ quenterende de Duytsche fchoolle, geen insolentie ofte petulantie
 „ buyten of op der ftraeten werden bedreven, onder dexel van uyt
 „ ofte na der fchoolle te gaen, en omme dezelve in meerder tuchtin-
 „ ge te houden, en ook den anderen in den voorfz Weeshuysfe zyn-
 „ de, en haer ambochten buyten exercerende, te bequamer op de
 „ ledige dagen t'onderrechten, goetgevonden hebben te handelen
 „ met *Adolpb Pieterfz Doen van Brugge*, wefende een perfoon met
 „ eere, dat hy fal aennemem den laft van de voorfz kinderen, die
 „ als noch de fchoolle buyten frequenteren, binnen den voorfz huysfe
 „ dagelycxs te onderrechten en leeren, en ook ten anderen voor de
 „ kinderen haer ambocht doende, ten bequamen dagen en ftonden
 „ t'onderwyfen nae behooren. Daer voor den felfen by de Remon-
 „ stranten was gegunt de vrye wooninge van sekere huysken, onlancx
 „ leeden beneffens de poerte van den voorfz Weeshuysfe getimmert,
 „ en daer en boven geaccordeert een jaerlyx pensioen van agtien pon-
 „ den Vlaems en een wagen turf sjaers. Dan alfoo zy Remonstran-
 „ ten verftonden, omme 't felve te effectueren, van noode te hebben
 „ 's Hof's consent en advoy, op 't advys van de Magiftraeten van den
 „ Hage, verfoekende daeromme aggreatie van de voorfz handelinge

„ en

„ en accort. SOE IST, dat 't voorz Hof hier op alvooren ge-
 „ hoort hebbende de Burgemeesteren van den Hage, den Supplian-
 „ ten geauctoriseert heeft en auctoriseert henlieden by desen, omme
 „ de voorz handelinge en overcompste mitten voorn. *Adolph Pieterfz*
 „ te mogen doen, omme redenen en ten fine voorz. Welverstaen-
 „ de, dat hy voor 't eerste maer aengenomen sal werden den tyt van
 „ een jaer tot een prouwe van syne bequaemheyt, omme daer na ge-
 „ continueert of verandert te werden, met kennisse en na gelegent-
 „ heyt van faecken. Gedaen in den Rade den 28. April 1593.

Groot en aanmerkelyk zyn de voordeelen en voorregten van deze Weezen by de eerste opregting van 't Weeshuis vergunt, onder welke geen van 't minste is, dat, zoo wanneer de Weezen, voor dat zy in 't huis werden ontfangen, eenige goederen van hunne ouders of vrienden mogten bezitten, of dat hen gedurende den tyd hunner inwooning eenige uit andere hoofden of by versterffenisfe mogten opkomen, dezelve goederen niet in eigendom blyven aan 't Weeshuis, gelyk meest in alle andere steden, maar dat die aan de Weeskinderen op hunne mondige dagen of huwelyken staat uit den voorz huize scheidende, werden uitgekeert; genietende het huis alleen daar van de vrugten, zoo lange de Weezen daar in werden onderhouden. Hoe groot de voorzorge is, die de Magistraat by vervolg van tyd heeft gedragen en nog dagelyks aanneemt, dat de Weezen, zoo wel die in dit Weeshuis als die by de Diakonie werden opgevoed, niet werden verkort in 't beuren van erffenisse of goederen hen by besterve- nisse opgekomen, kan uit de volgende Keure blyken.

Voor-
regten
en voor-
delen by
de eerste
instellinge
aan
de Wee-
zen ver-
gunt.

„ **A**lfoo de Magistraat van 's Gravenhage dagelyks hoe langer hoe
 „ meer in ervaringe komen, dat eenige haetsoekende lieden haer
 „ niet en ontsien haer te verryken ofte ten minsten te aenvaerden de
 „ erffenisse van de arme Weesen, door het overlyden van haerlieder
 „ ouders en vrienden aenbesturven, sonder dat sy deselve erffenisse
 „ ofte besterveffenisse aen de Vaders ofte Regenten van 't arme Wees-
 „ huys bekent maeken, hoe en in wat voegen de dispositie van den
 „ overleden is meldende, waer door bevonden werd, dat het regt
 „ der arme Weeskinderen niet alleen niet en werd bewaerd, maer
 „ ook gefraudeert en verkort, waerinne in 't toekomende omme te
 „ voorsien, SOE IST, dat de Magistraet geordonneert en gesta-
 „ tueert heeft, gelyk deselve ordonneert en statueert mits desen, dat
 „ voortaan wanneer de kinderen in 't arme Weeshuys zullen werden
 „ gestelt, dat de vrienden als dan sullen hebben te verklaren (en dat
 „ by eede is 't noot) wat voor goederen en hoe veel de ouders van
 „ deselve kinderen hebben nagelaten, of van anderen aenbesturven
 „ zyn, mitsgaders dat de mede-erfgenamen van den overledenen die
 „ eenig kind of kinderen van 't arme Weeshuys zyn, bestaende in
 „ regte linie ofte van ter zyde (daer de representatie ab intestato
 „ plaets soude mogen hebben) of daer de testamentaire dispositie van
 „ den overledenen expreffelyk van eenig kind of kinderen van 't ar-
 „ me Weeshuys is meldende, deselve mede-erfgenamen binnen den
 „ tyd van drie maenden na het overlyden van der kinderen vrienden

Keure
raken-
de de
erffenis-
se van
de arme
Wees-
kinde-
ren.

„ de Vader en Regenten fullen hebben bekent te maken , en aen de-
 „ selve gehouden zyn openinge te doen , en doceren van des overle-
 „ dens uytterste wille , alles op de verbeurte en boete van hondert
 „ guldens , te appliceren een derde ten behouve van den Officier , een
 „ derde part ten behouve van 't Weeshuys voorz , en 't laetste derde
 „ part ten behouve van den aenbrenger , en dit alles mede in reguar-
 „ de van de arme Weeskinderen , die by de Diaconie van den Hage
 „ werden onderhouden. Aldus gedaen en gearresteert ter kamere
 „ van Burgemeesteren , den 27. Maert 1662 , en ten zelve dage ge-
 „ publiceert.

Regen-
 ten en
 derzel-
 ver aan-
 stellinge

Het opper-gezag en bewind over deze gansche huishouding werd toevertrouwt aan drie Buiten-vaders en drie Buiten-moeders , dewelke eertyds by den Stadhouder of President en eenige van de Raden van den Hove van Holland , zoo uit Suppoosten , derzeiver weduwen , als uit de aanzienlyksten van de burgers , na voorgaande nominatie by de Magistraat , op 't advis van de Regenten geformeert , uit een dubbeld getal wierden verkooren ; dog werden tans by de Magistraat aangestelt of gecontinueert , na dat haar Ed. Gr. Mog. by octrooi van den 30. Januarii 1653 , aan de Magistraat hebben geconsenteert en geaccordeert , om niet alleen te mogen verzorgen de Godshuizen binnen 's Gravenhage , namelyk het Dolhuis , Pesthuis en Sacraments-Gasthuis , maar ook te stellen Kerkmeesters over de groote of St. Jacobs kerke en andere kerken haar toebehoorende , mitsgaders Buiten-vaders en Moeders van 't Weeshuis , als mede H. Geelt- en Leproosmeesters.

De Regenten jegenwoordig in dienst , als wy dit schryven , zyn de volgende Heeren , Mr. *Gysbert van Kinschot* , Mr. *Adriaan van Spierinxbouck* , Mr. *Willem van Assendelft* , Burgemeesteren. En deze hebben de geldkas en alle effecten van 't huis onder hun opzigt , en moeten letten op alle rekeningen van ontfang en uitgeef ; aan hen staat ook de verkiezing van den Binne-vader en Binne-moeder , Schoolmeester , Kleermaker , Schoenmaker en voorts alle andere bedienden. De Regentinnen , die men moeders van 't Weeshuis noemt en tans den dienst bekleden , zyn deze Mevrouwen , *Apolonia van de Cruick* , weduwe wylen *Everbart Schimmelpennink* , Vroedschap ; *Elizabet Comans* , Weduwe wylen Mr. *Quintyn Coenen* ; *Constantia-Louisa van Goens* , Weduwe wylen Mr. *Cornelis François Duyvensz* , Commis ter Financie van haar Hoog Mog. En nemen toezigt over linnen , wollen , mitsgaders keuken en andere vrouwelyke huiszaken. Behalven de voorz Regenten , is 'er nog een Binne-vader en Binne-moeder , die in 't huis wonen , na de wyze en gewoonte in meest alle de Godshuizen hier te Lande gebruikelijk. Ook heeft dit huis zynen byzonderen Rentmeester , gelyk alle de andere Godshuizen in den Hage , en deze is tans Mr. *Johan-Daniel Ruymvelt*.

H E T A R M H U I S

of

OUDE VROUWEN EN KINDER-HUIS

van de

D I A K O N I E.

Nu komen wy tot de verhandeling van het *Arm of Oude Vrouwen en Kinder-huis van de Diakonie*. Dog om van deszelfs eerste opkomst, gesteltenis en benaminge een bequaam begrip te hebben, zal het niet ondienstig zyn, dat wy de zaaken wat hooger ophalen. In oude tyden waren in den Hage verscheide zoorten van armen bekend, en wel inzonderheid de *H. Geest-armen*, zynde allerhande nooddruf- tige en behoeftige menschen in 't generaal (*f*); de armen, die van 't *H. Kruis-gilde* leefden (*g*); de *Huiszitten-armen*, en de *Bloed-armen*, welke laatste waren de zodanige, die langs de huizen hun brood gingen bedelen, of uit speciale makingen wierden onderhouden, gelyk onder anderen blykt uit zeker testament, gedagtekent den 13. Januarii 1583, waar by eene *Neeltje Henriks*-dogter, weduwe wylen *Jan Jaspersz*, woonende in den Hage, een derde van haare goederen maakt aan de Weeskinderen en de Bloed-armen, met wil en begeerte, dat de eene helft zoude werden geregeert by de Wees-vaders ten behoeve van de Weezen, en dat de andere helft zoude werden uitgedeelt by de H. Geestmeesters, verklarende by het woord *Bloed-armen, te verstaen de armen, die by de deure gaen bedelen, zoo wel ingezetenen als vreemdelingen*, welke laatste soort van armen niet en was begrepen onder de drie eerstgenoemde.

Nu staat ons alleen te handelen van de *Huiszitten-armen*, om alzoö te komen tot onze hedendaagfche Diakonie-armen. Deze Huiszitten-armen, meer dan driehondert jaaren met den zelve naam in den Hage bekend, waren eigentlyk de zulke, die hier gehuist en gezeten zynde, 't zy burgers of inwoonders, door zekere perzoonen met den naam van Huiszitten-meesters aan de huizen bedeeft wierden, uit zodanige goederen, giften en makingen, als tot onderhoud der zelve door barmhertige menschen specialyk gegeven, besproken, en by dezelve Opzienders dagelyks ingezamelt wierden. De uitdeeling bestond gemeenlyk in brood, boter, kaas, linne en wolle lakenen, en het geen verders tot onderhoud van 't menschen leven vereischt werd.

Oude Vrouwen en Kinder-huis van de Diakonie.

Ouwe- lingsvier zoorten van armen alhier bekend.

Bloed-armen.

Huiszitten-armen, wie waren, hoe en door wien bedeeft wierden.

(*f*) Zie van deze armen hierna onder het artikel van 't *H. Geest-hofje*.

(*g*) Van deze hebben wy reets gesproken in de beschryvinge van de St. Jacobskerk, pag. 311.

De Huiszitten-Meefters by wien aangefelt.

Waarini hun voor-naamfte dienst beftond.

wierd. Op wat tyden deze uitreikinge moefte gefchieden, vind men niet aangetekent. Deze voorn. Armen-bezorgers waren vier in 't getal, en wierden in vroege tyden even gelyk de Kerkmeesters, H. Geestmeesters en andere Godshuis-meesters in den Hage, door den Bailliu of Schout aangefelt, dog daarna (ingefolge van het tweede artikel van de Provisionele Instructie voor Burgemeesteren, gedagtekent den 6. Julii 1560) uit voorgaande nominatie van de Magiftraat, by den Stadhouder, of in zyne abfentie by den Prefident van den Hove van Holland verkoren, en moeften volgens 't 14. artikel van de Instructie van den jaare 1524 (b), jaarlyks hunne rekeninge doen voor den Bailliu, Schout, Schepenen, (want Burgemeesteren waren toen in den Hage nog niet bekent) daar over geroepen de Paffoor van de Parochie-kerke aldaar. Hunne voornaamfte dienst was, de goederen en inkomsten, 't zy van landen, huizen, renten en 't geen verders ten behoeve van deze armen wierden gemaakt en gegeven, wel te administreren, beneficeren, en ten meeften nutte en profyte voor dezelve aan te leggen en te befteden; en voorts zorge te dragen, dat deze armen en behoeftigen behoorlyk van nooddrufft wierden voorzien, ten welken einde zy de huizen der nooddrufftigen moeften bezoeken, en na maate van de armoede en 't gebrek, 't geen zy bevonden, uitdeelinge doen, daar toe employerende en verftrekkende de gemelde goederen en inkomsten. Deze huisbezoekinge en bezorginge der armen gefchiedde niet alleen door de Huiszitten-meesters zelf, maar ook door hunne vrouwen en anderen by hen daar toe specialyk gecommitteert, gelyk klaarlyk af te nemen is uit zekere Ordonnantie by de Magiftraat van den Hage, onder approbatie van den Hove, op 't stuk van de uitheemsche en de armen alhier in den Hage gemaakt, zynde van dato den 4. October 1567, alwaar onder anderen gezegt werd, „ dat voorts de Magiftraat in 't zeker geadverteert is, datter „ eenige ondankbaerige perfoonen zyn, die den H. Geest of Huiszitten-Meesters, *hunne vrouwen ofte andere daar toe gecommitteert*, „ in 't ommegeen van de deelinge of andere visitatie doende, qualyk „ toefpreken, naroeven, ja ook dreygen, alle 't welk niet langer te „ lyden staet, foe gebiet en interdiceert men wel expreffelyk by de „ fen, dat hem niemant van dezelve aelmissè levende, voortaan ver- „ vorderen fal den voorfz Meesters, *heure huysvrouwen ofte gecommitteerde* eenich quaet gelaet meer te thoenen, mit woerden of werken te misseggen ofte misdoen, &c. By het tiende artikel van de evengemelde Instructie, wierden de Huiszitten-meesters gelaft, „ in „ koude winters, diere tyden of andere nootlichkeiten eens ofte tweewerf ter weeke om te gaen, omme te visiteren en te zien, wair armoede is, om aldair te deelen; ende indien dat incommen niet en mochten strecken, liever eenige belastinge of verkoopinge te doene by advyse van den Bailliu, Schout, Gerechte en Paffoor, op dat de armen in de noot altyt gefubvenieert mogen werden. Daar en boven wierden zy ook nog bedeeft door de H. Geestmeesters, 't zy dit gefchiedde uit speciale makingen, 't zy de H. Geestmeesters daar toe anderzints verpligt waren, immers het blykt uit de middelen van het

(b) Zie deze Instructie hier vooren pag. 345. en volgende geheel gedrukt.

het Octrooi, 't welk de H. Geestmeesters in den jaare 1505 van Aartshertog *Philips van Oostenryk*, als Graave van Holland, verwierven, nopende de aflossinge van zekere renten, staande op huizen in den Hage en aan de H. Geest-armen besprooken, „ dat zy van de-
 „ zelve renten alle jaaren en tot eeuwigen dage verobligeert en ver-
 „ bonden stonden te betalen en vuyt te reycken, zoe in der onder-
 „ houdenisse van de Memorien en diensten Gods van der Parochie-
 „ kerken van den Dorpe van den Hage, *als in 't deelen en aelmoese-*
 „ *nen van de armen Huysfitten* en andere miserable en ellendige men-
 „ schen, als op zekere dagen daer toe geordonneert, en anders tot
 „ allen tyden, in 't geven van broot, vleisch, harinch, byer,
 „ schoenen, linne lakenen, wolle lakenen, kisten, daer men de
 „ voorsz arme menschen inne begraaft, belopende jaerlycx boven
 „ de twaalf hondert ponden Hollants; 't geen waarlyk al een groote
 somme was, zoo men aanmerkt aan de eene zyde de geringheid
 van den Hage, en aan de andere zyde de waardye van 't geld in
 dien tyd. De renten en vaste goederen, deze armen toebehoort
 hebbende, zyn naderhand gekomen en toegevoegt aan het Diakonie-
 huis. Waar de Huiszitten-Meesters hun komptoor of vergader-
 plaatze hebben gehad, is ons ook niet voorgekomen. Egter
 willen zommige, dat zy hunne byeenkomsten hielden in de St. Jacobs
 kerk, in dat vertrek, 't geen nu het komptoor van de Diakonen is.
 Dog wy meenen dat zy zig daarin merkelyk abuseren, nadien het
 zeker is, dat dezelve plaats eertyds is geweest het komptoir van
 de H. Geestmeesters, die wel de voornaamste uitdeelders der publie-
 ke armen in den Hage waren, en welk komptoir nevens nog
 een tweede ten zuiden, de H. Geestmeesters in den jaare 1625
 aan de Kerkmeesters van de gemelde kerke hebben verkoft, zoo
 als nader in de beschryvinge van 't H. Geesthuis zal werden aange-
 toont.

In laater tyden, wanneer de gezuiverde Godsdienst hier te Lan-
 de was doorgedrongen, en dat in de kerken andere ordeningen en
 schikkingen wierden ingevoerd, zyn de Diakonie-armen in plaatze
 van de Huiszitten-armen alhier opgekomen (i), dewelke by de he-
 dendaagsche Kerkelyken huisgenooten des geloofs genoemd en dien-
 volgende, daarze alleen zyn, ook kerkelyk bedient worden. Deze
 zyn in eenige steden vereenigt met de Huysfitten armen onder den

W w w 3

naam

In laater
 tyd zyn
 de Dia-
 konie-
 armen
 in plaats
 geko-
 men.

(i) Deze armen wierden hier te Lande te Delft allereerst bekend, en in den
 jaare 1572 het Collegie van Diakonen al opgerecht, die de aalmoeszen onder de
 predikatiën verzamelande, eenig en alleen uitkeerden aan Ledemaaten van den
 nieuw Gereformeerden Godsdienst. Zie Bleisw. *Beschbr. van Delft*, pag. 441 en
 504. Dog in den Haag zyn de Diakonen twee of drie jaaren laater bekend ge-
 worden en gekomen in plaatze van de Huiszittenmeesters, zoo als uit de volgende
 Resolutie van den 11 October 1575 blykt, waarby de Staten van Holland ordon-
 neren, „ nog te betalen de *Diakonen der gemeente in den Hage, als successors van*
 „ *den armen Huiszitten aldaer* de somme van derthien ponden twee schellingen ses
 „ deniers, over gelyk jaar renten, verschenen den 22 November 1572. En de-
 wyl de Diakonie vervolgens belast bleef met de bedieninge der Huiszitten armen,
 zoo zyn ook aan haar toegevoegt alle renten en legaten, voorheen aan den zel-
 ve armen gemaakt.

naam van Aalmoezeniers-armen, gelyk te Leiden (*k*), en Rotterdam, te Delft met het Charitaat-huis (*l*); in andere steden als te Amsterdam, zyn ze afzonderlyk gebleven, als blykt uit de verscheidene benamingen van Diakonie-huis, Huiszittenhuis, Aalmoezeniers-huis, enz. welke heden in de gemelde stad nog gevonden werden. Wy zullen van derzelver byzondere regeeringe, bestieringe en wyze van verkiezinge der Regenten niet spreken, dewyl wy voorhebben alleen te beschryven de gelijelheid der Haagfche Diakonie armen.

Hoede-
zelve
gere-
geert en
bedeelt
werden.

Onder
deze zyn
ook an-
dere
zoorten
van ar-
men.

Vande
welke
de Re-
genten
zig me-
nigmaal
getragt
hebben
te ont-
doen.

Voor-
stel om
een von-
deling-
huis.

Deze in den beginne met de Huissitten-armen vereenigt, hebben naderhand door den aanwasch der gemeente en alzoo door 't toemen van 't groot getal dier armen den naam van *Diakonie-armen* alleen behouden, en zyn ook zedert door kerkelyke perzoonen onder den naam van Diakonen geregeert en bedeelt geworden, niet tegenstaande onder dezelve meer als eene soort van armen, die eigentlyk niet tot het lichaam der Gereformeerde publieke kerke behooren, en gevolgelyk, zoo als men nu spreekt, geen ledemaaten of huisgenooten des geloofs zyn, gebleven, en nog van tyd tot tyd daarby gekomen is; want de omftandigheden, waarin de Haag zig bevind, voeren een geduurige talryke afzakkinge van arme vreemdelingen herwaarts aan, waar tegen de Magistraat by verscheide Keuren, Ordonnantien en Publicatien (*m*) van tyd tot tyd wel getragt heeft te voorzien, dog telkens te vergeefs, zulks dat het groot getal dier armen, niet tegenstaande de godvrugtige mildadigheid der burgeren en goede ingezetenen, een altyd aanhoudende nood en schraalheid der kasse met zig brengt. De veroorzaakte klagten daar over hebben de Regenten meer als eens doen uitzien om middelen te beramen, hoe zy zig best zouden ontdoen van een menigte, die de bezorginge van hunne opregte armen te zeer bezwaarde, ten welken einde zy dan al in de iaaren 1640 en 1642. van de Magistraat verzogte een scheidinge van de Puiten-armen onder opzigt en bedieninge van Aalmoezeniers, 't welk wel zynde toegestaan, egter van geen volkome uitwerkinge is geweest. De armen dus by den anderen gevoegt blyvende, maakten de Regenten in den jaare 1654. een ontwerp van een huis te bouwen voor sterke bedelaars en een vondeling-huis voor arme kinderen, welk ontwerp de Magistraat vertoont zynde, nam dezelve op zig de bouwinge van een Bedelaars-huis, daar toe zullende gebruiken de agterstallige onderstand-gelden welke de Rade van State en Gecommitteerde Raden gewoon waren jaarlyks tot onderhoud der armen te contribuieren. Edog op een nader verhoog des Kerkenraads aan de Magistraat, dat Diakonen die subsidien niet konden missen, wierd het geprojecteerde niet werkstellig

(*k*) Zie Orlers, *Beschryv. van Leiden*, pag. 138. 139. en 714.

(*l*) Bleisw. pag. 503.

(*m*) Zie Keuren en Ordonnantien op 't stuk van de Vagabonden, Bedelaars en 't inkomen van onnutte vreemde menschen, enz. in den Hage, van den 2 April 1640. 14 November 1642. 20 October 1643. 9 Maart 1644. 4 December 1645. 31 Julii 1648. 15 December 1650. 18 November 1652. 15 Januarii 1657. 31 Julii 1661. 28 Julii 1662. 17 November 1662. 8 Julii 1699. 29 September 1713. en zoo voorts.

stellig gemaakt. De Regenten ondertusschen met een menigte de Diaconie uitputtende en geen opvoeding hebbende arme kinderen, belemmert zynde, verzogten in den jaare 1658 aan de Magistraat den opbouw eens kinderhuis, 't welk hen zynde ingewilligt, kogten dezelve Regenten des volgenden jaars een huis voor de zomme van 7000 guldens, 't geen verders door de liefdaadige giften der Ingezetenen tot behoorlyke inwooninge der voorn. armen wierd geappropriert, en zyn vervolgens de arme ouderlooze kinderen, die dus verre door den Hage waren verspreid en hier en daar by deze en geene voor een zekere somme gelds jaarlyks in de kost (want klederen beschaften Diakonen zelfs) ter opvoedinge besteed, daarze zomtyds of honger leden en de buik pas ten halve vol kregen, of weder by andere daarze veeltyds in alle ongebondentheden en ongeregeltheden opgetrokken wierden, aldaar in een lichaam verzamelt, waar by ook wierden gevoegt oude arme Vrouwen. Dus is dit huis in den jaare 1660. door de Diakonie onder gunstige toestemming van den Hove van Holland en de Magistraat alhier opgerecht uit de aalmoezen en vrywillige giften zoo van de gemeente als ingezetenen daar toe liefdadig opgebracht, om in 't vervolg te wezen een **DIACONIE OUDE VROUWEN EN KINDER-HUIS van de Nederduitse gereformeerde kerke in 's Gravenhage**, gelyk het zelve onder deze benaminge zedert tot heden toe bekend en ook op den steen boven de deur van het zelve gebouw geplaatst is.

Dit huis is gelegen aan de oostzyde van het Spui tusschen het Leidse en Delfsche Schuiten-veer aan het inkomen van den Hage, waar van het voorste gedeelte in den beginne der zeventiende eeuw is gestigt door den Heer en Mr. *Jacob van Dyk*, Raad en Ambassadeur ordinaris van zyne Koninglyke Majesteit van Sweden by haar Hoog Mog. de Staten Generaal. De Historieschryver P. Chr. Bor dit huis beschryvende, spreekt daar van in dezer voegen: „ On- „ der de nieuw gebouwde (huizen). behoort niet vergeten te werden „ het schoon rykelyk en wel verciert Hof, gebouwt by den Heere „ Meester *Jacob van Dyk*, Raedt en Ambassadeur Ordinaris van „ den doorluchtigsten Koning van Sweden, staende seer playsierig „ in 't zuyden van den Hage op 't eerst incomen van Delft af in den „ Hage op 't water, hebbende een zeer bequaeme Voorpoorte, neer- „ hof, sale, saletten, kameren, keukenen en andere gerieffelyke „ vertrekken neffens de stallingen en playsanten hof en thuyne, bin- „ nen eenige jaeren begonst en nu als ik dit schryve, genoegzaam „ volbouwt.

Dit huys schynt naderhand gekomen te zyn in handen van den Heer *Thomas Verwer*, die in den jaare 1651 en vervolgens daar van bezitter is geweest. Zedert den aankoop in den jaare 1659 is het zelve tot tweemaal toe merkelyk, dog wel inzonderheid in den jaare 1687 door den aanwasch der armen byna de helfte vergroot. De Heer *Johan Vollenhove*, voorheen Predikant der Haagsche kerken en vermaard digter maakte ter gedagtenis van deze vergrooting dit volgende vers, 't geen boven den ingang van deze laatste timmeringe tot inscriptie gestelt is.

Dog
daarna
om een
kinder-
huis te
bouwen.

In den
jaare
1660
een huis
daar 100
aange-
kocht
en be-
quaam
gemaakt

Waar 't
zelve
staat,
en by
wien ge-
bouwt.

Is in den
jaare
1687.
merke-
lyk ver-
groot.

't Gebou wert hier vergroot, om grooter fchaar te vatten
 Van zwakken ouderdom en ouderloze jeugt,
 Naar 't lyf bezorgt, verrykt met onwaardeerbare fchatten
 Naar 't beſte deel door hulp tot wetenſchap en deugt.
 Hoe nut was d'armhuisbou! dees help ook ſtof verlenen
 Ter opbou van Godts-huis met levendige ſtenen.

1687.

Het gebouw is jegenswoordig vierkant, en doet zig van buiten tamelyk aanzienelyk op; ten weſten heeft het een toorentie met een flag-klok en uur-wyzers. Boven den gewoonlyken ingang ziet men in hartſteen uitgehouwen een wapenſchild, 't geen door twee Leeuwen werd vaſtgehouden en daarop de volgende drie letteren DAH. door den anderen gevoegt; en wat hoger boven het zelve wapen leeft men op een ſteen dit drie regelig verſje:

TWEE KROONEN ZYN VAN GOD BERYDT,
 DEN ARMEN DER LYDZAAMHYDT,
 DEN RICKEN DER MILDAEDIGHYDT.

en even boven de lyft van de deur,

LYT EN MYT.

Van binnen is het zelve huis voorzien van verſcheide fraaie kamers, ruime zaalen en andere bequaame vertrekken, en verders zodanig als de nood en dienſt van diergelyke Godshuizen gemeenlyk vereiſcht. De Wetten, Ordonnantien en Reglementen, van tyd tot tyd ten nutte en dienſte van dit huis gemaakt, zyn in allen deelen zoo wel geſchikt en gereguleert, en werden ook zoo naauwkeurig onderhouden en nagekomen, als in eenig Gods of Arm-huis van andere ſteden in ganſch Holland.

Kleding
 der kin-
 deren en
 getal der
 geali-
 men-
 teerderz
 in 't huis.

De kinderen, die in dit huis wonen, gaan, gelyk de Weeskinderen alhier, in 't zwart gekleed, dog zyn op de linker arm met een wit bieſje tuſſchen den naat van hun opperkleed onderscheiden. Het getal der zelve met de oude Vrouwen daar onder gerekent; werd tans begroot op ruim 500, behalven de bedienden, als Binnen-vader, Binne-moeder, Schoolmeester, Leermeeſtrefſen, Schoenmaker, en verders de geene die over de Ziek-zaal, het linnen en anders geſtelt zyn. In 't voorſz huis mogen volgens het 7. artikel van 't Reglement van den jaare 1688 (*n*), geene oude Vrouwen geadmitteert werden, als die Ledemaaten van de Gereformeerde religie zyn, of ten minſten dezelve toegedaan, en van een goed leven en gedrag zyn.

De Dia-
 konie is
 erfge-

Indien de ingekomene perzoonen of kinderen eenige goederen bezitten voor hunne inneminge, of dat 'er hen, 't zy by erffeniſſe, beſterveniſſe of uit eenige andere hoofden geduurende hunne inwooninge

(*n*) Zie mede het nader Reglement van den 2 December 1725. *kap. XIV. art. 1.*

L'ARM-HUIS VAN DE DIAKONIE

ninge opkomen, alle de zelve vervallen terstond ten behoeve van de Diakonie, ten ware zodanige perzoonen, uit het huis willende gaan, bereid zyn te restitueren al 't geen zy wegens genoten onderhoud aan de Diakonie ter agteren en verschuld zyn (b). De jongens moeten 22 jaaren oud zyn en na 't oordeel van de Regenten de kost kunnen winnen, eer zy uit het huis mogen scheiden, als wanneer ze dan een behoorlyke uitzettinge krygen.

De regeeringe en bestiering van dit huis wierd tot het einde van den jaare 1725 toevertrouwt aan vier mans-perzoonen, gemeenlyk *Regenten* genoemd, met een naam aan de bestierders van andere tot de Magistraat behoorende Gods of Arm-huizen meer eigen, dog eertyds meest bekend, gelyk ook in 't Reglement van den jaare 1688, onder de benaminge van *gecommitteerde broederen Diakonen* of van *gecommitteerde broederen en Regenten* of van *broederen Regenten*, als zynde toen niet anders als in dienst zynde *Diakonen by de Diakonen* (gelyk het 1 artikel van 't voorz. Reglement spreekt) *uit henlieden te verkiezen, te weten, twee van de aanblyvende en twee van de aankomende, omme 't zelve huis te bedienen uit den naam van 't gansche Collegie der Diakonen* (die toen 16 in getale waren) *voor den tyd van drie agtereenvolgende maanden*, zulks dat ieder van de voorz. vier Regenten of Diakonen, geduurende zynen tweejarigen dienst daarin twee tourbeurten hadde. Dog met den aanvang van den jaare 1726 is deze vorm van regeering t'eenemaal by een nieuw of nader Reglement van den 2 December 1725 verandert en daar by vastgestelt, dat het voorz. huis onder 't opzigt van het Collegie van Diakonen voortaan zoude geregeert en bedient werden door zes Regenten, zynde *gecommitteerde broederen Diakonen by het Collegie uit de hunne daar toe te verkiezen, en zes Regentinnen, fatzoenelyke weduwen, oud ten minsten 44 jaaren, door den grooten Kerkenraad daar toe te eligeren.* De tyd hunner bedieninge duurt zes agter een volgende jaaren, werdende alle jaar in plaatze van den oudsten afgaanden zoo Regent als Regentinne een nieuwe verkooren. De oudste broeder Regent in dienst is voor dat jaar Boekhouder van het huis, heeft onder hem de particuliere geldkas, ontfangt de inkomsten en onderstant den het huis betreffende, en doet daaruit de betalinge, waarvan hy gehouden is pertinente aantekeninge en rekeninge te doen, welke door een Predikant en Ouderling, wegens den Kerkenraad gedeputeert, werd opgenomen, getekent en alzoo by den algemeenen of groot-boek-houder op den generalen staat van de Diakonie ter verantwoordinge gebragt. De notulen van alle 't geen by de Regenten werd geresolveert zoo nopende de subiecten in 't huis gealimenteert werdende, als wegens den inkoop, die in der tyd gedaan werd, mitsgaders van alle voornaamste voorvallende zaaken, moeten by den naastvolgenden broeder in een bequaam boek gestelt werden. Deze twee oudste in dienst zynde broederen Regenten zyn daar tegengeheel en al vry van alle ketkendiensten, collectens en uitdeelingen,

XXX

be-

naam van de geene die by haar gealimenteert werden.

Hoe de regeering van 't huis voorheen besond.

Hoe en doot wien het tans bestiert werd.

(g) Zie 't Reglement van den 2 December 1725 kapit. XIV. art. 26. Dog hoe dit ten opzichte van de jongens en meisjens moet verstaan werden, is begrepen in 't 7 art. kap. XV. van 't gemelde Reglement.

behoudens egter derzelve stem en rang in den Kerkenraad als elders met en benevens andere Diakonen.

Waar in
de dienst
der Re-
genten
bestaat.

De gemelde Regenten en Regentinnen zyn gehouden alle weeken des Vrydags na den middag op het huis te vergaderen (*k*) op twee afzonderlyke kamers, om aldaar te beraamen en te verrigten alle 't geene tot den meesten oorbaar en welstand van 't huis zoude kunnen strekken, en dienvolgende alle de perzoonen, die in 't voorz. huis ingenomen en gelogeert zyn, van alle noodwendigheden van spys, drank en kledinge te verzorgen, na gelegenheid van de Diakonie en nutte van 't zelve huis. Hunne verrigtingen zyn onderscheidentlyk. De voornaamste dienst der Regenten bestaat daarin, dat zy ten voorz. dage van de vergaderinge nauwkeuriglyk visitatie moeten doen op 't school en quartier van de jongens, ook examineren de provisie-kelders, vleeskuipen, kaas, spekzolders, spyskamer, turfzolder en verder het gansche huis, daar zy lieden het noodig oordeelen, en als dan mede aan den Binne-vader af te geven zodanige provisie van vleesch of spek, boter, vet, enz. als voor de volgende week bevonden werd nodig te zyn. Aan den zelve staat ook de inkoop van alle runder-beesten, varkens, erweten, boonen en verdere provisie; voorts van bier, leeder, wolle en generallyk alle 't geen tot het huis vereischt werd; als mede den inkoop van karzayen jaarlyks tot het kleden der kinderen noodig. Het voornaamste werk der Regentinnen is te visiteren de kamers van de oude vrouwen, de Ziekzaal, de meisjens en kinderen quartieren, Bry en naai-kamers, keuken, was-huis en kleeer-zolders, of alles wel na behooren door de bediendens en onder-bediendens werd waargenomen, en verders aldaar te verzorgen en verrigten alle 't geen dat daar toe behoort. Voorts naauwkeurig reguard te slaan op de oude vrouwen, meisjens, en kinderen en specialyk ook op haar lywaat, klederen en andere dingen van diergelyke natuur, en zulks mede op de meubelen en imboel tot dienst en gebruik van 't huis specterende. Ook moeten zy aan de moeder van 't huis uitdeelen de verdere provisie van eetwaaren en 't geen verders tot de huishoudinge voor de volgende week nodig mogte zyn, waartoe zy het vereichte van de Regenten moeten vorderen. Onder haare bezorginge is mede de inkoop van booter, linnen, gaaren, vlas, koper, tin, enz. en verdere kleinigheden; welke inkoop na examinatie der overgeleverde rekeningen promptelyk door den Boekhouder van 't zelve huis werd voldaan. Buiten de gemelde Vrydag zyn de Regenten en Regentinnen nog gehouden alle dagen twee en twee by beurtwisseling behoorlyke huisbezoeking te doen op zodanigen dag en ure, als die geene, welkers tourbeurte het is, bevorens met elkanderen beramen. De verkiezinge en afzettinge van alle bediendens, zoo Binne-vader, Binne-moeder, Schoolmeester, als andere, die van de Diakonie loon trekken en tot het huis

En wat
het werk
is der
Regen-
tinnen.

(*k*) Voor het vergrooten van dit huis in den gemelde jaare 1687 hadden de Regenten hunne vergaderplaats in een huis, staande agter de Groote kerk, voorheen gediend hebbende tot de Waag, 't welk zy hadden gekogt, maar als zy het zelve in den jaare 1687 by autorisatie van den Hove van Holland weder verkogten, om de penningen daar van komende te gebruiken tot de voorz. vergrootinge, bragten zy hunne vergaderingen over in het vergroote Armhuis: zie Bylage S S.

huis behooren, staat eenig en alleen aan 't volle Collegie van Diakonen volgens het tweede artikel van de resolutie van den kerkenraad van den 16 April 1688 (1).

Die verders begeerig is te weten de gansche gesteltenisse van dit huis in alle zyne deelen, zoo ten opzichte van den pligt der Bediendens als ten regarde van de generaale ordre op de onderwerpen, aldaar gealimenteert werdende, kan daar op nazien het nieuwe Reglement, 't geen wy ten dien einde agter dit werk hebben geplaatst onder de letter T T.

Alle giften, gaven by testament of anderzints tot faueur van 't voorfz. Armhuis gemaakt, werden geheel en al ten behoeve van 't zelve huis geemployeert. De gewoonlyke vaste inkomsten van dit huis bestaan voornamentlyk in 't arbeidsloon zoo van jongens als meisjes; de collectens, welke des Sondags met de bosjens door de ambagt-jongens door alle de wyken en straaten van den Hage aan de huizen werden ingezamelt; de begraaffenis-bossen en het jaarlyksch subsidie van den Rade van Staate, bedragende de somme van 1500. guldens, behalven de interessens van eenige weinige obligatien, het voorfz. huis particulierlyk toebehoorende. De Regenten niet in staat zynde om met deze geringe inkomsten de voorfz. huishoudinge te kunnen gaande houden, werden van tyd tot tyd door den groot-Boekhouder van de Diakonie merkelyk gefubsidieert en ondersteunt na maate de nood van 't huis vereischt en de staat van de Diakonie kan lyden.

De overige tien Diakonen zyn Quartier-meesters en hebben ieder onder zyn opzigt een quartier of wyk van den Hage, waar van de bezorginge aan hem staat. De armen uit deze wyken wierden in twee zoorten onderscheiden en ook op tweederlei wyzen bedeeft; het eene zyn zodanige, die op het groot-boek aangetekent staande hun geld en brood weekelyks op 't huis ontfangen; het ander zyn nieuw-aangenomenen, zieken en kraamvrouwen, en deze halen hun geld aan de huizen van de Quartiermeesters, welke uitdeeling men *maandcedullen* noemt, om dat ze alle maanden werden gesloten. De Quartier-meesters moeten provisionelyk dit geld uit hunne beurs verschieten, en daarmede zoo lang ten agteren staan tot dat de groot-boekhouder hen daarvan restitutie doet. Alle drie weken komt de gansche Diakonie op het voorfz. huis, daar zy haare particuliere vergader-

X x x z

der-

Alle giften en gaven komen aan 't huis.

Deszelfs ordinairis inkomsten waarin bestaan.

Werd verders gefubsidieert.

Quartiermeesters en hunne verrijtingen.

(1) Zie mede kapit. V. art. 1 en 2 van 't meergemelde Reglement van den 2 December 1725.

(m) Deze inzamelinge met de bussen des Sondags geschiede voor de stigtinge van 't huis door burgers; maar dewyl zy daar toe met 'er tyd gebruikten *kleine onhebbelyke en veragte jongens*, „ zoo ordonneerde de Magistrat by een keure van den 29 Maart 1656 dat voortaan egeene Burgeren tot wiens huizen van tyd tot „ tyd de voorfz. bossen zullen werden ingebracht, omme op haare beurten de „ voorfz. collecten te doen, eenige jongens daer toe zullen mogen gebruiken, „ ook geen andere burgeren in hun plaetse tot dien einde stellen, zynde beneden „ 20 jaaren, anders dat zy zelfs in persoon 't zelve zullen moeten doen, ten ware by ziekte ofte absentie uit den Hage, en dat daer van behooryk bleek ofte „ met voorweeten en consent van de Burgemeesteren daer toe verkregen, op de „ boete van ses gulden, enz.

derkamer heeft, te zamen, om te verhandelen zaken de Diakonie betreffende, te aanhooren de klagten, te doen onderzoek, en aanmerkinge der noodlydenden.

Inkomsten van de Diakonie.

De voornaamste inkomsten van de Diakonie, voor zoo verre dezelve ter onzer kennisse zyn gekomen, bestaan in de navolgende specificatie; als het aandeel in de randzoen-penningen van de verpagtingen over den Hage en Haag-ambagt; 'tgeld, 't geen in de bossen, hangende by de Collegien, in de herbergen en op andere plaatzen, inkomt; dat van de komedien en kermis-spellen ontfangen werd, als mede van 't luiden van de groote kerkklok over dooden; het aandeel in de civile boetens by den Heere Bailliu ingevordert; de interessen van de obligatien en los-rente-brieven zoo ter Generaliteit als ten comptoire Generaal van Holland en anders, en nog eenige kleine renten op huizen.

Collectens in de kerken met het sakje.

Behalven deze voorgenoemde middelen van onderhoud, zoo komen ook wel inzonderheid in aanmerkinge de collectens, die in de publieke kerken by de Diakonen met het zakje onder de predikatien werden ingezamelt, en zoo wy onderregt zyn, door de liefdadige en milde giften der gemeente al vry een importante zomme uitmaken, schoon wy daarvan geene begrootinge kunnen opgeven. Men voege daarby de generaale collectens, die jaarlyks ten haaren behoeve geschieden met de schaal langs de huizen door den ganschen Haag.

Collectens met de schaal vyfmaal des jaars, en hoeveel be- dragen.

Deze collectens zyn jegenwoordig door den grooten aanwasch en toevloed der armen, als mede door den hoogdringenden nood en behoefstigheid van 't huis tot vyf in 't jaar opgeklommen, en werden by 16 Diakonen ieder geaffisteert met een Advokaat door alle wyken en quartieren van den Hage ingezamelt, na dat zy daartoe alvorens van 't Hof en de Magistraat toestemming verworven hebben. Ende op dat een ieder daarvan kundig zoude zyn en dat ook de geene die van huis hebben te reizen niet zouden verzuimen hunne huisgenooten daartoe te gelasten en in staat te stellen, zoo werd het zelve des Zondags te vooren in de kerken van den predikstoel afgekondigt, wanneer de Predikanten niet in gebreke blyven, om de gemeente op 't kragtigste tot een milde uitreikinge aan te maanen. De groote liefdadigheid, welke de burgeren en ingezetenen in 't algemeen by die gelegentheid aan de armen bewyzen, is waarlyk te roemen, en mag met regt naar maate van de plaats boven die van andere steden verheft worden, want een ieder boven den anderen daarin willende uitmunten, doet zyne hand mildelyk open, zulks dat in ieder collecte ontrent de 3000 guldens en vervolgens in de vyf collectens te zamen tusschen de 14000 en 15000 guldens jaarlyks verzamelt worden. Met alle welke voorverhaalde middelen en onderstanden de Diakonie egter niet in staat zoude zyn, om te kunnen dragen en torzen de zwaarte zulker eene last, als noodwendig tot de bedeeeling van zulke groote menigte van allerlei armen vereischt werd, zoo ze niet zoo nu endan door extraordinaire giften, makingen of andere liberaliteiten van godvrugtige en mededogende gemoederen wierde ondersteunt; waar van onder anderen tot een voorbeeld kan verstreken de milde uitreikinge, welke de Haagfche burgeren en ingezetenen in de felle koude van den jaare 1716 deden, wanneer 'er in eene collecte ontrent de

Groote liefdadigheid der burgeren.

10000 guldens ten behoeve dezer armen door de Diakonen wierden vergadert; eene daad al te roemwaardig, dat wy ze met stilzwygen zouden voorbygaan.

Om den grooten toeloop van de buiten-armen en andere geringe perzoonen, dagelyks uit andere fteden en plaatzen herwaarts vloeiende, te weeren, en alzoo de Diaconie daar door, zoo veel als doenlyk is, te bevryden van veele onnutte monden, die grootelyks firekken tot haare merkelyke bezwaarnisse en tot minder aandeel voor de behoefteige burgeren en noodlydende huisgezinnen, heeft de Magiftraat in 't begin van het voorleden jaar de volgende Keure doen afkondigen.

„ **D**E Magiftraat van 's Gravenhage dagelyks ondervindende, dat
 „ vele geringe Lieden, dewelke haar in andere Steden of
 „ Plaatsen niet eerlyk en naar behooren hebben willen of kunnen ge-
 „ neren, fig alhier ter Stede, en onder de jurisdictie van dien ko-
 „ men te begeven, metter woon, sonder eenige aangevinge ter ne-
 „ der te fetten, ende niet alleen clandestinelyk verblyven, maar daar
 „ en boven luy en ledig haar leven doorbrengen, waar door veroor-
 „ faakt werd, dat vele van dien, naar verloop van weynig tyd tot ar-
 „ moede vervallen, ende fig aan de Diaconye deser Stede addressée-
 „ ren, omme van deselve uyt Christelyk mededooge ondersteund,
 „ ende also in hunne luyigheyd, en quade forge over hare familien
 „ gevoed en onderhouden te werden, alles firekkende tot merkelyk
 „ bezwaar van de voorz Diaconye, ende minder aandeel voor de
 „ behoefteige Burgeren, goede ingezetenen, en desselve noodlyden-
 „ de familien; **SOO IS 'T**: dat Schout, Burgemeesteren, en Sche-
 „ penen, Regeerders van 's Gravenhage daar inne, soo veel mogelyk
 „ willende voorsien, gekeurt en geordonneert hebben, keuren en
 „ ordonneeren by desen, dat voortaan geen geringe armen, nog
 „ eerlyke neringe of ambagt doende lieden, het zy alleen getrouwt
 „ of ongetrouwt, met of zonder familien, uyt eenige andere Ste-
 „ den of Plaatsen, hen binnen 's Gravenhage ofte de Jurisdictie van
 „ dien, met ter woon fullen mogen begeven, ende hare residentie
 „ aldaar nemen, ten zy deselve eerst en alvoorens aan de Heeren
 „ Schout en Burgemeesteren deser Stede, niet alleen fullen hebben
 „ vertoont en overgebragt behoorlyke certificatie hares comporte-
 „ ments, handels en wandels, gepasseert voor de Magiftraat van der
 „ Stede of Plaatsen harer woonstede, mitsgaders acte van cautie, dat
 „ indien tot armoede komen te vervallen, deselve Stad of Plaatsen
 „ hen wederom sal admitteren; maar dat zy ook daar en boven,
 „ naar examinatie der voorschreve actens van Burgemeesteren alhier
 „ fullen hebben bekomen, schriftelyke admiffie ofte biljet by de Se-
 „ cretaris ondertekent, omme alhier te mogen verblyven, op pæne
 „ dat die genen, dewelke alhier sonder de voorz admiffie, en de
 „ gemelde actens vertoont te hebben, werden bevonden, binnen
 „ drie dagen fullen moeten vertrekken, ofte sulks niet doende, door
 „ de Dienaars van de Justitie den Hage werden uytgeleyd, ende we-
 „ derom inkomende geapprehendeert, en naar exigentie van zaken
 „ gestraft.

Keuren,
tot wee-
ringe
van Bui-
ten-ar-
men.

„ Dat wyders alle die genen , dewelke zig reeds alhier ter Stede
 „ metter woon hebben begeven en zonder aangevinge ter nederge-
 „ set, dog nog geen jaar en ses weken syn verbleven , insgelyk op
 „ poene als vooren fullen hebben te vertrekken , ten zy van Heeren
 „ Burgemeesteren , naar exhibitie van behoorlyke certificatie harer
 „ gedrag , mitsgaders acte van cautie , mede gepasseert voor de Ma-
 „ gifstraat hunner laatste residentie , hebben bekomen schriftelyke ad-
 „ missie omme alhier als ingesetenen te mogen verblyven.

„ Dat voorts alle die genen , dewelke reeds alhier wel een jaar en
 „ ses weken , dog nog geen vier jaren buyten kennisse syn geseten
 „ en verbleven , sig als nog aan Heeren Burgemeesteren , ofte die
 „ genen dewelke daar toe by deselve fullen werden aangeveld , met
 „ specificatie van den tyd harer aankomste en de plaats van waar ge-
 „ komen syn , fullen moeten aangeven , ende bewyfen dat zy gedu-
 „ rende deselve tyd sig alhier ordentelyk hebben gecomporteert , en-
 „ de haar kost gewonnen , op poene dat die genen , dewelke hier
 „ van in gebreken blyven , voor geen ingesetenen fullen werden ge-
 „ confidereert , ende mitsdien door hare clandestine inwooninge
 „ werden verstaan , geen het minste regt van sig in tyd van nood aan
 „ de Diaconye te adresseeren , omme ondersteund of bedeed te
 „ werden , verkregen te hebben.

„ Gelyk ook generalyk niemant van buyten ingekomen synde , sig
 „ aan de Diaconye ten eynde voorschreve sal vermogen te adresseer-
 „ ren , ten zy hy ten minste vier jaaren naar become admittie , alhier
 „ in alle ordentelykheyd heeft gewoont.

„ Dat wyders geen eygenaars van huysen , loodsen , of kamers ,
 „ nog die dewelke deselve in huire besitten , de voorschreve huy-
 „ sen , loodsen , of kamers niet alleen , niet fullen mogen verhuuren
 „ in 't geheel of ten dele , aan gelyke geringe armen nog eerlyke
 „ neringe of ambagt doende Lieden , van buyten inkomende of reeds
 „ ingekomen synde , ten zy hen van de voorschreve acte van admittie
 „ van Heeren Burgemeesteren gebleken zy ; maar dat ook daar en
 „ boven alle verhuurders , binnen den tyd van agt dagen ten langste
 „ naar de verhuyringe , aan den Deeken , Hooftman of Secretaris
 „ van de Buerte , waer onder de voorschreve huysen , loodsen , of
 „ kamers gelegen syn , kennisse fullen hebben te geven van de per-
 „ soonen , aan dewelke zy de voorschreve plaatsen verhuurd hebben ,
 „ op poene van hier inne nalatig zynde , dat uyt foodanige contrac-
 „ ten van huyr , waar op by Deeken en Hooftmannen het exhibi-
 „ tum sal moeten werden gedaan stellen , niet sal vermogen of konnen
 „ werden geageert , ende daar en boven fullen verbeuren een boete
 „ van tien gulden , dat de voorschreve Deeken , Hooftmannen en
 „ Secretaris vervolgens de voorschreve acte van admittie geëxami-
 „ neert hebbende , deselve in een boek fullen hebben te registreren ,
 „ en aantekenen wanneer de voorschreve persoonen in de Buerte ge-
 „ komen syn , alles ten eynde ende omme aan deselve uyt de Buerte
 „ fullende verhuysen , te konnen geven behoorlyk extract.

„ Dat niemant van de voorschreve geringe persoonen uyt een
 „ Buerte willende verhuysen in een andere , by Deeken en Hooft-
 „ mannen van deselve wederom sal werden geadmitteert , ten zy hy

„ met

„ met een verklaringe van deffels goed gedrag, handel en wandel,
 „ ende hoe lange hy in de oude Buerte heeft gewoont, zy gemu-
 „ nieert, en defelve aan de nieuwe Deeken en Hooftmannen kome
 „ te exhiberen; ende op dat niemant hier van eenige ignorantie pre-
 „ tendere, fal dese werden afgekondigt ende geaffigeert daar het
 „ behoord.

„ Aldus gekeurt ende geordonneer by Schout, Burgemeesteren,
 „ en Schepenen, Regeerders van 's Gravenhage, den 12. Janua-
 „ ry 1728.

„ My present Secretaris,

J A N Q U A R L E S.

En op dat deze Keure des te beter zoude nagekomen en opge-
 volgt werden, heeft de Magiftraat te gelyk den Dekenen en Hooft-
 mannen van de Buurten de volgende Ordonnantie en Reglement
 voorgefchreven.

„ **S**Chout en Burgemeesteren van 's Gravenhage, geëxamineert
 „ hebbende de Keure by de Magiftraat derfelfer Stede, tot het
 „ weren van geringe en nooddrufelige ingefetenen van buyten uyt an-
 „ dere Steden en Plaatsen alhier inkomende, geëmaneert, hebben
 „ omme defelve des te beter te doen practiferen, en fo heylfaam
 „ oogmerk ten beste en nutte van de goede ingefetenen te bereyken,
 „ de Deeken en Hooftmannen van de respectieve Buurten deser Ste-
 „ de verfogt en geordonneert, gelyk defelve geordonneert wer-
 „ den by dese.

Ordon-
nantie
en Re-
glement
voor de
Dekens
en
Hooft-
mannen
van de
Buurten;

„ Dat den Deeken en Hooftmannen van elke Gebuerte van alle
 „ de geringe Perfoonen in fyn Gebuerte woonende, ende van de
 „ namen en toenamen der genen die met hen inwoonen, fullen
 „ houden een Boek of Register, daar by ftellende niet alleen de ne-
 „ ringe, handteringe, of ambagte daar mede zy haar generen en
 „ oefnenen, maar ook de tyd wanneer, en de plaatfe van waar de-
 „ zelve in de Buerte gekomen zyn, ende wel bezonder, of zy zyri
 „ inboorlingen, ofte zig van andere Steden en Plaatsen alhier heb-
 „ ben begeven, en ter nedergezet.

„ Dat de voorfz. Deeken en Hooftmannen ten reguarde van die
 „ genen dewelke van buyten alhier gekomen zyn, ende van dewelke
 „ men maar eenigzints kan denken dat oyt tot armoede of lafte van
 „ de Diaconye fouden vervallen, uyt het voorfz. Boek zullen for-
 „ meren, ende binnen de tyd van fies weeken aan Heeren Burge-
 „ meesteren overleveren een lyfte by den Secretaris der Buerte on-
 „ derteekent, met specificatie, welke gebueren nu eerft binnen kor-
 „ ten tyd of binnen een jaar en zes weeken, ende welke reeds langer
 „ tyd, ende wel omtrent vier jaren alhier verbleven zyn, als mede
 „ of dezelve hebben bekomen acte van admiffie, omme alhier te
 „ mogen verblyven, ende aan de verdere requisiten van de voorfz.
 „ Keure hebben voldaan.

„ Voorts zullen dezelve Deeken en Hooftmannen de voorfz. Keu-
 „ re

„ re exactelyk observeren en naarkomen, ende dienvolgende in het
 „ toekomende genen der voorfz. Perzoonen, van buyten inkomende,
 „ sonder acte van admiffie van Heeren Burgemeesteren, ofte uyt
 „ een andere Buerte alhier verhuyzende, sonder behooryke verkla-
 „ ringe harer goed gedrag van Deeken en Hooftmannen der plaatze
 „ daar zy laaft gewoont hebben, in hare Buerte innemen of admit-
 „ teren; Edog dezelve tegens de difpofitie der voorfz. Keure bevin-
 „ dende uyt de Buerte weren, en doen aanfeggen, dat fullen heb-
 „ ben te vertrekken, ende niet werdende gehoorzaamd, of eenig
 „ ander belerzel ontmoetende, daar van binnen veertien dagen ken-
 „ niffe geven, aan Heeren Burgemeesteren.

„ Op de Huurcelen, dewelke ingevolge van de voorfz. Keure aan
 „ Deeken en Hooftmannen, by de eygenaars ofte verhuurders van
 „ huizen, loodzen, of kamers, moeten werden vertoont, fullen
 „ dezelve den dag en datum van dat exhibitium doen ftellen.

„ Zullen mede gehouden zyn aan Diaconen of Quartiermeesters
 „ uyt het voorfz. Boek te geven vifie, en des noods Extract, mits-
 „ gaders dezelve van het gedrag en de conduites der behoeflige ge-
 „ buuren, des verzogt zynde, informeeren.

„ Ende naardemaal by de Regenten van het Diaconye Armhuys
 „ dagelyks werd ondervonden, dat verfcheyde Arm-meysjes, voor
 „ hare behooryken tyd, het voorfz. Huys buyten kenniffe der Regen-
 „ ten komen te verlaten, ende zig alhier ter Stede, veelyds niet
 „ naar behooren comporterende, blyven ophouden, werden den
 „ Deeken en Hooftmannen van de Buerte, waar inne zodanige sub-
 „ jecten werden gevonden, ernftelyk gerecommandeerd, dezelve
 „ uyt de Buerte te weren, ende daar van aan de Regenten van het
 „ voorfz. Huys kenniffe te geven.

„ Ende fal Copie defes, mitsgaders van de voorfz. Keure, aan
 „ Deeken en Hooftmannen van de refpective Buerten gegeven wer-
 „ den, blyvende inmiddels aan haar Ed. Agtb. gereferveert, defe
 „ Ordonnantie te amplieren, alteren, en corrigeren, foo als ten
 „ meeften dienfte defer Stede in tyden en wylensal werden bevonden
 „ te behoren.

„ Aldus gedaan ende arrefteert, ter Kamere van Burgemeesteren
 „ van 's Gravenhage, den 12. January anno 1728.

In kenniffe van my Secretaris,

JAN QUARLES.

Dit betreffende den staat der Nederduitsche Gereformeerde kerke
 alhier, zoo dient te weeten, dat de Fransche en Engelsche gemeen-
 ten haare byzondere kerkelyke vergaderingen, disciplinen en onder-
 houd der arme Ledemaaten hebben, zonder andere gezinthen
 daar onder te rekenen, die ieder voor de haaren te zorgen hebben.

N A A M E N

DER

REGENTEN EN REGENTINNEN

VAN HET

DIAKONIE ARM-HUIS.

Zedert den 1. Januarii 1726.

REGENTEN:

- Adrianus Kindt.
- Gerrit van Oolderfom.
- 1726 Adriaan Roos.
- Adriaan Roetring.
- Hendrik Walevelt.
- Dirk Dyckerhoff.
- 1727 Pieter van Rooyen.
- 1728 Izaak van der Kloot.
- Dr. Cornelis van Blankestyn,
- 1729 } *by plaatsvulling.*
- Pieter Baartmans.

REGENTINNEN.

- Johanna Bol (a), *huisvrouw van Cornelis van Outhesden.*
- Maria van der Gracht, *weduwe wylen Mr. Johan van Nispen.*
- Johanna-Catharina Sullius, *weduwe wylen Christoffel van Dam, Procureur voor de Hoven van Justitie.*
- 1726 Anna-Jacoba Boxel, *weduwe wylen Pieter Cafembroot.*
- Clara Ten Holte, *weduwe wylen Mr. Gualter van der Beets.*
- Anna Tevenin, *weduwe wylen Rombout Coster.*
- 1727 Susanna-Sophia van de Blocquery, *weduwe wylen Mr. Feltrum de Vries, Raad in den Hogen Rade.*
- 1728 Hermelina-Petronella Schaap van den Dam, *Duariere van wylen Willem van Waffenaar, in zyn leven Lieut. Generaal ten dienste dezer Lande.*
- 1729 Anna-Maria Roman, *weduwe wylen Mr. Pieter Dierquens, Bailliu en Schout dezer Stede, &c.*

Y y y

XVII.

(a) Deze, nadien haar man 't voorige jaar Diaken en Regent was, was uit dien hoofde Regentin, en wierd dit eerste jaar, als kennis van zaaken hebbende, gecontinueert:

XVII. HOOFSTUK.

Beschryving van verscheide liefdadige Gestigten, of zoo genaamde Hofjes; als I. Het H. Geest-huis; wanneer en by wien gebouwt. De H. Geestmeesters in den Hage al in zeer vroege tyden aangesteld. Derselver aanzien; waar in hun dienst bestond; by wien zy voorheen en nu aangesteld werden. Wie de H. Geest-armen waren. Getal derselwe in de jaaren 1481 en 1483. Hoe dezelve bestonden en waar uit zy bedeeft wierden. II. 't Hofje van den Heer van Nieukoop; by wien gestigt. Beloop der onkosten van den opbouw, en aanmerkelijke makinge van goederen door den Fondateur. III. 't Hofje van Juffrouw Cornelia van Wouw; waar gelegen, en voor wien gebouwt. IV. 't Hofje van den Ridder van Wouw. V. 't Hofje van Van Dam, voorheen bekend met den naam van 't oude Wyfkenhuis van die Van Däm, is het oudste van allen. By wien, wanneer, en ten wiens behoefte aangelegt. VI. 't Hofje van den Heer van Hooglande, in de Boekhorstraat. VII. 't Hofje van Bourgondie, op de Geest. VIII. Het Gestigt ter eere van de H. Drievuldigheid, in de Zandstraat.

HET HEILIGE GEESTHUIS.

HET
HEILIGE
GEEST-
HUIS.

Og werden in den Hage gevonden eenige zoo genaamde *Hofjes*, of Godshuizen, dewelke in de voorgaande eeuw uit byzondere godvrugtigheid, of wel eigentlyk, barmhertigheid gestigt zyn voor oude behoefstige luiden, om die daer in te laten woonen en te onderhouden. Onder deze is, onzes oordeels, het voornaamste van allen het H. Geesthofje, staande in 't zuiden van den Hage regt over de nieuwe Veer-kade. Dit Hofje is in den jaare 1616 gebouwt, niet door eenen *Maarten Verbrugge*, als zommige (a) verkeerdelyk melden, maar door de H. Geestmeesters zelf, om de arme oude luiden, die in verscheide quartieren van den Hage waren woonende, bequame-lyk by den anderen te accommoderen, gelyk de gemelde Regenten spreekten in zekere requeste by hen in den gemelden jaare 1616 gepresenteert aan de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland en West-Vriesland of haar Ed. Mog. Gecommitteerde Raden, om te verwerven vrydom van bier-impofst voor de arbeiders aan 't nieuw H. Geesthuis werkende; want dit zyn hunne woorden: „ Geven oot-
„ moedelyk te kennen de Meesters van de H. Geest-armen alhier in
„ 's Gravenhage, dat fy Supplianten tot commoditeit van de arme
„ oude luyden, die in diversche quartieren fyn woonende, begon-
„ nen

Wan-
neer en
by wien
gebouwt

Vrydom
van bier-
excys
voor de
arbei-

(a) Zie Cretzer, *Befchr. van 's Gravenhage*, pag. 40. Oudh. en Gestigt. van *Delft. &c.*, pag. 406.

G. V. Giesjen Delen.

t H. GEEST-HUIS.

R. Beutet Excud. Cum Privileg.

„ nen hebben bezuyden den Hage alhier te doen bouwen zeker
 „ Godts ofte H. Geesthuys, *omme de arme luyden bequamelyk by den*
 „ *anderen te accommoderen*, Ende dat alhoewel alle Godshuysen vry
 „ syn van excyfen en mede van den impost van de bieren, dat egter
 „ de Pagter van den impost van de voorfz. bieren fwaerigheyt
 „ maect hunne drinken-bieren van de arbeyders aen 't voorfz.
 „ *nieuwe Godtshuys* werkende te laten volgen, ten ware sy betael-
 „ den den excys. Ende gemerkt de Supplianten dunken 't selve
 „ buyten reden te syn, te meer 't xvij. articul van de generale Or-
 „ donnantie uytdrukkelyk vermelt, dat onder andere mede vry
 „ syn de Godshuysen en dat buyten alle controverfie 't voorfz. *Nieu-*
 „ *we gebouw* tot anders geen en wert gemackt, als tot een
 „ *H. Geesthuys*, zoo keeren zy Supplianten hen tot en aen Uwer Ed.,
 „ ootmoedelyk verfoekende, dat de selve believe by appointemente
 „ in margine van desen te verklaeren, dat sy Supplianten in confor-
 „ mitte van 't 17. artikel van de generale Ordonnantie niet en syn ge-
 „ houden eenigen impost van de drincken-bieren by de arbeyders te
 „ drincken te betaelen, en sulcx den pachter *Herman van Middel-*
 „ *coop* te belaften hen Supplianten in de voorfz. qualité dies aengaen-
 „ de te laeten ongemolesteert. 't Welk doende &c.

ders aan
 't nieu-
 we
 Geest-
 huys
 werken-
 de.

Welk Request wy dienstig geoordeelt hebben alhier in te lyven,
 om te doen zien; dat ons zeggen niet en bestaat in praatjes of ver-
 tellingen, waar mede zommige Schryvers hun papier bekladden, en
 zulks ook te gelyk aan anderen (*b*) die hen uit onkunde daar in op-
 volgen, dikmaal gelegenheid geven om te moeten dwaalen, maar
 dat onze stelling rust op goede en volkomene bewysstukken. En op
 dat verders niemant zoude denken, dat dit gebouw getimmert zy
 uit de goederen van den meergem. *Maerten Verbrugge*, en gevol-
 gelyk dat hy alzo zoude kunnen werden gezegt, stigter van 't zelve
 Godshuis te zyn, zoo zullen wy hier byvoegen een tweede Request
 by de voorfz. Regeerders aan de Magistraat van den Hage overgege-
 ven, waar by zy van de gem. Magistraat verzoeken consent en ap-
 probatie om eenige goederen, hen toebehoorende, te mogen ver-
 koopen tot den verderen opbouw van 't nieuwe Godshuis. De
 woorden zyn deze: „ Geven reverentelyk te kennien de Meesters
 „ en Regeerders van de H. Geestarmen in 's Gravenhage, hoe dat
 „ sy Supplianten tot opbouwinge van haere voorgenomen timme-
 „ ragie van node syn hebbende verscheyde penningen, en over-
 „ zulx te rade gevonden hebben te verkoopen sekere pertye lants
 „ groot vierdalf margen gelegen op de *Laen*, mitsgaders thien er-
 „ ven gelegen in de *Lorrestraet*. Ende alsoo de voorfz. vercoopin-
 „ ge nyet en kan ofte mach geschieden sonder daer van van Uwer
 „ E. te hebben behooryk consent en approbatie; Verfoekende der-
 „ halven aen Uwer E. hen Supplianten met Apostille in margine
 „ van desen te verlenen de voorfz. approbatie. 't Welk doen-
 „ de, &c.

Con-
 sent tot
 het ver-
 kopen
 vaneeni-
 ge vaste
 goede-
 ren tot
 opbouw
 van 't H.
 Geest-
 huys.

Yyy 2

In

(*b*) Zie Van Hueslen, *Batavia Sacra*, part. II. pag. 238., en den Vertaalder van de *Oudbeden van Delfland*, &c. in 8. pag. 406.

In Margine stond de navolgende Apostille.

„ Burgemeesters en Regeerders van 's Gravenhage gesien ende ge-
 „ visiteert hebbende dese Requeste aen hen gepresenteert, hebben
 „ de Meesters en Regenten van de H. Geest-armen alhier Supplian-
 „ ten geconsenteert ende geaccordeert, als sy hen consenteren en
 „ accorderen by desen, omme de erven en landen in de voorz
 „ Requeste geroert, te mogen verkopen en behoorlyke brieven van
 „ traditie ten behouwe van de koopers te passeren. Gedaen ter Ca-
 „ mere van Burgemeesteren den xj. Februarii 1617.

Onderstond, My tegenwoordig.

Was getekent,

H. v. ZUYDERVLIET.

Waar uit dan klaarlyk blykt, niet alleen, dat de voorz Regenten stigtters zyn geweest van 't voorz Godshuis, maar ook dat zy het zelve uit de goederen den H. Geest-armen toebehoorende, hebben opgetimmert. Indien egter de meergem. *Maarten Verbrugge* in 't spel zoude moeten blyven, zoo zoude men dan moeten ondersstellen, dat hy is geweest die geene, onder wiens opzigt en directie 't voorz Godshuis is voltrokken, of aan wien de meergemelde bouwinge is toevertrouwt geworden.

H.
Geest-
meesters
in den
Hage al
vroeg
bekent.

Mogelyk zal iemand wel begeerig zyn te weten, den naam-oorsprong van 't voorz Hofje. Omme daar aan, zoo veel in ons is, eenigermate te voldoen, zullen wy dan voor af kortelyk aanmerken, dat de H. Geestmeesters al in 't begin der veertiende eeuw in den Hage bekend zyn geweest; immers dat wy dezelve vermeld hebben gevonden in eenen brief van den jaare 1357, waar by onder anderen aan de gem. H. Geestmeesteren in den Hage, door eenen *Jacob Lyfenzoon* wierden besprooken en in regte aelmoesen gegeven zekere jaarlyksche renten.

By wien
voor-
heen en
tansaan-
gestelt
werden.

Zy waren vier in getale, en wierden in vroege tyden door den Bailliu of Schout (*c*), dog daarna op voorgaande nominatie van de Magistraat, by den Stadhouder of President van den Hove aangestelt (*d*). Tans werden ze uit kragte van het meergemelde Octrooi van den 30. Januarii 1653, nevens de Regenten van andere Godshuizen, door de Magistraat zelf verkooren. Hunne verrigtingen waren geduurig in de St. Jacobs-kerk, houdende aldaar hun komptoor

Waar in
hun

(*c*) Zie hierna Bylage E E.

(*d*) Zie het tweedé artikel van de Provisionele Instructie voor Burgemeesteren van den Hage, van den 6. Julii 1560, luidende in dezer voegen: *Zullen oick Bailliu, Schout, Burgemeesteren en Schepenen van den Hage nomineren de Kerkmeesteren, Heylige Geestmeesteren, Getyden-meesteren, Huisfitten-meesteren en Leproos-meesteren, omme over te leveren mynen voorn. Heeren den Stadhouder ofte President, omme daer vuyt te eligeren die het toekomende jaer sullen dienen.*

toor (e), waarom zy ook byzonderlyk de H. Geestmeesters in de St. Jacobs-kerk genaamt wierden (f). Zy hadden het opzigt over het altaar, 't welk ter eere van den H. Geest, waar van zy hunne benaminge droegen, aldaar was opgeregt. Cok stond aan hen de bezorginge der armen, en het uitdeelen van brood, vleesch, romenynen, hembden, en andere behoefstigheden, welke aan de H. Geestarmen van tyd tot tyd door verscheide perzoonen wierden gemaakt. Deze behoefstigheden stonden op eene tafel, die naast het voorsz altaar was geplaatst, waar van de oude schilderye, vertoonende de H. Geestmeesters in hun geestelyk gewaad, uitdelende de voorgemelde spyzen aan arme en gebrekkelyke menschen, heden nog gezien werd in 't vertrek, 't geen aan de Binne-vader en moeder van 't H. Geesthuis tot hunne woonplaatze verstrekt. Zy hadden de administratie en uitdeeling niet alleen over zodanige goederen, die uit testamentaire dispositien en liberale donatien bestonden, maar ook over de erbermgiften ofte aalmoesen, welke in de offerkisten in deze kerke wierden gegeven. Zy moesten even gelyk de Huiszitten-meesters, in koude winteren, duure tyden, of in andere ongelegendheden eens of tweemaal ter weeke alomme gaan visiteren, waar armoede was, om daar te deelen; en indien het inkomen niet mogte volstrekken, dan liever eenige belastinge te doen by advys van den Bailliu, Schout, Geregte en Pastoor, op dat de armen in nood altyd ondersteunt mogten werden. Ook vermogten zy geen landen of andere vaste goederen verkoopen, dan by decreet van den Hove van Holland. Dog eenige renten aan hen werdende afgeloft, moesten zy dezelve terstond wederom beleggen by advys van Schout, Schepenen en Pastoor. En dewyl hunne inkomsten meer be-

dient
bestond.

Yyy 3

droegen

(e) De H. Geestmeesters hadden in deze kerke twee byzondere komptooeren, het eene staande aan de zuid en 't ander aan de noortzyde van de kerke, zynde het laatstgemelde tans het komptoor van de Diakonie. Deze komptooeren hebben Kerkmeesters in den jaare 1625 van de H. Geestmeesters gekogt, en daar voor ten behoeve van 't H. Geesthuis geconstituert een jaarlykse Los-renten, als blykende uit de volgende acte: „ Wy *Johan Hommeur* en *Hendrik van Slychtenborst*, Schepenen in 's Gravenhage, oirkonden eenen ygelicken, dat voor ons gecomen en „ erschienen sijn *Johan Quartelaer* en *Thomas van Cassiopyn*, Kerkmeesters van „ 's Gravenhage, in desen vervangende heurluyder mede-confraters, en bekenden „ over en in voldoeninge van de somme van duysent guldens by henluyden in de „ voorsz qualiteit beloofst voor de koop van zekere twee *Comptooeren*, het eene slaen- „ de aen de zuyt en 't ander aen de noortzyde van *Sinte Jacobs kerke* alhier, by hen- „ luyden ten behouve van de voorsz kerke van den H. Geestmeesters alhier gekogt, „ en by deselve huysden wettelyk overgedragen, wel en wettelyk vercocht en ge- „ constituert te hebben, als zy vercopen en constitueren by desen ten behouve en „ profyte van den H. Geestarmen alhier een jaarlyxe losrenten van *LXII. pond.* „ *x. schell.* te *XL. groten* 't pond 's jaers te betaelen, alle jaers op ten eersten „ *Mey &c.* Des ten oirkonde soo hebben wy Schepenen voornt. elk onsen zegel „ hier onder aen gehangen op den xxvij. Junii Ao. *XVIc. XXV.*

(f) Deze wierden genoemt *H. Geestmeesters van der Parochie-kerke van den Dorpe van den Hage*, in een Odstrooi van *Philips van Oostenryk*, 28. Mei 1505. *H. Geestmeesters der Kerke van den Hage*, in een Procuratie gedagtekent 5. Junii 1549. en in een Transport-brief van een Los-renten 12. Julii 1549. *H. Geestmeesters in de St. Jacobs-kerke in den Hage*, in een acte van den jaare 1545. enz.

Gefchil
over het
aanstellen
van den
Rent-
meester.

Waren
gehouden
alle
jaar re-
keninge
te doen.

H.
Geest-
armen,
wie die
waren,
en 't ge-
tal der
zelve in
de ja-
ren 1481
en 1483.

Consti-
tucien
van ren-
ten op
vaste
goede-
ren.

droegen dan van eenig ander Godshuis, konden zy eenen Rentmeester zetten by goeddunken van de Wet. Dog hier over viel in laater tyd groot gefchil, beweerende de Magiftraat alleen bevoegt te zyn tot het verkiezen en aanstellen van een Rentmeester, en de Regenten in tegendeel, dat het zelve hen privative was competente; welk gefchil zoo verre ging, dat daar op in den jaare 1583 proces ontftond voor den Hoogen Rade in Holland tuffchen de gem. *Regenten als impetranten in cas van maintainue en verweerders in reconventie ter eenre, en de Magiftraat als gedaagdens in 't zelve cas en eifchers in reconventie ter andere zyde*; welke zaake zynde befchreven by Memorien, is daar op gevolgt een fententie in dato den voorleften Julii 1583, waar by den impetranten hunne eifch en conclusie in conventie wierd geadjudiceert, en den gedaagdens hunne eifch in reconventie ontzeit. Eindelyk waren zy gehouden jaarlyks van hunne administratie rekeninge te doen voor den Bailliu, Schout en Schepenen, daar over geroepen den Falloor van den Hage, ten aanhooren van de gemeente (g). Maar wannecr by vervolg van tyd daar in zodanig verloop en verzuim was ingeflopen, dat de Regenten zoo van dit als van de verdere Godshuizen niet alleen jaarlyks hunne Rentmeesters geen rekeninge lieten doen, maar ook dezelve, als ze gefchiedden, onder hen hoorden, opnamen en floten, zonder iemand daar over te roepen, *vonden Schout, Burgemeestren, Schepenen en Regeerders* in den jaare 1641 goed, te ordonneren, *dat zoo de ordinaris als de extraordinaris rekeningen van de Kerk, als van 't inkomen van alle andere Godshuizen binnen 's Gravenhage, by de Rentmeesters en Regenten derzelver altoos zonden werden gedaan ten overftaan van yemanden uit de Magiftraat daar toe te committeren* (h).

Deze armen waren allerhande nooddrufftige en behoeftege menfchen in 't generaal, en wierden van de Huiszitten-armen onderscheiden, dewelke wederom onder hunne eige bedeeleinge ftonden. De armen, die alleen van de H. Geestmeesters bedeeleet wierden, beliepen in den jaare 1481 ontrent 1400 (i), en na verloop van twee jaaren en zulks in den jaare 1483 boven de 2200 (k), 't geen zekerlyk al een groot getal was na mate van den kleinen omtrek van den Hage in dien tyd.

Onder de goederen tot onderhoud van deze armen gemaakt en befprooken, waren zeer veele renten (die men te Amftterdam *oudeigens* noemt) geconstitueert op huizen, land en andere vaste panden, welke in die tyden gehouden en geagt wierden voor onlosbaar en als eeuwige pagten, maar vermits de huizen en perceelen in den Hage, door het opnemen van zodanige renten, veroorzaakt door armoede, waarinne de burgers en inwoonders door den oorlog, duuren

(g) Zie hier op na de Inftuëtie voor de Kerk- en andere Godshuis-meesters van den Hage van den 12. Augufti 1524, hier vooren pag. 345. in 't geheel gedrukt.

(h) Zie deze acte geheel hier vooren pag. 352.

(i) Zie Sententie-boek van den Hove van Holland, gequot. S. fol. 223.

(k) Zie hier vooren pag. 30.

duuren tyd en anders vervallen waren, in groote ongelegendheid ge-
 raakten, *zulks dat ze geseepen waren geheel te nyete te zullen gaan*,
 wilde Aartshertog *Philips van Oostenryk* daarinne voorzien en gaf
 mits dien in de jaare 1500 aan die van den Hage een Octrooi, waar
 by hy ordonneerde, „ dat men alle die erfrenten, staende op die
 „ huizen, binnen den Dorpe van den Hage, en daer nyet en blee-
 „ ke, met hoeveel penningen men elken penninck zoude mogen lof-
 „ sen en afquyten van dier voort dezelve renten zoude quyten en
 „ aflossen mogen elken penninck met 16 penningen. Met welk gene-
 raal Octrooi de H. Geestmeesters zig merkelyk bezwaart vindende,
 vervoegden zig met een smeek-schrift daar over aan den gemelden
 Graaf, en vertoonden, „ dat over veele jaeren geleden die inwo-
 „ nende van den Dorpe voorsz. tot haerlyuder en haerer ouderen
 „ zielen zekere renten jairlicx op huerlyuder huysen by heuren uyt-
 „ tersten wille en testamente den H. Geest voorsz. gemaect en be-
 „ sprooken hebben gehad, van welke renten die voorsz. Supplian-
 „ ten alle jaeren en tot eeuwigen dagen verobligeert en verbonden
 „ staen te betalen en vuyt te reyken zoe in der onderhoudenisse van
 „ de memorien en diensten Goids van de voorn. kerken, in deelen
 „ en aelmoesenen van de armen Huyssitten en andere miserable en
 „ ellendige menschen, als op zekere dagen daer toe geordonneert
 „ ende anders tot allen tyden in 't geven van broot, vleysch, ha-
 „ rinck, byer, schoenen, hembden, linne laeken, wolle lakenen;
 „ kisten daer men de voorsz. armen menschen inne begraeft, belo-
 „ pende jaerlicx boven de twalef hondert ponden Hollants, vuyt
 „ desen dat dit aldus jairlicx onderhouden wert, zoe zyn veele van
 „ de voorsz. inwoonende van den Hage, die binnen haer leven by
 „ haer testament en vuyterste wille den voorsz. H. Geest renten mae-
 „ ken en bespreeken; Ende dat of wel 't voorsz. Octroy en consent
 „ van der lossinge van de voorsz. renten op ten huysen binnen den
 „ voorsz. dorpe van den Hage nyet te verstaen en is, roerende die
 „ renten van den voorsz. H. Geest geordonneert en gemaect in der
 „ manieren en omme der zaeken voorsz. en dat de voorsz. renten
 „ niet malkanderen nyet gemeen en zyn, desen nochtans nyet tegen-
 „ staende soe vervorderen hem eenige persoenen te willen lossen de
 „ voorsz. renten van den H. Geest voorsz. den penninck mit festien
 „ penningen, al eens of 't zelve gelyke renten waeren die staende
 „ zyn op huysen, belast by der oorloge, dieren tyd en anders, die
 „ welke tot niemants prouffyte en coemen dan van den persoen als
 „ rentiers en diergelyke, zoe dat indien 't zelve voortgank zoude
 „ moeten hebben, binnen corten tyt geheelicken te nyeten zoude
 „ gaen de voorsz. dienst Gods geordonneert ter memorien en geden-
 „ kenisse van der zielen, die voorsz. grote aelmoesenen van den ar-
 „ men ellendigen miserable persoenen, gemerkt dat die inwoonende
 „ van de voorsz. dorpe van den Hage nu in levende live zynde den
 „ voorsz. H. Geest nyet meer en zouden willen yet maken. Hier op
 verwierven de H. Geestmeesters het volgende disposityf. „ SOË
 „ EYST, dat wy de zaeken voorsz. overgemerkt en hierop gehad
 „ 't advys van onsen lieven en getrouwen Raidt en Meester van de Re-
 „ questen ordinaris van onsen huysē *Meester Joost Quevin*, Heere van
 „ Olse-

Werden
 by Oc-
 trooi
 voor die
 van den
 Hage
 losbaar
 ver-
 klaart.

Klagten
 vande H.
 Geest-
 meesters
 daar
 over.

„ Olfene , die by onsen bevele en ordonnantie hem geïnformeert
 „ heeft op die saeken voorfz. Wy hebben den voorn. Supplianten
 „ genegen wefende tot heur voorfz. bede en fupplicatie gegonnen ,
 „ geconfenteert en gewillekeurt, gonnen , confenteren ende wille-
 „ kenren vuyt onse zonderlinge gratie by defen onsen brieve , dat
 „ van nu voortaan niemand wie hy fy de voorfz. renten , ftacnde op
 „ de voorfz huysen binnen den voorfz onse Dorpe van den Hage,
 „ den voorfz H. Geest gemaeft en bewelen in der manieren en om
 „ die saeken voorfz. en zal mogen loffen den penninck met feftien
 „ penningen, hy en fal gehouden wesen die felve renten te ftellen
 „ ofte wederom te doen fetten op foe goeden en zekeren pandt en-
 „ de bequame plaetzen als erven van lande en diergelyke , foe die
 „ renten van oudts en voer 't confenteren van 't voorfz. Octroye
 „ ftacnde waeren, nyet losbaer fynde , en daer of de voorfz Sup-
 „ plianten in redelicheynt heur aen geneugen fullen ; Welverftaende
 „ dat indien fy dat niet en deden, die voorfz renten fullen by ge-
 „ breeke van dien en in dien gevallen blyven ongeloft en ongeque-
 „ ten , al fonder prejudicie van 't voorfz Octroy by die voorfz van
 „ den Hage vercregen, en daer of boven mencie gemaeft es , als
 „ voorfz. Ontbieden daeromme en bevelen onsen befunderen lie-
 „ ven en getrouwen den Cancellier, Prefident en Luyden van onsen
 „ Grooten Raide, Stadhouder Generael en Luyden van onsen Raide
 „ in Hollant, en voorts allen anderen onsen Rechteren, Justicieren,
 „ Officieren, wien dit aengaen ofte roeren fal mogen, heuren Stad-
 „ houder en elcken sonderlinge alsoe hem toebehoeren fal , dat fy
 „ die voorn. Supplianten doen laeten en gedogen van defen onsen
 „ Octroye en confente van al den inhouden van defen in der vou-
 „ gen en manieren als voorfz is , rustelick , vredelick en volcome-
 „ lick genyeten en gebruyken, sonder hen te doen ofte te laeten ge-
 „ fchien enich hinder , letfel of moeyeniffen ter contrarie , want
 „ ons alsoe gelieft. Des t'oirconden hebben wy onzen zegel daer
 „ af, die wy tot hier toe gebruykt hebben, hier an doen hangen.
 „ Gegeven in onfer ftad van 's Hertogenbofliche den xxv. dach van
 „ Meye in 't jaer ons Heeren duyfent vyf hondert en vyve, ende
 „ van onsen Rycke d'eerfte.

Op te pleyke ftondt,

By den Coninck, ter relatie van den Raide.

Ondertekent,

N. H A N E T O N.

't Welk
by Kei-
zer *Karel*
nader is
gecon-
firmeert.

Placcaat-
ten op 't

Keizer *Karel* heeft by brieve gegeven tot Brussel den 10. Novem-
ber 1552, 't zelve Octrooi ten behoeve van de H. Geestmeesters nog
nader bekrachtigt. Des niettegenftaende zyn nu en dan op 't ftuk van
de aflossing van deze en diergelyke renten, Placcaaten geëmaneert,
die in de Groot-Placcaat-boeken te vinden zyn; en inzonderhid heb-
ben haar E.d. Gr. Mog. de Staten van Holland en Westvriesland in
den jaare 1658 by een speciaal Placcaat van den 27. September gesta-
tueert

tueert (1); dat alle zodanige renten niet alleen ten opzichte van haar Ed. Groot Mog. Domeinen, maar ook ten aanzien van Godshuizen, Steden en Collegien, enz. losbaar zouden zyn, te weeten de kapitaalen, daar van renten betaalt werden, tegens den penning 25; de kleine erfpagten, bedragende tot een pond Vlaamsch en daar onder, tegens den penning 40. Voorts tot 20 guldens en daar onder, tegens den penning 48. Ende Chynsen en Thynsen enz. tegens den penning vyftig.

aflaffen van zodanige en andere renten.

Ten opzichte van deze armen maakte de Magistraat in den jaare 1443 eene Ordonnantie, waarby gereguleert en voorgeschreven wierd, hoe de goederen, dewelke die geene, die van den H. Geest leefden of aalmoezen van 't H. Kruis-gilde genooten, na hunnen dood agterlieten, zouden erven en succederen; welke Ordonnantie, als de oudste zynde, die door de Magistraat afzonderlyk gemaakt, ons tot nog toe te vooren is gekomen, wy alhier zullen opgeven, te meer, om daar uit te zyner plaatze te kunnen aantoonen, dat de Vroedschappen in den gemelden jaare 1443 al in wezen zyn geweest. De woorden van de gemelde Ordonnantie zyn deze :

„ **W**Y Schout en Scepenen in den Hage doen condt alle luyden,
 „ dat ons wael te denken is ende mit claeren betoyghe byge-
 „ brocht, dat in tyden als dat coern soe duyer was, overdragen en
 „ ordonneert wert by den Schout, Scepenen en gemeen Vroetscip
 „ en Heylige Geestmeesters in den Hage, dat zoe wat arme men-
 „ schen van den Heyligen Geest leefden, ende dagelicx die aelmis-
 „ sen van den Heyligen Geest ontvingen of hier namaels tot eeniger
 „ tyd ontfangen sullen, dat alle hoer guede die zy in 't laetste van
 „ hoeren live after laeten sullen, boven de sculden en boven dat sy cof-
 „ ten zullen ter aerde te brengen, comen en erven zullen an den
 „ Heyligen Geest in den Hage, ten wair of zy kinder after lieten
 „ van hoeren live gecomen, die beneden vyftien jaeren oudt waren,
 „ die zouden die gueden behouden, onverseyt van den Heylige
 „ Geestmeesters voirsz: welke Ordonnancie en overdracht in den
 „ zelven tyde gecondicht werdt op ten predikstoel, en in cedullen
 „ an der kerken dueren geset; Oec mede wort op die selve tyd
 „ overdragen en ordonneert, zoe wat van den selven armen men-
 „ schen mede aelmisse ontvinge dagelicx of namaels ontfangen zellen
 „ van den Heyligen Cruys-Gilde, dat 't Heylige Cruys-Gilde van den
 „ selven boven den oncosten voirsz, zoe veel hebben souden als die
 „ Scout mitten Scepenen dan in der tyd wesende dat ordineren, en
 „ tot alre tyd dat voegen sellen by anbrengen van den Heyligen
 „ Geestmeesters ende Dekenbroeders van den Heyligen Cruys-Gilde,
 „ die dan in der tyd wesen zullen, als redelicste wesen sal sonder
 „ arch en liste. In kennisse der waarheyt hebben wy desen brief
 „ open bezegelt mit onzen gemeen zegel. Geschreven op ten lesten
 „ dach in April in 't jaar ons Heeren M. CCCC. drie en veertig;
 „ hebbende aen eenen francynen staarte vuythangende een zegel in
 „ groenen wassche.

Ordonnantie, hoe de goederen der armen, die van den H. Geest leven of aalmoezen ontfangen van 't H. Kruis-gilde, zullen erven en succederen.

Zzz

Maar

(1) In 't tweede Deel fol. 2522.

Bezor-
ging van
de Me-
morien
aan 't H.
Geest
altaar.

Hun
grootge-
zag en
aanzien.

Maar daarenboven was de voornaamste zorg van de H. Geest-meesters, dat de Memorien, welke in zeer groote meeningten aan 't voorfz en andere altaaren waren besproken, (gelyk ons uit het oorspronkelyk francyne Memorie-boek van de H. Geestmeesters is gebleken) door de Priesters of Kapellaanen dier naam, op de gezette tyden wierden gehouden en geviert. Hun gezag en aanzien was alhier zeer groot, in zoo verre dat, wanneer Keizer *Karel* in den jaare 1516 de Geestelykheid door gansch Holland opleide eenige schattingen op te brengen (*m*), en zy, als onder dezelve Geestelykheid geoordeelt werdende te behooren, verzogt en aangemaant wierden hun aandeel in dezen last te voldoen, zy zig hevig daar tegen dorsten aankanten, beweerende dat zyne Keizerlyke Majesteit geen recht hadde nog immer bevoegt was, omme van de goederen, den rechte armen toebehoorende, eenige penningen te vorderen; en geen vrydom konnende verwerven, deden zy aan des Graafs Rentmeester *Willem Gout* in zeer harde termen en expresse dit volgende protest, 't geen wy waardig geagt hebben alhier plaatze te gunnen.

In den naam ons Heeren, Amen.

Protest
vande H.
Geest-
meesters
tegens
W. Goud,
Rent-
meester
van
Noort-
hollant.

„ **K** Ennelick zy allen luyden die dit jegenwoordich instrumēt sul-
„ len zien of horen lesen, dat in den jaere deszelfs ons Heeren
„ geboorte duyfent vyf hondert en festien, in die vierde indiētie des
„ festienden dach in Septembri ten seven uren voor middach of daer
„ ontrent des Pausdoms ons onser allerheylichsten in Gode Vaders
„ en Heeren Heeren *Leo*, van die Godlicker voorzienicheyt die tien-
„ de Paus dies naems, in zyn vierde jaer syns Pausdoms, zoo compa-
„ reerden in myn openbaer Notaris en getuygen hier onder gesz.
„ daer toe geroepen en gebeden tegenwoordicheyt dese eerbare
„ persoonen en mannen in der tyd wesende H. Geestmeesters in den
„ Hage, *Jan Splinter*, *Jorys Jacobsz* en *Cornelis Jansz* in den Os,
„ hebbende in haren handen zekere penningen, te weten vierhon-
„ dert en een en vyftich Rhynsche gulden, veertich grooten voor
„ die gulden gerekent, dair den H. Geest mede belast was te gheven
„ en bedwongen worde van *Willem Goudt*, Rentmeester van Noort-
„ hollant, aengaende die exactie en schattinge van die geestelicke
„ goeden, en byzonder van die goeden die den H. Geest waren aen-
„ gekomen binnen den tydt van veertich jaeren; en dese H. Geest-
„ meesters

(*m*) Deze exactie dede Keizer *Karel* in navolginge van Hertog *Karel van Bourgondie*, die in den jaare 1475 Nuis zullende belgeren, en bevindende dat de schatten en rykdom hem door zynen vader *Philips* nagelaten, reers verspilt waren, en gevolgelyk dat hy in geen staat was, om deze belegeringe te konnen ondernemen, met geweld vorderde van alle de Geestelyken, alomme in zyne Landen en Provincien gezeten, zeer zwaare schattingen, daar van geene Kerken, Kloosters of Godshuizen verschonende; dog hoe zeer de Geestelyken hier te Lande zig daar tegens hebben aangekant, en wat uitflag, niet jegenstaande de geweldenaryen by den gemelden Hertog daerinne gebruikt, deze zaake eindelyk heeft gehad, werd omstandiglyk verhaalt by den Zamensteller van de *oude Holl. Chron. divis. 30. kap. 85. 86. 87. 90 en 91. of Goudhoeven, pag. 499--501.*

„ meesters hebben protesteert , geseyt en verklaert , hoe dat sy die
 „ penningen nyet en gaven willichlyk , mer daer toe gedwongen
 „ worden om te geven , settende neder die penningen in tegenwoor-
 „ dicheyt van den Rentmeester voorsz , en seggende , Heer Rent-
 „ meester hier zyn die penningen van den H. Geest , wy en geven ze
 „ U niet , die penningen hooren den rechten armen toe ; heeft myn
 „ genadigen Heer dair rechte ofte reden toe , of ghy , soe moech
 „ di die penningen aenvaerden ; die Rentmeester heeft geantwoort ,
 „ wil di die penningen geven , ik sal te ontfangen op alfulcke rechte
 „ als myn genadigen Heer daer toe hevet : Die H. Geestmeesters
 „ voorsz hebben wederom geantwoort , dat zelfde dat voorsz es ;
 „ en die Rentmeester voorsz heeft noch ten laetsten die penningen
 „ ontfangen , seggende , hebt gy meer consciencie dan yemant in
 „ Hollant , want nyemandt in Hollant en heeft alfulcken protestatie
 „ gedaen ? Die H. Geestmeesters hebben geantwoort , wy hebben
 „ alfulcke consciencie , en wy hebben ons alsoe bevraget en beraden
 „ mit geleerde mannen , dat wy se nyet en behoeven te geven dan
 „ den rechten armen . Van welke protestatie en van al dat voorsz
 „ is , hebben die H. Geestmeesters *Jan Splinter , Jorys Jacobsz* en
 „ *Cornelis Jansz* , van myn Notaris hier onder geschreven een ofte
 „ meer openbaer instrument of instrumenten begeert gemaiet te heb-
 „ ben . Dit geschiedde in 't jaer , indictie , maent , dach , ure en
 „ Paeusdoms als boven , ten huysen van *Willem Goudt* voorsz , staen-
 „ de aen die Vyverberch ; Hier by zyn geweest die eerwaardige
 „ Heeren en Priesters , Heer *Dirk Jansz* en Mr. *Claes Arentsz* , in-
 „ woonders van den Hage , bekende tuygen , daer toe geroepen en
 „ gebeden .

Onder stont geschreven ,

Et ego Anthomius filius Egberti Clericus , &c.

En was onderteeckent ,

Anthomius Egberti Notarius Publ.

Na de omkeeringe van 's Lands bestier , en dat de geestelyké ce-
 remonien en diensten uit de kerken alomme door geheel Holland
 wierden geruimt , zyn deze H. Geestmeesters in wereldsche per-
 zoonen verandert , behoudende hunnen naam en de bezorginge der ar-
 men uit de goederen , die in voorige tyden aan de zelve besprooken
 waren . Deze armen woonden in verscheide gedeelten van den Ha-
 ge in zodanige kameren of kleine huisjens , als aan de H. Geest-ar-
 men eertyds waren gemaakt . Onder anderen stonden 'er in de Lor-
 restraat dertien , welke eenen *Claas Govertsz* en *Lysbeth Goverts*
 dogter , egteluiden , by hun testament van den 27 September 1463
 aan de H. Geestmrs onder deze volgende voorwaarden hadden gelega-
 teert : „ Voorts sellen die H. Geestmrs in den Hage ten eeuwigen dage
 „ houden in raek en daek dertien Cameren , die *Claes* en *Lysbeth*
 „ voorsz . staende hadden in die *Lorrestraet* , en sellen dair altoes

Gestel-
tenisse
van de
H Geest
armen in
vroege
tyden.

Woon-
dendoor
den gan-
schen
Haag.

Makinge van
verscheyde
de huisjes ten
behoefte
van de
zelve:
en uitdeeling
van
brood,
enz.

„ om Goids wille in laten wonen derthien arme menschen , en in
 „ elken camer sellen sy besorgen alle jaers een half last turfs totter
 „ gheenre behoef, die in die cameran wonen sellen. Waar by wy,
 „ als iets byzonders ten opzichte van deze armen in de voorzf. 13 ka-
 „ meren woonende, zullen voegen, dat Heer *Claes Woutersz* Priester
 „ alhier, by acte van den 25 Maart 1572 voor Schepenen van den Ha-
 „ ge „ hebbende getransporteert ten behouwe van de H. Geestarmen
 „ alhier in rechter aelmisse en om Goids wille den eygendom van
 „ een rentebrief van ses pont Hollants van vyftien stuyvers 't stuk
 „ 'tsjaers, wel expresselyk bevoorwaart heeft, dat die H. Geest-
 „ mesters van den Hage in der tyt gehouden fullen wesen ten eeu-
 „ wigen dage op ten witten donderdach in St. Jacobskerke alhier,
 „ na dat het avondmael gepredikt sal wesen, te deelen die twaalf
 „ scamele Vroukens, die nu jegenwoirdich wonen en namaels fullen
 „ mogen succederen in heure plaetse in de huyskens van de zelve
 „ H. Geest, staende aen de zuytzyde van de Proeitie, ter eere van
 „ de twaalf Apostelen ons Heeren elcx een halve pint romenye
 „ wel gesoetet, ten waere dat gebeuen mochte, dat die in den
 „ Hage geenzints cingbaer en ware, in welken gevalle men voor
 „ die reyfe sal mogen nemen in plaetse van dien, goede Rynsche
 „ wyn van de soetste en beste somer, sonder nogtans 't selve te mo-
 „ gen trecken in consequentie, mit noch elcx een halve stuyver
 „ wittebroot daar toe; en daer en boven noch een armen man, die
 „ in der tyd wonen sal in een cleyn huysken in de *Vleersteeg*, toe-
 „ behoerende Heer *Claes* voorzf. . . . ter eere van onsen Zalichmaker
 „ dubbelde proeven, als te weten een pinte gelyke wyn als vooren
 „ en een broot van een stuyver; Zullen noch insgelycx ten eeuwi-
 „ gen dage deelen op ten goeden vrydach, na dat die passie ons
 „ Heeren geëxpédieert sal wesen, de voorzf twaalf Vroukens en ee-
 „ nen man mit noch achtien arme miserable menschen, maekende
 „ t'samen een en dartich; van welken achtien perfoonen des voorzf
 „ Fundateurs erfgenamen na syn doot altoos die distributien hebben
 „ fullen, . . . elcx een wittebroot van eenen stuyver met een hal-
 „ ve stuyver daar op aen gelde; zullen van gelyken noch ten eeuwi-
 „ gen dagen deelen in de voorzf kerke op ten dach van der schey-
 „ dinge der Apostelen, 's merchens onder die hoogmissen, die
 „ voorn. derthien eerste perfoonen elcx een broot van een halve
 „ stuyver, met een gelyke halve stuyver daer op aen gelde, enz.
 „ Nog wierden 'er in 't *Voorhout* gevonden zes kamers, welke eenen
 „ *Aernt Philipszoon* van Scheveninge, by acte van den 19. Augusti 1510
 „ aan eenige vrouws-perzoonen, by hem aldaar genoemt, hebbende
 „ besprooken, verders gewilt en „ geordineert heeft, dat die voorzf
 „ ses cameran nae die voorzf perfoonen haer doot en elcs van hem
 „ bysunder komen souden tot behoef van der armen van der H.
 „ Geest, om daer inne te wonen om Gootswille, en dat die H.
 „ Geestmeesters in den Hage Collateurs zouden wesen van de voorzf
 „ ses cameran, ten waere dat eenige van de voorzf ses perfoonen
 „ arme vrienden of kinderen hadden, die zouden sy die camer
 „ daer sy inne woende, mogen erven en anders nyet, enz. En
 „ zo waren 'er nog andere op andere plaatzen in den Hage meer,
 „ welke

welke alle alhier op te tellen niet min lastig dan verdrietig zoude wezen.

Deze armen dus door den ganschen Hage verspreid zynde, hebben de H. Geesmeesters in den voorz jaare 1616 goed gedagt by een te verzamelen en voor dezelve eene bequaame wooning te stigten, met den naam van 't H. Geeshuis (n). Dit gebouw is in zyn vierkant getimmert, hebbende van binnen eene ruime opene plaats of tuin, en besiaat uit 36 huisjens, behalven een voor de Binnen-moeder. De oude vrouwen, die in dezelve onderhouden werden, genieten boven de vyve wooning, en eenige andere regalen, als hembden, schoenen, brood en wyn, die aan haar op zekere daar toe gezette tyden uitgedeelt werden, alle weeken jegenwoordig nog een somme van 26 stuivers aan geld.

De namen der Regenten tans in dienst, zyn deze; de Heer en Mr. *Paulus van Assendelft*, de hoog Edele gebooren Heer *Jacob-Godefroy Baron van den Boetzelaar*, Heere van *Nieveen &c.*, de Heer en Mr. *Willem-Anthony Pieterfon*, en de Heer *Johan Stenis*. De Heer en Mr. *Willem Quarles* Rentmeester.

Wierden in den jaare 1616 in 't nieuw gebouw by een verzamelt.

Hoedanigheid van 't gebouw.

H E T H O F J E

V A N D E N H E E R

V A N N I E U W K O O P .

Het tweede *Hofje*, staande aan de noordzyde van de Prince-gragt, is dat van den Heer *van Nieuwkoop*, 't geen het eerste zeer verre is overtreffende; zynde het zelve zoo groot, zoo fraai en aanzienlyk, dat wy niet weeten, dat 'er in geheel Nederland een wedergade gevonden werd. Het zelve is lang 400. voeten of 33. roeden en vier voeten, en breed 158. voeten of 13. roeden en twee voeten, behalven de tuin, leggende ten noorden agter het Regenten-huis. Binnen de poort en omtrek ziet men ter wederzyden dertig en zulks in 't geheel zefftig huisjes of woonplaatzen uitermaaten net geschikt

't Hofje van *Nieuwkoop* en deszelfs hoedanigheid.

Zzz 3 en

(n) 't Schynt dat zy in den beginne ook een huis hebben gehad, dewyl in eene verklaring van koop van den jaare 1377, wel uitdrukkelyk vermeld werd het *H. Geeshuis in den Hage*. De woorden van deze acte zyn deze: „ Wy AELBRECHT &c. doen condit allen luden, dat wi vercoft hebben bi Heer *Dirc Voppensoen* onsen Rentmeester van Noirthollant *Engebrecht Wermbrechtzoen* vyf ponden Hollants tsjaers van den x. ponden tsjaers die ons aenquamen van *Agbeten Dircs van Valckenburch* en *Dirc Valckenburch* van ons helt tot eenen rechten leene gelegen 't Sande op die hoeve van *Berckenroede*, en daer 't *Geeshuis in die Hage* die ander vyf ponden tsjaers op heert om xxx. ponden Hollants goets gelts; daer ons onse Rentmeester voersz goede rekeninge of doen sal, welke vyf pont tsjaers *Engebrechts* voorint. en syn nacomelingen van ons en van onse nacomelingen houden sal ten rechten leene. In oirconde &c. desen brief besegelt &c. op ten Corsavont anno M. CCC. LXXVII.

en gebouwt door den vermaarden Architect *P. Post*, en in 't midden een zeer ruim open plein, in tuinties tot vermaak en gebruik der inwoonende luiden verdeelt. Midden door loopt kruis-wys een breed geplaveit gangpad, ter wederzyden met een groene hegge van de tuinties afgecheiden, en op 't middelpunt staat een verheven steene born-put pedestaals wyze tot gebruik van de bewoonders opgeregt, welke zeer fris en zoet waater opgeeft. Rondom langs de huisjes loop een gelyk gangpad mede met klinkerts bestraat, waar op de huisjens en kamers der Proveniers (of eigentlyk nu bewoonders) kunnen ingang en ligten zyn hebbende. Ieder huisje bestaat uit twee vertrekken, een beneden en een boven, zeer beknopt en commodieus gemaakt, hebbende ieder zyn kelderken en ander gemak; zynde breed zestien en agtien voeten diep, in 't inkomen voorzien met een portaal en opgang na boven. In ieder der vier hoeken van 't gebouw vind men een zwaare gemetzelde pomp en daarnevens een heimelyk gemak of gemeen secreet tot gerief van de inwoonende luiden. Zoo als men de voorpoort inkomt, woond aan de rechterhand de poortier of de geene die op 't openen en sluiten van de deur op zeker gezet uur, zoo des morgens als des avonds, past. Aan den ingang van de Prince-gragt heeft het een schoone voorgevel, met witten hartsteen bezet, en boven de poort zyn de wapens van den gemelden Heer en zyne vrouw in gelyken steen zeer groots uitgehouwen. Agter heeft het eene groote zaal of vertrek voor de Regenten, 't geen op zwaar gemetzelde boogen rust, en boven de zaal een koepel met een toorentie daarop. Boven de deur van de agterpoort, waar mede men uit de tuin der Regenten in de nieuwe Warmoes-straat of zoo genaamde slop van de drie Boeren komt, leeft men in eenen steen uitgehouwen de woorden van den digter Horatius (o).

† *Pater-
num.*

VIVITUR PARVO BENE, UBI † GRATUITUM
SPLENDET IN MENSA TENUI SALINUM.

dat is :

*Een mensch kan, haast vergenoegt, wel met een kleintje leven ;
Daar hy een zontvat heeft van aardewerk of tin ,
Op zyn' geringen disch uit gunst voor niet gegeven.*

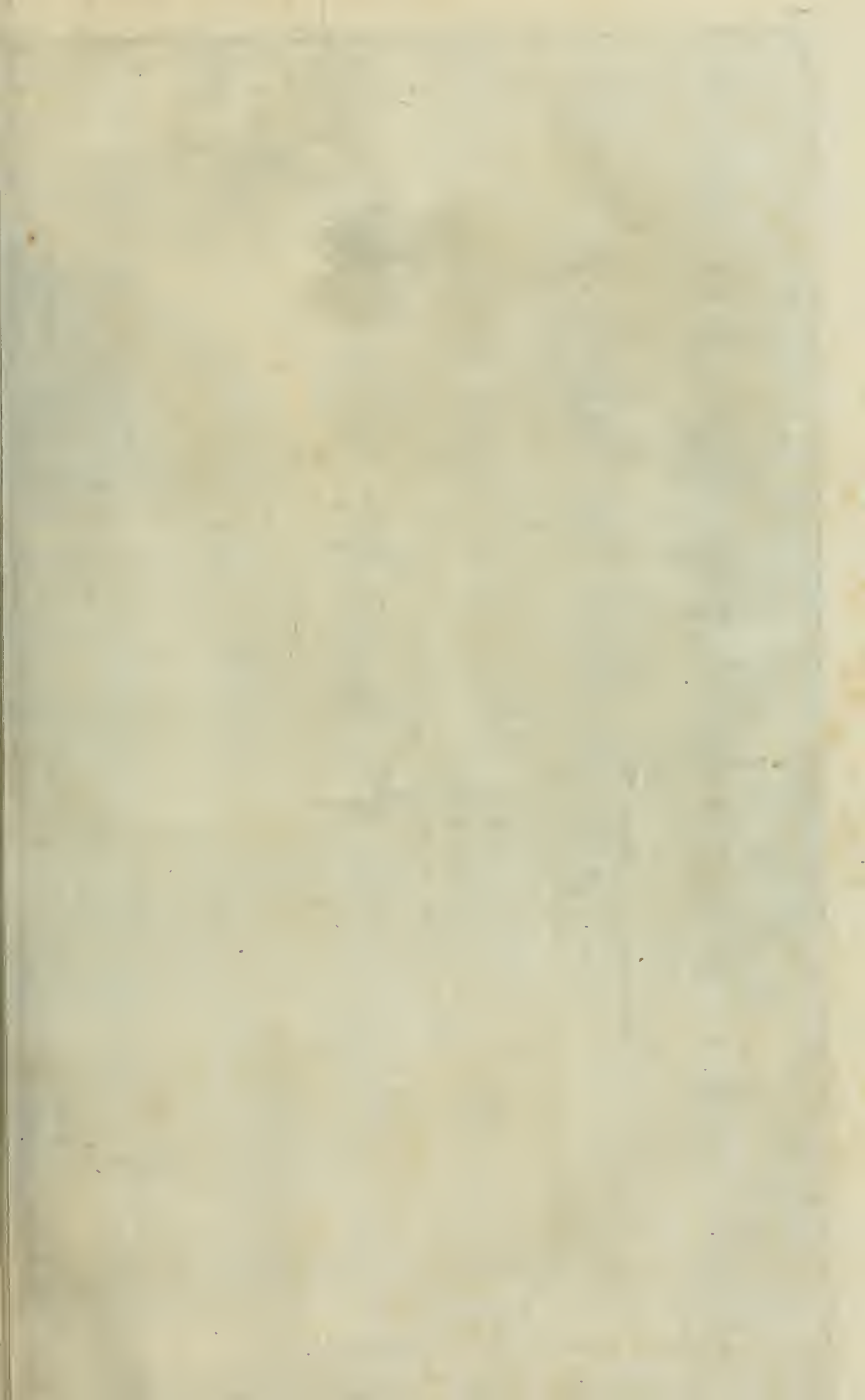
Dit Hofje is gesticht doorden Heer van Nieuwkoop, volgens zyn testament, en met veele

Dit Hofje draagt den naam van deszelfs Fondateur, den Heer *Johan de Bruin van Buitensvech, Heere van Nieuwkoop, Noorden en Achtienvoven*. Want of schoon de gemelde Heer het zelve eigentlyk by zyn leven niet heeft gesticht, zoo had hy 't nogtans by zyn testament geordonneert en gewilt, dat het zelve na zynen dood by zyne erfgenaamen en executeurs zoude werden voltrokken, daar toe designerende en bespreekende zeer veele en considerabele goederen. Zyne erfgenaamen en uitvoerders van zynen laatsten wille, hier in willende opvolgen de bevelen van den gemelden Testateur, hebben

in

(o) *Lib. 2. Carm. Od. 16. vers. 13.*

HOFJE van NIEUKOOP.

in den jaare 1658 van den Hove van Holland geobtaineert auctorifatie tot den opbouw van 't voorfz Hofje, als uit de volgende acte te zien is.

goede-
ren be-
giftigt.

„ 't **H**Of van Holland gezien de requefte den felven Hove overge-
 „ geven by *Robbert de Coutereau*, Heere van Westmael, Sour-
 „ cele, &c. als behout oom en voocht van Jonkheer *Gerard van*
 „ *Wassenaer*, Heere van Alkemade en Juffrs *Olida* en *Philippina van*
 „ *Wassenaer*, nagelaten minderjarige kinderen van wylen Heer *Ael-*
 „ *brecht van Wassenaer* en Vrouwe *Cornelia de Bruin van Buiten-*
 „ *wech*, in haer leven Heere en Vrouwe van Alkemade voorfz, *Johan*
 „ *Backer*, Deken van Eynthoven en *Herman van Alen*, Notaris al-
 „ hier in den Hage; gehoort het rapport van de Commiffariffen,
 „ die inspectie oculair van de gelegenthey van de plaetse hebben ge-
 „ nomen, den Architect *Post* gehoort, mede gefien de respectie
 „ modellen, grond en stant-teyckeningen van de te bouwen huysjes en
 „ voorts geëxamineert de testamentaire dispositie van wylen *Johan de*
 „ *Bruin van Buitenwech* in syn leven Heere van Nieukoop, Noorden
 „ ende Achtienhoven, en alles rypelyk hebbende overwogen, heeft
 „ geordonneert en ordonneert mits desen, dat de huysjes, die de
 „ voorgemelde Heer gewilt heeft, dat na syn overlyden fouden wer-
 „ den gebouwt, in fulcker voegen gemaekt fullen werden als de
 „ gront-teykeninge op den inventaris onder den letter C. geprodu-
 „ ceert, daer op by den Griffier is gestelt; hier na fullen werden
 „ gemaekt de huysjes van den Heer van Nieukoop, medebrenge-
 „ is: te weten dat het geheele erf van wylen den voorn. Heere van
 „ Nieukoop, het stukken erfs van den Burgemeester *Splinter* daer
 „ mede bygevoecht, aen de zuyt-oost en noortzyde met huysjes sal
 „ werden betimmert: dat agter elk huysje aen de oostzyde en
 „ noortzyde een kleyn erfje sal werden gelaeten; en datter agter aen
 „ doorgaens een fcheyd-muer aen beyde de voorfz zyden sal moeten
 „ werden gemaekt, daer door de selve erfjens fullen werden bevryt:
 „ ende dat aen de zuytzyde geene erfjens agter de voorfz huysjes
 „ fullen werden gelaeten, maer dat de selve aen de Princegraft op
 „ den uystersten grond fullen werden gestelt, daer anders de fcheyt-
 „ muur soude komen: dat tuffchen elke twee huysjes aen de Noort
 „ en Oostzyde een secreet sal werden gestelt, 't welk van beyde sal
 „ kunnen werden begaen; dat tot gerief van de huysjens aen de
 „ zuytzyde twee gemeene secreten fullen werden gemaekt, fulcx en
 „ daer die geene dewelke de directie daer van hebben, best graden
 „ en diensticht fullen: dat voorts de voorfz huysjes fullen
 „ werden opgebouwt, ingevolge van de stant-teykeninge op den In-
 „ ventaris onder K. geproduceert, daer op by den Griffier is gestelt:
 „ Hier na de opbouwinge van de huysjes te reguleren: En voorts de
 „ wille van den overleden in alles soo veel naergecomen als doenlyk
 „ is. Gedaen in den Rade den 9 Augusti 1658.

Aucto-
rifatie
tot het
bouwen
van 't
Hofje
van
Nieuw-
koop.

Hoe heerlyk en deftig dit Godshuis gebouwt zy, kan daar uit afgenomen werden, dat, wanneer deze bouwinge in den jaare

Beloop
van de

onkosten van het gebouw.

1661 (p) was voleindigt, de onkosten van dien, na 't gevoelen van veelen, meer dan hondert duizend gulden hebben geloopen; waar toe de Regenten successivelyk van tyd tot tyd een kapitaal van 58000 guld. hadden moeten opnemen, vermits de geringste goederen als toen niet verkogt of ook de rentebrieven en obligatien afgeloft mogten werden. En wanneer nog daarenboven tot voldoeninge van 't slot der rekeninge wegens den voorn. opbouw, te betalen stond een somme van vierduizend gulden, verzogten de Regenten aan den Hove van Holland volmagt, om eenige vaste goederen te mogen verkoopen tot quytinge der gemelde schulden; 't geen hen by den zelve Hove by acte van den 30. Januarii 1665 in dezer voegen wierd toegestaan.

Autorisatie tot verkoo- ping van eenige goederen tot onder- houd van het Hofje.

„ **A**lsoo *Gerard van Wassaer*, Heere van Alckemade &c. *El-*
 „ *bert van Tsendoorn*, Heere van Kannebergh, als getrouwt
 „ hebbende *Olida van Wassaer*, Vrouwe van Cannebergh, en
 „ *Philips Jacob van Spange*, Heere van Baudries, Nieuwcoop &c.
 „ als getrouwt hebbende *Philippina-Maria de Wassaer*, Vrouwe
 „ van Nieucoop &c. Regenten van de huysjes alhier in den Hage ge-
 „ bouwt, in nakominge van de uytterste wille van wylen den Heer
 „ van Nieucoop, den Hove van Hollant by requeste te kennen heb-
 „ ben gegeven, dat den selven Heere van Nieucoop tot het opbou-
 „ wen van de voorz. huysjes hebbende gedestineert zekere syne goe-
 „ deren, namentlyk *het huis op 't Plein* alhier in den Hage en alle sy-
 „ ne roerende goederen, expresse magt en ordre daer by gevoegt
 „ hadde, dat indien dezelve gedestineerde goederen daer toe niet en
 „ souden kunnen strecken, dat soo veel van de geringste onroerende
 „ goederen verkocht, ofte obligatien ofte rente-brieven afgeloft zou-
 „ den werden als nodig soude wesen; Dat tot den opbouw van de
 „ selve huysjes by den voorz. testamente gecommiteert wesende *Jo-*
 „ *han Backer*, Deeken van Eynthoven, en *Harman van Alen*, No-
 „ taris alhier in den Hage, de Supplianten met deselve gecomit-
 „ teerde over dien opbouw en de forme en maniere van dien gecom-
 „ pareert wesende voor Heeren Commissarissen van desen Hove, by
 „ den selven Hove, na dat de selve Heeren Commissarissen waren
 „ geweest in loco, inspectie genomen, haer dien aengaende geïnfor-
 „ meert en raport hadden gedaen, en ook overgelevert waren diverse
 „ middelen van gront en stant-teykeningen by acte in dato den 30.
 „ September 1658, hebben geordonneert, dat dezelve huysjes fou-
 „ den werden gebouwt achtervolgende die gront en stant-teekeninge,
 „ waerop de voorz. acte by den Griffier van den selven Hove was
 „ gestelt: dat den selven bouw dien volgende voltrocken werdende,
 „ de onkosten van dien soo hoog zyn geexcreseert, dat daer over
 „ successive van tyt tot tyt genegotieert hadde moeten werden tot
 „ een Capitael van *agtenvyftig duysent gulden*, ten reguarde de voorz.
 „ geringste goederen als doen nog niet vercoft of ook de rente-brie-
 „ ven en obligatien geloft en mogten werden; om dat eenige vrien-
 „ den

(p) Dit jaargetal staat in het frontespijs van 't achtergebouw of Regenten-huis.

„ den van den Heere van Nieucoop sustineerde , deselve fideicòm-
 „ mis subject te wesen: Welke zaeken alfoo nu by desen Hove ten
 „ voordeele van de Supplianten zyn getermineert , en dat eenige
 „ goederen soo van landen als van huysen de voorz. huysjes zeer
 „ ondienstig sijn; als wel veel in capitael , dog weynig in revenue
 „ waerdig wesende ; behalven dat de voorz. lasten benevens het
 „ slot van de rekeninge van de onkosten van den voorz. bouw daer
 „ en boven nog over de *vier duysent gulden* bedragende , ook niet
 „ betaelt en afgeloft kommen werden ; dat by 't vercoopen van de
 „ voorz. vaste goederen , daer toe de Supplianten by den voorz.
 „ testamente wel bevougt zouden zyn , maer egter meenen ten
 „ dienste van de huysjes en versekerheyt van den kooper , beter te
 „ wesen , dat sulx geschiede by autorisatie van desen Hove , soo
 „ keeren haer de Supplianten aen den selven Hove , versoekende
 „ dat 't Hof de Supplianten gelieven wilde te autoriseeren soo veel
 „ van de voorz. goederen te vercoopen als tot aflossinge en quytin-
 „ ge der voorz. lasten van node wesen soude ; ZOo IST dat 't
 „ voorz. Hof geexamineert hebbende den inhoude der voorz. re-
 „ queste met de testamentaire dispositie van wylen den Heere van
 „ Nieucoop en de verdere stukken daer benevens overgelevert , de
 „ Supplianten geauthoriseert heeft ende autoriseert deselve mits
 „ desen , soo veel van de voorz. goederen te vercoopen , als tot
 „ aflossinge en quytinge der voorz. lasten van node wesen sal. Ge-
 „ daen in den Raede den 30 Jânuarii 1665.

Hoe rykelyk dit Godshuis met goederen door den meergem. Heer mogte begiftigt zyn , zoo zagen nogtans de Regenten hen wel haast zoo door de gemeene lasten en schade aan de meeste goederen , die als toen bestonden in landeryen en bouweryen aan den Rynkant gelegen , door den opgekomen oorlog van den jaare 1672 veroorzaakt , als ook door de betalinge van de jaarlyksche legaten en anderzints , in zeer veele schulden ingewikkelt , invoegen dat zy genootzaakt wierden , om tot verval van de voorz. lasten eenige penningen op interessè te moeten ligten , uitwyzens de volgende acte :

Door
 wat
 toeval-
 len de
 goede-
 ren van
 dit huis
 te niete
 zyn ge-
 worden.

„ **A**lfoo Gerard Baron de Wassenaeër Heere van Alkemade, Eg-
 „ bert van Ysendoorn, Heere van Cannenburch, Philips-Jaco-
 „ bus van Spangen, Heere van Nieucoop, Regenten van het Godts-
 „ huys alhier in 's Gravenhage, gesticht door wylen Jan de Bruyn van
 „ Buytenwech in der tyd Heere van Nieucoop, den Hove van Hol-
 „ land by requeste te kennen hebben gegeven, hoe dat de goederen
 „ het voorz. Godshuys toebehoorende voor het meerendeel zynde
 „ gelegen aen den Ryn-kant, en ontrent Nieuwerbrugge en Woerden,
 „ en mede een woning ontrent Weesp, door de invalie van de Fran-
 „ schen en laetst voorgevallen oorlog zodanig zyn geruineert, dat
 „ niet alleen in eenige jaeren daer van geene pagten genooten heb-
 „ ben konnen werden, maer dat ook boven dien daer van noch
 „ 's Lands onkosten, als mede de kosten van nieuwe molens moef-
 „ ten werden betaelt; Soo als dan mede in plaetse van de afgebran-
 „ dene huysen wederom nieuwe zullen moeten werden gebouwt;

Autori-
 satie tot
 het lig-
 ten van
 pennin-
 gen tot
 behoef
 van 't
 Hofje.

„ ende dat ook mede noch verscheyde twee honderste penningen ,
 „ Capitale leeningen en andere swaere ongeden van des voorsz.
 „ Godshuys goederen stonden te betaelen ; daer en boven dan noch
 „ het voorsz. Godshuys was belast met verscheyde jaerlycx legaten ,
 „ ter somma van *duysent gulden jaerlyx* ; Zoo als dan mede het ge-
 „ melde Godshuys nog was belast met verscheyde gelden a deposito
 „ gelicht, wel ter somme van *negentien duysent gulden* capitael, daer
 „ van mede nog te betalen stonden drie jaeren interest ; En dat ook
 „ boven dien het gemelde Godtshuys , daer van nooit voor desen
 „ eenige verpondingen zyn betaelt, als nu by de Heeren van de So-
 „ cieteit wierd aengesproken, om te hebben betalinge van de voorsz.
 „ verpondinge ; En dat ook voor allen de achterstallen zelfs ook ze-
 „ dert eenige jaeren al voor dato van het funderen van het voorsz.
 „ Godtshuys af, dewelke als by het voorsz. Godtshuys zouden moeten
 „ werden betaelt, wel zouden importeren een somme van *vier*
 „ *hondert gulden* , zoo als dan mede nog te betalen stonden den turf ,
 „ dewelke de armen in het voorsz. Godtshuys woonende nu twee
 „ jaeren aen den anderen hebben genoten , monterende ter somme
 „ van *ses hondert drie en tseventich gulden* , waer toe dan , also de
 „ Supplianten geen gelden in voorraet en hebben , en mits de voorsz.
 „ ongelegentheden van tyden en swaare schattingen ook geen appa-
 „ rentie en was, dat de Supplianten de gelden , dewelke tot verval
 „ van de voorsz. lasten van node zyn, in lange uyt des voorsz. Gods-
 „ huys goederen zullen kunnen consequeren , zoo keerden de Sup-
 „ plianten hun tot desen Hove , verzoekende , dat 't Hof de Sup-
 „ plianten gelieven wilde te autoriseren , omme tot verval van de
 „ voorsz. lasten voor en tot laste van het voorsz. Godtshuys op inte-
 „ rest te mogen negotieren een somme van *vyf duysent gulden*. Zoo
 „ 1 s t , dat 't voorsz. Hof gehoort 't rapport van Commissarissen daer
 „ vooren de Supplianten zyn gecompereert geweest, en gezien den
 „ staet zoo van 't incomen als de lasten van 't voorsz. Godshuys, de
 „ Supplianten geauthoriseert heeft en authoriseert haer mits desen ,
 „ omme tot verval van de voorsz. lasten, voor ende tot laste van het
 „ voorsz. Godshuys op interest te negotieren een somme van *vyf duy-*
 „ *sent gulden*, mits dat de zelve van de penningen by haer op te
 „ nemen voor een Commissaris van den voorsz. Hove rekeninge zul-
 „ len hebben te doen. Gedaen in den Rade den 29 October 1674.

Maar wanneer deze penningen naderhand moesten werden afgeloft
 en dat boven dien het voorsz. Godshuis met nog verscheide zwaare
 schulden was beladen , wierden de Regenten in den jaere 1681 ge-
 perft, omme de vaste goederen te moeten aanspreken en dezelve tot
 quytinge van de voorsz. gelden en tot voldoeninge der gemelde las-
 ten te verkoopen , waar toe het Hof hen volmagt verleende :

Autori-
 satie tot
 verko-
 pinge
 van ee-
 nige
 goede-

„ **A**lfoo *Philippus-Jacob van Spange*, Heere van Spangen, Nieu-
 „ koop &c. ende *Andries van Stryen*, Secretaris in den Hove
 „ van Hollant, als Regenten van het Godshuys gestigt alhier in den
 „ Hage, door wylen *Johan de Bruyn van Buytenwech*, in der tyt
 „ Heere van Nieukoop &c. den Hove van Holland by requeste te ken-
 „ nen

„ nen geven hebben, dat fy Supplianten op den 14. October 1678.
 „ geobtineert hebben van desen Hove autorisatie om publykelyk ten
 „ meesten oirbaer te verkoopen soo veel landeryen, als waer van een
 „ somme van *vystien of zestien duizent gulden* zoude komen te proce-
 „ deren, daardoor zy Supplianten in conformite van de voorfz autho-
 „ risatie, verkogt hebben zekere landeryen, en van welk provenu
 „ zy Supplianten by rekeninge ten overstaen van een Heer Commis-
 „ saris van desen Hove gedaen, hebben doen blyken, dat alle de pen-
 „ ningen van de voorfz verkoopinge geprocedeert, zyn geëmployeert
 „ tot aflossinge van de capitaelen tot laste van 't gem. Godtshuys ge-
 „ lopen hebbende. Ende alsoo met de voorfz somme niet mogelyk
 „ was geweest alle de capitalen tot laste van 't voorfz Godtshuys
 „ loopende te kunnen voldoen, maar dat nu nog met een somme
 „ van 2119.4. *gulden* het voorfz Godshuys was belast, en nu nog
 „ moest betalen een somme van over de 1400. *gulden* wegens een
 „ stract by de Magistraet van den Hage geordonneert, die de Sup-
 „ plianten niet en konden voldoen, vermits 't weynig inkomen dat
 „ fy Supplianten van de vaste goederen, het voorfz Godshuys toe-
 „ komende, zyn percipierende; zoo keerden zy Supplianten hen aen
 „ desen Hove, verfoekende dat 't voorfz Hof de Supplianten gelieven
 „ wilde te autoriseren zoo veel van de goederen van 't voorfz Gods-
 „ huys te verkoopen, als tot aflossinge ende quytinge van de voorfz
 „ lasten van node soude mogen syn; ZOO IST, dat 't voorfz Hof
 „ geexamineert hebbende den inhoud van de voorfz requette, de
 „ Supplianten in de voorfz qualité geauthoriseert heeft en autoriseert
 „ mits desen henluyden zoo veel van de goederen van 't voorfz Gods-
 „ huys te verkoopen, als tot aflossinge en quytinge van de voorfz las-
 „ ten van node soude mogen zyn, mits de Supplianten naderhant den
 „ Hove doen blyken dat alle de zelve penningen zullen wesen geëm-
 „ ployeert tot aflossinge van Capitalen tot lasten van 't gemelde Gods-
 „ huys loopende. Gedaen in den Rade den 17. Juny 1681.

ren tot
 quytinge van
 lasten

Alle welke actens wy dienflig geoordeelt hebben alhier in te lassen, op dat daaruit zoude kunnen blyken, door wat oorzaaken en toeval- len dit Hofje, 't geen zoo mildelyk en met zoo veel heerlyke goe- deren door den fondateur was begiftigt, binnen zoo weinige jaeren tot dien staat is geraakt, dat niet alleen alle de Regalia, die de bewoonders quamen te genieten, t'eenemaal zyn op gehouden, maar dat de Regenten, zoo ze het zelve in staat wilden houden, hebben moe- ten besluiten, om de huisjes, die voorheen ter liefde Gods aan arme menschen te bewoonen wierden gegeven, jégenswoordig voor zekeren prys aan particuliere huisgezinnen te verhuuren. Het opzigt over dit Hofje staat aan een Rentmeester, die op alles agt slaat, de huisjes verhuurt, de penningen daar van ontfangt en de nodige reparatien verzorgt. Deze werd daar toe aangestelt door de Regenten of Regentinnen in der tyd, welke tans alleen is (zoo wy onderregt werden) de Vrouwe van Kannenburg als de naaste in den bloede van den meergemelden fondateur. De bewoonders hebben zig onlangs in eene buurt vergadert en zyn overzulks gehouden, als 'er iemand in 't Hofje sterft, den zelve ter aarde te helpen brengen.

Tans
 werden
 de huis-
 jes ver-
 huurt.

H E T H O F J E

V A N J U F F R O U W

C O R N E L I A V A N W O U W.

't Hofje
van Juf-
frouw
Cornelia
Van
Wouw.

Gestigt
voor
oude
vrou-
wen en
vryfters.

Een derde Hofje ziet men aan de westzyde van de Breefstraat niet verre van de Prince-gragt, alwaar over weinige jaaren de Varkenmarkt plagt te wezen. Dit Hofje, 't geen uitermaaten net en zinde-lyk is, en in 16 huisjes, behalven het Regents-huis, bestaat, is in den jaare 1647 door eene Juffrouw *Cornelia van Wouw*, bejaarde ongehuwde dogter by haar leven uit een godsdienstig gemoed gestigt voor oude Vrouwen en Vryfters, opentlyk belydenis doende van den waaren gereformeerden Godsdienst, buiten welke geene van andere gezinthen in 't zelve mogen werden toegelaten. De bestieringe over dit gebouw heeft zy by testament aan haare naaste bloedmagen aanbevolen, die drie in getale zynde, ieder by beurt-wisseling van de openvallende huisjes na zyn genoegte ten vollen disponeert. Boven de vrye inwooninge geniet elke oude vrouw of vryfter maandeliks drie gulden en 15 tonnen turf jaarlyks, onder voorwaarde nogtans dat haare goederen als dan by aflyvigheid aan 't gemelde Hofje komen te vervallen; daar in tegendeel die geene, die de voorz. voordeelen niet willen ontfangen, de vrye dispositie over haare nalatenschap behouden, zynde de Binnen-moeder, die een dubbelde preu-ve trekt, de voorgemelde conditie niet onderworpen. Hier toe heeft de gemelde Fondatrice specialyk geaffecteert en verbonden een kapitaal van 25000 guld. zoo in rente-brieven als obligatien, sprekende ten laste van 't gemeene land van Holland en West-Vriesland.

H E T H O F J E

V A N D E N R I D D E R

V A N W O U W.

't Hofje
van den
Ridder
van
Wouw.

Naast daar aan ten noorden heeft haar broeder de Heer *Bartholomeus van Wouw* in den jaare 1649 mede een Godshuis gebouwt, dog 't geen maar uit twee woonplaatzen bestaande, gevolgelyk van weinig belang is, zynde het zelve in de wandeling bekend met den naam van 't Hofje van de Ridder van Wouw.

Hofje van Juffr. CORN. VAN WOU

R. Boite Engraver. Cum Privilegio.

J. de Witt sculp.

G. V. Goujon Del.

Het HOFJE van VAN DAM.

R. Bolet Excud. Cum Privileg.

H E T H O F J E

V A N

V A N D A M.

Aan de noordzyde van de Juffrouw Ida-straat vind men nog een diergelyk gebouw van 13 huisjes, mede voor oude Vrouwen en bejaarde Vrysters, eertyds gestigt door *Floris van Dam*, in zyn leven Schout van den Hage (a), en zulks al in de kaart van den Hage van den jaare 1570. N. 72. bekend met den naam van 't OUDE WYF-KENHUYNS VAN DIE VAN DAM; zynde het oudste van allen, die in den Hage gevonden worden. Deze Floris had by zyn testament, gepasseert den 5 September 1563, geordonneert het timmeren van twaalf kameren tot behoef van twaalf oude arme menschen, met een dertiende voor een man of vrouws-perzoon, die toezigt over de zelve zoude hebben, en daar toe besprooken zekere renten en goederen: Hy had ook zoo tot den voorsz. opbouw, als tot de directie en administratie van de zelve kameren benoemt vier perzoonen by hen gestelt tot Executeurs van het zelve zyn testament, en wyders in geval van versterf der zelve gewilt, „ dat, indien iemand van de „ voorsz. testamenteurs aflivich werde, soe zullen d'andere in de „ plaetze van de aflivighen een ander moegen kiesen, wefende van „ 't naeste bloed van hem Testateur, en die voersz Executeurs al „ overleden synde, soe sullen altyd de naeste van den bloede van hem „ Testateur Gouverneurs en Toesienders wesen van de voorsz came- „ ren en armen, volgende deze syne dispositie, in zulker voege als „ die voorsz Testamenteurs geweest syn.

Na zynen dood is dit Hofje of oude Vrouwen-huis voltrokken, en van tyd tot tyd door de naaste vrienden geregeert en geadministreert, en laatst by den Heer *Philips Doublet*, Heere van *St. Anneland* alleen, als die volgens de roeping van den Fondateur, als toen de eenige gerechtigde was, om dat hy was de naaste in graat, zynde afkomstig van *Nicolaas van Dam*, broeder van den meergemelden Fondateur, wiens dogter *Anna van Dam* eertyds is getrouwt geweest met eenen *Johan Doublet*. Door zyne langduurige beheeringe heeft het zelve onder den gemeenen man den naam bekomen van 't *Hofje van St. Anneland* (b).

In den jaare 1722 waren daar van Bestierders en Regenten de Heeren *Constantyn Huygens*, Heere van *Zeelhem*, als in huwelyk hebbende *Philippina Doubleth*; *Mattheus Houft*, Heere van *Oyen &c.*, als getrouwt hebbende *Constantia-Theodora Doubleth*; Jonkvr. *Geertruyd vander Myle*, mitsgaders de Heer en Mr. *Johan-Wilhelm van*

A a a 3

Meel,

't Hofje
van *Vaz*
Dam.

By wiet
't zelve
gere-
geert
moet
worden.

Regen-
ten in
den jaa-
re 1722.

(a) Hy heeft het Schouts-ampt van den Hage bekleedt, (voor zoo verre ons bekend is) van den jaare 1553. tot 1562. inclus, en is ongehuwt overleden.

(b) Zie *Cretser, Besch: van 's Gravenhage pag. 42.*

Meel, Secretaris van de Societeit van Suriname, als in huwelyk hebbende *Christina Rykwaert*; als mede *Wilhelmus Rykwaert* en *Izaak Næramus*, alle den Fondateur in gelyken graade bestaande.

H E T H O F J E

V A N D E N H E E R

V A N H O G E L A N D E .

't Hofje van den Heer Van Hogelande.

Aan de oostzyde van de Warmoesstraat, in de wandeling bekend met den naam van de Bouckhorststraat, staat nog een Hofje, vervattende zestien huisjens, zynde in den jaare 1669 gestigt door den Heer *Pieter van Hogelande*, wiens wapen zig in den voorgevel vertoont; boven den ingang of poort ziet men een stand-beeld, vertoonende een jongeling, houdende in zyne regter hand een laurier-tak en in de andere een bazuin, betekenende de vrede, met dit by-schrift.

PAX HUIC DOMUI.

In dit Hofje werden geene andere bewoonders toegelaaten, als die van de Roomsche-Katholyke religie zyn.

't HOFJE van BOURGONGIE.

't Hofje van Bourgongie.

Wie stichter zy geweest van 't Hofje, 't geen op de Geest gevonden werd, bekend met den naam van 't *Hofje van Bourgongie*, bestaande uit twintig huisjens, hebben wy niet kunnen ontdekken. Uit den opbouw is ligtelyk af te nemen, dat het zelve uit geen ruime beurs is gestigt; weshalven het uit armoede voor eenige jaaren is verkocht geworden, en overzulks gekomen in handen van particulieren, die de huisjens daer van aan geringe menschen verhuuren.

't G E S T I G T

ter eere van de

H. DRIEVULDIGHEID.

Gestigt ter eere van de H. Drie-vuldigheid.

Of nu het gestigt, 't geen in de straat het Sant genaamt geplaatst is, onder de zoo genaamde Hofjes kan getelt werden, laten wy eens ieders oordeel. Het zelve bestaat uit twaalf woningen onder een dak; wie daar van de stichters zyn geweest, en wat veranderinge het zedert zyne eerste opregtinge onderworpen zy geweest, geeft de volgende inscriptie, welke in de voor-gevel van 't middelste huisje in twee tafereelen gelezen werd, klaar te kennen:

ANNO

G. v. Oussen, Del.

Het Hofje van den Heer van HOGELANDE.

R. Doret Excud. cum Privilegio.

ANNO 1565. FONDEERDEN TER EERE DER
HEYLIGE DRIEVULDIGHEYT

MR. CORNELIS BARTHOUTS

JANZOOON GRIFFIER VAN DEN LEENHOVE
VAN HOLLANDT NEGEN HUYSKENS, ENDE

PIETER CORNELISZ VAN DEN HOVE,

SYNEN MEDE ERFGENAAM ANNO 1595. NOCH DRYE
HUYSKENS, STAANDE OP VERSCHEYDE PLAETSEN
IN ST. JACOBS-STRAAT ALHIER. DEZELVE NA VER-
LOOP VAN HONDERT JAEREN VERVALLEN ZYN-
DE, HEBBEN DE DESCENDENTEN EN ADMINISTRA-
TEURS VAN DE VOORSZ FONDATEURS EN FUNDA-
TIEN IN PLAETS VAN DIEN DESE 12. WOONINGEN
ONDER EEN DACK ALHIER OPGERECHT BY AU-
THORISATIE DAAR TOE VERLEENT BY DE ED.
ACHTB. HEEREN BURGEMEESTEREN EN REGEER-
DERS VAN 'S GRAVENHAGE TER GOEDER GEDACH-
TENIS VAN DE OVERLEDENE EN GODTVRUCHTI-
GE AENMANINGE VAN DE LEVENDE TOT GELYKE
MILDADIGHEYT. ANNO 1665.

XVIII. H O O F T S T U K.

Onderzoek wanneer en door wien het iegenwoordige Stadhuis gebouwt zy, en of 'er voorheen nog een ander ter zelve plaatze gestaan hebbe. Hoedanigheid van 't gebouw. Deszelfs sierlyke gevel. Vier-schaar. Burgemeesters-kamer en vertrek, en oude Schilderyen aldaar. Schepens-kamer, Secretarje, Weeskamer, Tresorie en Verponding-kamers. Gerechts-plaatze der misdadigen.

H E T S T A D H U I S.

Overgang tot de openbaare gebouwen tot den burgerlyken staat behoorende.

Het STADHUIS.

Onderzoek wanneer en by wien gestigt.

Nadat wy afgehandelt hebben de Kerken, Kapellen, Konventen en andere Godshuizen, zoo die eertyds in den Hage gestaan hebben, als die nog aldaar gevonden worden, zoo zullen wy overgaan tot eene beschryvinge van eenige andere openbaare gebouwen, die tot den burgerlyken of wereldlyken staat behooren.

Onder deze verdient de eerste plaatze het *Stadhuis* of *Raadhuis*, 't welk ook van Keizer *Karel* in zekere acte van den 29 Junii 1520 ons *Schepenhuis van onsen Dorpe van den Hage* genoemd word. Het zelve staat ten oosten de St. Jacobs kerke, ten westen de ordinaris Groen-of Warmoesmarkt (*a*), en met zynen voorgevel over de Nieuw-sstraat. Wanneer en by wien dit huis eigentlyk gestigt zy, schynen de Schryvers met den anderen niet wel over een te komen; want Goudhoeven (*b*), Boxhorn (*c*) en andere latere Schryvers (*c*), die hen in dezen hebben opgevolgt, zyn eenpaarig van gevoelen, dat het zelve in vroegen tyd zoude zyn gebouwt by een der Heeren uit den huize van Brederode tot eigen gebruik en bewooninge, en dat het daarna zoude zyn gekomen aan die van den Hage, die daar van hun Raadhuis zouden hebben gemaakt, zonder nogtans by te brengen eenig bewys, waarop dit hun voorgeven zoude rusten. Dog de naauwkeurige Historie-schryver P. Chr. Bor (*e*) van

(*a*) Deze markt word in de oude Keuren en Ordonnantien van den Hage doorgans genoemd de *Warmoes-markt*; Zie Keure van den 10. Maart 1567. *Stilo Curiae*, nopende het maken en verleggen van de gooten door de straten. Ordonnantie op 't stuk van de Wagt van dato 33 Januarii 1563, Ordonnantie, waar alle waaren des maandags op den Marktdag moeten staan, gepubliceert den 14. Decemb. 1614. en werd onderscheiden van de nieuwe Groenmarkt. Zie Keure van den 6 Octob. 1614, waarby geordonneert werd geen groente des maandags en vrydags te mogen verkopen als op de nieuwe Groenmarkt.

(*b*) pag. 97. (*c*) *Theatr. Holl. pag. 352. Exstructæ a Nobilibus ædes amplissimæ, interque alias Brederodiæ, quæ in Hagiensem Curiam nunc conversa.*

(*d*) Mr. Jacob van der Does, *Beschr. van 's Gravenhage*, pag. 10.

(*e*) *Nederl. Hist. IX. boek op 't jaar 1576. pag. 143.*

van dit gevoelen eenigzints verschillende, zegt dat het Raadhuis, staande beneffens de kerk ten oosten, is getimmerd ter plaatze, alwaar van ouds het Hof van Brederode plag te staan. En dewyl ons tot nog toe geen gedenkteken of eenige blyken nopende dit oude huis van Brederode zyn voorgekomen, waar uit wy het een of t'ander kunnen besluiten, zoo zullen wy deze zaake tot nader ontdekking in 't midden laten. Niettemin vermeenen wy met zekerheid te mogen vaststellen, dat het jegenwoordige Stadhuis by de Magistraat zelf en dat wel na den jaare 1560 is gestigt, waar toe de bewyzen niet ver te haalen zyn, zoo men maar slegts het oog slaat op de jaar-getalen van 1564 en 1565, waar van het eerste in den westgevel en het ander in den voorgevel van het gebouw gevonden word, konnende dezelve niet nader nog bequaamer t'huis gebragt werden als tot den tyd van de bouwinge. Men voege hier nog ten tweeden by, dat *Jan Wolf*, die het Tresorierschap van den Hage zedert 1559 tot 1581, immers voor zoo verre wy hebben kunnen nagaan, bedient heeft, van deze bouwinge het bewind en opzigt heeft gehad, blykende het zelve by zeker appointement van den Hove, op een request by hem aan den zelve Hove overgegeven (f), waar by hy geordonneert en *gelaft werd zyne rekeninge te doen zoo van de Tresorie als van 't bewind, 't geen by gebad heeft van 't bouwen van 't Stadhuis van den Hage.* En om alle verdere twyffelingen weg te nemen, behoeft men maar in te zien de commissie, welke de Heeren Raden van den Hove van Holland in den jaare 1565 verleenden op den President *Suys* en den Rekenmeester *Numan*, als Commissarissen tot het opnemen en sluiten van de rekeninge van *bet begonne nieuwe Stadhuis.* De woorden zyn deze: „Alfoe die Bur-
 „gemeesters en Regierders, mitsgaders den Tresorier van den Ha-
 „ge den Hove van Hollant by requeste verdoont hebben, dat zyluy-
 „den rekeninge te doene 't Corpus van den Hage aengaende van
 „den incommen en lasten, mitsgaders 't *begonste nyeuwe Stadhuis*,
 „die alle syn om te hoiren ende te sluyten, versouckende daerom-
 „me dat die voerz Supplianten by den Hove geordonneert en ge-
 „committeert fouden worden die Heere van Ryswyck, President
 „van den voerz Hove, mit Meester *Adriaen Numan*, Raidt en
 „Meester van der Rekeninge, Commissarissen van den Hage, om-
 „me te verstaene tot hoiren en sluyten der zelve rekeningen;
 „SOE EEST, dat 't voerz Hof committeert en geordonneert
 „heeft, committeert en ordonneert 't selve Hof mids desen die
 „voerz *Heere van Ryswyck* en Meester *Adriaen Numan*, omme 't
 „'t gunt voerz es te volcommen. Gedaen in den Hage den 2. Mey
 „anno XV^c. LXV. Al het welke, onzes oordeels, zodanige volle
 preuve uitlevert, dat men nu niet verder behoeft te twyffelen, wan-
 neer en by wien het jegenwoordig Stadhuis is gebouwt. Egter is
 het zeker, dat'er voor de gemelde jaaren ter zelve plaatze al een

Het je-
gen-
woordi-
ge by de
Magif-
traat ge-
bouwt.

Bewys
daar toe.

Nader
bevef-
tigt.

Lang
voor de
stiging

Bbbb

Stad-

(f) Dit werd gevonden in zeker boek, gehouden ten tyde van Mr. Bartholt Ernst, Griffier van den Hove van Holland, genaamt *Quaat-clap*, gequoteert J. fol. 148. *verso*, zynde de registratie van dit appointement zonder dag en jaar.

van het
jegen-
woordi-
ge, stond
aldaar
een an-
der Stad-
huis.

Voor
den jaa-
re 1460
van geen
Stadhuis
gemelt.

Hoeda-
nigheid
van 't ge-
bouw.

Stadhuis heeft gestaan ('t welk ongetwyffelt zeer oud en bouwval-
lig (*g*) was), nadien in zekeren kusting-brief van den jaare 1533
(*b*), sprekende ten laste van een huis, staande in de Nieuwstraat,
dezelve straat aldaar genoemd word *de Nieuwstraat over het Stad-
huis*, 't welk tot een onwederleggelyk bewys verstrekt, dat 'er toen
en gevolgelyk lang voor de stigting van het hedendaagsche gebouw,
een Stadhuis heeft gestaan; en zoo zoude ook kunnen bewaarheid
worden het zeggen van Goudhoeven en Boxhorn, dat *het Raadhuis*,
ziende op het eerste, *het huis van Brederode is*. Wanneer nu die
van den Hage aan 't gemelde huis zouden zyn gekomen, en of zy
voor het bezitten van het zelve een ander Raadhuis hebben gehad,
is voor ons als nog verborgen; en wy hebben ook, 't geen aanmer-
kelyk is, voor den jaare 1460 (*i*) in geene authentieke stukken ver-
melt gevonden den naam van Stad-, Raad- of Schepen-huis, schoon
men in allen deelen moet vaststellen, dat de Regeerders van den Ha-
ge tot bevorderinge en administratie hunner regtspleginge, het doen
van opdragten, 't passeren van Schepen-kennissen en diergelyke sca-
binale handelingen, een vergaderplaatze hebben gehad, nadien het
zeker en uit menigvuldige actens, ja zelfs uit gewysdens, by Schepe-
nen in der tyd gegeven, openbaar en kennelyk is, dat in den Hage
zedert den jaare 1311 (*k*), en ongetwyffelt wel vroeger een Sche-
pens-bank is geweest.

Schoon 's Graaven-Hage in aanmerkinge van zyne groote uitge-
strektheid en bloeienden stand, waar in het zig jegenwoordig bevind,
door den aanwasch zyner burgeren en ingezetenen, wel een bequa-
mer en aanzienelyker Stadhuis zoude verdienen, zoo kan egter
met waarheid gezegt werden, dat het jegenswoordig gebouw ten
tyde van deszelfs stigting, wanneer de Haag nog was in eenen ge-
ringen

(*g*) Die van den Hage verkregen van Keizer *Karel* by brieve, gedagtekent den
20 Mei 1553. Oetrooti, om den excys op bier en wyn te mogen verhoogen voor
den tyd van zes jaaren, in aanzien van hunnen soberen staat, waarin zy vervallen
waren door de zwaare lasten en schulden, *zonder daarinne te begrypen de reparatie
van de Schepen-huysen aldaar*, enz.

(*b*) „ Wy Schepenen in den Hage doen condit allen luden, dat voor ons is
„ verschenen *N. N.* en verliede wel en wettelyk schuldig te wesen *N. N.* of den
„ wettigen houder des briefs *Éc.* welke renten hy verzekert heeft op syn *huys en
„ erve staende in de Nieuw-straet over het Stadhuys*, belegen aan de noortzyde *Mr.
„ Vrank Boot*, Advocaet in den Hove van Hollant, aen de zuytzyde *Dirk Mat-
„ thysz*, op 't oosteynde *Nicasius Anthonisz van Flory* en aen de westzyde de hee-
„ restraet *Éc.* van date den 16. February 1533.

(*i*) Het eerste daar wy van een Stadhuis van den Hage vermelt vinden, is in
eene acte van den 28 April 1460, waarin gezegt werd, „ Dat *Jan van der
„ Cruce*, Deurwaerder myns genadigen Heere, *het huys te Brederode, staende in
„ den Hage*, te cope geboden heeft tot drien Sonnendagen in der Prochie-kerke
„ van den Hage ende dairna om 't zelve huis te verkopen den meesten dair om
„ biedende dair mede is gaen sitten *in den Stede-huysen van den Hage* ter presentie
„ van den Scout en Gerechte van den Hage, enz. Waar dit huis eigentlyk in
den Hage heeft gestaan, werd niet uitgedrukt ongetwyffelt in de Spui-straat in
laater tyd bekend met den naam van 't huis van den Heere van *Mathenes*; Zie ver-
ders hierna onder het Hoofstuk van de oude Adelyke Huizen.

(*k*) Dit zullen wy ter zyner plaatze met verscheide egte stukken bewyzen.

STAD HUIS.

W. van der Meer del. Oud Gezicht van de Plaats over de Vyver, Vyverberg, en 's Graven-Hof, na een schilderij hangende op t' Stadhuis van den HAGE. *J. B. Wetzel Excudit. Cum privilegio.*

ringen en lagen staat, een der voortreffelykfte huizen is geweest, dewelke doenmaals wierden gezien; ja zelfs zodanig, dat het voor zommige Stede-huizen in eenige der kleine steden van Holland niet behoefde te wyken. De sierlyke voor-gevel na de bouw-wyze van die eeuw, kan daar van nog tot een overtuigend bewys verstreken, zynde dezelve alomme met lofwerken, tropheen en andere vercieryzen opgepronkt. In het frontespies ziet men het wapen van Holland, en wat lager leeft men met vergulde letteren de bekende spreuke

Deszelfs
sierlyke
voorge-
vel.

NE JUPITER QUIDEM OMNIBUS.

dat is :

God zelf maakt het eenen ieder niet van passe.

Even beneden deze woorden zyn twee verhevene steenen, een weinig van den anderen geplaatst, waar van de eene vervat het bovengemelde jaargetal ANNO 1565, en op den anderen is gestelt het gewoonlyk omschrift van het wapen van Holland,

VIGILATE DEO CONFIDENTES,

Waakt en vertrouwt op God.

Verders is de gevel verciert met eenige stand-beelden. Aan de westzyde staat een redelyk hooge tooren, voorzien met een lui-klok tot gebruik en het doen van publicatien.

De puie met wederzydse steene trappen opklimmende, komt men in een ruime zaal of voorhuis, alwaar de Vierschaar ter regter hand geplaatst is, zynde dezelve met een yzere baluster van 't gemeen afgescheiden, en verciert met drie taferelen, verbeeldende 't bekende vonnis, 't geen *Salomon*, op zynen Richterstoel zittende, velde tusschen de twee twistende vrouwen over het levendig kind, door den beroemden konstschilder *Willem Doedyns* zeer kragtig afgemaakt. Van binnen heeft liet huis verscheide vertrekken, als eerstelyk twee vergaderkammers, de eene voor de Heeren Burgemeesteren, en de andere voor de Heeren Schepenen, en verders nog eenige spreek-plaatzen. In de Burgemeesters kamer ziet men aan den muur regt over den schoorsteen een groot langwerpig tafereel, waar op door den vermaarden konstschilder *Karel de Moor* zeer levendig afgemaakt zyn de contrefeitzels der geenen, die in den jaare 1717 het bewind der regeringe in handen hebben gehad, nevens hunne hooge bediendens, wel waardig om met oplettentheid beschouwt te werden; zynde deze kamer verders verciert met de afbeeldzels van de Princen van Oranje, en de zolder in 1682 beschildert door den bekenden konstschilder *Theod. vander Schuer*. In 't vertrek of spreekplaats, welke regt over Burgemeesters kamer komt, hangen eenige oude schilderyen van den Hage, waar van wy 'er twee hebben laten aftekenen en dezelve hier nevens gevoegt; vertoonende het eene het gezigt over de Vyver, Vyverberg, de gesteltenisse van de oude Schutters of St. Sebastiaans

De
Vier-
schaar.

Burge-
meesters
kamer.

Burge-
meesters
vertrek of
spreek-
kamer,
en oude

schilde-
ryen al-
daar.

bastiaans Doele en 's Gravenhof, zoo als al het zelve ontrent het midden der zestiende eeuw (na wy gissen) gestelt is geweest; het andere (zoo ons voorkomt) verbeeldende de oude Rethorykers (1) in hun gewaad, zeer aardig en geestig na de wyze van dien tyd uitgedoet. Uit de verscheidenheid der koleuren van hunne klederen en de tekenen, waar mede zy voorzien zyn, zoude men moeten besluiten, dat niet alleen onze Haagfche, maar ook Rethorykers van eenige andere kamers zig aldaar vertoonen, allerhande vreugden en oefeningen bedryvende.

Sche-
pens ka-
mer.

Naast de kamer van Burgemeesteren komt ten noorden de Schepens-kamer, 't geen een tamelyk groot vierkant vertrek is, rondom behangen. De plaats, daar de Heeren Schepenen aan een lange tafel zitten, is een weinig boven den gemeenen grond verheven en met een houte baluster afgeschoten. Ter zyde is het gestoelte voor de pleitende advocaaten. Boven de zitting der gemelde Heeren hang aan den noordmuur een groot tafereel, vertoonende den Haag, als men van de zyde van Ryswyk inkomt. De schoorsteen pronkt met een fraai konst-ftuk, verbeeldende de Justitie, in den jaare 1644 door den beroemden *Adr. Hanneman* geschildert. In 't agterste gedeelte van 't Stadhuis vind men de Secretarye of Schryf-kamer, bestaande in twee vertrekken, het eerste voor den eersten Klerk, daar de meeste zaaken werden afgevaardigt, en het ander daaraanvolgende voor de Secretarissen.

Wees-
kamer,
Trefor-
rie, or-
dinaris
en ex-
traord.
Verpon-
dingka-
mers.

Boven is het zelve huis van geen minder getal van kamers voorzien, werdende aldaar gevonden de Weeskamer, van welker eerste opregting wy te zyner plaatze in 't breede zullen spreken; de Treforier-kamer, en die dewelke voor de Ontfangers zoo van de ordinaris als extraordinaris verpondinge zyn. Op deze laatstgemelde als mede op de Treforier-kamer zyn nog te zien eenige oude geschilderde glazen, verbeeldende de historie der gewaande Sybillen (m). Op de voorzolder vind men nog eenige overblyfzelen van oude referynen, zoo aan balken als elders, mitsgaders nog andere kentekenen, waar uit men klaarlyk kan afnemen, dat de Haagfche Redenrykers aldaar in oude tyden, wanneer ze nog in vollen bloei waren, hunne oefeningen hebben gehouden of wel eenige esbatementen of Comedien hebben vertoont en gespeelt.

Geregts-
plaats
der mis-
dadigen.

Aan de westzyde van het Stadhuis is de Geregtsplaats der misdadigen, alwaar de Magistraat tot afschrik van de quaaddoenders boven het vertrek of portaal, waaruit de Bailliu en Schepenen zyn leggende om de uitvoeringe der straffen te aanschouwen, met vergulde letteren heeft doen schryven die bekende spreuke,

FE-

(1) Dog andere zyn van gevoelen, dat het geen Rethorykers, maar Schutters van den Hage zyn, die in verscheide Rotten verdeelt zynde, het feest van hunnen Patroon St. Sebastiaan vieren; 't geen wy niet kunnen toestemmen, eensdeels om dat de Schutters te dien tyde alleen naar uit 120. perzoonen bestonden en in twee Vendels of compagnien verdeelt waren, en ten anderen om dat de verscheidenheid der kleding als mede der wapenen en instrumenten, waar mede dezelve voorzien zyn, geen Schutter eigen is.

(m) Zie Mr. Willem van de Velde, *Hof-Tapyt, tot cieraat van de nieuw gewelfde Staatzaal van 't vrye Batavia* pag. 49:

Albeelding van 's GRAVEN-HAGE, zoo als dezelve in den Jaare 1553 zig opdeed, van het Oosten Westwaard. beschouwt zynde, na een Schilderye hangende op't Stadhuys.

L. Boust. fecit. C. van der Meulen. sculp.

FELIX, QUEM FACIUNT ALIENA PERICULA
CAUTUM

dat is :

Hy spiegelt hem zagt, die zig aan een ander spiegelt.

Voorheen waren die van den Hage gewoon hunne halsmisdadigen buiten (n) of elders (o) ter executie te brengen, dog stelden naderhand hunne gerechtsplaatze voor de puie van 't Stadhuis, van waar zy, vermits aldaar geene bequaame ruimte voor de aanschouwers was, dezelve na 1600 hebben gebragt aan de westzyde, daarze, gelyk wy zoo even hebben aangetekent, jegenswoordig nog is.

(n) Tot bewys van deze onze stelling zullen wy alhier bybrengen eenige Crimineele vonnissen, welke wy getrokken hebben uit de originele rekeninge, die Jonkheer *Willem van Outsboorn*, als Bailliu en Schout van den Hage wegens zyne voorz. bedieningen den 25 Maart 1616 ter burele van de Kamer van Rekeninghe heeft overgelevert. „ Den 17 Augusti 1607 is by vonnisse van Schepenen „ van 's Gravenhage eene Heyndrik Pouwels van Pleymuyden gecondemneert ge- „ bannen te worden op 's Lands galeyde den tyd van een jaer, &c. Den 23 A- „ pril 1608 is *Gerit Langbaair* by diffinityf vonnis gecondemneert gebragt en gevoert „ te werden buyten den Hage, ter plaatze daar men gewoonlyk is justitie te doen, en „ aldaer gehangen en geworcht te worden met de koorden datter de dood navolgt. Den „ 23 April 1608 is *Claes Heindricksz van Menen* gecondemneert gebragt te wor- „ den voor 't Stadhuis, daar men buyden justitie zal administreren en aldaer wel stren- „ gelyk met roeden gegezelt te worden. Den 7 Augusti 1609 is *Ritzert Hubbert* „ *Smit* gecondemneert gebragt en geleyt te werden op 't Schavot alhier, alwaar „ men huuden justitie sal administreren en aldaer gehangen te werden, &c. Den „ 21 September 1610 is *Maerten Maertenszoon* van Middelburg gecondemneert „ gegezelt en gebrantmerkt te werden, en gebannen uyt den Lande van Holland „ en Westvriesland. Hier staat aan te merken, dat wy van te vooren geen ban- „ nissement anders als buiten den Hage en Hageambacht en jurisdictie van dien heb- „ ben gevonden. „ Den 7. Febr: 1613. is *Willem Cornelisz van Antwerpen* ge- „ condemneert door de principale straaten van den Hage te dragen de twee Haag- „ sche steenen, alzo hy niet suffisant en was de houte hoicke te dragen &c.

(o) Dat die van den Hage hunne halsmisdadigers mede hebben geregt op het zoo genaamde groene-zootje, de gewoonlyke Justitie-plaats van den Hove van Holland, voorheen gestaan hebbende op de Plaats ten westen de Vyverberg, dog 't welk in den jaare 1719 van daar is weg genomen, is al te wel bekend, om daar toe veele bewyzen by te brengen. Dit heeft nog geduurt tot den jaare 1666. Zie resolutie van den Hove van den 25. Octob. des gem. jaars.

XIX. H O O F T S T U K.

De nuttigheid der publieke Schoolen in 't algemeen aangetoont, en waar ze in vroege tyden gehouden wierden. Eerste gewag van de Schoole in den Hage in den jaare 1394. Dezelve behoorde aan het Kapittel ten Hove, zonder welkers toestemming niemand alhier Schoole vermogt te houden. Opkomst der by-Schoolen en verbod tegens dezelve. Verklaringe dat die van den Hove en Suppoosten de Ordonnantie op de Latynsche Schoole niet zyn onderworpen. Verloop en herstellinge van de Publieke Schoole in den jaare 1535. Artikelen by de Magistraat ten dien einde opgesteld. Geschil tusschen de Magistraat en het Kapittel over het aanstellen van Schoolmeesters. Nader verbod tegens het houden van particuliere Schoolen, ten zy voor ieder kind elk vierendeel jaars den Rector van de Latynsche Schoole betalende 10 stuivers. Vrydom van 't voorsz. verbod voor de Heeren van den Rade en Kamer van Rekeninge met derselver familien. Hoe en wanneer het recht van de Schoole aan de Magistraat gekomen is. Onder de Rectors van de Latynsche Schoole in den Hage waren vermaard Wilhelmus Gnaphæus en Mr. Wouter Wouterfz van Wyk. Waar de Schoole voorheen was, en tans staat. Gesteltenisse en regeringe der Schoolen. By wien de Scholarchen werden aangesteld, het getal derzelve en namen der tegenwoordige Curateuren.

Het GROOTE of LATYNSCHE SCHOOL.

Groote
of La-
tynsche
Schoole.

IN de tweede plaatze zullen wy onder de publieke gebouwen laten volgen de groote of Latynsche Schoole, niet zoo zeer, om dat het gebouw, 't geen in zig zelve van weinig aanmerking is, eene afzonderlyke beschryvinge verdient, als wel, om ter dezer gelegenheid den Lezer een bequaam begrip te kunnen geven, voor zoo verre de zaken ter onzer kennisse zyn gekomen, van den opkomst, voortgang en hiedendaagsche gesteltheit der Haagsche Schoole.

Nuttig-
heid der
publieke
Schoo-
len in 't
alge-
meen
aange-
toont.

Dog voor af zullen wy kortelyk in 't algemeen aanmerken de grootte nuttigheid van de publieke Schoolen, welke zyn als de queekhoven, waar in de jonge jeugt de beginzelen der wetenschappen werden ingeplant, om metter tyd ten dienste van Stad, Land en Kerke opgetogen en bequaam gemaakt te werden; en derhalven moeten de Schoolen werden aangezien als het fundament van 't Recht en Geregtheid, het stut en steunzel der Regeering en de onderschraging der Kerken, want zonder de wetenschappen zoude nog de Justitie, nog de Policie, nog de Godsdienst lang kunnen bestaan, maar alles zoude in 't kort geraken en vervallen in eene verwarringe. En dit is dan de rede, waarom het loffelyk gebruik der Schoolen van alle eeu-

wen

wen en by alle befchaafde volkeren (*a*) bekend is geweest, gaande het zelve zoo verre, dat onder anderen *Charondas*, die vermaarde Wetgever van Thurien onder anderen ftatueerde, dat alle burgers zoonen ter Schoole moesten gehouden werden; en op dat de onvermogene, in aanmerkinge van hunne armoede, hier in niet zouden mogen werden verhindert, ftelde hy ordre, dat de Leermeefters uit de gemeene ftads fchatkift zouden werden beloont.

Het nut dezer infteilinge is veel te klaar, als dat een Vorft, zoo uitnemend fchrander van oordeel, en zelfs zoo geleerd, als was de roemrugtige Keizer *Karel de Groot*e, die niet ten vollen zoude bezet hebben. Hy beval (*b*) dat de Kloofteren en Biffchoppelyke verblyf-plaatzen fchoolen zouden zyn, waar in men de jeugd zoude leeren, te lezen, psalmen op de maat zingen, cyfferen en de letterkunde (*Grammatica*). Maar 't ongeluk was, dat dewyl 'er naauwlyks andere geletterden waren buiten de Kerkelyken, zoo ook de jeugd door hen wierd opgetrokken alleen in dat geene, dat bequaam was der kerke, dat is, den Kerkelyken zelfs, 't eenigen tyde nuttig te kunnen zyn. Werdende 't overige als nutteloos geheel verwaarlooft. Waar uit gefproten is die wonderbaare verduiferinge der volgende eeuwen, welke tans als ongelooflyk voorkomt, en welke te overwinnen het zoo veele brave en doorlugtige Mannen vryheid, lyf en leven gekoft heeft.

Deze Schoolen waren by of aan de Kerken (*c*), ja wel binnen het Paradys, dat is (*d*) Voorhof van de kerke, 't geen wy gemeenlyk het Kerkhof noemen, die meeft al door muuren van 't overige der Steden waren afgefcheiden; gelyk nog doorgaans ten platten lande, en zelfs nog in verfcheide fteden, als onder anderen te Delft aan de oude kerke, en alhier aan de nieuwe kerke te zien is. Dit was niet alleen voor de Kerkelyken gemakkelyk, maar zoo lang ze ook waren binnen haaren gewyden grond, waren ze genoegzaam veilig; des betragtten zy dat met veel zorg.

Hier te Lande heeft men ook al van ouds zodanige lof-en pryffelike voorbeelden zoo langs zoo meer nagevolgt, inzonderheid na dat het regt van Schoolen op te regten, 't geen den Graaven certyds toequam, by speciale vergunningen aan de fteden is overgegeven. En of wel ons tot nog toe niet is voorgekomen eenig Handveft waarby het

Waar
voor-
heen de
fchoo-
len ftan-
den.

(*a*) Onder de deugden die men de Princes *Amalazonte* of *Adelswinde*, dogter van *Diderik* Koning der Ooft-Gothen, toefchryft, is geen van de minfte, dat zy de regeering (Ao. 528.) in handen hebbende, voor al zorge droeg, dat de hoge Schoolen in Italie weder op de been wierden geholpen, en dat der Leermeefters bezoldingen ftiptelyk wierden betaalt (zy ftierf Ao. 534.) *Procop. de bello Goth.* I. C. 2. §. 4.

(*b*) *Capitular. lib. I. cap. 68. Pithæi Glossar. voce Scholæ.* Zie *Bat. Sacra in 't Nederd. I. deel. pag. 459.* in de aantekeningen.

(*c*) *Spelman, Glossar. voce Parvæ, Pervifus, &c. Macer, Hierolexicon voce Parvifum.* Veel breeder *Innoc. Ciconius, Paratitl. in lib. V. Decretal. tit. 5.* die handelt *de Magistris & ne aliquid exigatur pro licentia docendi*, dat is, *Van de Meesters en dat 'er niets gevordert werde voor de vryheid om te mogen onderwyzen.* Zie ook *Menage Diff. Etymol. de la langue Franç.* op 't woord *Parvis.*

(*d*) *Batav. Sacra. II. Deel pag. 308. Macer Hierolex. voce Paradisus.*

het regt der Schoole aan de Regeerders van den Hage uitdrukkelijk is toegestaan, vermoedelyk, om dat buiten de kinderen der Edelen, en andere die tot 's Graven-Hof behoorden, weinige alhier gevonden wierden, die tot andere als Kerkelyke geleerdheid opgetogen konden werden; zoo heeft egter de Magistraat, deze plaats zoo merkelyk in aantal van fatzoenlyke bewoonders toegenomen hebbende, dat regt, van eene Latynsche Schole te hebben, is 't niet by woordelyke gunninge, immers by gedogen verkregen, gelyk dezelve daarvan in rustig en vredig bezit en genot, meer dan eene geheele eeuw is geweest.

Eerste gewag van de Haag-sche Schoole in den jaare 1394.

Dezelve behoort daan 't kapittel ten Hove.

Misdien mogt niemand Schoole houden als met toestemminge van 't kapittel. Behalven deze openbaare nog andere Schoolen alhier.

Het eerste daar wy van de Haag-sche Schoole gewag van vinden, is in eenen brief van den jaare 1393. na den loope van den Hove, waar by Hertog *Aelbert van Beyeren* aan het Kapittel van O. L. Vrouwen Kapel ten Hove (zyne eige fundatie zynde, gelyk in het V. Hoofdeel getoont is) voor altyd geeft *de Scholasterie en Schoole*, met alle deszelfs toebehooren, na dat het Kapittel de Schoole nu reeds 16 jaaren lang rustelyk en vredelyk hadde bezeten by overgifte van *Dirk Voppenzoon*, in zyn leven Kanunnik in de voorz. kapel, met magt om ten allen tyden een bequaam perzoon tot Schoolmeester daar in te stellen, met zulke voordeelen en profyten, als daar toe stonden en andere Schoolmeesters reeds genooten hadden, den zelve weder af te zetten, en eenen anderen in zyne plaats te verkiezen, zoo menigmaal als het den Deken en 't Kapittel voor de Buuren van den Hage dienstig en oorbaar zoude dunken, gelyk als de brief, dien wy hier vooren (*e*) in 't geheel hebben opgegeven, woordelyk medebrengt. Uit welke Acte verders blykt, dat de Schoole voorheen door den Graaf was gegeven geweest aan particulieren, dewyl de voorgem. Dirk Voppenzoon dezelve hadde gekoft van eenen Claes Ommeloop, dien de Graaf daar mede hadde begunstigt.

Dit zoo zynde, was het gevolg, dat niemand Schoole houden mogt, als met toestemminge van het Kapittel, dat zulks niet ligt zal hebben toegestaan, als onder de betalinge van zekere jaarlyksche recognitie of erkenenisse. En daar toe schynt te behooren, dat onder de lasten, die de kerk van Scheveling te dragen had, ook werd gevonden (*f*) „ Item die kerke moet betalen alle jairs *dat Capittel in den Haech van onse Schoel* vyftich stuvers. Maar de zaak was in een bloeiende plaats al te voordelig, om niet ook anderen daar toe aan te lokken. Dus vinden wy, dat de H. Geestmeesters al in vroege tyden eene Schoole hebben gehad tot oeffening van de kinderen, die van den H. Geest leefden, welke Schoole stond aan de westzyde van de St. Jacobs kerk, in het sloop genaamt de Sak. Dit blykt uit eene acte gedagtekent den 27. Augusti 1445, waarby „ de H. Geestmeesters voor „ Schepenen van den Hage verkoften en opdroegen aen den gemeenen „ Deken-broeders van het Heilige Kruys tot behoef van 't H. Kruis- „ gilde een huys en erve gelegen in de Sak, welk huys en erve was „ belegen aan de oostzyde van de *H. Geest voorsz mitter School*; &c. „ onder voorwaarden, dat de H. Kruys-gilde Broeders timmeren „ zouden

(*e*) Zie hier vooren pag. 203.

(*f*) Zie hier vooren pag. 48.

„ zoude aan en in der *Schoolen*, en an en in des H. Geest huys voorfz
 „ ende op die muynen van beyde de huysen voorfz gevelen ter befter
 „ oirbaer, enz. „ Deze en andere particuliere *Schoolen*, die men *by-
 Schoolen* noemde, waren in laetere tyden zodanig vermenigvuldigt,
 dat de groote openbaare *Schoolen* daar door byna was vervallen en te
 niete geworden, weshalven het Hof op de aanklagte van den Deken
 en de Heeren van 't Kapittel by openbaar Edict verbood, dat nie-
 mand, wie hy ook was, in den Hage eenige particuliere of heimely-
 ke *Schoolen* zoude houden om Latyn of andere *Clergie* (g) te leeren,
 op pene van gestraft te werden ter goeddunken van den zelve Hove,
 uitwyzens de volgende acte :

„ **O**P den dach van huynen soe is by den Hove van Hollant ge-
 „ hoort 't rapport van sekere Commissaris, die gesproken heeft
 „ mitten Deken ende Heeren van den Capittel op 't Hof in den Hage,
 „ den Schoolmeester van der grooter *Schoolen* in den Hage en andere,
 „ die particuliere *Schoolen* houdende syn geweest ; geordonneert en
 „ gestatueert, dat niemant wie hy sy, 't zy Priester of andere meesters
 „ en zullen mogen houden van nu voortaan eenige particuliere of hey-
 „ melyke *Schoolen*, omme kinderen aldaer comende, te leeren Latyn
 „ of andere *Clergie*, op peyne daer van gecorrigeert te syn ter discre-
 „ tie van den selven Hove, ende dit tot anders by den voorfz Hove ex-
 „ presselyk geordineert sal wesen. Actum den 20. April 1535.

Verbod
tegens
het hou-
den van
particu-
liere
Schoolen.

Dit verbod aldus afgekondigt zynde, vielen eenige leden van den
 Hove en Rekenkamer daar over klagtig, beweerende, dat zy daar
 mede merkelyk waren bezwaart, zulks dat het Hof by eene nadere
 acte verklaarde, dat die van den Hove en Rekenkamer met hunne
 Suppooften vry zouden zyn van de voorfz. Ordonnantie, als breder
 uit de acte zelve te zien is :

„ **G**Esien by den Hove van Hollandt die doleantie by geschrifte
 „ overgegeven den selven Hove by Mr. *Geleyn Zegers*, Raed
 „ van den voorfz Hove, van sekere appointemente, Ordonnantie
 „ ofte verboth, gemaakt den xx. April leetleden, roerende van geen
 „ particuliere *Schoolen* in den Hage gehouden te worden, en ook
 „ daer op by sekere Commissarissen gehoord den Deeken en Heeren
 „ van den Cappitele op 't Hof en die Regierders van den Hage : 't
 „ voorfz Hof geconfidereert en overgewogen hebbende al 't gunt dat
 „ te considereren is, heeft verclaert en verclaert mits desen, dat on-
 „ der 't voorfz appointemente en interdictie niet gecomprenheert
 „ noch begrepen en syn, noch en sullen wesen myn Heeren van den
 „ Rade en Rekeningen mit hoeren aenvolgende Suppooften, prochy-
 „ ende in den Capelle van den voorfz Hove. Gedaen in den Hage
 „ den 16 dach van Junio 1535. by Heeren *Geryt van Assendelft*,
 „ Ridder, eerste Raedt Presiderende, Heere *Jan van Duvenvoirde*
 „ oic Ridder, Heere van Warmont, Mrs *Abel van Colster*, *Joest*
 „ *Sasbout*, *Herman van Zuyderhuysen*, en *Reynier Brunt*, Raetsluy-
 „ den van Hollant. In kennisse van my,

Verkla-
ring dat
die van
den Ho-
ve en
Suppoo-
ften vry
zyn van
de Or-
donnan-
tie op de
Latyn-
sche
School-
en.

Was getekent,

J. DE JONGE.

Cccc

De

(g) Dat is, allerley soort van wetenschappen.

De groote Schoole dan in diervoegen verloopen zynde, gelyk wy gezegt hebben, waren die van den Hage ten hoogften genegen, om dezelve weder te herstellen en te brengen in haaren ouden bloeienden staat, en hebben ten dien einde in den jaare 1536 opgestelt eenige artikelen, die ze den Deken en 't Kapittel overgaven, om by het zelve onderzocht en voor goed gekeurt te worden. De artikelen beflonden hier in:

Artike-
len op-
gestelt
by de
Magif-
traat
van den
Hage tot
herstel-
linge
van de
groote
Schoo-
le.

„ **D**at die Schoole geconfereert fal worden eenen Meester nut
„ en bequaem daer toe fynde, sonder eenige lasten daer toe
„ wt te reyken.

„ Dat niemant byschoel in den Hage en fal mogen houden van
„ knechtken, dan mits betalende den Schoolmeester van der groo-
„ ten Schoolen voor elk kint twee Carolus guldens 'sjaers alle vie-
„ rendeel jaers tien stuyvers.

„ Dat die geene die by-schoelen fullen willen houden, geconstrin-
„ geert fullen wesen den Schoolmeester te leveren in 't beginfel de
„ naemen en toenaemen van heur schoel-kinderen, en ook soo wan-
„ neer sy eenich kind of kinderen meer aennemem, binnen drie da-
„ gen daer nae die naem ofte naemen den voorfz. Schoolmeester te
„ leveren, en insgelyx verclaringe te doen op wat dach elk kint van
„ daer scheyt, ten eynde die Schoolmeester hem daer na mach we-
„ ten te reguleren, om na advenant van den tyt te eysschen syn
„ rechte.

„ Datter ten gouvernemente van den Schoelen gecommitteert
„ werde een Rector, excelent van eruditien, en pryselyk van con-
„ versatie.

„ Die welke onder hem fal houden noch drie andere Schoolmeef-
„ ters, een soo geleert en bequaem die tot allen tyden syn plaetse
„ mach bewaeren en twee andere die mitte kleynste jongens en mit-
„ ten sanck en choir becommert fullen wesen.

„ Dat die Rector en andere Schoolmeesters gehouden fullen syn,
„ *alle heur lessen te doen binnen der gemeen Schoolen*, op dat alle
„ verstandekens daer vrucht uyt mogen raepen *en geen in 't privé*,
„ ten ware of hem geliefde yet te doen extraordinaire.

„ Dat tot onderhout van de voorfz. vier Schoolmeesters van node
„ fullen wesen jaerlycx twee hondert Carolus guldens, te weten
„ voor den Rector hondert, voor den tweeden Schoolmeester vyf-
„ tich, en voor elck van de andere vyf en twintich.

„ Omme welke costen te vervallen fullen daer toe geëmployeert
worden die twee Caroli guld. van de by-Schoelen boven geroert.

„ Sal voorts elck kint geven voor schoolgelt elck viereendeel
„ jaers vyf stuyvers.

„ Ende op dat die Schoelmeesters gehouden fullen wesen soo wel
 „ zoige te dragen om de aerme kinderzens wel te leeren , daer
 „ fomtyts de beste verstanden onder zyn , soo fal uytter aelmoessen
 „ van den H. Geest voor elk arm kint , wiens ouders niet machtich
 „ en fullen wesen schoolgelt te betalen , den Schoelmeesters betaelt
 „ worden alle vierendeel jaers twee stuyvers : des en fullen onder
 „ d'arme niet gerekent worden , dan die geene die de H. Geestmees-
 „ ters voor regt arm fullen kennen , den welcken zy ook behulpich
 „ fullen wesen by advyfe van den Rector in heure bouxkens te coo-
 „ pen.

„ Item op dat alle kinderzens , die werkdaechs heur werk doen
 „ en Sonnendaechs en H. daechs loopen speelen en tuyfen , wassende
 „ op als wilde menschen , mede geleert mogen werden , soo fal
 „ die Rector een van syne Ondermeesters ordonneren , om alle Son-
 „ daechs en H. daechs zulke kinderen te leeren heur geloof , mit
 „ dat daer toe behoort , daer voor hy hebben fal ter maent van elk
 „ een stuyver , die 't vermogen te geven , en die 't niet en vermo-
 „ gen , fal hy leere om Godts wille.

„ Dat die Cappellaen op 't stoel die saeke van der Schoolen fal
 „ willen hebben voor gerecommandeert en eenen ygelycken adhorter-
 „ teren , om heur kinderzens ter Schoole te stellen , adverterende
 „ d'arme dat fys' niet en laeten by gebreck , dat sy 't school-gelt niet
 „ en fouden mogen vervallen , gemerkt daer inne voorsien is als
 „ vooren.

„ Ende alsoo die gemeen kinderzens van den Hage hier mede seer
 „ behulpen fullen syn ; En dat te hoopen staet , dat mits hebbende
 „ goede Schoolmeesters , ook eenige kinderen van buyten hier ge-
 „ fonden zullen worden , om geleert te worden , daer deur den Ha-
 „ ge proflyt fal consequeren.

„ So fullen die van den Hage tot furnissementen van de voorz.
 „ twee hondert Caroli guldens , den Rector toevougen een proper
 „ jaerlycxen pensioen van vier of vyf ponden grooten.

„ Ende want mogelyk in den eerste jaeren die proflyten van der
 „ Schoelen niet wel en fullen mogen haelen twee hondert gulden als
 „ nochtans te hoopen is , jae , soo waer goet , dat die van den Ha-
 „ ge voor 't eerste jaer daer voor willen responderen den Rector ,
 „ ten eynde dat men terstont mocht sien na een goet Rector , en
 „ voor alle van twee meesters , die den choor van stonden aen on-
 „ derhielden om alle confusien in der kerke te verhoeden.

Ondertusschen ontstond 'er zeker geschil tusschen den Deken en 't
 Kapittel ter eenre , en de Magistrat van den Hage ter andere zyde
 over het aanstellen van de Schoolmeesters , welke te verkiesen de
 Regeerders van den Hage aan 't Kapittel wel wilden laeten , mits zy
 niet genootzaakt zouden zyn eenige emolumenten of jaarlyksche re-
 cognitie aan 't voorz. Kapittel te moeten uitkeren , immers datze

Geschil
 tusschen
 den Ha-
 ge en 't
 Kapittel
 over het
 aanstel-
 len van

School-
meest-
ters.

daar van eenige jaeren behoorden vry te zyn, tot dat de Schoole weder in staat zoude zyn gekomen, als wanneer ze dan bereid waren om het Kapittel te recompenferen ter discretie van den Hove. Deze zake by die van den Hage in gefchifte zynde gefteft, hebben wy daar door gelegenheid gehad om de acte daar van te bekomen, welke wy den Lezer alhier zullen opleveren, op dat hy des te klaarder begrip van eenige omftandigheden, daar in vermelt, zoude hebben.

„ **O**P ten xxx. dach van Meye XVC. XXXVI. fyn by den Heere
 „ van *Affendelft*, Ridder en eerste Raed prefiderende in den
 „ Hove van Hollant, gehoort op 't differente van der Schoolen, die
 „ Gedeputeerde van den Hage ter eenre, en die Gedeputeerde van
 „ den Deeken en Capittelle van den Hove ter andere; Ende na
 „ veele woorden en weder-woorden ten beyden zyde gevallen, heb-
 „ ben die Gedeputeerde van den Hage, als *Arent Boot*, Bailliu, *Ni-*
 „ *casius Antonisz*, *Marten Adriaensz*, *Hillebrant Aelbrechtsz*, Sce-
 „ penen, en Mr. *Jan Plumeon*, Secretaris van den Hage, verclaert,
 „ dat fy hadden doen concipieren sekere middelen, dienende tot erec-
 „ tie van een goede Schoole, hier vooren by articulen gefpecificieert,
 „ en waren te vreden agtervolgende dien heur diligentie te doen om
 „ goede Schoolmeesters te crygen, en fouden tot heuren lafte nemen
 „ 't furniffement van defeive articulen, foe verre die Heeren van den
 „ Capittel henluyden van den Hage wilden mitter fchoelen laeten be-
 „ werden, sonder proffyt daer uyt te willen genieten. Ende foe verre
 „ die voorsz van den Capittelle 't selfde niet en wilde doen, verfocht-
 „ ten en begeerden dat fy fouden willen den Hage van goede School-
 „ meesters verfien, en furneren die voorsz geconcipieerde articulen,
 „ feggende dat fy d'een of d'ander behooren te doen.
 „ Waar op de Gedeputeerde van den voorsz Capittelle, als Mr.
 „ *Cornelis Schouten* en Mr. *Pieter Zegers*, zeyden, dat die gifte
 „ van der Schoolen van den Hage den Capittel gegunt en gegeven
 „ was by de Grave van Hollant, dat fy fulcx in poffessie waren,
 „ jaerlycx uytter Schoolen te confequeren drie ponden grn. Vlaems,
 „ die welke die van den Hage menige jaeren henluyden betaelt had-
 „ den, ende en waren niet in meyninge van der Schoolen te fchey-
 „ den, dan mits hebbende betalinge van de voorsz drie ponden gro-
 „ ten, feggende dat fy niet gehouden waren aen te nemen den laft
 „ begrepen in de voorsz articulen, maer fouden den Hage verfien
 „ van goede Schoolmeesters als van oudts gewoonlyk was geweest te
 „ gefchien; Ende dat die van den Hage behoorden hen te laten ge-
 „ noegen mit 't gunt daer heur ouders wel mede te vreden hadden
 „ geweest; niet te min om vredes wille prefenteerden die van den
 „ Hage te laten volgen 't regiment en de administratie van der fchoe-
 „ len voor den tyt van thien of twaelf jaeren, mits hebbende van
 „ henluyden gracelyke recompense, en behoudens dat die van den
 „ Hage 't Capittel altyt soude recougnofceren en heurluyden presen-
 „ teren fulke Rector als fy fouden willen totter fchoolen committe-
 „ ren.
 „ Daer op die voorsz Gedeputeerden van den Hage feyden, dat
 „ fy wel te vreden waren 't Capittel te recougnofceren, en henluyden
 „ den

„ den Reſtor te presenteren ; maer en waren niet van meyninge yet
 „ den Capittel uyt te reyken , gemerkt dat ſy grote koſten en laſ-
 „ ten jaerlycx hebben ſouden moeten , ſoo om te ſalarieren den
 „ Schoolmeesters als om te vervallen die jaerlycx renten gaende
 „ uytter ſchoolen ter cauſe van timmeringen van dien ; maer waren
 „ wel te vreden indien binnen twee , drie of vier jaeren , of eer de
 „ Schoole fulcx verbeterde , dat ſy geen laſt daer af en hadden , als
 „ dan den Capittel te recompenſeren tot discretie van den Hove ;
 „ ſeggende dat men henlyuden anders niet en behoort voor te hou-
 „ den ; Ende ſoo verre die van den Capittel hier toe niet en wilden
 „ verſtaen , begeerden als vooren , dat die ſelve van den Capittel doen
 „ wilden 't gunt dat zy die van den Hage preſenteerden te doe-
 „ ne , &c.

„ Waer op de voorſz Gedeputeerden van den Capittel ſeyden geen
 „ laſt te hebben van heure mede-broederen om fulcx te doen als die
 „ van den Hage begeeren , maer verſochten al 't gunt dat voorſz es
 „ by geſcrite , om daer of rapport te doen. Actum als boven.

Of nu de aanbiedinge by die van den Hage gedaan by het Kapittel is aangenomen , dan of 't Kapittel hun oud recht heeft geoeffent , en over zulks zelf de Schoolmeesters heeft geſtelt , zouden wy met zekerheid niet kunnen zeggen. 't Is egter blykelyk , dat de Schoole ter zelve tyd is vernieuwt en weder t'eenemaal opgeregt. En op dat de zelve niet weder zoude vervallen tot haare voorige defolatie door 't houden van particuliere Schoolen , zoo heeft het Hof op aanklagte van Deken , Kapittel en Magiſtraat , die zig daar in ten gemeenen nutte te zamen voegden , den volgende brief verleent.

„ **A**lſoo Deeken en Capittularen van onſer Vrouwen Capelle op
 „ 't Hof en die Baiju , Schout en Gerechte van den Haige tot
 „ diverſche ſtonden aen den Hove van Hollant clachtich geweest ſyn,
 „ dat diverſche perſonen hen vervorderen particuliere Schoolen te
 „ houden binnen den Haige , contraire die gewoente ende oude her-
 „ komen , mitsgaders den Privilegie den voorſz Deeken en Capitula-
 „ ren by de voorſaeten van den Keyſer , Graven van Hollant , van de
 „ Scholaſterye van den Haige gegunt , daer duer die gemeen Schoele
 „ van den Haige zulcx veragtert is , dat niemant daer in heeft willen
 „ dienen , overmits dat alle die ryke kinderen hen gaven onder die
 „ particuliere Schoelmeesters , verlaetende die gemeen Schoele , ſoo
 „ dat in de grote en gemeen Schoele van den Haige anders geen
 „ kinderen en quamen dan arm weſende , die de Schoelmeesters niet
 „ en vermogen te onderhouden , waeromme die ſelve Schoolmeesters
 „ die Scoele verlaten hadden , en was defelve zeker tyt als verlaten
 „ ende defolaet toegeloten , tot groten agterdeele van den gemeen-
 „ te van den Haige en andere die de macht niet en hadden om heur
 „ kinderen in de particuliere Schoolen te ſtellen en overloonte geven
 „ en tot grooter confuſien en ſchandalifatie van den gemeen volke ,
 „ en daer en boven tot verachtlinge van den dienſt Godts , die deur
 „ dien in der kerken niet gedaen en onderhouden en worde als van
 „ oudts gewoonlyken was te geſchien ; verſoekende daeromme die

Inter-
 dictie
 van 't
 Hof,
 vangeen
 particu-
 liere
 ſchoo-
 len in
 den Ha-
 ge te
 houden,
 ten zy
 voor ied-
 der kind
 elk vie-
 rendeel
 jaarsden
 Reſtor
 van de
 groote
 ſchoole
 betalen-
 de tien
 ſtuivers.

„ voorfz Deeken, Capittularen en Regeerders van dan Haige, daer
 „ inne by den Hove voorlien te worden, om alle vordere fcanдали-
 „ fatie te fchouwen; S O O I S T, dat 't voorfz Hof om te verfien
 „ ten gemeen welvaert van de kinderen van den Haige, geconfide-
 „ reet en overwegen hebbende al gunt dat in defen te confidereren
 „ ftont van wegen der K. M. als Grave van Hollant, geordonneert
 „ en geflatuceert heeft, ordonneert ende Statueert voor Edicte mits
 „ defen; dat van nu voortaan niemant en fal mogen houden binnen
 „ den Haige eenige particuliere Scoelen van knechtken in wat ma-
 „ niere dattet fy, dan mits betaelende voor elk kint den Rectoer van
 „ der grote Scoele van den Haige elk vierendeel jaers thien ftuy-
 „ vers, in welken gevalle fulke particuliere Schoelmeefters gehou-
 „ den fal wesen van ftonden aen na de publicatie van defen, te leve-
 „ ren aen voorfz Rectoer die namen en toenamen van de kinderen,
 „ die hy in meninge is te houden, en van gelyken als hy yemant
 „ van nieuws aenneemt, met specificatie van den dach dat elk kint
 „ by hem comt ofte van hem fcheyt, ten eynde die Rectoer hem
 „ daer na mach weten te reguleren in 't maenen der voorfz thien
 „ ftuyvers; Ende indien eenige Priefters of geestelyke luyden perti-
 „ culiere fcoelen wilden houden, dat fy eerst en voor al fullen ge-
 „ houden worden te fteflen waerlyke borgen, omme 't loon van den
 „ voorfz Rectoer te betalen op fynen termynen als boven, al die
 „ welke die van den Haige, ingevalle van wanbetalinge, van de
 „ particuliere Schoelmeefters fullen mogen innen by alle behoorlyke
 „ wegen van bedwang en executie; Hier uyt gereferveert die
 „ kinderen die van buyten den Haige fyn, die in de voorfz beta-
 „ linge van thien ftuyvers ongehouden fullen wesen; des foo worden
 „ die Regeerders van den Haige gehouden te fteflen in de gemeene
 „ Schoele goede en geleerde Schoelmeefters, al navolgende die poin-
 „ ten en articulen daer van fynde, tot vermeerderinge en verbeteringe
 „ der fchoele gemaect, en den voorfz Hove by de voorn. Regeer-
 „ ders van den Hage vertoont ende exhibeert. Actum den 9. Au-
 „ guffti 1536.

Waar tegen de Wethouders van den Hage ten behoeve van de Heeren van den Hove en Rekeninghe paffeerden en overgaven de volgende acte, waar by zy opentlyk verklaarden, dat de gem. Heeren in geen en dele begrepen zyn in 't voorfz Verbod, maar dat het hen in tegendeel vry zoude ftaan, om hunne kinderen en andere van hun huisgezin en familie ter Schoole te laten gaan en te mogen beftellen daar 't hen zoude gelieven.

Exemp-
 tie van
 den Ho-
 ve &c.
 van 't
 voorfz
 verbod.

„ **W**Y Bailliu, Schout en Schepenen van den Haige doen condit en
 „ certificeren een ygelyk dien 't behoort, dat op huyden tot
 „ onfer ernstiger begeerte en vervolge, die Ed. Mo. en wyfe Heeren
 „ d'eerfte en andere Heeren van den Raide des Keyfers ons G. Heere
 „ in Hollandt ons verleent en geaccordeert hebben sekere acte van
 „ dato defen, by maniere van Edicte, tot vorderinghe van de gemeene
 „ Schoele van den Haige, daer by een yegelyck geinterdiceert
 „ wort particuliere Schoele binnen den Haige te houden, dan mits
 „ beta-

„ betalende voor elk kint thien stuyvers alle vierendeel jaers tot be-
 „ houw van den Rectoer van der voorz gemeene Schoele , dat hoe-
 „ wel deselve acte sprekende is generalyken en indifferentelyken van
 „ alle kinderen, so en is nochtans 't verstant nog de meninge van dien
 „ niet geweest nog ook van ons en es, dat deur dien de kinderen van
 „ den voorz Heeren van den Raide mitsgaders van de Heeren van de
 „ Camere van de Rekeninghe en andere wefende van heuren huysse en
 „ familie geconstringeert en verbonden souden syn te gaen in de ge-
 „ meene Schoele, waeromme wy willende de voorz Heeren van den
 „ Raide ende Rekeninghe in heure vryheyt by de voerz acte niet ge-
 „ prejudiceert te syne, hebben de selve Heeren verleent en geconsen-
 „ teert, verleenen en consenteren mits desen, soo verre als 't nood
 „ zy, dat sy heure kinderen en andere van heure huysse en familie
 „ sullen mogen stellen ter Schoele daer henl. believen sal, niet tegen-
 „ staende die voorz acte, en blyvende deselve anders in heur vigeur
 „ en magt jegens alle andere niet wefende van de Collegien van de
 „ voorz Raede en Rekeninghe; Des t'oirconden hebben wy Bailju,
 „ Schout en Schepenen van den Haige voornt. 't gemeen zegel van
 „ den Haige hier onder aengehangen op ten negenden Augusti 1536.

Onderteykent,

J. P L U M E O N.

Onder het reformeren van den Godsdienst agteden de Staten van Holland hoog nodig op 't stuk van de particuliere Schoolen te voorzien, nadien de kinderen, als nog onwetende en onervaren, zeer ligtelyk tot misverstand en dwalingen konden werden gebragt, wshalven zy tot voorkominge van veel ongeregeltheden, die in 't houden van Schoolen dagelyks wierden gepleegt, in den jaare 1589 den 9. Maart een Placcaat (*b*) lieten afkondigen, waar by alle mans en vrouws-perzoonen binnen en buiten de steden van Holland en West-Vriesland geinterdicteert en verboden wierden hen te onderwinden eenige Schoolen te houden of kinderen te onderwyzen ten zy dezelve van de Gereformeerde religie en by de Magistraat hunner residentie eerst behoorlyk onderzocht en geadmitteert waren, en acte daar af hadden verkregen: verbiedende voorts de Magistraaten toe te laten of gedogen, dat iemand van de gene die zy waren admitterende om School te houden, eenige boeken zoude mogen doen leeren de Christelyke religie contrarierende. Dit bevel heeft de Magistraat van den Hage naauwkeuriglyk willen opvolgen, makende ten dien einde in den jaare 1622 (*c*) deze navolgende keure:

Nie-
mand
vermag
particu-
lier
schoole
te hou-
den als
met
consent
van de
Magi-
straat.

„ Alsoo

(*b*) Gedrukt in 't Groot Placcaatb. I. Deel, Col. 214. 216. Zie mede het Placcaat en Ordonnantie van de Staten van Zeeland op de School-ordeninge van den 8. Februarii 1583. te vinden *ibid.* Col. 309. & *seqq.* als mede van den 20. Junii 1590. II. Deel, Col. 2208.

(*c*) Deze Keure is by de Magistraat geampliciert en gerenoveert den 18. Julii 1672.

Keure
op het
houden
van
Duit-
sche,
Fran-
sche of
andere
schoo-
len.

„ **A**lfoo tot kennisse van de Magistraat gecomen is, dat verscheyde
„ Ingezetenen hun vervorderen Duytsche, Fransche ofte andere
„ Schoolen te houden, ook by de huysen de jeugt te gaen leeren, son-
„ der daer toe behoorlyke acte van admiffie van de Magistraat ver-
„ kregen, attestatie van haar leven vertoont ofte ook bekentenisse van
„ religie gedaen te hebben, waerdoor te vresen is, dat de jonge jeugt
„ alhier nyet alleen nyet en word geïnstrueert naer behooren soo veel
„ de goede seden aengaet, maer ook voor al dikmael onderwyfinge
„ gedaen, strydende tegen de ware Gereformeerde religie en 't Na-
„ tionael Synode tot Dordrecht gehouden, waerinne overzulks dyent
„ voorsien te worden, SOO IS'T, dat Schout, Burgemeesteren en Sche-
„ penen van 's Gravenhage gekeurt, gestatueert en geordonneert heb-
„ ben, keuren, statueren en ordonneeren mits desen, dat van nu voor-
„ taen nyemant bynnen 's Gravenhage Duytsche, Fransche ofte andere
„ Schoole sal mogen houden ofte ook de goede luyden hare kinderen
„ by de huysen gaen leren voor en aeler fy haer burgerschap alhyer
„ gewonnen, by de Scholasters geexamineert en acte van permiffie
„ van de Magistraat vercregen fullen hebben. Ordonerende overfulks
„ alle schoolmeesteren en anderen alhyer alrede School houdende ofte
„ by de huysen gaende leeren binnen xiv dagen na de Publicatie van
„ dese haere namen aen de Magistraat aan te brengen op te boete van
„ ses ponden ten behoeve van den Officier, en interdictie van hare
„ schoolhoudinge. Aldus gepubliceert den 5. September 1622.

De kin-
deren
moesten
met
hunne
School-
meesters
't Choor
en de
Miffe
assiste-
ren.

Willem
Gna-
phæus
voor-
heen
Rector
van de
Latyn-
sche
Schoo-
le.

De kinderen, die ter publice Schoole gingen, moesten met hun-
ne Leermesters in de St. Jacobs kerk op de hoog en andere tyden het
Choor en de gezangen assisteren en de missen en getyden helpen ce-
lebreren, dog welke plegtigheden naderhand by de Reformatie en
verandering van den uiterlyken Godsdienst teenemaal zyn afgeschast
en vernietigt.

Onder de *Rectores*, die in voorige tyden over de groote of Latyn-
sche Schoole in den Hage zyn geweest, munt boven andere uit *Wil-
helmus Gnaphæus*, anders *Fullonius*, (*de Volder*, zou men het mogen
vertalen) een man niet min vermaard door zyne diepe geleertheid,
dan bekend door zyne vroomheid, godvrugtigheid en andere uitste-
kende deugden, welke laatste hoedanigheden oorzaak waren, dat hy
in den jaare 1525 in groote zwarigheden geraakte, want een byzon-
deren afkeer hebbende van de grove dwalingen der Roomsche kerke,
week hy van 't Pausdom af, waar over hy, benevens *Cornelius Honius*
of *Hoen*, geleerd Rechtsgeleerde en Raadsheer van den Hove van
Holland, *Jan de Bakker*, Pastoor te Woerden, (die alhier in den
Hage den 15. van Herfstmaand des gemelden jaars aan een paal ver-
worgt en tot asche verbrand wierd, zynde de eerste Martelaar, die
zedert het opstaan van Luther in Holland ter dood gebragt wierd) en
andere in hegtenisse geraakte. En schoon hy na eenigen tyd zittens
vry quam, verviel hy t'elkens weer in nieuwe moeielykheden, voor-
namentlyk over het schryven van een boekje onder den titel van *Ver-
troosting en Spiegel der Kranken*, zulks hy om den martel-dood te ont-
gaan, genoodzaakt was 't Land te ruimen (*d*). Hy was in den Ha-

ge

ge gebooren, en wierd daarom van Boxhorn (e) onder de geleerde Hagenaars gesteld, zeggende dat hy is geweest Raad van *Aelbert*, Markgraaf van Brandenburg (ongetwyffelt na dat hy om de vervolging uit het Land was geweeken) en dat hy een goeden naam en plaats onder de Komedie-schryvers heeft verdient; om welke rede Goudhoeven hem dan ook stelt in zyne lyst der geleerde Mannen; die in Holland, Zeeland en Utrecht gebooren zynde, wegens hunne uitgegevene boeken en schriften in de Hebreuwsche, Grieksche en Latynsche talen, vermaard zyn geweest. Hy heeft verscheide schriften uitgegeven, die in de Boekzaal der Nederlandsche Schryveren van Valerius Andreas en elders, opgetelt staan. Onder anderen heeft hy ook het leven van den gemelden *Johan Pistorius* of *Bakker*, en een verdedig-schrift voor den zelven gegeven, in 't licht gegeven.

De eerste Rector, dien wy na de vernieuwinge dezer groote of Latynsche Schoole genoemd vinden, is geweest Mr. *Wouter Woutersz van Wyk*, een man na dien tyd van aanzien en geleertheid, die dezelfde Schoole zedert den jaare 1542 tot 1571, immers voor zoo verre ons uit egte bescheiden is gebleken, met veel lof heeft waargenomen en in die qualiteit bedient. Hy had in den gemelden jaare 1542 zyn huis in 't Westeinde ten westen de huizinge van den Heere *Jacob van der Duin*, Heer van Sprange, in laater tyd bekend met den naam van 't huis van den Heere van *Valkenisse*, en zulks zoo verre wy konnen afnemen, op den hoek van de Vleersteeg, waar uit men moet besluiten, dat de Rector als toen niet in of by de Schoole (gelyk tegenwoordig) heeft gewoont, dewyl de Schoole toen ter tyd stond in de *Schoolstraat*, welke straat daar door dien naam bequam, hebbende voorheen geheten de *Kerkstraat* en ook de *St. Jacobsstraat*. De eerste brief, waarin wy de gemelde straat met den naam van *Schoolstraat* genoemd vinden, is van den jaare 1534, welk jaartal byna overeenkomt met den tyd der herstellinge van de Schoole; waar uit gevolgelyk dan te vermoeden is, dat de Schoole aldaar ter zelve tyd is gebouwt geworden, te meer, dewyl onder de redenen, welke de Magistraat tegens het Kapittel bybragt, dat ze het Kapittel als toen niet konde eenige jaarlykze erkentnisse doen, ook deze was, „ dat ze groote kosten en lasten jaerlyks hebben zouden moeten, zoo om te salarieren den Schoolmeesters als om te vervallen „ die jaerlykze renten gaende uitter schoolen *ter cause van timmeringe van dien*. Het huis, waarin de Latynsche Schoole wierd gehouden, stond aan de oostzyde van de meergemelde straat, vooraan by de tegenwoordige Vischmarkt, en is tans het huis van den Apotheker *Rochus de Bye*, welk huis in de oude brieven en bescheiden daar van zynde doorgaans beschreven werd met deze omstandigheid, van *ouds de Schoole*. Ook vind men in een transportbrief (f) van het huis, bevoorens toebehoort hebbende aan den Wel Ed. Heere en Mr. *Benjamin Fagel*, Heere van Ter Weer, in zyn leven Raad

D d d d

in

Werd onderde geleerde Hagenaars gestelt.

Mr. *Wouter van Wyk* de eerste Rector na de vernieuwinge van de Schoole.

Waar de Latynsche Schoole voorheen stond.

(e) *In Theat. Holl. pag. 353. of Toneel van Holland, pag. 341.*

(f) Gedateert den 22. November 1558, als mede nog in eenen anderen brief van den 6. Augusti XVC. zeven en zeffich.

in den Hove van Holland, nu toekomende den Heere en Mr. *Cornelis Keetlaer*, Ontfanger van de ordinaris Verponding over den Haag, dat het zelve huis, staande aan de zuidzyde van de St. Jacobskerk, 't geen uit de belendingen blykt een groot erf te hebben gehad, en dat al te dien tyde, na alle waarfchynelykheid, een fchoon huis is gewceft, belent was *aan de westzyde agter met de Schoole*, zynde ontwyfelyk geen ander als het bovengemelde huis van den Apotheker *de Bie*. Waar uit dan klaarlyk te zien is, dat de Schoole voorheen digt by de kerk heeft geftaan, 't geen met het hier vooren aangezezen gebruik dier tyden over een komt. Wanneer nu de Haag na de omkeering van 's Lands bestier, in een veel florifanter staat was geraakt door den grooten aanwasch der burgeren en inwoonderen, en dat ook door het verdryven van de duifterniffle der onwetenschap, de begeerte tot kenniffle en wetenschappen dagelyks meer en meer toenam, waar door vervolgens het getal der leerlingen steeds zodanig vermeerderde, dat men de oude Schoole wel haast te klein zag, zoo besloot de Magiftraat in 't einde van de zestiende of wel in 't begin der zeventiende eeuw een nieuwe en veel grooter Schoole te fuyten, waar toe men de plaats verkoos daar ze tans nog is, te weten in de Zuilingftraat (*b*), welke ftraat te dier gelegenheid als toen eerft tot eene ftraat wierd aangelegt en den naam van *de nieuwe Schoolftraat* bequam.

Waar ze nu gelegen is.

Hoedanigheid van 't gebouw.

Verdeeling van binnen, en d'ordre welke aldaar gehouden werd.

Het gebouw, waar in de Schoole gehouden werd, is van buiten van weinig aanzien, en ongetwyffelt een overgebleven gedeelte van 't Sint Agnieten konvent, 't geen met zyne belendingen agter tot hier toe strekte. De Rector heeft daar nevens een bequaam woonhuis, voorzien van verscheide vertrekken, zelfs om kinderen van buiten by hem te kunnen logeeren. Van binnen is de voorn. Schoole jegenswoordig verdeelt in vyf byzondere Schoolen of Classen, dienende als graden of trappen, langs welke de toenemende leerlingen uit de eene in de andere opklimmen en alzo gevordert werden, om te geraken tot de volkomentheid van 't gebruik der hooge Schoole. Ieder Classis is met een byzonderen naam onderscheiden, en werd door een byzonderen Leermeester bedient en geregeert, die hunne onderhoorige discipulen gehouden zyn te onderwyzen, uit te leggen en verklaren alzulke grond-regelen en boeken, als by den Rector en Scholarchen werden geordonneert (*i*). De opperfte en presiderende dezer

(*b*) Deze ftraat werd by *Bor*, *Beschryving der Nederl. Hist. IX. boek fol. 143.* gestelt onder de nieuwe ftraaten, welke in zynen tyd in den Hage wierden gemaakt. Zie mede hier vooren pag. 91.

(*i*) Wanneer oudtyds de wyzen, welke men in de Latynsche Schoolen dezer Provintie plagt te houden, zeer verschillende waren, en dat elke Rector zodanige boeken dede leeren als hem goeddagt, strekte zulks tot merkelyke verwarringen en veragteringen van de leerlingen, die zoo nu en dan uit de eene stad in de andere ter Schoole werdende geleid en aldaar ganfch andere boeken en manieren van onderwyzinge vindende, genootzaakt waren, t'elkens te leeren nieuwe grondregels: om welk ongemak voor te komen, vonden de Staten van Holland in den jaare 1625. goed een generaale School-ordre over alle de Latynsche Schoolen dezer Provintie

giftraat groote oncenigheden rezen, welke eindelyk na veele moeilykheden wierden beflist, en het schoolgeld op een gelyken voet vastgeftelt.

Examen
of be-
proe-
vinge
der disci-
pelen
rwee-
maal des
jaars.

Twemaal des jaars (te weeten in den aanvang van de maanden Februari en Augusti) werden by den Rector en de Scholarchen de discipelen geexamineert en ondervraagt, en op der zelve vorderinge gedurende 't laatste half jaar agt gegeven. Die bevonden werden beft geleert te hebben, werden een maand daar na met eenige pryzen of eergiften vereert, en in de volgende hoogere Classe gestelt, gaande alzo van classe tot classe, tot dat ze komen ter plaatze, daar zy van den Rector zelf onderwezen werden. De geene die door alle de classen zyn gepromoveert, doen veeltyds tot afscheid in teken van hunne bequaamheid een Oratie in 't openbaar, 't welk in de Engelsche die te gelyk is de Hoogduitsche kerk, geschied. Na het doen van de Oratien geschied ook terzelver plaatze de solemniteit van 't uitdeelen der pryzen, door handen van den Rector, die als dan mede gewoon is een soort van lofredde in de Latynsche taale te voeren. Le pryfstrekkende en opgaande uit ieder classe doen ook een kotte rede tot dankzegginge in dezelve taal. Deze eergiften bestaan (gelyk in alle de steden) in uitgelezene boeken, cierlyk gebonden, van binnen met eenige lof titeis ter eere en tot aanmoediging van den Discipel, die zig zoo wel gequeten heeft, beschreven, en by de Curateurs, mitsgaders den Rector ondertekent en buiten op voorzien met het wapen van 's Gravenhage.

't Doen
van Ora-
tien, en
uitdee-
len van
eer-pry-
zen.

De
Scho-
larchen
by wien
tans
werden
aange-
stelt.

Over deze Schoole zyn vier Scholarchen of Curateurs, die tans door de Magistraat daar toe werden gecommiteert. Voorheen stelde het Hof zoo wel als die van den Hage een Curator uit de zynen over de Triviale Schoole (1); dog daar over viel in laater tyden tusschen de Heeren Kaden en de Magistraat hevig geschil (m), sustinerende de eerste daar toe geregtigt te zyn, om dat 'er meer kinderen van Edelen en Suppoosten als van andere ingezetenen ter schoole komen (n), en de laatste dat zy alleen bevoegt was den Rector en Schoolmeesters aan te stellen, door dien dezelve by haar betaalt wierden. Eindelyk heeft het Hof daar van afgezien en het gansch bewind over de Schoole aan de Magistraat gelaten, onder beding dat zy zorg zoude dragen dat de Schoole altyd van bequaame perzoonen wierde voorzien; zulks dat de Magistraat zedert tot nu toe daar van in een vredige bezittinge is gebleven.

Gelyk

(1) Wannecr men in 't jaar 1591 besloten hadde, om den Rector van Oudewater alhier te beroepen, wierd de Raadsheer *Crombout* wegens het Hof, en drie uit de Magistraat daar toe gecommiteert, hoewel vrugtelooos. Zie Resolutieboek van den Hove gequoteert C. fol. 242. In den jaare 1604 stelde het Hof een uit de zynen tot Curator over de Schoole. Resolut. 23. November 1604; als mede nog een in 1622. Resolutie 2. Mei 1622.

(m) Zie Resol. van den Hove van den 4. en 30. Novemb. 1617; 7. 8. 9. 15 en 19. Februarii 1618; te vinden in 't Register van de Resolutien van den Hove, beginnende den 12. Junii 1617 en eindigende den 17. December 1625, gequoteert C. fol. 16. verso 19. 23. 30. enz.

(n) Zie verders het meergemelde Berigt pag. 48. 49. en Bylage K K. 2. loco.

Gelyk nu alles wat tot de opvoedinge en onderwijs van kinderen strekt, altoos gerekent is eene zaak van 't uiterste gewigt, zoo hebben ook de Regeerders der Steden altoos zelfs het ooge op de Latynsche Schoolen willen houden, en niet beneden zig geagt uit hunne Collegien de Scholarchen tot die zorge te deputeren. 't Geen ook by de Ed. Agtb. Magistraat alzoo van over lange tyden, vermoedelyk altoos, in gebruik is geweest; te weten zodanig dat het getal der vier Scholarchen bestaat uit drie Heeren uit de Magistrature, en uit den oudsten Predikant in der tyd. Voor het jegenwoordige is die zorge bevolen aan de Heeren Mr. *Gysbert van Kinschot*, President Burgemeester, Mr. *Adriaan van Spierinxboek*, oud-Burgemeester, Mr. *Willem van Assendelst*, Burgemeester, en aan Ds. *Mauritius Grommé*.

Namen
der jegen-
woordige
Cura-
teuren.

XX. HOOFSTUK.

Verhandeling van de Anatomie of Ontleed-kamer ter oeffeninge van de Chirurgyns. Hoedanigheid van 't gebouw en gesteltenisse van het Theatrum Anatomicum. Geraamte. Boekerye. Hoe dit Broederschap bestaat en wat vereischt werd, eer iemand in 't zelve kan aangenomen werden. Ten wiens overstaan het examen geschied. Wetten en Voorregten. De openbaare lessen door wien voorheen aldaar gedaan wierden. Daar toe in den jaare 1668 een vasten Leeraar aangesteld met den titel van Professor Anatomico-Chirurgicus. Naamlyste der geenen die het zelve ampt zedert tot nu bedient hebben.

De ANATOMIE of ONTLEED-KAMER.

d'Anatomie of ontleed-kamer ter oeffening van de Chirurgyns.

Hoedanigheid van 't gebouw.

It de Schoolen als het queekhof der geleerden, gelyk wy hier vooren hebben aangemerkt, gaan wy over tot de *Anatomie of Ontleed-kamer ter oeffeninge van de Chirurgyns*. Het gebouw, 't welk aan de zuidzyde van de St. Jacobs-kerk ten westen van de kapel van de Heeren van Assendelft staat, is klein en heeft van buiten byna niets dat aanmerkenwaardig is. Boven den ingang ziet men een blaauwen steen, hebbende tot opschrift

COLLEGIUM ANATOMICO-CHIRURGICUM,

en daar nevens een brandende wierook-vaas met doodsbeenderen, met deze daarby gevoegde woorden :

U N A V I A ;

dat is, wy alle moeten een en den zelve weg, of om de woorden van den Heiligen Schryver aan de Hebreec (*a*) te gebruiken, *het is den mensche eenmaal gezet te sterven*; alle 't welke te kennen geeft de snelheid en broosheid van 's menschen leven. Ook heeft het zelve huis van binnen weinig byzonders, bestaande flegts uit twee of drie vertrekken. 't Eerste zoo als men van buiten inkomt, aan de flinkerhand, is de vergader-kamer van de Regenten van 't *Cosmi en Damiani* broederschap of Chirurgyns-gilde. Ter wederzyde van den Schoorsteen hangt aldaar een glazen-kas, voorzien met allerlei instrumenten ten dienste van de Chirurgyns, die dezelve van node mogten hebben. En op dat dezelve kas altyd in staat zoude blyven,

is

(*a*) Kap. ix. v. 27.

Instrument-kassen ten behoeve van 't Gilde.

is by het 63 artikel van den nieuwen Gildebrieff van den jaare 1701 wel expreffelyk vafteftelt, dat „ een Chirurgyen alhier tot eenige „ publyke bedieninge van Stad, Land, publyke Collegie of Gods- „ huizen geavanceert werdende daar voor tot aankoop van inftru- „ menten in de kas op het Theatrum Anatomicum zal betalen de „ fomma van vyf gulden. En voorts by het 73. artikel, dat alle de- „ zelve inftrumenten tot luyfter en cieraad van het Theatrum Ana- „ tomicum fuccellivelyk zullen verzorgt werden, uit de inkomsten „ van 't voorfz. Gilde, 't welk nergens anders toe befteed zal wer- „ den als ten voorfz. einde.

Boven deze kamer is het *Theatrum Anatomicum*, daar niet alleen de weekelykze leffen werden gedaan, maar ook nu en dan een fubject van een menfchelyk lichaam openbaarlyk werd ontleed, om alle Genees- en Heel-meesters dezer ftede, en ook de geene die zig in die konft tragten te oefnenen, door een zienlyke demonftratie duidelyke kennisfe van 's menfchen lichaam te doen hebben. De plaats, daar dit gefchied; is niet groot, dog egter het Theatrum zodanig gefchikt, dat een ieder na rang en qualiteit daar binnen bequaame zitting kan hebben; zynde het Theatrum cirkels-wyze, met drie tranfpen of omgangen agter den anderen omlopende, en na een behoorlyke proportie hoger en hoger opgaande, invoegen d'een boven d'andere verheven zynde, de agterfte van de voorfte in het aanfchouwen niet verhindert werd: In het benedenfte perk of rondte is een omdraaiende tafel, waar aan de Professor Anatomicus alleen zyne plaats heeft. Ieder cirkel heeft zyne byzondere infcriptie, aanwyzende elk zyne onderscheide zitting. De eene helft van de eerfte rondte ter regter hand ingaande, is voor de Heeren van de Magiftraat van 's Gravenhage en voor andere gequalificeerde perzoonen, en de wederhelfte ter flinker hand voor de Professoren (indien 'er eenige mogten komen) als mede voor de Stads Doctoren en in der tyd regeerende Deken en Hoofdmannen. Van de tweede rondte der zitplaatzen is de eene helft voor de Doctoren in de Medecynen en andere perzoonen van qualiteit en de andere helfte daar tegens over voor de Meesters Chirurgyens. Van de derde rondte is de eene helfte te weten de regterzyde voor de Meesters Chirurgyens en de flinkerzyde als mede alle de verdere nog refterende plaatzen voor de Chirurgyens-knegts en andere aanfchouwers en toehoorders.

Op het bordes, zoo als men de trap van beneden opkomt, om na het Theatrum te gaan, ziet men eenige weinige Sceleta of geraamten van menfchen en daar onder de befaamde Juffrouw *Suykers*; weleer door den Professor *Johan Stalpart van der Wiele* opgezet, als mede het geraamte van eenen *Lamoreu*, door den Professor *Reverborst*, zeer kunftig, wegens de mismaktheid eeniger leden, t'zamen gevoegt; en ook in een glaze kasje nog eenige ontydig geboore kindertiens, enz.

Aan de regterhand ten oosten is een kamertie, daar de biblioteek of boekery is, fttaande in een cieriylke kas, en behelzende de voornaame boeken in de Medecynen, Anatomie en Chirurgie, voor 't grootfte gedeelte over weinige jaren door den Heer *Johan Cocq*, in zyn leven vermaard Doctor Medecinæ alhier, aan het Theatrum

Het
Thea-
trum
trekt
zoo wel
tot een
audito-
rie van
de leffen
als ver-
toon-
plaats
van
d'ontle-
dinge.
Hoeda-
nigheid
van 't
zelve en
verde-
delinge
der zit-
plaat-
zen.

Ge-
raam-
ten.

De
Boek-
kamer.

gelegateert tot gemeen gebruik voor den geene die tot de Chirurgie of Theatrum Anatomicum betrekkinge hebben, zoo nogtans dat die een boek daar uit leent, zyne hand daar voor moet tekenen, met belofte van het zelve binnen den gestelden tyd te rug te zullen brengen.

Het Broederschap hoe geregeert werd, en wat voor den geenen die daar onder wil komen, te doen staat.

Voor wien het examen moet geschieden.

Wetten en voorregten.

De openbaare lessen door wien voor het aldaar gedaan wierden.

Dit Broederschap of Chirurgyngilde werd geregeert door een Deken en drie Hooftluiden, en de geene die zig onder dit Gilde wil begeven en als Chirurgyng of Heelmeester alhier in den Hage die konst wil oeffenen, móet altoorens op het Theatrum Anatomicum zyne proef en examen doen ten overstaan van een gedeputeerden uit de Magistraat, als mede van de Stads-Doctoren, den Professor Anatomicus, Deken en Hooftluiden, mitsgaders alle de oud-Dekens, en daartoe een Diploma van zyn meesterschap verkregen hebben. Dog een Chirurgyng elders zyne proef behoorlyk gedaan hebbende en willende zig binnen deze stede ter exercitie van die konst ter neder zetten, is gehouden daar toe van Heeren Burgemeesteren speciaal consent en admiffie te verzoeken, en ten behoeve van 't Gilde voor zyn inkomen betalen zoo veel als by de zelve Heeren werd geordonneert, ingevolge van 't 54 artikel van den meergemelden Gildebrief. Ook zyn alle meesters Chirurgyngs alhier practiserende gehouden ten behoeve van 't zelve Gilde jaarlyks in handen van Deken en Hooftluiden tot eenen jaarpemning te betalen de zomme van vier en t'fessig stuivers, waar van alleen bevyrt zyn de dienende Deken en Hooftmannen.

Dit Gilde of Broederschap heeft ook zyne byzondere wetten en voorregten, onder welke wel de voornaamste zyn; dat geen Apocryph, theker alhier vermag, iets te onderwinden 't geen de Chirurgie is, rakende, als mede iets te doen aan eenige gequette en zieke persoenen; zoonen nog ook geen lichaam openen om te balzemen. Dat geen Operateur van buiten inkomende iets zal mogen ondernemen zonder daar toe altoorens admiffie te hebben bekomen of eenige operatie doen als ter presentie van een Stads-Doctor, mitsgaders Deken of Hooftman by den patient te kiezen: Dat hy gehouden is alleen te practiseren in 't geene waar toe hy speciaal is geadmitteert, en binnen den Hage wonende te contribuieren jaarlyks 25. gulden ten voordele van 't gilde. Dat mede geene Quakzalvers en diergelyke zullen mogen voorstaan dan op jaarlyksche en maandaagsche weekmarkten, waar voor zy als dan zullen moeten betalen tien stuivers daags. Ook vermogen sy geen biljetten uit te geven of andere tekenen voor doen, dan na dat zy met de Overluiden zyn geaccordeert. Tegensalle welke contraventeurs het gilde by de Magistraat verleent is parate executie.

Ten dienste van den geene die zig in de konst van de Chirurgie wilden oeffenen, wierde in den beginne door de twee oudste Stads-Doctoren weekelyks op de Anatomie-kamer een Chirurgicale lesse gedaan; ten aanhooren van welke de Meesters Chirurgyngs met hunne leerlingen en knechts gehouden waren op den daar toe gestelden dag aldaar te verschynen; maar dewyl deze zoo goede en nutte instellinge metter tyd wierde veronagtzamt, en dat ook in veele zaken het Theatrum Anatomicum mitsgaders het Gilde betreffende een merkelyk

lyk verval was gekomen, zoo vonden de Heeren van de Societeit in den jare 1668. goed, om ten dienste van 't gemeen alhier te hebben een wel gestelt Chirurgyns-Gilde en in 't zelve perzoonen tot Meesters gevordert, de gronden van zoo een noodzakelyk en gewigtig ampt wel verstaande, een vasten Leeraar aan te stellen met den naam van Professor Anatomicus (een eertitel meer eigen aan die van Illustre of hooge Schoolen) die niet alleen nu en dan zoude moeten verrigten eene publieke Anatomische administratie en demonstratie van eens menschen lichaam, ten einde zoo wel de aankomende leerlingen als ook zelfs de jongst-aangekomene Meesters, door behulp van die inspectie en aanwyzinge zouden mogen krygen een wisse en vaste plaatselyke kennis der gebeenten, vaste spieren, ingewanden en andere verdere deelen, ook derzelve fatzoenering, zamenvoeging, vereeniging, correspondentie, gebruik, werkingen en verdere eigenschappen tot voorkunde van een welbereide Chirurgische handeling der zelve; maar ook eens weeks zoude doen een openbaare lesse zoo in de Anatomie als in de praetyke van de Chirurgie.

De eerste die tot dit zoo nodig en heilzaam werk wierde aangezocht en wegens zyne uitmuntende behandeling in 't stuk van de Anatomie en groote geleertheid wierd verkoren, was de Heer JOHAN STALPERT VAN DER WIELE, Doctor in de Medecynen alhier. Hem wierd terzelve tyd by maniere van voorzieninge (provisie) ook overhandigt de navolgende Instructie, om zig daar na zoo in 't Anatomiseren als in 't doen van lessen te kunnen reguleren.

*Johan
Stalpert
vander
Wiele*
eerste
Profes-
sor Ana-
tomico-
Chirur-
gicus.

PROVISIONELE INSTRUMENTIE,

by de Heeren van de Societeit gemaakt en behandigt aan *Johan Stalpert van der Wiel*, Medicinæ Doctor, omme te zyn Professor Anatomico-Chirurgicus alhier in den Hage ende by denzelven geobserveert te werden zoo in 't Anatomiseren als het doen van Anatomische en Chirurgische lessen in *Theatro Anatomico* in den Hage.

Provi-
sionele
Instruc-
tie.

I.

„ In den eersten zal de voorgem. Professor Anatomico-Chirurgicus
„ eens ter weeke, te weten des donderdags na de middag ten twee
„ uren doen een publyke lesse.

II.

„ Ende den aanvang derzelve lessen nemen van de Anatomie, als
„ zynde een fundament, omme daarna tot de Chirurgicale lessen over
„ te gaan en die tot de praetyke te brengen.

III.

„ Zal mede de Anatomie van 't begin tot het einde hebben te ver-
E e e e „ vol-

„ volgen, aanvang nemende met de Osteologia en zoo verders gaande
 „ tot de Muologia ofte beschryvinge der spieren.

IV.

„ De voorn: Profeffor Anatomico-Chirurgicus zal gehouden zyn
 „ genoegzaame devoiren aan te wenden, omme jaarlyks twee subjek-
 „ ta Anatomica, te weten een mans en een Vrouws-subject te beko-
 „ men, daar toe requirerende des noods de behulpige hand van de
 „ Heeren van de Societeit, 't Hof en Magiftraat van den Hage na
 „ gelegentheid van zaken.

V.

„ Zal voorts ter gelegener tyd met hulpe van den Deken ende
 „ Hooftmannen van 't Chirurgyns Gilde in een voegen zoo veel sce-
 „ leta als hem dunkt van noden te zyn tot de Chirurgyns-kamer, op
 „ dat defelve kamer in fatfoen werde gebragt en gehouden.

VI.

„ De meergemelde Profeffor Anatomico-Chirurgicus zal vermo-
 „ gen na de publyke demonstratie van de subjecta Anatomica, als
 „ wanneer uit dezelve geen dienst meer en kan werden getrokken,
 „ uit ende van dezelve lichaamen na hem te nemen 't gunt tot on-
 „ derzoekinge van de Anatomie dienen kan, en zyn beffe doen, om-
 „ me te ondervinden of de lichaamen niet zodanig zoude kunnen
 „ werden gebalzemt, dat men in tyde en wyle des noods zynde zon-
 „ der subject uit de gebalfemde lichaamen de demonstratie zoude kon-
 „ nen doen.

VII.

„ Ten lesten zal de voorn. Profeffor goede zorgge dragen ten ein-
 „ de niemant zonder zyne kennisse en expres consent van de Anato-
 „ mie-kamer ietwes halen ofte leenen, op dat geen sceleta defect ge-
 „ maakt werden.

„ Aldus gedaan ter vergaderinge van de Heeren gecommiteerde
 „ van de Societeit in 's Gravenhage den 2. Novemb. 1668.

En was ondertekent,

J. COENEN.

De Chi-
 rurgyns
 en hun-
 neknechts
 de pu-
 blyke
 leffen te

De Magiftraat, op dat in 't vervolg deze goede instellinge door de
 traagheid en nalatigheid van de Meesters Chirurgyns en hunne leerlin-
 gen niet weder zoude verwaarloost en veronagzaamt werden, en om-
 me zoo veel in haar was daar tegens te voorzien, wilde by een
 speciale acte van den 20. September deszelve jaars, „ dat alle
 „ Meesters Chirurgyns gehouden souden zyn hen te laten vinden op
 „ het

„ het Theatrum Anatomicum, om aldaar aan te hooren de Anato-
 „ mische en Chirurgicale lessèn by den Professor te doen, en dat des-
 „ Donderdags de klokke twee uren, op een boete van drie stuivers,
 „ voor de geene die na twee uren komt, en van ses stuivers, voor
 „ de geene die absenteert. Ende op dat te beter zoude blyken, wie
 „ ten deele of in 't geheel daar in nalatig is geweest, zoo heeft men na-
 „ derhand in de vergaderplaats van de Regenten gehangen een sierlyk
 „ bordtje of naamrol van alle de Meesters Chirurgyns onder het gilde
 „ behoorende, „ waar op ieder Meester, tot de lesse komende, ge-
 „ houden is, voor dat de klokke quartier na twee geslagen is, zy-
 „ nen naam uit te halen, tot een teken dat hy aldaar present is ge-
 „ weest, op de boete van drie stuivers t'elkens hier toe te laat komen-
 „ de, te verbeuren; werdende voorts de kamer met het slag van het
 „ quartier gesloten. Maar dewyl zommige de gewoonte hadden van
 „ voor 't eindigen van de les uit te gaan, „ vonden Schout, Burge-
 „ meesteren, Schepenen en Regeerders van 's Gravenhage goed by
 „ forme van interpretatie te ordonneren, dat niet alleen de voorz.
 „ boete van ses stuivers zal werden verbeurt by die geene, die zig in
 „ 't geheel uit dezelve lessèn zal komen te absenteren, maar dat ook
 „ gelyke boete sal werden verbeurt by die geene, die zig eerst in de
 „ gemelde lessèn hebbende laten vinden, dezelve verlaten eer die
 „ zyn geëindigt, te betalen en te appliceren, als in de voorz. amplia-
 „ tie. Aldus gedaan ter Camere van Burgemeesteren den 3. Janua-
 „ rii 1678.

moeten
bywoon-
nen op
zekere
boeten.

Met wat lof de voorn. Heer *Stalpert* dit ampt heeft bekleed, kan,
 om geen andere getuigenisse by te brengen, klaar genoeg gezien wer-
 den uit de volgende resolutie van de evengemelde Societeit.

Lof van
den Hr.
Stalpert.

Den 3. December 1669.

„ **I**S by den Raadsheer *Riccen* verhaelt, dat verscheide malen had-
 „ de vernomen uit persoonen van aanzien, als mede uit eenige
 „ Doctoren en Chirurgyns, dat Doctor *Johan Stalpert vander Wijel*,
 „ Professor Anatomicus van de Societeit alhier, met een uitmunten-
 „ de adres d'Anatomie ontrent de subjecta Anatomica was exerceren-
 „ de, ende met veele gelcerdheid en naarstigheit de gerequireerde
 „ demonstratie daarentrent en voorts weekelyke lessèn was doende;
 „ dat mede de opgemelde persoonen waren oordeelende, by aldien
 „ men den voorn. Professor met geen meerder reäliteit ontmoete, het
 „ te geloven was, dat zyn Ed. tot een andere plaatse eerlange thaar-
 „ der leedwezen zoude werden beroepen; Weshalven leide de wel-
 „ gem. Raetsheer in deliberatie, of niet behoorlyk en oirbaarlyk zou-
 „ de wesen, dat het honorarium van den voorn. Professor naer re-
 „ delykheid werde vermeerderd. WAAR OP wesende gedelibere-
 „ reert, is by eenparigheit goedgevonden en verstaan, dat het hono-
 „ rarium den voorz. Professor wegens de Ed. Mog. Heeren van de
 „ Societeit toegelegd, zal werden verdubbelt, zulks dat het zelve
 „ mits dezen van twee hondert guldens jaarlyks, is verhoogt tot vier
 „ hondert guldens jaarlyks, te rekenen van den eersten Decemb. XVII.
 „ negen en sestig in te gaan.

Sterft
26 Mai
1683.
en in
zyne
plaats

*Arent
Bosch.*

De voorn. JOHAN STALPERT, na dat hy dan den tyd van ontrent 15 jaaren dit ampt met veel luister hadde waargenomen, stierf den 26. Mei 1683, en had tot navolger

ARENT BOSCH, zoo als uit de volgende resolutie van de Societeit blykt „ Den 3 Junii 1683. is gelezen de requette van de gezamentlyke Chirurgyns en het gilde van dien, verzoekende, dat in „ plaatze van wylen Dr. Johan Stalpert van der Wiele, Dr. *Arent* „ *Bosch* als Professor Anatomicus mogte werden geëligeert en aange- „ gestelt; Waer op gedelibereert zynde, is, in achting genomen we- „ zende de bekende experientie en bequaamheid van den voorn. Dr. „ *Arent Bosch*, den selven *Bosch* tot Professor Anatomicus aangestelt, „ zoo als aangestelt word mids dezen, en dat op een wedde van 280 „ ponden; des fullen de respectieve weddens van 60 ponden, gecon- „ cedeert aan de Doctoren *Liebergen* en *Cornelis Stalpert van der* „ *Wiele*, by affterven van dezelve, de voorz. wedde hem Dr. *Bosch* „ toegelegd, accresceren, als wanneer dezelve zal genieten het tracte- „ ment van 400 pond., daar toe van ouds gestelt; zynde wyders de „ Doctoren *Dirk Liebergen*, van *Wouw* en *Brunestyn* verzogt, om „ een concept Instructie te formeren en opstellen, continerende 'tgunt „ ten dienste van de Chirurgie zal werden gerequireert en vereischt. Hy deed kort daar aan weder afstand, en zyne plaats wierd al den 22 Julii van 't zelve jaar vervult door

Doet
afstand
en in
zyne
plaats

*Anthoni
Nuk.*

Werdt in
1687.
beroe-
pen tot
Leiden.

ANTHONI NUK, Medicinæ Doctor en Professor Anatonix tot Delft; een man van geen mindere bequaamheid en geleertheid, als geweest was de meergemelde *Johan Stalpert*, zulks dat hy in den jaare 1687 als Professor Anatomicus ter hooge Schoole binnen Leiden wierd beroepen. In deszelfs plaats wierd in 't begin van 't volgende jaar (a) alhier aangestelt

*Govert
Bidlo.*

Insgelyks tot
Leiden
beroc-
pen.

GOVERT BIDLO. Deze is wegens zyne uitgegevene schriften en boeken in de Ontleedkunde als anders al te wel bekend, om hier veel van zynen lof te melden. Zyne groote en uitmuntende begaaftheid in 't stuk van de Anatomie, was oorzake, dat hy binnen korten tyd insgelyks van hier tot Leiden wierd gevordert, alwaar hy veele jaaren het ampt van Professor Anatomicus heeft bedient. Hem succeeerde

*Mauri-
cius Re-
verhorst.*

MAURICIUS REVERHORST, die zedert den jare 1694 tot zynen sterfdag als Professor Anatomico-Chirurgicus het Theatrum alhier met veel vlyt en naarfligheid heeft geassisteert. In 1722 dezer werreld overleden zynde, wierd kort daaraan tot zynen opvolger verkoren

*Thomas
Schwen-
ke.*

THOMAS SCHWENKE, die thans met veel roem dezelve plaats bekleed.

(a) By resolutie van den 14. Januarii 1688.

XXI. HOOFSTUK.

Beschryvinge I. van de Vleesch-hal; giste van dezelve aan den Hage. In den jaare 1544 een huis by de Magistraat daar toe aangekogt. Uit hoeveel banken deze halle bestond. Afzonderlyke Vleesch-stallen voor die van den Hove en Suppoosten in de Voorpoorte. Wanneer die van daar zyn geruimt. De kapel van 't St. Nikolaas Gasthuis in den jaare 1615 gekogt en tot een Vleesch-hal gemaakt. Keuren en Ordonnantien op de Vleeshouwers, zoo die in de halle hunne banken hebben als die voorheen van buiten op de Marktdagen komende, in 't openbaar met Vleesch te koop stonden. II. Van de Laken-hal, van ouds het wolle Wanthuis. Waar gestaan heeft. Buiten het zelve mogt geen laken uitgesneden werden. De Lakendraperie, in voorrige tyden alhier zeer florissant, was de hooftheering van den Hage. Keuren en Ordonnantien dienaangaande. Plegtige verkiezinge der Waardyns, by wien, en waarin hun ampt bestond. Wat soort van laken alhier bereid wierd. Deze heeringe is naderhand van tyd tot tyd verlopen, en de oorzaken daar van. III. Van het Groot Boterhuis; wanneer gestigt en hoedanigheid van 't gebouw. Lof van de boter alhier doorgaans, en in grooten overvloed te koop gebragt werdende. Ongemeene toeloop van koopers. IV. Van de Waag; waar voorheen gestaan heeft en aan wien het regt ouwlings toequam. Het Collegium Pharmaceuticum of Broederschap der Apothekers met derzelve kamer, zynde boven het woorengemelde Boterhuis en Waag, beschreven. Van het klein of stukken Boter-huis. VI. Van het Kooren-huis. Hoedanigheid van 't gebouw. Waar voorheen de Koorenmarkt plagt te wezen. Verhandeling van het Konstgenootschap van Pictura, hebbende zyne vertrekken boven het Koorenhuis. Uit wat Leden het bestaat. Deszelfs voorregten en regering.

DE VLEESCH-HAL.

An de studien en wetenschappen zullen wy voortgaan tot zodanige gebouwen, die in 't openbaar geschikt zyn tot koopmanschappen en handelingen, dienende tot onderhoud van 's menschen leven, onder welke in ouderdom wel eerst te voorschyn komt de *Vleesch-halle*, welkers regt en inkomen wel eer mede aan de Graaven hebbende behoort; Hertog *Aalbert van Beyer* by Handvest van den tienden September 1400, onder andere voordeelen aan die van den Hage heeft gegeven, en hen daar mede in dezer voegen begunstigt: „ Item toe hebben wy gegeven onsen „ Bueren en Luden in den Oilt-ambocht van der Hage voorsz. gese- „ ten alle renten, profyt en oirbair die comen en verschinen sullen

Vleesch-
hal.

Wel-
kers regt
en inko-
men eer-
tyds aan
den
Graaf
behoor-
den.

Gifte
van de
Vleesch
hal aan
den Ha-
ge.

In den
jaare
1544 by
de Ma-
giltraat
zekere
huizin-
ge daar
toege-
kogr.

„ van der Vleesch-halle in der Hage die *Jan* die *Leuwe* die Goud-
 „ smit plach te hebben, in sulker manieren, wair dat saeke dat onse
 „ inwoonende Luden binnen der Hage oirbairlic en profitelic docht
 „ die halle te houden, alsoe als zy by *Jans Leuwen* tiden gehouden
 „ is, soe soude dair of gaen tot ons Dorps behoef sulke nutscip,
 „ renten en profyt als dair of quame; Wair oic dat saeke dat voir
 „ den gemeenen oirbaer oirbaerlyker en profytelyker gevonden
 „ worde bi onsen Gerechte dat nu ter tyd is of namaels wesen sal,
 „ dat die halle en dat Vleischhuys niet en ware, soe soude een yege-
 „ lic Vleischhouwer vleisch houwen en verkoopen mogen tot linen
 „ besten profyt en oirbair als voir *Jans Leuwen* tiden geweest heeft.
 Welke gifte Hertog *Willem* by 't meergemelde Privilegie van den 6
 November 1407, aan den Haag verleent, nog nader heeft bekrag-
 tigt. Of nu die van den Hage zedert deze gifte een halle of vleesch-
 huis hebben gehad, en waar die gestaen heeft, dan of de Vleesch-
 houwers het vleesch aan hunne huizen hebben uitgevent en verkogt,
 gelyk hen by 't gemelde Privilegie mede was vergunt, hebben wy
 niet kunnen ontdekken, maar wel dat de Magiltraat in den jaare
 1544 hebbende aangekogt zekere huizinge, gelegen op de oosthoek
 van de Hoogstraat, altans voor 't meeste gedeelte bewoont werden-
 de by den boekverkooper *Ellinkhuise*, dezelve tot een nieuwe Vleesch-
 hal heeft doen bequaam maken. Dog dewyl de voorz. Regeerders
 zoo tot voldoeninge van den inkoop als verderen opbouw van deze
 halle geen genoegzaame penningen hadden, en ook niet in staat wa-
 ren om de jaarlyksche beden en subventien aan den Graaf te vol-
 doen, vermits de groote armoede en verval van den Hage, verzog-
 ten zy by een smeekschrift, om op 't lichaam van den Hage en 't
 inkomen van deze nieuwe halle te mogen verkoopen eenige lyfren-
 ten, 't geen Keizer *Karel*, als Graave van Holland, hen ter zom-
 ma van duizend gulden kapitaal by dit navolgende Octrooi gunstelyk
 accordcerde:

Octrooi
om op 't
corpus
van den
Hage en
't inko-
men van
de nieu-
we hal-
le te
mogen
verkoop-
pen
1000. gl.
capr.
aan lyf-
renten
en be-
vesti-
ging der
gifte van
de halle
door

„ **K**AERLE by der Gratie Gods &c. Wy hebben ontfaen die
 „ Kootmoedige Supplicatie van onsen wel beminden die Bailliu,
 „ Schout ende Gerechte van den Hage, inhoudende hoe dat 't voorz.
 „ Dorp ende Vlecke van den Hage ende d'ingesetenen van dyen
 „ over meenige jaeren veel scherpe jaeren zoo metter menigvuldige
 „ oorlogen ende ook invasie en overval van den voorz. Vlecke,
 „ by den Gelderschen gedaen, geheel verarmpt syn; dat mede die
 „ neeringe van de *Draperie*, 't welk die principaelste neeringe aldaer plach
 „ te syn, daer die ingesetenen hen mede geneerden, by nae geheel te nyet
 „ es, dat oock mede die voorz. ingesetenen overmits die menigful-
 „ dige lasten van onsen beden ende Subventien, dye sy Supplianten
 „ moeten dragen ende opbrengen, zoe by leninge als capitaale im-
 „ positie alsoo verarmpt en gedepopuleert syn, dat daer geen ofte zeer lut-
 „ tel personen syn gebleven, die hen yet vermogen, immers syn eenige
 „ dagelyx hem metter woone noch uytten voorz. Vlecke van den
 „ Hage transporterende, zulcx dat dye gemeenten van onser Vlecke
 „ van den Hage nyet mogelycken langer en is die lasten van den
 „ voorz.

„ voorſz Vlecke te dragen , aenſchouw mede genomen , *dat verre 't*
 „ *meestendeel van den Suppoosten van desen onsen Hove van Hollant met-*
 „ *ten Supplianten nyet en contribuieren, noch in eenige excysen ofte andere*
 „ *lasten en gelden ;* ende ten einde wy te bet verſtaen en de weeten
 „ mogen , de sobere ſtaeten van de voorſz Vlecke van den Hage en-
 „ de die diminutie en verganckelykheyt van dyen , ſoe es waerach-
 „ tig , dat de wyn en bier excys die in den jaere veertich ende daer
 „ te vooren gegouden heeft *XL I* ofte *XL II* hondert Carolus guldens
 „ of daer ontrent , 't voorleden jaer *XL III* niet en heeft mogen
 „ gelden *XX IX* hondert Carolus guldens , zulx dat de Supplianten
 „ metten voorſz incomple van den excyse nyet vervallen noch be-
 „ taelen en mögen heurluider portie van onse ordinaris beden ende
 „ die ordinaris lasten van den Hage ; hebben hier en boven die Sup-
 „ plianten tot gemeen welvaert van den Hage gekoft zekere huylin-
 „ ge , ſtaende an de markt zeer propys ende bequaem , om daer te
 „ mogen maecken een Vleisch-Halle , daer toe ſy luyden by Hooger
 „ memorien *Willem* , Paltsgrave op ten Rhyn , Hertoge in Beye-
 „ ren , Grave van Hollant , over meenige jaeren oetroy geobti-
 „ neert hebben , daer of d'extract van woorde te woorde hier na
 „ volgt :

Hertog
Willem
 van
 Beyeren.

„ Extract gemaect uyt zekere opene brieven van Oetroye ende
 „ Hantveſte by *WILLEM* by der genade Gods Palensgraeve op
 „ ten Rhyn , Hertoge in Beyeren , Graeve van Henegouwen , van
 „ Hollant , van Zeelant &c. verleent den Dorpe van den Hage ,
 „ uythangende bezegelt met een groot zegel van groen wassche in
 „ dubbelende ſtaerde , beginnende als boven &c. , ende eynden-
 „ de , gegeven tot Schoonhoven den ſellen dach in Novembri
 „ in 't jaer ons Heeren duifent vier hondert en ſeven. Ende ge-
 „ tekent ,

THEODORICUS POTTER.

„ Item ſullen onse goede luyden voorſz tot eeuwigen dage hebben
 „ en vryelyk gebruyken alle nutfchap , proufflyte en renten dier com-
 „ men , vervallen ende verſchynen ſullen mogen van excyse , vleysch-
 „ halle , viſchmarckte , kraene ende degelyx , tot oorbaerheyt ons
 „ gemeene Dorps ende Ambochts voorſz , ſonder ons of yemant van
 „ onsen wege des te bewinden. 't Voorſz geextraheerde articule
 „ ſtaande omtrent ten middewege van de originaele Brieve mitte
 „ ſelve originaele brieven gecollationeert ſynde , is bevonden ac-
 „ corderende op den *xxjⁿ*. dach Juni anno *XV C.* vier en veertich ,
 „ by my , ondergeteykent ,

PLUMEON.

„ Ende alſoe die Supplianten de voirſz. lasten nyet mogelyk en es
 „ langer op te brengen , ende dat ſy de gemeenten nyet en mogen
 „ by eenige impositie capitael belasten , alſoe die ingefetenen te ſeer
 „ verarmpt ſyn , ende dat ſelfde ſonder groote pericule ofte incon-
 „ venienten ook nyet geſchieden en ſoude , ſoe hebben ſy ons oit-
 „ moedelyken gebeden , dat 't ſelve aengeſyn ons believen wille
 „ henluiden te willen verleenen Oetroye , omme te mogen verkoo-
 pen

„ pen aen losrenten ter somme van drie hondert Carolus gulden ofte
 „ aen lyfrenten vyf hondert Carolus guldens 'tsjaers , omme de
 „ voorz lasten daer mede te mogen vervallen, ende dat ons insge-
 „ lyx believen wille te approberen en confirmeren 't voorz Octroy
 „ by onse Predecessieurs die van onsen vlekke van den Hage aen-
 „ gaende die Halle gegunt en verleent, alsoe die selve halle over-
 „ mits menigvuldige faulten die dagelyx bevonden worden, henluy-
 „ den grotelyk van node es te hebben en hen hier op verleenen on-
 „ se opene brieven van Octroy daer toe dienende ; ZOE EST ,
 „ dat wy de saeken voorz overgemerckt ende hier op gehadt 't
 „ advys eerst van onsen lieven ende getrouwen die luyden van onse
 „ Rekening in Hollant, ende daer nae van den Hoofden, Tresorier
 „ Generael en Gecommitteerde van onsen Domeynen en Finantien,
 „ den voornoemden Supplianten genegen wesende 't heurluyder
 „ voorz bede ende begeerte, hebben geoctroyeert en geaccordeert,
 „ octroyeren en accorderen, hen gevende oorlof ende consent uyt
 „ sonderlinge gratie by desen, dat syluyden op hen ende 't lichaem
 „ van onsen voorz. Vryheyt van den Hage ende specialycken op
 „ d'incommen van de nyeuwe halle sullen mogen verkopen lyffren-
 „ ten op twee lyffven den penning tiene ende op een lyf den pen-
 „ ning achte, totter somme van duysent Caroli guldens van twintich
 „ sluyvers 't stuk eens in hooftpenningen ende daer van de kopers
 „ overleveren heure brieven van verbanden ende constitutie in be-
 „ hoorlyke vormen ; behoudelyk dat daer inne consenteren den
 „ meefstendeel van den geenen die daerinne behooren te consenteren,
 „ indyen 't selve niet gedaen en es, ende uyt onser meerder gratie
 „ hebben geconfirmeert ende gevesticht, beliest, geratificeert, ende
 „ geapprobeert, confirmeren, vestigen, believen, ratificeren ende
 „ approberen mits desen onsen voorz. brieve 't voorz. Octroy dyen
 „ van onsen Vlekke van den Hage aengaende de Halle gegunt ende
 „ verleent, soe voorz es, ontbieden daeromme ende bevelen on-
 „ sen lieven en getrouwen die Hoof-Prezident en Luyden van on-
 „ sen Secreten ende Grooten Raide, d'eerste en andere Luyden van
 „ onsen Rade en Rekening in Hollant, den voorn. van onsen Finan-
 „ cie, Bailliu van den Hage ende alle anderen onsen Rechteren,
 „ Justicieren, Officieren ende onderfaeten, dien dit aengaen sal, dat
 „ sy den voorn. Supplianten doen, laeten en gedogen van deser on-
 „ ser gratie, Octroye, consent en confirmatie en van allen den inhou-
 „ den van desen gerustelyk ende vredelyk genieten en gebruyken,
 „ sonder hen te doene noch te laeten geschyen enich hinder, letsel
 „ ofte moeyenisse ter contrarie, want ons alsoe gelieft. Des t'oir-
 „ conden hebben wy onsen zegel hier aen doen hangen. Gegeven
 „ in onsen siadt van Bruyllele den xviii^{en}. dach van Julio in 't
 „ jaer ons Heeren duysent vyf hondert vier en veertich, van onsen
 „ Keyferrycke 't XXV. en van onsen Rycke van Castilien en an-
 „ deren 't XXIX. Onder op de ploye stond geschreven, By
 „ den Keyser, die Grave van *Lalaing*, Hoest-Heeren, *Jobanne*
 „ *Ruffault*, Heere van *Neufville*, Ridder, Tresorier-Generael, ende

„ de Mr. *Nicasius Claiszoene*, Gecommitteerde van de Finantie en
 „ andere tegenwoordigh.

Onderteykent,

VERREYCKEN.

Deze nieuwe halle bestond uit zestien stallen of vleesch-banken, dewelke by de Magistraat alle jaaren wierden verhuurt, niet aan den meestbiedende, gelyk nu, maar voor zekeren gezetten prys, zulks dat de eene bank niet meer gold dan de andere; en op dat de eene huurder geen meerder voorregt zoude hebben of genieten dan de ander, moesten dezelve stallen of banken by de bezitters na voorgaande lootinge van weeke tot weeke verwisselt werden, *beginnende voer aen de noortwestdeure van der halle rechts omgaende weder tot de noortwestdeure toe en weder soe voorts omgaende.*

Uit hoe-
 veel stal-
 len de
 nieuwe
 hal be-
 stond,
 en ordre
 in 't ver-
 wisselen
 der ban-
 ken.

Behalven deze Halle hadden die van den Hove al van ouds tot gerief hunner Suppooften een afzonderlyk Vleesch-huis of wel eigentlyk eenige vleeschstallen in de Voorpoorte van den Hove, daar eenige vleesch-houwers van buiten den Hage komende, met vleesch gewoon waren op zekere dagen voor te staan. Dus verleende het Hof al in den jaare 1517. aan zekeren *Jan* en *Paridon Pietersz.*, om in de gemelde Voorpoorte allerhande zoort van vleesch te mogen verkoopen, deze navolgende acte:

Afzon-
 derlyk
 vleesch-
 huis of
 stallen
 voor die
 van den
 Hove in
 de voor-
 poorte.

„ **O**P ten dach van huyden soe was by den Hove van Hollant toe-
 „ gelacten en geordonneert *Jan Pietersz* en *Paridon Pietersz*
 „ Vleyshouwers, poorters en inwoonders der stede van Leyden,
 „ omme alhier binnen desen Hove te comen of hoere gedeputeerden
 „ te schicken mit goede lieflicke rechtvaerdige vleych, omme 't
 „ selve aldair eenen yegelicken, dien 't belieft, te vercoopen, en
 „ slyten tot hoeren meesten oirbor en profite, en dit sonder contra-
 „ dictie van yemande, en soe lange als 't voorfz. Hof dat goetdunc-
 „ ken sal, sonder dair van gehouden te zyn yemande te responderen
 „ ofte yet te geven. Actum den xx. in Junio anno XV°. XVIIJ.
 „ Present *President Assendelft*, *Duvenvoirde*, *Mouryse*, *Jasp. Sas-*
 „ *bout*, *Hugo*, *Capella*.

Permis-
 zie aan
 twee
 perzoon-
 nen om
 aldaar
 aller-
 hande
 zoort
 van
 vleesch
 te mog-
 en ver-
 kopen.

Deze of diergelyke vryheid wierd by 't Hof op den 29 April 1522 aan den voornoemden *Paridon Pietersz.* en *Cornelis Cornelisze*, beide van Leiden gegeven. Ook gaf het Hof by acte van den 5 Julii 1563 (a) aan eenen *Joost Willemsz. Coeman*, zynen geswooren Bode, woonende in den Hage, verlot tot wederzeggen toe, om ten allen tyden met allerhande zoort van vleesch in de Gevangen-poort te koop te staan, mits dat zyn vleesch de keure van de Keurmeesters van den Hage onderworpen zoude zyn, en dat hy het zelve een halve stuiver op 't pond beter koop zoude leveren als in de Halle, dog wanneer de koopers aan den Hove te kennen gaven, dat hy zyn vleesch voor den aangenomen prys niet wilde leveren, wierd zyne

Nog
 aan ver-
 scheide
 andere:

Ffff

Com-

Commissie den 19 Maart 1565, *filio Curiae*, by den Hove opgechoort (b). Nog vinden wy aangetekent, dat eenen *Jan Hendriksz.* by acte van den 23. September 1578 (c) een gelyk consent van den Hove verwierf, als mede den 3 Augusti 1579 (d) *Jooft de Bruin*, woonende in den Hage.

Klagte van de Magistraat aan den Hove wegens wanordresdaar ontrent.

Maar wanneer deze Vlees-houwers naderhand hunne gegeven vryheid eenigermaßen quamen te buiten te gaan, staande de gansche week door en op alle uuren met hun vleesch aldaar te koop, en dat andere Vleesch-houwers van den Hage, de halle verlaatende, zig daar by en nevens voegden, zulks dat de Vleesch-hal daar door byna geheel verliep, viel in den jaare 1581 de Magistraat aan den Hove daar over klagtig, verzoekende, dat het Hof, in aanmerkinge van de groote armoede en beklagelyken toestand van den Hage, als zelfs niet konnende opbrengen de renten op de voorz halle staande, daar inne geliefde te voorzien, en wel inzonderheid, dat de Vinders van den Hage gemagtigt mogten worden, het vleesch in de Voorpoorte te koop staande, zoo wel te visiteren en bekeuren als het vleesch dat in de halle te koop gebragt werd; Waar op het Hof die van den Hage daar in willende begunstigen, by provisie deze modificatie en ordonnantie heeft gemaakt.

Ordonnantie van den Hove nopen-de de Vleesch-houwers in de Voorpoorte.

„ **A**lfoo Bailliu, Burgemeesteren ende Gerechte van den Hage
 „ den Hove van Hollant by requeste te kennen gegeven hebben, hoe dat heurluyder Predecesseurs zekere lange jaeren geleden
 „ gecocht hebben sekere huysinge staende alhier in den Hage op ten
 „ hoeck van de Hoochstraet, welke huysinge zyluyden tot heurluyder
 „ groote coste gemaekt hebben tot een vleysch-halle, hebbende
 „ festien stallingen, 't welk syluyden niet hebben connen doen sonder
 „ te furneren een groote somme van penningen, soo tot copinge van de
 „ voorz huysinge, als omme mede te vervallen die penningen, omme 't
 „ voorz huys bequaem te maken tot een vleysch-halle, welke penningen
 „ syluyden al meest genomen hebben op renten, daer mede die voorz halle
 „ als noch belast is; welke halle jaerlyx in huysre wel plach te gelden
 „ ontrent ter somme van twintig ponden grooten Vlaems. 't Is nu alsoo dat de
 „ Supplianten op Goede-vrydag laetsleden, na oude hercomen, de vleysch-houders
 „ van den Hage die voorz festien stallingen verhuurt hebben, die welke al te
 „ saemen niet meer gegouden en hebben dan *twalf ponden grooten Vlaems*,
 „ deurdien eenige van de vleysch-houders, die in den Hage plegen te
 „ woonen, en nu uytten Hage metter woon getrocken zyn, en ook eenige van
 „ buyten den Hage comende, hen vervorderen te staen in den Hofpoorte
 „ buyten de jurisdictie van de Supplianten: In welke Hofpoorte hier voortyts
 „ niet en plagen te staen dan vreemde vleysch-houders, en dat alleenlyk twee
 „ dagen ter weeke, als des saturday en maendach, en ook op anders geen
 „ uyren ofte tyt dan de vleysch-houders van den Hage en ver-
 „ mochten

(b) Zie vierden Memoriaalboek van Ernst fol. 128.

(c) Te vinden hierna onder de Bylagen VV. 1. loco.

(d) Zie mede Bylage VV. 2. loco.

„ mochten in de halle te staen, gelyk ook in alle de steden van Hol-
 „ lant de vreemde vleeschouders, in detelve steden van buyten co-
 „ mende, aldaer ook niet voorstaen en mogen, dan eenen dach;
 „ Ende alsoo die voorz. Vleysch-houders, die nu in de voorz. Hof-
 „ poorte staen, en mede in de halle plagten te staen, aldaer staen de
 „ geheele weeke, ook den geheelen sondach deur, en onder die
 „ predicatie: Ja dat meer is, een huys op 't Binnen-hof naest de
 „ huysinge van den Deurwaerder van de Camere van Rekeninghe,
 „ gehuyrt hebben, daer syluyden de beesten, die syluyden op 't Hof
 „ verkoopen, dagelyx slaggende zyn, 't welk grootelyx tendeert tot
 „ groote achterdeel van de Vleesch-houders van den Hage en dimi-
 „ nutie van de Halle-huyr, want dikwils yemant comende mitter
 „ haest aen de halle om vleysch te coopen, en dezelve, vermits de
 „ predicatie, vindende gelooten, loopt in de Hofpoorte en wort
 „ aldaer gerieft, waer deur de neeringe op te halle geheel cesseert:
 „ Ende is ook geschapen, overmits die voorz. disordre, en dat de
 „ Vinders van den Hage 't vleysch in de Hofpoorte ter merkt ge-
 „ bragt wordende, niet en mogen bekeuren, dat 'er apparentelyk
 „ groote infectien en siekten geschapen zyn te ryzen, overmits 't
 „ vleysch in de Gevange-poort te coop staende, ofte op dat Binnen-
 „ hof getlagen wert, dikwils geen vente goet en is, soo dat de Sup-
 „ plianten te vergeefs heure keuren op 't stuk van visiteeren van 't
 „ voorz. vleys en bysonder op desen tegenwoordigen tyt van de
 „ schapen (daer groot gebrek inne gevonden word) gemaekt sul-
 „ len hebben, soo verre als d'andere vry in der manieren voorz.
 „ heur vleys-sullen mogen vercoopen in de voorz. Hofpoorte, niet
 „ alleen tenderende tot achterdeel van de Burgerie van den Hage,
 „ maer mede tot achterdeel van den voorz. Hove, en alle de ge-
 „ meene Suppooften. Ende alsoo by de voorz. maniere van doen
 „ die voorz. Halle geschapen ware te comen tot niete ende de Sup-
 „ plianten evenwel belast blyven met de voorz. jaerlyxe renten daer
 „ toe staende, ten ware by den voorz. Hove hier inne behoorlyken
 „ voorsien worde; versoekende daerom de Supplianten dat allen
 „ den geenen, die in de voorz. Hofpoorte heurliedder vleys vercoo-
 „ pen willen, by den Procureur Generael van Con. Majesteits we-
 „ gen bevolen souden worden, dat syl. op geene andere dagen van
 „ de weeke 't selve en sullen mogen doen dan des Saterdaechs ende
 „ maendaechs: Ende op te selve dagen mittet selve vleys niet langer
 „ te coop en staen dan die Vleyschhouwers op te Halle doen en moe-
 „ ten. Ende dat voorts die vinders van den Hage geauthoriseert
 „ souden werden 't vleys in de Voorpoorte te coope staende, soo
 „ wel te mogen visiteeren en bekeuren als 't vleys dat in de Halle
 „ te coop gebragt wert: Soo ist, dat 't voorz. Hof eerst en alvo-
 „ rens hier tegens gehoort hebbende den geenen die in de Voor-
 „ poorte hun vleys vercoopen, geordonneert heeft en ordonneert
 „ mits desen, dat niemant van nu voortaan mit vleys in de Voor-
 „ poorte sal mogen staen dan vier dagen ter weke, als te weten,
 „ Maendach, Dynsdach, Donderdach, en Saturdach, revocerende
 „ sulx alle voorgaende acten den selve dienthalven hier voormaels
 „ verleent: Ende sullen hun vleesch aldaer niet mogen vercoopen

„ voor en al eer 't selve gevifiteert fal fyn by de Vinders van den
 „ Hage, daer toe 't Hof die selve autorifeert mits defen: Ende of
 „ daer eenig vleys by de voorfz. Vinders van den Hage bevonden
 „ worde ongaef, fullen die felvige Vinders dat bekeuren, en die
 „ boete daer toe fttaande genieten. Ende dit alles by provifie en tot
 „ anders by den voorfz. Hove fal wesen geordonneert. Gedaen in
 „ den Hage den 13 Martii 1581.

Dezelve
 ftonden
 mede
 met
 vleefch
 te koop
 op de
 zaal van
 't Hof.

De Staten van Holland hadden al by refolutie van den 19 Augusti 1580 op 't vertoog van de *Pagters* van 't Belfiaal verftaan, dat van nu voortaan alhier in den Hage, 't zy op de Zaal of in de Gewangendoort geen Vleefch verkocht zal worden, ten zy 't selve binnen den Hage geflagen en aldaar by de Vinders als vooren bezien zal wesen. Uit welke Refolutie ook nog kortelyk aan te merken is, dat de Vleefch-houwers niet alleen in de Voorpoorte van den Hove, maar zelfs op de Zaal van 't Hof met vleefch ten behoeve van de Suppooften te koop ftonden.

Nieuwe
 klage
 van de
 Vleefch-
 houwers
 van den
 Hage
 aan de
 Societeit.

Dit voorftaan met vleefch in de Voorpoorte van den Hove duurde nog na den jaare 1600, want als de gemelde Vleefch-houwers quamen te overtreden en grootelyks te buiten gingen de ordre hen by de voorfz. Ordonnantie van den Hove Provinciaal voorgefchreven, en dat zy vervolgens in plaatze van vier dagen de geheele week met hun vleefch weder aldaar te koop ftonden, vielen de Vleefch-houwers van den Hage in den jaare 1604 daar over klagtig en vervoegden zig ten dien einde aan de Heeren van de Societeit, verzoekende, dat daarin mogte worden voorzien, en zodanige ordre gefteft, als tot inteugeling van de meergemelde Vleefch-houwers dienftig en nodig zoude geoordeelt werden. Welke mondelinge klage by het Collegie van gemelde Societeit zynde gehoord, is daarop by Refolutie van den 6 April des zelve jaars verftaan, dat men volgens zekere oude ordre van den Hove van den jaare 81 den Vleefch-houwers in de voorfz. Voorpoorte zal laften hen daar na te reguleren, en over zulks alleen voor te zitten vier dagen, als Maandags, Dingsdags, Donderdags en Saterdags, sonder meer, en dat die voorfz. order ten dien einde zal werden gepubliceert. Naderhand zyn deze vleefchftallen ten gevalle van die van den Hage van daar geruimt, zulks dat de Suppooften, die voorheen door de Graaven met merkelyke voorregten zyn begunftigt geweest, gelyk wy ter bequamer gelegentheid hoopen aan te toonen, nu met en nevens de burgers hun vleefch in de Halle gaan koopen.

Voor-
 zieninge
 daartegen.

Nader-
 hand de
 voorfz.
 Vleefch-
 ftallen
 geheel
 van daar
 geruimt.

De Kapel van St. Nikolaas Gasthuis in 1615 van de Regenten gekogt en tot een Vleefch-hal gemaakt.

In den jaare 1615. heeft de Magiftraat het Koorenhuis, fttaande aan de dagelyksche Groen of Warmoes-markt, voorheen de kapel van 't Sint Nikolaas Gasthuis, met de huizinge ten weften daar aan gelegen, van de Regenten van 't gemelde Godshuis gekogt, gelyk uit den brief, dien wy hier vooren onder het hoofddeel van 't *Sint Nikolaas Gasthuis* hebben opgegeven, kan gezien worden, en dezelve kapel tot een Vleefch-hal gemaakt, welke de Magiftraat na het verplaatzen van de *Wage (e)*, die na de getuigeniffe van Bor

(e) De *Wage* wierd toen van daar gebragt agter de kerk ten weften in 't floop, van ouds bekend met den naam van de *Sak*. Zie verders hierna op 't artikel van de *Wage*.

DE VLEESCH-HAL.

Bor (f), daar by geaccommodeert was, merkelyk heeft vergroot, bestaande tans in 39 stallen of vleesch-banken, welke alle jaar na oude gewoonte op Goede-vrydag onder de gezamentlyke Vleesch-houwers, voor merkelyk hooger zomne als voorheen, by opveilinge aan de meestbiedende van hen werden verhuurt, want daar alle de banken in voorige tyden op 't meest maar hebben kunnen gelden ontrent de twintig ponden grooten Vlaamsch, komezende nu meer dan tien duizent gulden te zamen te beloopten (g), 't geen klaarlyk aantoonde den jegenwoordigen florifanten staat van den Hage en teffens den grooten aanwasch der ingezetenen.

Wyders zyn ten allen tyden over de Vleeschhouwery alhier veele goede reglementen en ordonnantien geweest, zynde by een speciale Keure dienaangaande by de Magistraat geconcipieert en by den Hove geapprobeert den 20 April 1556 art. 12 verboden, geen koeien of ossen (die men by klein gewigt in de halle wilde verkoopen) te mogen slagten, ten zy men die alvorens hadde gebragt aan een paal, staande by 't H. Kruis op de markt, en doen bezien ten minsten door twee Vinders (die anders vier in 't getal waren) zonder dezelve van daar te leiden, eer zy gebranttekt waren, 't welk gedaan zynde, terstond moesten geslagt, en de huid van 't beest weder gebragt werden voor 't Kruis, om van de Vinders op nieuw bezigtigt te werden, waar voor de Vinders quamen te genieten een halve stuiver. Maar het 3. artikel van dezelve Ordonnantie bragt in 't reugard van de vrouwluiden een groote preciesheid mede; luidende aldus: „ Gebieden daaromme, dat geen Vrouwsperzoonen in de „ Halle sullen mogen staan om vleysch te verkoopen, dan achter de „ bank van heurluyder mans ofte knecht en anders niet, sonder „ voor de stallen te mogen comen ofte staan, om yemant, die in de „ Halle komt om vleych te kopen, te mogen aanroepen, en dit op „ de boete van 15 stuyvers voor de eerste reyse, enz. Dog deze loffelyke keure schynt by vervolgt van tyd in ongebruik te zyn geraakt, zulks men jegenwoordig meer vrouws dan mans-perzoonen in de banken ziet voorzitten.

Behalven de Vleesch-houwers, die vaste banken in de Halle hadden, quamen 'er in voorige tyden nog andere van buiten, die op de gewoonlyke Marktdagen met vleesch op de straat te koop stonden, en 't zelve by penninks waarde aan de ingezetenen verkogten. Maar als deze buiten-luiden ontrent den jaare 1556 geheel en al agterbleven, en dat het vleesch daar door tot eenen merckelyk hoogen prys steigerde, stellende de Haagfche Vleesch-houwers daarop zulke markt als hen behaagde, „ vond de Magistraat goed daarinne te „ voorzien, en op dat de burgeren hun gerief tot eenen redelyken „ prys zouden kunnen bekomen, ordonneerde mits dien by de bo- „ vengemelde Keure, dat alle vreemde luyden op de vrye markt „ van der weeke (en des Saterdaechs) met hoir vleysch alhier sul- „ len mogen commen, omme 't selve als dan ontrent die Halle op

Ffff 3

ter

(f) Nederl. Hist. op 't jaar 1576. IX boek. pag. 143.

(g) In den jaare 1724 bedroegen de banken te zamen 9545. gulden in 't jaar 1725. 10347. gulden.

Dezelve bestaat uit 39 stallen die jaarlyks aan de meestbiedende verhuurt werden.

Ordonnantien en Reglementen voor de vleeschhouwers.

Geen Vrouwslui met vleesch te koop te staan.

Behalven deze Vleeschhouwers voortyds nog andere buyten de Halle.

Orde vande Magistraat tot weering van disorders daar door veroorzaakt.

„ ter fraecte by penninks wairde te flyten en te vercoopen, nyet jegenstaende eenige Ordonnantien, die ter contrarie van defen mogen wesen, die mits defen by den Gerechte te nyette gedaen worden; Behoudelyk dat dezelve vreemde luyden ofte perloonen gehouden zullen wesen, behoorlyke Certificatie te brengen onder den Zegel van den Schout, daer syluyden woonachtich syn, als dat die zelve beesten, die zylyuden binnen dezer vleecke brengen om te vercoopen, gesont, gans en gave waren als zy die sloegen, sonder eenige gebreken te hebben of dat die zelve beesten verdroncken of deur eenige gebreken zelve gestorven souden mogen wesen in eeniger manieren. In latere tyden zyn andere Keuren en Ordonnantien op de Vleesch-halle en 't slagten van beesten gemaakt, by dewelke deze *oude gewoonte en costume* is afgeschafft en vernietigt geworden.

DE LAKEN-HALL.

LAKENHAL, van ouds het wolle Want-huis.

Waar gestaan heeft.

Buiten dezelve mogt geen laken uitgesneden werden.

't Welk in verzuimenis geraakt, door Vrouw *Jacoba* vernieuwt,

Behalven de Vleesch hal was 'er in oude tyden nog eene LAKENHAL, welke men op zyn oud Duitsch het WOLLE WANTHUIS noemde, en den Graaven toebehoorde, dog waar dezelve Halle eigentlyk gestaan hebbe, hebben wy met geen volle zekerheid kunnen opspeuren, alhoewel men uit het Octrooi (*b*) by de Staten van Holland den 9 Julii 1577 aan 't St Nikolaas Gasthuis alhier verleent, zoude moeten besluiten, dat het zelve binnen het voorsz. Gasthuis heeft geweest, nadien „ de Staten, voor zoo veel in haar is confirmerende en vernieuwende het Octroy van de koorn en elle-maate „ wel eer door Hertog Aelbrecht aan 't voorsz. Gasthuys gegeven, „ aldaar zeggen, dat zy de Gasthuysmeesters gunnen en autoriseren „ de kooren-maat en elle-maat te mogen ontfangen, lichten en beuren binnen den voorsz. Gasthuysse over de geene die met eenich „ koorn of andere waeren, die men met der elle ofte mate uytmeet, „ ter markt sullen komen, ende dezelve tot dien eynde te mogen „ constringeren haere stal - plaatze te mogen houden binnen den „ voorsz. Gasthuysse als na ouden gebruyke en Octroye boven geroert. In deze Halle moesten de Lakenkoopers uit den Hage en Haagambagt met hunne lakenen voorstaan, en ieder daarin een bank of stal gehuurt hebben, buiten welke zy geene lakenen vermogten uit te snyden. Dit wilden de Graaven nauwkeurig waargenomen en agtervolgt hebben, zulks dat, wanneer daarin door den tyd eenige verzuimenisse en nalatigheid ware gepleegt, Vrouw *Jacoba* in den jaare 1417 by een speciaal Placcaat het zelve dede vernieuwen, stellende tegens de overtreders van dien zekere zwaare boeten, welke zy wilde, dat door den Bailliu van den Hage zonder eenige oogluikinge of verdrag zouden werden ingevordert. Alle het welke Hertog *Philips van Bourgondie* eenige jaaren daarna weder op nieuws dede afkondigen, waar van de woorden in dezer voegen zyn luidende :

Phi-

(*b*) Zie dit Octrooi onder het Hoofddeel van 't St. Nikolaas Gasthuis, pag. 433.

„ PHILIPS by der gratien Goids Hertoge in Bourgoingne, van
 „ Lothryk, van Brabant en van Limborch, Grave van Vlaende-
 „ ren, van Arthoys, van Bourgoingne, Palatyn van Henegouwen,
 „ van Hollant, van Zeelant en van Namen, Marcgrave des Heyligen
 „ Rycx, Heer van Vrieslant, van Salins en van Mechelen, ontbieden
 „ en bevelen allen onsen goeden luyden en gemeynen Buyren van der
 „ Hage en Hage-Ambochte gezeten en elks bysonder, dat sy geen-
 „ rehande wolle laken buyten onsen Wanthuse by der ellen vut en
 „ snyden noch en vercopen, ten sy dat sy een stalle gehuert hebben
 „ binnen onsen Wanthuyse, als van outs costumelic es geweest;
 „ Ende waert dat sake, dat yemant hierenboven dede, die soude
 „ tegens ons verbueren drie pont alsoe dicke en menichwerven als hy
 „ daer mede bevonden worde, Ende ontbieden en bevelen vorder
 „ onsen Bailju van der Hage, dat hy hier op waerde en wachte,
 „ en die voirsz boete van eenen yegeliiken ofneme tot alre tyt als se
 „ verbuert wordt, sonder yemant des te verdragen, om ons goede
 „ rekeninge en bewysinge daer af te doen. Dit sal gedueren tot on-
 „ sen wederseggen. In oirconde desen brieve bezegelt mit onsen ze-
 „ gele hier an gehangen: Gegeven up ten vyffsten dach in Aprille an-
 „ no M. CCCC. zeven en dertich naer den loope van onsen Hove.

en door
 Philips
 van Bour-
 gondie
 in der
 beveeltigt
 werd.

En 't was derhalven uit kragte van dit Placcaat, dat de Rentmees-
 ter Generaal van Noort-holland, als Superintendent of opperste Re-
 gent van het voorsz. Gasthuis, nevens den Procureur Generaal by
 monde van den Advocaat Fiscaal in den jaare 1497 tegens den nala-
 tige Waninyders en Linne-lakenkoopers den volgenden eisch deden;

„ OP ten voorsz dag soe compareerde voor den voorsz Hove die
 „ Rentmeester en Procureur Generael van Hollant en de Vries-
 „ lant, ende dede by monde van den Advocaet Fiscael proponeren
 „ en seggen, dat 't Gasthuys van Sinte Nicolaes alhier in den Hage
 „ voirtyds gefondeert en geïnstituert is by den Graven en Gravin-
 „ nen van Hollant, Voorfaten van myne genaden Heere tot dien eyn-
 „ de, *dat men aldair tot allen tyden ontfangen soude mogen arme siecken*
 „ *en miserable perfoonen, die niet doen of hoer cost wynnen en kunnen,*
 „ daer toe doterende en *gevende zekere renten* en byzonder die wage
 „ en die markte van den lakenen, dat alle Lakencoepers van wollen
 „ en linnen tot alle markdagen hoir stallinge en hoir markdagen hou-
 „ den souden en sculdich soude wesen *te staen in dat voorsz Gasthuis*
 „ en dair van te betalen stalgelt ende anders dair toe behoerende;
 „ Insgelycx dat nyemant en soude mogen wegen of doen wegen bo-
 „ ven zes pont zwaers wegende anders dan in die wage van dat
 „ voirsz Gasthuys en dair of betalen soude 't recht dair toe van outs
 „ staende, van welke prouffyte en emolumenten deze voirsz armen
 „ en miserabelen gesuffenteert, en gevoet souden mogen werden;
 „ Ende indien yemant contrarie van 't gunt dat voorsz is dede en be-
 „ vonden wacre gedaen te hebben, soe souden die verbeuren tot elc-
 „ ke ryse drie ponden van XL. grn: 't pont; Welke voorsz Ordon-
 „ nancie te maken en te doen onderhouden, zyn die regalia van den

Eisch
 van den
 Rent-
 meester
 en Pro-
 cureur
 Gene-
 raal con-
 tra de
 Want-
 snyders
 en linne
 laken-
 kopers
 van den
 Hage.

Pro-

„ Procureur, en macht die te stellen en meer andere gelyke zulcx nae
 „ zynen genaden belieste, en is dat voorsz Gasthuys van dese voorsz
 „ ghilte en Ordonnancie in rustige possessie geweest soe lange tyden
 „ datter geen memorie van menschen contrarie van dien en is. De-
 „ sen niettegenstaende soe zyn deze Wansnyders van lakenen en die
 „ Lindevercoepers hunl. vervorderende vuyt hoir selfs auctoriteyt tot
 „ alle markdagen wolle en linde lakenen te vercoopen en hoir stallen
 „ te nemen buyten den voorsz Gasthuysen aldaer hunl. belieft, sonder
 „ te betalen alsulke profyite als dair toe van stallinge staende zyn,
 „ den voorsz Gasthuysen tot grote prejudicie en tegens die fondatie en
 „ ghyte van mynen genaden Heere en zyne voirsaten, en van gelyke
 „ soe doet een yegelicke weegen, aldair hun belieft, sonder te kom-
 „ men in den voorsz Gasthuysen en aldair te betalen 't recht, in ma-
 „ nieren als 't voorsz is, zoe dat mits desen dat voorsz Gasthuys en
 „ *alle armen en miserable personen aldair in wesen* gescepen zyn die
 „ anders up te leven niet en hebben, te vergaen en tot niente te com-
 „ men, Soe dat dese voorsz eyschers, die sculdich zyn alle arme en
 „ miserabele personen voir te staen en sonderlinge die dotatie en fon-
 „ datie van mynen genaden Heere en syne voirsaten, die mits desen
 „ vergaen en te nyente commen souden, zyn dairomme clachtich
 „ gecommen an myne genaden Heere en hebben vercregen brieve
 „ van mandementen, vuyt crachte van den welken een yegelic bevolen
 „ is geweest te achtervolgen ende te onderhouden deze voorsz ordon-
 „ nancie *alsoe wel van de stallen van Lakenvercoepers, omme die te on-*
 „ *derhouden in dat voorsz Gasthuys als oick van de wagen*, Ende alsoe
 „ zekere wansnyders en andere sonderlinge van die stallinge te houden
 „ tot elke manendage in manieren als 't voorsz is hunl. dair tegens op-
 „ poseren, zoe is den zelven dach beteykent op huyden dienende.
 „ Soe concludeerde die voorsz Eyschers dat deze voorsz opposanten
 „ gecondemneert sullen wesen te onderhouden en te achtervolgen de-
 „ se voorsz Ordonnancie, te weten, *dat zyluyden tot elke manendach*
 „ *gehouden sullen wesen hoir stallinge te nemen in dat voorsz Gasthuys*
 „ *en aldair hoir lakene 't sy wolle of linden te vercoopen en stalgelt te*
 „ *betalen nae oude coustuymen*, insgelycx gecondemneert sullen wesen
 „ te achtervolgen dat andere voorsz point van die wage, te weeten,
 „ dat zyluyden niet mogen of doen wegen en zullen boven zes pont
 „ zwaerts, dan in die wage van dat voorsz Gasthuys, en dair van
 „ oick betalen als 't van ouds coustumelicken is te geschiene, Ende
 „ dit alle te zamen op die peyne en verbuernisse van drie ponden alsoe
 „ dicke als die contrarie van desen bevonden zullen werden gedaen
 „ te wesen, ende dat by derzelver Sententie dat voorsz Gasthuys en
 „ Regierders van dien gereleveert sullen wesen van alsulke verfuyme-
 „ nisse en negligentie van deze voorsz Ordonnancie en anders gebe-
 „ licht en gedaen mogen hebben, soe dat dese negligentie en verfuym-
 „ menisse den selven Gasthuysen en Regierders van dien niet hinder-
 „ lic of tegens gaen en sal in eeniger manieren; makende in cas van
 „ processe eysch van costen. Omme op welken eysch t'antwoirden
 „ Mr. *Melis Sael* als Procureur van de voorsz Wansnyders dach ge-
 „ nomen heeft den eersten rechte dach van ougft naesten, ende ver-
 „ socht copye van den voorsz fondatie daer op sy hen sonderende sou-

noegzaam uit een Ordonnantie van den jaare 1440 op 't stuk van het verkiezen en beëedigen van de Waradeers nog gezien werden, welke wy om deszelfs oudheid alhier zullen uitschryven.

Ordonnantie op de Waardyns van de Draperie in den Hage.

„ **I**N der manieren hier na gescreven is geordonneert by den Rade
 „ myns genadichs Heeren Hertoge van Bourgongie gecommitteert
 „ ten faken synre Lande van Hollant en van Zeelant, hoe men jair-
 „ lyx die Wairdeyns van der Draperie in den Hage kiesen sal; Eerst
 „ sal die Bailju van der Hage in der tyt wesende van myns genadichs
 „ Heeren wegen vermaenen den Scout en Scepenen van der Hage by
 „ hoiren eede, die sy mynen genadigen Heere en den Ambochte of
 „ Dorpe van der Hage gedaen hebben, dat sy kiesen sullen goede no-
 „ table personen van goeder consciencie, die hun nutte en oirbairlic
 „ dunken sullen Wairdeynen te wesen; Oic sal die Bailju den Scout
 „ en Scepenen vermanen by den zelven eede, dat sy dese Wairdey-
 „ nen niet kiesen en sullen om yements vervolch, noch om bede,
 „ noch om gunste, noch ghifte, noch mye, noch om partye, noch
 „ om lief, noch om leet, noch om geenre hande faken willen dair
 „ hun iement in verbosen mochten, dan alleen ter eeren myns gena-
 „ dichs Heeren en der Hage en om oirbair en profyt van der Drape-
 „ ryen aldaer, en dan sal die Bailju wt treden van den Scout en Sce-
 „ penen; Ende als dese Wairdeynen aldus by den Scout en Scepe-
 „ nen gecoren sullen wesen, so sal die Bailju weder incomen ende
 „ die terstont van myns genadichs Heeren wegen eeden na wtwyfin-
 „ ge der Keuren dair op gemaect, en hun in den selven eede verma-
 „ nen, dat sy den Bailju alle breucken, die in der Draperie vallen,
 „ claerlic aenbrengen sullen tot alre tyt als die gebueren en verschi-
 „ nen, op dat hy die tot myns genadichs Heere behoef berichten
 „ mach als dat behoeren sal. Gedaen in den Hage by mynen Heere
 „ van *Yffelsteyn*, Heer *Florys van den Abeele*, Heer *Gerrit van Zyl*,
 „ Heer *Arent van Gent*, die Rentmeester *Willem van Naeldwyk*,
 „ Mr. *Pieter van Beostenszwene*, *Clais van Diepenborch* en *Jan van*
 „ *der Mye*, op ten xxiij. dach in Mairte A^o. XIIIIC. XXXIX.
 „ *stilo Curie*.

Waar in het ampt

De Waardyns, die alle jaaren op den Goeden-vrydag alhier in den Hage wierden gekoren en geëed, waren vyf in getale, en hun ampt be-

„ dat oic den Hage geprivilegeert was by de Graven te Hollant, keuren te mogen mae-
 „ ken tot nutschip en oirbair van den Hage by boeren dagelicken Rechter en by de Scepe-
 „ nen; Ende dat wt crachte van dien over lange jaeren diversche Keuren gemaiect
 „ hadden geweest, hoe en in wat manieren van lengte, breedte en anders die la-
 „ kenen in den Hage gemaiect, gehavent en gefegelt souden worden up gecorrigeert
 „ te syn, die te contrarie dede; en datter onder anderen een Keure gemaiect hadde
 „ geweest, dat die voirnoemde lakenen lang souden wesen sestien ellen, ende dat
 „ een yegelijk syne lakene ter pairtze brengen zoude als zy gemaiect waren en ge-
 „ droicht, om een vol-loot en die breedte en die lengte dair van te nemen, op
 „ zekere boete dair toe staende, enz. Zynde de sententie daar op gevolgt, ge-
 „ dagtekent den den 24. Maart 1469. *sec. curf. Curie*, en geregistreert in 't Memo-
 „ riaal- en Sententie-boek gequoteert N. fol. 24-27.

bestond hier in, dat ze voor het reeden en drapieren van de lakenen zorge moesten dragen, dat dezelve van zulke stoffe, waarde en lengten wierden gemaakt, als by de Keuren gestatueert was, en oordeelen of waranderen wat soort van looden-munt of stempel aan ieder laken, na zyne deugden, moeste geslagen of gehangen werden, en daar in eenig gebrek vindende, den Gerechte aan te brengen, om daar in voorzien te werden. En derhalven plagt men in zommige steden (1), daar deze laken-bereidinge insgelyks floreerde, altyd daags voer de verkiezinge van de voorn. Warandeers, in de kerken te bidden, dat God Almagtig de herten der geenen, in welker handen de verkiezing stond, alzoo wilde regeeren en bestieren, dat zy wyze, vroomme en verstandige mannen mogten aantellen. Volgens het eerste artikel van de provisioneele Instructie voor Burgemeesteren van den 6. Julii 1560, wierden zy uit voorgaande nominatie van de Magistraat, by den Stadhouder, of in zyne absentie by den President van den Hove van Holland verkoren. Ook waren 'er Raam-meesters, die drie in 't getal waren, en 't opzigt hadden over de raamen, het droogen, hangen, enz. van de lakenen. Deze vinden wy vermeld in eenen brief van den jaare 1501 den 8. Februarii, waarby zy voor Schepenen van den Hage constitueren ten behoeve van de H. Geestmeesters zekere renten op den Raem, belegen ten zuyden Willem Vofsen land, ten westen St. Elisabeths Susterhuys, en ten noorden de gemeene Bueren van den Hage. Van de verdere Officianten, Opzienders en Bedienden, die tot deze neeringe behooren, en in andere steden, daar de laken-draperie nog in vollen bloei is, bekend zyn, hebben wy geene benamingen gevonden, schoon wy onderstellen datz'er geweest zyn.

De lakenen, die in den Hage bereid wierden, waren even gelyk in de Hollandsche Steden, daar de Laken-Draperie gehanteert wierd, grove lakenen, werdende alleen binnen Delft gemaakt de puiken, alzoo genaamt, om datze van de beste en fynste wolle gewerkt wierden (m). Deze lakenen wierden met den voet gevolt op 16 ellen en op raamen gerekte tot 20 ellen, daer ze op gesponnen wierden, op dat men door deze rekkinge te beter zoude kunnen kennnen de deugd of de gebreke derzelve; en na dat ze door de Waardyns by klaaren sonneschyn, en anders niet, op de raamen geoordeelt waren, wierdenze na hunne deugd en waarde gezegelt of bleven ongezegelt leggen. Deze Hollandsche lakenen, in diervoegen bereid, wierden buiten 's Lands zeer gewilt, en byna de gansche wereld door getrokken; maar wanneer de Engelschen, die de Laken-makens-konst den Nederlanders hadden ontvreemt en in hun Land overgebracht (n), hunne lakenen, die op een heel andere wys wierden gemaakt, mede

Gggg 2 aller-

van de
Waardyn be-
stond,

By wierd
dezelve
wierden
verko-
ren.

Raam-
mrs. en
wat hun
werk
was.

Wat
Lake-
nen al-
hier be-
reid
werden:

(1) Orlers Besch. van Leiden pag. 177.

(m) Zie hier tegens den Heer van Bleiswyk in zyne Besch. van Delft pag. 596 en 693.

(n) Wanneer en by welke gelegentheid dit geschied zoude zyn, zie daar op na Eman. van Meteren, Nederl. Hist. lib. 3. pag. 58. verso b. en Bleisw. pag. 693. en 694.

Die van den Hage nevens andere steden ter dagvaart ontboden over het weeren van frauden in de laken-draperyc.

allerwegen begonden te verzenden, viel'er in den jaare 1550 klagte by de Staten van het Ryk aan de Rade van State; Waar op de Steden van Holland, welke haar met de Laken-Draperie geneerden, als Haarlem Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam nevens den Haag en Naarden, door den Hove van Holland tegens den 3. October van 't zelve jaar in den Hage ter dagvaart ontboden wierden, omme agtervolgens 't schryven van de Heeren van den Rade van Staten aan de Regeerders van Haerlem en Leyden, te adviseren eenige bequame middelen, daarby geremedieert souden mogen werden de frauden, die de Staten van den Ryke sustineren te gebueren in de wolle lakenen. Het antwoord en advys, 't geen de Gedeputeerden der gemelde steden (o), na dat 't inhouden van de voorfsz missive by de Heeren van den Rade van Holland, en ook daer na by den Advocaet ben was geproponeert en voorgehouden, ten voorfsz dage, na voorgaande communicatie, deden zeggen en verklaren, behelsde, (p) dat alle de lakenen, die binnen

„ den Lande van Hollant gemaakt werden, alle grove lakenen syn,

„ behalven de Puycken binnen Delft gemaakt, die in seer kleynen getale

„ gemaakt, en binnen Holland gesleten werden, en syn van kleyne pryse,

„ dewelke nogtans hoogen en lagen na de dierte van de wolle en ver-

„ we; alle welke Hollandfche lakenen gevolt werden met de voet op

„ festien ellen, ende op de ramen gerekt tot twintig ellen, daer sy

„ op geweven syn, op dat men door deselve reckinge te bet soude mo-

„ gen kennen de deugt ofte gebrek van deselve, als van gespin, maek-

„ sel, de ongelykheyd van draet, haer verwe, stapel ende diergely-

„ ke, ende na dat deselve by Waerdyns by klare sonneschyn, en an-

„ ders, niet geoordeelt werden op de ramen, werden deselve na haer

„ deugt gezegelt, ofte blyven ongezegelt, ende als die gekrompen

„ ofte in 't water gestoken werden, blyven op de voorfsz lengte van

„ festien ellen, soo dat by de reckinge van deselve lakenen op de ra-

„ men niemant geprejudicieert en mag werden, ende oock niet daer

„ van eenige klagten gekomen en syn, en moeten alsoo op de ramen

„ geslagen en gerekt werden, of de neeringe van de Drapperye zou-

„ de daer door in den Lande van Hollant vergaen ende de koopman

„ bedrogen werden, sulks soo wanneer eenige faute in de voorfsz lake-

„ nen bevonden werd, soo en werden de voorfsz lakenen niet geze-

„ gelt, maer terstond met 'er daed gekrompen ende niet uyt den lan-

„ de gevoert, ende dat ten eynde niemant by deselve bedrogen en

„ zoude werden; Ende alsoo geen van de voorfsz Hollandfche lakenen,

„ ofte zeer weinig in Duytschland gebracht en werden, behalven al-

„ leen eenige Amsterdamsche lakenen ende soo voorfsz is, dezelve al

„ grove lakenen syn, dewelke die van de Staten van den Rycke on-

„ der de Ordonnancie, by de Keyzerlyke Majesteit. gemaakt, niet

„ en begeeren gecomprehendeert te hebben, zoo waer 't nodeloos,

„ eeni-

(o) Die van den Hage zonden drie Gedeputeerden, met namen, *Michiel Louis*, *Cornelis Mus* en *Cornelis Aertsz*.

(p) Geregistreert in 't tweede Register van de zaken van den Lande van Holland, gehouden ten tyde van Mr. *Adriaan van der Goes*, Advocaat van 't zelve Land, op het jaar 1550. pag. 16. ; als mede in het tweede Memoriaal-boek van *J. van Dam*, Griffier van den Hove, fol. 228.

„ eenige Ordonnantien, die ook zeer divers fyn, daer van over te
 „ fenden; maer alfoo de fouten en gebreken, daer de Staten van den
 „ Rycke over klagen, meest vallen in de Engelsche lakenen, die al-
 „ leen op't ooge van den koopman gemaekt werden, zonder dat de-
 „ selve by eenige gefwooren Waerdyns gewaerdeert werden, ende
 „ met molens allegader gevolt werden, daer door groote ongelyk-
 „ heit in deselve lakenen valt, en het selve willende met recken op
 „ de raem remedieeren, en mede deselve reeking doen zonder eeni-
 „ ge Ordonnantie, soo breed en soo lange als een yegelyk wil, dunkt
 „ deselve Gedeputeerden te wesen oorfaeke van de klagten van de
 „ voorz Staeten van den Rycke, daerinne (onder correctie) na goed-
 „ dunken van de voorz Gedeputeerden, men soude mogen remedi-
 „ eeren, mits interdicerende de bereyders van de lakenen, met molens
 „ gevolt, dezelve als die geverwt zyn, niet te recken ofte te trecken op
 „ eenige ramen; ende dat voorts die van de Staten van den Rycke sou-
 „ den mogen maken Ordonnantien en Politien, dat geen Wansnyer
 „ eenig laken zoude mogen uytsnyen ofte verkoopen, ten ware 't zel-
 „ ve eerst in't water gestoken en gekrompen waere, gelyk in de Hol-
 „ landsche lakenen geobserveert werd, welke antwoord by den Ad-
 „ vocaet gedaen, en den Hove van Holland by geschrifte overgele-
 „ levert fynde, hebben belast, deselve den Rade van State over te
 „ zeynden.

Op gelyke wyze wierden die van den Hage, nevens de steden
 Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Hoorn,
 Naarden en Weesp in den jaare 1562 den 26. Mei, door het Hof be-
 schreven op 't stuk van de Weverye, wanneer zy hunnen Secretaris
Matthys Bennink alleen als hunnen Gedeputeerden ten Hove zonden.
 Het advys der gemelde Steden bestond hier in:

„ Alfoo tot kennis van de voorz Steden en Plaatzten, hen gene-
 „ rende met de draperye, gekomen is, en by experientie bevonden
 „ werd, dat overmidts die geene, die hen begeven omme te leren
 „ het ambagt van de Weverye, moeten leeren den tyd van drie ja-
 „ ren, al eer zy toegelaten werden tot vryheyte en meesterschap van
 „ den zelven ambachte, weynige jongelingen hen begeven tot den
 „ zelven ambachte; Dat ook eenige te zeer jong van jaren en vroeg
 „ beginnen het voorz ambacht te leren, al is 't dat zy al drie jaren
 „ gecontinueert hebben in de neringe van dien, nochtans als nog te
 „ swack en onbequaam zyn, omme het ambacht als meesters te mo-
 „ gen exerceren, daer door die neringe van de draperye nootelyk
 „ behoevende, de voorz Weverye groot agterdeel leyd; Is omme
 „ daerinne te remedieren en andere inconvenienten te verhoeden,
 „ geaccordeert en geresolveert by de steden en vlekken, hen met
 „ de voorz neringe generende, dat men over al in Holland soude
 „ ordonneren en statueren, dat niemand ontfangen sal mogen wer-
 „ den by eenige Meesters als leerlinge, tot syn leer-jaeren, dan
 „ met kennisse van de Waerdyns, ende dat alfulk een van redely-
 „ ken en bequamen ouderdom sal fyn, omme het voorz Ambacht te
 „ leeren; en dat eenen yegelyk gediend en geleert hebbende den tyd
 „ van twee jaeren, onder een Meester van de voorz Ambachte,
 „ zal mogen gelaten en geadmitteert worden tot de Meesterschap van

Als mede
 op 't
 stuk van
 de We-
 verye.

„ den zelven Ambachte, indien hy by de Waerdyns ofte andere ,
 „ dien de kenniffe van dien competeert, bequaam bevonden werdt ,
 „ mits dat in alle gevalle niemandt toegelaten fal mogen werden ,
 „ omme den voorfz vry - Meester in den voorfz Ambachte ofte eeni-
 „ nige meefterye foudde mogen opstellen, voor en al eer hy oud fal
 „ zyn 16 jaeren. Dan die van Naerden en Weefp verklaarden ,
 „ dat, alfoo fy meeft al lichte lakenen maeken, daer toe alfulcke ou-
 „ derdom als vooren niet en was van nooden, fy dienaengaende van
 „ andere natuyre zyn, en hebben diesaengaende andere Ordonnan-
 „ tie, daer by fy begeeren te blyven. Hieruit is dan te zien hoe de
 Laken-Draperye en Weverye in voorige tyden in den Hage is ge-
 exerceert geworden.

Deze
 neringe
 is nader-
 hand
 van tyd
 tot tyd
 verlo-
 pen, en
 oorza-
 ken daar
 van.

Naderhand is deze neeringe van tyd tot tyd alhier verlooppen ,
 waar van wy de eerfte oorzaak vermeld vinden in een Octrooi van
 den jaare 1483, by 't welk Keizer (*q*) *Maximiliaan* als Graaf van
 Holland aan die van den Hage vergunt het zetten van zeker accys
 op de wynen en bieren, die binnen den Hage en Hage-ambagt ge-
 dronken, getapt en gefleten zouden werden, *omme daar door te ver-
 hoeden de gebeele verderffeniffe van den Dorpe van den Hage*, ver-
 mits zy by requeste zyne Keizerlyke Majesteit te kennen hadden ge-
 geven den ellendigen toestand, waarin zig de inwooners van den Ha-
 ge als toen bevonden, zoo door den langduurigen oorlog, die 'er
 geftaan hadde tuffchen Holland en 't Sticht van Utrecht (*r*), het be-
 talen

(*q*) Wy noemen hem hier met zynen gewoonlyken en bekenden titel, schoon
 hy te dezer tyd maar Aartshertog was, zynde eerft in 1493, na de dood zyns va-
 ders, Keizer geworden.

(*r*) Deze oorlog, die zyn begin nam met 1481 en eindigde in 't laafte van
 1483, was niet alleen zeer bloedig, maar heeft ook ten uiterften verderf van de
 wederzydze onderdaanen geftrekt. De oorfpronk dezès bestond hier in, dat de
 Hoekfen uit gansch Holland gebannen en verdreven zynde, en nergens een verblyf
 of veilige plaats hebbende dan binnen Utrecht, daar na toe geweken waren, alwaar
 ze door den Domproot, Heer *Gysbert van Brederode*, en den Burggraaf van Mont-
 foort en andere Heeren wierden gehandhaaft. De Hollandfche fteden, nu meeft
 al Kabeljauws gezint, fchepten over dezen Utrechtzen handel een groot misnoe-
 gen, en bragten eindelyk zoo veel op 't gemoed van den Eertshertog *Maximiliaan* te
 weeg, dat hy Utrecht en alle dezelfs hulperen tot zyne en 's Lands vyanden ver-
 klarende, opentlyk den oorlog aandeed. Hier toe moeften niet alleen de kleine
 en grote fteden, maar ook alle de dorpen in Holland, elk een zeker getal van ge-
 wapende mannen by lootinge uit de hunne te veld brengen, waar onder ook die
 van den Hage hun aandeel moeften leveren. Hollandfche Chronyk, *divif. 31. cap.*
37. en Goudhoeven, *pag. 527.* Ter uitvoeringe van het beleg der stad Utrecht,
 en tot voortzetting van den oorlog wierden de ingezetenen gedwongen ongelooffe-
 lyke fchatten op te brengen. De nederlaag, dien de Kabeljauwschen voor Utrecht
 kregen, en de opkomende duurte van 't koorn maakten den toestand van geheel
 Holland erbarmelyk, en de zwaare fchattingen, die 'er op volgden, wierden voor
 de arme ingezetenen ondragelyk. Hoe nadeelig egter deze Utrechtfche oorlog voor
 de Hoekfchen is uitgevallen en geëindigt, verhaalt ons kortelyk de Heer Cornelis
 van Alkemade in zyne jongft uitgegeve *Befchryvinge van Jonker Franfen oorlog*,
pag. 40. en volgende. Zie mede de oude Holl. Chronyk, *divif. 31. cap. 53. en 54.*
 of Goudhoeven, *pag. 534. en volgende.*

talen van het vrede-geld jegens de Francoifen , den duuren tyd (s), als wel inzonderheid, dat die neeringe van den Drapperye, die is binnen den zelven onzen Dorpe, en daer 't meestendeel van den armen by leeft, in corten tyde herwaerts soe zeer verarmt is van scade, die sy gehad hebben van drapperye, dat die Oesterlingen hun overvoerden mitter commercie, die 'er geweest is, soe dat die inwoenderen met huere goederen wech hebben moeten vluchten, enz. De geduurige oorlogen, die de ingezetenen van Holland onder Keizer Karel hebben moeten ondergaan, de ondragelyke lasten, die die van den Hage nevens de andere steden dienaangaande, zelfs boven hun vermogen, hebben moeten dragen, en wel voornamentlyk de invasie en plonderinge van den Hage door de Gelderschen onder Maarten van Rosfen in den jaare 1528 (t) zyn by vervolg van tyd de verdere oorzaaken geweest, dat deze koophandel t'eenemaal van hier is geweeken. Alle welke redenen die van den Hage by de middelen van hun vertoogfchrift, 't geen zyn in den jaare 1544 aan gem. zyne Keizerlyke Majesteit overgaven, om aan te toonen de groote armoede en den slegten toestand hunner burgeren, ook hebben ter neder gestelt met deze woorden;

„ dat 't voorfz Dorp en Vlekke van den Haghe en d ingefetenen van
 „ dyen over menige veele scherpe jaeren soo metter menigfuldige oor-
 „ logen en ook invasie en overval van de voorfz vlekke by den Gel-
 „ derschen gedaen, geheel verarmt zyn, dat mede die neeringe van
 „ de Draperie, twelk die principaelste neeringe aldaar plach te zyn,
 „ daer die ingefetenen hen mede geneerden, byna geheel te nyet
 „ es, enz.

Deze hoofd-neringe dan in dezer voegen byna verloopen zynde, wilde de Magistraat in den jaare 1588., zoe veel als doenlyk was, weder herstellen, en bragt ten dien einde de nog overige Droogfcheerders en Lakenbereiders onder een gilde, gevende en verleenende den zelve een ampelen gilde-brief, behelzende 36. artikelen.

Dit

De Ma-
 gistraat
 tragt
 deze
 hoof-
 neringe
 weder

(s) De Schryver van de oude Holl. Chronyk, *divis. 31. cap. 49.* of Goudhoeven, *pag. 532.* verhaalt, dat „ ontrent deze tyd (1483) veele ontydige ja-
 „ ren waren, d'een na d'ander, van donder, blixem, watervloeden, tempeest
 „ van storm en wind, dat men nauwelyx bekende den somer voor den winter, so
 „ dat het koorn, wyngaerden en andere vruchten niet en quamen ter goeder ryp-
 „ heid. Ende de munte klam op van dage te dage, en werd seer licht, dat een
 „ goude gulden dede LX. stuivers, en een vieryfer vyf stuivers. Zie mede *divis.*
31. cap. 69. of Goudhoeven, *pag. 546.* als ook 607.

(t) Slichtenhorst, *Geldersche Geschied. XI. boek, pag. 399.*, dog Goudhoeven, *pag. 590.* stelt deze invasie der Gelderschen verkeerdelyk op 't jaar 1527, ten ware hy hier in volgde de tydrekening na den loope van den Hove; dewyl 't notoir en bekend is, dat de Gelderschen in 't begin van 't jaar 1528 ontrent Pascha den Hage hebben geplondert, zoo als onder anderen kan blyken uit den brief, door Marcus van Weese, Proost van Culenburch, aan zynen broeder Christoffel van Weese, die een Overste onder het gehei van Maarten van Rosfen was, geschreven op sonnendag *reminiscere* (dat is de vierde zondag voor Pascha) anno vyftienhondert agt en twintig, en gedrukt te vinden agter de historie van de Utrechtse Geschiedenissen, door Lambert Hortensius, *Montfor in 4to. A^o. 1625.* Montanus in zyne vermeerdering op Guicciardyn *Nederl. Hist. pag. 234.* zegt, dat deze inval der Gelderschen in den Hage geschiedde op den 6. Maart 1528.

te her-
stellen
door 't
vernieu-
wen van
't gilde.

Dit gilde bestond als toen uit een Deeken en vier Hoofdmannen, en had tot Patroon den Aarts-Engel *Michaël*. By het opregten of vernieuwen van het zelve wierden 'er nog agt Meesters en negen gildebroeders getelt, die alle in het eerste gilde-boek, gehouden by *Hendrik Govertsz. Houthof*, eerste Deurwaerder van den Provincialen Rade in Holland, als Deeken van 't zelve gilde, met namen genoemd staen. Onder de leerlingen, die hunne meestersproef alhier gedaan hebben, vind men op 't jaar 1593 aangetekent *Hermannus Jacobi Pauli*, zoon van den Heer en Mr. *Jacob Pauli*, Raad ordinaris in den Hove van Holland. In het zelve gilde-boek staat ook aangetekent, dat 'er in den jaere 1600 nog tien raamen waren, om de lakenen aan te drogen, met de namen der geene die ze toebehoorden, beloopende de kleinste 33 en de grootste 39 roeden. Tot gebruik van de Droogscheerders stond van ouds op het plein, daar nu de weekelykze markt word gehouden, in een huisje een zwaare slypsteen, welk huisje in den jaere 1636 door Burgemeesters van het gilde zynde gekogt tot zekere timmeringe, is de slypsteen verplaatst en gestelt voor aan in de Boekhorstraat in een groote houte loots, waar van naderhand de Heer van Boekhorst, by koop eigenaar geworden zynde, een stal en koetshuis heeft gemaakt, en is de gemelde steen toen gebragt aan de noordzyde van de St. Jacobs kerk, en eindelyk aan de zuidzyde van de Bierkade in een huis, by Burgemeesters tot een slyphuis aangewezen, hebbende tot een teken in den voorgevel gevoert een Droogscheerders schar, dog het zelve slyphuis is nu door de Magistraat in een koornhuis verandert.

Afzon-
derlyk
gilde
van de
Volders
alhier.

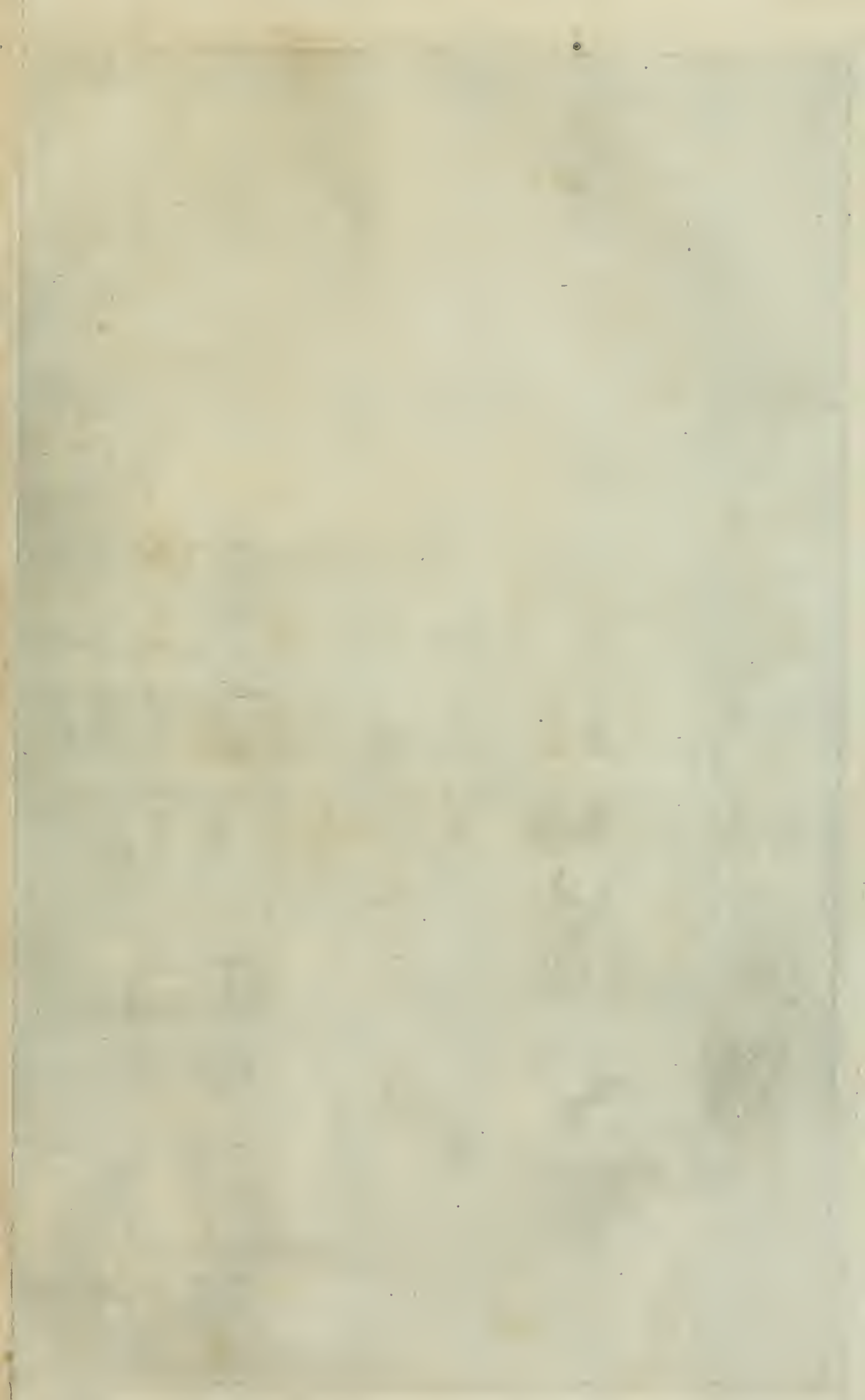
Vrydom
van stads
wyn en
bier ec-
cys voor
de la-
ken-dra-
piers.

Keure
op't ra-
men en
uithan-
gen van
de la-
kenen.

De Volders hadden ook voorheen een afzonderlyk Gilde, dog het welk op den voorgem. tyd al was te niete geworden, zulks dat de Regeerders van den Hage in 1595 aan het Droogscheerders Gilde op derzelver verzoek toefonden zekere *renten, eertyds speeterende tot het gilde van de oude Volders*. In den jaere 1651 verzogten de Laken - Drapiers by requeste aan Burgemeesters *vrydom van 's Haagsche wyn en bier excyse*, welke hen by Apostille van den 21. Julii *vergunt en geaccordeert* wierd *tot kennelyk wederzeggen, om redenen, dat veele geringe luyden de kost daarmede winnen, en het welvaeren van de plaetse hunner residentie merkelyk beworderen*. De laatste Keure, welke wy in de Keurboeken dezer stede vinden aangaande de Lakenbereiders, is van den 21. Junii 1621., behelzende een verbod tegens

„ het raemen en uithangen van de lakenen op Sonnendagen, Bede-
„ dagen en andere dagen die in de Gereformeerden kerken gehou-
„ den en gevyert werden, mits dat dezelve Laeken-bereyders toe-
„ gelast werden heure lakenen in de raemen te brengen en te drogen
„ alleenlyk op Sonnendagen van den eersten dag van October tot
„ Paefchen toe, dog dat sy luyden gehouden sijn, geduyrende den
„ zelve tyd om zulks te mogen doen alvoorens daer toe te versou-
„ ken en vererygen voorgaende expres Consent van een van de Bur-
„ gemeesters deser plaetse, die daerinne sal mogen dispenser en
„ consent verleenen, zulcx de gelegenthey van 't weer en saeken
„ zullen vereytschen, en in gevalle van consent sal men de knechts,
„ die de lakens in de raemen waernemen en bearbeyden daer van
„ moeten betalen redelyk loon en by onwillighey van de zelve
„ knechts

T GROOT BOTERHUIS

„ knechts fullen de Laeken-bereyders daer toe mogen gebruiken an-
 „ dere perfoonen die hem gelieven fal. Eindelyk is de Laken-Dra-
 perie alhier gantsch en al te niet geworden, zulks datze jegens-
 woordig of niet of inmers zeer weinig werd geexerceert.

DE VISCH-MARKT.

Dewyl wy hier vooren hebben gehandelt van de Vleesch-halle, zoo zoude de ordre wel vereiffchen, dat wy nu ook spraken van de *Fisch-markt*, welkers regt en geregtigheid den Graaven mede eertyds hebbende geecompeteert, Hertog *Aalbert* allereerst by 't gemelde Privilegie van den 10 September 1400, en daarna zyn zoon Hertog *Willem* by 't meergemelde confirmatoire Handveft van den 6 November 1407 aan die van den Hage insgelyks hebben geschonken; dog nadien wy oordeelen, dat dezelve markt, schoon ze uit verscheide overdekte en gemetzelde stallen of visch-banken bestaat, meer tot de publieke markt-plaatzen als wel tot de gebouwen is behoorende, zullen wy dezelve vooraan in de Schoolstraat, welke ook in oude brieven de Kerk en St. Jacobs-straat genoemd werd, tot nader gelegenheid laaten, en ons ondertuffchen vervorderen tot liet beschoüwen van het Boterhuis.

De
Vifch-
markt.

Gifte
daarvan
aan den
Ha. c.

HET GROOT BOTERHUIS.

De gemelde straat dan verders doortredende, komt men op een groot plein, alomme met linde-boomen beplant en zedert den jaare 1614 door de Magistraat geordonneert tot de weeklykze markt, gelyk wy te zyner plaatze breedër en omftandiger zullen verhalen. Aldaar vind men op den oosthoek van de Princegragt aan de noordzyde het gemelde *Boterhuis*, een gebouw, ten aanzien van 't gebruik, waar toe het zelve in den jaare 1681 is gestigt, zoo groot, net en findelyk, als in eenige stad, onzes wetens, van Holland, ja zelfs van de zeven vereenigde Provintien gezien werd. De eerste steen aan dit huis is den 30 Mei 1681 door den Heere en Mr. *Willem-Gerrit Dedel*, eenigen zoon van den Heere en Mr. *Johan Dedel*, in der tyd Burgemeester van 's Gravenhage, en als toen Commissaris tot dit werk gestelt, in zyne jonge jaaren gelegd bezuiden de Waag tegens den trap aan daar men na boven en beneden na de kelder onder de Waag gaat. Het gebouw is byna vierkant en geplaatst op den grond van St. Elizabeths Susterhuis, 't geen voorheen, gelyk elders by ons is aangemerkt, hebbende gestaan voor aan op de Groenmarkt en een stuk wegs op de Laan, zoo als uit de oude fondamenten, kelders en andere overblyffelen, dië men by 't vertimmeren van de huizen in de laatstgemelde straat, onder de aarde nog dagelyks ontdekt, kan blyken, met zyne belendingen tot zoo verre heeft gestrekt. Het onderste gedeelte, 't welk op verscheide steene boogen en pylaaren rust, is eigentlyk geschikt tot de standplaats, daar de bouwluiden, zoo uit het Westland als andere omleggende dorpen met hunne boter op de gezette marktdagen in alle ordentelykheden

Groot
Boter-
hui.

Hoeda-
nigheid
van 't ge-
bouw.

voorstaan. In 't midden van 't gebouw is om hoog een coepel en boven aan een glazen lantaarn, waar door men beneden op de gemelde standplaats bequaam ligt ontfangt.

Is door de goede voorzorge van de Magistraat, tans in een zeer florissant staat.

Keure op de zwaarte der boter-tonnen.

Voorheen plagten de burgers en inwoonders van den Hage (zoo als de Heer van Bleiswyk in de beschryving van zyne stad aantekent) hunne meeste boter te Delft te gaan koopen, 't geen door de wakkerheid en goede voorzorge van de Magistraat van den Hage, zedert den opbouw van dit huis, zodanig is verandert, dat zelfs nu veele vreemden uit de nabuurige plaatzen hier te markt komen; waar toe ook zeer veel helpt de schoone boter, welke wederga nergens (wy zwygen zelfs van de Leidsche) te vinden is, die hier alle marktdagen in zeer groote menigte te koop gebragt (v), verkogt, en allerwegen verzonden werd. Schoon dit gebouw nog jong is (w), en dat de vertiering van boter voorheen hier zoo groot niet is geweest, zoo vind men egter dat al in vroege tyden nodige voorzieninge is gedaan tegens het bedrog, 't geen by zommige baatzoekende verkoopers wierde gepleegt, voornamentlyk in 't verzwaaren van de boter-tonnen, welke om des te zwaarder te zyn, men gewoon was te maken van groen hout of oly-tonnen. Waar jegens de Raden van den Hove van Holland, willende voorzien, by een speciale Keure van den 12. Junii 1441 „ wel expreffelyk hebben gestatueert „ en geordonneert, dat de boter-tonnen niet zwaarder zullen mogen werden gemaakt, dan de heele ton 40 ponden, de halve ton „ 24 ponden, en een vierendeel 14 ponden; dat ook dezelve zullen „ moeten werden gewogen en gebrandtekent, eer daer in boter „ mach werden gelegd, op verbeurte van de boter en tonnen. Ook zyn in latere tyden by de Magistraat veele goede Keuren en Reglementen gemaakt zoo tegens het verwen van de boter, het verkopen van buitenlandsche boter in Haagsche fustage of vaetwerk, als mede op het eiken, brandtekenen en wegen van de boter-tonnen.

De

(v) Zie 't Placcaat van Holland van den 22. Augusti 1516, waarby verboden werd geen boter in tonnen te koopen in huizen der landlieden, maar dezelve ter markt te brengen in de steden, daar onder de bouwluiden gelegen zyn. Groot Placcaat-boek, 2. deel, fol. 2053.

(w) Dat 'er al in vroege tyden in den Hage een Botermarkt is geweest, blykt onder anderen uit eenen brief van den jaare 1554, een huys staande alhier in den Hage aan de Botermarkt, belegen aan de zuitzyde Anthonis Nicafius, enz. Waar eigentlyk deze Botermarkt gelegen is geweest, is by ons onzeker; ongetwyffelt aan de zuidzyde van de dagelykze Groenmarkt, om dat de voorn. Anthonius Nicafius ter zelve tyd zyne huizinge aldaar hadde, zoo als af te nemen is uit de belendinge van een huys staande in de Nieuwstraat over het Stadhuys, belegen ten oosten Anthonius Nicafius van Flory, ten noorden Mr. Vrank Boot, Advocaat in den Hove van Hollant, ten westen die Heerestraat, enz. : zynde deze brief gedagtekent den 14. Februarii 1551. Naderhand moesten de gene die met boter te markt quamen, hunne stanplaats nemen in de Hoogstraat by 't huis genaamt de Burch, volgens ordonnantie van den 14. December 1614, nopende de ordre van 't staan van alle Waaren op de marktdagen; Voorts zullen in de voorfz Hoogstraat staan alle de huysluyden, met boter, kaes, eyeren, hoenderen, duyven en diergelyke waaren te markt komende, enz.

De Keure van den jaare 1653 den 9. Junii, tegens het verwen van de boter, luid in dezer voege :

„ DE wyle men hoe langs hoe meer gewaer werdt, dat veele huys-
 „ luyden onderstaen haere bleecke, slegte ja gheele witte
 „ hooyboter met *Orlianus*, *Orangewater* en andere coleurende wate-
 „ ren sodanig op te pronken, vervalſchen en root té maken, dat de
 „ ſelve oogſchynnielyk ſchynt te weſen van de beſte en duurabelſte
 „ roode boter, zulk dat dezelfde geverwde boter alhier ter ſtede ter
 „ markt werdende gebragt, aen veele goede ingeſetenen, onkundigt
 „ ſynde van 't voorn: bedrog, voor de beſte ende duurabelſte boter
 „ ten duurſte word verkogt, ook voorwetens by ſommige 't zy uyt
 „ minagie of profyt; gekogt word, zulk dat daar door de arme ge-
 „ gemeente de gelegentheyd benomen werd, om tot hun voordeel
 „ de bleeke en witte ſlegte boter tot minder pryſe als de roode bo-
 „ ter te koopen; behalven dat de *Orlianus*, die tot het voornoem-
 „ de verwen veel en meelt werd gebruykt, is eene ſlinkende mate-
 „ rie; en niet anders als met pot-aſch en water gebrooken zynde;
 „ tot het verwen van de boter gebruykt kan werden, en het *Orange-*
 „ *water* en andere materie daer de boter mede geverwt en vervalſt
 „ werdt, ſoo quaet, ſcherp en ondienſtig zyn in de boter, dat de-
 „ ſelve daer door in een korten tyd komt te veranderen, en onbe-
 „ quaem te werden om genuttigt te werden; dat ook de voorn. ver-
 „ wende materien aen de gezontheit van de menſchen ſchadelyck
 „ ſyn; SOO IST, dat de Magiſtraat van 's Graven-Hage daer te-
 „ gens na behooren willende voorſien, na 't exempel van anderé ſte-
 „ den goetgevonden hebben by deſen wel expreſſelycken te verbie-
 „ den, eenige gecouleerde boter binnen deſer ſtede ter markt te
 „ brengen, te verkoopen ofte voorwetens te koopen in 't minſte
 „ nogte meeſte onder wat pretext het zoude mogen zyn, op de
 „ verbeurte van de zelfde boter en een boete van xxv. guld. tot xl.
 „ groten 't ſtuk op yder tonnetje ofté ſticke boter; behoudens nog-
 „ tans dat de boter, dewelke by de huysluyden met *gouts bloemen* al-
 „ leen ſonder eenige andere ſtoffe daer toe te gebruyken, hooger
 „ van colour wert gemaekt, niet verſtaen werd hier door verboden
 „ te ſyn, te weten ſodanige, die na den eerſten Mey en verleden
 „ eerſten November werd gemaekt ende nergens na zoo vet en goet
 „ is, als andere, verboden op verbeurte en peene als in 't regard
 „ van de andere geverwde boter is geſegt.

„ Ende ten eynde 't voorn. bedroch des te beter mag werden
 „ geweert, hebben die van den Gerechte by dezen gecommitteert
 „ voor dezen lopenden jare

„ Ende den zelve, beneffens den Schout en zyne Subſtituyt by
 „ deſen geauthoriſeert, om nauw toe te ſien, dat geene zodanige ge-
 „ verwde of vervalſchte boter alhier ter ſtede ter markt werde ge-
 „ bragt, ofte ook elders binnen deſe ſtadt verkogt ofte wetens ge-
 „ kogt werde, met laſt omme deſelve boter door den Schout of zy-
 „ ne Subſtituyten te doen wegnemen.

„ Werd derhalven eenen ygelyken by desen wel expreffelyk ver-
 „ boden , den voorfz Commiffariffen in 't exerceren van hun ampt ,
 „ qua yk toete fpreken ofte bejegenen, ofte ook eenige verhinderinge
 „ te doen , op een boete van vyf en twintig gulden en arbitrale cor-
 „ rectie.

„ Maer fullen alle huysluyden en andere perfoonen , met boter
 „ te markt komende ofte defelve alhier binnen brengende , dewelke
 „ vermeynen fullen door het oordeel van de voorfz Commiffariffen
 „ verongelykt te fyn , haer vermogen te addresseren aen de Heeren
 „ Burgemeesteren , dewelke op becedigde verklaringe van de huys-
 „ luyden , die defelve aengehaelde boter hebben gemaekt , van dat
 „ defelve met geen verwitofien ofte anderzints is gecoleurt ofte con-
 „ trarie dese keure gebloemt is , ordre fullen ftellen , dat de voorn.
 „ boter werde gereftitueert ; des die geene die de voorn. boter niet
 „ zelfs geleyt hebben , defelve alhier ter ftede soo lange in bewaringe
 „ fullen moeten laeten , tot dat by de huysluyden de aengehaelde
 „ boter hebbende geleyt ofte gebouwt , gelyke verklaringe fal fyn
 „ gedaen.

„ Ende by aldien yemant van de burgeren ofte Ingefetenen eenige
 „ fodanige boter onwetent hebbende gekogt en in fyn kelder opge-
 „ fet , naderhant bevindt , dat defelve komt te verderven , fal daer
 „ over mogen verfoeken 't advys van de voorn. Commiffariffen , en
 „ by aldien by defelve geoordeelt werd , dat de voorn. bedorven boter
 „ tegens het verbot geverwt ofte gecoleurt is , zal die geene die de-
 „ felve geleverd heeft , gehouden fyn den prys by hem daer voor
 „ genoten , aen den kooper te reftitueren en daer en boven de boe-
 „ te van de keure te voldoen , ten waere hy bereyt ware de voor-
 „ verhaelde verklaringe zelfs , ingevalle hy de boter geleyt heeft ,
 „ te doen ofte anderzints door den huysman die defelve geleyt heb-
 „ bende gelyke verklaringe aen Burgemeesteren wierde gedaen.

„ Sullen mede alle de perfonen haer met het gooten van de boter
 „ ernerende , aen handen van Burgemeesteren moeten belooven , zoo
 „ wanneer fy eenige boter bevinden contrarie dese keure geverwt of-
 „ te gebloemt , 't zelve den Schout en Subftituten bekend te ma-
 „ ken.

„ Aldus by de Magiftraet van 'sGravenhage gedaen en gearrefteert
 „ ter Camere van Burgemeesteren op den 9. Juny 1653 en ten felven
 „ dage gepubliceert.

Onderftont , by my:

En was onderteykent ,

G. GRASWINKEL.

D E W A A G.

Tot meerder gemak en gerief van den kooper en verkooper, onderworpen zynde de boter te laten wegen, is met deze nieuwe bouwing daar by en nevens onder 't zelve verwulfel gevoegt de *Waag*, dewelke al voor eenige jaaren hier ter plaatze hadde gestaan, na dat dezelve te vooren gehouden was eerst in of aan de St. Nikolaas kapel, nu de Vleeshal, daarna agter de groote kerk (*) in 't slop genaamt *de Sak*, van waar zy eindelyk alhier gebragt en gestelt is geworden. Door wien en ten wiens behoefte de Wage eertyds is gegeven, en hoe de Magistraat aan 't regt der zelve gekomen is, hebben wy in de beschryvinge van 't St. Nikolaas Gasthuis verhandelt. De instelling van de publieke Waage is alomme in alle gereguleerde Landen door den ganschen wereld al van ouds in gebruik geweest, om eenen ieder zyn bedongen gewigte te doen hebben. Hier moeten ook alle andere waaren en koopmanschappen, welke gemeenlyk in 't gros by ponden werden verkogt; gewogen, en na de waarde een zekere gezetten impost betaalt werden; zynde daar toe een gezwooren Waagmeester, die weet hoe veel voor ieder 100 ponden na maate moet gegeven werden. Tot dienst van alle die aan de Waag te doen hebben, zyn eenige gezwooren arbeiders, die men hier *Boter- of Waag-kruyers* noemt, bestaande in een gilde, het geen door drie Hoofdmannen geregeert werd.

DE
WAAG.Tot wat
einde de
Wagen
zyn in-
gestelt.Bedien-
den van
de
Waag.

COLLEGIUM PHARMACEUTICUM,

O F

BROEDERSCHAP der APOTHEKERS.

Het bovenste gedeelte van dit gebouw is by de Magistraat ten gebruik gegeven en vergunt aan 't *Collegium Pharmaceuticum* of Broederschap der Apothekers, die aldaar hunne gewoonlyke vergaderplaats hebben. Voor de vernieuwinge van dit gebouw, plagt het St. Lucas Gilde, nu de Confrerie van Pictura, ook aldaar haare byeenkomst te hebben, aan welke zedert toegevoegt is het bovengedeelte van het Koorn-huis, gelyk wy zoo aanstonds nader zullen melden. De kamer, waar op de Apothekers hunne vergaderinge houden, is een zeer groot ruim vertrek, alomme zoo aan muur als zolder behangen met de uitgelezenste fraaiheden en rariteiten, welke natuur en konst kunnen uitleveren, met veel moeite en kosten uit alle oorden en gewesten der wereld, door den tyd by een vergadert, wel waardig om van liefhebbers beschouwt te werden. Aan het einde van de zaal staat een tamelyk groote kas, hebbende de vorm en gelykenis, als mede de couleur van een bybel of ander diergelyk boek, dat met rood Rusch-leer is overtrokken, en voorts

Collegi-
um
Phar-
maceuti-
cum of
Broe-
derschap
der Apo-
thekers.Derzel-
ver ka-
mer be-
schre-
ven-

Hhhh 3

voor-

(*) Zie hier van het bewys in de Bylage SS.

Wat vereifcht werd, eer iemand in 't Broederschap als Apotheker werd aangenomen.

Gildebr.
29 Nov.
1629.
art. 2.
Augm.
12 Octob.
1662.

Gildebr.
art. 3. en
Augm.
10 Oct.
1565.

Gildebr.
art. 4.

Augm.
10 Oct.
1665.

Augm.
12 Oct.
1662. en
Augm.
10 Oct.
1665.

Hoe dit Broederschap bestaat.

Veneet-
sche The-
riakel op
zekere
tydenal-
daar ge-
maakt.

voorzien met twee kopere knipfloten. Op 't voorste gedeelte pronken de wapenen van de Regenten in der tyd, en op den rug voert het zelve tot opschrift *THESAURUS SANITATIS*, om dat daar in opgesloten zyn de voornaamste Simplicien, die in de Pharmacie bekend zyn, en den geenen die zyn proef als Apotheker wil doen, in 't examineren voorgesteld werden. Niemand mag in deze Confrerie voor Apotheker geadmitteert werden, ten zy hy alvorens, na behoorlyk gedaan examen, tot confrater is aangenomen. „ Omme „ daar toe te geraken; moet dezelve hier of elders zyne leerjaaren „ volbragt hebben, waar van hy gehouden is aan Deken en Hooft- „ mannen behoorlyke acte te vertoonen. Dog eer hy tot het exa- „ men en doen van proeven toegelaten werd, moet by hem voor „ het regt van de Confrerie in handen van de Regenten betaalt wer- „ den eens dezomme van 60 guld, ten ware hy een inboorling zy, „ die niet 40 guld. volstaan kan, en een Apothekers zoon, met de „ betalinge van 20 gulden, boven de Leges der Heeren Examinan- „ ten. Dit vooraf voldaan zynde, werd de Candidatus ten over- „ staan van een Gecommitteerden uit de Ed. Agtbare Magistraat, ter „ bestemder tyd op deze kamer, zoo door de ordinaris gegageerde „ Haagfche Doctoren en Profeflor Anatomicus, als ook door Deke- „ nen en Hooftmannen van het Collegie geëxamineert en onder- „ vraagt op alzulke stukken en punten van de Pharmacie en appen- „ dentien en dependentien van dien, ook Simplicien en Composi- „ tien, die hem tot voltrekking van zyne proeve voorgesteld zyn, „ als de voorfz Examinanten goedvinden en nodig agten. Ook werd „ dezelve geëxamineert in de Latynsche tale, tot zoo verre, dat hy „ betoone den concept van de Pharmacopœa Hagienfis, als mede „ de recepten en ordonnantien van de Doctoren ter winkel komen- „ de wel te vatten en verstaan, en verders niet. 't Zelve tot ge- „ noegen van de gezamentlyke Examinateurs volbragt hebbende en „ tot confrater aangenomen zynde, is hy, alvorens zyn winkel te „ mogen openen, gehouden van Deken en Hooftmannen te verzoee- „ ken testimonium van zyn meesterschap; by de gem. Regenten ge- „ tekent en met het zegel van 't Collegie bekräftigt, en daar voor „ betalen de zomme van 15 gulden, en verders ten zynen koste te „ vernieuwen ter discretie van dezelve Regenten, eenige Simpli- „ cien, die als dan in de kasse zouden mögen veroudert zyn.

Dit Collegie of Broederschap werd bestiert door een Deeken en vier Hooftmannen, onder welker opzigt en directie op deze kamer ten profyte van 't zelve Collegie (y), om zekere jaaren, na de nood eerder of laater vereifcht, gemaakt en gedispenseert werd het alom bekend en vermaard hulpmiddel *Theriaca*, of anders gemeenlyk genaamt *Veneetsche Theriakel*. Ter zelver tyd werd aldaar vertoont een groote wel opgedifchte tafel, voorzien met ontrent de tagtig zoo groote als kleine fchotelen, waarin de simplicia of droogeryen met de verdere ingredienten of noodzaakelykheden tot deze compositie nodig, elk na zynen aard, zoo aardig en geestig zyn geschikt en gevoegt, dat een ieder, dezelve aanschouwende meent te zien

een

(y) Zie Ampliatie van den 16. Febr. 1698.

eene tafel, aangeregt met de aangenaamste en delicaatste spyzen, welke en mond en oog kunnen vergenoegen. Deze zoo wel toebereide tafel werd als dan eenigē dagen ten toon gestelt en van veele voor-
naame perzoonen bezigtigt.

Dit Broederschap, 't geen voorheen mede behoorde onder het klein St. Nikolaas-gilde, bestaande uit Kruideniers, Konfituriers, Vettewaariers, en andere daar onder refererende, wierd op 't verzoek der Apothekers in den jaare 1629 door de Magistraat daar van afgescheiden, tot een eige en afzonderlyke Confrerie opgeregt en met verscheide nieuwe voorregten begunstigt. Onder deze zyn wel de voornaamste, „ Dat geen Doctor ofte Candidatus Medicinæ „ alhier in 's Gravenhage zal vermogen Apothekers (ofte onder eenen anderen naam) winkel op te zetten, ofte voor de gaande en „ komende man te koop te houden eenige medicamenten in 't groot „ nog klein, publyk of privaat, met opene of geslotene deuren, ten „ zy hy al bevoorens aan de Confrerye der Apothecarissen promptlyk voldaan en betaalt heeft een zomme van twee hondert en „ vyftig gulden, en zal dezelve zig voorts stiptelyk en punctuelyk „ hebben te reguleren na alle de artikelen van den brief by de Agt- „ baare Magistraat aan de Confrerye der Apothecarissen gegeven en „ verleent op een boete van twaalf gulden, gelyk in geval van le- „ veren, verkoopen en distribueren van Medicynen jegens alle ande- „ ren in voorgaande artikelen is geexpresseert en gestatueert; ten „ ware zodanige Doctor of Candidatus zig wilde aanstellen en bege- „ ven onder een examen en tot het doen van een manuale exercitie „ volgens den teneur van den voorsz. brief; 't welk ook verstaen „ werd van zodanige Doctores of Candidati, die haer zouden wil- „ len begeven tot het doen van winkels van Simplicia of Drogeryen „ ofte wel die haer in zodanigen winkels zouden onthouden, en on- „ der dat pretext hare geprepareerde medicamenten zouden tragten „ uyt te leveren en te verkopen, op gelyke boete van twaalf gulden „ iedermaal als vooren.

„ Dat geen Chirurgyens of Barbiers alhier in 's Gravenhage aan „ eenige patienten of perzoonen zullen mogen verstrecken, leveren „ ofte ingeven eenige confectien ofte medicamenten, 't zy dezelve „ bestaan *ex simplicibus* of *compositis*, van wat naam of qualiteit die „ zouden mogen wezen, op peene van telkens te verbeuren de som- „ me van dertig gulden ten profyte van de Confrerie; gelyk de- „ zelve mede niet en zullen vermogen eenige doode lichaamen met „ balsamatiën, costelyke olien ofte drogues te verzorgen ofte be- „ stroyen; veel min ten zelven eynde eenige sparadrapen ofte wassē- „ klederen te maken ofte te leveren op de boete van gelyke dertig „ gulden ten profyte als vooren, ten ware de drogues en de voorsz. „ noodzakelykheden, die daer toe vereyscht worden, by eenen A- „ pothecaris waren geleverd en ten huysē van den overleden ge- „ bragt, om alsoo ten overstaen en in presentie van Doctoren, die „ over de afgestorven op 't laatst hebben gegaen, zoo het de luiden „ begeeren, op derzelve ordres geapliceert te werden, waerna „ mede zullen hebben te reguleren alle andere persoonē, zoo mans „ als vrouwen, onder wat naem of pretext zy haer met zodanigen „ werk souden willen bemoeyen op boete en ten behoeve als vooren.

Voor-
bereid-
zelen
daarvan.

Wie
voor-
heen tot
dit Broe-
derschap
behoor-
de, en
hoe na-
derhand
daar van
afge-
zondert.

Nieuwe
voor-
regten
aan het
zelve
vergunst.

Ampl.
16 Nov.
1689.
art. 4.

art. 14.
Gildebr.
29 Nov.
1629.

„ Des-

Augm.
17 Aug.
1668.

„ Desgelyks dat ook geen Drogift alhier in 's Gravenhage hem
 „ zal vermogen aan te matigen en te prepareren eenige recepten in
 „ 't Latyn of Duitfch gefchreven, veel min te maken eenige com-
 „ politien ofte Confectien, het zy Theriacam, Mithridatium, Pur-
 „ gation, Pillen, Poeyers, Apozemaes, Amandel-melken, Poppen,
 „ Syropen, Pleyters, Salven, gecompofeerde Olien, ofte andere me-
 „ dicamenten, hoedanig die zouden mogen werden genaemt, zelfs
 „ niet te doen mengeling van eenige fimpele drogen, na een Com-
 „ positie gelykende, (nog dezelve van buyten krygende) aen ie-
 „ mand te leveren of te verkopen, op de boete van dertig Caroli
 „ guldens t'elkens te verbeuren ten profyte van de Confrerye voor-
 „ noemt; Ende belangende het uitflaen en verkopen van zyne dro-
 „ gen en Simplicia de Pharmacie rakende, zal het zelve mogen doen
 „ in klein en groot gewigt na zyn believen en welgevallen.

art. 16.
Gildebr.

„ Dat mede geen Kruydeniers, Banquet-werkers, Komeny-hou-
 „ ders en diergelyke neeringe, hanteeringe, zullen vermogen te
 „ verkoopen Theriakel, Mithridaat, Slaapkruid, of eenige Simpli-
 „ cia of Droguen de Pharmacie concernerende, uytgenomen Spe-
 „ ceryen, de keuken aangaende, op peene, dat na gedaane waer-
 „ fchouwinge dezès de Contraventeurs t'elken reyse zullen verbeu-
 „ ren twaalf Caroli guldens, ten profyte als vooren. Zullen ook
 „ op gelyke verbeurte geen Brandewyn-neeringers mogen diftilleren
 „ ofte verkoopen Aqua-vitæ, Matthioli ofte andere diergelyke com-
 „ positien van fameufe Doctoren.

art. 17.
Gildebr.

„ Dat insgelyks geen Operateur of andere Meesters, Meestressen,
 „ Quakfalvers, en diergelyke Markt-volgers, zullen vermogen, 't
 „ zy langs de ftraeten ofte ook in hare herbergen te verkoopen en
 „ te leveren eenige Confectien, Quinteffentien, fimpele of gecom-
 „ poncerde Olien, Balfemen, Pleifters, Salven of eenige andere me-
 „ dicamenten, op peene van telkens zy daer op bevonden zullen
 „ zyn, te verbeuren de fomme van 12 Caroli gulden ten profyte als
 „ vooren, maer zullen met dezelve alleenlyk ter gewoonlyke plaet-
 „ zen voorftaen, venten en verkoopen op de ordinaire maandaagse
 „ en andere vrye markt-dagen, en voor recognitie aen de Confre-
 „ rie moeten betalen iedermaal ses fluyvers.

Augm.
10 Oct.
1665.

Verders zyn ook nog veele nutte en dienftige Reglementen inge-
 stelt zoo ten opzichte van de goede ftructure der winkels, als ten aan-
 zien van de Leerlingen, Knechts en Meesters in 't nakomen en on-
 derhouden van de goede difcipline en ordres henl. by verfcheide ar-
 tikelen van den meergemelden Confrerie-brief en opgevolgde Am-
 pliatien voorgefchreven, alle welke hier uit te fchryven, wy onno-
 dig agten.

Jaar-
penning
aan het
zelve te
betalen.

Ten behoeve van de gemeene Confrerie moet ieder Confrater op
 St. Lucas Medicyn-dag in handen van Deeken en Hooftmannen tot
 een jaarpenning betalen eenen zilveren ducaton, daar van de rege-
 rende Deeken en Hooftmans exempt zyn. Ook zyn alle Drogiften,
 die zig binnen deze fiede tot het doen van winkel willen begeven,
 gehouden voor het openen van dezelve aan en ten behoeve van deze
 Confrerie voor een intrede te betalen de zomme van tien guldens en
 jaarlyks op den dag van St. Lucas Medicyn voor een jaar-penning
 der-

Ampl.
1 Aug.
1699.

A KLEIN of STUKKEN BOTER HUIS.

C. v. Meussen del.

R. Bostel Excud. cum Privil.

J. C. Philips fecit duces

dertig sluivers. De eerste Regenten by het opregten van dit Broëderschap zyn geweest *Markus van der Houwen*, Deken; *Adam Harel*, *Willem Rottermont*, *Francois van Zevenhuizen* en *Willem Wegenwaart*, Hoofdmannen. En de jegenswoordige (terwyl wy dit schryven) zyn *Willem Middelbeek*, Deeken, *Rochus de Bye*, *Anthoni van Cats*, *Johannes Hagens* en *Pieter Rottermont*, Hoofdmannen.

Namen der eerste en jegenswoordige Regenten.

HET KLEIN of STUKKEN-BOTERHUIS.

Niet verre van dit Boterhuis staat nog een tweede met de voorgevel geheel en al gestrekt na de Groenmarkt, zynde het zelve over weinige jaaren aldaar eerst gezet, vermits het eerste door den sterken aanwasch en toeloop zoo van kooplieden als huislieden te klein was geworden, voor den geenen die met stukken boter te markt komen, 't welk daarom ook den naam van het STUKKEN-BOTER-HUIS draagt. Dit is mede een tamelyk goed gebouw, hebbende dezelve hoogte en zodanig geschikt, dat het met weinige moeite en koste aan het voorste gehegt en gevoegt kan werden:

Het STUKKEN-BOTERHUIS.

HET KOOREN-HUIS.

Nu keeren wy weder na de Princegragt, daar ons aan dezelve zyde tusschen de korte Bree-straat en de Varken-markt voor eerst te vooren komt het KOOREN-HUIS, aldus genaamt, om dat het onderste gedeelte verstrekt en geschikt is tot de Kooren-markt, alwaar de huislieden uit het Westland en van andere omleggende plaatsen des maandags met hun kooren in zulken overvloed als elders te markt komen en met allerlei graanen, erten, boonen enz. te koop staan. Dit gebouw is in den jaare 1662 aldaar gestigt, zynde de eerste steen daar aan gelegd den 13. April, na dat in voorige tyden het Kooren-huis en Kooren-markt (z) elders plagt te wezen. Het zel-

KOOREN-HUIS.

Wanneer gestigt en hoedanigheid van 't zelve.

Iiii

ve

(z) Het eerste Koorenhuis, waar van wy vermeld vinden, is geweest de Kappel van St. Nikolaas Gasthuis, eer dezelve tot een Vleesch-hal wierd geschikt, zoo als Bor getuigt *Nederlandsche Hist. IX. boek op 't jaar 1576, pag. 142.* zeggende, dat Hertog *Aalbrecht van Beyeren*, na dat hy in 1357 het St. Nikolaas Gasthuis hadde gestigt, „ het zelve heeft begiftigt met het Kooren-huis en Wage; welk Kooren-huis en Wage de Magistraeten van den Hage van de Regenten van 't gem. Godshuis over corte jaeren gecogt hebben, alwaar zy nu een zeer gerieffelyke en schoone Vleesch-halle gemaekt hebben, en de Wage daer by geaccomodeert, en de *Koorenmarkt by de Groenmarkt* geordonneert. Het XIV. artikel van de Keure op de ordre van het staan met waeren op den ordinaris maandagzen marktdag, gepubliceert den 14. December 1614, spreekt mede daar van in dezer voegen. „ Aen de Noortzyde van de Markt op de plaatze van 't St. Nikolaes Gasthuis zullen staan die geene die comen met alrehande yser en houtwerk, lactende de vrye passagien, dat men met wagen en paerden aen en van 't *Coorenbuys sal mogen comen en riden*, gaende zuytwaerts en westwaerts omme. Naderhand is de Koorenmarkt gebragt op de nieuwe Groenmarkt, volgens Ordonnantie van den 30 October 1615. medebrengeende, dat men geen kooren of andere grynen sal mogen verkoopen dan op de nieuwe Groenmarkt. Waar nu de huislieden en andere met hun kooren aldaar gestaan hebben, wyft het 1 artikel

van

ve is een redelyk goed gebouw, ter wederzyden met een burger huis bezet, en rult van vooren op negen bogen, ondersteunt met steene pylaaren, tusschen welke houte hekken zyn tot fluitinge van de markt-plaats, na 't eindigen van de gestelde marktdagen.

HET KONSTGENOOTSCHAP van PICTURA.

KONST-
GENOOT-
SCHAP
VAN
PICTU-
RA.

Gestel-
tenis en
gebruik
der ka-
mers.

De eer-
ste tot
verko-
ping van
Schilde-
ryen.

Beschry-
ving van
de konst-
stukken
aldaar.

Boven dit gewelf zyn verscheide fraaie kamers en vertrekken, daar voorheen het Koetsmakers-Gilde zyne byeenkomst hadde (a), dog zyn naderhand aan het Konstgenootschap van *Pictura* ingeruimt en tot deszelfs vry gebruik gegeven, na dat het eerst zyne vergader-plaats boven de oude Boterwaag hadde gehad. Het grootste van deze vier vertrekken dient tot de verkooping van schilderyen, die uit sterfhuizen of anderzints voorvallen, waarvan het Confraterschap zyne voordeelen trekt, en is waardig om van alle konstkeners en be-minnaars derzelve met een oplettend oog beschouwt te worden, als zynde verçiert en alomme opgepronkt met de uitmuntenste stukken der voornaamste Meesters, die 's Gravenhage in die konst tot nog toe heeft voorgebragt, en welker faam door hunne voortreffelyke pen-ceelen niet alleen aan de konstlievende Hoven, maar zelfs binnen Rome en door gansch Italie als onsterffelyk zal duuren. De Heer Arn. Houbraken heeft dit vertrek zeer net en naauwkeurig in zyn *groot Schouburg der Nederlandsche Konstschilders* (b) afgemaalt. Wy zullen ons alhier van zyne woorden bedienen en daarby voegen eenige veranderingen en vermeerderingen, zoo als dezelve ons door den beroemden Konstschilder Matth. Terwesten, tans en voorheen te meer-maalen Deeken van dit aanzienlyk gezelschap, zyn opgegeven.

„ De zoldering van deze zaal, zegt Houbraken, van onder te
„ zien, is verdeelt in vier hoekstukken met een ovaal in 't midden,
„ alle met beeldwerk konstig beschildert. Het eerste hoekstuk door
„ *Theod. van der Schuur* geschildert, verbeeld de drie hoofd-coleu-
„ ren. Het tweede door *Daniel Mytens*, daar de Waarheid op den
rug van den Tyd aantekent de historien, welke door de Faam, rustende boven het beeld der Waarheid op de wolken, en omringt met eenige muzikale instrumenten en Cupidoos, werden uitgebazuint.
„ Het derde door *Aug. Terwesten*, waarin de Perispectief, of Door-
„ zigtkunde, Architectuure of Bouwkonst zig verthoont. Het vierde
door

van de Ordonnantie op 't stuk van de kooren-markt, gearresteert den 9 Maart 1660, klaarlyk aan: „ In den eersten sullen gestelt werden twee gefwooren Koo-
„ ren-Meesters en zekere Koorendragers, die de landluyden en andere kooren-
„ verkoopers waer sullen nemen, die haer kooren en greynen ter markt sullen
„ brengen, omme 't selve te ontfangen, en ter behooryke plaetse te bestellen, te
„ weten, *het kooren en greynen van de Landluyden aan de Noortzyde van de nieuwe*
„ *Groenmarkt, ende van alle Voorkoopers soo uyt andere steden komende, als alhier*
„ *woonende, aan de zuytwestzyde van de voorsz. markt, onder de respectieve leuyffen*
„ *tot dien eynde aldaer gemaekt, ofte nog te maeken, en yeders kooren by den ande-*
„ *ren, zulks dat het selve van de andere luyden kooren onderscheyden kan wer-*
„ *den.*

(a) Jac. van der Does, *Beschryv. van 's Gravenhage*, pag. 84.

(b) *Ideeel*, pag. 243--245.

1 KOOREN-HUIS.

G. v. Sijpe del.

R. Boute scul. Cum Privi

„ door *Robb. du Val*, waarin de Astronomie of starrekunde en Geometrie of Meetkonst gezien werd. Het middelvak door *Will. Doudyns* beschildert, vertoont de Haagze Stedemaagt, onder welke bescherming zig de Schilderkonst, Beeldthouwery, Glaschildery en Graveerkonst aanbieden. Hiernevens aan ziet men Pallas, verzelt met de Konstliefde en Groffschilders met ladder en kladpot; De Boekbinders met schroef en pers, en de Stoelmakers met hun gezelschap, in yver ten konst-hemel uitbonzen. En in het Schoorsteen-stuk door *Matth. Terwesten* geschildert, ziet men de jeugt door Mercurius opleiden tot de konst-school van Pictura, welke gezeten onder de bescherming van de Magistraat van den Hage de jeugt met blydschap tot haar ontfangt, en door 't vertoonen van de pryzen aanmoedigt, terwyl de Faam, zittende in 't verschiet op de wolken, gereet is om uit te breiden den lof der welverdienenden.

Het tweede vertrek dient tot hunne vergaderplaats, daar des Saterdag avonds eenige leden, die daar toe lust hebben, zig by den anderen laten vinden; „ en pronkt met een glazekas vol konst-boeken met vergulde banden, by 't afiterven van dezen en geen en tot hun gedagtenis aan de Konst-kamer vereert, als ook in twee lysten de lykvaarzen op de uitvaart der berugte konst-schilders *Daniel Mytens*, voorgevallen op den 19 van Herfst-maand 1688 en *Willem Doedyns (c)*, 't eene door J. Sterrenberg, 't ander door Sylvius berymt. Het derde vertrek dient tot de gemeene Teken-plaats of Academie, opgeregt in den jaare 1682. Het vierde is tot gebruik van den knecht van 't Konstgenootschap.

Dit Broederschap, 't welk voorheen onder 't oude St. Lucas-gilde behoorde, en in den jaare 1661 is opgeregt, bestaat tans alleen uit Konstschilders, Plaatsnyders en Glazeschryvers, hebbende zig in den jaare 1656 afgezondert van de Kladschilders, Boekbinders en Stoelmakers, waarop dan ook ziet de voorz. schilderye door den Heer *Willem Doudyns*, daar deze gemelde Gildebroeders met hunne gereetschappen ten konsthemel werden uitgestoten. De Beeldhouwers, die het Konstgenootschap waren by gebleven, hebben zig ook over weinige jaaren daar van gescheiden en onder een afzonderlyk Gilde begeven, moettende egter aan de Confrerie jaarlyks nog eenige erkennisse doen.

De rede van de eerste afzonderinge (welke mede in andere Steden, daar zulke Konstgenootschappen zyn, is geschied) zegt de gemelde Houbraken, sproot wel voornamentlyk daaruit, „ dat het by veele „ van de Konstschilders dies tyds in gebruik gekomen was, dat zy „ openbaare winkels en verkoopdagen van Schilderyen hielden, en „ dus zig om hun voordeel te bejagen, met het voorregt van een „ gild dekten. Maar als met 'er tyd het glaszchilderen geheel ten onbruik wierd, in enkel glazemaken verkeerde, en door de slegte „ tyden gemeene Konstschilders mede tot de kladpot vervielen, en

liii 2

het

(c) Deze beroemde Schilder is een van de eerste of wel de voornaamste geweest, die in den jaare 1661 dit Konstgenootschap en d'Academie tot opbouw van de konst hielp opregten, waar van hy ook naderhand verscheide maalen Directeur of Regent is geweest; en stierf in 1697. Houbraken, 2 deel, pag. 235.

't Tweede vertrek dient tot eene vergaderplaats voor de konstschilders.

Het derde vertrek tot de Academie of Tekenplaats.

Uit wat konstenaars dit Broederschap tans bestaat.

Rede van deze afzondering.

„ het getal der Groffchilders hielpen vermeerderen, en dus het Gil-
 „ debroederschap meest in Ambagtsgezellen beftond, hebben de
 „ konftoeffenaers daar wat tegens aangezien, als waar het der edele
 „ konft oncer aangedaan, onder Ambagtslieden gefteft te worden.
 „ Waaron zy dan gelegentheid zogten om dit Broederschap te ont-
 „ gaan, en een Konfraterniteit van enkele konft-oeffenenden op te
 „ rechten.

Wan-
 neer het
 zelve al-
 hier ge-
 fchiedde:

„ Die van 'sGravenhage, vervolgt hy, quamen in den gemelden
 „ jaare 1656 op den 15. van Sprockelmaand by den anderen, om
 „ over de wyze van fcheiding te beramen en een verzoekschrift dies
 „ aengaande te presenteren aan de Magiftraat; en waren de verzoee-
 „ kers 48 in getal en onder deze *Dirk van Lls*, toen regerende Sche-
 „ pen. Hier op wierd hun verzoek van fcheiding uit het Gilde van
 Glazemakers, Stoelemakers en Boekbinders toegestaan, en aan hen
 verleent eenen afzonderlyken nieuwen Gildebrief, behelzende 28.
 Artikelen, gedagte kent den 21. October deszelven jaars, by welken
 ook aan deze Konfraterniteit veele voordeelen en voorregten wier-
 den vergunt en geaccordeert.

Voor-
 regten
 en vry-
 dom-
 men.

Onder deze zyn wel voornamentlyk, „ dat niemand voor Meester
 „ in de voorfz konften bekent zynde, 't zy inwoonder of vrecmde-
 „ ling, in den Hage eenige Schilderyen ofte konften zal mogen ma-
 „ ken en verkoopen, voor en al eer hy in de voorfz Confrery is ge-
 „ admitteert.

„ Dat niemant voortaan met zodanige Schilderyen of konften
 „ zal vermogen vendue te houden, ten zy hy alvorens twee agter-
 „ een volgende jaren in den Hage of jurisdictie heeft gewoont, ten
 „ minften tot contentement van Deeken en Hooftmannen voorn. ge-
 „ caveert 't zelve te zullen doen en by de Confrerie is geadmitteert en
 „ bewyzen of verklaren tot genoegen van de Magiftraet of Confrerie,
 „ dat alle dezelve Schilderyen of konften hem in eigendom toebe-
 „ hooren.

„ Dat ook geen buitenperfoon eenige Schilderyen, Beeldhouwe-
 „ rye, konft van plaatsnyderye en glafschriveye in den Hage zal
 „ mogen inbrengen ofte doen inbrengen om te verkoopen ofte doen
 „ verkoopen om vendue te houden ofte doen houden onder geen
 „ pretext ter wereld, ten zy daar toe by de Magiftraat met advys
 „ van Deken en Hooftmannen van de voorfz Confrerie specialyken
 „ geadmitteert, op de verbeurte van de ingebragte konftgoederen,
 „ ten profyte van den Heer Officier, Confrerie en armen, elk voor
 „ een derdendeel. Dat mede de Schilderyen en andere werken van
 „ de konftenaers in dezen geexpreffeert, die van buiten in den Hage
 „ en reffort van dien by vreemden of ingezeten in de boel-huizen in
 „ den Hage gevallen, werden gebragt, om by den Boelhuis-mee-
 „ ster verkogt te werden, zullen verbeurt zyn en ten profyte van
 „ de Confrerye moeten geredimeert werden, ftuk voor ftuk, met
 „ de fomme van thien gulden, ten ware 't zelfde gefchiede met speci-
 „ aal confent.

Buiten deze en andere artikelen breeder by de gemelde Ordonnan-
 tie vermeld, is nog den Konftfchilderen ten voordeele vergunt en toe-
 geftaan,

gestaan, „ dat be jaarlykse venduen by de Confrerie te houden, be-
 „ raamt en geleyt zullen worden op zodanige tyden en plaatzen, als
 „ de Hoofden van de Confrerie met approbatie van Burgemeesteren
 „ zullen goedvinden, en dat zy van ieder gulden 't gunt verkogt werd,
 „ den twintigsten penning zullen genieten, behoudens den Boelhuis-
 „ meester zyn recht, mits daaruit betalende des Contra-Boekhou-
 „ ders vacatie en eenige extraordinaris onkosten op de vendue ge-
 „ meenlyk vallende.

„ Eindelyk, op dat alle de voorfz artikelen te beter en na hare for-
 „ me en inhouden zouden mogen werden geobserveert en nageko-
 „ men, hebben de Schout, Burgemeesters, Schepenen en Regeer-
 „ ders voorn. Deeken en Hoofdmans van de Confrerie geauthoriseert,
 „ in cas iemand onwillig waere de boeten en breuken in de Ordon-
 „ nantie vermeldt, na te komen en te voldoen, de onwilligen daar
 „ voor datelyken en paratelyken te mogen executeren, belastende en
 „ bevelende, met voorgaende kennisse en consent van de Magistraat,
 „ in cas voorfz de Substituit-Schout, Gerechts-Boden die van de
 „ Confrerie te assisteren en de behulpelyke hand te bieden, tot main-
 „ tenue en onderhouding van dezen Confrerie-brief en Ordonnantie.

De regeeringe van deze Konfrerie bestaat in een Deeken en drie
 Hoofdmannen met een Secretaris, die voortgebragt moeten worden
 uit de Meesters-Schilders en Meesters-Konstenaars; welke vyf Offi-
 cieren tien dagen voor St. Lucas-dag by de Magistraat op voorgaan-
 de nominatie verkooren en gefurrogeert werden in plaatze van de
 geene die twee jaaren gediend hebben.

Ende op dat zy hun Broederschap des te meerder luister en aan-
 zien zouden byzetten, hebben zy de konstlievenden daar toe mede
 genodigt en onder het zelve getrokken. Zulks dat dit Konstgenoot-
 schap hier door zeer aanzienlyk is geworden, dewyl veele liefhebbers,
 perzoonen van middelen, geboorte en rang, uit alle Steden, ja zelfs
 uit andere Provintien zig daar in en onder begeven hebben. Onder
 deze bevinden zig ook gemeenlyk eenige Leden uit de Magistraat
 van den Hage, die als dan door de bovengemelde Regenten tot de
 waardigheid van extraordinaire Raden van dit doorlugtig gezelschap
 werden verzogt. Daarenboven heeft het Broederschap zynen eigen
 Advocaat en Procureur, omme des noods de zaaken voor de respectie-
 tive Hoven van Justitie en elders te kunnen voorstaan en verrigten;
 als mede nog een Bibliothecaris.

Die genegen zyn een lid van dit Broederschap te werden, tekenen
 hunnen naam in een boek, en daar benevens een zomme, ieder na
 zyn welgevallen, als een doodschuld, welke na zyn overlyden door
 de erfgenaamen betaalt of van dezelve ingevordert werd. Daaren-
 boven zyn zy nog gehouden jaarlyks ten behoeve van de Confrerie
 te betalen eenen zilveren dukaton. Eens des jaars plagten deze Broe-
 ders by den anderen te komen op een zeer kostelyken maaltyd, maar
 dewyl de inkomsten nu zoo groot niet zyn, en dat de voldoeninge
 van den gemelden penning zoo gereet niet en volgt, als wel in den
 beginne, gelyk 't gemeenlyk met alle nieuwe zaaken gaat, zoo werd
 deze maaltyd en generaale byeenkomst juist niet alle jaar, maar om

Hoe de regeering van dit Broederschap bestaat.

Liefhebbers der Schilderkonst ook in 't zelve aangenomen;

Hoe en op war wyze die daar in werden geadmitteert.

de 2, 3, of langer jaaren, na de geldkas kan lyden, gehouden, als wanneer de broeders, leden van dit Konfigenootschap, door circulaire brieven daar toe genodigt en op 't pragtigste twee dagen na den anderen onthaalt werden.

HET TUCHT OF SPINHUIS

XXII. HOOFSTUK.

Een Tugt of Spin-huis wanneer alhier en waar toe gebouwt. Gesteltenisse van dit huis. De Criminele misdadigers wierden voorheen op de Voor-poorte van den Hove geplaatst en die aan geringere misdryven schuldig waren, in den Diefsteen gezet. Waar dezelve stond. Is in den jaare 1601 by de Magistraat verkogt. Bank van Leening, waar tans gebouden werd. 't Regt daar van matigden de Graven eertyds zig aan, die het selve aan deze en geene by oeffrooi onder sekere erkennenisse verleenden. Wanneer zodanigen Bank in den Hage allereerst is opgeregt. Moeite van de Staaten van Holland en Zeeland by de Gouvernante aangewend tot ontslaging van deze Woekeeraarts. Resolutie by dezelve Staten naderhand op 't stuk van de Lombaarden genomen. 't Regt van Bank te houden zedert door de Steden aan haar getrokken, en het oogmerk daar van. Keuren en Ordonnantien zoo van de Staten in 't algemeen als van de Magistraat van den Hage in 't particulier gemaakt tegens de zwaare staggelden en den geenen die goederen buiten de publieke Leen-banken beleenen.

HET TUGT of SPIN-HUIS.

En weinig verder aan dezelve zyde van de even gemelde gragt ziet men een ander gebouw, dog van veel grooter omtrek en begrip en tot een geheel ander gebruik in den jaare 1661 voltrokken (a), voerende den naam, na 't gezelschap dat daarin gehuisvest is, van TUCHT of SPIN-HUIS. De Heer Jacob van der Does (b) dit huis beschryvende, spreekt daar van in dezer voegen:

SPIN-HUIS.

- „ Dat is een Werkhuys, om het quaet met straf te loonen.
- „ En die te tuchtigen, die door 't ontsach der wet
- „ Van hare schelmery niet werden afgeset.
- „ Hier werdt d'onkuysheyt, die in lusten pleegh te branden,
- „ De werelt voorgestelt tot straf, tot schrick en schanden;
- „ En die haer goede naem, en eer sloegh in de wint,
- „ Die sit hier voor de kost den gantschen dach en spint.

De Magistraat in den jaare 1659 van voornemen zynde om 't zelve Werkhuis voor bedelaars, quaaddoenders en ligte vrouws-gezinnen, die haar in ontugtig leven verlopen, te stigten, en na 't schynt, de staat haarer finantie op die tyd niet wel konnende dragen

Subsidie tot het bouwen van 't zelve aan de Societeit verzogt en verkregen.

(a) De eerste steen aan dit huis is gelegd den 16 Junii 1659.

(b) Pag. 82. 83.

de onkosten, die tot den opbouw van zulken gevaarte noodwendig vereifcht wierden, dede door „ den Heer Burgemeester *van Duy-*
 „ *nen* aan de Societeit van den Hage proponeren, dat de Heeren
 „ Burgemeesteren en Regeerders van den Hage van meyninge wa-
 „ ren tot weeringe van bedelaryen en andere onregeltheden al-
 „ hier dagelyks voorvallende te bouwen een werkhuis, verfoeken-
 „ de dat dat goede en nodige werk by de Collegien van de Societeit
 „ met een extraordinaris subsidie mogte werden gefecondeert. Waar
 „ op gedelibereert zynde, is (by resolutie van den 7 Februari des
 „ gemelden jaers) welgemelden Heeren Burgemeesteren en Regeer-
 „ ders van 's Gravenhage tot dien eynde toegevoegt de somme van
 „ vier duysent ponden van xl. grooten 't pond, waer van ordon-
 „ nantie fal werden verleent, soo wanneer de materialen by der
 „ hand zullen syn en het voorfz. werk zyn aanvang fal hebben ge-
 „ nomen. Behalven deze toegevoegde zomme hebben de respecti-
 „ ve Godshuizen van den Hage ook een zekere zomme tot het vol-
 „ trekken van dit huis moeten opbrengen, dog hoe groot ieders aan-
 „ deel daarin geweest zy, kunnen wy met geen zekerheid uitdruk-
 „ ken; alleen vinden wy aangetekent, dat de Regenten van 't Le-
 „ prooshuis in den jaare 1660 voor hunne portie betaalt hebben de
 „ zomme van twee duizend vier hondert guldens.

Ook van
de Gods-
huizen.

Waar
roe het
zelve
huis tans
gebruikt
werd.

Men verwagte niet, dat wy hier een omftandige befchryvinge zul-
 len opleveren, hoe dit huis van binnen in alle zyne deelen is gefteft
 of uit wat kameren, vertrekken of andere zwaardere tugtplaatzen
 het zelve beftaat, dewyl zulks den Leezer geen vermaak, veel min
 eenige nuttigheid zoude kunnen geven. Wy zullen ons liever ver-
 genoegen met aan te merken, dat dit huis zedert zyne ftigting tot
 meer dan eenen dienft is gefchikt geworden en tans ook gebruikt
 werd. Want behalven dat het zelve, gelyk wy zoo even hebben
 gezegt, in den beginne alleen is opgeregt tegens de bedelarye en
 verwilderde vrouws-perzoonen, die door haare groote onkuisheid al-
 le fchaamte hebbende uitgetrokken, alhier voor eenen tyd door een
 gedwongen geduld de dertelheid haares vleefchs moeten leeren tem-
 men, zoo werden nu ook aldaar opgefloten allerhande misdadigen,
 die de befcheidenheid der Regters niet geraden vind voor als nog
 aan den lyve te ftraffen, en ook zulke die om hun bedreven mis-
 daad eenige ftraffe hebben ontfangen en boven dien in een tugthuis,
 voor zekeren tyd geconfineert en gebannen zyn geworden. Bo-
 ven dien verftrekt dit huis nu mede tot een kerker of gevan-
 genis voor capitale delinquanten, die na ftrengheid der wetten
 de dood of na maate van hun quaad bedryf minder ftraffe verdie-
 nen; want voor den opbouw van dit huis fchynen de Regeerders
 van den Hage onvoorzien te zyn geweest van een gevangen-huis,
 om hunne criminele gevangens te kunnen bergen. Immers het
 blykt uit verfcheide Sententien van den Hove Provinciaal (c) en
 ook

(c) Zie Sententie van den Hove van dato 13 Septemb. 1458, waarby de Bai-
 liu van den Hage gecondemneert werd aan den Cipier van de Voorpoorte van den
 Hove te moeten betalen kostgeld van eenen gevangen man, dien de Bailliu hem
 in

ook uit de Kostuimen van 's Gravenhage pag. 50. (d), dat dezelve geplaatst wierden op de Gevangen-poorte van den Hove, dewyl aldaar in een getuigenisse van verscheide perzoonen ten verfoeke van den Bailliu van den Hage, verleden in den jaare 1561., onder anderen door den Bode gezegt werd, dat hy *den eyseb van den Bailliuw voornoemt gedaen jegens de huysvrouwe van Cornelis Cornelisz. Pastoor gedragen heeft xxij. uren te vooren in de Gevangen poorte aen dezelve Pastors wyf ende heeft haar dag van regte geleid*; en dat pag. 56 van dezelve Kostuimen te zien is, dat Schepenen verleenden een appointement in een criminele zaeke, 't welk geëindigt werd met deze woorden: *Aldus gedaen in de Voorpoorte van dezen Hove by alle de Schepenen, sonder Jongeneel, den ix^{en} September anno XV^c. LXI. my present*, A. BENNINGK.

Alleen hadden zy in oude tyden een DIEFSTEEN, dat is na de taale van dien tyd een steene Gevangenhuis, voor vagabonden, nagloopers en allerhande gespuis van luite onnutte lediggangers, die onder schyn en den dekmantel van aalmoezen te bidden, langs der goede luiden deuren, dikwyls den tyd en gelegentheid der plaatzen verspiedende, hunne klauwen (gelyk de Heer van Bleiswyk (e) zegt) komen te slaan in eens anders goed, zig alzo uit de gedaante van jammerlyke bedelaars in slepende roofvogels en grypende wolven veranderende; voor deze en diergelyke geringe misdaden was alleen deze Diefsteen. Tot bewys daar van zullen wy eenige artikelen uit oude Keuren en Ordonnantien dezer stede bybrengen. Het X. Artikel van de Keure van den 4 October 1567. op het stuk der Uitheemsche en andere armen alhier, luid aldus; „ Voorts gebiet „ men, dat niemant wie hy sy, burger ofte vreemde, mans, Vrou- „ wen ofte kinderen, jonk noch oudt hen van nu voortaan vervor- „ deren en sullen te gaen bidden alhier in de groote kerke ofte in 't „ Broeders Clooster, onder die preken, Missè, Vespere of Lof, „ op peene soe wie contrarie bevonden werde gedaen te hebben, „ dat die Dienaers van mynen voorsz. Heere den Bailliu (mits dat sy „ een manperfoen, waerdich van gelove, daer toe nemen sullen tot „ getuyge, dat den zelve persoon gaen bedelen heeft deur eenich „ van de voorsz. twee kerken ofte ook op Scheveninghe en Eyken- „ duynen) dat syl. zullen dezelve personen mogen waarnemen uyt- „ ter kerke comende, en hebbende den selven bedelaer, die gaen „ bedelen heeft deur eenich van de voorsz. kerken, moegen afne- „ men haer opperste cleet, en ook al 't gelt, dat over dezelve be- „ vonden sal worden; daer toe dat men die selve Dienaers mits de- „ sen admitteert, en ook daer en boven den tyt van acht dagen geleyt „ te worden in den Diefsteen, te water, en te broede, en nog geban-

Kkkk

nen

in bewaring hadde geleyert; gerègistr. in 't vi. Memòr. van Bossaert gequot: J. 3. fol. 88. verso. Zie mede de Ordonnantie gemaect en gesloten by mynen Heeren van Santes en andere van den Rade, roerende van de gevangen, die in die Poirte van der Hage gebrocht worden, hier vooren pag. 172. in 't geheel gedrukt; als mede hier na Bylage WW.

(d) Gedrukt agter de Besch. van 's Gravenhage door Cretser.

(e) In zyne Besch. van Delft, pag. 538.

Voor-
heen
wierden
de cri-
minele
gevan-
gens ge-
braet op
de Voor-
poorte
van den
Hove.

DIEF-
STEEN;
eertyds
voor ge-
ringe
misdad-
igers.

Oude
Keuren
en Or-
donnan-
tien dien
aan-
gaende.

„ nen te zyn een jaer , op peene van wel strengelyk gefeselt te
 „ worden. Het 11de. art. van de Keure van den 24 November des
 „ zelve jaars spreekt in dezer voegen : „ Interdicerende allen de in-
 „ wonders of inwoonsters van den Hage alsulke Uitheemsche ar-
 „ men eenige huysen ofte cameran te verhuysen op gelyke peyne ;
 „ Ende dat alle die geene die thans ter tyt in den Hage syn , schul-
 „ dich fullen wesen te vertrecken uytten Hage en Hage-ambocht
 „ binnen drie dagen naestcomende *op peyne geleyt te werden in den*
 „ *Diefsteen drie dagen lank te waeter en te broede* en daer na geban-
 „ nen te werden den tyt van drie jaeren minder of meerder na
 „ Schepenen bevinden fullen te behooren.

Ook
 voor die
 te water
 en te
 brood
 gecon-
 demeeert
 wier-
 den.

Ook wierden in dezen Diefsteen gezet de zulke die wegens boe-
 ten , quade bejegeningen of andere geringe zaaken te water en te
 brood voor eenige dagen wierden gecondemneert , als te zien is uit
 de Ordonnantie van den 13 December 1563 aangaande de Nagt-
 waake , die men alhier in den Hage zoude moeten houden ; alwaar
 art. VI. gezegt werd , „ Dat ook niemant , wie hy sy , hem en ver-
 „ vordere te comen op 't Stadhuys 's avonds als men de waeke sal
 „ stellen , noch ook die geheele nacht , geduyrende de voorfz. wae-
 „ ke , noch ook 's morgens als die waeke opgenomen sal worden ,
 „ uitgezondert alleenlyk die geene die waeken zullen mitte geswoo-
 „ ren waekers ; Ende dat al en elk point op de boete voorfz van vyf
 „ schellingen grn. Vlaems , die men inne winnen sal gelyk vooren
 „ geseyt es : *Ende die geen gelt en hebben om de voorfz boete te betae-*
 „ *len , zullen geleyt werden in den Diefsteen te water en te broede , den*
 „ *tyd van veertien daegen.* En eindelyk disponeert het XIII. artikel
 van de bovengemelde Keure van den 4. October 1567 , over de zul-
 ke die de uitdeelders van aalmoezen qualyk bejegenen , in deze
 woorden : „ Zyn voorts in 't zeker geadverteert , datter eenige on-
 „ dankbaere perfoonen zyn , die den H. Geest of Huysfit-Meesters ,
 „ heure huysvrouwen ofte andere daer toe gecommitteert , in 't
 „ ommegaen van de deelinghe ofte andere visitatie doende , qualyk
 „ toespreeken , naroeven , ja ook dreygen , alle 't welk niet langer
 „ te lyden en staet , soe gebiet en interdiccet men wel expresseelyk
 „ by desen , dat hem niemant van deselve aelmisse levende , voort-
 „ aen vervorderen sal den voorfz Meesters , hunne huysvrouwen ofte
 „ gecommitteerden eenich quaet gelaet meer te thoonen mit woer-
 „ den of werken te misseggen ofte misdoen , op peene van den tyt
 „ van ses weeken geen aelmisse van den H. Geest of Huyszitten te
 „ genieten , en *daerenboven acht dagen in den Diefsteen geleyt te wor-*
 „ *den voor de eerste reyse* , voor de tweede reyse arbitralyken te wer-
 „ den gecorrigeert.

Heeft
 gestaan
 aan de
 zuitzyde
 van 't
 Buiten-
 Hof.

Deze Diefsteen heeft gestaan aan de zuidzyde van het Buiten- of
 Neder-Hof , want dus bevind men , dat in zekeren openen brief ,
 verleent tot Brussel by Koning *Philips* den tweeden , als Graave van
 Holland , den 21. Augusti van den jaere 1563 , ten verzoeke van
 eenen *Cornelis Claesze* Schilder , onder anderen werd vermeld , dat
 de voorn. *Cornelis Claesz* in *voirliden tyden* , by *consent van den Stad-*
bouder Generael van Hollant en van den Luyden van onse Rekeningen
aldaer op 't Nederhof beneffens den Diefsteen in onsen Hove (zegt Koning

ning *Philips* aldaar sprekende) *in den Hage* (f) getimmert hadde zeker huis of woonplaatze, &c. En wanneer de erfgenaamen van den voorn. Cornelis Claesz Schilder in den jaare 1578 dezelve huizinge voor *Schepenen van den Hage* overdroegen aan Pieter Gillisz Schrynwerker, wierden de belendingen der zelve in dezer voegen uitgedrukt: *belegen zynde an de oostzyde Dirk Hanneman Secretaris ende Contrerolleur van den Hove van Holland, an de zuytzyde den thuyñ van Mr. Pieter Hanneman, an de westzyde den Dyeffsteen ende 't Hof, an de noort-zyde het Nederhof voorfs.* En in een verzoek van den zelve Pieter Gillisz Schrynwerker ten jaare 1594 aan de Rekenkamer gedaan, waar uit te zien is, dat hy was schrynwerker van de Heeren Staten en van den Hove, en waar op een vergunninge van aanmerkinge volgde, werden de belendingen beschreven in dezer voegen: *staende aen de zuytzyde van den Buytenhove alhier beoosten den Dyeffsteen van den Hage.*

Deze Diefsteen bleef aan den Hage tot den jaare 1601, als wanneer by de Kamer van de Rekeningen der Domeinen aan Burgemeesteren en Regeerders van 's Gravenhage wierd vergunt, dezelve te mogen verkoopen. By welke gelegenheid daar van wierd gemaakt een beschryvinge, ten opzigte van zyne belendingen, welke jegenswoordig, door het herbouwen der oude huisjes, niet is na te gaan, maar welke doet zien, dat die gemelde Diefsteen is geweest zeer gering van omflag, en zulks, vermits de vergrootinge dezer plaatze en vermeerdering der ingezetenen, niet bequaam om langer tot dat gebruik te dienen; luidende de aantekeninge daar van ter Rekenkamer gehouden aldus:

Is by de Magi-straat in den jaare 1601 verkogt

„ **D**ie van de Rekening van Holland hebben met Burgemeesteren
 „ en Regierders van den Hage, op henlieder versouk geac-
 „ cordeert en geconsenteert, *dat zy de huysinge genaemt de Diefsteen,*
 „ *staende op het Buytenhof alhier, zouden mogen verkopen, onnne met*
 „ *de penningen daer van procederende een bequaem gevangnisse aen het*
 „ *Stadbuys te doen bouwen,* mits het regt van zulken consent, als
 „ henlieden op den 30. Augusti 1601 vergunt was; te weten den
 „ koper van dezelve huysinge t'zynen coste zoude mogen bouwen
 „ op de muiren van de vulnisput, staende vast aen de italle van de
 „ koetspaerden van zyne Excellentie, ende royende van 't zuyden
 „ ten noorden, tot het uysterste erff van de huysinge van Pieter Gil-
 „ lisz Schrynwerker toe en verder niet, ende de vulnisput te over-
 Kkkk 2 wul-

Consent van de Rekenkamer daartoe.

(f) Dit is te verstaan niet van oorspronkelyke of eerste timmeringe, maar van een merkelyke verbeteringe en vergrootinge, als blykt uit een vergunninge van de Rekenkamer des jaars 1554 aan Pieter Gillisz Schrynwerker, in 't vervolg te noemen, die by zyn verzoek te kennen gaf, dat het zelve huis door zyne ouders getimmert zynde op den grond door de Graaffelykheid daar toe gegeven, naderhand was gekomen aan den voorn. Cornelis Claesz Schilder. Waar uit af te nemen is, dat het zelve huis geen groote reeks van jaaren voor 't jaar 1563 was gebouwt op een ledigen grond de Graaffelykheid toebehoorende, 't geen in 't voorbygaan zyne aanmerkinge waardig is, om te doen zien, dat voor de tyden van Keizer Karel den vyfden het Buitenhof (als toen veel al het *Nederhof* genoemd) nog niet ten vollen betimmert is geweest.

„ wulven tot zynen kosten , dat het perykel van brand daer mede
 „ zal zyn verhoet en gepreferveert , ende daerenboven zulx fal mo-
 „ gen bouwen als de copers of copen te raden vinden zullen ; wel-
 „ verstaende dat den koper de voorfz vulnisput zal moeten laeten
 „ staen in alfulken groote als die nu is , zonder die in eeniger manie-
 „ re te verclenen ; dat van gelyken den copen of copers het licht
 „ van de stalle voortn. , staende boven de vulnisput , zullen wegne-
 „ men en betimmeren , mits stellende tot zynen costen een nieuw
 „ cofyn en licht boven de deur van de stal voortn. , de folder daer
 „ naer scheuyns op accommoderende , zulx dat de stalle daer deur
 „ niet en wert ontryft ; en dat den copen voorts alle Bamis-dagen
 „ zal betalen iij. ponden. Alles breder verhaelt in de acte van desen
 „ confente , geregistreert in het 7. bouck van Appointementen fol.
 „ 277. &c.

Den
 grond
 waar op
 de Dief-
 steen
 heeft ge-
 staan ,
 nader
 aange-
 wezen.

Ingevolge van die vergunninge verkocht de Magistraat den zelve
 Diefsteen , waarop de koper timmerde , invoegen dat in zekeren
 brief van den jaare 1619 werd gemeld van een *nieuwe huizinge op ten
 grond van de gewezene Haechs gevangenis*. By welken verkoop de
 Magistraat daar op behouden hadde een rente van vyfentwintig gul-
 den 's jaars , welke zedert is afgeloft. En wannêr dezelve huizinge
 in den jaare 1641 verkocht en overgedragen wierd aan *Johan Doedyns* ,
 naderhand Burgemeester van 's Gravenhage , wierd by den brief van
 overdrachte gezegt , dat dezelve was *staende aen de zuytzyde van 't
 Buyten-Hof , belent ten oosten Johan Pietersz. Kiggelaer Contrerolleur
 ende ten westen de stal van de Koetspeerden van haere Hoogheyd*.
 't Geen we bybrengen ten bewyze , dat de gemelde Diefsteen heeft
 gestaan tusschen dezelve stallinge , welke als nog in wezen is , dog
 tot een ander gebruik geschikt , en tusschen liet huis altans bewoont
 by den Heere Gecommitteerden Raad der stad Leiden in der tyd ,
 en zulks op den grond , waar op naderhand is gebouwt de voorfz.
 huizinge , jegenswoordig in eigendom bezeten en bewoont by den
 Heer en *Mr. Frans van Limborch* , Advocaat voor de Hoven van
 Justitie , 't geen nog nader zoude kunnen werden aangetoont , dog
 vermeent werd , zoo veel ten dezen noodig is , genoegzaam te blyken.

DE STADS BANK VAN LEENING.

Het oos-
 telyk ge-
 deelte
 van dit
 huis
 dient tot
 de Bank
 van Lee-
 ninge.

Nu keeren wy weder tot ons vorig Werk en Tugt-huis , welkers
 gebruik , voor zoo verre het westelyk gedeelte betreft , wy tot dus
 verre hebben opgegeven. Het tweede gedeelte , 't geen ten oosten
 strekt , dient alleen tot de **BANK VAN LEENINGE** , als mede tot
 inwooninge van den Kasser , aan wien de behandeling van de Bank
 is toevertrouwt , met zyn gansch huisgezin. Dit gedeelte bestaat
 uit verscheide schoone kamers , zolders en vertrekken , alle ge-
 schikt tot berginge van de beleende panden , die elk in zyn soort
 onderscheidelyk daarop geplaatst werden. De beleening geschied in
 een agt vertrek , werwaarts men door eene poort , in welker corone-
 ment het Haagsche wapen zig verthoont met dit byschrift , **STADS
 BANK**.

BANK VAN LEENING 1668: , staande op de Varkenmarkt , langs eenen krommengang na toe gaat.

Het regt van zodanige beleeninge op meubele en haaffelyke goederen , hebben de Graaven al van zeer oude tyden hier te Lande , als iets 't geen hen als Souverainen toebehoorende , zig aangematigt , en wisten daar van wonderlyk wel na hun genoege te disponeren , verleene de het zelve regt aan deze en geene , dog wel meest aan Uitheemschen onder den naam van Lombarden (g) , om dat veele van die Natie zig door Europa verspreit , en als tot den woeker en onmaatig gewin zeer genegen en in die tyden op de behandelinge dier zaaken , boven de eenvoudige Noorder-natien , afgeregt waren , en zig daar toe byzonderlyk uitstrekten , 't geen gelegentheid heeft gegeven , omme alle zodanige Tafelhouders *Lombaarden* te noemen. Weshalven de Graaven aan zodanige perzoonen voor een zeker getal van jaaren octrooi vergunden , om in de respectie steden tafel of Lombaard te mogen houden , mits daar voor aan den Graaf opbrengende een jaarlykze recognitie.

Daarenboven was ook hier te Lande een Superintendent of Commissaris Generaal , die niet alleen het opzigt en directie hadde over de Tafelhouders in de steden , zoo wel van Holland als van Zeeland , maar oök aan den zelve de nodige penningen daar toe versfrekte , waar tegens hy van de rantzonen , pensioenen en anders zyn voordeel genoot. De laatste , dien wy in de gemelde qualiteit genoemd vinden , was eenen *Fransois Massazia*. Deze wierd in 1584 , by de Staten van Holland van zyn ampt ontslagen (b) , om rede , gelyk de gemelde Staten by hunne Resolutie van den 11. April deszelven jaars verklaren , „ dat al in den jare 1578 na voorgaende beschry- „ vinge aan de Edelen en Steden van Holland en Zeeland gedaen „ den 17 November binnen Gornichem op het stuk van het gebruik „ van de tafelen van Leeninge , geresolveert was , dat de Magistra- „ ten van de Steden dies aengaende in den haren alsfulke Christelyke „ en Politique ordre sullen mogen stellen , als sy tot dienste van de „ gemeente en cere van de Steden souden goed vinden , daer toe „ zy ook by de Statch zyn geauthoriseert , by welke Resolutie sy als „ nog persisteren , soo dat de Suppliant het effect van de continuatie „ van de Commissie in desen geroert , over de Steden , die hen nae „ de Resolutie reguleren , niet en zal mogen genieten , enz.

De nette tyd , wanneer zodanige bank in den Hage allereerst is

Kkkk 3. op-

(g) De Professor Boxhorn heeft deze zaake verhandelt in een Tractaatje onder den titel *M. Z. Boxhornii de Trapezitis, vulgo Longobardis, qui in Foederato Belgio menfas senebres exercent, disertatio*. Het zelve is in den jaare 1640 gedrukt tot Leiden in 8 ; en hy is van gedagten , dat al omtrent den jaare 1230 de Lombarden zig tot dat einde in Daittschland hebben beginnen op te houden.

(b) Hy had zig te vooren by requeste aan zyne Princelyke Excellentie ver-voegt „ en daarby hem beklagt , dat by de Tafelhouders van Haarlem , Am- „ sterdam , Gouda , Rotterdam , Brielle en andere steden van Holland hem em- „ pefchement wierde gedaen in 't genieten van het effect van de continuatie van „ zyne Commissie als Superintendent ofte Commissaris Generaal van alle tafelen „ van Holland , Zeeland en andere onder het gebied van zyne Excellentie staan- „ de , en dat ter oorzaeke van dien tusschen hem en de voorz. Tafelhouders „ proces voor den Hove van Holland gerezen was.

Derzel-
ver regt
quam
ouw-
lings den
Graa-
ven toe.

Die dat
by Oc-
trooi
aan ze-
kere per-
zoonen
vergun-
den.

Superin-
tendant
of Com-
missaris
Gene-
raal over
dezelve.

Wanneer de bank van Leeninge in den Hage is opgerecht, onzeker.

opgerecht, is ons verborgen, dog het is zeker, dat dezelve al in vroege tyden hier bekend is geweest. Het oude huis, waarin deze handel wierd gedreven, heeft gestaan in de Nobelstraat aan de zuidzyde regt over de huizinge wel eer toebehoort hebbende den Heer van Bronkhorst, op de meergemelde kaart gedeligneert met No. 66.

In den jaare 1546 gaf Keizer *Karel* de vyfde aan eenen *Bertelmien Banelly*, ongetwyffelt een Italiaan of Lombardier, octrooi voor den tyd van tien jaaren, om alhier tafel te mogen houden, dog op dat de ingezetenen niet met een al te hooge interelle bezwaart en alzoo verders met een uitmergelende woeker geplaagt zouden blyven, begeerde zyne Keizerlyke Majesteit wel uitdrukkelyk, dat hy in plaats van drie grooten van elk pond groot Vlaamsch, gelyk zyne voorzaaten hadden genoten; nu voortaan voor zyne winninge niet meer zoude genieten dan twee grooten ter weeke, en zoo na advenant van meerder en minder beleningen. Den brief, als den oudsten en eenigsten, die ons tot nog toe aangaande de Haagsche Lombaard te vooren is gekooren, zullen wy hier inlyven.

Octrooi voor de Bank van Leeninge in den Hage.

„ **K**AERLE, by der gratien Godts Roomsche Keyser, &c. &c.
 „ Allen den geen die desen onsen brief fullen sien, SALUT:
 „ Van wegen *Bertelmien Banelly* is ons vertoont en te kennen gegeven geweest, hoe die tafel van Leeninge bynnen den Hage in Holland, by den overlyden van *Pierre Bergaigne* cesseert en open staet, waeromme hy Toender ons seer ootmoedelyck heeft doen versoucken hem te consenteren die selve Tafel aldaer te mogen houden, en daer op te doen expedieren onse opene brieven in be hoorlycker vorme. SOE IST, dat wy die saeke voorz overgemerk, en hier op gehad 't advys van onsen lieven en getrouwen, d'eerste en anderen van onsen Raede in Holland, die welke daer op gehoort hebben den Bailliu en andere van den Gerechte van den Hage die daer inne geconsenteert hebben, genegen wesende ter begeerte van de voorn. *Bertelmien* en synen medegesellen sulcx als hy sal willen nemen, hebben den selven *Bertelmien* geoctroyeert en geacordeert, octroyeren en accorderen hem, gevende oorlof en consent vuyt sonderlinge gratie by desen, dat gedurende den tyd en termyn van thien toecomende jaren, hy sal mogen houden of doen houden Tafel van Leeninge in den Hage in onsen Graeffschap van Holland, behoudelyck dat in de plaats daer syn voorfaten hier voortyts gewoonlick waren te nemen voer heure winninge en conquest drie grooten voer elcken pont grn. Vlaems ter weeke, die voorz *Bertelmien* of syne gesellen en fullen niet meer mogen nemen dan twee grooten ter weeke, alsoe na advenant van meer en min, sonder dat wy of onse Nacomelingen daer of eenich recht fullen hebben of mogen nemen, gelyk gedaen es geweest van oude tyden; welk recht wy geaboleert en te niete gedaen hebben, aboleren en te niete doen by desen, sonder dat die voorz. *Bertelmien Banelly*, syne nacomelingen, gesellen en facteurs worden gehouden of mogen wesen bedwongen ter betaeling van dien recht voer of na in eeniger manieren: Ende vuyt onser meerder gratie hebben den selven *Bertelmien*, mitsgaders

„ gaders zyn erfgenamen, gefellen, facteurs en huysgefinnen, goeden
 „ en allen anderen heuren faeken voor den voerz tyt genomen en
 „ ontfangen, nemen en ontfangen in onfer hoede en fauvegarde, ver-
 „ sekertheyt en sonderlinge beschermenisse, alsoe in 't gaen, comen
 „ en doende alle heure faeken en affairen, alom in onsen Landen en
 „ Heerlykheden, als in den Hage voorz, willende dat sy beschermt
 „ syn van allen injurien, oppressien, scaede, ongelyk, geweld, ver-
 „ druckinge en oloop, van welken en allen anderen moeyenissen en
 „ onbehoorlicke nieuwigheden, die welke, op datter eenige bevon-
 „ den waren gedaen te syn jegens en in achterdeele van desen onsen
 „ brieve, den voorz Bentelmien, syne erfgenamen, gefellen, facteu-
 „ ren en huysgefinnen, wy willen, dat 't selve terstont gebetert, ge-
 „ repareert, en wedergesteld sal worden in synen eersten en behoer-
 „ licken staet; Hem voerts octroyerende, dat sy den voerz tyt ge-
 „ durende mogen vercoopen, coopen en winnen met heuren pennin-
 „ gen en andere goeden, in alder voegen en manieren daer mede sy
 „ sullen connen en meenen te doen heurluyder profyt: Item dat hy sal
 „ mogen stellen en setten andere coepluyden, een ofte meer, indien't
 „ hem beliest, om te wonen in den Hage voorz, in zulker manieren
 „ als hy daer woent of woenen sal, het sy by gifte, vercoopinge
 „ van synen goede in 't geheele of in 't deele, by wisselinge of by
 „ eenige andere manieren den voorz tyt gedurende, sonder oeck
 „ yets jegens ons ofte den onsen te misdoen: Ende die selve coep-
 „ luyden die hy soe setten sal, om te wonen in den Hage voorz
 „ in der manieren voorz, en heuren erfgenamen, gefellen, facteurs
 „ en huysgefinnen, en allen anderen heuren goeden wy van nu voort-
 „ aen en als dan voor nu genomen en gehouden hebben, nemen en
 „ houden in alfulke vryheden, sekertheyt en diffensie, en in onse fau-
 „ vegarde, als wy doen den voorz Bentelmien, synen erfgenamen,
 „ gefellen, facteurs en huysgefinnen, of eenich van henluyden ofte
 „ van den geenen die in heur plaetse gestelt sullen wesen, gelyk voorz
 „ is, hy ware wettig of bastaert: Sturve hy binnen den voorz tyt en
 „ gemaect hadde syn testament, wy en sullen daer af niet eysschen
 „ ofte laten heyschen voor dooder hant ofte andere saken, maer
 „ sullen 't selve testament onderhouden en hunne goeden laten kee-
 „ ren, achtervolgende den testamenten en dispositien: Ende
 „ ingevalle die voorz wettigen en bastaerden nyet en hadden
 „ gemaect heur testament, wy consenteeren en accordeeren, dat
 „ die goeden van dien sullen wesen verwandelt na die manieren en
 „ gewoente van de plecken van daer die geboren syn, niet jegen-
 „ staende die Privilegien, Rechten, Usancien en Gewoenten in de
 „ voorz onse Landen en Steden van herwaerts over ter contrarien:
 „ Ende boven allen desen hebben wy den selven Bartelmien Suppliant,
 „ syne erfgenamen, gefellen, facteurs en huysgefinnen geoctroyeert
 „ en geaccordeert, octroyeeren en accordeeren by desen, dat sy
 „ den voorz tyt van tien jaeren geduyrende, sullen mogen gebruyc-
 „ ken en useeren van alle sulcke andere Privilegien, Vryheden, Li-
 „ berteyten, en exemptie als die andere Banquiers die nu in onse
 „ steden van Antwerpen en Brussel Tafel ofte Bank van Leeninge
 „ houden, vuyt kragte van ons brieven van Octroye: Behoudelick
 „ nog-

„ nogtans dat indien men bevonde in toecomende tyden eenige an-
 „ dere gefellen, die de voorfz Tafel van Leeninge aennemen en
 „ houden fouden willen voor ander minder prys dan voor een ftuiver
 „ op 't pont groote van den weeken, dat in dien gevalle die voorfz.
 „ Suppliant fal gehouden worden die felve Tafel te houden voor den
 „ voorfz. prys ofte van defelve te fcheyden bynnen een jaer na dat
 „ hem beteykent en gefignificeert fal worden, overmits redelicke re-
 „ compensie van fynen fchaden en intereffen van huysen, dienaren
 „ en anderfins, ten seggen van luyden hen dies verftaende: Behou-
 „ delick ook dat hoewel die Baggen, Juweelen en Panden; daer hy
 „ Suppliant eenige leeninge op gedaen fal hebben, die welke indien
 „ die bynnen s'jaers nyet geloft en worden, hy vermacht na oude
 „ ufantie te houden, vercoopen en fyn proffyt mede te doe, van
 „ nu voortaan van den felven rechte nyet en fal gebruyken maer 't
 „ jaer omme gecomen fynde, fal die felve panden ende baggen doen
 „ vercoopen by eenige getrouwen gecommiteerden, die gehouden
 „ fal wesen die ter vente te ftellen en vercoopen ten hoechften hy
 „ fal connen, daer af die Suppliant eerst nemen fal fyn geleende pen-
 „ ningen ende daer na 't verloop en montant sonder meer, en 't
 „ overschot van den gelden weder geven den geenen die die panden
 „ in fyn handen gefteft fullen hebben: Alles fonder faute ende arge-
 „ lift; Onthieden daeromme en bevelen onsen lieven en getrouwen
 „ den Hooft-Pridenten ende Luyden van onsen Secreten en Groo-
 „ ten Rade, den Hoefden, Treforier Generaelen Gecommitteerden
 „ van onse Domeynen en Financien, den voornoemden van onsen
 „ Rade in Hollant, den Bailliu en andere van den Gerechte in den
 „ Hage voorfz. en allen anderen onse Rechteren, Officieren en On-
 „ derfaten dien dit aengaen fal, dat fy den voorn. Suppliant, fyne erf-
 „ genamen, en medegefellen doen laten en gedoogen, rustelick en
 „ vredelick genyeten en gebruyken fonder eenige contradictie ofte
 „ wederseggen, mer indien hem yet gedaen waere, dat fy hem
 „ voorftaan fullen ende terftont oflichten en afdoen, of doen lichten
 „ en ofdoen en 't voorfz. geempescheerde ftellen tot volcomen deli-
 „ verantie, en dat fy van defen jegenwoordigen publiceeren of doen
 „ publiceeren ygelick in der plecke van fynen officie en jurisdictie
 „ daer men gewoonlick is uytroepinge en publicatie te doen, indien
 „ van noot is en fy des verfocht worden, want ons alsoe gelieft. Des
 „ toirconden foe hebben wy onsen zegel hier an doen hangen. Ge-
 „ geven in onfer stad van Bruffele den xj. dach van December in 't
 „ jaer ons Heeren duysent vyf hondert ses en veertig, van onsen Keyfer-
 „ ryke 't XXVII. en van onse Ryken van Castilien en andere 't XXXI.

Op de ploye ftoit gefchreven, By den Keyfer.

En was ondertekent,

DESPLEGEM.

In den jaere 1644. waren alhier Tafelhouders *Jacques Lora*, *Willem Mazuy* en *Carel van der Heyden*, die de Bank voor eenige jaeren hadden gepagt, en mogt in dat zelve jaar by het opmaken en fluiten van

van den balance van de Bank het kapitaal der beleende panden niet meer halen dan 14939-19 - welke fomme, indien ze eens wierde vergeleken met het montant van de jegenwoordige Bank, veel van den anderen zoude verschillen.

De Staten van Holland hebben al in voorige tyden meer dan eens veele moeiten aangewent, om hunne inwoonders van den zwaaren last dezer woekeraars te bevryden, en ten dien einde door den Advocaat van den Lande, Heer *Adriaen van der Goes*, aan de Gouvernante, Vrouwe *Maria*, verscheide verzoogen en verzoeken laaten doen. De Resolutie, welke zy den 21. Julii 1547. op dat point namen, behelsde, „ dat men na voorgaande communicatie eendragtelyk geresolveert hadde, dat men eerst aan haere Maejesteit de Koninginne zoude vervolgen, omme simpelyk van de voorfz Lombaerden gelibereert te mogen werden; en indien daer toe niet en konde geraeken, dat men als dan vervolgen soude, dat naer expiratie van haren tyd, hunlyden geen verder continuatie geaccordeert en werde, en of men daer toe mede niet en mochte, dat als dan vervolg gedaen soude werden, dat hun geen recht van verstaen na 't jaar ofte anderzints, nochte ook gestolen goederen t'haren huysse gebragt en behoort toegelaten te werden. Immiddels verzogten de zes groote Steden by requeste aan de Staten, dat men de Lombaerden, naer d'expiratie van haer Octroy geen nieuw Octroy en zoude verleenen, nogte ook continuatie van dien, en dat men 't zelve in zekere pointen zoude restringeren: Waarop de Staten by resolutie van den 17 Augustides zelve jaars alleen accordeerden een brief, omme te hebben advis van den Raede van Holland. Dit advis, gevoegt by het verzoek, door 's Lands Advocaat wegens de Staten aan de Regentinne gedaan, was van geene andere uitwerkinge, als dat de Staten alleen verkregen een Placcaat (*b*), daarby de Lombaerden bevoolen wierd, geen geld te doen op eenige wolle gaerens ofte andere materialen, dienende tot de Draperye, nog ook op eenige gesnede fyde ofte wolle lakenen, suspect wesende van dieverye, op de verbeurte van te verliefen het effect van haarlyuder Octroy.

Maar wanneer de Staten zig naderhand hadden ontdaan van de onverdragelyke heerschappy der Spanjaarden, was onder andere ook eene hunner eerste zorgen, de ingezetenen te verlossen van die greetige wolven; Zy beschreven ten dien einde den 6. November 1578 alle de steden zoo van Holland als Zeeland te Gornichem, en namen als toen op dat stuk de navolgende resolutie. Op 't rapport by de Staten genomen aengaende de Tafelen van de Leeninge in Holland en Zeeland, is by dezelve Staten verklaert en geresolveert, dat in alle de Steden der selver Landen alsulke Christelyke, Politicque ende Gereformeerde ordre en middel op 't stuk van dezelve leeninge voortaan gesogt, gestelt en onderhouden sal mogen worden als ten meesten gerieven ende minste quetsse van de gemeente met eere ende proffyt derselver Steden sal mogen dienen, daer toe

LIII

de

Aangewende mocite by de Staten tot outslaginge van deze woekeraars.

Resolutie by hen naderhand op dat stuk genomen.

(*b*) Zie registratie van den 22 Octob. 1547, te vinden in 't eerste Register gehouden by Adriaan van der Goes, Advocaat van den Lande van Holland, pag. 42.

„ de Magiftraten van de Steden by defen worden geauthorifeert ,
 „ mits den Commis Generael *Franschois Massafia* daarmede niet fal
 „ werden verkort in alle 't gunt ende in alle plaetsen daer toe defelve
 „ gerechtig fal mogen wesen.

't Regt
 van
 Bank te
 houden
 zedert
 door de
 Steden
 aan zig
 getrok-
 ken.

Uit kragte van deze Refolutie hebben de Steden zedert het regt van bank te houden aan zig getrokken, omme daarmede te handelen na haar welgevallen, 't zy dezelve te verhuuren, verpagten of zelf te aanvaarden. Dog op dat de Steden zig niet weder zouden te buiten gaan en alzoovervallen tot het vorig quaad, wierd den 3 Maart 1594 by de Staten,, verfaen en gerefolveert, dat de Steden van Hol-
 „ land en Westvriesland van nieuws met geen Tafelhouders van de
 „ Tafelen van Leeninge fullen mogen handelen op de exercitie van
 „ de Tafelen aldaer, anders dan dat zyluyden niet meer voor intereff
 „ en fullen genieten als een halve ftuyver van de fes guldens ter wee-
 „ ke maer wel minder. Zommige Steden hebben zig met de voor-
 gaande Refolutie alleen vergenoegt, andere als Amsterdam (*i*), Rot-
 terdam (*k*) enz., hebben daarenboven nog een afzonderlyk Oeftroui
 verzogt en verworven. De Magiftraat van den Hage is by de meer-
 gemelde Refolutie gebleven, en heeft eerst de Bank van Leeninge aan
 deze en geene verpagt, maar naderhand aan haar behouden.

Inzigt
 van de
 Steden
 daartoe.

De redenen, welke de Steden, daar zulke Banken zyn, daar toe bewogen en aangezet hebben, zyn geene andere geweest, als om daar door haare behoefstige inwoonderen, die in tyden van nood gedrongen zyn hunne goederen te verpanden, eenigermaaten te onthefsen van de zwaare Sta-gelden, of gelyk de Regeerders van Amsterdam by hunne Refolutie van den 29. April 1614 fpreken, *te bevryden van de uitzuipende en onbehoorlyke woeker*, waarmede de nood geprangden boven vermogen door de particuliere Tafelhouders plegen gedrukt te werden; waarop dan by de Overheid in de Steden goede en dienftige reglementen van tyd tot tyd zyn gefteft. En dit inzicht heeft ook de Magiftraat van den Hage gehad, wanneer ze al in den jaare 1637. by eene Keure van den 28. April vastfteft, dat de Tafel van Leeninge voor 't toekomende in plaatze van een blank ter weeke van ieder pond groot Vlaamsch, niet meer fal mogen genieten als een halve ftuiver; verbiedende voorts, dat geen particulier zyn geld op intereffe zal mogen geven en daar voor tot zyne verzekeringe nemen eenige panden; en wel inzonderheid in den jaare 1681. deze navolgende Ordonnantie dede afkondigen, onder anderen mede vervattende een verbod tegens de zodanige baatzökenden, die zig onderwinden allerhande meubele goederen in pand te nemen, om henzelfen door eene intereffe boven den ordinair geoorloofden loop te verryken en alzoov de publieke Bank van Leeninge daar door te benadeelen. De woorden van de gemelde Ordonnantie zyn deze :

Nadere
 Keure
 op de
 zelve.

„ **S**Chout Burgemeesteren en Regeerders van 's Gravenhage adver-
 „ teren eenen ygelyk mits defen, dat tot verligtinge van de goe-
 „ de

(*i*) Zie 't Oeftroui aan Amsterdam vergunt den 25. April 1614. gedrukt te vinden onder de Handveften der zelve Stad, 3. deel. 1. Boek tit. 9. pag. 248.

(*k*) Zie 't Oeftroui aan de Stad Rotterdam verleent den 28 April 1635.

„ de gemeente de interessen in de Stede-bank van Leeninge sijn ver-
 „ mindert, en zulx in het toekomende maer fullen werden gegeven
 „ als volgt.

„ Van alle panden, waer op sal wesen gehaelt beneden de hondert.
 „ guld. sal weckelyks den interest werden gegeven eenen penning of
 „ sestiende part van een slyver van yder gulden.

„ Hondert guld. en daer boven tot twee hondert guld. toe op ee-
 „ nige panden gehaelt synde, sal voor den Weekelyken interest ge-
 „ geven worden van yder drie gulden een duyt of twee penningen.

„ Ende fullen deselve panden ten allen tyden kunnen werden ge-
 „ loft, mits alleen betaelende den interesse daer op verlopen tot de
 „ loopende weeke sonder meer.

„ Van alle panden beleent met 200 gulden en daer boven tot 500
 „ guld. toe sal maendelyk werden betaelt vyftien slyvers van yder
 „ hondert gulden.

„ Ende hooger als 500 guld. beleent synde, sal van elk hondert
 „ guld. alleen ten interesse worden betaelt thien slyvers.

„ Ende fullen de voorfz panden van twee hondert guld. en daer
 „ boven geloft werdende, altoos moeten betaelen de interesse op de
 „ selve vervallen tot de loopende maendt inclus.

„ Ende soo bevonden werd, dat niet tegenstaende by verscheyde
 „ Publicatien expreffelyk is geinterdiceert aen alle particuliere luyden
 „ eenige penningen op interesse uyt te doen, daer voor nemende
 „ meuble goederen te pande, egter sommige haer sulx nog ondervin-
 „ dende, SOO IST, dat mits dien allen en een yder wel expresse-
 „ lyk werd geinterdiceert en verboden, eenige gelden op interesse
 „ uyt te doen, waer voor sy eenige meublen te pande nemen, op de
 „ verbeurte van alle de penningen, die daer op sijn gegeven, ten laste
 „ van die geene die deselve zoude mogen komen te schieten, en de
 „ geregte helft van de geleende penningen ten laste van die geene die
 „ van eenige particuliere luyden eenige penningen op meubile goede-
 „ ren heeft opgenomen, te keeren een derde part ten behoeve van
 „ den Officier, een derde part ten behoeve van den aanbrenger, en
 „ het resterende derde part voor den armen.

„ Ende alsoo eenige quaetwillige menschen hebben gemeynt de
 „ voorgaende Keure op dit subject gedaen emanieren, sonder vrees
 „ van straffe te kunnen eluderen, met haar beleeninge een schyn te
 „ geven van conditionele verkoopinge, Soo werd mits desen een
 „ yder gewaerschout, dat mede voor beleeningen in 't toekomende
 „ fullen werden gehouden alle sodanige contracten waer by eenige
 „ meubelen goederen werden verkogt, onder conditie dat die na
 „ verloop van eenigen tyd fullen kunnen werden by de verkoopers

„ wederom gehaalt, mits betalende gelyke fomme, als waer voor
 „ die waren verkogt, met den interesse van dien, of ten tyde van
 „ sodanige simulate verkooping den interest werd gerabbateert, of
 „ daer in eeniger manieren directelyk of indirectelyk eenigen interest
 „ werd genooten, en sullen ten dien eynde sodanige kopers gehou-
 „ den syn onder eede te expurgeren, dat zy geen interest hebben
 „ genooten, nog in den beginne der voorz handeling meynden te
 „ genieten, ofte sullen by weygeringe van den voorz eedt voor be-
 „ leenders werden aengesien, en incurreren de boete hier vooren ge-
 „ statueert.

„ Ende voor zoo veel eenige panden jegenwoordig by particuliere
 „ luyden souden mogen wesen beleent ofte in voegen voorz simulaet
 „ verkogt, werd mits desen gestelt den tyd van ses weeken na de
 „ publicatie deses, omme deselve panden aan de eygenaars te restitu-
 „ eren, ofte wel in deser Stede - Bank van Leeninge over te brengen,
 „ alwaer deselve sullen werden aengenomen, mits niet boven de
 „ waerde beleent synde, op pene dat de voorz tyd oversleeken syn-
 „ de sodanige beleenders mede in gevolge van dese Keure sullen wer-
 „ den gemulcteert.

„ Aldus gearresteert ter Kamere van Burgemeesteren van 's Gra-
 „ venhage den 16 Juny 1681, en ten selven dage gepubliceert.

Onderfont en was getekent,

ANTHONY DE VEER.

XXIII. HOOFSTUK.

Verhandeling van de twee Doelens, als I. van de St. Joris Doele. By wien en wanneer deze Schutterye is opgeregt. Wapen-oeffeninge, Uittogten, Voorregten, Privilegien dezer Schutters, en giste van den Schuttap. Wie daar van vry waren. In den jaare 1584 wierden zy met de Suppoosten van den Hove onder twee Vendels vereenigt, dog naderhand weder van den anderen gescheiden. De Suppoosten, van ouds gewoon met de Burgers te waken, zyn in laateren tyden by verscheide gelegentheden onder een afzonderlyk ligbaam in de wapenen gebragt tot bescherminge van den Haag. Hoe de Confrerie van St. Joris bestaat en geregeert werd. Haar Feest en maalyd. Hoedanigheid van 't gebouw. II. Van de St. Sebastiaans of Nieuwe Doele. De oudheid der Schutters hier te Lande, verscheidenheid hunner wapenen, oeffeninge, kledinge, en waar toe zy gebruikt wierden, in 't algemeen aangetoont. Wanneer en by wien deze Schutterye is ingestelt. Hoe dezelve in den beginne bestond, hoeze van tyd tot tyd is vermeerdert, en tans bestaat. Gebruik, naam-oorsprong en gesteltenis der Doelens. Hoe het Papegaai schieten aldaar is ingevoerd. De nieuwe Doele by wien gestigt. Haare gestalte zoo van buiten als binnen beschreven.

DE ST. JORIS DOELE.

Onder de publieke gebouwen, die tot den burgerlyken of wereldlyken staat behooren, zullen wy mede stellen de twee Doelens, die alhier gevonden werden, waar van d'eene den naam van de *St. Joris* en d'andere van de *St. Sebastiaans* of *Kloveniers Doele* draagt. En dewyl dezelve veel van den anderen zyn verschillende, zullen wy ze ook afzonderlyk verhandelen en in de eerste plaatze beschryven de *St. Joris Doele*, als de oudste en agtbaarste, vermits dezelve het aanzienlyk Broederschap van de Ridderlyke orde van *St. Joris* eigen is. Wy zullen ons niet ophouden met een diep en nauwkeurig onderzoek, wie deze *St. George* of *Joris* eigentlyk zy geweest, nadien al 't geen men van dezen Heilig en zyne daaden verhaalt vind, meer op een beuzelagtige vertelling, dan op een waaragtige geschiedenis rust. Egter zyn 'er verscheide (a) die werk gemaakt hebbende van zyne levens-daaden in 't breede te beschryven, beweren, dat deze *St. Joris* zoude zyn geweest een vermaard Krygs-overste in den oorlog onder den Keizer *Diocletianus*, gebooren in *Cappadocia*, van eene eerelyke en aanzienelyke familie, en ten tyde zynes lydens en ont-

Beschryving van de *St. Joris Doele*.

Wiedezze *St. Joris* geweest zy.

(a) Zie *Th. de Rouck; Nederl. Herauld, cap. VII. no. CIX., pag. 195.*

hoofding een Graaf. Wat daar van zy, dit is zeker, dat hy byna in alle Landen als Patroon en Schutheilig van deze Orde werd gevierd, en dat verscheide Kerken, Kloosters en altaaren in zynen naam gestigt en gewyd zyn (*b*) gelyk onder anderen bekend is, dat dezelve St. Joris in Engeland (*c*) by 't instellen van die vermaarde Orde van den Koufband, door Koning *Eduard den derden* tot Patroon ook is aangenomen geworden. Welk exempel onze voorouders in 't opregten van hunne Schutterye navolgende, de Doelen in de meeste zoo niet in alle Steden van Holland den naam na dezen St. Joris hebben gegeven.

Door wien en wanneer dit Broederschap is opge-regt.

Wie dit Broederschap in den Hage heeft ingestelt, melden onze jaarboeken niet, en onze Historie-Schryvers maken daar van, als mede van den tyd der opregtinge geen het minste gewag. Nogtans zeggen zommige, dat Graaf *Floris de vyfde* die geene zoude zyn geweest, die deze Orde alhier allereerst heeft ingevoerd, dog op wat grondslag en bewys zulk voorgeven steunt, is ons nergens gebleken. Wy zullen derhalven deze zaeke in onzekerheid latende tot nader ontdekking, egter met goed bescheid aantonen, dat deze Schutterye in vroege tyden en zelfs al voor den jaare 1400. in den Hage in wezen is geweest, want Hertog *Willem van Beyeren* in den jaare 1407. die van den Hage begunstigende met de excyse, Vleesch-hal, Vischmarkt, Kraan en diergelyke voordeelen, zegt uitdruklyk, dat hy dit alles aen hen verleent, *behoudelic dat onse schutten van den Hage den Schutwyn hebben en houden sullen, als wy hem die laifste gegeven hebben.* Dezen gifte-brief hebben wy niet magtig konnen werden, maer het is niettemin waarschynelyk, dat de gem: Ridders uit kragte van het zelve voorrecht jaarlyks in Februarii dezen Schuttap in 't openbaar op hunne Doele nog verpagten, en met aangeplakte biljetten verkondigen, *dat dese Schuttap den voorsz Confrerie van ouden herkommen*

Gifte van den Schuttap.

(*b*) Dus ziet men de groote en pragtige kerk te *Amersfoort* in 1248 gebouwt, aan dezen St. Joris toegewyd. Ter eere van den zelve St. Joris stigte Keizer *Hendrik de tweede* een klooster te *Bamberg*, 't welk Ao. 1011. wierd ingewyd. De *Nes* een dorp gelegen in de Grietenye van *Uttengerdeel* hadden de Duitsche Ridders een Klooster, 't geen toegeheiligt was aan St. Joris, 't welk daarom in eenen brief van 't jaar 1529 genoemd werd het *Mansklooster van de orde van St. Georgius*, Anth: Math: *analekt. tom. VI.* Oudh. en Gestigt. van *Vrieland 2. deel. p. 309.* Te *Delft* is ook van ouds bekend geweest de St. Joris kapel, gestaan hebbende aen 't St. Joris Gasthuis, nu het *Dol of Krankzinnighuis*. Voor de bekende beeldstorming zag men boven den ingang voor aan straat eenen St. Joris te paard in witten arduin uitgehouwen. Zie *Bleisw. Besch. van Delft pag. 294 en 494. Goudhoeven pag. 603.*

(*c*) „ De rede, waarom d Engelschen eigentlyk hebben opgenomen *St. Joris* „ boven de voorverhaelde by *Selden* zyn deze. Ten is niet vreemt (zeid hy) dat „ een soo belliqueuse natie (denoterende de zyne) voor haar Patroon heeft opge- „ nomen den perzoon van soo een heyligen Soldaat, en soo wel bekend by den spe- „ cialen naam van *Trophephorus* of *Victoricus*, dat is die verkrygt de victorie en „ wegdraagt de *Tropheen* der vyanden, zynde insgelyx van soo veel meerder emi- „ nentie in beyde de kerken van 't Oostersche en Westersche *Keyferryk*, als is *St. Sabas, St. Sebastiaan, St. Maurice*, en alle andere die mede krygsluiden zyn „ geweest; en dat (naer zyn zeggen) door de kennisse die d'Engelsche aldereerst „ van hem verkregen hadden in 't oorlogen ten Heyligen lande; enz. Th. de „ *Rouck Nederl. Heraldu, p. 195.*

men is competerende, bedragende een halve stuyver op elken stoop wyn, die in drie termynen elks van agt dagen desen loopenden jaere, in alle herbergen van den Hage en Hage-ambagt gebaelt en gedronken sullen werden (d).

Van dezen impost of Schuttap was niemand in den Hage vry, dan de Graaf, zyn huisgezin en familie, het Hof en de Suppoosten, zoo als blykt uit een oud geding en daarop gevolgde Sententie tusschen den pagter en de Hoofdmannen van deze Schuttery (e); en welinzonderheid uit een Sententie of eigentlyk declaratoir van den Hove van Holland van den 30 April 1464 (f), waar by de Heeren Raden verklaren, „ dat van den voorsz Scuttap vry zullen zyn alleen die Suppoosten van den Camere van den Raide in Hollant, die nu syn ofte „ namaels wesen sullen, alse myn Heere den Stedebouder, die Raiden, Griffier, den Rentmeester Generael, den Bewairrer van de „ Charten, den Ontfanger van de Exploiten, den Procureur en Advocaet myns voorsz genaden Heeren en den Secretarissen en Deurwaerders, die in de Instructie en Commissie van den voorsz Camere „ van den Raide in Hollant genoemt en gespecificeert staen ofte hier „ namaels in andere Instructien en Commissien, die de selve myn genaden Heere van zyn voorsz Camere maken en ordineren soude mogen, verclaert, begrepen en gespecificeert sullen mogen werden.

Van alle de verdere Privilegien, Octrooien en voorrechten, waar mede deze Ridderlyke orde van tyd tot tyd door de Graven van Holland zyn begiftigt, hebben wy geen ander konnen ontdekken als alleen een Octrooi en Ordonnantie, waar by Koning *Philip de II.* in den jaere 1563. aen Deken, Hoofdmannen en Raden van dit Broederschap onder anderen verleent het regt van parate executie tegens die geene die in gebreke blyven te voldoen hunne breuken, boeten en mulsten en 't geen men den Ridder van St. Joris schuldig is, dat is te verstaen zodanig geld, als een Schutter in deze Confrerie werdende aangenomen, 't zy hy quam te sterven of uyt de Schuttery te gaan, of dat hy daar uit wierde gezet, gehouden was als een doodschuld ten behoeve van het Broederschap te betalen, welke doodschuld voorheen bedroeg twee Philippus gulden, of de beste boog met zyne toebehooren, daar mede hy maandschut plagt te houden. Nu staat het een ieder, die tot Lid van dit aanzienelyk gezelschap werd toegelaten, vry om by inschryvinge deze somme te mogen vergrooten, na zyn welgevallen. Wy zullen de woorden van deze Ordonnantie, in 't geheel alhier uitschryven:

„ PHILIPS by der gratien Goeds Coninck van Castillien van „ Leon van Arragon &c. alle den geenen die dese jegenwoordighe sien sullen saluyt; Wy hebben ontfangen die oermoedige Supplicatie van Coninck, Deeken, Hoofdmannen, ende agt Raden van der

(d) Deze verpagtinge bedraagt (zoo wy onderregt zyn) ontrent 150 guldens. De Pagter heeft de keuze om zodanige weeken of termynen in 't jaar te mogen kiezen als hem goed en profytelykft dunkt.

(e) Hier na te vinden onder de Bylage XX. 1. loco.

(f) Mede te vinden onder de Letter XX. 2. loco.

Wie
daar van
vry wa-
ren.

Privile-
gien aan
't Broe-
derschap
verleent
en on-
der an-
dere 't
regt van
parate
executie.

Ordon-
nantie
en Oc-
trooi
voor de
Schutte-
rye van
St. Joris
Confre-
rie.

„ der Confrerye van de Ridder St. Joris in onfer Vlecke van den Ha-
 „ ge, hoe dat die voorfz Confrerye by wylen hooger Memorie,
 „ Graven, ende Graaffinnen van onfe Landen, ende Graaffchappen
 „ van Hollandt, in der tyt weefende, mitsgaders ook by wylen
 „ hoogloffelyke memorie die Keyfer *Carele die vyfde* van die naame,
 „ onfe Heer en Vader fyne ziele Godt genaedigh fy, gegunt ende ge-
 „ geven fyn diversche Privilegien, ende Octroyen, van de welken de
 „ Supplianten 't effect van dien altyts rustelyken ende vredelyken fe-
 „ dert dien tyt, ende tot op dien dagh van huynen toe gebruykt
 „ hebben gehadt sonder yemandts contradictie. 't Is nu soo dat over-
 „ mits het lange verloop van tyden, ende principalyk mits die spoli-
 „ eringe van de voorfz Vlecke van den Hage, gedaan by *Maer-*
 „ *ten van Roffen* alle de voorfz. principaële Privilegien, Octroyen
 „ ende anders, de voorfz Confrerye conceinerende, verduystert fyn,
 „ mits 't welke niet alleen de voorfz. Confrerye geschapen is, geheel
 „ tot niete te komen ende te vergaen, mer ook den dienst Godts,
 „ die op den altaar van sint Joris dagelyx gedaen wordt, ende by de
 „ gemeene Broeders onderhouden moet werden, 't welk aanmerken-
 „ de die voorfz. Supplianten ende sonderlinge, omme de voorfz.
 „ dienst Godts te doen continueeren, ende ook de Confrerye ende
 „ Broeders van dien in eeren ende by malkander te houden, hebben
 „ gerecouvreert 't dubbelt van sekerere oude articulen, daar na die
 „ broeders van de voorfz. Confrerye heurlieden plagen te reguleren,
 „ waar van de inhouden van woord tot woorden hier naar volgt,
 „ omme die Schutters ende Broedertchap van St. Joris Gilde in den
 „ Hage in eeren te houden, ende die Schutters ende Broeders in
 „ liefde ende vriendtschap te blyven, 't welk niet wel doenelyk en
 „ is, sonder Regel, Pollitie ende geneugelyke communicatie met mal-
 „ kanderen te hebben, Soo is 't, dat wy Koninck, Deeken, Hoofst-
 „ mannen ende agt Raden, nu in der tyt wefende een Ordonnantie
 „ gestelt ende gemaekt hebben, hoe ende in wat manieren dat een
 „ yegelyk van de selve Gebroeders ende Schutters, van nu voortan
 „ hem hebben ende gedragen fullen, soo wel in 't schieten van de
 „ Doelen, als in andere behoorlyke saken daar buyten, hier naar in
 „ 't lange by Articulen verklaardt, ende geschreven.

I.

„ In den eersten, dat alle jaeren den eersten Sondach, naar St. Jo-
 „ ris dagh, soo gewoonelyk is, in de syngende Missē in de Grootte
 „ kerk op St. Joris outaer, alle de Schutters ende Gebroederen fullen
 „ komen offeren, op de verbeurte van een stuyver Brabandts, soo
 „ verre de selve Schutters ende Gebroeders binnen den Hage ende
 „ niet siek en syn, welke stuyver gaen sal tot proffyte van 't voorfz.
 „ outaer van St. Joris.

II.

„ Item op den selven dagh fullen de selve Schutteren 's middaghs
 „ met malkanderen eten, elk op syn gelag, op de verbeurte van drie
 schel-

„ schellingen Hollandts , ende sal men daer als dan spreken ende
 „ fluyten van alle sacken aangaande de Gilde voorfz. ende bysondere
 „ van der pelleuren , die die Schutters dat jaar dragen fullen , ende
 „ ook of men de Papegay in dat jaer schieten sal of niet , mits or-
 „ donnerende de Deken , ende Hoofmännen van den toekomende
 „ jaere , ende dat gedaan synde , eenen dag in den Doelen te betey-
 „ kenen , omme by de ouden Hooffmannen rekeninge ende bewys te
 „ doen , voor den selven Schutteren , die aldaar als dan jegenwoor-
 „ digh ende present wesen fullen , weefende van de Agten en de geë-
 „ ligeerden tot Raden.

III.

„ Item indien men op den selven dagh van de maaltyt van St. Jo-
 „ ris pelleuren op 't welke by het meerendeel van de Schutters voort-
 „ gang hebben sal , fullen deselve Schutters deselve pelleuren gehou-
 „ den wesen te laeten maeken binnen fulken tyt als men als dan daer-
 „ toe stellen sal op de verbeurte van drie schellingen Hollandts , ende
 „ soo meningen dagh deselve Schutters daerna nog in gebreeken zyn ,
 „ fullen alle dagen verbeuren eenen schellingh Hollandts , geduerende
 „ den tyt tot dat sy de selve pelleuren hebben fullen , welke pel-
 „ ren de voorfz Schutters bysondere de eerste drie volgende jaeren
 „ in allen Proceffien , Maenschutten en andere vergaderingen aen-
 „ hebben fullen , op de verbeurte van drie schellingen Hollandts ;
 „ van welke pelleuren te dragen en sal niemandt exemptie mogen pro-
 „ poneren , het zy de Edelen ofte Suppoosten , mits conditie dat een
 „ yegelyk sal mogen volstaen met Haegse Laekenen ; fullen ook ge-
 „ houden wesen op elke mouwen van de pelleuren ten minste te han-
 „ gen , ende daer aen dragen een Voet-boge , Papegaye ende Rolle
 „ naer ouder gewoonte.

IV.

„ Item op den Ommegangsdag in den Hage , fullen in de Pro-
 „ cessie alle de Schutters , ende Broeders van de selve gilde , met
 „ heuren voorfz pelleuren ende met een pyle in de handt hebbende ;
 „ mede omme gaen , op de verbeurte van drie schellingen Hollants ;
 „ soo verre sy in den Hage ende niet siek en syn , mits die geene die
 „ omme gaen sal als boven , hebben fullen voor heur omme gaen een
 „ kanne wyns , die sy haelen fullen daer de Hoofmannen hem wysen
 „ ende ordonneren fullen , ende elders niet , ofte twee Brabantsche
 „ fluyvers daer vooren.

V.

„ Item fullen ook van gelyken gehouden wesen te komen op Hey-
 „ lige Sacramentsdagh met een toortse , ende ter eeren Godts ende
 „ het voorfz Sacrament in de Proceffie te gaan naar ouder gewoon-
 „ te , ende dat op de verbeurte van drie schellingen Hollandts , ende
 „ die te employeeren ten profyte van den Autaer voorfz.

VI.

„ Item na de Miffen fullen die Deeken , Hoiftmans ende gemeene
 „ Broeders van de gilde, na hen de weete gedaan is als 't behoort,
 „ komen ter plaatsen die hem lieden by den Hooftmannen beteekent
 „ fal worden, omme met malkanderen te gaan offeren, mitsgaeders
 „ ook van gelyken in de uytvaerden van den gesturven en overleden
 „ Gilde-broeders, ende dit op te verbeurte van eenen schellingh
 „ Hollandts, ten waere iemandt siek of buyten den Hage van huys
 „ geryft ware, ende dit te gaen tot proffyte van den Autaer als voo-
 „ ren; Nopende de uytvaerden fullen de Broeders van den cavele
 „ daar den overleden onder waaren, dese offerhanden gehouden syn
 „ te doen op de peynen als in den text, uytgezondert ter uytvaer-
 „ den van groote Meesters, Deeken, Hooftmans in der tyt ofte an-
 „ deren die merkelyk het gilde met testamente verbeetert fullen heb-
 „ ben, in welken gevalle die geheele Schutterye gehouden fal syn te
 „ compareren op peyne als vooren.

VII.

„ Item als by den Heeren Deeken, Hooftmans, ende gemeene
 „ Gilde-broeders voorfz, ofte 't meerendeel van dien gesloeten is, op-
 „ waarts na den Papegaey te schieten, soo fal een yegelyk Gilde-broe-
 „ der ende Schutter gehouden wesen, mede te schieten ten minsten
 „ met drie bouten naar ouder gewoonte, indien hy in den Hage is,
 „ ende ingevalle hy van huys of siek was, nogtans mede gelden in alle
 „ de onkosten, gelyk off hy present waere geweest, ten zy eenige
 „ merkelyke groote redenen van ouderdom of anders, 't welk fal
 „ staan tot discretie van den Deeken ende Hooftmans.

VIII.

„ Item fullen de Schutters ende Gilde-broeders in de voorfz verga-
 „ deringe present wesende, inde eerste maaldtyt van der Schutterye
 „ in handen van den Hooftmannen op leggen, ende betalen heure
 „ quote ende aandeel tot fulken taux als hem by de voorfz Hooftmans
 „ vermaandt ende geëyft fal werden, omme daar mede te betaelen
 „ de onkosten van de voorfz opschieten en de feestten van der Schut-
 „ terye, doende van de selve ontfangh ende uytgeven reekeninge,
 „ als dat behoeren fal, naar der gewoonte.

IX.

„ Item fullen die Hooftmans in der tyt wesende voor Pynsteren al-
 „ tyt looten ende die Gilde-broeders ende Schutters aan vieren dee-
 „ len, omme die toekomende somer elc op vier dynsdagen met heur
 „ vierendeel van den Schutters maenschut te houden, ende fal elck
 „ Hooftman met den Schutters onder hem gevallen in de Doelen we-
 „ sen, al eer de klokke in de groote kerke halff elf uyren geslagen fal
 „ hebben, ofte anders tot fulken tyt al de Hooftmans, by den Doel-
 „ knecht

„ knecht de Schutters sal laten weeten . op de verbeurte den Hooft-
 „ man twee Schell. ende elke Schutter eenen Stuyver , ende dat voor
 „ de genen die komen eeten , ende niet gefchoeten en hebben , ende
 „ anders nyt , welke breuken die Schutters , des 's middaghs ver-
 „ drynken fullen , ende foe wye in 't voorfz. maanschutte , foo uyt
 „ ten Doelen , als maalyt geheel achterblyft , ende niet en compt
 „ eeten , die fal verbeuren vier Schellingen Hollandts , geordonneert
 „ mede al tot proffyte van den presenten als vooren , alfoo ver hem
 „ by den Schutters-knegt daegs te vooren de weetene gedaen is , aan
 „ fyn perfoon ofte t'fynen huyfe , alwaart ook dat de felve Schutters
 „ uyt ten Hage waren , ende dat voor foo verre het roert 't voorfz
 „ vieren van de maalyt ende verder niet.

X.

„ Item die vier Hooftmannen elken mitten fynen in den Doele we-
 „ fende als voorfz es , fullen in eenigh van de ftukken , daar 't hem
 „ gelieven fal , fchutterlyk te fchieten , drie cauveelen ofte heulen ,
 „ elk cauvel om een halve fluyver de man , ende wat voor de mid-
 „ dag met fchieten verlooren wordt , dat fal te vooren in 't gelach
 „ van de middaghi-maelyt gaen voor de geene die daer in 't gefel-
 „ fchap wesen fullen , welke maalyt by de Hooftmannen geleyt fal
 „ worden , 't fy in den Doelen of eenige Schutters huysen , die her-
 „ berge houden , of elders in een eerlyke plaatfe , daar 't hem luy-
 „ den believen fal.

XI.

„ Item fal die Hooftman , eer de maalyt gedaan fal fyn , rekenen
 „ wat daer dien dag vertcert is , ende elke Schutter fyn aandeel
 „ eyffchen van 't gunt dat fy elks te gelden fullen hebben , boven de
 „ absenten , ende de voorfz. heulen , ende cauvelen die fy elc in den
 „ fynen opleggen fullen , welke absenten de Hooftman verleggen
 „ fal , ende alle op de verbeurte van eenen canne wyns al eer fy
 „ van de taeffel gaen , tot proffyte van den geenen aldaar vergaedert
 „ fynde , ten waere fy de waerdinne te vreeden stellen , ende fal
 „ geene Hooftman die drie eerfte maenschutten mogen verleggen
 „ op andere dagen , dan den geprefigeerden ende ordinaris dagh ,
 „ behoudelyk indien de felve Hooftman nootelyk absent mogte fyn ,
 „ fal mogen volftaan mits eenen anderen Schutter stellende in fyne
 „ plaatfe , ende fullen die voorfz. drie maenschutten gehouden wor-
 „ den agter eenvolgende , op peyne indien contrarye gebeurde , de
 „ absenten ongehouden fullen fyn eenige absentie te betaalen , ende
 „ het laetste vierde Maandtschut fal mogen gehouden werden in de
 „ tyd van de Most , of anders tot goetdunken van de Hooftman.

XII.

„ Item in alle welke Maanschutten ook fullen mogen komen die
 „ Koningh , Deeken , Hooftmannen ende anderen van den Schutters,
 M m m m 2 „ die

„ die 't op dien dagh heur Maandtschut niet wesen en fal , ende
 „ mede schutterlyk schieten, ofte 's middaghs met den anderen ee-
 „ ten op heuren penninck, mits ook genietende 't prouffyte dat van
 „ den absenten, ende anders vallen fal.

XIII.

„ Item binnen den huysse, hoff ende het geheele begryp van den
 „ Doelen van der Schutterye voorfz, mitsgaders in de maaltyden
 „ van St. Joris, ende de Maanschutten en fal niemandt onheuslyken,
 „ nog onbetaemelyken spreekken, ofte quaede manieren houden, de
 „ een tegen den anderen, ende bysonder als men schiet, dan alle
 „ Schutters behooren te spreekken, op peyne voor de eerste reyse
 „ van drie schellingen Hollandts, ende de tweede reyse van gecorri-
 „ geert te worden, na gelegentheyte ende groote van der saeken,
 „ ende dit al by bewys van den Schutteren daar yegenwoordiglyk
 „ fynde, ende fal het selfde beregt worden by den Deeken, vier
 „ Hooftmannen ende agt Gecommitteerden; ende ingevalle ter plaat-
 „ se als vooren, eenige vordere misverstande geschieden, als van
 „ vegten, mes trecken ende diergelyke, fulcx ook datter bloedt na
 „ volgde, 't selfde fal insgelyk beregt werden als vooren naer gele-
 „ gentheyte van der saeken, ende dit al ten prouffyte van St. Joris.

XIV.

„ Item soo wie in den Doelen, een cavel of meer schiet, het fy
 „ voor de middagh, off na de middagh, die fal soo wel om syn selfs
 „ eere, als anders, aan den Wyfer van den Doelen, daar hy ge-
 „ schooten fal hebben, betalen een oortgie voor dien dagh, ende
 „ die meer geven wil die moet wel.

XV.

„ Item is geordonneert als boven, dat een yegelyk Schutter voorfz
 „ fullen moeten hebben ten minsten een stalen boege wegende vier
 „ pondt mit peylen, daer men schutterlyk in den Doelen mede
 „ schieten magh, hem eygen toebehoerende, binnen drie maanden
 „ na dato van desen, op peyne van vier schellingen Hollandts, ende
 „ soo meenigen dagh als hy over die drie maanden laet gaen, soo
 „ menighen schellingh Hollandts, sonder alle arch ofte list; ende
 „ soo wie nieuw Schutter wordt, binnen drie maanden daar na, op
 „ gelyke peyne, *want reynigheyt ende waerachtigheyt behoort den boe-
 „ ge toe.*

XVI.

„ Item geen Schutter en fal vuyten voorfz Schutterye mogen ge-
 „ steldt worden by eenige Hooftman, dan by advys, consent, wille
 „ ende weten van den Coningh, Deeken ende Hooftmans, mitten
 „ Agten ende eenige van de outste Schutters daer mede over geroe-
 „ pen,

„ pen, ende soo wye fulx uyt de voorfz Schutterye gaet ofte gefeit
 „ wordt, die fal evenwel gehouden wesen, te betaalen twee Philip-
 „ pus guldens in de ftede van fyn dootfchult in alle manieren off hy
 „ broeder van St. Joris gefiorven waere; ende soo wie broeder fterft,
 „ fal ook voor fyn dootfchult betaalt worden by den geene die 't
 „ behoort, twee Philippus guldens, ofte den beften booge met fyn
 „ gereetschap daar hy mede Maenschutte plagh te houden, des fal
 „ een yegelyk Schutter tot allen tyden als hem believen fal uyt de
 „ voorn. Schutterye mogen gaen, mits opleggende twee Philippus
 „ guldens voor fyn dootfchult als vooren.

XVII.

„ Item als yemant van de Hoofdmannen yet voorkomt, den gilde
 „ en gebroederschap ofte den Doelen aangaande, soo fal den felven
 „ Hoofman by den Schutters-dienaar, den Coningh, Deeken ende
 „ d'andere Hoofdmans, mitten Agten van den Ouden ofte Raeden
 „ geeliger, moeten ontbieden te comen op ten huysse van den
 „ Doelen, of anders na gelegentheyte van der faeken, telken op de
 „ verbeurte die niet en quame van eenen fchellingh Hollants, ten
 „ waere den felven Coninck, Deeken, Hoofdmans off eenige van de
 „ Achten merckelyke reden van onfchult deden, ende fullen die Co-
 „ ninck, Deeken ende Hoofdmannen mitte Achte aldaar gekomen
 „ fynde, mogen befoingneren, gelyk ende in alre manieren off de
 „ felve Deeken of Hoofdmans ende abfent blyvende aldaar present
 „ waeren, ende 't felve fulx voortganck hebben.

XVIII.

„ Item alle andere goede Costumen, gewoonte ende handelingen
 „ van den Doelen, ende daar buyten alhier vooren nyt gefeit ende
 „ deefen nyt contrarierende, fullen onderhouden werden naar ouder
 „ gewoonte, navolgende feekere Ordonnantie ende Caerten, han-
 „ gende op den Doelen-huysse, en onderteekent by den Coninck,
 „ Deeken, Hoofdmans, mitsgaders Achten, ende tot kenniffe ende
 „ arbitraige van den Coninck, Deeken, Hoofdmans ende Agten.

XIX.

„ Item van alle defe punten ende articulen fullen de voorfz Co-
 „ ninck, Deeken, Hoofdmans ende acht Raden, ofte 't meerendeel
 „ van dien in 't geheel ofte in 't deel na den tyt gelegen is, mogen
 „ houden in furchance, mits de felve poincten nogtans in weefen
 „ blyvende, als den tyt dat weder eyfcht te onderhouden, 't welk
 „ men den gemeen Schutters ende Broeders altyt weder verkondi-
 „ gen fal in de maeltyt van St. Joris dagh, als fy by een vergadert fyn,
 „ ende de felve articulen amplieeren, altereren ofte diminueeren tot
 „ goedduncken van Coninck, Deeken, Hoofdmans ende Achten,
 „ tot welvaart van de voorfz Confreye.

XX.

„ Item sullen alle de voorsz. Breucken , mulcten ende gedebourseerde
 „ penningen by den Hoofdmans voor de absenten verleyt , mitsgaders ook
 „ van alle 't gunt dat men den Ridder St. Joris schuldig is , voor date
 „ van dese gevallen , geexecuteert worden tegens den onwilligen by den
 „ Schutters Bode , hebbende een pyle in de handt ende by ordonnantie
 „ van de Hoofdmans realyk ofte by feyten , ofte anders by alsulk recht
 „ off_rechten , als den Coninck , Deeken ende Hoofdmannen gelieven ende
 „ oirbaerlyck duncken sal , tot allen tyden als vooren ; mits nemende dub-
 „ belt pant en de gereedste meubelen die hy vinden sal , ende soo verre de
 „ selve panden binnen agt dagen niet gelost en worden , mits opleggende
 „ de breucken ende die Schutterlyke onkosten tot tauxatie van den Coninck,
 „ Deeken ende Hoofdmans , ofte 't meerendeel van dien , daaromme ge-
 „ daan , sullen deselve by den voorsz Bode , openbaarlyk by den meest
 „ daar omme biedende naer voorgaande uytroepinge vercocht worden ende
 „ 't surplus dat bevonden wordt daer over te schieten , sal den gheexecu-
 „ teerde gerestituteert worden , ende dit al niet jegenstaande eenige opposi-
 „ tie ofte appellatie ende sonder prejudicie van dien , 't welk hy gehouden
 „ sal wesen te interjecteeren aan Coninck , Deeken , Hoofdmannen ende
 „ Agten , ende dat binnen den tyt van veertien dagen na dato van de
 „ executie , op peyne dat na verloop van dien tyt geen kennisse van der
 „ saeken genomen en sal worden.

„ Ende want de voorsz Supplianten mits verduyfteren van de
 „ voorsz Privilegien nyemande tot onderhoudenisse der voorsz arti-
 „ culen soude mogen ofte durven compelleren , sonder daer op
 „ eerst ende van nyeuws vercregen te hebben onse opene brieven
 „ van Octroyen , soo hebben sy ons daeromme feer oetmoedelyk ge-
 „ beden , dat ons believen wille tot onderhoudenisse van den voorsz
 „ gilde ende eerlyke Confrerye , de voorsz articulen hier boven ge-
 „ roert te approbeeren ende ratificeeren , ende hem daar op doen
 „ expedieren onse behoorlyke opene brieven , daar toe dienende.
 „ DOEN TE WEE T E N , dat wy de saeken voorsz overge-
 „ merkt , ende hier op gehad 't advys van onsen lieven ende ge-
 „ trouwen die President ende Luyden van onsen Raede in Holland ,
 „ genegen weefende ter bede ende begeerte van de voorn Sup-
 „ plianten , hebben alle de pointen ende articulen , ende elke van
 „ dien hier boven geinfereert , na hunne vorme ende inhoude , be-
 „ vestight , geapprobeert ende geconfirmeert , bevestigen , appro-
 „ beeren ende confirmeeren uyt onse sonderlinge gratie by deesen ,
 „ willende en ordonneerende de selve onderhouden ende geobfer-
 „ veert te worden , op de peyne ende mulcten daerinne begree-
 „ pen , ontbiedende daeromme ende beveelen onsen lieven ende ge-
 „ trouwen die Hoof-Presidenten , ende Luyden van onsen secre-
 „ ten ende groote Raden , Stadhouder , President ende Luyden van
 „ onsen voorn. Rade in Hollant , Bailliuw van den Hage ende allen
 „ anderen onsen Regteren , Justicieren , Officieren ende onderfaten
 „ dien dit aangaan sal , heuren Stedehouderen ende yegelyk van hen
 „ befundere soo 't hem behooren sal , dat sy de voorn. Supplianten

„ van

„ van dese onse jegenwoordige bevestinge , approbatie ende confir-
 „ matie , ende van allen den inhouden van deesen in der voegen en-
 „ de manieren voorfz , doen , laten ende gedogen rustelyk ende
 „ vreedelyk genieten ende gebruyken , sonder hen te doen off laeten
 „ geschien eenigh hinder , letsel ofte moyenisse ter contrarie , want
 „ ons alsoo gelieft. Des t'oirconden hebben wy onsen segel hier aan
 „ doen hangen. Gegeven in onser stad van Brussel den agtienden
 „ Mey in 't jaer ons Heeren duyfent vyfhondert drie en festigh , van
 „ onsen Ryken , te weeten van Spangien , Cicilien &c. 't achtste , en-
 „ de van Napels 't tienste.

Op de plycke stondt geschreeven ,

By den Coninck in syne Raede.

Ondertekent ; M E S D A G H.

De Schutters van deze orde waren van den hand- en voet-boog , en moesten hunne maandschut houden even als andere Schutters in andere Doelen gewoon waren , schietende met pylen na zeker doel of wit , 't geen in zekere huisjes daar toe geschikt , gestelt was. Wanneer deze Ridderlyke oeffeninge in deze Doele heeft opgehouden , is ons onbekent , en wy hebben ook nergens aengetekent gevonden , dat zy den Graaven in eenige heirvaart of optogt ten oorlog hebben verzelt. Egter getuigen onze jaarboeken en geschiedschriften , dat deze Schutters in die haggelykste tyden der inlandsche tweespalt , welke ons Holland een anderhalve eeuw in vuur en vlam gezet en met dolle raazernyen onder de Hoeksche en Kabeljaauwsche benaamingen heeft bezeten , waar aan niet dan met kille schrik kan herdagt werden , meenigmaal zyn uitgeweest , dan in eenen oloop te Leiden tot ondersteunig van hunne twistgenooten , dan in eenen opstand te Delft , dan wederom elders. En zoo verhaalt ook de Heer Alkemade in zyne beschryvinge van Jonker Franses oorlog , dat zy nevens de Burgervendelen van *Dordrecht* , *Delft* , *Rotterdam* , *Schiedam* , *Schoonhoven* , *Heusden* en *Geertruidenberg* in den jaare 1481. zyn uitgetrokken en verzamelt binnen de Stad Goude , om onder het beleid van Heer *Joost de Lalain* , te dier tyde Stadhouder van Holland , Utrecht te belegeren , waar binnen de verdrukke , uitgedreve en verbanne Hoeksche Edelen , Regeerders en Burgers geweken waren. En dat wanneer in den jaare 1488. Jonker *Frans van Brederode* met de Hoekschen Rotterdam hadden ingenomen , en Koning *Maximiliaan* door zyne Herauten een Heirvaard hadde laten kondigen in alle de Hollandsche en Westvriessche Steden , om met eene algemeene hand de stad Rotterdam te besluiten , en te dwingen , dat , zeggen wy , deze Haagfche (g) Schutters ook onder hun banier ,

Schutters van deze orde , en hunne oeffeninge.

Zyn in de Hoeksche en Kabeljaauwsche tyden verscheide maalen uitgeweest.

(g) Dat zy in vroege tyden de Schutters van den Hage wierden genoemt , blykt uit het meergem. Privilegie van den jaare 1407. als ook uit zekere registratie , te vinden in 't vierde Memoriaal-boek van den Hove van Holland , gehouden by J. Boffaert Griffier van den zelven Hove. fol. 104. 124. verso. enz.

banier, binnen Delft, de algemeene vergaderplaats, zyn versche-
nen (b).

Vereen-
niginge
met de
Suppoo-
sten in
den ja-
re 1584.

In den jaare 1584 wierden deze Schutters tot bescherminge van den Hage vereenigt met de Suppooften van den Hove (i) onder twee byzondere vendels, hebbende de gem. Schutters tot Kapitein over hun vendel Jonkheer *Johan van Duivenvoorde*, Heere van Warmont, Admiraal, enz. en tot Lieutenant Mr. *Dirk van Leeuwen* Raad Ordinaris in den Hove van Holland; en over het ander vendel was tot Kapitein gestelt Jonkhr. *Johan van Mathenes*, Heere van de Riviere, en tot Lieutenant *Paulus van Loo*, Reekenmeester. Zy moesten alomme in den Hage goede wagt houden, dog waren niet verbonden daar buiten te trekken, dan met eenige van die van den Rade en Rekeninge perzoonelyk verzelt. Zy hadden tot Loop-plaetzen de *Plaats* en 't *Buitenbos*, moettende het eene vendel in tyd van nootzaakelykheid zig op de eerstgemelde en 't ander op de laatst genoemde vergaderplaatze laten vinden. Wy zullen, om niet lang te zyn, alhier liever opgeven de *Ordonnantie* zelve, zoo als die *by die van den Hogen en Provinciaalen Rade en Lynden van de Camere van Rekeninge in Holland ten overstaen van de Hoofmans van St. Joris Confrerie, daar op gebad 't advys van de Magistraat van den Hage, is gemaakt op de Combinatie van de Suppooften en de voorn. Confrerie van St. Joris, als mede op de wagt.*

I.

Ordon-
nantie
zoo
op de
voorsz. i
Combi-
natie,
als op de
wagt.

„ **I**N den eersten sullen uyt Collegie van de voorn. Suppooften en
„ Confreres van St. Joris voorn. indifferenter sonder regart te ne-
„ men of Suppooften of Schutters syn, gemaakt worden twee Ven-
„ dels die in faeke concernerende de wacht hen sullen hebben te re-
„ guleeren, zulks als hier na verklaert sal werden. Blyvende niet te
„ min in wesen die lootinge gedaen onder die Hoofmans van de
„ Schutterye, die men verstaet dat in saken de Confrerie roerende
„ alsoo gelootet en gerottet sullen blyven en voortaan looten en rot-
„ ten sullen als na ouder costumen.

II.

(b) Zie de oude Holl. Chronyk, *dwif.* 31. *Cap.* 53. 62. 63. *Ë seqq.* of Goudhoeven, pag. 527. 534 543. en volgende, als mede Alkemade, *Jonker Franssen oorlog*, pag. 42. 120.

(i) 't Schynt dat de Suppooften met de Schutters van St. Joris al in vroeger tyd te meermalen zyn vergadert geweest; immers by het xxxviii. art. van de Ordonnantie op den Brand, van den 20. Oetober 1553. werd geordonneert, „ dat „ ook de *Suppooften van den Hove* en d'andere Edelen van den Hove, mitsgaders „ de *Schutters, die in St. Joris Schutterye zyn*, gehouden zullen wesen te vergaderen ter zelve tyde op de Plaetse alhier in den Hage, *uygeseyt den ambachtsman, die in dezelve Schutterye es*, die mitte andere buyrluyden van den Hage „ mede na den brant gaen sullen; Ende zullen de voersz Suppooften, Edelen en „ andere Schutters op te Plaetse vergadert wesende, *aldaar by een blyven*, tot dat „ by mynen Heeren van den Rade, die daer present sullen wesen, of by die Ge- „ rechte van den Hage in heurluyder absentie geordonneer sal wesen, waer hen „ eenige van dien vinden sullen daer 't van doen sal mogen wesen.

I I.

„ Sal noch mede van het eene Vendel blyven als Capiteyn uytten
 „ naam van de voorn. Schutters Jonkheer *Johan van Duyvenvoorde*
 „ Heere van Warmond, Admirael, &c. en fynen Lieutenant Mr.
 „ *Dirk van Leeuwen*, Raet ordinaris van den Hove van Hollant, als
 „ ook mede blyven fullen alle andere Officiers van de voorn. Confre-
 „ rie.

I I I.

„ Ende belangende het tweede Vendel hebben die voorn. van den
 „ Raden en Rekening ten overstaen als vooren genomineert en no-
 „ mineren by desen tot Capitein Jonkheer *Johan van Matbenesse*
 „ Heere van der Rievier en fynen Lieutenant *Pouwels van Loo*,
 „ Rekenmeester, en als Vendrich *Johan Purtick*, Secretaris van den
 „ Hove van Hollant, en tot vier Hoofdmans Mrs. *Sebastiaen van*
 „ *Loosen*, *Jeronimus van Borre*, *Nicolaes Kamerlingh*, Raeden, en
 „ *Philips Doublet*, Rekenmeester.

I V.

„ Alle welke Raeden en Rekenmeesters respectivelyk bewilligt heb-
 „ ben hen daer toe te laten gebruiken, niet tegenstaende d'exceptie
 „ henl. *ratione officii* competeerende, mits dat syl. niet gehouden en
 „ fullen syn op te ordinairisse wagten te compareren, maer aldaer mo-
 „ gen volstaen met hare Lieutenanten, in 't regart dat syl. in persoone
 „ als Commissarissen op 't Stadhuys op heure beurte mede fullen
 „ moeten waeken.

V.

„ Sullen de Hoofdmans soo wel van de Suppoosten als van de Schut-
 „ ters soo lange zy Hoofdmans syn, in tyde van allarm compareren
 „ met behoorlyk geweer, op haer loopplaetse hier na te specificeren,
 „ en ofgegaen synde met fulken geweer als sy opgestelt fullen
 „ syn.

V I.

„ Ende dat die voorz. twee Capiteynen of hare Luytenanten ofte
 „ in heurl. absentie die agt Hoofdmans, fullen eerst alle die mannen
 „ soo van de Suppoosten als Schutters in twee deelen, na advenant
 „ 't geweer daer elk van henl. opgestelt es, van elcx evenveel, en
 „ daeromme looten, wie elcx te beurte sal vallen, en fullen die vier
 „ Hoofdmans van elke Capiteyn daer na mede in de equalité van 't ge-
 „ weer als vooren weder onder henl. in vieren deelen ofte rotten.

VII.

„ De repartitie alsoo gedaen zynde sal elken Hoofdman in den sy-
 „ nen een Luytenant mogen kiesen, die in absentie van den Hoofd-
 „ man gelyke autoriteyt sal hebben.

VIII.

„ Sullen die Capiteynen, Hoofdmans, hare Luytenanten en gemeene Rotsgefallen altyt tot vermaninge van die van de voorn.
 „ Raden gehouden syn te waken en heurl. cors de garde houden ter
 „ plaatse daer en alsoo 't hen by die van de voorn. Raden ofte Commissarissen van de Wagt geordonneert sal worden, 't sy by geheele
 „ ofte halve Hoofmanschappen meerder of minder getal ter Ordonnantie als voren, en dat met fulk geweer als eenen ygelyk opgestelt sal syn, en heurl. elk een biljet onder de hant van den Griffier
 „ r'huys gefonden sal werden, 't sy dat Schutters ofte Suppoosten
 „ syn.

IX.

„ Sullen ook de voorfz. persoonen gehouden syn d'Ordonnantie op
 „ de Wacht en Brant gemaekt ofte noch te maken, te observeeren
 „ en gehoorfamen, sonder dat sy nogtans gehouden sullen syn buyren den Hage te trekken, dan mit eenige van die van de voorn.
 „ Raden of Rekeninge personelyk daer by te syn.

X.

„ Sal nog een ieder ten tyde van de insinuatie present synde, ofte
 „ in tyde van allarm by clock-geslach gehouden syn personelyk te
 „ compareren elck op syn loopplaets, sulcx hier na gestelt sal worden, en dat voor de Hoofdmans en syne Luytenanten van de
 „ wagt absent blyvende oft te laet komende op een boete van 24
 „ stuivers en andere Rotsgefallen op een boete van 18 stuivers, ten
 „ ware sy juste excuse hadden, dien sy gehouden sullen syn voor 't setten van de wagt den Hove ofte den Commissaris van de wagt
 „ aen te dienen, en sal evenwel een ander in heurl. plaetsen theuren
 „ coste gestelt worden, maer in tyden van allarm sullen alle Officiers
 „ van de voorfz. twee Vendels niet verschynende elk verbeuren een
 „ boete van twee ponden van xl. grooten en de gemeene rotgefallen
 „ een boete van dartig stuivers.

XI.

„ Dat de insinuatien op de wagen sal moeten gedaen syn voor de
 „ clocke twee uren naemiddach, omme 's avonts daer aen te waken,
 „ ten ware die noot anders ware vereyffschende, in welken gevalle
 „ een yder gehouden sal syn te compareeren, alwaert dat hy op de
 „ staende voet geïnfinueert ware op de boeten als voren.

XII.

„ Item oft gevele dat den Hoofman en synen Luytenant beyde
 „ van huys ofte ziek waren, sullen die rotsgefallen sulks wetende
 „ den Commissaris of Commissarissen van de Wagt aendienem, omme by provisie een ander in heure plaetse gestelt te worden, dewelke alsoo gestelt synde sal gelyke auctoriteyt hebben.

XIII.

XIII.

„ Dat de Hoofdmans ofte Luytenanten uytgaende die loofse fullen
 „ ontfangen van de voorfz Commissaris, die selve wel bewaren, en
 „ daer van verantwoordten, en de fintenelle en ronden mogen ordon-
 „ neeren, sonder dat die rotsgefellen daer tegens fullen mogen seggen
 „ ofte henl. ongehoorsaem syn, op arbitrale correctie tot discretie van
 „ die van den Rade voornoemt,

XIV.

„ Dat hier van uytgesondert fullen syn beyde de Presidenten,
 „ Baenreheeren, Ridders, en andere oude Schutters en Suppoosten
 „ boven de sessig jaren oud synde, die van de personele comparitie
 „ ontlafst fullen blyven, mits dat sy tot contentement van de gemeen-
 „ te, en omme die te beter te courageren, altyt mede gestelt fullen
 „ worden op geweer daer mede syl. op de Wagt heuren dienaers
 „ ofte anderen gehouden fullen syn te senden, op sulke boete als te-
 „ gen andere rotsgefellen gestelt en geordonneert sal werden.

XV.

„ Ende fullen deselve dienaers mede gehouden syn den voornoem-
 „ den Commissarissen, Capiteynen, Hoofdmans ofte heuren Luyte-
 „ nanten te obedieren op gelyke boeten als andere rotsgefellen die
 „ men by gebreke van betalinge aen heure Heeren ofte meesters sal
 „ mogen executeeren.

XVI.

„ Dat een ygelyk 't zy Suppoost ofte Schutter ofte weduwen van
 „ Edelen ofte van Suppoosten binnen den tyt van tien dagen na de
 „ receptie van 't voorn. billet gehouden sal syn hem te voorsien van
 „ al sulck geweer als hy opgestelt sal syn, op een boete van twee gul-
 „ den voor de eerste reyse en daer na op een boete van vier gulden,
 „ en dat daer en boven 't geweer daer hy opgestelt is t'synen coste
 „ gecoft sal worden ter Ordonnantie van den Hove by parate execu-
 „ tie aen de onwilligen te verhalen.

XVII.

„ Dat een ygelyk 't geweer daer hy opgestelt is tallen tyde in syn
 „ huys gereet sal hebben, te weten, die op een roer gestelt es, sal
 „ boven syn geweer ten minsten daer by moeten hebben 24 koegelen
 „ en een pont cruyt met twee vademen lonts, en die op een spies,
 „ rondace of flagfwaert gestelt es, sal die neffens syn zygeweer mede
 „ vaerdich hebben en daer toe noch een rustinck of buffelen colder
 „ op een boete van de eerste en tweede reyse als voren.

XVIII.

„ Ende om alle goede ordre in tyde van subite allarm ende anders
 „ te houden, hebben die van de voorfz Raden de voorn. twee ven-
 „ delen tot loopplaetsen geordonneert die Plaetse ende het Buyten-
 „ Hof alhier van den Hage, te weten een Vendel op de voorn. Plaet-
 „ se en 't ander op 't voorn. Buyten-Hof, daer fy om looten fullen,
 „ en tot dien eynde voor elk Vendel vier letteren gestelt fullen wer-
 „ den, en dat voor 't eerste Vendel een voor de poorte van 't Bin-
 „ nenhof, een voor de brugge van de cingel voor 't huys van Dou-
 „ blet, een op den hoek van 't Halsteechgen, en een voor die smit,
 „ en voor 't tweede Vendel, een voor de gevangenpoorte, een voor
 „ de blaesbalck, een voor 't huys van den Moerjaen, en een voor de
 „ huysinge van Egmont, om welke letteren de voorn. Hooftmans
 „ van elk Vendel mede looten fullen.

XIX.

„ Item oft gebeurde dat die Hooftmans 't fy ter caufe van de
 „ Wacht ofte andere communicatie te houden, eenige vergaderinge
 „ deden leggen, fullen alle syne rotsgefellen, mits daer van geinfi-
 „ nueert fynde, gehouden fyn ter plaetse haer gedesigneert te com-
 „ pareeren op een boete van ses stuyvers elcke reyse te verbeuren:
 „ en indien die Hooftmans van de Confrerie van St. Joris eenige
 „ maenschutten ofte om eenige andere communicatien vergaderingen
 „ deden leggen, sal fyn voor elcke Schutter absent blyvende op een
 „ boete van acht stuyvers en op de generale maelyt van St. Joris ten
 „ dage van de electie op een boete van twaelf stuyvers in de plaetse
 „ van het oude vieryser, t'employeeren als naer ouder gewoenten.

XX.

„ Ende indien yemant van de selve Confrerie van St. Joris fustli-
 „ nerende deselve te fyn een vrye Confrerye, dese Ordonnantie niet
 „ en wilde obedieren, en derhalven hem daer uyt wilde begeben, sal 't
 „ selve t'allen tyde mogen doen, mits betalende fyn dootichult, maer
 „ sal niet te min evenwel als Suppooft dese Ordonnantie, soo wel op
 „ 't fait van de wacht, allarm, settinge op geweer en anders onder-
 „ worpen fyn, en indien hy geen Suppooft en es, hem reguleeren
 „ nae d'Ordonnantie van de Magistraet van den Hage.

XXI.

„ De boeten, die uyt cragte van dese Ordonnantie fullen verval-
 „ len, fullen onder de Confreres by den Doelknecht, ende onder de
 „ Suppooften by den eersten Deurwaerder civilyck gemaent en ge-
 „ innet worden, en indien de breukige eens vermaent fynde noch in
 „ gebreke blyft, sal als dan by den Hooftman en 't gehele rot son-
 „ der dissimulatie by afhaeling van pandt geexecuteert worden ten
 „ profyite van 't gehele rot ofte anders tot discretie van den Hove.

XXII.

XXII.

„ Ende dit alles by provisie ter tyde en wylen anders ten overstaen
„ als vooren by de voorn. Raden daerinne sal syn gedisponeert.

„ Aldus gedaen en geslooten in 't Collegie van die van de voorn.
„ Raden als vooren, den 3. Julii 1584. In kennisse van my, en was
„ ondertekent, A. GENIETS en P. HANNEMAN.

„ T'oirconden van defen es ter Ordonnantie van den Hove van
„ Hollant in de Pleytcamere van den selven Hove, ter presentie van
„ de Suppooften en andere ommettaenders gepubliceert den 23. Ju-
„ lii 1584. By my.

En was ondertekent,

J. DE WOERDEN.

De plaatze hunner wapenschouwinge en monsteringe was in de St. Joris Doele, daar zy op zekere dagen ter bevel van den Hove moesten verschynen. „ Men laet by defen eenen yegelycken weten, dat „ alle Edelen, Suppooften en Schutters van de Schutterye van St. „ Joris, wefende gedirigeert onder twee Vaendelen, hen fullen laten vinden op vrydach den xxiiien. deser jegenwoordige maend „ November naer de middach de klokke een uyren binnen de Doelen van St. Joris Schutteryen alhier in den Hage met haer geweer „ daerop ieder gestelt is, om aldaer Wapenschouwinge en monsteringe te doen op een boete van drye ponden van XL. grooten 't „ pondt metter daet te doen executeren by den Hooftman en rot, „ daeronder die defaillanten zullen gerottet syn. Gedaen in den „ Raede en gepronuncieert den xvj. November anno XVC. „ LXXXIIIJ.

Plaatze hunner wapenschouwinge en monsteringe.

Biljet ten dien einde.

De Schutters van den Hage of van St. Sebastiaan hadden niettemin hun aandeel in de wagt, en moesten vergaderen voor 't Stadhuys, in gevolge van het V. art: van een nadere Ordonnantie op het zelve subject gemaakt, van . . . Novemb. des gem: jaars 1584.

De Suppooften waren al van ouds gewoon met en nevens de Buurluiden van den Hage te waken, de ronde en andere diensten te doen, zoo als af te nemen is uit verscheide Ordonnantien (k) op 't stuk van de wagt by de Magistraat van tyd tot tyd geconcipteert en by den Hove van Holland geapprobeert; „ Ordonnerende het voorz. „ Hof den Suppooften hen mede na de zelve Ordonnantien te reguleren, en dat ten dien eynde dezelve op de Rolle souden werden „ gepubliceert. Niemand van de Suppooften was daar van vry, als alleen de *President en andere Heeren van den Rade en Rekeninghe* (l).

De Suppooften al van ouds gewoon met de burgers van den Hage te waken enz.

Nun n 3

Dog

(k) Zie Ordonnantie van 13. Dec. 1563. by 't Hof geapprobeert den 13. Jan. 1563. St. C. Ordonnan. van 27. Octob. 1564. Ordonn. van 30. Octob. 1565. Ordonn. van 16. April 1571. Ordonn. van 18. Mei 1571. Ordonn. van 17. Febr. 1583.

(l) Ordonn. 30. Octob. 1565. art. 3.

Dog by het 3. en 4. art. van de nadere Ordonnantie van . . . Novemb. 1584. wierd vastgesteld, „ dat alle andere Ingezetenen van „ den Hage, soo wel die van den Hogen en Provincialen Raden, „ die van de Rekening, Edelen en Magistraat van den Hage, als „ andere gemeene burgers, niet zynde van de voorz. Compagnies, „ niemant uytgefondert, gehouden souden zyn, heure buurwagt te „ houden op alsulke wyken en plaatsfen van den Hage daer fyl. by „ lootinge vallen soude enz: Welverstaende dat de voorn: van den „ Hogen en Provincialen Raden, die van de Rekening, Edelen, „ Magistraat van den Hage en andere boven haere jaeren, sullen „ mogen volstaan, mits sendende een Dienaar ofte ander persoon in „ de plaetse behoorlyken van hals en sydgeweer gewaepent, en dit „ in 't reguart van de voorz. Collegien, alles by provisie en sonder „ prejudicie van heurlr. exemptie van vrydom en geregtigheden. De Suppooften stonden altyd onder het gezag en bevel van Hoofstluiden, Rotmeesters of Commissarissen, by den Hove uit de Suppooften daar toe benoemt en gedeputeert, die derhalven ook zomtyds *Gedeputeerden* genoemd wierden. Indien zy in eenige pointen rakende de wagt quamen te misdoen, wierden ze door den Fiscaal aangeklaagt en gecorrigeert, en de boeten en breuken van de onwilligen door een van de twee eerste Deurwaarders van den Hove gevordert of by parate executie aan hen verhaalt. De Hoofstwagt was altyd op 't Stadhuis en moesten de Suppooften zoo wel als de andere Buurluiden aldaar compareren, gelyk onder anderen uit het 1. art: van de meergemelde nadere Ordonnantie te zien is, waar by werd gezegt, „ dat alle nagts op het Stadhuis van den Hage sal waken een derdendeel van een rot van de Suppooften en de Schutters van St. Joris, en ook een geheel derdendeel van de Schutterye van den Hage ofte St. Sebastiaen, sonder dat yemant van dezelve Schutters hem sal mogen absenteren, &c. . . . Ende zullen daar mede „ alle Suppooften en Schutters op het Stadhuis waekende vry sijn „ van alle andere Buurwagten.

Onder wien dezelve stonden.

Naderhand is deze vereeniging weder vernietigt.

En gelyk dan deze vereeniging der Suppooften met de Schutters van St. Joris maar voor eenen tyd was geschied, en dat ook alle 't geen in dezelve Ordonnantie was begrepen maar by provisie was bearaamt, zoo is dezelve Combinatie ook naderhand door verloop en veranderinge van tyden weder vernietigt en de gem. Ordonnantie buiten effect geraakt; invoegen dat de voorz. Schutters en Suppooften nu teenemael ontslagen en bevryt zyn van 't houden van eenige wagt of andere dienstfen hen by de meergem. Ordonnantien voorgeschreven, hebbende de Magistraat met bewilliging van den Hove, dezelve last teenemael op haar genomen en de Suppooften daar van bevryt, uitwyzens de volgende acte.

't Hof consenteert aan den Hage voor een winster de Com-

„ **A**lfoo in de communicatie onlangs gevallen tusschen de Commissarissen by den Hove van Holland gedeputeert, en die van „ de Magistraat van den Hage, nopende 't houden van de nagtwagte, „ tot conservatie van den selven Vlecke en Inwoonderen van dien, „ de voorz. Magistraat voorgeslagen hebben, dat wel goet en oirbaer „ soude zyn, dat voortaan de Commissie van de selve wagte by hen- „ luyden

„ luyden soude worden gestelt en geëligeert uyttet Collegie van de
 „ selve Magistraet ende Vroedschappen van den Hage, sonder dat
 „ eenige Suppoosten van den Hove daar mede souden werden belast,
 „ menende de voorz Magistraat dat daar door eenige disordre en in-
 „ convenienten op de wagt vallende zouden werden wechgenomen en
 „ geprecaveert, omme redenen mündeling verhaalt. SOO IST, dat
 „ 't voorz Hof 't rapport van de voorz Commissarissen gehoord en
 „ daarop gelet hebbende, by provisie en tot een prouwe voor dese je-
 „ genwoordige winter 't selve mede goetgevonden en de Magistraat
 „ voorz toegestaan heeft, sonder 't selve eenigzints in consequentie
 „ te trecken of 't Hof in eenigerley autoriteyt en præminentie præ-
 „ judiceren sal. Actum in den Rade den 13 Novemb. 1601.

missaris-
fen van
de wagt
uit de
Magis-
traat te
kiezen
enz.

En of wel deze acte alleen maar spreekt van een provisioneel con-
sent en overgifte, zoo is egter uit het vervolg klaarlyk te besluiten,
dat daarentrent geene andere of contrarie dispositie is gemaakt.

Wanneer de Spaanschen in den jaare 1635 dreigden den Haag on-
vriendelyk te willen bezoeken, wierden de Suppoosten andermaal in
de wapenen gebragt, en moesten allomme door den ganschen Haag
zoo by dag als by nacht goeden wagt houden (*m*). Het zelve geschie-
de ook in den jaare 1672., als wanneer alles aangewend wierd tot
behoudinge van 't Vaderland en tot sluitinge van den verderen inval
der Franschen, en dat overzulks de Burgers of Schutteris van den
Hage onder hunne Vendels volgens speciaal bevel moesten uittrek-
ken om zekeren post te Bodegraven te bewaaren, en elders in eenige
Steden garnizoen te houden. Zy hadden toen tot hunnen Overste
den Hoog E.d. Heer Mr. *Frederik de Liere*, Heer van Soetermeer,
Raad ordinaris in den Hove van Holland.

De Sup-
poosten
in de ja-
ren 1635
en 1672
weder-
om ver-
zamelt
en on-
der een
lighaam
gebragt.

Nu keren wy weder tot onze Ridders van St. Joris, waar van wy
eenigzints afgeweken zyn. Deze Confrèrye werd geregeert by een
Deken, vier Hoofdmannen en agt Raden, waar by voorheen nog
quam de Koning, als de eerste en 't hoofd van deze Schutterye,
dog welke benaminge en waardigheit is komen op te houden, ze-
dert dat de gewoonte na de Papegaay te schieten in onbruik is ge-
raakt, van welke gewoonte wy in de volgende beschryvinge van de
St. Sebastiaans Doele breeder zullen gewagen. Deze Regenten wa-
ren bevoegt om Keuren, Ordonnantien en andere Reglementen het
welwezen van deze Schutterye en 't gansche Broederschap betref-
fende na hun goedduncken te mogen maken, en de reets gemaakte
te altereren en diminueren na vereisch van zaaken en tyds gelegend-
heit, en inzonderheit was hen aanbevolen, dat dezelve wel onder-
houden en nauwkeurig agtervolgt wierden. Zy hadden het bewind
en directie van den maaltyd (*n*), dien het Broederschap ter eere

De re-
geringe
van deze
Confrè-
rie hoe
bestaat.

't Feest
en maal-
tyd van
St. Joris

„ van

(*m*) Zie Ordonnantie by 't Collegie van de Societeit op 't zelve stuk gemaakt,
hier na te vinden onder de Bylage Y Y.

(*n*) Op dezen maaltyd wierden door eenige Leden uit den naam van 't gansche
Broederschap ook genodigt de Heeren Raden van Holland, immers zoo als uit
zekere acte, hierna te vinden onder Bylage Z Z. af te nemen is; welke acte wel in-
zonderheit behoort tot nader opheldering van 't geen wy in onze aanmerkinge op
pag 62. (*r*) hebben ter neder gestelt, dog is aldaar verzuimt, van dezelve te melden.

van hunnen Patroon eens jaars gewoon was te houden, gaande de Broeders dan gezamenlyk in staatzi na de St. Jacobs-kerk, om aan 't altaar, 't geen zy aldaar ter eere van dezen St. Joris hadden opge-regt, dienst en eenige giften te doen. Nu werd dit feelt juist niet alle jaaren, maar na 't goedvinden der gemelde Regeerders om de 2., 3. of meerder jaaren geviert, werdende als dan alle de Leden tot dit Broederfchap behoorende, en die daar ingelyft zyn, door circulaire brieven daar toe genodigt. Op den maaltyd verschynende moeten zy met het teeken van deze Orde voorzien zyn, 't geen zy dan aan een groen lintje op hunne borst hebben hangen; geduurende dezelve maaltyd word het Vendel van gemelde Orde uit een der venstieren van het Doelhuis uitgetrokken en ten toon gehangen. Ook is hen toevertrouwt het opzigt en beheeringe over het gebouw, waar in zy gewoon zyn hunne vergaderingen en befoignés te houden, wannecr 'er eenige zaken het broederfchap betreffende voorkomen.

Befchry-
ving van
't Doel-
huis.

Dit Doelhuis, 't geen het gansche Broederfchap (gelyk wy reets gezegt hebben) toebehoort, en op Graaffelykheids grond geplaatst is, staande tusschen de Vyverberg en de Houtstraat, over het Voorhout, op de meergemelde kaart No. 24. aangewezen, is mede een van de oudste gebouwen, die men tans in den Hage vind, gevende de oude bouw-wyze, het agtkantig toorentje en verdere uiterlyke gedaante genoeg te kennen, dat het in de twee voorgaande eeuwen niet is gefigt (o). Boven de deur of ingang ziet men den gewaanden Ridder van St. Joris tegen den draak veggende, in steen uitgehouwen, zynde het gewoonlyk blaoen of zinnebeeld van deze Orde. Van binnen is het zelve huis voorzien van verscheide schoone kamers en vertrekken, en inzonderheid van eene zeer groote zaal, daar de Ridderd hunnen gewoonlyken maaltyd houden. Van agteren heeft het een zeer ruime open lucht, loopende ten oosten agter de huizen van de Houtstraat, en ten zuiden door een sloot afgefcheiden van de St. Sebastiaans Doele; voorheen verstrekte het zelve plein tot de Ridderlyke oeffening van den boog, en jegenswoordig tot een wandelplaatze voor den geenen, die in deze Doele hun verblyf voor eenigen tyd nemen, dewyl dezelve tans ook gebruikt werd tot een Logement voor aanzienelyke perzoonen, die uit andere Provintien in 't een of 't ander Collegie van Staat werden afgezonden.

Moeie-
lykhe-
den over
de beta-

Als in den jaare 1588, de Magistraat van den Hage beweerde, dat deze Doele gehouden was nevens andere huizen van den Hage te dragen in de Verpondinge op de huizen aldaar gestelt, en dat zy ten dien

(o) Dat 'er al voor den jaare 1434 hier ter plaatze een Doelhuis heeft gestaan, blykt onder anderen uit eene acte van den 15. Mei 1435, waarby Heitog *Philips van Bourgondien* aan *Floris van Kyfhoek* geeft vergrootinge van erve, land en boomte, gelegen aan zynen huize, „ dair hy nu ter tyt in woont by onser Poo- „ ten van den Hage-houte, dat hy nu van nyes selver betimmert en ons opgedra- „ gen heeft of namaels betymmeren mach mit eenen stukke van der Coecampe, „ streckende van synen huysse *zuyrwaerts neffens den wech, die tusschen den DOE-* „ *LEN en den Coecamp gaet* ten eynde toe wt, alloo verre enz.

DE OUDE of S'JORIS DOELE

R. Boetel del. cum Privilegio.

J. de Witt fecit aedific.

dien einde hadde doen afhalen twee vensters uyt den gemelden Doel-huyze, wierden Deken en Hoofdmannen genoodzaakt daar over aan de Staaten van Holland klagtig te vallen, en by requeste hebbende te kennen gegeven, dat het Doelhuis van deze Confrerie van alle tyden altoos vry en exempt ware geweest van alle contributien en andere lasten, hoedanig die ook zouden mogen geweest zyn; dat ook het Doelhuis niet en wierden verhuurt, maar ter contrarie, dat zy Supplianten hunnen Doelknecht nog jaarlyks wedde moesten betalen boven de bewooning van de voorz. Doele, als staande tot dienst van perzoonagien, de Schutters en andere Heeren, verwierven de gemelde Regenten, dat de Staaten aan de Magistraat den navolgenden brief deden afvaardigen :

linge der verpon- ding van dit huis.

Eerfaeme, Voorfieninge, Discrete Heeren.

„ **N**Adien wy verstaen dat uwer E., niet tegenstaende onse voor-
 „ gaende verclaringe ende ernstich vermaen aen uwer E. ge-
 „ daen, van meeninge souden syn te procederen tot executie van de
 „ contributie van de verpondinge, daer op het huys van *St. Joris*
 „ *Confrerie* alhier in den Hage is gestelt, hebben wy niet kunnen la-
 „ ten uwer E. als noch by desen te verclaren, dat wy onredelyk be-
 „ vinden, dat 't voorn. huys in de verpondinge eenige lasten dragen
 „ sal, gemerkt niemant in het particulier daer af eygenaer en is, noch
 „ 't selfde ook wordt verhuert, maer wesende alleenlyck een ge-
 „ meen huys voor de Confrerie voorz van Personagien, Lidelen,
 „ Suppoosten ende andere vroomme luyden, daerom de plaetse hier-
 „ vooren by de Graeffelykheyt vergunt is; Ende veritaen daeromme
 „ als noch, dat uwer E. die van de Confrerie voorn. daer af onge-
 „ moeyt fullen laten, en mit alsulcke executie diesaengaende super-
 „ federen, ende soo verre uwer E. hen souden daerinne vinden be-
 „ swaert, ende van meeninge syn mit de selve executie te procede-
 „ ren, souden uwer Ed. ons oorfaeke geven naerder te doen letten
 „ op de taxatie van de huysen alhier in den Hage op 't stuk van de
 „ verpondinge, bysonder overmits de vernieuwinge en verbeteringe
 „ van veele huysen alhier, waerdoor niet alleene de taxatie vermeer-
 „ dert, maer ook metter daet bevonden souden worden, dat uwer
 „ E. egeene redenen en hebben, omme hen te beclaegen over het
 „ furnissement van haerluyder quote in de verpondinge, niet te-
 „ genstaende het huys van de voorn. Confrerie vry van de verpon-
 „ dinge gelaten worde. Waeromme uwer E. niet naelaeten fullen
 „ op dese onse schryvens alsulcken respect te nemen, dat alle vor-
 „ dere klachten van de Confrerie voorn. over de executie van de
 „ verpondinge van den voorn. huys verhoet mogen werden. Hier
 „ mede, „ *Eerfame, Voorfienige, Discrete Heeren,*

Missive van de Staten van Holland aan de Magistraat, geen verpondinge te vorderen van de Doele van St. Joris.

„ Onsen God zy met U. Geschreven in den Hage den 18. Febr. 1589.

Onder stont geschreven, Ter ordonnantie van de Staten.

Getekent, C. DE RECHTERE.

Oooo

Dog

Dog wanneer de Magiftraat van den Hage des niet jegenftaande voortging met het afvorderen van de Verpondinge en weigerig bleef de venfters by haar uit den Doelhuize gehaalt, weder te geven, deden de Staaten de Magiftraat andermaal aenzeggen by fchryvens van den 30 April 1591, *dat fy geen Verpondinge wegens het zelve buys zouden hebben te vorderen, gemerkt binnen d'andere Steden van de Doelbuysen egeene Verpondinge werd geheven, en dat fy overzulx de venfteren in den Doelbuyse weder zouden hebben in te hangen, ofte dat andersints 't zelve van wegens de overbant zoude werden gedaen.* De zwaare lasten, waarin die van den Hage waren aangellagen, en waar over de Magiftraat met de andere Collegien van den Hoogen Rade, Hove Provinciaal en Rekenkamer van Haar Ed. Groot Mog. Domeinen meer dan eenmaal hadden geklaagt en daar over verfcheide vertoogen (p) aan de Staaten hadden overgelevert, was de oorzaak, dat de Magiftraat aan de bevelen van haar Ed. Groot Mog niet konde voldoen, en dede mitsdien des jaars daar aan weder op nieuw twee andere venfters en ramen van de voorfz. Doelhuize halen, waar over Deken en Hooftmannen by een derde vertoog-fchrift aan de gemelde Staaten klagtig zyn gevallen (q); wat daarop gevolgt zy, is ter onzer kenniffe niet gekomen, maar wy moeten uit den gevolge vastelyk besluiten, dat al de moeite by de meergemelde Regenten tot bekoming van vrydom der Verpondinge wegens het voorfz. Doelhuis aangewend, en de bevelen van haar Ed. Groot Mog. dien-aangaande aan de Magiftraat van den Hage gedaan, als toen vrugtelooſ en te vergeefs zyn geweest, nadien wy in de Notelen by Deken, Hooftmannen en Raden van de meergemelde Doele op den 17. Januarii 1661 gehouden, aangetekent hebben gevonden, dat *In deliberatie gelegd zynde of de Confrerie van den Ridder van St. Joris voortaan niet en behoort jaarlyks ontlast te werden van de verpondinge, ſtaande op deszelfs buyſinge, mitſgaders de reparatien van dien by den genen die de voorfz. buyſinge in qualiteit als Doelknaap bewoont,* by hen is goetgevonden en verſtaan van ja, en dat dien volgende *Dirk Maendacker de voorfz. verpondinge van den jaare 1661 tot zynen laſte nemen zal,* enz. Tans werden de verpondingen van dit Doelhuis

(200

(p) Zie „ Inſtructie voor de Gedeputeerden van den *Hoogen en Provincialen Rade*, mitſgaders van de *Kamer van de Rekeningen in Holland*, omme te verſchynen op de dagvaart en Vergaderinge der Heeren Staaten 's Lands, die gehouden ſal werden op den 29. dezer maand Januarii 1586, *omme te doleren over de quote van den Hage*, enz. geregiftreert in 't derde Register van brieven aan en van den Hove van Holland, fol. 138. 158. 171 verso, en 172 verso. „ Als mede de Remonſtrantie en Doleantie der *Heeren Raden beneffens zyn Excellentie als Arbiters* in deſen geëligeert, overgegeven van wegen die van den *Hoogen en Provincialen Rade en Rekeningen in Holland*, mitſgaders de *Magiftraat van den Hage* ter eenre op en jegens de *Heeren Staten 's Lands van Holland* ter andere zyde, over de extraordinaire furniſſementen haar opgelegd, &c. mede geregiftreert in 't derde Register van brieven fol. 146. en volgende. Voeg daarby de Reſolutien van Holland van den 11. en 12. Febr., 9. tot 19. April, 24. Junii tot 1. Julii, 22. Julii tot 9. Augulli 1586, en zoo verders.

(q) Zie hierna onder de Bylage A A A.

(zoo wy onderregt werden) nevens de andere huizen van den Hage nog betaalt.

Geen kleine aanstoot had dit Doelhuis nevens de meeste aanzienlyke huizen en gebouwen alhier geleden door den moedwil der Spaansche bezettingen, wanneerze na het opbreken van 't beleg der Stad Leiden, deze en andere opene plaatzen in hunnen weerwil moesten ruimen en verlaten, in zoo verre dat het zelve huis byna geheel en al was gesleeten. Om 't welk eenigermate te herstellen, Deken en Hooftmannen met 't gemeene Broederfchap van deze Schutterye van de Heeren Staten verzogten eenig onderftand, het geen hen by Resolutie van den 15 Maart 1582 in dezer voegen wierd toegestaan:

Onderftand tot reparatie van het Doelhuis verzogt.

„ **O**P het verfoek van Doeken, Hooftmans ende de gemeene
„ Broederfchap van St. Joris Schutterye alhier in den Hage is
„ volgende dien geappostilleert:

Consent om eenig land te verkopen tot reparatie van 't Doelhuis.

„ De STATEN VAN HOLLANT hebben in aenzieninge
„ van de reparatien en voorgaende ruine en devastatie van den Doel-
„ huys in desen geroert, alhoewel het agterwefen van dien by be-
„ quame middelen gevonden en gedragen behoort te werden, die
„ tot anderen fine niet fyn gedefineert, hebben nogtans omme ec-
„ nige respecten voor dese reyse geconsenteert en geotroyeert, con-
„ senteeren en ocfiröyeeren by desen, dat de Supplianten alhier ten
„ meesten profsyte tot betalinge van den voorsz. agterwefen ter
„ somme van seven hondert ponden van xl. grooten fullen mogen
„ verkopen 't land groot ontrent felfien mergen in desen geroert,
„ daer mede den Capellaen eertyds is onderhouden, mids dat de
„ resterende penningen wederomme ten profsyte op renten beleyt
„ en bekeert fullen werden en gehouden gehypothequeert op
„ het voornoemde land, daer af verantwoort sal werden als naer
„ behooren: Die van den Brielle verklaren, dat syluyden niet en
„ consenteren, alsoo gelyke goederen tot behoef van de Predikanten
„ by voorgaende Resolutie van de Staten zyn gedefineert, daer na
„ die van den Brielle en Landen van Voorne hun van meeninge fyn
„ te reguleren.

Of nu deze penningen, hen by de gemelde resolutie geaccordeert, niet zyn gevolgt, of dat dezelve niet genoegzaam zyn geweest, om het gebouw na behooren weder in staat te brengen, dan of hier in eenig verzuim en nalaatigheid is gepleegt, dit is zeker, dat het voorsz. Doelhuis, mitsgaders het verdere getimmerte daar toe behoorende, na verloop van 24 jaaren en zulks in den beginne der zeventiende eeuw nog zodanig vervallen en vergaan was, dat de Regenten tot het weder opmaken een merkelyke zomme van penningen nodig hadden, waar toe niet konden volftrekken de jaarlykze inkomsten van de Confrerie; en dewyl zy geen andere bequaame middelen daar toe wisten uyt te vinden, wierden ze te rade om by requeste aan haar Ed. Groot Mog. te verzoeken consent, om de ledige erven beneffens en agter het Doelhuis gelegen, te mogen uitgeven, om betimmert te werden, tot verval van de voorsz. reparatien

Na verloop van 24 jaaren weder in verval,

tien en verbeteringe van het zelve , waar toe zy dan in den jaare 1606 dit volgende Octrooi verwierven.

Octrooi voor de St. Joris Confrerie, om de erven benefens en agter het Doelhuis, te mogen uirgeven om betimmert te werden.

„ **D**E *Ridderschap, Edelen en Steden van Hollant, &c.* Alsoo
 „ Deken, Hooftmans en Raden van St. Joris Confrerie alhier
 „ in den Hage van wegen deselve Confrerie ons vertoont hebben,
 „ dat het Doelhuys van de voorfz. Confrerie en andere getimmer-
 „ te aldaer, zulks tegenwoordelyk fyn vergaen en vervallen, dat
 „ tot reparatie en opmakinge van dien een merkelyke fomme van
 „ penningen nodig fouden moeten werden geemployeert; waer toe
 „ niet konnende volftrekken de tegenwoordige jaerlykſche inkomen
 „ van deselve Confrerie, mits 't achterheyt door andere voorgaen-
 „ de werken veroorfaekt, hebben de Remonſtranten na verſcheyde
 „ vergaderingen en diverſie communicatien op het vinden van de
 „ middelen daer toe nodig, gehouden, eyntelyk goedgevonden ons
 „ te verſoeken, hun geoctroyeert en geconfenteert te worden van
 „ de plaetſe, benefens en agter het voorfz. Doelhuys gelegen, ſoo
 „ veel in erven ten noorden en ooften, reſponderende op 't *Voor-*
 „ *bout* en *Houtſtraetje* reſpective, uyt te mogen geven, om betim-
 „ mert te mogen worden, als de Remonſtranten met gemeen advys
 „ van de Confrerie, ſonder prejuditie ofte verhinderinge van de
 „ exercitie van de Cruys-booch, dienſtig en oorbaerlyk vinden ſul-
 „ len, daer op te mogen houden ſulke renten ofte opſtal als de gele-
 „ gentheyt ſal lyden, en uyt de vordere penningen daer van te pro-
 „ cederen, te vervallen de koſten van de reparatien ende verbete-
 „ ringe van het voorfz. Doelhuys en andere getimmerte dien annex,
 „ ende voorts te employeeren daer en ſulx by advys als vooren tot
 „ onderhoudinge van de voorfz. exercitie en vermeerderinge van
 „ de Confrerie bevonden ſal worden te behooren. Verioeken daer-
 „ omme de Remonſtranten henluyden ten dien eynde verleent te
 „ werden behoorlyke brieven ofte acte van conſent in forma. 500
 „ IST, dat wy 't voorfz. verſoek overgemerkt en genegen weſen-
 „ de om de Remonſtranten in heur verſoek te gevallen, op hoope
 „ dat het ſelve ſal ſtrecken tot redres der ſaeken van de voorfz.
 „ Confrerie, cieraet van den Doelhuys en oorjaeke van goede me-
 „ nalie voor het toekomende, de ſelve uyt onſen volkomen magt en
 „ autoriteyt geconfenteert, geacordeert en geoctroyeert hebben,
 „ conſenteren, accorderen en octroyeren by deſen, van des Doelen
 „ erve ende plaetſe benefens en agter het voorfz. Doelhuys gele-
 „ gen, ſoo veel in erven ten noorden en ooften, reſponderende op
 „ het *Voorhout* en *Houtſtraete* reſpective, uyt te mogen geven,
 „ omme betimmert te worden, als de Remonſtranten met gemeen
 „ advys van de Confrerie en ſonder præjudicie ofte verhinderinge
 „ van de exercitie van de Cruys-booch dienſtelyk en oorbaerlyk bevin-
 „ den ſullen, mits daer op en op elke van dien gehouden worden
 „ alſuleke onlosbaere renten ofte opſtal als de gelegentheyt eenig-
 „ ſints ſal kunnen lyden, en de vordere penningen daer van proce-
 „ dérende geemployeert te worden, ſoo tot vervallinge van de koſ-
 „ ten van reparatien en verbeteringe van het Doelhuys, Doelens en
 „ ander getimmerte dien annex, als anders daer en ſulx by ge-
 „ meen

„ meen advys en goetdunken van de Confrerie tot vermeerderinge
 „ eere en diensten der selver verlaen sal werden alderstreckelykste
 „ in goede menaige te behoren Ende ten eynde de Remonstran-
 „ ten het effect van desen onsen Octroye en vergunste mogen genie-
 „ ten als 't behoort, lasten en ordonneren wy de Luyden van onse
 „ Camere van Rekeninghe in Holland desen te visiteren, interineren
 „ en registreren, 't welk gedaen, bevelen voorts by desen wel ex-
 „ presselyken allen ende eenen ygelyken desen aengaende hen hier
 „ naer te reguleren, sonder de Remonstranten in 't genieten van de-
 „ sente doen eenig hinder, belet of moeyenisse ter contrarie. Gedaen
 „ in den Hage onder onzen grooten Zegele hier aangehangen op
 „ denersten September anno sesstienhondert en sessle.

DE ST. SEBASTIAANS of NIEUWE DOELE.

Naast de vooren beschreve Doele stond eertyds een tweede, ge-
 naamt de *St. Sebastiaans-Doele*, met derzelve voorgevel mede na 't
 Voorhout uitgestrekt, zynde in den jaare 1538 of 1539 aldaar ge-
 Louwt. De instelder van deze Schutterye was Keizer *Karel*, want
 gelyk door alle steden van Holland, in de eene vroeger in de ande-
 re laater, waren opgeregt zekere Schutterye of Mannen van Wape-
 nen, om ten dienst van Stad en Land te kunnen werden gebruikt,
 na dat de nood en tyd vereischte, zoo wilde ook zyne Keizerlyke
 Majesteit al in den beginne van de zestiende eeuw, dat in den Hage
 inede zoude opgeregt werden zodanig een Gilde of Froederschap
 van Kloveniers-Schutters, waar toe hy door den Graave van *Hoog-
 straat* van zynent wegen Stadhouder Generaal over Holland, &c.
 reets bevel hadde gegeven (r), dog deze ordre niet wel zynde ag-
 tervolgt, of eenige andere verzuymenisse daar in zynde gepleegt,
 vernieuwde Keizer *Karel* in den jaare 1538 zyne gegeve ordonnan-
 tie; en op dat dezelve Schutteren des te beter en bequamer zou-
 den kunnen bestaan en in de gewoonlyke Schutterlyke oefeningen
 gevordert werden, ordonneerde hy, dat aan de Magistraat van den
 Hage zoude werden vergunt een bequaame plaatze, om aldaar tot
 hunne koste en onderhoud een Doele te maken (s); welke plaats

*St. Sebastiaans
 Doele
 wan-
 neer ge-
 bouwt.*

*By wien
 deze
 Schutte-
 ry is in-
 gestelt.*

O o o o 3 of

(r) Dat 'er al voor den jaare 1538 in den Hage Busch-Schutters zyn geweest, blykt uit een Ordonnantie by 't Hof, Rekenkamer en Magistraat gemaakt, tot defensie van deze plaats en tegens onvoorzienelyk oproer aldaar, van den 4. Febr. 1535. alwaar onder anderen vastgesteld word, dat *die van den Hage zullen gehouden wesen nyt te leveren LXXX. Buschbutten, gestoffeert met alle 't gunt dat daer toe behoest, daer of sy gehouden zullen wesen de namen op te leveren.*

(s) Schoon men in eenen brief van den jaare 1456. al vermeld vind de *Doelen van de Handboog-schutten, staande op de Geest alhier*, zoo moet men egter deze niet toeschryven aan deze Schutterye van St. Sebastiaan, als zynde van den Handboog, om rede boven in den text hygebracht, maar eer aan de oude Schutters, nu de Confrerie van St. Joris, dewyl dezelve eigentlyk eerst van den Hand-boog dog daarna (zoo wy meenen) van de Voetboog zyn geweest. Wy zullen den brief alhier in 't geheel opgeven, luidende als volgt: „ Wy Scepenen in den Hage doen „ condt allen luden, dat voor ons quam *Aelwyn Boudwmszoen Decker* en verliede schuldich

of grond hen dan door 't Hof met advys van de Rekenkamer en Rentmeester Generaal aldaar wierd aangewezen, als breder uit de volgende Acte te zien is:

Die van den Hage een plaetse vergunt om een Doel-huis te bouwen.

„ **A**lfoe een wylen tyds gelegen by Ordonnantie van mynen Hee-
 „ re den Grave van Hoichstraeten Stadthouder Generael van
 „ Hollandt in den Hage opgesteld es een nieuwe Schutterye van Clu-
 „ veniers, en dat henlyuden toegeseyt es boven eenige andere ac-
 „ cedenten te bereyden een plaetse en Doelen daer sy bequame-lycken
 „ sullen mogen mitten busche voorfsz schieten, En dat myn Heere
 „ den Stadhouder voorfsz nu weder van nieuws geordonneert heeft
 „ deselve plaets te ordonneren sonder lange vertrek; SOE IST,
 „ dat 't Hof van Hollant by advyse van die van de Rekeninge in
 „ Hol-

„ Sculdich te wesen den Heyligen Sacraments Broederfchap in den Hage of den
 „ houder van desen brieve twee pont Hollants payment 't sjaers ewelic staende
 „ gelt, dairmen win en broot om coept, te betalen alle jair op Sinte Barbaren
 „ dach; En de voorfsz renten heeft hy hem versekert op syn huys en erve, dair hy
 „ nu ter tyt in woent, gelegen op die *Geest* en heeft belegen aen die oestzyde Bet-
 „ te Rosen, op dat zuyteynde *die Doelen van den Hant-boge-Scutten*, an die west-
 „ zyde Griete Ghyftgens voir en Wouter Talman after an die selve zyde, en op
 „ dat noirteynde die Heerstract, Behouden den Heer syn recht. In kennisse der
 „ wairheyte hebben wy desen brief open besegelt mit onsen gemeenen zegel. Ge-
 „ screven op ten vierden dach in Decembri in 't jair ons Heeren, duisent vier-
 „ hondert ses ende vyftich. En of wel in dezen brief woordelyk werd gesproken
 „ van een Doele, zoo zyn wy egter van gevoelen, dat dit niet moet verstaan werden
 „ van een gebouw dat aldaar zoude hebben gestaan, om dat niet alleen de Doele van
 „ de St. Joris Schutters altyd heeft geweeft ter plaatze, daarze nu nog gevonden
 „ werd, maar ook om dat het niet waarfchynelyk en te vermoeden is, dat'er on-
 „ trent een en den zelve tyd zoo veel Doelens te gelyk in den Hage zouden gestaan
 „ hebben, nadien 'er in eenen anderen brief van den jaare 1450 ook nog genoemt
 „ werd *een Doelen gelegen in de Tooren-stract*. Wy zyn van gedagten, dat de bena-
 „ minge van *Doelen*, in de gemelde brieven vervat, niet anders behooryk kan 't
 „ huis gebragt werden als op goederen, 't zy huis, erve, land of diergelyke vastig-
 „ heid, toebehoorende zodanige Doelen. Dat zulken wyze van beschryvinge der
 „ belendingen in dien tyd gemeen is geweest; blykt uit meenigvuldige brieven; tot
 „ bewys zullen wy 2 of 3. voorbeelden bybrengen. Wy Jacob Maertynsz en Dirk
 „ Claesz doen cond allen luden, dat wy verkoft hebben den Kerckmeesteren en H.
 „ Geestmeesteren van Scheveninge totter kerken en des H. Geest behoef *derdalf*
 „ *margen lands, gelegen in den Ambochte van Monster*, en hebben belegen an die
 „ noortfzyde dat *Cloester van Loesduynen*, an die suytlyde Korflen Jansz, op 't west-
 „ eynde dat *Cloester van der Lee* en die *broederen tot 's Gravenzande*, ende op dat
 „ oesteynde *Loesduyner Laan &c.* Gegeven up ten xi. dach in Maerte in 't jair
 „ ons Heeren M. CCCC. vyf en 't seltich. Nog in eenen anderen brief, Ge-
 „ screven des anderen dages in April in 't jaer ons Heeren M. CCCC. drie en
 „ dertich. *Een stuk land gelegen in Escamp* (in 't Westambocht van den Hage)
 „ *welk land belegen heeft op dat oesteynde die Leywech, op dat westeynde dat Cloister*
 „ *in den Hage, enz:* Op dezelve wyze werden ook uitgedrukt de belendingen van
 „ *een wooninge, leggende in den Ambochte van Eykenduynen*, en heeft belegen an der
 „ westzyde *Loeserlaen*, an die noirtzyde myn Vrouw van Loesduynen, an die
 „ oestzyde de nyeuwe sloot en an die zuytzyde *Sinte Barbaren Susterhuys in Bethlem*
 „ (in den Hage) &c: Bezegelt op ten 13. Maert Ao. 1526, Ondertekent;
 „ J. PLUMÉON. En zoo zouden wy 'er nog wel hondert en meer dierge-
 „ lyke brieven konnen te berde brengen, zoo de zaak niet klaar genoeg bewezen
 „ was.

„ Hollant, en van den Rentmeester Generael *Willem Gout* tot naeffli-
 „ ger verfoek van die van den Hage en van de gemeene Schutters
 „ voorfz geordonneert heeft die van den Hage, dewelke navolgen-
 „ de fekere heure brieven van Staete, gehouden zyn dezelve Doe-
 „ len te maeken tot heuren cofte, dat fy aen de oeftzyde van de
 „ *Hantbooch Doelen* neffens die floet, die loept tulſchen de *Voet-*
 „ *boochſe Doelen* ende *Hantboochſe Doelen* voorfz bereyden een plaet-
 „ ſe ofte ſteck daermen bequamelicken mitten bulſche inne ſal mo-
 „ gen ſchieten van den Noerden na 't Zuyden, 't ſelve ſteck mueren-
 „ de mit ſteenen en huyskens op beyde eynden, gelyk als 't behoert;
 „ en te Delft en elders gemaekt is: Behoudelyk alſoe de gront de
 „ K. Majt. toebehoert, dat men 't ſelve werk weder ſal wegdoen
 „ als 't den K. Majt. ofſynen Raet gelieven ſal. Actum den 2 Mey.
 „ 1538.

't Zal onzes oordeels niet ondienſtig zyn, dat wy, alvorens toe te treden tot eene beſchryving van deze Doele, voor af in 't generaal ſpreken van de Schutters zelve, (om welker wille de Doelens zyn opgeregt) hun oud gebruik, verſcheidenheid van wapenen, en oeffeninge der zelve, op dat de Lezer des te beter begrip van der zelve inſtellinge zoude hebben. Wy zullen hier in opvolgen den Heer van Bleiswyk in zyne beſchryvinge van Delft, daar hy handelt van de Stads-Doelen, en van hem ontleenen zoo veel als wy tot opheldering van onze Haagſche Doele nodig agten, te meer, om dat deze onze Doele by der zelve inſtellinge geſchikt en gerigt is geweest na de Delfſche Doele.

Nopende de oude gebruiken dezer Schutteren is by niemand klaarder beſcheid te vinden als by Hadrianus Junius in zyn boek, genaamt *Batavia* (t) alwaar hy aldus ſpreekt : *Illud opiræ præitium eſt ſcire, ſingula Hollandiæ oppida, pro ſuis opibus & pro loci conditione, honeſtiſſimorum, quique opibus mediocribus inſtrictiores ſunt, civium centurias in certas claſſes diſtributas habere, quos roboræ & nervos Reipublicæ dicere liceat, Sagittarios communi nomine appellant, ſive illi baliftis arcubusque chalybeis ſpicula fundunt, ſive acernos arcus ducunt, ſive manuaris tormentis ſcolopisque plumbeas pilulas ſpargunt. Quibus olim pro inſignu veſtis erat bicolor, adjecto argenteo emblemate, qui veſtitus honos eos a plebe cecernebat, veſtitus plerique oppidis obſolevit, emblematis alicubi durat. Horum quemadmodum apud Romanos evocatorum militiam fuiſſe honoratiorem antiquitus conſtat, quum ſingula civitates Principi in armis præſto aderant, delectu ex his habito. Hi, ſi exercitus mercenarius ducebatur, Triariorum locum tunc tuebantur. At nunc ſi uſus poſtulet, ad comprimendam ſeditionem, ad arcendam hoſtilem incurſionem armati adhibentur, vel ſi ornandus ſit Principis adventus, vel novi inauguratio decoranda, tum vero honoratæ cuſtodie ac ſolennis vicem præſtant.* 'T welk de Heer van Bleiswyk aldus vertaalt. „ Dit is de moeite waard te weten, dat alle de Steden van
 „ Holland na haare magt en gelegentheid van de plaatze, eenige kom-
 „ pagnien van de voornaamſte en vermogenſte burgeren in zekere
 „ Rotten hebben afgedeeft, die men de magt en zenuwen van 't gemeene

Oud-
heid der
Schut-
ters, ver-
ſchei-
denheid
hunner
wape-
nen en
oeffenin-
ge.

„ meene beft wel mogte noemen; zy heetenze gemeenlyk Schutters,
 „ 'tzy dat ze de Voet-boogen fpannen, of de Hand-boogen trekken,
 „ ofte met eenige zoorten van Bullen of fchiet-geweer uit de hand
 „ ommegaan. Zy gebruikten eertyds twee-verwige rokken tot een li-
 „ vrye of ken-teeken, mitsgaders een zilver blazoen, welk eeren-
 „ kleed hen van 't gemeene volk onderscheide. Het kleed houd nu
 „ in meeft alle de fteden op, het Blazoen blyft nog ergens in 't gebruik.
 „ Het is van ouds bekend, dat hun opbod en dienft altyd zeer eerlyk
 „ is geweest, gelyk by de Romeinen, wanneer alle de fteden met haar
 „ uitgelezenfte volk den Landsheere in de wapenen byftonden. De-
 „ ze befloegen de plaetze der voornaamften als het leger te velde
 „ trok. Nu werden ze in wapenen gebragt als het de nood vereifcht,
 „ om oloop te ftillen, en vyandyken inval te keeren, of in gevalle
 „ den Graaf in te haalen is, of zyne inhuldige te verheerlyken, dan
 „ bekleeden zy de plaatze van een eerlyke en ftatelyke wagt. En in der
 „ daad na alle befcheiden en kentekenen van de voorgaande eeuwen zyn
 „ deze Schutterye in haaren begin en eerfte intellinge zeer weinig in
 „ getale en niet dan van de aller uitgelezenfte der burgeren geweest; en
 „ zoo beftond ook onze Haagfche Schutterye in den beginne maar uit
 „ 80 perzoonen, welk getal Koning Philips naderhand vermeerderde
 „ tot 120, wanneer hy in den jaare 1561 de Schutterye, welke we-
 „ gens eenig misverftand tuffchen hen en den Bailliu van den Hage ge-
 „ rezen, ten meeften deele was verloopen en byna te niete geraakt,
 „ weder op nieuws inftelde, de zelve daar toe verleende zeker Oc-
 „ trooi en Ordonnantie, welke wy alhier, als de oudfte, die ons
 „ tot nog toe is voorgekomen, en gelyk als aenwyzende is de fonda-
 „ menten, waar op de namaals gevolgde Ordonnantien van deze Schut-
 „ terye zyn gebouwt, den Lezer zullen mededeelen:

De
 Haag-
 fche
 Schutte-
 rye be-
 ftond in
 den be-
 ginne
 maar uit
 80 per-
 zoonen,
 welke
 nader-
 hand
 Kon.
 Philips
 ver-
 meer-
 dert
 word.

Ooroy
 voor de
 Clove-
 niers
 Doele
 in den
 Hage.

„ **P**HILIPS by der gratie Godts Coninck van Castilien &c. allen
 „ den geenen die defen onsen brief fullen sien of hooren lefen
 „ faluyt: Alsoe in den jare 1538 lefleden, omme te verhoeden fe-
 „ kere merkelyke immineerende periculen van overloopen en inva-
 „ sien van Herdoopers en andere feditieuze menfchen en generallyk
 „ tot defenfie van de inwoonders onfer Vryheit van den Hage, en
 „ tot fterkeniffe van executie der Justitie, aldaer by confente van
 „ hooger memorie den Keyfer onsen Heere en Vader geërigeert es
 „ geweest een Broederschap ofte Gilde van tachtentich Colleveniers
 „ ofte Busfchütten, onder sekere articulen henluyden by den Bail-
 „ liu, Schout, en Gerechte van den Hage gegunt en geconfenteert:
 „ ende naderhant tuffchen den voorn. Bailliu en Busfchutters in den
 „ jare 1544. lefleden feker onverftant gerefen fynde, defelve Bus-
 „ fchutters verlaten fyn geweest, en nochtans omme gelyke pericu-
 „ len en inconvenienten voorfz. te verhoeden, wel van nood es
 „ nieuwe oprechtinge der felver Schutterye gedaen te werden, waer-
 „ toe hen eenige der ingefetenen van der Hage wel willich vertoo-
 „ nen fouden omme onder d'oude articulen hen te reguleeren en
 „ tot dien eynde ook onsen lieven en getrouwen Neve den Prince
 „ van *Orangien*, Ridder van onsen Orden, en Gouverneur Gene-
 „ raal van onsen Landen van Hollant, Zeelant en Utrecht ende van
 „ den

„ den Prefident en Raden aldaer gecommitteert hadden gehad eeni-
 „ ge Commiffariffen uitten felven Rade van Hollant, omme mitten
 „ Burgemeefteren en Regeerders van den Hage op fekere overgege-
 „ ven articulen te communiceeren en heurluyder antwoorde daer op
 „ gehoort, voorts geordonneert te worden na behooren; al 't wel-
 „ ke by den voorfz. Commiffariffen gedaen fynde en de Burgemeef-
 „ ters van den Hage by confent en goetdunken van onfen Bailliu,
 „ Schout, Schepenen en gemeen Vroetfchappen van den Hage
 „ (daer onder mede eenige van de oude Schutters geweest fyn)
 „ eenige articulen geraemt hadden, daerinne fy gelykelyk geaccor-
 „ deert waeren, waren de felve by onfe voorn. Neve, Prefident en
 „ Raden voorfz. ons overgefonden geweest, omme de voorfz. Buf-
 „ fchutters daer op onfe Octroy verleent te worden, SOE IST,
 „ dat wy nadien al gefien en gevifiteert es geweest, by onfen lieven
 „ en getrouwen Hoofden, Prefident en Luyden van onfen fecreten Ra-
 „ de en daer op gehad heurl. advys, begerende ordene en geregelt-
 „ heit te ftellen op 't ftuk van de voorfz. Schutterye, en tot onder-
 „ houdinge der felver, ook tot defenfie, nut en welvaert van onfe
 „ voorn. Vryheit en vleckte van den Hage, en ingefetenen van dien,
 „ hebben by deliberatie van onfe feer lieve en beminde fustere de
 „ Hertoginne van Parme en Plaisance; &c. Regente en Gouvernan-
 „ te voor ons in onfen Landen van herwaerts over, geordonneert en
 „ gefatueert, ordonneeren en ftatueeren mits defen, alfoo hier na
 „ volgt.

I.

„ In den eerften fullen by onfen Bailliu, Schout, Burgemeefsters
 „ en Gerechte van den Hage gefteft worden eenen Deken mit vier
 „ Hooftmans en totten getale van hondert twintich gebroeders of
 „ Schutters, de voorn. Deken en Hooftmans daer onder gerekent,
 „ die hen mitte hant ofte Cloveniers buffe generen fullen.

II.

„ Zal de voorfz. Confrerie van der *Hant* ofte *Cloveniers-buffche*
 „ volgende de presentatie van de voorn. Regeerders van den Hage
 „ geleverd worden de huysinge van de Doelen, mitsgaders den aen-
 „ cleven van dien, dienende tot exercitie van de Cloveniers voorfz.
 „ houdende die van den Hage tot haren lafte al fulke rente van een
 „ pont Vlaemfch 's jaers, als fy van den Hage ons noch jaerlyx daer
 „ van betalende fyn.

III.

„ Mit voorwaarden ook dat defelve Schutten fchuldich fullen we-
 „ fen defelve Doelen en huysinge van dien te verbeteren en t'onder-
 „ houden in goede reparatien.

IV.

„ En dat fy ook defelve huyfinge en Doelen niemandt en fullen
 „ mogen verbinden noch in huure geven ofte uytgeven ad vitam
 „ ofte anders dan by advyfe en consent van Bailliu , Schout , Bur-
 „ gemeesteren en Schepenen voorfz.

V.

„ Sullen voorts de voorn. van den Hage elke Busfchut alle jaers
 „ leveren een pont bufcruyts , te weten , een half pont tot Meye
 „ dachten een half pont tot Alreheyligen dage.

VI.

„ Des fullen defelve Busfchutten fchuldich en gehouden wesen 't
 „ felve cruyt elck in perfoone te halen tot elken halven jaere , en
 „ verfchyn-dagen ofte binnen viertien dagen daerna onbegrepen van
 „ den geenen die by de Burgemeesters van den Hage daertoe geor-
 „ donnert fullen werden om te leveren ; ende indien defelve Bus-
 „ fchutten elk fyn cruyt felfs in perfoon niet en halen als voorfz.
 „ staet , foe en fal men de felve niet gehouden wesen yet daer af te
 „ geven.

VII.

„ Sullen voorts de voorn. Busfchutten (volgende 't consent van
 „ die van den Hage voorfz.) foo wanneer fyl. de Papegay fchieten ,
 „ haer wyn en bier dat fy op ten Raedhuysc ofte elders behouven
 „ daer fyl. heur feest houden , mogen inleggen en de felve drinken
 „ sonder excys daer af te geven , alsoe lange als defelve feeste gedue-
 „ ren fal.

VIII.

„ Defelve Busfchutten fullen gehouden wesen elck eenen goeden
 „ hantbulfche te hebben mitter gereetschap daer toe dienende : en
 „ fullen ook gehouden fyn altoos elck een half pont cruyts in heuren
 „ hoorne te hebben , mit twintich looden en andere heure gereet-
 „ fchap op die verbeurnisse van ses fluyvers foo dick en menichwerf
 „ eenich van henl. daer af bekeurt worden by heuren Coninck ofte
 „ Hoofdmans ofte by heure gefwooren Dienaer.

IX.

„ De Hooftrans fullen byfondere gehouden wesen alle vierendeel
 „ jaers omme te gaen fchouwen defelve heure Schutten of fy heure
 „ gereetschap hebben als voorfz. staet , en daer gebrek is , die fullen
 „ fy gehouden wesen te bekeuren op de voorfz. breuke tot proffyte
 „ van den Gilde.

X.

X.

„ Sullen dese voorfz. Buschutten ook gehouden fyn haer maen-
 „ schutte te houden en te fchieten, te weten, de vier Hoofdmans
 „ in der tyt fullen jaerlyx looten en stellen die voorfz. Schutten in
 „ vieren, en elk Hoofdman fal mitten fynen ter maent eens in h uren
 „ Doelen kommen en fchieten heur maentschut: des fal men elk
 „ van de Schutten fynen eersten fchietdach laten weten by den chut-
 „ ten knegt en niet meer; ende alfoo fy dan geloot fyn, fullen dat
 „ jaer blyven, en dat eerfte maenschut fal alle jaer ingaen des son-
 „ nendaegs na belooken Plesschen en voorts alle Sonnendaege ge-
 „ duerende tot Sonnendaechs na Ste. Bavendach, en die mede, son-
 „ der eenige maentschut-dagen over te laten gaen.

X I.

„ Zullen voorts gehouden wesen op heuren maenschutdach altyt
 „ in dese Doelen te weten voor de middach al eer de klokke tien
 „ staet haer paleur anhebbende, ten ware sacke dat fy rouwe droe-
 „ gen, ende ook elk mit fyn selfs bulfe en gereetschap, en ook bly-
 „ ven aldaer mit malcanderen teeren in den Doelen ofte elders daert
 „ by den Hoofman geordonneert fal worden.

X II.

„ Ende so wie van de voorfz. Schutten in der manieren als voren
 „ staet niet ter Doelen en quam en niet kennelyk sick ofte van huys
 „ ware, ofte anders in gebreeke vielen van 't geene voorfz. is, fal
 „ verbeuren drie fluyvers die fy als dan in de maenschut verteeren
 „ fullen.

X I I I.

„ Wanneer eenige van de Buschutten aflyvich worden, soe fullen
 „ die Hoofdmaans heuren Dienaer omme laten gaen en laten een y-
 „ gelyk schutte wten voor fyn hoofd ofte tot heur woonstat, dat fy
 „ commen ten uytvaert van heuren doode mede broeder, en offeren
 „ na oude gewoonte en dat op al sulken altaer als deselve Schutten
 „ hebben en elck heur paleur an hebbende op die verbeurnisse van
 „ elck een fluyver.

X I V.

„ Of eenige twiste ofte geschil gebeurde onder de voorfz. Bus-
 „ schutten, dat fullen die Coninck mitten vier Hoofdmans zoenen,
 „ en den selven twiste wech leggen gelyk die oude Schutten: en soo
 „ wie dat niet soenen en woude, die soude verbeuren al sulken
 „ breuken als die ander Schutten, en dat tot behoef der Schutten
 „ voorfz.

XV.

„ Mede en fal niemant van de Buschutten voorfz. die nu fyn ofte
 „ namaels wesen fullen, eenige paleur van schuts tabbaerts doen ma-
 „ ken dan by den Coninck, de vier Hoofmans en den meesten stem-
 „ men.

XVI.

„ Voort soo wat by den Coninck, die vier Hoofmans, en by den
 „ meesten opinien van den Schutten gekeurt wort roerende haer pa-
 „ leur en 't selver daer op, dat fullen die gemeyn Schutten schuldich
 „ wesen t'achtervolgen, op de boete van vier stuyvers soe dik en
 „ menichwerf eenich van de Schutten daer of bekeurt werden by den
 „ Coninck ofte eenich van de vier Hoofmans ofte by den Schutten
 „ knecht.

XVII.

„ Voort fullen alle de voorfz. Schutten gehouden wesen heur sel-
 „ ver niet van heuren tabbaert te doen, ten sy dat sy eerst en alvo-
 „ rens een nieuwe paleur gekeurt hebben, op die boete voorfz.

XVIII.

„ Ende als den Coninck mit den Hoofmans yet te doen hebben
 „ den Gilde aengaende, ofte ook den selven Coninck ofte Hoof-
 „ mans by den Bailliu, Schout, Burgemeesters en Gerechte yet ge-
 „ last worden, soe fullen sy heuren knecht omme laten gaen, en la-
 „ ten elck schutter weten, dat sy tot sulker uyren als men hen be-
 „ scheyden sal, fullen commen ter plaetse daer men se bescheyt: en-
 „ de die aldaer niet en quamen ten dede hem kennelyke nootsake
 „ van sickte ofte van huys te wesen, dat die sal verbeuren vier stuy-
 „ vers, al te famen tot behoef van den gemeen Gilde, ende fullen
 „ ook de schutters in oploopen, oproerte, en daer groot gewelt
 „ voor handen ware, der Justitie assistentie doen, des versogt synde
 „ by onsen voorfz. Bailliu en Wethouderen van den Hage.

XIX.

„ Ende oft gebeurde datter een gemeyn clocke geslach geslagen
 „ worde, soo fullen sy reysen mit heurluyder Bailliu, Schout, Bur-
 „ gemeesteren en Gerechte van den Hage in nootsaeke, daer 't van
 „ doen sal fyn, en dat op de verbeurte van thien Caroli guldens elc-
 „ ken Schutter voor syn hooft te verbeuren, d'eene helft tot prof-
 „ fyte van den Heere en d'ander helft tot proffyte van de Gilde.

XX.

„ Oft ook gebeurde dat eenige van de Schutten voor die vyanden
 „ ofte

„ ofte rebellen gefchoten ofte gewont worden, die fal men doen
 „ meesteren buyten heuren cofte tot lafte en cofte van alle de in-
 „ woonders van den Hage.

XXI.

„ Item fullen die voorfz. Schutten gehouden wesen ter kerke te
 „ komen op St. Sebafiaensdach naer ouder gewoonte, en gaen t'fa-
 „ men teeren alsoo verre als fy by huys fyn, (ende ingevalle fy van
 „ huys fyn) die fullen evenwel gehouden fyn te betalen haer maeltyt;
 „ ende fullen ook gehouden fyn alle jaers elk te betalen tottet Gilde-
 „ gelt en reparatien van de voorfz. altaer drie ftuyvers.

XXII.

„ Wanneer eenich van de voorfz. Schutten aflyvich worde, foe
 „ fal St. Sebafiaen heuren Patroon daer af hebben totter altaer be-
 „ hoef die buffche mit haren toebehooren ofte xx ftuyvers daer
 „ vooren.

XXIII.

„ Soe wanneer eenige nieuwe Schutten aengefet worden, die ful-
 „ len elk gehouden wesen te geven tot heuren blyen incommen
 „ twaelf ftuyvers tot ter gilde behoef.

XXIV.

„ En fullen die 120 geordonneerde Schutten noch mogen inne-
 „ men als broeders van minnen andere goede mannen, die mede
 „ metter buffe fchieten, die gehouden fullen wesen te geven twee
 „ ftuyvers sjaers totten gilden profyte, sonder te ontfaen eenige
 „ wedden als d'andere voorn. 120 Schutten ofte dat fy ook nergens
 „ toe verbonden en fullen wesen dan te betalen tjaer-pennink.

XXV.

„ Ende als een van de voorn. 120 Schutten oflyvich geworden fal
 „ wesen (als voorfeyt staet), fullen den Koninck mitten Hooftmans
 „ en de voorn. broeders ofte Schutters van minnen, den Bailliu,
 „ Schout, Burgemeesteren en Schepenen eenige leveren op gefchrif-
 „ te, omme als dan by hienl. weder een ander in de plaette van den
 „ dooden gefelt te worden, die als dan die wedden mede ontfangen
 „ fal, mits dat hy ook gehouden wert te doen als die andere fyne
 „ medebroeders.

XXVI.

„ Ende om dat dese articulen te bet onderhouden mogen werden, foe
 „ fullen die Hooftmans in der tyt wesende die breuken doen betalen
 „ van den geene diese verbeuren, en indien men bevint dat fyl. daer

„ mede fimuleeren en niet en doen corrigeeren en betalen, en dat
 „ den Coninck en Deeken claerlyk blykt, foe fullen die Hooftmans
 „ felve die breuken opleggen uit haer selfs buydel.

X X V I I.

„ Ende om dat die Hooftmans mit dese voorfz. breuke belaft fyn
 „ die inne te doen halen, foe fal (volgende 't confent van den voorfz.
 „ Bailliu, Schout, Burgemeesteren en Schepenen van den Hage) den
 „ Doelknecht mit den Bode van den Hage de verbeurde boeten mo-
 „ gen innehalen op den onwilligen cost.

X X V I I I.

„ En op dat die voorfz. Confrerie beter ten effect gebracht mach
 „ werden, foe hebben wy den voorn. 120 Gildebroeders uyt onse
 „ funderlinge gratie geotroyeert en geaccordeert, octroyeeren en
 „ accordeeren mits defen, dat fyl. fullen mogen opstellen sekere Lo-
 „ therie van filver ten eerften bequamen en gelegender tyde, en de
 „ caerten van dien alleenlyk ftellen binnen den Hage, de fes groote
 „ fleden van Hollant en voorts foe verre 't Gouvernement van onsen
 „ voorfz. Neve die Prince van Orangien als Stadhouder ftreckende
 „ is. Ende dit om te mogen vervallen diverfche onkosten van ou-
 „ taer, geftoelten, ornamenten en andere behoorlyke chieraerts,
 „ dienende totter bequaemheyte en eere van de voorf. fchutterye van
 „ den vleckte van den Hage.

Ombieden en bevelen daeromme onsen Stadhouderé, Préfident en
 „ andere van onsen Raede in Hollant en allen anderen onsen Rechte-
 „ ren, Jufticieren en Officieren wien dit aengaen ofte roeren fal mo-
 „ gen, en eenen yegelyken van hen foe hen toebehoeren fal, dat fy de-
 „ fe jegenwoordige Ordonnantie onderhouden en doen onderhouden
 „ naer allen heuren poinften en articulen, want ons alfoo gelieft. Des
 „ toirconden hebben wy onsen segel hier aen doen hangen. Gege-
 „ ven in onfer ftede van Bruffel den 2. dach in Meye in 't jaer ons
 „ Heeren 1561.

„ Op te plyke ftont gefchreven, by den Coninck in fynen Raede,

Ondertekent,

DE LANGE.

Waar
toe de
Schut-
ters in
oude ty-
den ge-
bruikt
wierden

Deze Schutters, gelyk wy uit de zoo even aengehaalde woorden van Hadr. Junius hebben gehoort, *besloegen de plaatze der vornaamsten, als het leger te velde trok*, want met deze optogten waren de steden van ouds onder de Graaven al zeer belaft en bezwaart, in zoo verre, dat de Schutters meest alle op moesten, wanneer de Graaf ter heirvaart ging, eer dat men het gebruik hadde van op den trommel-flag uit het gemeene volk krygsluiden aan te nemen, welk gebruik men houd door Hertog *Karel van Bourgondie*, bygenaamt *de Stoute*,

Stoute, hier te Lande eerst ingevoerd te zyn (*v*), blyvende daarom de Schutterye van de Steden evenwel niet vry. 't Heir of Leger, daar onze Graaven eertyds mede ten oorlog trokken, wierd zamen gestelt uit de Edelen en Steden. De Edelen moesten op als Vassallen en Leenmannen (*w*), en die waren uit kragte van hulde en manschap gehouden met behoorlyke wapenen ten dienste op te trekken en na de waarde van hun leen, zeker getal van gewapende mannen zoo te paarde als te voet op te brengen (*x*). De Steden en Vryheden, die zonden hunne poorters of burgers (*y*); 't geen dan op de Schutters meest aanquam, die geordonneert wierden hen by het heir van den Graaf te voegen. Dog onze Haagsche Schutters hebben nooit eenig aandeel in deze Heirvaerten of optogten gehad, eensdeels om dat die oude gewoonte van ten heirvaert te trekken ten tyde van hunne oprichtinge al meest in ongebruik was gekomen, en ten anderen, om dat zy ingeslielt waren, *om te verhoeden zekere merkelyke imminerende periculen van overloopen en invasten van Herdoopers en andere seditieuse menschen, en generalyk tot defensie van de Inwoonders der Vryheid van den Hage en tot sterkenisse van de exercitie der Justitie*, gelyk Koning *Philips* by de inleidinge van 't voorgem. Octrooi te kennen geeft.

Niettemin hebben zy in laater tyden by verscheide gelegentheden hun aandeel gehad in 't beschermen van 't Vaderland. Dus wierden ze in den jaare 1584 op bevel van de Staten van Holland na der Briel gezonden, om die Stad tegens den vyand te bewaaren en te verzekeren (*z*). Als wanneer in den jaare 1599. de Spaanschen zeer

Uittog-
ten der
Haag-
sche
Schut-
ters.

schie-

(*v*) Oudenhoven, *Beschr. van Zuidholl. pag. 101.*

(*w*) Oude Holl. Chron. *Divis. 27. kap. 6. en Divis. 32. kap. 45. of Goudhoev. pag. 423. en 576. Zie mede Luiscius, Algemeen Woordenboek onder het artikel Ban en Arriereban.*

(*x*) Boxhorn in zyne byvoegzelen op de Zeeuwische Chronyk van Reigersbergen, 2. deel bladz. 261. geeft ons een nette lyst, getrokken uit het quohier, berustende ter Graaffelykheids Rekenkamer in den Hage, van het geene de Leenmannen en Mansmannen van Zeeland verplicht waren aan Hertog *Karel van Bourgondie*, als Graave van Zeeland, 't zy in gewapende mannen, zoo te voet als te paard, 't zy daar voor in baaren gelde, gedurende zyne zwaare oorlogen tegens de Franchoisen, op te brengen. Welke lyst by den weetgierigen Leezer aldaar kan nagezien werden.

(*y*) Goudhoev. *pag. 435. 439. 442. 450. 543.* Deze wyze van opbod had nog stand in den jaare 1517. in den Gelderschen oorlog, wanneer de Heeren van den Raad van Holland deden ontbieden de Leenmannen en voorts den vierden man uyt alle de steden, mitgaders alle de landlieden, om binnen Haarlem te komen en met den Heer van Ysselstein of zyne Gedeputeerden den Gelderschen tegen te trekken, die allomme de steden en dorpen in Noortholland innamen, plonderden en verwoestten. Goudhoeven, *pag. 576.*

(*z*) Den 31. Julii 1584. „ De Staten van Holland hebben verklaart en geor- „ donneert, dat de Schutters, die uyt den Hage binnen den Briele zyn getrok- „ ken, tot bewaernisse en verzekering derzelver stede aldaer blyven zullen den „ tyd van agt dagen, en dat alsdan dezelve Schutters zul'en mogen werden ge- „ changeert met andere Schutters van den Hage in gelyken getale, agtervolgende „ voorgaende Resolutie; dat mede den Licutenant en Vendrig van de Schutte- „ ryen 's daegs genieten sullen elks twintig stuivers, en den Sergeant vyftien stuy- „ vers; dat mede de Schutters van den Hage, die in de plaetse van de andere „ Schutters trekken zullen, mede sestig ponden kruys zullen werden geleverd, „ &c. Voeg hier by de Resolutie van den 25. Augusti daaraanvolgende.

fchielyk voor Bommel waren gerukt, en dat overzulks zyne Excellentie Prins *Maurits* aan de Staten hadde geschreven, „ dat hy geen „ kompagnien uit het leger konde ontbeeren, om in guarnisoen te „ schikken ter plaatzen, daar de kompagnien zouden uittrekken, „ gaande op de exploicten ter zee, en dat daarom burgeren uit de „ Steden in plaatze van dien zouden mogen werden gezonden, zoo „ wierd by de Staten goedgevonden (*a*), dat men in der nood 500 „ burgers uit Dordrecht, 200 uit Haarlem, Delf, Leyden, Am- „ sterdam, Goude en Rotterdam, 300 van Gornichem, 100 of 120 „ van Schiedam, en 150 uit den *Hage* tot bezettinge van de frontier- „ steden en sterkten gebruiken zoude. 't Zelve geschiedde mede in den jaare 1621, als de Prins Bergen-op-den-Zoom, 't welk de Spaanschen hadden belegert, wilde ontzetten, waar toe hy genootzaakt was de zoldaten uit de garnizoenen te ligten, om welke weder te vullen, zonden de Steden eenige Burger-vendels, d'eene min d'andere meerder; de *Haag* furneerde als toen twee *Compagnien*, elk van honderd vyftig koppen, wel gwapent (*b*), en zulks na Dordrecht de meesten en met Haarlem egaal. En op deze wyze wierden de Schutters van den *Hage* in volgende jaären dan hier dan daar na toe gezonden, daar de nood vereichte; als onder anderen in den jaare 1629, wanneer Prins *Fredrik-Hendrik* 's Hertogenbosch belegerende, tot voortzettinge van 't beleg meerder volk van noode hadde, en overzulks te rade wierd de guarnisoenen uit de frontier-steden te trekken, welker plaatzen weder met burgers werdende bezet, de *Haag* als toen 300 Schutters moest leveren (*c*), die vervolgens geschickt wierden na Utrecht en Geertruidenberg (*d*); in 1672 na Eo-degraven en elders.

Oude
kleding
en levry
derzelve

Wanneer de Schutters ten oorlog optrokken, of datze hunne gewoonlyke oefeninge met de boogen of bussen in de Doelens deden, moesten zy aanhebben hun paleur, 't welk zodanig levrey was 't zy van rokken, tabbarts, bonets en andere habytten van eere, als waar van de voorn. Hadr. Junius in zyne aengehaalde woorden meld, dat zy moesten

(*a*) Resolutie van den 14 en 15. Mei 1599.

(*b*) Zie Resolutie van den 7. en 14. Septemb. 1622.

(*c*) Zie Resolutie van den 31 Julii 1629, als mede van den 4 Augusti daaraanvolgende, „ Is gelezen eenen brief van zyne Excellentie van den 2 Augusti, advise- „ rende, dat hy sal uyttrecken uyt de Steden twee duysendt vier hondert Burgers, „ en daer tegen tot de defensie van 't Land uyttrecken soo veel Soldaten, om na „ de quartieren van Utrecht te gaen, met designatie van de guarnisoenen van de „ voorn. Schutteryen.

(*d*) Den 5 Aug. 1629 wierd door zyne Excellentie van de Magistraat van den *Hage* verzogt een kompagnie burgers, om binnen Geertruidenberg te logeren, 't geen by de Magistraat wierd geaccordeert en daar op den 7. derwaarts gezonden het witte vendel. Den 18. dito patent gekregen hebbende van zyne Excellentie, om de twee kompagnien Schutters uit te zenden, is den 19. Augusti na Utrecht vertrokken het Oranje vendel, om aldaar garnizoen te houden; en den 8. Septemb. insgelyks het Oranje-blange-bleu vendel. Den 10 Septemb. de boeren in Haag-Ambacht op wapenen gestelt, wierden bevonden te zyn 138. in getale. Den 12. Septemb. weder ingekomen het Oranje vendel, en den 28. dito het witte voor de tweede maal uitgetrokken; enz. Dit hebben wy uit de aantekeningen van den Heer Pieter Stalpert van der Wiele, ter zelve tyd regeerende Schepen van den *Hage*.

moesten zyn twee verwig of van tweederlei coleuren, gelyk men in de oude Kronycken (e) leeft, dat in die groote heirvaert van den jaare 1474. onder meergemelden Hertog *Karel van Bourgondie* voor Nuys in 't bisdom van Ceulen de Steden van Holland aldaar zonden *haer volk van wapenen, Poorteren en Soudeniers met diverse kledinge elk van syne Stede over 't barnas*, en dat die van Nuys zulks ziende al spottende riepen, *de winter komt, want die Bonte-krayen komen in 't Landt*. Dat onze Haagsche Schutters van zulke Paleuren mede voorzien zyn geweest in 't oeffenen van hunne wapenen, blykt uit verscheide artikelen van het voorverhaalde Octrooi, alwaar art: II. 15. en 17. werd gestatueert, „ Dat de Buschutten gehouden zullen wesen op heuren maentschutdag altyd in de Doele te wesen voor „ de middag, alee de klokke tien slaat, haar paleur aenhebbende, „ ten ware saeke dat zy rouw droegen. En dat ook niemant van „ de voorz Buschutten, die nu zyn of namaels wesen fullen, eenige „ paleur van Schuts-tabbaerts fullen doen maken, dan by den Conink, „ de vier Hoofmans en den meesten stemmen. Zynde gehouden „ heur selver van heuren tabbaert niet te ontdoen, ten zy dat zy eerst „ en alvorens een nieuwen paleur gekeurt hebben.

Scherse-
woor-
den daar
over in
't beleg
van
Nuis.

De oude krygs-wapenen van de Schutters plagten boogen te wezen, als daar waren *Voet-boogen, Kruis-boogen, groote Windaas-boogen Hand-boogen*, die men ook wel *Flits-boogen* noemt. Dog na de uitvindinge van het buspoeder zyn eerst de *Haeks en Coluvren*, die men nu den naam van Doel-bussen geeft, en in laater tyd de *Musquetten, Roers en Pistoolen* in de plaats van de boogen ten oorlog en in de Doelen in gebruik gekomen. Die van den Hand en Voet-boog waren in den Hage de Schutters van St. Joris, gelyk wy ter zyner plaatze hebben aangetoont. De Voet-boogschutters wierden voortyds ook wel *Bajonniers* genoemd, dewyl de beste Voet-boogen in de stad *Bajonne* gemaakt wierden, en daar van alzo dien naam droegen, even en op dezelve wyze, als de Pistoolen hunnen naam van de Toscaansche stad *Pistorie* ontfangen hebben. Maar de Schutters, daar wy nu van handelen, waren van de Hand-of Cloveniers-busse, en werden derhalven in de meergemelde acte van den jaare 1538. en het opgevolgde Octrooi van Philips genaemt *Cloveniers-Schutters*, dragende dezen naam na de *Coluvren*, daarze mede omgingen, 't welk oorspronkelyk een Fransch woord zynde, zoo veel betekent als een busse of roer, gelyk 't zelve in die beduidenis in de oude Hollandsche Kronyk (f) dikwyls gelezen werd.

Wat
zoorten
van wa-
penen de
Schut-
ters van
ouds
plagten
te ge-
bruiken.

Om nu den Schutters in de handelingen van hunne wapenen ten allen tyden te oeffenen, en de kennisse van dien te doen onderhouden, wierden de Doelens opgerecht, by zommige *Schutters-hoven*, by anderen ook wel *Schuts-boomgaards* genaamt, als zynde die meereendeels met boomen; gelyk vermaakelyke hoven, beplant (g).

Gebruik,
naam-
oor-
spronk
en ge-
steltens
der Doe-
lens.

Q q q q

Het

(e) Oude Chron. van Holl. *Divis. 30. kap. 64. of Goudh. pag. 503.*

(f) Goudh. pag. 423, 444, 464, 503, 518, 519, 525, enz.

(g) Goudh. pag. 552. *Orlers, Besch. van Leiden, pag. 170.*

Het *Doel* (*b*) fchynt zyn oorspronk genomen te hebben van het voor-naamfte onderwerp en rede, tot welkers einde deze plaatzen bequaam zyn gemaakt, te weten, niet alleen om de Schutters met hun geweer wel en ordentelyk te leeren omgaan, maar ook doel te fchieten, dat is eenig ding, 't geen men beoogt en daarmen na mikt of doelt, net en regt te leeren treffen, gelyk men het bewerp of oogmerk, daar men na fchiet, ook den naam geeft van *doelwit*, *doelpen*, en zoo voorts. Ten dien einde waren agter de Doelhuizen op een behoorlyke diftantie tegen den anderen over gefelt steene huisjes, waar in eenige aarde, zand of klei wierd opgeworpen, en daar op ter hoogte ontrent van een gemeen mans borft gehegt een wit met een yfere pen in 't midden, die vooruit ftak, daar de Schutters met hunne gespanne boogen na mikten, doende elk zyn best om daar zoo na by te fchieten als 't mogelyk ware, en zoo iemand 't yzer quam te treffen, wierd door den Wyzer (dat is een die de tegen-tekenen doet) tot zyne eere uitgeroepen, *lappen penne jou*. Deze ftekken of fchietplaatzen waren, gelykze jegenswoordig in zommige Doelens nog zyn, van de gemeene wandelplaatzen afgezonderd met een wederzydze hegge, ftaketzel, of wel, gelyk eertyds in onze Doele, met een steenen muur, ftrekkende van 't eene einde of huisje tot het andere, daar de fchooten langs pafferen, op dat niemand door eenen afdwalenden pyl mogte gequetft werden. Men gaf ook, alvorens eenig Schutter tot het fchieten mogte aenleggen, de gewoonlyk zeinen van het klinken met de bel ('t geen jegenswoordig alhier nog gefchied) of eenig ander teken, ten einde de gezwooren Wyzer by het wit fttaande, zig by tyds zoude kunnen verbergen, en ook niemand anders van de nieuwfchierige aanschouwers onverhoets gequetft ofte gedood mogte werden; indien egter iemand na het gedaane teken by ongeval wierde gefchooten, was de Schutter, nog de zyne nog zyne nakomelingen defwegen niet aansprekelyk of ftrafbaar, 't welk ook ten opzichte van onze Haagfche Schutters fpecialyk is geftatueert by het 30. art. van de nieuwe Ordonnantie van den jaare 1580, alwaar gezegt werd, „ En oft gebeurde (dat Godt behoeden wil) datter „ een ongeluk gefchiedde, fo datter binnen 't viercant van den Doelen „ yemandt sonder argelift gefchoten ofte gequetft worde, fo wel met- „ ter handbooge als metter bullë, ende datter geroepen ware ofte dat „ den busch van felfs afgink, ofte borfte, fal de felve daar fulx ge- „ beurt, vry en onbefchadigt fyn van alle boeten ofte latten, die den „ Officier daar van soude mogen pretendeeren, hem van 's Heeren „ wegen toe te komen.

En om den Schutters in deze Doelen fchietende oeffeningen moed te geven, en dat voor allen blyken mogte, wie in dezen allermeeft toegenomen hadde, wierd het *Papegaai-fchieten* ingevoert, gelyk daar van in 't VII. artikel van het meergemelde Oótrooi en Ordonnantie gefproken werd. Deze houtte vogel, dien men om de gelykheid van 't maakzel, of om eene andere rede, den papegaai noemde, wierd

Iemand
gefcho-
ten wer-
dende na
't gedane
zein,
werd de
Schutter
on Straf-
baar ge-
houden.
Oor-
spronk
en ge-
bruik
van 't pa-
pegaai
fchieten.

(*b*) Zie Kilianus in voce *Doel*, 't geen hy in 't Latyn overzet, *Agger*, *azgesta terra*, *in quam Sagittarii jaculantur sagittas*.

wierd gestelt op eene zeer hooge steng of mast, die in de aarde geplant stond op eene zekere gemeene werf, of in de Schutters-Doelen. Door den vogel ging een ronde yzere spil, om welke die ligtelyk bewogen en omgedraait, maar bezwaarlyk afgeschooten konde werden. En tot deze vermakelyke oefening wierden in de eerste tyden niet alleen de Doel-broeders of Schutters van die Wyk, maar elk een genodigt, op dat een iegelyk de gelegenheid zoude hebben, om zyne bequaamheid en bedreevenheid in het schieten met den boog te toonen. Die den vogel allereerst met zyn scherp of loot zodanig wist te treffen, dat hy van boven nederwaarts quam te storten, wierd, behalven de winste van den prys daar toe staande, die gemeenlyk was een zilvere pagegai of diergelyk geschenk, met den titel van *Schutters-Koning* vercert, en die drie jaaren vervolgens dede, wierd met den eernaam van *Schutters-Keizer* verheerlykt; van welke overoude gewoonte en oefening wy in onze jonge jaaren te Noortwyk, daar mede een vermaarde Doele ter eere van St. Joris staat, menigmaal aanschouwer zyn geweest. Van ouds geschiedde dit met allerlei soorten van boogen en pylen, en de gansche Schutterye wierd tot het pagegai schieten toegelaaten, gelyk het zelve uit het zoo even aangehaalde artikel, als mede uit het VII. artikel van de Ordonnantie van den jaare 1580 kan afgenomen werden. Gedurende dit feelt mogten de Schutters wyn en bier inleggen, 't zy op 't Raadhuis, Doele of elders, daar zy hun feest hielden, en dezelve zonder eenig eccys daar van te betalen, drinken. Maar naderhand, zegt de Heer van Bleiswyk, het getal der Schutteren grootelyks vermeerderende en den hoop zoo merkelyk toegenomen zynde, is dit schieten om prys alleen voor de Officiers, met byvoeginge van eenige voorname liefhebbers van die exercitie, gehouden geweest, welker Collegie men hedendaags te Delft de Confrerie, dat is Broederschap, noemt: En dit komt voor zoo verre over een met het geen Emanuel van Meteren in zyne Nederlandsche Historie (i) daar van getuigt met deze woorden; „ In de Nederlanden is van ouder herko-

„ men een loslyk gebruik, dat in elke Stad, Vryheden of groote

„ Dorpen eenige Gulden, Gilden ofte Guilden (dat zyn Broeder-

„ schappen) opgerecht zyn geweest, die haar op zekere dagen oef-

„ fenden in wapenen als schutters, met den voet-booge, met den

„ hand-booge, ende schermers met alle manieren van wapenen. En

„ de in onze vaders tyden zyn ook buffen-schutters opgerecht. Deze

„ dienden niet alleen tot beschuttinge en defensie van haere stad,

„ maar ook tot garde en lyf-bewaeringe van de Prinsen en Lands-

„ heeren, daer toe sy ook geëedt en geswooren waren, in stede

„ van Hellebardiers, die hedensdaechs de Prinsen gebruiken. Deze

„ moeten elk in zyne stad den Landsheere dien dienst doen, en

„ wechrydende, hem geleyden tot in de naaste plaatze. Een we-

„ nig laager vervolgt hy aldus: *In tyden van payse werden onder de*

steden van deze Gilden pryzen opgesteld van kleine waerde, om matig-

beyd te toonen, daer toe sy de Gilden van haerder gebueren steden noo-

den, om met haer die pryzen met best te schieten ofte in andere wapenen

Getui-
genisse
van E.
van Me-
teren
nopende
de oude
Neder-
landsche
Schutte-
rye en
haere
offenin-
ge.

(i) I. Bock fol. 26. verso.

te oeffenen, te gewinnen. Die stad, die dat gewon, was gehouden ter gelegener tyd die weder op te stellen ende hen gebueren te nooden ofte bidden. Dog wy hebben uit geene bescheiden konnen ontdekken, of uit eenige getuigen konnen onderstaan, dat deze gewoonte, waar van de Heer van Bleiswyk spreekt, of ook, dat het gebruik, waar van de voorgem. Emanuel van Meteren in 't laaste van zyne aangehaalde woorden meld, in den Hage by onze Cloveniers Schutters ooit plaatze heeft gehad.

Ge-
schiede-
nis van
Vrouwe
Jacoba.

Eer wy van dit zeer oud gebruik van na den Papegaai te schieten, 't welk niet alleen hier te Lande, maar byna door 't gansche Noorden van veele eeuwen herwaards bekend is geweest, afscheiden, moeten wy hier nog byvoegen eene aanmerkelyke geschiedenisse, welke ons Goudhoeven in zyne byvoegzelen op de oude Hollandfche Chronyk, van onze ongelukkige Graavin Vrouw *Jacoba* mededeelt (*k*). Deze Vorstin, na dat ze in den jaare 1428 by eene geweldige dadinge gedwongen was geworden, om haaren Neef, den heerszugtigen *Philips van Bourgondie*, niet alleenlyk tot 's Lands-Ruwaard of haaren Stedehouder, maar zelfs ook als regten en wetigen erfgenaam van alle haare Graaffchappen, Staaten en Landen te erkennen, hadde zig met een klein gevolg begeven na Zuid-Beveland, daar ze haar binnen de Stad Goes ophield, ten tyde als 'er een groote toeloop van volk uit dat eiland was om den Papegaai te schieten. Zy begaf zig niet alleen uit tydverdryf, maar om 'er in 't midden van haare droefheid een verzet van bekommering te maken, met eenige Edelen verzeld op de Schutters-baan, en vervoegde zig onder de Doel-genooden, om nevens hen met den hand-boog na den Papegaai te schieten, dien zy, na dat ze alle op hunne beurten te vergeefs geschooten hadden, zodanig heeft getroffen, dat ze van de fteng ter aarde viel. Het zy dit by geval, of door de konst en handigheid van *Jacoba* is geschied; dit is zeker, dat, daar ze in zaaken van Staat doorgaans ongelukkig was, het geluk haar in dit vermaaklyk spel heeft willen begunstigen. Toen quamen niet alleen die van het eiland, maar ook veelen uit de omleggende plaatzen haar geluk wenschen, zelfs de vrouwen eerden haar als een zegenpraalenden Veldheer, elk met haare geschenkjes, groetende de Graavin met groot gejuig met den eernaam van Koninginne. De rampzalige dog niettemin goedaardige Princes, alhoewel de belaglyke en in spel gelukkige uitkomst haar geenzints konde voldoen, nogte iets bevoordeelen in de waare wezens van haare belangen, nam egter geen gering vermaak en genoeg in de ongeveinsde goedhartigheid van deze eenvoudige Landluiden, in zoo verre, dat ze hen voor eeuwig heeft vry gegeven het Graaffelyk regt op de Vlas-thienden in de voornaamste deelen van Zuid-Beveland (*l*).

Als me-
de van

En 't was niet alleen deze ongelukkige Graavinne, die in dit eenvoudig spel vermaak konde scheppen, maar de Geschied-schri-
ten

(*k*) Pag. 455. Alkemade, *Munt-spiegel der Graaven van Holland, in Jacoba van Beyerens*, pag. 105.

(*l*) Heemskerck, *Bat. Arkadia*, pag. 672. If. Voffius, *Annal. Holl. lib. 20. pag. 112.*

ten (*m*) getuigen ook van onze Gouvernante Vrouw *Maria*, Koninglyke weduwe van Hongarie, dat zy verzeld met den Kardinaal van Luik, op zekeren tyd, wanneer 't Broederschap van de Boogschutters in den jaare 1537, daags voor Christi Hemelvaart, binnen Brussel hun gewoonlyk feest vierde, en ter zelve gelegenheid zig oeffende met het schieten na den Papegaai, haar onder het getal der Schutters heeft begeven, en dat, wanneer zy, en na haar de Kardinaal te vergeefs na den vogel met eige handen hadden geschoten, een Schutter, met name *Pieter van Kleigate*, de schoot hervattende in den naam van den Kardinaal, den vogel zodanig heeft getroffen, dat die van boven nederstorte, waar over de Kardinaal tot aller vreugde en blydschap, onder een groot geschal voor Schutters-Koning wierd uitgeroepen en geëert.

Vrouwē
Maria
van
Honge-
rye; &c.

Eerste
gestelte-
nisse van
deze
Schutte-
rye.

Uitvaart
van een
overle-
den
broeder,
en ver-
vulling
van des-
zelfs
plaats.

Nu keeren wy weder tot onze Haagsche Schutters. Deze, die by derzelve instelling maar uit 80, en volgens het voorverhaalde Octrooi van Koning *Philips*, uit 120 perzoonen, behalven eenige broeders van minne, bestonden, gelyk wy reets gezegt hebben, stonden onder een Deken en vier Hoofdmannen, dog het getal der Schutters, volgens Ordonnantie van den jaare 1580, vermeerderd zynde tot 200, wierden ook de Hoofdmannen verdubbelt, en overzulks in 8 Rotten verdeelt, behoudende egter tot hun Opperhoofd den Deken, welke waardigheid naderhand verwisselt is geworden in den eernaam van Colonel. Ieder Hoofzman, na dat hy geloot had, moest met de zynen op zekeren daar toe gestelden tyd of dagen in de Doele komen, en hun maandschut schieten. Wanneer een van de Schutters aflyvig wierd; moesten de verdere, ter uitvaart van hunnen dooden medebroeder verzogt zynde; op zekere daar toe staande boete, het lyk ter kerke geleiden, elk zyn paleur aanhebbende, en offeren op 't altaar, 't welk het Broederschap ter eere van St. Sebastiaan hunnen Patroon, aldaar had opgeregt: Deze loffelyke gewoonte voor zoö verre het begraven aangaat, werd jegenswoordig nog naauwkeurig onderhouden, moettende alle de Rotgezellen, ter begravenisse verzogt zynde met een overleden Officier of gemeen Schutter van 't zelve Rot, verschynen en den dooden ter aarde bestellen, hebbende ieder Schutter als dan in de hand een geverwt stokje van de zelfde couleur als 't vendel, daar de afgestorven Officier of Schutter onder is geweest. In plaatze van den overleden was de Koning met de Hoofdmans en andere broeders gehouden de Magistraat eenige in geschrifte over te leveren, om daar uit eenen anderen te kiezen, die als dan in 't Broederschap wierd aangenomen, en nevens de andere wedden ontving, gevende tot zynen blyden inkomst twaalf stuivers tot behoef van het Gilde. Op den dag van St. Sebastiaan, hunnen Patroon, moest de gansche Schutterry ter kerke gaan, en als dan gezamentlyk teeren: zynde elk Schutter gehouden tot gilde-geld en reparatie van 't altaar jaarlyks te betalen drie stuivers, welke jaar-penning by de Officieren ieder in zyn quartier tans nog ingezamelt werd in de Pinxterweek of ontrent dien tyd. Irdien eenige quettien of geschillen onder hen ontstonden, zoo op het tee-

ren als andere tyden, dezelve moesten by den Koning en Hooftmannen afgemaakt en partyen verzoent werden.

Nieuwe
Artike-
len in
den jaa-
re 1580
voor de-
ze Schut-
terye ge-
maakt.

In den jaare 1580 wierden *nieuwe Artikelen*, rakende *deze Cloveniers-Schutters*, geconcipieert op 't *believen van zyne Princelyke Excellentie en van de Magistraat van den Hage*, die wy alhier zullen opgeven, schoon onze meeninge niet en is, om alle de volgende Ordonnantien (*n*), welke van tyd tot tyd door de Magistraat noopende dezelve Schutterye zyn gemaakt, en voor 't grootste gedeelte behelzen zekere ordres en reglementen zoo op de nagtwagt, maand-schut als wapenschouw, alhier uit te schryven, nadien wy vertrouwen, dat de meeste, zoo niet alle, gedrukt zyn; immers dat de laatste van date 20. December 1706, in ieders handen is; zullende ons mitsdien vergenoegen met slegts eenige der merkwaardigste veranderingen kortelyk aan te halen, voor zoo verre als ze kunnen dienen tot een bequaam begrip van de geteldheid der hedendaagsche Schutterye. De inhoude der voorgemelde Artikelen is deze :

I.

„ **I**N den eersten zullen in de voorsz. Schutterye wesen eenen Deken met acht Hooftmans, en totten getale van twee hondert „ hoofden en Schutters, boven die voorn. Deken en Hooftmans, die „ hen mitter handt ofte Cloeyeniers bussche generen sullen.

I I.

„ Sullen die Schutters tot heurl. exercitie hebben en met bequaam „ geries, omme daer inne te mogen vergaderen ter gelegender tyt „ volgende d'acte daer van synde, opgelevert werden die behuysinge „ metten Doelen en aencleven van dien, mits dat die van den Hage „ tot haerl. laste volgende t'oude Octroy betalen sullen al fulken pondt „ Vlaems t'sjaers als op ten voorschreven Doele is staende, toecomende de Majesteit als Grave van Hollant.

I I I.

„ Mits dat die selve Schutters schuldig sullen wesen die selven Doelen en huysinge van dien behooryk opgelevert synde te verbeteren „ en t'onderhouden in goede reparatie.

I V.

„ Ende sullen die selve Schutters den selven Doelen niemant ad vitam „ tam

(*n*) Zie Ordonnantie van den 15. Maart 1617, behelzende 66 artikelen. Ordonnantie van den 9. April 1648 en 1. Mei 1654, mede 66 artikelen vervattende. Ordonnantie gearresteert den 20. December 1706, in zig begrypende 48 artikelen, waarin van tyd tot tyd door de Magistraat zoo menigvuldige veranderingen zyn gebragt, dat de laatstgemelde met de eerste door Koning *Philips* in 1561 aan het Broederschap verleent, werdende vergeleken, met regt den naam van *Nieuwe Ordonnantie* voert.

„ tam mogen in huyere wtgeven dan by advyfe en consent van den
 „ Magiftraet in den Hage.

V.

„ Sullen voorts die Burgemeesters van den Hage den Deeken en
 „ Hooftmans in der tyt wefende leveren alle jaere twee hondert pon-
 „ den buschpoeders, te weten een hondert pondt Meye tyts en een
 „ hondert pondt den eerften Novembris, omme by henluyden onder
 „ de Schutters gediftribueert te werden. Des fullen die felve Busch-
 „ schutten fchuldig en gehouden wesen huerl. cruyt t'elcken halven
 „ jaere in perfoene te halen van hen Hooftmans veertien dagen naer
 „ dattet den Deken en Hooftmans ontfangen fullen hebben, en fy-
 „ luyden daer van by den Doelknegt geadverteert fullen fyn, op pey-
 „ ne van 't felve cruyt te verbueren tot profyfe van de gemeene
 „ Schutterie.

VI.

„ Sullen voorts die van den Hage die Schutterie mit een nieuw
 „ Vaendele te hulpe comen en het ander Vendele fal by de Schutte-
 „ rie bekostigt werden, en voorts beyde de Vaendels onderhouden
 „ werden by de Schutterie voorfz.

VII.

„ Sullen voorts de voorfz. Busfchutten, foo wanneer fyluyden de
 „ Papegaye fchieten fullen, haerl. wyn en byer, dat fyluyden op 't
 „ Doelhuys, Raedthuys, ofte elders behoeven daer fyl. haer feeffe
 „ houden, mogen inneleggen en de felve drincken sonder excys daer
 „ af te geven, also lange als die felve feeffe geduyeren fal.

VIII.

„ Die felve Busfchutten fullen gehouden fyn elcx eenen goeden
 „ handbussche te hebben metten gereetschappe daer toe dienende, en
 „ fullen ook gehouden fyn altoos elcks een half pondt goet cruyts in
 „ heuren huysfe, hoorne, ofte flessche te hebben mit twintig looden,
 „ een half pont loots en huerl. roer wel toegerust te houden, sulcks
 „ een yegelyk in tyde van node fyn lyf fal willen verwaren, op de
 „ boete van ses stuyvers, telcke reyfe als fy daer van by heur Co-
 „ nink, Deken, Hooftman ofte by heur gefworen dienaar bekuert
 „ fullen werden, wtgefondert den geenen die om redenen op Helle-
 „ baerden, Slaghwaerden, Rustingen en ander geweer gestelt fullen
 „ wesen, die welke gehouden fullen fyn alle alfulken geweer gereet
 „ en wel gerust in haer huysen te houden op gelycke boete, sonder dat
 „ zy nochtans van 't voorfz. cruyt fullen participeren.

IX.

„ Die Hooftmans fullen bysonder gehouden wesen alle vierendeel-
 „ jaers

„ jaers omme te gaen schouwen de selve heure Schutters of fy gefur-
 „ neert en voorfien fyn als boven, en daer fy gebreeken by vinden,
 „ fullen de selve bekeuren op de boeten voorfz. ten behoeve van de
 „ Schutterie.

X.

„ Sullen de voorfz Busfchutten ook gehouden fyn haer maenschut-
 „ te te houden en te fchieten, te weten, de acht Hooftmans in der
 „ tyt fullen jaerlycx loten, en fteilen de voorfz Schutten in achten
 „ en elck Hooftman fal metten fynen in heure Doelen comen en fchie-
 „ ten heur maenschut.

X I.

„ Des fal men elk van de Schutten fynen eerften fchietdach laeten
 „ weten by den Schutten-knecht ende niet meer; ende als zylieden
 „ als dan geloot fullen fyn, fullen fy dat jaer blyven, ende den eerften
 „ maendfchut zal alle jaere ingaan veertien dagen naer Pinxteren en
 „ voorts alle weken continuelycken tot Sondaghs naer Bamiffè dach,
 „ sonder eenige maenschutten over te laten gaan, wtgefondert als
 „ men 't Nachtmael des Heeren in der Kerke adminiftreren fal; dat
 „ men als dan geen maenschut en fal houden op den felven dach, en
 „ dat op de boete van twintig ftuyvers te verbueren by den Hooft-
 „ man tot proffyte van de gemeene Schutterie.

X II.

„ Sullen gehouden wesen op hueren maenschutdach altyt in den
 „ Doelen te wesen al eer die klok elf flaet, elcks mit fyn eygen buffe
 „ en gereetschap (voor fo veele aengaet den geenen die op roers ge-
 „ stelt fullen wesen) en naer datter gefchoten fal wesen, fullen bly-
 „ ven mit malcanderen teeren in den Doele ofte elders daer 't den
 „ Hooftman geordent fal hebben op de boete van twee ftuivers ten
 „ behoue van de Compagnie aldaer vergadert fynde.

X III.

„ Ende foo wie van de voorfz Schutten in dier manieren als vooren
 „ ftaet niet ter Doelen en quam en niet kennelyken fiek en ware ofte
 „ anders in gebreken viele van 't geen dat voorfz. es, fal verbeuren
 „ vier ftuyvers, fo wel die op ander geweer als die op roers gefteilt
 „ fullen fyn, die men aldaer verteeren fal.

X IV.

„ Wanneer eenich van de Busfchutten aflyvich werden, fo fal den
 „ Dienaer 't Hooftmanschap de wete doen, om den overledenen te
 „ kerke te dragen op een boete van twee ftuyvers.

X V.

X V.

„ So wanneer een Conink ofte Deeken van de Schutterie overlyd ;
 „ fullen die acht Hooftmans, Vendrichs en broeders al te samen me-
 „ de te grave gaen op een boete als boven.

X V I.

„ So wanneer een Vendrich, Hooftman ofte heurl. Lieutenant
 „ overlyden, fullen die vier Hooftmanschappen, daer den overleden
 „ Hooftman, Vendrich ofte Lieutenant onder is, by den Schutten
 „ dienaer een weete gedaen werden als boven, om den overleden
 „ ter aerden te brengen, op de boete van vier stuyvers ten proffyte
 „ van de gemeene Schutterie, ten ware iemant nootelyken absent,
 „ siek ofte van huys ware.

X V I I.

„ Den Schutten knegt sal des overledens roer en syn geweer voor
 „ 't lyck dragen, 't welk by den vrunden geloft sal mogen werden
 „ mit xxiiii. stuyvers.

X V I I I.

„ Ende sal den knegt hebben voor de weete te doen vier stuyvers,
 „ ende indien een van den Deken ofte Hooftmans overlydt, agt
 „ stuyvers, te betalen by de erfgenaamen van den overleden.

X I X.

„ Of eenige twift ofte geschil gebeurde onder de voorz Buschut-
 „ ten, 't sy in de Doelen ofte daer fyluyden heur maenschut hou-
 „ dende, ofte vergadert syn, dat fullen die Conink, Deeken ende
 „ Hooftmans soenen en den selven twift ter nederleggen als van ou-
 „ der herkomen; En so wie dat niet soenen en woude, die sal ver-
 „ beuren acht Carolus guldens tot proffyte van der Schutterie.

X X.

„ Ende als den Coninck, Deeken en Hooftmans yet te doen heb-
 „ ben der Schutterie aengaende ofte ook den selven Coninck, Dee-
 „ ken ende Hooftmans by den Burgemeesters en Gerechte yet gelast
 „ werde, sal men den knegt laten omme gaen, ende 't selve den
 „ Schutters in 't generael laten weten, en so wie op ter gefetter ure
 „ niet en quame (ten deede hem kennelycken nootsaecke van siekte
 „ ofte wettige absentie) sal verbeuren ses stuyvers tot profyte van de
 „ Schutterie voorz.

X X I.

„ Ende oft gebeurde datter een gemeen clock-geslagh geslagen
 „ wor-

„ worde, fullen die voorfz. Schutters gehouden wesen, waer Schout,
 „ Burgemeesters en Gerechte van den Hage ofte 't meerendeel van
 „ dien voorgaen, henluiden te volgen, op te verbeurte van tien Ca-
 „ rolus guldens ten profyte van de Schutterie voorfz.

X X I I.

„ Of 't ook gebeurde datter eenige van de Schutten voor den vian-
 „ den gefchoten ofte gewont worden, die fal gemeestert werden
 „ buyten der Schutten cofte, tot lafte en cofte van alle de inwoon-
 „ ders van den Hage.

X X I I I.

„ Item fullen die voorfz. Schutten gehouden wesen alle jaers een
 „ generaele maelyt te houden, fo verre Conink, Deeken en Hooft-
 „ mans 't felve fulks geraden duncken, ende dat, op finte Sebastiaens
 „ dach, wefende den xxj^{en}. Januarii ofte Sondachs daer aanvolgen-
 „ de. Ende fo wie niet en comt (ten waer dat hy siek ofte krank
 „ te bedde lage) fal gehouden wesen fyn maelyt te betalen. Ende
 „ of men geen jaermaelyt en hielde op dien dach ofte jaere voorfz,
 „ fo fal men evenwel die electie van Deeken en Hooftmans, Lieute-
 „ nants en Doelmeefters doen op ten dach als vooren, ende fo wie
 „ als dan niet en komt, die fal verbeuren ses fluyvers, fo verre hy
 „ die weete ontfangen heeft ofte tot fynen huysfe gedaen fal fyn, en
 „ dit al tot proffyte van de Schutterie voorfz.

X X I V.

„ Ende fo wie by de gemeene Schutterie eendrachtelicken ge-
 „ ren werd tot Deeken, Hooftman, Vendrich, Lieutenant, Doel-
 „ meester ofte andere officie der Schutterie aengaende, fal 't felve
 „ gehouden wesen te bedienen op te boeten van ses Carolus guldens,
 „ ten proffyte van de Schutterie voorfz. en blyven nog evenwel in 't
 „ officie daer toe dat hy gecoren is.

X X V.

„ Ende fullen die voorfz. Schutten in 't generael alle jaers op ten
 „ xxj^{en}. Januarii betalen tot onderhoud van de Schutterie voor een
 „ jaer-penning elx drie fluyvers.

X X V I.

„ Ende fullen die voorfz. Deeken en Hooftmans noch mogen inne-
 „ men als broeders van minnen andere goede mannen, die mede met
 „ ter buffe fchieten, die gehouden fullen wesen te geven drie fluy-
 „ vers 'tjaers totter Schutterie prouffyte, sonder te ontfangen eenige
 „ wedden als d'andere voorfz tweehondert Schutters, ofte dat fy
 „ nergens toe verbonden en fullen wesen, dan te betalen 't jaer-pen-
 „ ninck, ten ware fyluyden tot eenige maelyden ofte andere oncof-
 „ ten

„ ten confenteerden , die fy als dan mede gehouden fyn te geven en
 „ te betalen als d'andere Schutten.

X X V I I.

„ Ende als een van de voorfz tweehondert Busfchutten aflyvich ge-
 „ worden fal wesen , als voorfz is , fullen die Conink , Deeken ende
 „ Hooftmans eenen anderen bequamen broeder wt de broeders van
 „ minnen voorfz , ofte een ander burger van den Hage , buurneeringe
 „ doende , alwaar hy Suppooft van den Hove , ofte andere eenige nee-
 „ ringe doende , en nochtans geen Suppooft wefende , kiefen , dewelke
 „ den eedt als Schutter in handen van den Schout en Burgemeeste-
 „ ren van den Hage gehouden fal werden te doen , die als dan die
 „ wedden mede ontfangen fal , mits dat hy oock gehouden werdt te
 „ doen als die andere fyne mede-broeders , sonder dat die van de
 „ Confrerie van Sint Joris van nu voorts aen iemandt daer van fullen
 „ mogen bevryden , die buurneeringe doen fal.

X X V I I I.

„ Ende om dat dese artikulen te beter onderhouden mogen wer-
 „ den , fo fullen die Hooftmans in der tyt wefende , de breuken doen
 „ betalen van den geenen die verbeuren , ende indien men bevint ,
 „ dat fyluyden daer mede fimuleren en niet en doen corrigeren en
 „ betalen , ende dat den Conink en Deeken clærlyck blykt , fo ful-
 „ len die Hooftmans die breuken selfs opleggen wt haer selfs buydel ;
 „ Ende om dat de Hooftmans met deefe breuken belast zyn , fullen
 „ zy die mogen doen innehalen by den Doelknecht , en parate execu-
 „ tie van den Bode van den Hage.

X X I X .

„ Item fo wat by Conink , Deeken en Hooftmans die nu fyn ofte
 „ namaels wesen fullen , geordent fal werden , dienende ter Ordon-
 „ nantie van de wachten ende der Schutterie belangende , fal onder-
 „ houden werden op alfulke boeten als daer toe geordent fullen wer-
 „ den , en van fulker waerde gehouden werden oft in deefe tegen-
 „ woordige Octroye begrepen stonde , en de boeten geinnt en ge-
 „ executeert werden , also als dan geordent fal werden.

X X X.

„ Item oft gebeurde (dat Godt behoeden wil) datter een onge-
 „ luk geschiede , fo datter binnen 't viercant van den Doelen yemandt
 „ sonder argelift gefchoten ofte gequest worde , fo wel metter hand-
 „ boge als metter busse , en datter geroepen ware , ofte dat den busch
 „ van selfs afgink ofte borste , fal deselve daer fulks gebeurt , vry
 „ ende onbeschadigt fyn van alle boeten ofte lasten , die den Officier
 „ daer van soude mogen pretenderen hem van 's Heeren wegen toe
 „ te komen.

Rrrr 2

„ Actum

„ Actum op 't Raethuys van den Hage by Schout , Burgemeest-
 „ ren en Regierders van den Hage voorz xxix^{en} dach Martii 1580.
 „ Tegenwoordig,

M. BENNINGK, Secretaris.

1580.

„ Alle welke voorz Articulen by Bailliuw , Schout , Burgemeest-
 „ ren en Gerechte van den Hage gevifiteert fynde, hebben defelve
 „ op 't believen van fyn Prinfelyke Excellentie geadvoveert , geap-
 „ probeert , advoyeren ende approbeeren mit defen. Actum op 't
 „ Raethuys van den Hage den xxix^{en} Martii 1580.

Onderfont,

Ter Ordonnantie van de Magiftraet van den Hage.

En was getekent,

M. BENNINGK.

Verdee-
 ling der
 Haag-
 fche
 Schutte-
 rye, en
 derzel-
 ver re-
 geein-
 ge.

Bestaat
 tans uit
 zes com-
 pagnien.

Deze Schutterye volgens het 6. artikel van de voorz Ordonnantie onder twee vendels zynde gebragt , en in plaatze van buffen op roers gefelt , wierd naderhand , het getal aangroeiende , verdeelt in drie , en in den jaare 1617 (*o*) in vier , en eindelyk in den jaare 1648 (*p*) in zes kompagnien of vendels , waarin ze jegenswoordig nog is gebleven. Ieder kompagnie werd geregeert door een Kapitein , een Hooftman , die in effeete Lieutenant van de kompagnie is , en een Vendrig , mitsgaders zes Officiers , die met hunne Rotsgezellen de nagtwagten moeten waarnemen ; zynde ieder kompagnie weder verdcelt in zes korporaalfchappen of Rotten. Deze zes kompagnien ftaan onder een Kolonel , welke waardigheid gemeenlyk door een Magiftraats-perzoon werd bekleed , en zedert veele jaaren bedient is geworden door den Heer en Mr. *Paulus van Affendelft*. De Hooft-Officiers , als Kolonel , Kapiteins , en Vendrigs werden by Schout , Burgemeesters en Schepenen aangefelt voor den tyd van 8 jaaren , en de wakende Officieren (die ook Lieutenants genoemd werden) voor den tyd van 6 jaaren ; moetende jaarlyks op St. Sebastiaans-dag , zynde den 20. Januarii , onder ieder kompagnie een nieuwe Officier in plaatze van den afgaanden verkoren werden , ten welken einde by de Schutterye van het Rot , binnen 't welk de verkiezinge moet werden gedaan , eenige van de bequaamfte uit de wakende of contribue- rende Rotsgezellen werden voorgellagen , waar uit dan by den Kolo- nel , Kapitein , Hooftman , Vendrig en verdere Officieren van dezelve kompagnie een nieuwe wakende Officier verkoren werd , welke afgaande Officier als dan gehouden is nog een jaar de kompagnie te blyven bedienen als Hooftman of Lieutenant , hebbende in die quali- teit geduurende den zelve tyd mede zittinge en ftem in den krygs- raad

(*o*) Zie het eerste artikel van de Ordonnantie van den jaare 1617.

(*p*) Zie mede het eerste artikel van de Ordonnantie van 't jaar 1648.

raad. Zulks dat dit Broederschap een ganfche Politie en zonderlinge regeringe in zig vervat.

Wie in deze Schutterye aangenomen werden.

Daar zyn ook verfcheide artikelen opgeftelt ontrent het aannemen van perzoonen in deze Schutterye, waar ontrent van tyd tot tyd verfcheide gefchillen zyn ontftaan, tuffchen die geene die wegens hunnen vrydom beweeren onder de zelve niet betrekkelyk te zyn, en de Magiftraat van den Hage, waar op kan nagezien werden het Berigt van den Hove van Holland, fchoon by het 27. artikel van de meergemelde Ordonnantie van den jaare 1580 wel fpecialyk werd uitgedrukt, wie Deken en Hoofdmannen tot Schutter zullen mogen kiezen, te weten, *een burger van den Hage, buurneringe doende, alwaar hy Suppoof van den Hove, ofte andere eenige neeringe doende en nogtans geen Suppoof wefende*, blyvende over zulks alle andere, wie zy zyn, geen neeringe doende, bevryt van dezen laft.

Wapenfchouw.

Eens 's jaars zyn de Schutters al van oude tyden gewoon geweest op 't goedvinden van de Magiftraat monftering van wapenen en handeling van dien te doen, te weten op de Meize Kermis of jaarmarkt, als blykt uit het 52 artikel van de Ordonnantie van den 15 Maart 1617 (g), trekkende als dan met hun vol geweer en vliegende Vendels door de voornaamfte ftraaten en pleinen van den Hage, als wanneer zy na het oordeel van onpartydigen zoo wel geoeffent te voorfchyn quamen, als in eenige ftad van Holland, hoewel men in laatere jaaren heeft gezien, dat de toeruffing der hedendaagfche Schutterye, hoe langs hoe meer na oftentatie van pronk en praal gelykent, en niet zoo zeer tot manhaftige verrigtingen ten oorlog afgevaardigt te zyn, als hunne krygskundige wetenfchap en findelyke wapenhandel wel fchynt te willen brallen, waarom dan deze gewoonlyke wapenfchouw, (zoo wy vertrouwen) vermits de overmatige onkosten, die by zommige Schutters, zelfs boven hun vermogen, in 't toeruffen wierden gedaan, door de wyze en pryffelyke voorzorge van de Magiftraat nu eenige jaaren is opgefchort gebleven.

Verdeeling van derzelver quartieren en loopplaatzen

Wanneer voorheen deze Schutterye in vier kompagnien waren verdeelt, volgens de vier quartieren van den Hage, droeg ieder den naam van het nummer des quartiers, waar onder dezelve behoorde ofte wel na de verwe van de Veld-tekens of Vendels, die insgelyk in vier verfcheide coleuren waren onderscheiden, en had ook ieder zyne byzondere vergaderplaats; als het eerfte quartier, zynde het Oranje Vendel, had tot loop-plaats de Markt; 2. quartier of Witte Vendel de Plaats; 3. quartier of Blaauwe Vendel de Wevers-plaats; 4. quartier of Oranje-Blanje-Bleu Vendel de Kapels-Brugge; waar by naderhand komende het Groene en Colombyne of couleur de

R r r r 3 rofe

(g) Dewyl voorheen alhier twee Kermiffen zyn geweest, waar van de eerfte quam in Mei, werdende de Hof-kermis genaamt, de andere in September, zynde de Bamis-of Haagsche kermis, zoo is uit deze Ordonnantie kortelyk aan te merken, dat de Schutters van den Hage al van ouds gewoon zyn geweest hunne wapenfchouw te doen niet op de laaftgemelde, die eigentlyk de Haagsche kermis was, maar op de eerftgenoemde zynde de Hof kermis. Naderhand zyn deze twee kermiffen tot een gebragt gelyk wy ter zynen plaatze hoopen aan te toonen.

rose Vendels, moest het eerste vergaderen voor de Doele, en het ander wierd de Groen-markt tot deszelfs vergaderplaats aangewez-
zen; maar volgens de laatste Ordonnantie zyn de quartieren en loop-
plaatzen byna geheel verandert en verschikt.

Beschry-
vinge
van de
Nieuwe
Doele,
zoo van
buiten
als van
binnen.

Dus verre gehandelt hebbende van de Schutters, zoo zullen wy
nu overgaan tot het beschouwen van het Doelhuis, 't welk tans ge-
vonden werd op den noorderhoek van de korte Vyverberg, zyn
uitzicht hebbende over de Vyver, en bekent met den naam van de
NIEUWE DOELE, want het eerste huis door ouderdom of an-
dere toevallen t'onbruik geworden synde, is 'er in den jaare 1636
tot dienst en oeffeninge van de Schutters dit jegenswoordig gebouw
aldaar gestelt. Met regt kan de Haag hier in roemen, dat niet al-
leen deze Doele in groote, sierlykheid en welgeschiktheid niet be-
hoeft te wyken voor eenige andere, die in eenige stad of plaatze van
Holland werden gezien, maar wel inzonderheid dat de grondslag
daar van is gelegd by twee Princen, die door hunne verschillende
daaden een onsterffelyken naam in de geheugenisse der nakomelingen
en alle opregte beminnaars des Vaderlands hebben nagelaaten: want
't was die groote en nooit volprezen Prins *Frederik-Hendrik*, die
zyne milde gaven tot opbouw van dit heerlyk werk bestede, en 't
was ook deszelfs zoon, Prins *Willem de tweede*, van Oranje, die in
zyne teere jaaren den eersten steen daar aan heeft gelegd, gelyk de
inscriptie staande in den voorgevel duidelyk medebrengh in deze
woorden:

Door
wienge-
stigt.

DOTAVIT FREDERICUS HENRICUS DEI GRATIA
PRINCEPS AURIACUS PATER, FUNDAVIT
JACTO LAPIDE GUILIELMUS FILIUS
II. DECEMB. M. D. C. XXXVI.

Dit gebouw dan tot eene nieuwe Schutters-schoole zynde geschikt,
werd deszelfs gelegendheid in dezer voegen bevonden; boven den
ingang of deur, daar men met wederzydse steenen trappen na toe-
gaat, vertoont zig het gewoonlyk blazoen of wapen-schild van dit
Broederschap, zynde een goud Jerusalems kruys, met vier andere
kleinder in de hoeken omzet, op een rood veld. In het frontespies
ziet men het wapen van Holland in 't midden, het wapen van Naf-
sau ter regter, en dat van den Hage ter linker zyde, en daar bene-
vens de afbeeldinge van allerlei krygs-geweer en wapen-tuig, te ken-
nen gevende, dat deze Schutters niets meer beminnen en ter herte
nemen dan de wapenen en oeffeninge van dien. Het huis is van bin-
nen van verscheide schoone vertrekken voorzien, waar van 'er drie
voornamentlyk onze aanmerkinge verdienen. Het eerste is *Burge-
meesters-kamer*, daar men door eenen gang ter regter zyde als men
inkomt, na toe tred, dragende ongetwyffelt dien naam, om dat
Burgemeesters, wanneerze tot nut en welstand van Doele en Schut-
terye by een komen, aldaar hunne vergaderingen houden. Hier
ziet men aan den muur en voor den schoorsteen hangen drie groote
tafereelen, waar op met een kunstig penceel levens groote afgemaalt
staan de perzoonen, die in de jaaren 1636, 1647 en 1682 het Ma-
gif-

DE NIEUWE of S^t. SEBASTIAENS DOELER

giiſtraats-ampt van den Hage hebben bekleet , met hunne Penſionaris , Secretariſſen en minder bedienden verzelt , wel waardig om met aandacht beſchouwt te werden en wel inzonderheid de afbeeldzels van de laatſtgemelde Regenten , die door den vermaarden konſt-ſchilder *Joh. de Baan* zoo net en naauwkeurig zyn getroffen , dat 'er , na 't getuigeniſſe der geenen die ze in 't leven hebben gekent , niet dan de ſpraak aan ontbreekt (*r*).

Aan de andere zyde van het huis heeft men een gelyk vertrek , dat men gemeenlyk de *eetzaal* noemt , het uitzigt hebbende over de vyverberg en 't Voorhout , zynde de muuren rontom verciert met ſchilderyen , vertoonende (zoo wy onderregt zyn) de afbeeldzels van eenige oude Bevelhebbers en Leden van deze Schutterye ; waar onder wel voornamentlyk uitmunt het tafereel boven de deur als men in de kamer komt , vertoonende de Magiſtraet , zittende aan eene lange tafel , zynde vooraan geplaatſt Jonkheer *Willem van Outboorn* , als Bailliu , hebbende in zyne hand een friſſen roemer met wyn , welken hy een der Burgeren Hopmannen , die met hunne vendels nevens of voor de tafel ſtaan , hertelyk toebrenge , zynde het zelve ſtuk op koſte van de Regeeringe in den jaare 1618 geſchildert . Maar het voornaamſte is de Schutters-zaal , welke men boven vind en een zeer groot en ruim vertrek is , alwaar alomme ten toon hangen de afbeeldingen van de voornaamſte Hopmannen , Vendrighs en kotmeesters , als mede eenige gheele Corporaalschappen of Rotten Schutters by een , alle na tyds wyze gekleet en gewapent , zoo meeſterlyk en konſtig geſchildert , dat dezelve wel mogen bezien werden . Onder andere ziet men ook voor den zuid-ſchoorſteen het ſchilderye van 't Oranje Vendel , 't welk in den jaare 1660 , by verwiffeling van het Witte , 't geen nu ter zyde om hoog hangt , aldaar geplaatſt is , volgens *Reſolutie by den Colonel mitſgaders Kapiteinen , Vendrighs en oudſte Hoofdmans van het Blaauwe , Orange-Blange-bleu , Groene en Colombyne Vendel genomen den 1 Juli des voorſz jaars* . De rede , waarom deze veranderinge der voorſz twee ſchilderyen is gedaan , werd in de reſolutie niet uitgedrukt , egter zouden wy vertrouwen , dat het zelve is geſchied ter eere van Prins *Willem den III* . , wanneer hy in 't zelve jaar op deze Doele het burgerregt van den Hage ontvangende , aldaar nevens de Magiſtraat zeer heerlyk wierd onthaalt , werdende hem teffens door den Burgemeester *Willem van der Does* , als Kolonel van de Schutterye het gulde Vlies , dat Keizer *Karel* de Burgery van den Hage heeft geſchonken , en aldaar tot een gedagtenis bewaart werd (*s*) om den hals gehangen . Op deze kamer vergaderen de Schutters met hunne Officieren , wanneerze op St. Sebaſtiaansdag by den anderen komen om nieuwe Officieren te nomineren of de zelve te verkiezen (*t*) . Van ouds was de gewoonte

De eet-
zaal.

De
Schut-
ters zaal
en des-
zelfsver-
cierſelen

(*r*) Voor dit ſtuk zegt Arn. Houbraken in *zyn groot Schouburch der Nederl. Konſtſchilders* 1. deel. pag. 312 , dat Joh. de Baan duizent ducats gehad heeft .

(*s*) Hier van zegt de Hr. Jac. van der Does in *zyne Beſchryvinge van 's Gravenhage* pag. 42. 43. zelfs oog-getuige te zyn geweest .

(*t*) In gevolge van het 2 en 4. art. van de laaſte Ordonnantie . Zie mede het Reglement van den 23. October 1693 .

Reglement tot inteugeling van onnodige kosten en tractementen.

te (v) dat de gantsche Schutterye op dien dag als dan te zamen teerde; dog nu werd alleen de maalyd gehouden onder de Officieren van dat Vendel, waar onder de nieuwe werden aangestelt. Tot inteugeling van de onmatige kosten, die men zoo op 't formeren van de nominatie van de Hooft-Officieren als op 't doen van de verkiezing van de wakende plagt te maken tot laste van den nieuw aankomenden Officier, mitsgaders tot inbindinge van de zwaare tractementen, die by zodanigen Officier ten dage zyner verkiezing of naderhand voor welkomst werd gegeven, is by de Magistraat in den jaare 1693 een Reglement gemaakt, waar by voorgeschreven en wel stiptelyk, op boeten by de overtreders te verbeuren, bepaalt werd de zomme, tot hoe verre de verteringe en tractementen jegenswoordig mogen gedaan werden. Wat verders alhier verrigt werd, geeft de Heer Jacob van der Does (w) ons in deze weinige regels te kennen:

Hier komt de Krygsraad by malkanderen, om wetten,
Op al het geen dat raekt het Schutterschap, te setten,
Om op het oefnen van wapens en geweer,
'Te sien, en al dat streckt tot Burgers nut of eer.

Plaats om na het doel te schieten en prysen daar toe gestelt.

Agter het Doelhuis is jegenswoordig nog een bequaam schietstuk, daar de Schutters hun maandschut houden ('t welk drie maanden in 't jaar duurt, beginnende met den eersten maandag in Juli) gewoon zyn by drie Rotten teffens na den schyf op het doel te schieten. Dit schieten geschied nu niet, gelyk in oude tyden, met de buffen of Coluvren, maar met het roer, zynde op een behoorlyke distantie gestelt eene schyf, die ter hoogte van 3. à 4. voeten op een yfere spil, die in den grond steekt, rust, in welke schyf het doel is afgetekent; die 't naeft in de schyf by de pen, welke midden in het wit uitsteekt, komt te schieten, geniet tot prys een silvere lepel, welke de Magistraat van den Hage tot aanmoedinge van deze Schutterlyke exercitie gewoon is jaarlyks te vereeren ten getale van 36. en zulks voor ieder Rot een, werdende elke maandschut drie daar van uitgedeelt, welke by een en den zelve perzoon kunnen gewonnen werden.

Doelmeesters tot opzichte van de Doele.

Het opzigt over de Doele en het ordonneren der nodige reparatien, niet te boven gaande de somme van 12 guld., werd by beurt-wisselingen waargenomen door een Capitein, Hooftman en Vendrig (x), die geduurende den tyt hunner bedieninge den naam dragen van Doelmeesters, en zyn gehouden ten overstaan van iemand uit de Magistraat, by haar Ed. Agtbaare daar toe te committeren, alle jaaren aan den Kolonel, mitsgaders den Kapitein, Hooftman en Vendrig, die henl. in den zelve dienst opvolgen, te doen behoorlyke rekeninge, bewys en reliqua van het generaal inkomen der voorz Schutterye (y):

XXIV. HOOFT-

(v) Zie het 23. art. van de Ordonnantie van 1580.

(w) In zyne *Beschr. van 's Gravenhage*, pag. 43.

(x) Zie art. 45. van de laatste Ordonnantie.

(y) Art. 11. van dezelve Ordonnantie.

LANDS GESCHUT-HUIS

XXIV. HOOFSTUK.

's Lands Geschuthuis, *wanneer, waar en by wat gelegenheid gebouwt. Hoedanigheid van 't zelve. Voorheen wierd het geschut in 't Choor van de Kloosterkerk gegoten. Het Kruit-magazyn, waar voorheen stond, is in den jaare 1690 gesprongen. Oorzaak van dat ongeval, en deerlyke verwoestinge daar uit gevolgt. Het Ammunitie-Magazyn, wanneer en by wien gestigt en waar ter plaatze staat. Voorheen was 'er nog een ander, dog waar gelegen, onzeker.*

'S LANDS GESCHUT-HUIS.

Ewyl wy ter gelegenheid van de beschryvinge van de laatstgemelde Doele hebben gesproken van den ouden wapenhandel, zoo zal 't onzes oordeels, niet ongevoeglyk zyn, dat wy hier ter plaatze laaten volgen 's Lands *Geschuthuis*, 't welk haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland en West-Vriessland in den jaare 1665 hebben doen bouwen aan de oostzyde van den Hage, voor aan in 't Bosch, staande het zelve huis toenmaals buiten, dog nu door de nieuwe uitlegginge, binnen de gragt van den Hage. Het is een van de grootste en uitmuntenste gebouwen, die de gemelde Heeren Staten ooit tot 's Lands dienst hebben doen stigten. Van buiten doed het zig aan alle kanten aanzienlyk op, en heeft eenen fraaien voorgevel na de wyze van een woonhuis geschikt. In den zelve gevel ziet men het wapen van Holland met het gewoonlyk omschrift op het pragtigste brallen, en even boven de deur leest men met vergulde letteren, in eenen zwarten ovalen marmersteen gegraveert de rede, welke den Staat heeft bewogen tot den aanleg van dit huis, met deze woorden:

's Lands
Ge-
schut-
huis
wan-
neer ge-
stgt.

Hoeda-
nigheid
van 't
gebouw.

PACIS
OBTINENDÆ ET CONSERVANDÆ
CAUSA
ILLUSTRISSIMI ET
PRÆPOTENTES D. D.
HOLLANDIÆ WESTFRISIÆQUE
ORDINES
HOC ARMENTARIUM TORMENTIS
BELLICIS FUNDENDIS ÆDIFICARI CURAVERUNT.
JACTO PRIMO LAPIDE

A

JOHANNE ELEMANNŌ Filio.

XXIV. AUG. M. D. C. LXV.

Oorzaak
van deze
bouwwin-
ge.

Want de felle oorlog, dien Holland nevens de vereenigde Provin-
tien in de jaaren 1665 en 1666 moest ondergaan tegens het magtig
nabuurig Engeland, was wel de voornaamste oorzaak, welke de
Staten aanzette tot het nemen van dit besluit, om te bequaamer grof
geschut te kunnen laten gieten.

Nu zoude de zaake wel vereischen, dat wy een korte beschryvin-
ge gaven van de gesteltheit van 't huis van binnen, maar nadien wy
daar van weinig kennisse hebben en gevolgelyk ligtelyk zouden kon-
nen dwaalen, zoo zullen wy ons alleen vergenoegen met aan te te-
kenen, dat het noordelyk en agterste gedeelte geschikt zyn tot het
gieten van het geschut, en dat het zuidelyk en bovenste gedeelte van
het voorhuis bewoont werd by den Geschutgieter met zyn huis-
gezin.

Voor-
heen
plagt
men het
geschut
te gieten
in het
Choor
van de
Kloof-
ter-kerk.

Voorheen plagt men het geschut te gieten in de Klooster-kerk, of
wel eigentlyk in 't Choor van de kerk (a); want *van dese kerk*, zegt
de Hiltorie-schryver Bor, *is in de troebel-jaeren een geschut-huis ge-
maakt, daer men het grof geschut giet, alwaer een groote menigte van
metaele stukken, zoo voor de vereenigde Nederlanden, als voor die van
Holland en Zeeland en andere Provintien in 't particulier gegoten zyn.
Dan is de kerk wederom ten predikdienst toegerust, en 't Choor alleen
daar van behouden tot het geschut gieten, zynde voorts andere plaatzen
daar toe geaccommodeert* En derhalven ziet men nog heden boven
de poort, welke aan 't Voorhout slaat, en wel eer tot den ingang
diende tot dit arzenaal of geschut-gieterye, in eenen steen uitgehou-
wen de afbeeldzels van eenige stukken kanon, leggende op hunne
affuiten, en daar nevens eenige kogels en tonnetjes met buspoeder;
wat

Beschry-
vinge
van de
poort,
staande

(a) Dat het Choor alleen vanden beginne af tot het gieten van geschut bequaam
is gemaakt, blykt uit de volgende Resolutie *den 30 Juni 1589.* „ De Gecommit-
teerde Raden van de Staten van Hollant veritaan hebbende, dat in 't graven van
„ de putte daer in het geschut *binnen 't Choor van de Predikaren Clooster* alhier in
„ den Hage zal gegoten worden, goede diepte van ontrent 14 voeten boven 't
„ water zal bevonden worden, en sulks met den eersten sal moeten werden gepro-
„ cedeert met de metselarie, soo wel in het opmaken van de voorz put, als van
„ de oven en smiffen daer toe nodig zynde, hebben verfocht en *geauthoriseert de*
„ *de Burgemeesteren en Regeerders van den Hage, met alle devoir te verzorgen*, en
„ daer in te voorsien, dat alle de steen, tras en kalk, en ook 't yser daar toe die-
„ nende en nodig wesende, met den allereersten gekocht en ter voorz plaetze in
„ goede bewaringe gestelt en gehouden mach worden, en voorts de metzelarien
„ tot opmackinge der voorz werken, most worden begonst en gecontinueert, tot
„ dat deselve gemaakt sullen wesen, en van 't gunt by dezelve Magistraten daar
„ aan zal werden verstrekt en gedebourseert, zal dezelve strecken in haer contri-
„ butie. Zie mede Resolutie van den 24. Julii 1589. *fol. 517.* Maar de kerk
wied gebruikt tot berging zoo van de materialen als van 't gegoten kanon, affui-
ten en andere oorlogs-instrumenten.

wat laager leeft men het gewoonlyk devys van de Staten Generaal, *CONCORDIA RES PARVÆ CRESCUNT*; en even boven den ingang staat het wapen van den Prins van Oranje. Op de wederzyde kolom, waar mede deze poort bezet is, rust een beeld, vertoonende het eene *Mars* in zyne volle wapenrusting met den helm op het hoofd, houdende in de eene hand een schild, en daar op 't wapen van de Generaliteit; en het ander *Bellona*, insgelyks voorzien met het wapen van Holland. Aan de binnen-zyde vind men het oude wapen van Holland, verbeeldende den Hollandschen tuin, met het byschrift *VIGILATE DEO CONFIDENTES*, en daar onder 't jaargetal van 1621, ongetwyffelt te kennen gevende den tyd van 't bouwen van deze poort. Eertyds had de geschut-gieter mede daar by of nevens eene bequaame woonplaatze (*b*), uitwyzens de volgende Resolutie: *Den 23. Junii 1589.* „ De Gecommitteerde Raden van „ de Staten van Holland verilaan hebbende, dat tot vorderinge van „ de werken, die alhier binnen de kerke van de Predikaren Cloof- „ ter gemaakt moeten werden, volgende geliefte en ordonnantie „ van syne Excellentie om te mogen procederen tot het gieten van „ 't geschut tot dienste van den Lande, *Huybert van Eynde* daar toe „ last hebbende van syne Excellentie, en van 't gemeene Land aan- „ genomen, volgende de belofte hem gedaan, *voorsien en geaccom- „ modeert sal moeten werden van zekere woonplaats, daer toe bequaem „ en naest gelegen zynde*; en dat daer toe geen nader noch bequaam- „ mer werd bevonden, dan sekere huysinge, toekomende de we- „ duwe van wylen den Rentmeester *Duyk*, verklaert en ordonneert, „ dat ten eynde op alles beter toezigt mag genomen worden by den „ voorz. *Van Eynde*, ende alle materialen en behouftigheyt tot de „ voorz. werken nodig zynde, mogen blyven bewaert en geconser- „ veert, de voorn. *Van Eynde* in de voorz. huysinge, 't welk je- „ genwoordig niet gebruykt en word, sal worden geaccommodert „ tot dat anders daer in sal wesen voorsien en geordonneert, mids „ dat van wegens 't gemeene Land met de voorn. weduwe agngaen- „ de de huur van de voorz. huysinge in alle redelykheyt zal worden „ gehandelt en overkomen. Naderhand hebben de Gecommitteerde „ Raden dit huis tot inwooninge van den geschut-gieter gekogt, „ volgens Resolutie van den 10. December 1590. „ De Gecommitteer- „ de Raden hebben tot dienst van den Lande, en omme den Busch- „ gieter alhier in den Hage te doen accommoderen naer behooren, „ gekogt van de weduwe wylen den Rekenmeester *Adriaen Duyck*, „ de huysinge met het erf haer competerende, gekomen en respon- „ derende van en aen den Convente van de Predikaren (*c*) in den Ha-

Ssss 2

„ ge

aan het
Voor-
hout.De ges-
chut-
gieter
had daar
by of
nevens
zyne
woon-
plaats.(b) Zie mede Bor, *Nederl. Hist. 9. bock, pag. 143.*(c) Dit huis schynt gestaan te hebben ten oosten van de evengemelde poort, en 't zelve te zyn dat nu bewoont werd by den Heer en Mr. . . . *Halewyn*, Pensionaris der stad Dordrecht, tans nog toekomende den Rade van State. In 't *Quo- bier van de verpondinge over de huizen, erven en tuinen, staande en gelegen in 's Gra- venhage, gelyk dezelve by de Gecommitteerden bevonden zyn in Julio Ao. XVIIc. zeven en twintig*, staat het aldus uitgedrukt, *een getimmert huis voor Mr. Willem Wege- waert, Busgieter.* Waar aan dan volgt het huis van de erfgenamen van den Raet- pensionaris *Duyck*, en daar nevens 't huis van de erfgenamen van den Secretaris *Duyk*.

„ ge alhier, ende dat voor de zomme van 1800 ponden van XL. grn.
 „ 't pond, te betalen 600 ponden gereedt en 200 ponden 's jaers vol-
 „ gens het accoord in 't roode Register geregistreert.

's L A N D S K R U I T - M A G A Z Y N.

Agter
dezelve
kerk was
voor-
heen 's
Lands
Kruit-
huis.

In 't jaar
1690
gespron-
gen.

Deerly-
ke ruine
en scha-
de daar
door
veroor-
zaakt.

Oor-
zaak van
dit on-
geval.

Agter de evengemelde kerk, zoo als men de poort, welke ouw-
lings diende tot veiligheid en afluitinge der Kloosterlingen, dog nu
altyd open is, uitkomt, stond in voorige tyden 's Lands *Kruituis* of
Buspoeder-magazyn, 't welk, zoo wy onderregt werden, een tamelyk
groot gebouw was, in 't begin der zeventiende eeuw door bevel
der Staten van Holland, speciaal tot berginge van kruit en andere
oorlogs-ammunitie gestigt (*d*), en niet, gelyk zommige meenen, een
gedeelte van 't Dominikaaner klooster, 't welk na de verandering
van den Roomschen Godsdienst, even gelyk de kerk en 't choor tot
het gieten van 't geschut, tot een Kruitmagazyn zoude zyn geap-
propriert. Dit Kruituis, voorzien van eenige ponden buspoeder,
mitsgaders bomben en granaaten, is den 3 November 1690 op den
middag tusschen twaalf en een uuren, by ongeluk in de lugt gespron-
gen, met sulck een afgryffelyk gedruis en geweld, dat de gansche
Haag schudde en beefde, werdende de slag eenige uren ver, en
zelfs in de meeste nabygelegene steden, gehoord, ja die van Delft
zidderden en wierden met schrik bevangen, meenende dat hen een
gelyk lot weder overquam als hen in den jaare 1654 door 't opsprin-
gen van 't Kruit-magazyn, genaamt 't *Secreet van Holland*, binnen
hunne stadsmuuren te beurt viel. Deerlyk zagt 'er hier uit, 't gansch
gebouw was 't onderste boven gekeert en in eenen puinhoop veran-
dert. Geenen kleinen ramp leed door dezen slag de Klooster-kerk,
en de daar by en ontrent staande huizen en gebouwen, zoo aan gla-
zen, daken als schoorsteenen, ja zommige vrouwties zagen met be-
drukte oogen aan den val en vernieling van 't beste haares huisraad,
en wel inzonderheid het porcelein daar die sexe in Holland zeer op
verzot en verflingert is, 't geen door 't gedreun van boven neder
aan stukken viel. Dog het was een groot geluk, dat dit onheil
geschiedde net op den middag, wanneer de arbeidsluiden gemeen-
lyk na huis zyn om te spyzigen, zoo dat niemand, dan de *Commis*
van der Smaling alleen zyn leven liet. De oorzaak van dit droevig
ongeval wierd eenpaarig toegeschreven aan 't overzieden van een
pot met oli, welke de voorn. *Commis*, die zig mede met kladschild-
deren bemoeide, onvoorzigtiglyk op het vuur hadde gezet, waarin
de vlam floeg en zoo voorts geraakte in eenig buspoeder, 't geen
uit eenige vaten in 't doorrollen van daags te vooren langs den vloer
was gestort, waar door alles in een moment des tyds in de lugt
vlog, door den vlam vernielt, of door den slag vermorzelt wierd.

De

(*d*) Uit het zelfde Quohier blykt, dat het als toen was een tuin, toebehoorende
de erfgenamen van *Pieter Palestein*; waarby op den kant staat aangeleekent, *es geap-*
propriert tot het Ammunitie-huis van 't Land. Waaruit men zoude besluiten, dat het
zelve ontrent den jaare 1629, 1630 of 1631 is gebouwt, want over latere jaaren
gaat het Quohier niet.

groote en gestalte gevoegt , en hebben inzonderheid gedient tot berginge van affuiten , schoppen , spaden en allerhande soort van hout en yzer-werk tot den oorlog dienstig. Over weinige jaaren zyn de laatst getimmerde by den Rade van Staten verkogt ; op welker grond zedert eenige Burgers-woonhuizen zyn gezet , zoo dat 'er tans niet dan het eerste en oudste huis aldaar gevonden werd.

Van te
vooren
was 'er
nog een
ander,
dog waar
gestaan
hebbe,
onzeker.

Dat 'er al in voorige tyden een gemeen Lands *Ammunitie-huis* in den Hage geweest is , is klaar af te nemen uit een Resolutie van den 21 Mei 1577. waar by de Staten in den haggelyksten tyd , wanneer de Spaanschen wel eenigzints het Land waren ingeweeken , maar egter het zelve niet geheel en al hadden ontruimt , besloten , om 's Lands stukken en ammunitie van hier in eene veiliger plaats te doen overbrengen , „ autoriserende ten dien einde die van Delft , „ omme te mogen accommoderen de plaatze , geweest zynde de „ *Sacristie van St. Aechten tot Delft* , omme aldaer in verzekerdheid „ te houden de gemeene Lands stukken en munitien , en dat dezelve „ tot dien einde de *ysere deure met d'ysere vensteren , staende in den* „ *Hage aen den gemeene Lands buyse* , zullen mogen doen transporte- „ ren binnen Delft en dezelfde daer toe te approprieren. Of dit nu geschied dan of het daarby gebleven zy , vermits de gelukkige voortgang van 's Lands gemeene zaak , die kort daar op volgde , is ons onbekent , en wy vinden by den Heer van Bleiswyk , die een naauwkeurige onderzoeker en aantekenaar is geweest van zaken zyne stad betreffende , nog onder het artikel van St. Aagte klooster nog in de beschryvinge van 's Lands Magazynen , van deze overbrenginge geen het minste gewag. Waar dit gemeen Landshuis , daar de bovengemelde Resolutie van spreekt , in den Hage gestaan hebbe , is duister ; zoo gissinge plaatze verdient , zouden wy gelooven , dat het op 't Buiten of Binnen-Hof is geweest , om dat in oude tyden aldaar bewaart wierden de Blyden , Evenhoogen en andere diergelyke Oorlogs-instrumenten , die de Graaven , als zy d'eene of d'andere stad , kasteel , of adelyk huis wilden bestormen en tot overgave dwingen , van daar lieten haalen , gelyk wy reets hiervoor (f) hebben verhaalt en beweezen.

XXV. HOOFT-

(f) In 't vierde Hoofstuk , pag. 63. en 162.

XXV. HOOFSTUK.

Bebelzende verscheide byzonderbeden en aanmerkingen zoo Historische als andere, betreffende de oude, adelyke en andere aanzienlyke huizen, vermeld in de oude Kaarte van 's Gravenhage, zoo als het was in den jaare 1570. en van eenige andere weinige daar in niet gevonden werdende.

OUDE, ADELYKE en AANZIENLYKE HUIZEN.

DEwyl 's Gravenhage boven alle Hollandsche steden te roemen heeft op zyne aloude Adelyke huizen, die in voorige tyden door de eerste en voornaamste van den Adel dezer Landen, en ook door andere in den staat verhevene Perzoonagien alhier in menigte zyn gestigt, zoo hebben wy goed gedacht, als tot een slot van dit deel, alhier op te geven eenige derzelve, welker naamen jegenwoordig nog bekend zyn, schoon de meeste, zoo niet alle, of door den tyd en ouderdom teenemaal zyn vergaan, of door de herbouwinge zodanig van gedaante en gestalte zyn verandert, dat zelfs tans naauwelyks de belendingen daarvan na te speuren zyn. De langheid van tyd en de tusschenkomende toevallen, welke zommige zyn bejegend, hebben ons weinige kennisse agtergelaten om met zekerheid veel daar van te kunnen zeggen; en derhalven zullen wy ontrent de meeste ons moeten vergenoegen met slegts de naamen te melden en aan te toonen waarze gestaan hebben, en by andere kortelyk te voegen het weinige dat ons daar van is ontmoet. Dog onze meeninge en is niet, door het ophaalen van die oude gestigten te verminderen den glans van zoo veele voortreffelyke gebouwen, waarmede heden ten dage ons 's Gravenhage pronkt, en die waarlyk de oude zoo in cierlyke bouwwyze als in pragt en aanzien verre overtreffen, maar om dat, zoo wy ons hier in lieten, wy geen begin nog einde zouden weten te stellen, en zomtyds met de eene te veel, andere te weinig te pryzen, veel ligt meer ondank dan dank zouden behaalen. Om welke zwarigheden te myden, hebben wy ons bepaalt binnen de lyst der Adelyke huizen, welke Jonker Mathys van der Houve ons in zyne Handvest-Chronyk (a) verschaft, getrokken uit de kaart van den jaare 1570, en welke huizen hy zegt in zynen tyd *al voor meer dan bondert jaaren in den Hage gebouwt te zyn geweest* (b).

Het eerste, dat de evengemelde Schryver, na het noemen van 't *Keizers-Hof*, *Stadbouders-Hof* en *Stadhuys* (van welk laatste wy hiervooren te zyner plaatze hebben gesproken) op zyne lyst stelt, is 't Huis van Hertog *Erich van Brunswyk*, staande op de Kneuterdyk of Tournoivelt, te vinden op de kaart No. 46. Of deze Heer de

't Huis van den Hertog van Brunswyk.

(a) Pag. 138 en 139.

(b) Deze woorden zyn te vinden by S. van Leeuwen, *Eat. Illustr. pag 1288.*

Wanneer al bekend.

de eerste stigter daar van zy geweest, kunnen wy niet zeggen, maar wel, dat het zelve huis al voor den jaare 1557. met den naam van 't huis van *Brunswyk* bekend was, nadien de Staten van Holland by Resolutie van den 14 en 15 Julii des gemelden jaars hebbende verklaart, „ dat de huizen van Heeren, daar Casteleinen en Concher- „ gien woonen, binnen de Steden en den Hage, die geen huur ge- „ ven, vry zullen wezen voor den jaare 1557 en voortaan van den „ thienden penning, aldaar tot voorbeelden aanwyzen, *in den Hage 't huis van Waffenaar, Arenberge en van den Hertoge van Brunswyk.* Ook had het steegje, loopende ten zuiden van dit huis al in den jaare 1566 bekomen den naam van *Hertog Erich-straatje*. Wanneer in den jaare 1585 de voorn. Hertog dezer wereld was overleden, na- laatende zynen boedel met veele schulden beladen, en dat onzeker was wie tot de nalatenschap meest bevoegt en gerechtigd was, zoo schreef Hertog *Junius van Brunswyk, Lunenburg, &c.* daar over aan de Staten van Holland, by brieve gedagtekent uit Heynnix-stad den 10 Junii 1585 „ verzoekende en begeerende, dat de Staten „ voornoemt in aenzieninge van het overlyden van Hertoch *Erich van Brunswyk* en zynen zoon *Willem van Brunswyk*, Markgraaf tot Exmond, Heere tot Liesveld en Woerden de hand daar aan willen houden en bezorgen, dat niemand, wie hy zy, hem vordere aan te nemen de possessie van Liesvelt, Woerden en *de huizinge in den Hage*, en 't gunt den voorn. Hertog Erich toebehoort heeft, maar dat dezelve goederen alles ten behoeve van de erfgenaamen, die hen in toekomende tyden daar voor aangeven mogen, zyne Furstelyke Genade en de gemeene crediteuren ten besten by malkanderen en ten goeden blyven en gehouden mogen werden, tot dat men zien zoude, hoe en wie hen erfs naest ofte als *heredem* zal willen voorstellen, ofte wie na zyne Furstelyke Genade onder de andere gemeene Crediteuren het beste regt te hebben ofte de naeste daer acn te zyn, zal kunnen bewyzen. Hier op wierden alle de goederen, onder Holland gelegen en den gemelden Hertog toebehoort hebbende, by Resolutie van Gecommitteerde Raden van den 7 Augusti daaraanvolgende, ten einde voorsz. in sequestratie en onder het opzigt en beleid van haar Ed. Groot Mog. genomen. Over deze goederen vielen daar na tusschen de schuldeiffchers en den voorn. Hertog Junius meenige geschillen. Ondertusschen lieten de Gecommitteerde Raden, onder welker bezorginge het meergemelde huis in den jaare 1594 nog stond, het zelve repareren; en, „ om meerder schade te verhoeden, consen- „ teerden zy, ten verzoeke van Mr. *Erich Dimmer*, dat uit de „ zuivere inkomsten van de goederen van de heerlykheden van „ Woerden ter somme van 400. guldens, tot behoef van de voorsz. reparatien en betalinge van de verpondinge van de voorn. huizinge over den jegenwoordigen jaare by den Ontfanger Cassiopynuitgereikt en verstrekt zouden werden onder behoorlyke recepisse „ van den voorn. Dimmer. In dien tusschen-tyd wierd dit huis gebruikt tot een Logement voor Afgezanten aan den Staat, en andere hooge aanzienelyke perzonagien; waarin ook de Hertog van Holstein, broeder van den Koning van Denemarken, wanneer hy in den

Heeft naderhand gedient tot een Logement.

jaare

jaare 1601 herwaarts quam, volgens begeerte van zyne Excellentie Prins Maurits wierde geaccommodeert, zynde van te vooren daarinne ook gelogeert en geaccommodeert geweest de Ambassadeurs van den gemelden Koning. Maar vermits terzelve tyd de Grave van Hobenloo, Heere van Langenberg, Lieutenant-Generaal van dezen Staat het zelve huis bezat; zoo ordonneerden de Heeren Gecommitteerde Raden by Resolutie van den 22 Augusti 1601 aan den zelve te „schryven, dat syne Genade voor goed aansien wilde, dat des „voorz. Konings van Denemarken broeder in de voorz. huizinge „gelogeert, geaccommodeert en getraecteert mag werden, als 't be- „hoort.

Dit huis zoude volgens aantekeninge van Math. van der Houve in den jaare 1635. toebehoort hebben de erfgenaamen van den Raadsheer Erich Dimmer (c), zynde ongetwyffelt dezelve, die hier boven alleen met Meester werd getitelt. Hy schynt Agent of Raad te zyn geweest van Grave Karel van Egmond (d), zoo als af te nemen is uit een Resolutie van haar Ed. Groot Mog, „waar by den Procureur-Generaal gelast werd den Resident van de Republiek van Venetie aan te zeggen, dat of wel in andere Landen geene Residenten of Agenten toegelaten werden exercitie van Religien, als des „Lands Religien, in elk Land gemeen zynde, men hem nogtans „toelaet voor zynen Persoon en huisgezin alleen de exercitie van de „Roomsche religie te mogen in zyn huis met besloten deuren doen „plegen, zonder yemanden anders daer toe te admitteren, acces of „toegang te geven &c. En voorts het zelve van gelyken te doen ten „huize van Mr. Erik Dimmer, zoo veel den Grave Karel van Egmond de voorz. exercitie pleegt. Het voorz. huis was in zynen tyd een zeer groot en voortreffelyk gebouw, en is in 't midden der voorgaande eeuw (zoo ons uit de quohieren is gebleken) in twee gescheiden, waar van het eene gedeelte in laater tyd by koop is aangekomen den Heere Hœuft, Heer van Buttinge, &c. die het zelve lange jaaren heeft bezeten. Na deszelfs dood is het by zyne erfgenamen weder verkogt aan den Heer Chirardus de Chancourt, die het huis tans merkelyk doet veranderen en van agteren vergrooten. Het ander of tweede gedeelte heeft toebehoort den Heer Hœuft, Heer van Oyen, wiens erfgenamen het tans nog bewoonen.

Het tweede adelyk huis, gelegen op den oost-hoek van de Kneuterdyk, voorheen zynen uit en opgang hebbende op de Vyverberg, uitwyzens de kaart N°. 47. is dat van den Graave van Egmond, al in de twist-tyden van Hoeks en Kabeljauws vermaard. In den jaare 1479 was daar van bezitter Heere Jan Heere van Egmond, een heilige voorstander der Kabeljauws-gezinde. Deze had met hulp van Heere Jan en Philips van Waffenaar en andere hunne twistgenoten het Hof met geweld ingenomen en van daar weggevoert des Stadhou-

In 1627. behoorde het aan de erfgenamen van den Raadsheer Erich Dimmer.

Is zedert in twee verdeelt.

Wie tans daar van bezitters zyn.

't Huis van den Graave van Egmond.

T t t t

hou-

(c) Op 't jaar 1569. vind men al vermeld Mr. Jan Dimmer, Raed van den Hertog van Brunswyk, in den Hage, &c.

(d) Dat hy ook daarna Raad is geweest van zyne Excellentie Maurits, Prince van Oranje, blykt onder anderen uit een Resolutie van Holland van den 11 September 1625.

houders, Heere *Wolfert van der Veere*, kleinodien, juweelen en andere kostelyke goederen. Deze zaake ter ooren van den Stadhouder gebragt zynde, en daar over grootelyks vergramt, vergaderde hy in der yl eenig volk byeen en trok daar mede in allerspoed na den Hage. De onverwagte tydinge van zyne aannadering beving de Heeren van Egmond en Wassenaar, nog over maaltyd zittende, met zulken schrik en verbaastheid, dat zy plotzelyk van tafel vloten en voorts met eenen den Hage uit, alzo wyzelyk ontduikende het nakende gevaar. Waarop de Stadhouder met al zyn volk des anderen daags in den Hage komende, zyn verblyf op 't Hof nam, en de Heer van Montfoort in 't huis van Egmond, daar hy zynen wimpel ter venster uit liet waaiën (e). Hoe lang dit huis aan het doorlugtig en aloud geslagt der Graaven van Egmond is gebleven, is by ons onzeker. In 't quohier van de verpondinge, gemaakt in den jaare 1627 staat het te boek op den naam van den Heer van *Villers* (f). Naderhand is het bezeten by zynen zoon, den hoog-gebooren Heere *Philips de Zoete de Lake van Villers*, Heere van Zeventer, zedert den jaare 1674 beschreven in de Ridderfchap en Edelen van Holland, en in 1680 wegens het zelve Collegie gecommitteert in den Raad van Staate. Dit huis was in voorige tyden een der opzigtigste huizen in den Hage, en had de gedaante van een slot of kasteel, met verscheide toorenties en schietgaten tot een wakkeren tegenweer voorzien; welke oude gestalte het nog lange jaaren voor 't meeste gedeelte heeft behouden, tot dat het zelve in den jaare 1710 by koop aangekomen is Jonkheer *Willem Lodewyk, Baron van Wassenaar*, Heer van Ruyven, &c. in zyn leven Bailliu en Schout van den Hage, die het voorfz huis voor 't grootste gedeelte, en daarna zyne weduwe, Vrouwe *Maria-Cornelia Aarssen van Hogerbeide*, &c. by welke het tans nog bewoont werd, verders na de hedendaagsche bouwwyze hebben laten opçieren.

Naderhand be-
kent
mer den
naam
van 't
huis van
den Heer
van *Vil-
lers*.

By wien
tans be-
zeten
werd.

't Huis
van den
*Abt van
Egmont*.

Naast het huis van Brunswyk, hier vooren beschreven, stond ten noorden het huis van den *Abt van Egmond*, voor zoo verre men uit de meergemelde kaart onder N° 50. kan afnemen, 't geen ook overeenkomt met de aanwyzinge van Math. van der Houve, die het zelve mede plaatst *neffens wylen den Heer Advocaat Dimmer*, hier boven vermeld (g). Of dit huis by een der Abten van Egmont op eige kosten

(e) Die begeerig is, dezen opstand omstandiger te lezen, kan daar op naflaan Goudhoeven, pag. 518 en 519 of Heemskerk, *Bat. Ark. pag. 234, 235 en 236 van den vyfden druk*.

(f) Deze Heer was in den jaare 1588. Overste van een Compagnie Ruiters ten dienste dezer Lande. Zie Bylage K. K.

(g) Schoon Math. van der Hove dezen Dimmer hier a'leen den titel van Advocaat geeft, zoo ondertellen wy egter, dat hy dezelve is, aan wien hy even te vooren den eernaam van Raadsheer heeft toegefehreven, met welke laatste qualiteit de voorn. Dimmer ook op 't Quohier van de Verpondinge over den jaare 1627 te boek staat. In 1586 was voor den Hove van Holland als Advocaat vermaard Mr. *Dirk Dimmer*, van wien men de volgende Resolutie op 't gemelde jaar den 24 Junii geregistreert vind. „ Alsoo de Staten verstaen hebben, dat „ Mr. *Dirk Dimmer*, Advocaat van den Hove van Holland, na Utrecht gereyft „ was, om de voorfz. gevangenen, als Advocaet te dienen, zyn gecommitteert

Adriaen

ten en tot eigen gebruik is getimmerd, dan of het de Abdye toebehoorde, en zulks alleen diende voor den Abt in der tyd, als hy in den Hage zyn verblyf hield, is teenemaal duister. Tans is het voorfz. huis niet meer in wezen, zynde in den voorleden jaare afgebroken en op deszelfs grond gebouwt de stallingen en koetshuizen van de Vrouw van Ruiven en van den Heer van Voshol.

Waar
voor-
heen
ftond.

Aan dezelve zyde van de Kneuterdyk op den zuidhoek van het Heultraatje was in den jaare 1570 (No. 64) bekend het huis, al voorheen gestigt by Mr. *Arent Coebel*, Rentmeester-Generaal van de Staten of zoo men nu zegt, Ontfanger Generaal van Holland. Hy wierd tot dat ampt gevordert den 11. Februarii 1546. in plaatze van wylen *Frank van der Houwe*. Deze *Aert* of *Aernt Coebel*, was in zynen tyd een man van groot vermogen en aanzien in den Staat. Hy stierf in April 1568, De ongelukkige tyden en verwarringen in den Lande hadden hem niet toegelaaten, om 's Lands penningen te kunnen invorderen met die vaardigheid als wel anders de nood van den Staat en zyn ampt hadde vereischt; Zulks dat zyne weduwe na zyn overlyden haar genoodzaakt vond by een smeekfchrift aan de Heeren Staten te verzoeken twee poincten: „ Eerst, dat de Staten ex abun- „ danti haer zouden autoriseren, omme yemand te committeren, „ omme te ontfangen en executeren de restanten van de schulden van „ 't gemeene Landt, gevallen in het leven van wylen haren man; „ Ten tweeden, dat haer dach geprefigeert mag werden, om te doen „ rekeninge van haer mans wegen; op welke Requête de Staten de- „ libererende, hebben den 12 Mey 1568. eerst en altoorens geresol- „ veert, dat men de voorfz. weduwe sal ordonneren, *in het Collegie* „ *van de voorfz. Staten te seynden de sleutelen die in haer buys zyn van* „ *de kamer ter Predikaren, daer de Staten Secreten, Rekeningen, Privi-* „ *legien en andere munimenten leggen*; Waer toe zyn gecommitteert „ die van Delft en Leiden; en voorts al eer men disponeren sal op „ haere requeste is gefeyt, dat zy exhiberen en by haere requeste „ voegen sal executorie, uit kragte van dewelke haer man hoogl. „ ged. geprocedeert heeft. Eindelyk wierd den 31. Maart 1576 by „ de Staten geresolveert en besloten, dat alle de meubile goederen, „ gekomen van Mr. *Arent Coebel*, wylen Ontfanger Generaal, zoo „ binnen de stad Delft als in den Hage, ten huize van den zelve „ *Coebel* bevonden, eerstdaechs sullen werden verkocht ten meesten „ profyete van den Lande, by de Staten gecommitteert ter Finantie, „ en van gelyken 't huys binnen den Hage, mitsgaders alle andere im- „ meubele goederen, als Heerlykheid en Landen, van den zelve „ *Coebel* mede gekomen, ende dit al in minderinge van den achter- „ wesen van 't gemeene Landt aen den selven Ontfanger, en 't gunt „ dezelve by slote van rekeninge schuldich gebleven mach zyn. Niet „ te min vind men dit huis op 't Quohier van de Verpondinge over den

't Huis
van *Coe-*
bel, Ont-
fanger
Gene-
raal van
Holland.

T t t t 2

jaare

„ *Adriaen Joppen*, Mr. *Pieter van der Meer* en *Jacob Joosten*, om van den Rade „ Provinciaal te verstaan, of zulks by consent van den Hove was geschiedt, en „ te verzoeken op de revocatie van den zelve terstond ordre te willen stellen, „ 't welk gedaan is door zekere citatie op 't verfoek van den Procurcur-Generaal „ tegens hem gedecerneert.

Is in laater tyd omvergeworpen, en op deszelfs grond by den Raadsheer *Munter* een aanzienlyk huis gebouwt.

't Huis van den Heer van *Oosterwyk*.

Is tans niet meer in wezen.

't Huis van den *President Suis*.

Deze Heer was een man van groot bedryf.

En de Roomsche-Katholyke religie zeer toegedaan.

jaare 1627 nog staan op den naam van de erfgenamen van den voorn. *Arent Cobel*. Dit huis was in dien tyd een van de pragtigste en grootste gebouwen in den Hage, en in den jaare 1630 daar van eigenaar Jonkheer *Aernt de Grant*, gezegt *Coebel*; werdende het eene gedeelte toen bewoont by Jonkvrouwe *Johanna-Maria Doublet*, weduwe van den *Treforier de Pottere*, tot de mondige dagen van den zelve *de Grant*. In laater tyd is dit huis, 't zy in 't geheel of ten deele ('t geen ons onbekent is) ten gronde toe afgebroken, en daar op by den Edelelen gestrengen Heer en Mr. *Johan Munter*, in zyn leven Raad ordinaris in den Hove van Holland, een zeer aanzienlyk huis gebouwt, 't geen tans nog bezeten werd by zyne dogter, Vrouwe *Margareta-Cecilia Munter*, Vrouw van *Raephorst*, Douariere wylen zyne Excellentie den Graave van *Coddogam*.

Op den noordhoek van 't evengemelde straatje zag men in den gemelden jaare 1570 het huis van den Heer van *Oosterwyk*, te vinden op de kaart No. 56. Van dit huis is ons niets byzonders voorgekomen, en derhalven zullen wy daar van alleen aantekenen, dat het zelve in den jaare 1627 op 't *Quohier* van de verpondinge te boek stond op den naam van Jonkheer *Gerard van Randerode van der Aa*, Heere van *Sevender*, in den jaare 1630 *Bailliu* en *Dykgraaf* van *Delfland*. In 1701 is daar van eigenaar geworden de Hoog Edele geboren Heere *Jacob van Wassenaar*, Heere van *Wassenaar*, *Obdam*, enz. dog nu over weinige jaaren by de nieuwe timmeragie, waar van wy zoo aanstonds zullen melden, omver geworpen en den grond gelyk gemaakt.

Naast daar aan ten noorden was gelegen het huis in den jaare 1570 bekend met den naam van 't huis van Mr. *Cornelis Suis*, Heer van *Ryswyk*, *President* van den Hove van Holland, uitwyzens op de meergemelde kaart No. 52.; welk huis ook in zommige actens beschreven werd als gestaan hebbende in 't Noorteinde, ongetwyffelt om dat het zelve met zyne belendingen tot daar toe strekte. Deze Heer was in zynen tyd een man van grooten bedryve, en door Keizer *Karel* en *Philips* den tweeden in verscheide wigtige zaaken gebruikt. De eerste verhieft hem den 4. Julii 1543 van extraordinaris tot ordinaris Raad in den Hove van Holland, in plaatze van Jonkheer *Joan van Duvenvoorde*, Ridder, Heere van *Warmond*; en de laatstgemelde by brieve gedagte kent te *Gent* den 9. Augusti 1559, tot *President* van Holland, na 't overlyden van Heer *Gerrit van Assendelft*, Ridder, enz. Hy was de Roomsche-Katholyke religie zoo heftig toegedaan, dat hy diesaangaande in 't begin der troubel-jaaren nu en dan eenig aanstoot moest ondergaan, en menigerlei redenen met geduld opeeten. Want het was deze Raads-Hoofstman, van wien men in den jaare 1566, ten tyde van de bekende beeld-storming, arbeidsluiden en ook loon afvorderde om de beelden, altaaren en andere diergelyke kerk-cieraaden in de *St. Jacobs kerk* alhier te verbreeken, zoo als wy hier vooren breeder hebben verhaalt. Hy moest ook nog in 't zelve jaar met goede oogen aanzien, „ dat veele *Delfsche Schutters* in vol harnas, ten minsten met wel twintig wagens in den Hage quamen, zig doende voeren recht voor 't huis van den gemelden *President*, alwaar de wagens, daar de *Schutters* op bleven zitten, cirkels-wyze of in een ronde kring wierden gestelt,

„ stelt, zulks de Predikant *Peter Gabriel* in 't midden van deze ge-
 „ wapende heir-wagens, als in een voor hem afgesneden en wel be-
 „ zet retrenchement veilig quam te staan, met een groote meenigte
 „ van toehoorders nevens hem, van alle kanten door geharnalte
 „ Delvenaaren omcingelt en beschut. In dezer voegen wierd gezon-
 „ gen en gepredikt, en dat genoegzaam ten aanhooren van den Pre-
 „ sident voorz, die de Predikanten onlangs met zwaare dreigemen-
 „ ten had zoeken te vertfagen, en nu, in zyn huis zynde, dit werk,
 „ voor zyne deur en met zyne eige ooggen, zomwylen door een
 „ glas-venster (men oordeele, hoe hy gehumeurt was) aanschouw-
 „ de. Hy was in een groot aanzien by Vrouwe *Maria*, Gouver-
 „ nante der Nederlanden, na welker wenken en welbehagen hy de
 „ meeste zaaken hier te Lande, zoo veel in hem was, tragte te zwaaien.
 „ Zyne volstandige aanklevinge aan het Spaansche Hof, deed hem in
 „ het troubel-jaar 1572 met de meeste Raden den vlugt na Utrecht ne-
 „ men, daa hy, volgens het verhaal van Goudhoeven, tot na de Pa-
 „ cificatie van Gent A°. 1576 bleef. Hierom wierd hy niet alleen van
 „ den dienst verlaaten, maar zyne Excellentie, Prins *Willem* de eerste,
 „ besloot om zyn en eenige andere huizen der gevlugten te doen om-
 „ ver halen en afbreken, en had ten dien einde in den jaare 1573 reeds
 „ commissie verleent op Mr. *Dirk van Bronkhorst*, Raad ordinaris in
 „ den Hove.

Stond
zeer
wel te
Hoor by
Vrouwe
Maria.

Vlugte
in 1572
na Ut-
regt.

Com-
missie
op Mr.
*Dirk van
Bronk-
horst*, om
deszelfs
huis
omver
te halen.

Om dit voor te komen besloten de Regeerders en Suppoosten van
den Hove en Burgers van den Hage aan den Hove Provinciaal de
volgende Remonstrantie over te geven, met ernstige bede, dat de
Heeren Raden door hunne tusschen-sprake by zyne Excellentie wil-
den te wege te brengen, dat de reeds gegeven Commissie niet ter
uitvoeringe mogte werden gestelt, in aanmerkinge; dat door 't af-
breken der zelve huizen, niet alleen den Hage zeer ontciert, maar
ook den goede en welmeenende ingezetenen, en wel inzonderheid
de Godshuizen merkelyke schade en nadeel toegebracht zoude wer-
den.

Remon-
strantie
by de
Magi-
straat en
Sup-
poosten
van den
Hove
daar te-
genover
gegeven.

MIDDELEN en REMONSTRANTIE, daar
by de *Suppoosten van den Hove* en de *Burgemeesteren*,
Schepenen en *Gerechte*, midsgaders de gemeene bur-
geren en ingezetenen van den *Hage* vertoonen willen,
dat de commissie geëxpédieert by zyne Excellentie op
mynen Heere en Mr. *Dirk van Bronkhorst*, Raad
ordinaris van den zelve Hove, beroerende de demo-
litie van de huizen in de Commissie gementioneert,
niet en behoore geëffectueert te worden.

AAN DEN HOVE VAN HOLLAND.

„ Eerst, dat den Hage es een open plaetze, daer een ygelyk vry
 „ uyt en ingank mag hebben, soe wel by nagte als by dage, welke

- „ plaatze by de Con. Majt. gehouden en gefchreven word te wesen fyn
 „ Paleys en Huys, en es fulcx altyt gehouden en gereputeert geweest
 „ *pro loco insigni*, daer altyd fulcx 't Hof Provinciaal van Hollant ge-
 „ houden es geweest.
 „ Ende hoewel 't welk ook in voorleeden jaeren geweest es de
 „ residentie en woonplaetse van de Graaven van Hollant, daer ook
 „ eenige Graaven haere sepulturen hebben, dat men sonder merke-
 „ lyke feer nootfaekelyke oorfaeke defelve plaetse nyet en behoort
 „ te deformeeren, ofte in 't geheel ofte ten deele te ruyneren.
 „ Sonderlinge hier toe regardt genomen, dat by eenige demoli-
 „ tie of ruine nog de gemeene zaeken, nog syne Excellentie, ofte
 „ ook eenige omleggende steden in eeniger manieren geprouffiteert
 „ ofte gevordert souden mogen zyn, als gelegen synde een myle van
 „ de naeste steden daer by of ontrent gelegen.
 „ Soe hebben nogtans de voorfz Remonstranten verstaen, dat by
 „ zyne Excellentie Commissie verleent soude zyn, daer by de voorfz
 „ Mr. *Dirk van Bronchorst* soude willen procederen, tot ruine en
 „ ruyneringe van zekere van de grootste en principaalste huysen ee-
 „ nige absenten toebehoorende.
 „ 't Welk, indien alfulcks geëffectueert en volbragt soude werden,
 „ geschapen ware veele en diverse inconvenienten daer vuyt te
 „ reysen.
 „ Eerst en principalyk, dat vyanden van syne Excellentie de
 „ voorfz. plaetse en vleckes van den Hage souden mogen invaderen,
 „ het zy by nagte ofte by dage, en deur instigatie van de perfoo-
 „ nen, by de voorfz. demolitie beschadigt zynde, den brandt daer-
 „ in steeken en dezelve geheel destrueeren.
 „ Ten tweeden, dat in desen sonderlinge te letten staet, dat by
 „ defelve particuliere demolitie nyet verstaen nogte bevonden mag
 „ werden yemant geprouffiteert, nogte ooc den voorfz. absenten
 „ perfoonen onderlinge geincommodeert ofte beschadigt te zyn, al-
 „ foo syluyden in toekomende tyden van haere schaden grootelyken
 „ gerecompenseert souden mogen werden.
 „ Ten derden, dat indien de voorfz. huysen ter demolitie gedef-
 „ tineert mogen blyven staen, dat defelve sullen mogen dienen tot
 „ logys van 't Guarnisoen van synder Excellentie, ofte ook gegeven
 „ worden tot recompense van den geenen die in dienst van synder
 „ Excellentie door den oorloge van haerluyder huys by den brandt
 „ ofte anderzints beschadigt sijn ofte geemployeert werden tot ha-
 „ bitatie van arme defolate menschen.
 „ Tot desen staet mede te attenderen en considereren, dat die
 „ Suppoosten van den Hove en de principaalste burgeren van den
 „ Hage ter oorfaeke van haer huysen aldaer staende hebben moeten
 „ opbrengen al fulke contributien en ommeslagen, als sy op gestelt
 „ sijn geweest, en ook 't geheele jaer alhier de soldaeten in groo-
 „ ten getale hebben moeten onderhouden en logeren.
 „ Dat ook mede door de particuliere demolitie de naest bystaende
 „ huysen van de goetwilligen en presenten daer door grootelycx ont-
 „ vryt, veragtert, gedeformeert en ook eensdeels mede geruyneert
 „ souden worden.

„ Dat

„ Dat mede indien de voorfz. vleeke van den Hage vuyt oorfaeke
 „ en wederwraeke als vooren in 't geheel verbrant of gedeftruceert
 „ worden, dat in zulken gevalle nyet alleen veel fchamele arme
 „ menfchen, als Gafthuysen, Weeshuysen, oude Mannen en Vrou-
 „ wen huysen, met verfcheyde aelmoefen gedoteert, maer ook de
 „ andere fchamele gemeente, wefende in grooten getale, te niete
 „ gebragt zouden worden.

„ Alle welke redenen, middelen ende motyven de Remonfran-
 „ ten verhoopen, dat fyne Excellentie moveren fullen, omme voor
 „ foo veele die demolitie van de voorfz. huysen aengaet, de voorfz.
 „ Commiffie te revoceren, ofte ten minften voor als nog te houden
 „ in fufpens, omme voordr daar up te delibereren na behooren.

„ Verfoekende daeromme dat U Mogende Heeren believen wil-
 „ len tot gemeen welvaart van de Remonfranten defe Remonfrantie
 „ fyne Excellentie voor te houden en yemant vuytten Raide te com-
 „ mitteren, ten eynde de voorfz. demolitie belet ofte afgedaen mag
 „ werden, ofte ten minften gefurcheert tot dat fyne Excellentie hier
 „ van ten vollen geïnformeert ende onderrecht fal wesen.

Hier op dede zyne Princelyke Hoogheid het volgende antwoord
 aan de Heeren Raden van den Hove van Holland afvaerdigen.

DIE PRINCE VAN ORANGIE &c.

„ *Edele, Wyfe, Hooggeleerde, Lieve, Byfundere.*

„ **B**YU-L. brieven op voorgyfteren aen ons gefchreven, mitfgaders
 „ de Remonfrantie van de Edelen en Suppoosten van den Hove en
 „ Magiftraat van den Hage daer by gevoegt, hebben wy gefien de fwa-
 „ righeden by U-L. gemoveert aengaende de afbrekinge van eenige
 „ huysen ftande in den Hage voorfz, en namentlyk die huysen van de
 „ Heeren van Oifterwyk en den Prefident, waer toe wy Commiffie en
 „ bevel gegeven hebben Mr. *Diedericken van Bronckborst*, U-L. mede-
 „ broedere, welken aangemerkt en de redenen van defelve uwe
 „ Millive mette Remonfrantie voorfz gepondereert hebbende, en
 „ wy begerende altyt naer onfen vuyterfte vermogen 't welvaeren
 „ des Vaderlants te vorderen, en alle inconvenienten, foe veele
 „ mogelyk wordt te verhoeden, fyn te vreden, dat noch ter tyt de
 „ afbrekinge van de huysen voort. cefferen, en in furcheantie ge-
 „ houden werde ter tyd en wylen dat nader op de faeke gelet zyn-
 „ de, anders daerinne by ons geordonneert fal worden. Ende fal
 „ defe te dien eynde den voorfz *Bronckborst* dienen omme fyne Com-
 „ miffie aengaende de voorfz afbrekinge in furcheantie te houden.

Edele, Wyfe, Hooggeleerde, Lieve, Byfundere,

„ Onfe Heere Godt fy met U. Gefchreven tot Dordrecht op ten
 „ 30. dag Julii anno 1573.

Onder ftondt, U-Lieder goede Vrundt,

GUILLAUME DE NASSAU.

Lager ftond,

N. BRUNYCK.

Onder-

Ondertuffchen hield Mr. *Cornelis Suys* zig t'eenemaal aan de zyde van Spanje, en wierd daarom in den jaare 1575 van 's Konings zyde als Gemagtigden (*b*) met en nevens *Ferdinand van Lanoy*, Graaf van Roche; de Heer *Rassingem*, Stedevoogd van Ryffel, Douay en Orchies; *Arnout Sasbout*, Kancelier van Gelderland, en Doctor *Elbertus Leoninus* op de Vredehandeling tot Breda gezonden, zoo als uit de volgende Registratie te zien is.

Den 4. Februarii 1575.

„ Syne Excellentie in de Vergaderinge der Staten gekomen zyn-
 „ de met den Grave van Culenburg, heeft hen vertoont zekere
 „ missive van wegen de Commandeur Don *Louis* overgezonden,
 „ daar by genomineert syn vier perfoonen, om met de Gedeput-
 „ teerden van de Staten in communicatie te treden op 't stuk van de
 „ Pacificatie en Vredehandel, daer af 't inhouden hierna volgt; en
 „ voort vermaant, te willen adviferen en letten op de nominatie van
 „ de perfoonen, omme van deze zyde op de voornoemde communi-
 „ catie te komen, al 't welk met den eersten gevordert soude moe-
 „ ten werden tegens den 15. deser maend, om voor den selven dag
 „ daer toe paspoort te verkrygen.

„ Welke voorn. missive geschreven is by Doctor *Elbertus Leoni-*
 „ *nus* aen syne Excellentie, en daerby vertoont, dat van wegen syne
 „ Majesteit gecommiteert waren de Heere van *Rassingem*, Gouver-
 „ neur van Ryffel, Donay en Orchies; *Cornelis Suys*, Heere van
 „ Ryswyk, *Arnoult Sasbout*, Cancelier vn Gelderland en dezelve *Le-*
 „ *oninus*, om den 15 deser maend Februarii hen van syne Majesteits
 „ wegen te vinden tusschen Breda en St. Geertruidenberge, op de
 „ communicatie van den pays en vredehandel, verfoekende dat sy-
 „ ne Excellentie brieven van paspoorten voor deselve Gecommitteer-
 „ de perfoonen zoude willen overschicken, enz.

Tragt
 zig daar-
 naweder
 onder de
 gehoor-
 zaamheit
 van de
 Staten te
 begeven

Deze vrede - handeling vrugteloos zynde afgeloopen, tragte hy in den jaare 1577 zig weder te begeven onder de gehoorzaamheit van de Staten en syne Princelyke Excellentie, en schreef ten dien einde eenen brief, waar by hy aanbod den eed van getrouwigheid te doen; „ Op welk schryven de Heeren Staten verklaarden, dat „ omme de consequentie van der saeke, ende overmids den tyd is „ uytwaerts gaende, dezelve Heer van Ryswyk gehouden sal zyn te „ compareren, en den eedt van getrouwigheid te doen als alle ande- „ ren. Maar dewyl daar by aangetekent staat, *Is naer verandert*, „ zoo kan men met geen zekerheid zeggen, wat hier op gevolgt zy, hoe- „ wel Goudhoeven zegt, dat hy in den Hage den 29. September 1580, „ oud 66 jaaren, zoude zyn gestorven.

Sterft in
 1580.
 alhier in
 den Hage.
 By wien
 dit huis
 zedert
 bezeten
 is.

Van dit huis is daarna in 1630 of daar ontrent eigenaar geworden de Heer en Mr. *Jacob Cats*, ter zelve tyd Raad en Pensionaris der stad Dordrecht, die 't zelve in den jaare 1633 weder verkogt aan den Heer van *Meernbout*, van wien het in 1658 gekomen is aan den hoog Edelen gebooren Heer *Jacob Baron van Waffenaar*, Heere van

(*b*) Hoofd, *Nederl. Historie*, 10. boek, pag. 411.

HUIS van den Grave van WASSENAAR, Heer van OBBA

van Obdam, &c. 's Lands Admiraal. Eindelyk heeft dit huis nu over weinige jaaren het zelve lot van zynen nabuur moeten ondergaan, zynde insgelyks door den jegenwoordigen *Graave van Waffenaar, Heer van Obdam*, enz. omver geworpen, en op beide die gronden gezet een zeer pragtig en byna koninglyk gebouw, waar van in ganfch Holland geen wedergâ gevonden werd, weshalven wy 't zelve waar- dig geagt hebben alhier in prent te vertoonen.

Naast het even beschreven huis aan de noordzyde van 't Voorhout of Kneuterdyk (No. 49.) stond voorheen *de huizinge* van het aloud adelyk gellagt der Baronnen *van Waffenaar*, in der tyd Burggraaven van Leiden. Het gebouw was van een grooten omtrek, en had eene Voorplaats of Neder-Hof: het zelve is gestigt (zoo wy vermoeden) ontrent het einde van de veertiende of in 't begin der vyftiende eeuw door *Hendrik van Waffenaar* (i), oudsten zoon van Heere *Philips van Waffenaar*, Burggraaf van Leiden, Opper-Bevelhebber over de Noorthollanders en Waterlanders in den oorlog dien Hertog *Aalbert van Beyeren* in den jaare 1402 voerde tegens den Heer van Arkel (k). In den jaare 1447 stervende, wierd hy alhier in het klooster der Dominikaanen begraven. In laater tyd vind men aange- tekent, dat *Andries* bastaard *van Waffenaar* dit huis in 't jaar 1558 bewoont heeft. Deze Keizer *Karel* in den oorlog van Cleve volgen- de, wierd van hem Ridder geslagen. Hy was Bailliu van Waffenaar en stierf in 't jaar 1597, oud zynde 80 jaaren (l). Daarna onthield haar veeltyds in deze huizinge *Vrouw Maria van Meluin*, egtgenoot van *Lamoraal Grave van Ligne* en *Faukenberge*, Baanderheer van *Waffenaar*, Ambagtsheer van *Valkenburg*, *Catwyk*, *Oestgeest*, *Voor- schooten*, enz. Ridder van 't gulde Vlies, terwyl deze haare man zig aan de Spaansche zyde hadde begeven, en aldaar den ganschen tyd was onthoudende; om welke rede en oorzaak zyne goederen in Hol-

V v v v

land

Is einde-
lyk af-
gebro-
ken en
op des-
zelfs
grondby
den Gra-
ve van
Waffe-
naar een
pragtig
Paleis
gebouwt

't Huis
van de
Heeren
van
Waffe-
naer.

Wan-
neer en
by wien
gestigt.

In laater
tyd be-
woont
by *An-
dries*
bastaard
van *Waf-
senaar*.

Daar
na by
Vrouw
Maria

(i) Goudhoeven, pag. 136 en 13. Deze was 't die in den jaare 1420 Hertog *Jan van Beyeren* de stad Leiden hielp belegeren, daar *Philips* zyn vader in was, dien hy daarna, de stad gewonnen zynde, uit zyne Heerlykheden van Waffenaar &c. verdryvende, door Jonker *Jacob van Absconde* eerst binnen Schoonhoven en daarna te Wyk te Duursfede gevangen liet zetten en daarin schandelyk tot deszelfs dood toe hield. Heemskerk, *Bat. Arkadia* pag. 215. Holl. Chron. divis. 18. Cap. 13. of Goudhoeven pag. 442. Reigersberg, *Chron. van Zeeland*. 2. deel. pag. 192. Hy dede daarna groote yver, neerstigheid en aanzoek by Hertog *Jan van Beyeren*, by *Vrouw Jacoba* en *Philips van Bourgondie*, om weder te bekomen zyne geregtigheden in 't Burg-graaffschap van Leiden, dat zynen vader was ont- nomen en waarin hy mede hadde bewilligt, maar alles te vergeefs; waarover hy groote ongenoeg nam, en dit op zyn sterfbedde leggende zeer beklagde. Zyn zoon *Jacob van Waffenaar* door deze zynes vaders vermaningen bewoogen, heeft zelfs in den Hage verschynende voor Hertog *Philips van Bourgondie*, met een on- verzaagt gemoed wedergeeficht de herstellinge zynere geregtigheden in 't voorfz Burg-graaffschap, dog heeft maar weinige dingen kunnen verwerven, en dat niet anders dan onder zwaare voorwaarden, tot nadeel zynere nakomelingen. Zie Goudhoven pag. 136. S. V. Leeuw. *Batav. Illust.* pag. 1150. Orlers, *Beschr. van Leiden* pag. 393-407.

(k) Goudhoeven, pag. 136. S. van Leeuw. *Bat. Illust.* pag. 1150.

(l) Goudhoev. pag. 138. S. van Leeuw. *Bat. Illust.* pag. 1151.

van Me-
luin, &c.

Wierd
in 1584
by de
Staten
aange-
slagen.

En aan
den Gra-
ve van
Hohenlo
tot in-
woonig
gegaunt.

Daarna
dóorden
Graaf
van Lige-
ne aan
Heere
Cornelis
van der
Myle
verkogt.

Onhei-
lenden
voorn.
Heer
overge-
komen.

Resolu-
tie van
hem niet

land by de Staten wierden aangellagen, en dit huis by resolutie van den 18. Maart 1584 aan den Bailliu van Wallenaar in bewaring gegeven; „ werdende hem wegens de Staten gelast het zelve huis waar „ te nemen, binnen den tyd van een maand of ses weeken na de „ inſinuatie ten langſten, en voorts den zelve Bailju mede geïnfi- „ nueert, dat hy hem niet vorder, maar alleen als Concharge op „ den zelve huize zal mogen houden, alzo de Staten van meenin- „ ge waren het zelve huis van wegen het gemeene Land te doen ge- „ bruiken. Overzulks wierd den 12. September des zelve jaars „ geordonneert, dat uyt den huize van Wallenaar binnen den Hage, „ gedefſtineert tot logys van zyne Genade den *Graave van Hohenlo*, „ met 'er daet zal vertrekken Bovekerke, zonder dat ook yemand „ anders aldaer ſal logeren zonder conſent van zyne Genade, dan 'al- „ leenlyk de Bailliu van Wallenaar, als Concharge met zyne mena- „ ge. Na 't overlyden van den gemelden Graaf gunden de Staten van Holland de inwooninge van 't zelve huis aan zyne weduwe by Resolutie van den 17. Februarij 1606, inhoudende, „ dat de Staten „ op de advertentie van het aſterven van den welgebooren Graave „ ende Heere *Philips*, Grave van Hohenlo &c. Lieutenant Gene- „ rael, en het verſoek van wegen de doorlugtige Vrouw, Vrouwe „ *Maria* gebooren Princelle van Oranje &c. weduwe van welgemel- „ den Heere Grave gedaen, verſtaan hebben, dat haere Excellentie „ zal hebben de habitatie van den huize van Wallenaar &c:

Het twaalfjaarig beſtand tuſſchen den Koning van Spanje en de Staten der vereenigde Nederlanden in den jaare 1609 getroffen zyn- de, gaf den Graave van Ligne gelegentheid om weder in dezen Lande te mogen komen. Hy ontdeed zig in dien tuſſchen-tyd van alle zyne goederen in Holland gelegen, en verkogt vervolgens in den jaare 1617 dit voorſz huis aan Heere *Cornelis van der Myle*, Ridder, Heere van der Myle, Sint Anthonis Polder, &c. voor de ſomme van vier en twintig duizend guldens, die het zelve liet herſtellen en verbeteren (*m*). Het droevig nootlot, 't geen den Heer *Johan van Oldenbarnevelt*, 's Lands Advocaat, in de jaaren 1618 en 1619 te beurt viel, trof niet weinig den Heer van der Myle, alleen, om dat hy aan dien rampzaligen Staatsdienaar, wiens dogter hy getrouwt hadde, al te na vermaagschapt was; zulks dat hy niet lang genot van dezen zynen nieuwen eigendom konde hebben. Want om de hevigheid van de gemoederen, tegens zynen ſchoonvader en deſzelfs familie zeer ontfteken, te ontgaan, week hy in den jaare 1619 uit het Land. Dit vertrek wierd wel haalt tot een rede genomen, om hem voortaan niet meer neffens de Heeren Edelen van Holland, waar van hy een Mede-lid was, ter dagvaart te beſchryven (*n*); en de Heeren Sta-

(*m*) Goudhoeven, pag. 97 én 138. L. van Leeuw. *Bat. Illuſt.* pag. 1152.

(*n*) De Resolutie den 16 October 1619 ten dien einde genomen, luid in dezer voegen: „ Zyn gereſumeert en gecorrigeert de poincten, dienende tot de aen- „ ſtaende beſchryvinge van de Edele Mog. Heeren Staten van Holland en West- „ Vriesland, en dezelve op het behagen van zyne Excellentie gehouden voor ge- „ arreſteert: Ende is met eenen op gelyk behagen goedgevonden, dat nog den „ Heere van *Veenhuysen*, nog den Heere van der *Myle*, jegens dezelve aanſtaande

Staten beweerden , dat men om dezelve rede zyne cellie in den Rade van State behoorde te suspenderen , tot dat hy hem daar van zoude hebben gezuivert , zoo als uit de volgende Registratie te zien is : *Den 29. October 1619.* „ Zyn vergadert geweest de Ridderfchap „ ende Edelen van Holland en West-Vriesland , op de beschryvin- „ ge uitgezonden den 25. October , ende is by den *Heere van Duy- „ venvoorde* geproponēert : dewyle de Heere van der Myle , door „ zyn vertrek sonder consent , ende syne befoigne uit de Landen ge- „ vallen , oorfaek hadden gegeven aan de Hoog Mog. Heeren Sta- „ ten Generaal omme syne cellie in den Rade van State te suspende- „ ren , tot dat hy hem daer van soude hebben gepurgeert : ook mede „ ten aanzien hy door alliantie zoo zeer den overleden Mr. *Jan van „ Oldenbarnevelt* , ende het geene hem heeft geraekt , is verbon- „ den ; waer over de Gecommitteerde Raden zwaarigheid maekende „ waren om hem te beschryven , enz.

meer teg-
dagvaart
te be-
fchry-
ven.

Ondertuffchen , geduurende zynē afwezigheid , quam de Palts- graaf *Frederik de V.* , die zig met slegten spoed tot Koning van Bohemen hadde opgeworpen , na dat hy uit het zelve Ryk was ver- jaagt en teffens van zyn Keurvorfterdom berooft , met de Koningin- ne zyne gemalinne in den Hage , en wierden op ordre van de Hee- ren Staten van Holland in 't zelve huis gelogeert , en aldaar op koste van de Staten drie dagen zeer heerlyk onthaalt , ingevolge van de Resolutie by haar Ed. Groot Mog. in April 1621 dienaangaande ge- nomen : „ Is in de Vergaderinge vermaent , dat de Koning en Ko- „ ninginne hier in den Hage komende , en dat te vooren geraemt „ was dezelve te logeren *in 't huys van den Ambassadeur van Dyk* , „ maer dat syne Excellentie 't zedert beter gevonden hadde dezelve „ te doen logeren *in 't huys van den Heer van der Myle (o)* , daerin „ fyn huisvrouw hadde geconsenteert ; Ende mitsdien is in delibera- „ tie geleyt of de Vergaderinge zulks soude goetvinden , ende of „ voor de eere en reputatie van 't Land niet van noode soude wesen „ hare Majesteiten eenige weynige dagen te tracteren en defroyeren , „ tot een redelycken somme toe , en of daer toe gebruikt zoude „ werden *Mortaigne* of den *Commiffaris Spronssen* , die de *Vrouwe „ vander Myle* liever sage gebruikt. Waarop by de Heeren Edelen

Komst
van den
Paalts-
graaf
*Frederik
den V.*
met zy-
ze ge-
malin in
den Ha-
ge.

Werden
in 't huis
van den
Heeren
van der
Myle
gelo-
geert en
drie da-
gen op

V v v v 2

„ ende

„ Vergaderinge , nochte anderē volgende ; meerder niet en zullen werden beschre- „ ven neffens de andere Heeren Edelen , ten ware hierna met kennisse van sacken „ Staetswyze anders quame te werden geresolveert ende geordonneert ; ende den „ Secretaris gelaft , in het doen van de uitschryvinge aen de Heeren Edelen , hem „ na desen te reguleren ; nemende den Heere van *Duvenvoorde* aen , en hem sterck „ maekende deze Resolutie by de meeste stemmen van de Heeren Edelen te doen „ gestand doen. Zie mede de *Befoignes* van de Gecommitteerde Raden van den „ 29 October 1619 op de poincten van beschryvinge der aanstaande dagvaart , roe- „ rende de saeke van de Heeren van *Veenhuysen* en van der *Myle &c.* pag. 243.

(o) Hier uit schynt , dat de Heer *Neuville* , *Hist. de Holl. 1. part. 6. liv. chap. 5. pag. 297.* mist , als hy zegt : *Le Roi & la Reine de Boheme furent logez dans l'appartement du Prince Henri au chateau de la Haye ; & les Etats leur assignerent dix mille florins par mois pour leur entretien.* Ten ware dat de gemelde Koning en Koningin by hunne eerste aankomste in den Hage , daar op voor weynige dagen het verbyf hebben gehad.

kosten
van den
Staat
gedefro-
yeert.

„ ende meest alle de Leden verstaen is , dat sy goedvinden dat men
„ 't voorz Logement meublere , daer op lettende dat twee of drie
„ kamers Koninglyk worden voorzien ; ende omme niet te toonen ,
„ dat deze Staet hare Persoonen nu minder acht als te vooren , dat
„ voor de reputatie van 't Land dienstelyk zal wesen , dezelve Ma-
„ jesteiten drie dagen te doen defroyeren tot 400. guldens daegs , en
„ dat voor deze reyse , ende voor denzelven tyd daer toe gebruikt
„ sal worden Mortaigne. Zedert heeft de Koning van Bohemen , ge-
„ duurende zyn verblyf alhier (p) , en ook nog na zynen dood de Konin-
„ ginne weduwe eenen geruimen tyd (q) hun Hof daar in gehouden.

Ver-
zoek
van de
Koning
van Bo-
hemien,
dat de
Heere
van der
Myle
weder
in den
Hage
mag kom-
men
wonen.

Zyne Majesteit deed inmiddels , in erkentenisse van de beleeftheid
door de Vrouw van der Myle hem bewezen , op haar aandringend
verzoek , zyn uiterste best , om de wederkomst in den Landen voor
den gemelden Heere van der Myle te verwerven , en schreef ten
dien einde in Decemb. van den jaare 1621 enen eigenhandigen brief
zoo aan haar Hoog Mogende als haar Ed. Groot Mogende , *verzoee-
kende gratieuse dispositie op een ingeleide Memorie by hem getekent , ten
einde den Heere van der Myle weder geadmitteert zoude mogen werden
te komen wonen in den Hage* : Dog de Resolutie , welke den 23. der-
zelve maand daarop volgde , was : *dat men 't zelve verzoek zoude af-
staen , als den Staat van den Lande nadeelig , en dat zulks met de bes-
te gelegenheid tegens den Koning zoude werden geexcuseert*. Na ver-
loop van drie maanden vernieuwde de Koninginne van Bohemen het
voorig verzoek mede by eenen brief van den 22. Maart 1622 aan de
Staten van Holland geschreven , „ waar by hare Majesteit verzogt ,
„ dat ten minsten den Heere van der Myle toegelaten mochte wer-
„ den uit het eiland van *Beyerland* te mogen komen tot 's *Grave-
zande* ofte anders ergens op het vaste land , om dat zy in deze ha-
„ re gelegenheid van doen hadde vermeerderinge van huizinge , 't
„ geen zy van den zelve Heere niet derfde eyschen , ten zy alvoo-
„ ren deze faveur hem van hare Majesteit wierde geprocureert.
Dit verzoek hadde zy insgelyks by eenen afzonderlyken brief aan de
Heeren Staten Generaal gedaan. En alhoewel by de Heeren Ede-
„ len en meeste Steden van Holland verstaen wierd , dat men dat
zou-

Werd
afgesla-
gen.

Dog by
de Ko-
ningin-
ne we-
der ver-
nieuwt.

(p) De Koning van Bohemen vertrok den 26 Januarii 1632 uit den Hage na
Duitschland , en is in 't begin van 't volgende jaar overleden. Zie Resolutie van
Holland van de jaaren 1632 , pag. 20 en 1633 , pag. 4.

(q) De Heer Jacob van der Does , *Beschr. van 's Gravenhage* , pag. 53. verhaalt,
dat de Koninginne van Bohemen alhier haar Hof bleef houden tot dat haar vader
Koning *Karel de II.* in den jaare 1660 van Schevelinge overstak na Engeland , al-
waar zy in de maand Februarii 1662 is overleden.

- „ Zyn groote Gemalin , uyt 't magtig bloet gesproten
- „ Van Eng'landt , heeft het na zyn dood noch niet verdrotten
- „ Te blyven in dit Hof , en gingh hier niet van daan
- „ Tot dat men weder op zyn throon verhooght sach staen
- „ Den tweeden Karel ; die onwettig had verloren
- „ Dat ryck , waer toe hy was van de natuer geboren.
- „ Doen weeck zy uyt ons Land , en na een weinig tyt
- „ Was dese Coningin , die vreucht en 't leven quyt.
- „ Die eer sal dese plaats in eeuwigheid behouwen.

„ zoude laeten by de Resolutie van den 21. December laatffleden ,
 „ en het verzoek ten beste als mogelyk , by de hooggedachte Konin-
 „ ginne zoude doen excuseren ; zoo volgde egter den 4. Mey 1622.
 „ daarop deze Resolutie : „ Is nogmaal in deliberatie geleid het ver-
 „ foek van de Koninginne van Bohemen, omme de confinatie van
 „ den Heere van der Myle van Beyerland te veranderen in het vas-
 „ te Land van Holland ; Ende naer dat de Leden daarop voorgehou-
 „ den was het goedvinden van syne Excellentie ; is by dezelve ver-
 „ staen en geresolveert, dat van wegen deze Provintie ter Generali-
 „ teit sal mogen werden ingebracht, dat dezelve daer tegen niet en
 „ heeft, dat de Koninginne in het voorn. verfoek mach werden
 „ belieft , ende *dat de voorsz. confinatie verandert werde uit den*
 „ *Dorpe van Beyerland in de Beverwyk.* Dit was eindelyk het
 lot van dien ongelukkigigen Heer , voor wien men door zoo men-
 nigvuldige verzoek-schriiften geene meerdere gunst op dien tyd kon-
 de verkrygen. Niettemin wierd hy daarna, de tyden zagter gewor-
 den zynde, weder in zyne voorige waardigheid ten vollen herstelt,
 en verscheen dienvolgende als Lid van de Ridderfchap den 10 Maart
 1632 in de Vergaderinge van haar Ed. Groot Mog. In November
 1642 dezer werreld overleden zynde, wierd zyne lykstaatz door alle
 de Leden van haar Ed. Groot Mog. Vergaderinge verzelt. (r)

Werd-
eindelyk
den Hee-
re van
der My-
le toege-
staan uit
het dorp
Beyer-
land te
mogen
gaan
wonen
in de Be-
verwyk.

Daar na
weder
in zyne
voorige
eeramp-
ten ten
vollen
herstelt.

Het voorsz. huis door ouderdom bouwvallig geworden zynde,
 wierd in 't laatste der voorgaande eeuw den gronde toe afgebroken
 en daar op van nieuws een ander aanzienlyk huis gestelt, 't geen ze-
 dert weder in twee huizen is verdeelt geworden, in welken stand
 dezelve tans nog gezien worden; zynde het eene ettelyke jaaren be-
 woont by wylen den Heer en Mr. *Jacob Hop*, Tresorier-Generaal
 der Vereenigde Nederlanden, die ook daar in den 27. October 1725
 is overleden.

't voorsz
huis af-
gebrok-
ken en
daar op
een an-
der aan-
zienlyk
huis ge-
bouwt.

Naast daar aan ten oosten was gelegen het huis van Heer *Helmich
 van Doornich*. Het zelve was een der aanzienlykste en voortreffelyk-
 lykste gebouwen in den Hage, en had insgelyks voor aan een groote
 opene plaats of Neder-hof, en strekte zig uit tot aan den hoek van
 de Klooster-kerk-straat, zoo als uit de meer gemelde kaart No. 48
 nog af te nemen is. Of deze Heer daar van de stigter zy geweest,
 is onzeker, maar dat 'er allang te vooren een huis ter zelve plaatze
 heeft gestaan, blykt uit eenen Schepenen-brief van den Hage, ge-
 dagte kent des dingsdags voor Sinte Michiel in 't jaar ons Heeren
 1357, waar by zekere rente door eenen *Willem Ysbrantsz* op 't zel-
 ve huis, daar hy als toen in woonde, wierde gevestigt, zoo als wy
 hier vooren 73. bladzyde in 't breede hebben aangetoont. Deze Heer
 zynde geweest Raad van Hertog *Willem van Beyeren* (s), hield na

't Huis
van den
Graaf
van *Aar-
denberg*.

Wan-
neer al
bekent.

Behoor-
de voor-

V v v v 3

des-

(r) Zie Resolutie van den 25 November 1642.

(s) Willem van Beyeren noemt hem nevens *Willem Eggert*, in een brief, ge-
 geven aan Amsterdam den 15 Julii 1479 (gedrukt te vinden onder de Handveften
 der gemelde Stad, pag. 15.) *onsen getrouwen Raden en Dienaeren*; als mede nog
 in een anderen brief gedagte kent den 9 Februari 1414, waarby hy hem nevens
 eenige anderen oetdooi verleent, om eenigland te Vosmeer te mogen bedyken: de
 woorden van de gemelde Acte zyn deze:

WIL-

heen toe
Heere
*Helmich
van Doornich.*

Deze
geban-
nen zyn-
de, gaf
*Jan van
Brabant*
dit huis
aan zyne
moeder.

deszelfs dood de zyde van de ongelukkige Vrouwe *Jacoba*, eenige en wettige erfgenaame van 's vaders Heerlykheden, tegens de geweldenarye van haaren Oom *Jan van Beyeren*, en wierd daarom by vonnisse balling des Lands gelegd en zyne goederen ten behoeve van den Graaf verbeurt verklaart. Hertog *Jan van Brabant*, als Graaf van Holland, gaf vervolgens het voorz. huis aan zyne moeder Vrouwe *Elizabet van Gorlitz* (t), Hertoginne in Beyeren, als blykt by den volgende gifte-brief:

„ **J**OHAN, &c. doen cont allen luyden, want Helmich van Doir-
 „ nick, mit rechte ende mit vonnisse ballingh onser Lande van
 „ Holland geleyt is, so dat alle syn goede dairomme an ons ge-
 „ comen, ende na den rechte van den Lande ons toegeseit syn, SO
 „ IST, dat wy om rechter gunsten ende liefde, die wy dragen tot
 „ onser liever moeder Vrouwen Elizabeth van Corbits, Hertoginne
 „ in Beyeren ende van Lutzenburch, Gravinne van Chyny, gege-
 „ ven hebben en geven mits desen brieve der selver onser liever
 „ moeder al sulcke huysinge ende erve mit allen hoeren toebehoer-
 „ ren, als Helmich voergenoemt staende hadde in onsen dorpe van
 „ van den Hage an die noertsyde van der Monicken plaetse, ende
 „ belegen heeft an die westide onse getrouwe Heere *Henric van*
 „ *Wassenaer*, &c. Gegheven op ten xxvi. dach van Febr. anno
 „ **XXIV.** *secundum cursum Curie nostre.*

Is na-
derhand

Of Heer Helmich van Doornich, die daarna in de gunst van Hertog *Philips van Bourgondie* geraakte, in zoo verre dat hy hem tot een

„ **W**ILLEM, by der Genaden Goids, Palensgrave op ten Rhyn, Hertog-
 „ ge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland,
 „ en Heere van Vriesland, doen condt en kennelyck allen luden, dat wy om me-
 „ nigen trouwen dienste wille, die *onse getrouwe Raiden en vrienden*, als Heeren
 „ Jan de Bastairt van Blois, Heere Gerrit van den Zyl, *Helmich van Doornich*,
 „ Pieter van Botlant, Jan Heerman en Laurens Overvest, onsen lieven Heere en
 „ Vader zaliger gedagten, en ons tot veel tyden gedaen hebben, en oft God wil
 „ noch doen sellen, en oock overmits dat zy hoere Land van Vosmeer; dat zy
 „ mit hoere medegezellen tegens ons gekocht en bedykt hebben tot eenen koren-
 „ land, te bet en te sekere sullen mogen houden, bedyken, bewaren tot eeuwi-
 „ gen dage, &c. Deze brief is geheel te vinden by den Schryver van de Oudh.
 „ en Gestigten van Zeeland, 2 deel, pag. 207.

(t) Deze was eene dogter van Jan Hertog van Gorlitz en Graaf van Lutzenburch, eerst getrouwt aan Hertog *Antonis van Brabant*, die 't voorn. Hertogdom van Lutzenburch tot een bruid-schat ontfing, en daar na aan *Jan van Beyeren*, die haar ten huwelyk nam, om onder des te meerder schyn zyne Nigte Vrouw *Jacoba van Beyeren* van haare Heerlykheden te beroven. Schriver. *Beschr. der Graaven van Holl.* pag. 417. Goudh. pag. 438 en 484. Zulks dat Ant. Math. *Anal. vet. evi.* tom. VI. pag. 105. zig merkelyk vergift, toeschryvende dezen brief aan *Jan van Beyeren*, die op den 6 Januarii des zelve jaars 1424. *st. Cur.* al was overleden. Zy stierf Ao. 1440, volgens de oude Holl. Chron. *divis. 29., cap. 9., pag. 463.* of zoo Goudhoeven in zyne byvoegzelen, pag. 484 zegt, Ao. 1451. nalatende haaren Neve *Philips van Bourgondie*, het voorz. Hertogdom Luxemburch, 't geen hy van haar by 't leven hadde gekogt; met welken eer-titel hy zedert by zyne andere heeft gepraalt.

een zyner Raden van Holland (t) verhiel, weder 't bezit van zyn huis heeft verkregen, is met zoo weinige zekerheid te melden, als hoe en wanneer het zelve den *Graave van Aarenberg* of *Aardenberg* is aangekomen, met welken naam het zelve alomme bekend staat, hoewel Goudhoeven het noemt 't *huis van Naaldwyk*, om dat de gemelde Graaf ook Heer van Naaldwyk was.

Heer *Jan van Ligne* (v), Heere van Barbançon en uit hoofde van zyne Vrouw, *Margareta van der Mark*, Graaf van Aarenberg, in den jaare 1568. in den slag by Heiligerlee en Winschoten, in Vrieland tegens Graaf *Lodewyk van Nassou* verslagen zynde, quam dit huis nevens zyne andere goederen en Heerlykheden aan zynen oudsten zoon Graaf *Karel van Aarenberg*. Deze met den Prins van Ligne, Baanderheer van Wassenaar &c. hier vooren beschreven, de zyde van Spanje omhelzende, wierden mede zyne goederen in Holland by de Staten aangeslagen; en zyn huis in den Hage tot een Logement voor aanzienlyke perzoonen gebruikt. Door de geduurige afwezentheid van den gemelden Graaf was het huis zeer vervallen en in een slegten staat geraakt, zulks dat de Staten den 11 April 1587 resolveerden, „ dat tot reparatie van de huizinge van Naaldwyk alhier in „ den Hage in diligentie geprocedeert sal werden, ende daer aen „ te koste geleyt de somme van ontrent vyf hondert guldens, mids „ dat die van het Collegie (van Gecommitteerde Raden) 't selve „ huis van Naaldwyk fullen besigtigen, of het zelve tot twee huizingen geaccommodeert en verhuurt soude mogen werden; welke „ onkosten in fulken gevalle daerenboven gedaen fullen mogen werden. Of dit laatste werkstellig is gemaakt, kunnen wy met geen vastigheid zeggen; immers de Heeren Gecommitteerde Raden verklaarden en consenteerden den 4 Mey des volgenden jaars 1588, op 't verzoek van den Heer Kellegry (die wegens Koninginne Elizabeth in den Rade van State alhier zitting hadde) dat hy hem zal mogen accommoderen en logeren in de gemelde huizinge, en tot dien einde „ de innemen *het quartier*, dat by de Thesaurier van hare Majesteit „ laatst is geoccupeert, en dat op al fulken voet, als de Staten van „ Hol-

den Graave van Aarenberg aangekomen.

Werd mede by de Staten van Holland aangeslagen.

Vyfhondert guld. geconsenteert tot reparatie van het huis.

En den Heer Kellegry daar in te logeren.

(t) Dat deze Heer geweest is een der Raden by Hertog *Philips van Bourgondie* gestelt ter zaaken zyner Landen van Holland, Zeeland en Vriesland, blykt uit verscheide actens en gewysdens, te vinden in 't eerste Memoriaal-boek van Rose, gequot A. 1.

(v) Zyn naam was Heer *Jan van Ligne*, Heere van Barbançon, en na zynes ooms dood, Heer van Zevenbergen, Noordeloos, Heemskerke, Capelle en Polsbroek. Hy hadde ten wyve Vrouwe *Margareta van der Mark*, uit welker hoofde hy wierd Grave van Aarenberg, Heere van Naaldwyk en Honfelaardyk; Ambagtsheer van Vlaardinger-Ambagt, van Capelle, van Nieuwerkerk op den Yssel, en van Wateringe, welke goederen en Heerlykheden zyne vrouw als eenige erfgenaame van haaren broeder, Heer *Robbert van der Mark*, Grave van Aarenberg, hem ten huwelyk had aangebragt. Hy wierd door Koning Philips den II. in den jaare 1559 gestelt tot Gouverneur en Stadhouder over Vriesland, Groeningen, Overijssel en Lingue, dog wierd in 't jaar 1568. in den slag by Heiligerlee en Winschooten in Vriesland tegens Graaf *Lodewyk van Nassau* verslagen. Goudhoeven, pag. 148, 193. Hooft, *Nederl. Hist.* pag. 178.

„ Holland met den voorn Raedsheer Kellegry handelen fullen (w),
 „ wel verstaende dat de Cornette aldaer gefouricert zynde, gehou-
 den sal wesen te delogeren. In den jaare 1609 wierd het bewoont
 by den Heer *Ruffy*, Ambassadeur van zyne Koninglyke Majesteit van
 Frankryk, en voor huur van 't zelve by de Staaten jaarlyks betaalt
 de zomme van agt hondert guldens.

Is in
 1611 by
 Heer
Job. van
Olden-
barne-
velt ge-
 kocht.

En op
 de eene
 helft een
 nieuw
 huis ge-
 bouwt.

't Geen
 nader-
 hand
 heeft
 toebe-
 hoort
 Heer

Cor. van
der Myle.

En tans
 toekomt
 de Gra-
 vinne
 van *War-*
tenberg.

't Huis
 van den
 Hr. van
Borsselen.

De twaalf jaarige stilstand tusshen den Koning van Spanje en de
 Staten der Vereenigde Nederlanden in den gemelden jaare 1609 ge-
 troffen zynde, quam Graaf *Karel van Aarenberg* herwaarts, en
 ontdeed zig insgelyks van zyne meeste Heerlykheden en goederen in
 Holland gelegen (x). Hy verkogt onder anderen in den jaare
 1612 de Heerlykheid of Baronie van Naaldwyk nevens Honfelaardyk
 aan Prins *Frederik-Hendrik* voor de somme van driemaal hondert en
 vyftig duizend guldens en in 1611 (y) aan Heer *Joban van Olden-*
barneveld ter zelve tyd Raad-Pensionaris van Holland zyn huis in
 den Hage, die het zelve het jaar daaraan deed omverwerpen, en
 voor het meerendeel daarop stellen een zeer schoon en heerlyk ge-
 bouw, 't welk na zynen dood is gekomen aan Heer *Cornelis van*
der Myle, als getrouwt hebbende deszelfs dogter, *Maria van Olden-*
barneveld, in wiens familie dit huis lange jaaren is gebleven, dog al-
 tans verkogt aan de Gravinne van *Wartenberg*, die de puye merke-
 lyk hebbende laaten opcijeren naar de hedendaagsche bouw-wyze,
 het zelve jegenwoordig bewoont.

Het andere gedeelte van den grond, waarop het oude huis van
 Aarenberg heeft gestaan, hebben de erfgenaamen van de weduwe
 van den voorn. Heer van Oldenbarneveld in den jaare 1668 verkogt
 aan den Heer en Mr. *Hendrik Cloek*, Raad ordinaris in den Hove
 van Holland, overleden den 20. October 1670. Op dezen grond
 ziet men tans mede een aanzienlyk gebouw, waar van de eigen-
 dom behoort aan den Heer en Mr. *Willem Hop*.

Aan dezelve zyde van 't Voorhout, een weinig voorby de Kloof-
 ster-kerk, was gelegen de *huizinge* van het aloud, adelyk en aan-
 zienlyk geslagt der Heeren *van Borsselen*, wel eer vermaagtschapt aan
 veele doorlugtige huizen, daar onder het Koninglyk huis van *Stuart*,
Bourgondie, *Holland* en andere, en 't geen zig om 't einde der der-
 tiende eeuw in verscheide telgen heeft verspreit. By wat Heer dit
 huis gebouwt is, hebben de gryze jaaren in vergetenheid gebragt.
 Heer *Frank van Borsselen*, Graave van Oostervant, en laatste gemaal
 van

(w) Maar by Resolutie van den 17 Januarii 1589 verklaarden de Staten, „ dat
 „ met den voorn. Raedsheer Kilgry des aangaende niet en zal gehandelt werden,
 „ om eenige huur te betalen, en dat tot een vereeringe van wegen den voorz.
 „ Lande.

(x) Hoe magtig dat deze twee gebuuren, te weten de Prins van Ligne, Hee-
 re van Waffenaar, &c. en de Graaf van Aarenberg, Heere van Zevenbergen,
 Naaldwyk, &c. zyn geweest, kan daar uit afgenomen werden, dat zy te zamen
 meer als voor agt hondert en vyftig duizend guldens aan Heerlyke goederen in
 Holland bezaten, eer zy die voor 't meerendeel verkogt hadden. Goudhoeven,
 pag. 149.

(y) Zie Resolutie van den 9 April 1611.

van Vrouwe *Jacoba*, had in den jaare 1461 en vervolgens zyn huis in de Spui-straat, in laater tyd bekend met den naam van 't huis van *Matheues*. Het bovengemelde gebouw was van een groote en wyde uitgestrektheid en besloeg met zyne erve voorheen byna de gansche noordzyde van het Voorhout, van het eene straatie tot het ander, gelyk genoegzaam nog af te nemen is uit de kaart van 1570 No. 54. En wyl ons geene byzondere omstandigheden van dit huis zyn voorgekomen, zoo moeten we ons alhier vergenoegen met slegts alleen aan te tekenen, dat dit huis naderhand in verscheide percellen zynde verdeelt, in den jaare 1627. in eigendom wierd bezeten het eene gedeelte by den Ontfanger Generaal Heer *Philips Doublet*, in 1612. overleden en daarna by Heer *Johan Doublet*, Heere van St. Annelant; het ander gedeelte by Just. *Magdalena Doublet*, en het derde by den Heer *Jonatham van Luchtenburg*, Rentmeester van Noortholland en zyne gebuuren (z). In laater tyd is het grootste gedeelte gekomen aan den Heer *Philips Doublet*, Heere van St. Annelant, die deze huizinge lange jaaren heeft bewoont, en eindelyk na zyne en zyners weduwe dood by derzelve erfgenamen in 1725 verkogt geworden aan verscheide perzoonen.

Van veel jonger bouwinge is het huis, wel eer gestigt by Jonkhr. *Louis 't Seraets*, in den jaare 1557 by Koning *Philips* aangeftelt tot Bailliu van den Hage, staande aan dezelve zyde van 't Voorhout, tusschen het Kalk-straatje en Vos en tuintie, op de meergemelde kaart aangewezen met No. 70. In een brief van den jaare 1580. werd het zelve in dezer voegen beschreven; een wooninge van Jonkheer *Floris 't Serclaes* in 't Voorhout, belegen noorden den Denneweg, zuiden het Voorhout, daar het met een lange steege aankomt, ooft de huizinge en erve van Van Borsselen, enz. waaruit met eenen blykt, hoe verre het laatstgemelde huis met zyne erve heeft gestrekt. In 't quohier van den jaare 1627. staat het op den naam van Jonkhr. *Johan van Hesse*, Heere van Piershiel, getrouwt met *Catharina van Cats*, overleden A^o. 1634. In laater tyd is het voorfz huis bezeten by den Hoog-gebooren Heer *Willem Baron van Lyere*, Heere van beide de Catwyken en 't Sant, &c. Gecommitteerde wegens de Orde van de Ridderfchap in 't Collegie van de Admiraliteit te Amsterdam, die het zelve aan het gemelde Collegie heeft verkogt, om te dienen tot een Logement voor deszelfs Afgezondenen alhier.

Het oudste huis, waar van nog eenige bescheiden voor handen zyn, is geweest het huis, 't geen gestaan heeft by de Bosch-poorte op den oosthoek van de Houtstraat, in laaten tyd bekend met den naam van 't Hof van *Brederode*, dog op de kaart van 't jaar 1570 No. 62. met den naam van *het huis van den Heer van de Ketel*. Het zelve was in der tyd een der aanzienlykste en pragtigste gebouwen, die in den Hage gevonden wierden, leggende in zyne gragten, cingelen

Heeft in laater tyd toebehoort den Heer van St. Annelant.

't Huis van Jonkhr. 't Seraets.

Nu het Logement van de Admiraliteit te Amsterdam.

't Huis van den Heer van de Ketel.

Waar gestaan heeft.

(z) Volgens de aantekeninge van Matth. van der Houve ter plaatze by ons hier vooren aangehaalt. In het meergem. Quohier van den jaare 1627 staan als medebuuren, behalven de bovengemelde, nog bekend *Jan Doublet*, *Gerrit Bartsz*, met het huis van *Borsselen*, de *Auditeur Hugo van Luchtenburg*, *François Doublet*, enz.

Eerste
gestel-
tenis van
dit huis.

Werd in
1328
daar
mede
verlyd
Heer
Willem
van Du-
venvoor-
de.

gelen en slooten; de erve en boomgaarden strekten zig uit in het noorden tegens het Voorhout, de Boschpoort en het nu nieuw Voorhout; in 't oosten tegens de Koekamp of Bosch, van de middelste bosch-brugge af tot de oostelykste toe; in 't zuiden tegens den Poot-weg en de Heeren-gragt; in 't westen tegens des Stadhouders tuin nu het Plein en de lange Houtstraat. De eerste gesteltenis en gelegenheid van deze hofstede vind men omstandiglyk beschreven in een brief van den jaare 1328., waarby Graaf *Willem van Henegouwen*, Heer *Willem van Duvenvoorde* met dezelve huizinge verlyd, zoo en in diervoegen als Graaf *Floris* deze hofstede al in den jaare 1280 aan zynen Schildknape *Pauwels Plawer* erfelyk te leen hadde gegeven. De woorden van den gemelden brief zyn deze :

„ **W**Y WILLEM Grave &c. maken cond allen luden, want
 „ die Grave *Florens*, daer Godt die ziele of hebben moet, med
 „ zynen openen brieve die gegeven was des anders daghes na onser
 „ Vrouwen dach ter Lichtmissē in 't jaer ons Heeren duisent twee
 „ hondert tachtich verhuert hadde *Pauwels Plawer* sienen Knape erf-
 „ licke te besitten een Hoffstede in die Hage bi der poirte van den
 „ Hove leggende binnen desen marcken, die sloet bi der poirte, die
 „ suytfyde die watinge, 't westende Wittekyns land, die noirtsfide
 „ ende die ghemeene wech ten Bosche wart die oistsfide, alsoe dat
 „ Pouwels voorschreven te ziere behoef ende te ziere erfnamen in
 „ der voorsfeyde Hoffstede timmeren, planten, ordineren mogen,
 „ zoe wat si willen, ende dair of souden si den Grave gheven jair-
 „ licx twee hoener en men soude niet gebieden totte ghemeenen
 „ dienste van den Hove: Ende want Hair *Willem van Duvenvoorde*
 „ onse trouwe Ridder die Hoffstede verkregen hevet in allen mannie-
 „ ren dat si Pouwels voirsz verhuert was, soo verliē wifē him en-
 „ de sienen erfnamen voir ons ende onsen erfnamen ewelicke te be-
 „ sitten in allen manieren voirsz. In oirconde &c. Gegeven in die
 „ Haghe des zondaghs voir Sinte Clements dach in 't jaer ons Hee-
 „ ren duisent drie hondert acht en twintich.

Per Dominum Wilbelmum de Duvenvoorde.

Komt
daar na
aan *Flo-
ris van
Kysboek.*

Die
meerder
grond
daar aan
ver-
krygt,
en tot
Hout-
vester
van 't
Haag-

Wie na Heer *Willem van Duvenvoorde* tot op Heer *Floris van Kysboek* daar van bezitters zyn geweest, werd in de Leen-Registlers van Holland niet aangetekent gevonden, nog ook niet hoe de gemelde Heer *Floris* daar aan gekomen is. Deze Heer brak het oude huis af en stelde daar op een gansch nieuw gebouw: Maar vermits het erf daar aan nu te klein was, verzogt hy in den jaare 1434 aan Hertog *Philips van Bourgondie* meerdere en verdere uitgestrektheid van grond, waarin de Graaf hem niet alleen gunstelyk bewilligde, maar stelde hem daarenboven ook tot Houtvester van 't Haagse bosch. Den brief, die dit alles vervat en vol van aanmerkinge is, zullen wy hier nevens plaatzen.

„ **P**HILIPS, &c. want onse getrouwe *Florens van Kysboek* syn
 „ huysinge mitten erve alsoe hy dat betymmert ende begreepen
 „ heeft

„ heeft voor onse Houtpoirte in den Hage , nae synre doot ende
 „ nae doode syns wyffs Jonckfrouwe *Alyt van Doornick* (x) ge-
 „ maekt ende geordineert heeft te comen ter eeren Gods , synre ge-
 „ benedyder Moeder ende des grooten Heeren Sinte *Anthonis* , tot
 „ oirbair ende profyt der *Cappellen van Sinte Anthonis staende in den*
 „ *Houte* voorfz , in sulcker maeten dat binnen den naesten jaere nae
 „ synre ende syns wyffs doot voorfz Florens rechte erfgenamen die
 „ huysinge mitten erve voornt. aen hem houden ende lossen fullen
 „ mogen , of sy willen met vyftich Arnoldus gulden voor dese tyt
 „ geflagen jaerlycxen erfrenten , die te bewyfen aen seker lande
 „ ende renten leen of eygen , gelegen binnen der Graefflickheden
 „ van Hollandt , daer men die jaerlycx bueren mach , tot behoest
 „ der Cappellen van Sinte Anthonis voorschreven , ende als die erf-
 „ genamen dat gedaen ende die vyftich guldens 's jaers alsoo bewyft
 „ hebben , fullen sy in den bezitte blyven van der huysinge ende erve
 „ voorfz , ende gebruyken ende doen gebruyken , ende daer mede
 „ hoiren vryen wille doen gelycken mit andere hoiren eygen goede ;
 „ SOO IST , dat wy om oitmoedighx vervolchx wille onsen ge-
 „ trouwen *Florens* voorfz , him dairom weder geven hebben ende
 „ geven mit desen brieve alle sulcke erve , lant , geboomte , ende
 „ wildernisse streckende van synen huysen ende erve voornoemt tot-
 „ ten zwiltote toe van den bosch ende voort oistwaerts van den ou-
 „ den sloote die van *Aelbrecht die Heydens* pryel gaet totten sloote
 „ toe noortwaerts van den bosch die an den Heeren wech gaet in 't
 „ Hout beneven synre huysinge voorfz , alsoo dwaers ende langes
 „ streckende westwaerts totten wege toe dair men in die Pooten
 „ vaert , anders al 't gunt dat hy tot synen huysen begraven heeft en-
 „ de al 't lant dat dair toe behoirt ; welk lant , erve , geboomte en-
 „ de wildernisse voorfz onse getrouwe *Floris* ende syn wyff Jonck-
 „ frouwe *Alyt* voornt. hebben , besitten , ende gebruyken fullen tot
 „ hoirer bester profyt ende oirbair , sonder ymants wederseggen ,
 „ duyrende hoirer beyder leven langh , ende alsoo lange als eenich
 „ van hen beyden leven sal ; Behoudelyk dat zy geen eyken bomen
 „ daer binnen en fullen mogen ofhouden , die niet en verdorren ,
 „ ende dat na heurer beyder doot dat selve lant , erve , geboomte
 „ ende wildernisse voorfz alst dan wesen ende strecken sal van synre
 „ huysinge , boomgaerden ende erve voorfz , weder vry comen sal
 „ aen onser Graeffelickhede , ende aen onsen bosch voorfz ; Voort
 „ om des wille dat wy in der waerheyt wail onderwyft syn , dat die
 „ selve *Floris* groote begeerte heeft , dat ons bosch ende wildernisse
 „ in die Hage wail bewaert syn ende seer daer toe genegen is , soo
 „ hebben wy *Floris* voornoemt bevolen , ende beveelen mit desen
 „ brieve die bewaernisse ende regement van onsen bosch ende wil-
 „ dernisse voorfz syn leven langh gedurende , ontbieden dairom en-

sche
 Bosch
 aange-
 stelt
 werd.

W w w w 2

„ de

(x) Zy was een dogter van Heer *Helmich van Doornick* , by ons hier vooren
 beschreven ; waar uit dan blykt , hoe groffelyk Goudhoeven in 't Geslagt-register
 van *Kyfsboek* , pag. 183. dwaalt , noemende haar *Alyd van der Werven* , in dien tyd
 een edel geslagt in den verdronken *Waard* in Zuidholland.

„ de beveelen onsen Rentmeester van Noorthollandt die nu is off namaels weten sal, dat hy syn hant daer aftrecke ende daer off laet
 „ gebruyken den selven *Floris*, want dat onsen wille is. In oircon-
 „ de deien brieve bezegelt mit onsen zegele hier aen gehangen. Ge-
 „ geven in onser stad van Brugge op den derden dagh in Meye in 't
 „ jaer ons Heeren duyfent vierhondert XXXIIJ.

Maar nadien deze gifte en aanstellinge ook grootelyks raakte Vrouwe *Jacoba* als Houtvesterinne van Holland, zoo moeste ook haare bewilliginge en toestemminge daarop verzogt en verkregen werden, welke de goedaardige Princes in erkentenis van voorige diensten door den voorn Heer *Floris* aan haar bewezen, hem dan ook by den volgenden brief verleende.

Bevesti-
ging van
de voor-
schreve
gifte en
aanstel-
linge
door
Vrouw
Jacoba.

„ **J**ACOB &c. Doen condt allen luyden, alsoo onse lieve Broeder
 „ van Bourgoingnen onsen getrouwen *Florys van Kyffboek* ende
 „ onser gemeynde Joncfrouwe *Aleyt van Doornick* synre wyve ge-
 „ gonnen ende gegeven heeft, tot sulcker huyfinge ende erve, als die
 „ selve onse getrouwe betimmert ende begrepen heeft voor der Hout-
 „ poorten in den Hage hoire beyder leven lang gedurende ende den
 „ langsten levende van hun beyden alle sulc erve, geboomte, lant en-
 „ de wildernisse, sreckende van den huze ende erve voorfz totten
 „ suyfloote toe, ende alsoo voyrt &c. Ende daer toe onsen getrou-
 „ wen *Florys* voorfz bevolen die bewaernisse ende regiment van den
 „ Boffche ende wildernisse van der Hage syn leven lang gedurende,
 „ als dat onder meer ende andere woirde ende redenen inhouden en-
 „ de begrypen ons voorfz lieffs Broeders brieve; SOO IST, dat wy
 „ om goede gonste wille die wy hebben ende dragen tot onsen ge-
 „ trouwen *Florys van Kyffboek* ende Joncfrouwe *Alyden van Doornick*
 „ synen wive, by consente ende goetdunken ons lieffs ende gemeyn-
 „ den gefellen des Graven van Oostervant die voorschreven gifte en-
 „ de bevelinge geconfermeert ende gevesticht hebben, confirmeren en-
 „ de bevestigen mit desen brieve, alsoo verre als ons dat nu ter tyt
 „ aencleeft of hier namaels aencleven mach; ende geloven voor ons
 „ ende onsen erven him ende elcken van hun die in machte ende van
 „ wairden te houden nae inhouden en vougen van ons voorfz lieffs
 „ Broeders brieve dair dese onse brieff doersteeken is. In kennisse hier
 „ off hebben wy onsen zegel hier aen doen hangen. Gegeven t'Sinte
 „ Martynsdyck op ten xiiij. in November in 't jaer ons Heeren duy-
 „ sent vier hondert XXXIII.

Draagt
deze zy-
ne wo-
ning op
en ont-
fangt
dezelve
weder
te leen.

Floris van Kyfhoek hier door in 't bezit van deze zyne nieuw ver-
kregen grond en erve geraakt zynde, droeg in den iaare 1436. deze
zyne huizinge en erve op aan Hertog *Philips*, als Grave van Hol-
land en ontfing dezelve weder te leen by den volgenden brief.

„ **P**HILIPS &c. Doen condt allen luyden, want onse lieve en ge-
 „ trouwe *Florys van Kyffboek* ter eeren Gods, synre gebenedy-
 „ dre moeder Marien ende des heyligen Confessoers *Sinte Anthonys*,
 „ ons overgegeven ende quytgescholden heeft totter Cappellen behoef
 „ in

„ in den houte van der Hage alle alfulcke renten ende vruchten als hy
 „ iaerlycx te hebben pleecht van 't Veer te Schoenhoven tusschen der
 „ stede aldair ende 't lant van Liefvelt, dair hy syn lyftucht an hadde
 „ tot vyftigh oude zwair Vranckrycx Croenen toe, alsoo groot ende
 „ alsoo cleyn als hy 't voortyts gecoft en vercregen heeft van *Ewert van*
 „ *den Ryn* dien 't onse lieve Oom Hertoge *Willem van Beyeren* salr. ge-
 „ dachten gegeven hadde, mit voorwairden, dat wy 't voorz Veer terstont
 „ weder geven ende ammortiseren zullen totter voorz Cappellen be-
 „ hoef om twee Capelryen dair in te stichten, die gegeven sullen wor-
 „ den twee perfoonen gehouden wesende in den Hage te woonen en-
 „ die aldair aldage Misse te doen, off te doen doen, in der Cappelle
 „ voorz, dies sullen sy hebben ende opbeuren, alle 't gunt, dat van
 „ den voorz Veer jaerlycx comen sal; behoudelyk Florys voorz dair
 „ of collateur ende ghifter te wesen ende te blyven syn leven langh
 „ gedurende, mair nae synen doot sullen wy of onse Nacomelingen
 „ Graven of Gravinnen te Hollant die geven twee perfoonen die
 „ desgelycx gehouden sullen wesen in den Hage te woonen ende daer
 „ voor te doen als voorz staet. Item soo heeft Florys voorz noch
 „ gegeven ter voorz Cappellen behouff vier en twintigh mergen
 „ lants, gelegen tot Noirdeloose in den grooten Wairt, ende hy ten
 „ erff-burch-leen te houden plach van der Hoffstede van Ackel, ende
 „ voortyts gecoft heeft tegens *Staeskyn van Kadekom*, daer off dat hy
 „ die renten selver an him houden, heffen ende opbeuren sal, syn
 „ leven langh geduyrende, maer nae synre doot sullen sy vry comen
 „ an der Cappellen voirnoemt, om als dan ook een Capelrye te stich-
 „ ten die wy dan terstont gehouden sullen wesen te doen ammorti-
 „ seeren ende te bedienen in der selver Cappellen by eenen persoon woon-
 „ achtigh in den Hage ende aldair alle dage misse voir te doen ofte doen
 „ doen inder manieren van der twee Capelryen voorz, dair of
 „ dat Florys voorz. ende syne rechte leenvolgers besitters van synen
 „ huys by der poorten van der Hagehoute ghifters en collatoirs bly-
 „ ven sullen totter tyt toe, dat wy off onse nacomelingen binnen der
 „ voorz. Cappellen een Collegium gemaekt sullen hebben off anders
 „ dair in alsoo geordonneert, dat men aldair dagelycx die seven ge-
 „ tyden singet, soo sullen wy ende onse nakomelingen voorz die
 „ voorz drie Capelryen dan mogen doen incorporeren in den sel-
 „ ven Collegium ende voertaen dair of gifters ende collatoirs wesen
 „ ende blyven tot ewigen dage sonder Florys off syne nacomelingen
 „ hem te mogen bewinden in eeniger wys; van welcken Veer ende
 „ vier en twintigh mergen lants voornoemt Florys voorz ons over-
 „ gegeven ende overgelevert heeft alle alfulcke brieve van coope, over-
 „ dragte, confirmacien, quytsceldingen ende anders, als hy dair of
 „ hadde om die in onse registeren van Hollant te mogen doen setten
 „ voor ons, ende onser nacomelingen om hun dair mede te moegen
 „ behelpen tot allen tyden als des van nooden wesen sal, SOO IST,
 „ dat wy daeromme ende om menigen trouwen dienst wille die ons
 „ die voorz Florys gedaen heeft, dagelycx doet, ende off Godt wil-
 „ le noch doen sal, him ende syne nacomelingen weder gegeven ende
 „ gegonnen hebben, geven ende gonnen mit desen brieve voor ons
 „ ende onse nacomelingen van ons te leen te houden die hoffstede dair

„ syn huys op staet, dair hy nu ter tyt in woont, by onser poorten
 „ van den Hagehoute voornoemt, *dat hy nu van nyes selver betim-*
 „ *mert ende ons opgedragen heeft*, off namaels betimmeren magh mit
 „ eenen stukke van de Coecampe, streckende van synen huysc zuyd-
 „ wairts neffens den wegh *die tusschen den Doelen ende den Coecamp*
 „ *gaet*, ten eynde toe wt, alsoo verre zuytwaerts, als die vooriz
 „ Coecampgaet ende oistwairts ten Coecamp wairt, in xij roede voete
 „ breder dan Florys voorfz dat nu begraven heeft, ende mit eenen la-
 „ gen stuk erfs dat nu ter tyt met elten houte ende andere houte be-
 „ poet is, streckende oistwairt, an alsoo verre als *Aelbrechts die Heyden*
 „ pryee gaet xij. roe voete breder en langer ter Coecamp wairt in, ende
 „ hebben him dit voersz huys ende erve mit allen synen toeboiren
 „ gelyck boven bepaelt ende geschreven staet, rechtevoert weder ver-
 „ leent ende verlyet, verleenen ende verlyen mit desen onsen brieve
 „ te houden van ons, ende van onse nacomelingen Graven of Gra-
 „ vinnen te Hollant hy ende syne nacomelingen tot eenen onversterf-
 „ felyken erfleene te verheergewaden met twee paer conynen ende
 „ voor schryffgelt ende zegelgelt zes paer conynen, mit voerwaer-
 „ den dat nae Florys doot dese voersz huysc ende erve comen fullen
 „ op ten rechten leenvolger, gewonnen by synen wyve Joncfrouw *Alyt*
 „ *Helmichs Dochter van Doornick*; Behoudelyk dat Floris voersz mit
 „ onser hant synre vryen wille altyd dair mede sal mogen doen in te ver-
 „ copen of dairof anders te ordineren, alsoo verre alit him geliefde syn
 „ leven lang geduyerende, mair wairt faeke, dat hy offlyvigh worde
 „ sonder blyckende geboirte by Joncfrouwe *Alyt van Doornick* voorfz
 „ gewonnen after te laten ende hier en binnen by onser hant dair in an-
 „ ders niet geordineert noch bebrieft en hadde, soo sal die voorfz
 „ huys ende erve comen ende erven op syne reghte leenvolger, het
 „ sy man of wyf, ende van dien voirtgaen van grade te grade als
 „ een onversterffelyk erfleene schuldich is te gaen, welk lant, huys,
 „ ende erve voorfz gelyck boven bepaelt staet, Florys ende syne naco-
 „ melingen voorfz hebben, houden ende gebruyken fullen mogen tot
 „ hoiren besten oirbair ende proffyte mit allen alsulcken boemte,
 „ wilt, wildernissen ende anders synen toebeloirene alser nu ter tyt
 „ op staet ende hy ende syne nacomelinge namaels dair op planten fullen
 „ mit allen conynen die dair op syn of noch voeden fullen moegen,
 „ Ende want wy voersz ons ende onsen nacomelingen Graven off
 „ Gravinnen te Hollant Florys voersz ende syne nacomelingen dit al-
 „ dus vaste, gestade en onverbreekelyk houden willen, ende van eenen
 „ ygelycken gehouden willen hebben tot eeuwigen dage, soo hebben
 „ wy des te getuyge desen brieff doen zegelen mit onsen zegel hier
 „ angehangen; Gegeven op ten 15 dach in Maerte in 't iaer ons
 „ Heeren duyfent vier hondert ses en dertigh na den loope van onsen
 „ Hove.

„ By mynen Heere den Hertoge, dair by wairen die Heer van
 „ *Santesz*, die Heer van *Tisselsteyn*, Heer *Florys van den Abee-*
 „ *le*, Heer *Geryt van Zyl*, *Godschalk Oom*, *Jan van der*
 „ *Mye* en meer andere van den Raide,

bleven, en heeft verscheide bezitters gehad, die in 't vervolg daar aan verscheide benamingen hebben na gelaten; als van *Kyfhoek*, van *den Ketel*, van *Bleyenburch*, en van *Brederode*.

bezitters
van tyd
tot tyd.

Heer Floris van Kyfhoek, in den jaare 1450 zynde overleden, had deze zyne hofstede met de boomgaarden, landen enz, daar aan hoo- rende by zynen uittersten wille gemaakt aan zynen neve, Heer *Willem van Hoogwoude*, gebooren uit zyne zuster N. van Kyfhoek, getrouwt met Heer Eduard of Evert, natuurlyken zoon van Hertog *Willem van Beyeren*, den zesden van dien naam, eersten Heer van Hoog- woude en Aertswoude; maar Heer Willem van Hoogwoude binnen zyne mondige dagen gestorven zynde, verviel het zelve huis op zyn- nen broeder, Heer *Anthonis van Hoogwoude*, Ridder, die vervol- gens in den jaare 1452 daarmede verlyd wierd. Deze Heer dit huis eenige jaaren bezeten hebbende, droeg het in den jaare 1483. op aan Heer *Philips van Waffenaar*, Ridder, dog deze verkogt het kort daaraan aan Heer *Floris van Borsselen*, die daar van in den jaare 1487. het verly ontfing. Na hem wierd in 1494 eigenaar Heer *Floris Oom van Wyngaarden*, Ridder, Ambagtsheer van Ysselmonde, Raad in den Hove van Holland en bewaarder van 't Haagsche Bosch. Na zyn overlyden quam het op zynen zoon *Joost van Wyngaarden*, Heere van Yselmonde, en zynen Neef Heer *Cornelis van Borsselen*, als getrouwt hebbende Margareta Beukelaars, Heer Floris dogters dogter. Heer *Joost* wierd in 1533 daar mede verlyt, dog droeg het in 1537 we- der op aan zynen neef, Heer *Cornelis van Borsselen* voort., die dezelve hofstede nog dat zelve jaar verkogt aan Heer *Heiman van Mierop*, Am- bagtsheer van de *Ketel*, Rekenmeester in den Hage, oudsten (y) zoon van Mr. *Vincent Cornelisz van Myerop*, in zyn leven Tresorier-Generaal; van wien het verftierf op zynen zoon Heer *Sebastiaan van Mierop*, gezeid *van de Ketel*, die nevens zyne zuster Jonkvrouwe *Johanna van de Ketel*, by brieve van den 13. Mei 1560, daar mede verlyd wierd. Na doode van den voorn. Heer *Sebastiaan*, verviel het in 't jaar 1567 op zynen broeder Heer *Johan Heymans van Mierop*, gezeid *van de Ketel*; by welkers overlyden de voorsz huizinge in den jaare 1570 quam aan zynen oom Heer *Cornelis van Mierop*, tweeden zoon van den voorn. Mr. *Vincent Cornelisz*, Raad in den Hove van Holland, Deken van de Kapelle ten Hove en Domprooft te Utrecht. Den 20 Junii 1563 wierd daarvan bezitter Heer *Cornelis van Bleyenburch Hei- mans* by doode van den voorn. Heer *Cornelis van Mierop*, zynen oud-oom van 's moeders zyde. Deze het zelve jaar zynde overle- den, verviel het aan zynen oom Heer *Jacob van Mierop*, Heere van *Cabau*, derden zoon van Mr. *Vincent Cornelisz* voort., die deze huizinge, vermits hy geene kinderen hadde, maakte na zyne dood aan zynen Neef, Heer *Cornelis van Blyenburg*, daar hy oud-oom over was, die vervolgens den 5. Maart 1595 daar van verly nam; dog verkogt dezelve huizinge daarna aan Jonkhr. *Joachim van Harden- broek*, die daarvan by brieve van den 19. April 1604 in 't bezit zyn- de

(y) Volgens S. v. Lecuwen in 't geslagt-register van *Myerop*, pag. 10. 17. zie daar tegens Goudhoeven, pag. 111.

de gefelt, wederom ten zelven dage de hofstede overdroeg aan Heer *Remout van Brederode*, Ridder, Heere van Veenhuizen, Spanbroek en Oosthuizen, President in den Hogen Rade in Holland, Baanderheer van Wefenbergh in Zweden by gifte van den Koning, by wien hy als afgezant resideerde, Lid van de Ridderfchap van Holland, &c. Na zyn overlyden, 't geen voorviel den 12 Januarii 1633. quam het voorfz huis by fcheidinge en deilinge van zyne nagelatene goederen op zyne dogters Jonkvrouwen *Euzabet-Adriana*, Vrouwe van Brederode en Wefenburch en *Anna-Chatbarina*, Vrouwe van Oosthuizen &c. welke beide den 24 April 1635. daarmede verlyd wierden. In den jaare 1651 verkogten zy de meergem. hofstede aan Heer *Johan-Wolphert van Brederode* voor de fomme van 37500 guld., en droegen hem dezelve op by brieve gedagte kent den 28. Februarii 1652. Van hem ging het huis in den jaare 1656 over aan zynen oudsten zoon Heer *Hendrik van Brederode*, Heere van Brederode, Vianen, Ameiden, Tienhoven, enz. die het volgende jaar door een val van zyn paard te Amiens ongethuwt ftierf. Hy had by zynen laafsten wille van den 6. April 1657 zynen broeder Heer *Wolphert van Brederode*, Heere van Herwynen, Nievelt, Zwammerdam enz. tot erfgenaam ingefelt, die vervolgens den 16 December des zelven jaars met dit huis verlyd wierd. Dog deze Heer mede zonder kinderen in den jaare 1679 zynde overleden, quam het nevens zyne gansche nalatenschap uit kragte van zyn testament van den 7. Mei 1664, aan zyne oudste zuster *Hetwiche-Agnes Froulyn van Brederode*, welke eerst den 4. Augusti 1683 van dit huis verly bequam, na dat zy het zelve alvorens by acte van den 30. Julii des zelven jaars aan de Heeren van de Societeit hadde verkogt voor de fomme van 43000 gulden en wierd vervolgens by brieve van den 4. Augusti 1683 door gemagtigden van de voorn. *Hetwiche-Agnes Froulyn van Brederode* daarmede verlyd de Heer *Johan van Biemont*, Ontfanger van de Societeit, in den naam en ten behoeve van het gemelde Ed. Mog. Collegie.

By de
Societeit
in 1683
gekogt.

En tot
eene A-
cademie
militair
gemaakt

De Heeren van de Societeit deden daar op ten genoegte en welgevallen van zyne Hoogheid Prins *Willem* den derden, namaals Koning van Groot-Brittanie hoogl. memorie dit huis, 't geen na de dood van Heer *Wolfert van Brederode* zeer was vervallen, herstellen, en verders bequaam maken tot een *Academie militair* of oefenplaats voor ridderlyke exercitien zoo te voet als te paard, en lieten ten dien einde aldaar opregten een menage, stallinge en loopplaats met den gevolge van dien, om in tyd en wylen bequaame perzoonen ten dienste van het Vaderland, inzonderheid in oorlogs tyden te kunnen voortbrengen. Dog of wel dit oogmerk in den beginne een tamelyke goede uitwerkinge hadde, zoo quam daarin na verloop van eenige jaaren, en wel voornamentlyk door het opkomen van den oorlog tegens Vrankryk in den jaare 1688 zodanige verflappinge, dat alle die oefeningen aldaar genoegzaam ftil stonden, of immers dat het klein getal der leerlingen niet was van die aangelegentheid, dat men zoo een kostbaare plaats met alle de Beampten en toegehorigheden van dien, daar toe bleef onderhouden. Weshalven de Heeren van de bovengemelde Maatschappye in den jaare 1704. befloten het huis weder te verkoopen. Hier van waren koopers *Antonio Alvares Machado*,

weder-
om in

chado, ter zelve tyd algemeen bezorger van de legers van dezen Staat, en *Joseph d'Arredundo*, die het oude gebouw tot den grond toe hebbende doen afbreken, daar op vyf nieuwe aanzienlyke huizen na de hedendaagsche bouwwyze deden zetten, welke schoone huizen den Haag aan die kant tans geen geringe luister en aanzien toebrengen.

In vroegere tyden was het voorfz huis al voor het grootste gedeelte van zyne boomgaarden en grond ontbloot. Want in 't einde van den jaare 1603 verzogten Jonkheer *Joachim van Hardenbroek* en *Pieter Sterlings*, die deze hofstede van Heer *Cornelis van Blyenburch* gekogt hadden, by requeste aan de Staten, dat het land, behoorende aan deze huizinge, mogte werden *geallodialiseert*, dat is uit leen tot vry eigen goed gemaakt, om het zelve aan erven uit te geven, om schoone huizen daar op te timmeren tot gerief en cieraad van den Hage; 't geen hen gunstelyk by apostille van den 3. December deszelven jaars wierd toegestaan, „mits blyvende 't huis met den boomgaard „leen en van alfulke natuure en te verheergewaarden, zulks 't ge- „heele goed te vooren gehouden is geweest. Hier op wierd ontrent de helft van het land daar van afgenomen, en met een weg, oost en west loopende, doorsneden, welke weg aan de oostzyde genoemt werd de *Sterlingstraat*, na den voorn. *Pieter Sterlings*, en aan het westeinde de *Casuarystraat*. Naderhand is de zuidelyke helft van den grond nog doorsneden met een gragt, lopende van de *Casuarystraat* zuid op na de Pooten en Heerengragt, welke gragt naderhand is overwulft en tot eene siraat gemaakt, tans bekend met den naam van de gedempte gragt of *Blyenburch*. In den jaare 1610 verwierf ook de Heer van Veenhuizen, President van den Hogen Rade, „dat zeker gedeelte van den grond van den tuin, annex zyne huizinge alhier in den Hage op den hoek van de Pooten (nu de Lange Houtstraat) begroot tot ontrent tzeventig roeden lands, by „hem verkogt om betimmert te werden, als vry allodiaal goed verkogt, geleverd en bezeten zal mogen werden, daar toe den Heere Remonstrant het regt van *Vassalage* van het voorfz gedeelte „wierd geremitteert, mids dat de huizinge, erve, boomgaert, „cingelen, gragten en verdere gedeelte van de tuinen leen zouden „blyven van natuure en te verheergewaden als tot nog toe te geschieden plach. Waar op dan vervolgens in de Houtstraat gestelt zyn drie fraaje huizen, waar van het eerste tans bewoont werd by den Heer Mr. *Willem van Erpecum*, Fiscaal en Procureur-Generaal van den Rade en Leenhove van Brabant. Zulks dat het voorfz land erve en boomgaarden, in voorige tyden aan de meergemelde hofstede behoort hebbende, meest geheel, uitgenomen de tuin, leggende agter 't grootste huis, tans bewoont en bezeten werdende by de weduwe wylen den Heer *Job. Dierquens*, in zyn leven Bailliu dezer stede, van tyd tot tyd by stukken zyn verkogt en uitgegeven aan verscheide perzoonen, om betimmert te werden.

Onder anderen is mede al vroeg in de voorige eeuw aan de zuidzyde vooraan in 't nieuw Voorhout een zeer groot voortreffelyk huis gebouwt door enen *Staekenberg*, die van gering soldaat allengskens by trappen was opgeklommen tot de waardigheid van Lieutenant-

1704 verkogt.

Is afgebroken en daar op vyf aanzienlyke huizen gebouwt.

Dog het grootste gedeelte van den boomgaard al vooreen daar van afgenomen en verkogt:

In straat verdeelt en met huizen betimmert:

't Huis van *Staekenberg*.

Naderhand bekend met den naam van 't huis van den Graaf van Hornes.

Generaal, en in den oorlog zyne beurs hadde weten te maken. Dit huis wierd in 't begin (mogelyk spotswyze) genoemd *Boere-zweet*, en heeft een schoone erve en stalle agter zig, uitkomende in de Sterlingstraat. Na doode van Staekenberg is vandat huis door koop eigenaar geworden *George van Cats, Heere van Colster, &c.* en na deszelfs insolventie Graaf *Willem van Hornes*, wiens weduwe in 1722 zynde overleden, is het zelve door koop gekomen aan den Hoog-Edelen gebooren Heer *Aalbrecht-Nicolaas van Schagen, Heere van Gondriaan, &c.* by wiens dootariere de voorfz huizinge tans nog bewoont en bezeten werd.

't Huis van Sasbout, Raad 'en Prefident van den secreten Raad.

Aan de zuidzyde van het Voorhout was in den jaare 1570 (No. 58) bekend het huis van den Heer *Arent Sasbout*, Ridder, Heer van Spaland, zoon van Mr. Jooft Sasbout. Hy wierd eerst Raad in den Hove van Holland, en is in 1546 zynen vader opgevolgt in den staat van Cancelier van Gelderland tot Aernhem. Daarna wierd hy door Koning *Philips den tweeden* verkooren tot President van zynen Secreten Rade te Brussel, by brieve getekent te Madrid den 1 Junii 1572, dog week daarna in 1576 (vermits de troubelen) na Holland en stierf in den Hage 1583 (a). Volgens de aantekeninge van Math. van der Houve waren in den jaare 1635 van dit huis bezitters de Heeren en Mrs. *Broukhoven* en *Boulens*, die op het meergemelde quohier van het jaar 1627. uitgedrukt werden met den naam van den Heer Mr. *Jacob van Broukhoven* en den Advocaat *Boulens*, by welke laatste aangetekent staat, nu (1631) de Heer Mr. *Boulens* Ridder. Hier uit schynt, dat het voorfz. huis toen al in tweeën was verdeelt, werdende het laatste gedeelte ('t geen aan het steetje grenst) tans bewoont by den Heer en Mr. *Hendrik Hooft*, Rekenmeester van de Graaffelykheids Domeinen in Holland; en het tweede gedeelte by den Heer en Mr. *Nikolaas van den Haar*, Griffier in den Hoogen Rade.

By wien jegenwoordig werd bewoont.

't Huis van de Heer van Cabau.

Aan de andere zyde van het evengemelde flop of steegje stond ter zelve tyd het huis van den Heer *van Cabau*, te vinden onder No. 63. Of dit huis door den grooten *Vincent Cornelisz van Mierop*, Tresorier-Generaal van Keizer *Karel* over de Nederlanden en Heere van Cabau gestigt zy, dan of het den naam draagt na zynen oudsten zoon Heer *Jacob van Mierop*, Heer van Cabau, alhier in den Hage kinderloos in den jaare 1593 gestorven, oud zynde 75 jaaren, is by ons onzeker. Na hem is daar van eigenaar geweest Heer *François van Aerssen* Ridder, Heer van Sommelsdyk, Ambagtsheer van St. Odolphus Land, gezeit Oeltgensplaat, &c., den 21 Januarii 1619 beschreven in de orde van de Ridderfchap van Holland. Van wiens erfgenamen het naderhand by koop gekomen is aan den Heere *Willem Bentink*, Grave van *Portland*, die het zelve huis merkelyk heeft doen verbeteren en na de hedendaagsche wyze opzieren, zoo dat het tans voor geene huizinge in fraaiheid behoef te wyken; behalven dat het ook is van zulke groote uitgestrektheid, dat 'er geen wedergade in den Hage gevonden werd, zynde aan de gemeene straat hondert zes en dertig voeten breed. Het zelve pronkt in den voorgevel met

Tans toebehoorende den Grave van *Portland*.

(a) Zie Bleisw. *Beschr. van Delft*. 2. deel, pag. 784.

43 schuiframen en een pragtig wapen van den gemelden Graaf boven de deur.

Van geen gering begrip en aanzien was ook het huis van Jonkheer *Henrik Croefing*, Heer van *Benthuizen* en *Zoetermeer*, al in 1559 en vervolgens tot 1580 wegens de Heeren Edelen ter dagvaarden van de Staaten van Holland verschenen, staande aan den Vyverberg (No. 57) in 1627 bewoont by de weduwe van den Heer *Lancelot van Brederode*, Raad ordinaris in den Hove van Holland (b), en in latere tyden in eigendom bezeten en voor een gedeelte bewoont by den Heere Mr. *Cornelis de Jonge*, Heer van *Ellemeet*, &c., in zyn leven Ontfanger Generaal van de Unie.

't Huis van den Heer van *Benthuizen*.

Maar veel heerlyker deed zig tans nog op het oud adelyk huis van den Heere van *Yffelstein* (c) staande aan de Plaats op den hoek van de Kneuterdyk, op de meergemelde kaart No. 67. bekend met den naam van 't huis van *Van der Nieuburch*, zynde ongetwyffelt de Heer en Mr. *Cornelis van der Nieuburg*, die door Koning Philips den II. tot Raad ordinaris van den Hove van Holland in plaatze van den gedeporteerden Mr. *Guillaume Snouckaert* wierd aangestelt by Commisfie gedagte kent den 1 December 1559. Ten ware men het liever wilde toeschryven aan den Heer Mr. *Dirk van der Nieuburch* in 1573. Raad in den gemelden Hove en 1592 President in den Hogen Rade, overleden den 7 Januarii 1596. Het schynt naderhand in tweek verdeelt te zyn geweest, dewyl Math. van der Houve op 't jaar 1635 zegt, *nu de Herberge de Moriaan en 't huis van den Heer Wits op de Plaats*. En zoo wy niet en missen, heeft het grootste gedeelte in latere tyd toegekomen den hoog Ed. gebooren Heer *Gothard van Ginkel*, Vryheer van Amerongen, namaals Grave van Athlone, en Baron van Agrim, Veldmaarschalk van de Legers der Vereenigde Nederlanden, overleden den 11 Februari 1703; werdende jegenwoordig bewoont by den Heere Mr. *Adriaan-Pieter Hiniosa*, President van den voorz. Hove.

't Huis van *Van der Nieuburg*.

Niet verre van daar zag men wel eer aan de noordzyde van de Plaats, dat over oude huis, 't geen de overleveringen medebrenge, dat geweest zoude zyn het jagthuis der eerste Graaven van Holland, 't geen op de meergemelde kaart voorkomt onder No. 59., en aldaar genoemd werd, *het huys van Persyn President tot Utrecht*. Dees was Mr. *Hippolytus van Persyn*, een man van eer' en aanzien, eerst Raad in den Hove van Holland, daarna President van den Hove van Vriesland

't Huis van *Persyn*, President te Utrecht, naderhand bekend met den naam

XXXX 2

(b) Deze Heer wierd den 10 Maart 1620. van zyn Raads-ampt verlaten; de rede en oorzaak waaromme, zie Resolutien van Holland van den 21. Februarii 5 en 20 Maart van 't gem. jaar.

(c) Dat de Heer van *Yffelstein* in 1443; zyne huizinge in den Hage hadde, blykt uit een notable acte, geregistreert in het IX. Memoriaalboek van den Griffier *Röse fol. 24.* alwaar onder anderen gevonden werden deze woorden: „ Niettemin „ om ymmer die zoene te helpen onderhouden, seyt die *Heere van Yffelstein*, voirt; „ dat hy woenachtich is in den Hage en heeft dair huys en huysgesinne, en wes „ men bevinden sal ten minste quete van den Lande in alsoo verre, als dat dragen „ mach, falsy gaerne doen gelyken andere voer him en voir syne huisgesinne alsoo „ lange als hy in den Hage woint.

van de
herberg
de
Zwaan.

land tot Leeuwaarden, en eindelyk van het Hof van Utrecht, alwaar hy in den jaare 1568 overleed. In den jaare 1566, tyd der bekende en onbezonne beeldstorming, vond hy zig in den Hage, en moest dat woefte werk met eigen' oogen aanschouwen, gelyk wy tzyner plaatze vermeld hebben. Van dit huis, dat een oud leen van Arkel is, ware veel te melden, dog men zou ligt oordeelen dat wy ons met te veel kleinigheden ophouden. Des zullen wy alleen kortelyk gewagen, dat in den jaare 1436 daar mede verlyd wierd eenen *Wouter-Jan Baleyans zoone*; dat het daarna gewandelt hebbende door verscheide handen, in den jaare 1461 daar mede wierd verlyd Heer *Lodewyk van Treslong*, in 1497 Mr. *Jacob Gout*, en in 1537 *Jan Hendricksz*, by wiens overlyden het in den jaare 1541 verslierf op zynen zoon de gedagte Mr. *Hypolitus Persyn*, en by afsterven van dezen in 1568, weder op zynen zoon *Johan Persyn*. Deze verkofst het in 1582 aan *Hendrik Michielsz*, een Waard, zedert welken tyd het zynen luister, van door luiden van aanzien bewoont te werden, verloor. Een andere omstandigheid dit huis betreffende, is, dat het van ouds by zekere namen is bekend geweest, dewyl men vind, dat het in den jaare 1459 den naam droeg van *St. Joris*, in 1523 *den Draak*, en na 1582 *de oude Zwaan*, welke (*d*) naam daar aan gebleven is, tot dat het in 't einde der voorleede eeuw, ten gronde toe afgebroken, en op deszelfs breed erf twee goede en zinnelyke huizen gebouwt zyn.

't Huis
van *Ma-*
ria Vof-
sen.

Aan de overzyde van de Plaats, byna regt over het vooren beschreven huis was in 1570 bekend het huis van *Maria Vossen*, op de kaart aangewezen met No. 71. 't geen Math. van der Hoeve, op 't jaar 1635 zegt nu te zyn *Hulshout*, *Gorkum* en andere huizingen daar agter aan. Waaruit men moet besluiten, dat het voorheen al een groot en aanzienlyk gebouw moet zyn geweest, 't geen naderhand in verscheide perceelen is verdeelt geworden.

't Huis
van de
Vrouw
van *Hel-*
mont.

Van geen minder aanzien was het huis van de Vrouwe van *Helmont*, staande in 't begin van 't Westeinde op den noord-hoek van de Jan Hendrikstraat, op de kaart aangewezen No. 55. en in den jaare 1627 en vervolgens bezeten by Mr. *Cornelis Nobelaar*. In laater tyd is van dit huis eigenaar geweest de Heer Mr. *Quintyn van Stryen*, Raad in den Rade en Leenhove van Brabant &c. wiens weduwe tans daar van nog bezitster zynde, het zelve in den voorleden jaare van vooren na de hedendaagsche bouwyze heeft laten opçieren, waar door het nu teenemaal van zyne oude gestalte ontbloot is.

Nu van
Mevr.
van
Stryen.

't Huis
van de
Heervan
Assen-
delft.

Onder alle de Adelyke huizen, die 'er van oude tyden nog in wesen zyn, is geen van de minsten het huis van de Heeren van *Assendelft*, staande en gelegen aan de zuid-zyde van het West-einde, tegen over het jegenwoordige Wees-huis, op de kaart aangetekent N. 51. dog wanneer en by wien het zelve eigentlyk gestigt zy, hebben wy tot nog toe niet kunnen ontdekken. Goudhoeven (*e*) stelt, dat dit huis voor 't meerendeel is gedaan timmeren ontrent den jaare 1520 by Heer *Gerrit van Assendelft*, Ridder, eerste Præsiderende Raad in den Hove van Holland, en voegt 'er by, dat het in zynen tyd vermeer-

(*d*) Zie M. van der Houve *ter aangehaalde plaatze* en ook 't geen wy hier vooren pag. 2 en 72. aangaande dit huis hebben aangetekent. (*e*) pag. 97.

meerdert en verbetert is door Jonkheer *Gerrit Heer van Assendelft*, ongehuwt overleden A°. 1617. Maar wy zouden in tegendeel van gevoelen wezen, dat men den eersten aanleg en stigtinge van 't zelve huis aan eerder en vroeger Heeren moet toefchryven, waar toe ons aanleidinge heeft gegeven, eerftelyk; dat wy vinden, dat *Gerrit van Assendelft*, Grootvader van den voorn. Præfident, al in den jaare 1469. Raad in den Hage is geweest (*f*), en vervolgens zyne wooninge aldaar heeft gehad, zynde overleden den 9. October 1486 (*g*). Dat ook zyn zoon *Claas van Assendelft*, vader van den zelve Præfident, in den jaare 1501. in den Hage zynde gefturven, aldaar in de groote kerk in de kapelle van Assendelft is begraven, nalatende zyne huisvrouwe *Alyt van Kysboek*, Vrouwe van Assendelft, die in den jaare 1505 van 't voorfz. huis bezitster is geweest, als blykt uit zekerer kusting-brief van den 31 October 1505 ten behoeve van de Huys-zitten-armen alhier, specialyk gevestigd op een huys staande in 't Westende, belegen aan de Noortzyde de Vrouwe van Assendelft. In den jaare 1619 wierd by resolutie van de Staten van Zeeland van den 8 Maart deszelve jaars met dit huis verlyd Vrouwe *Anna*, Vrouw tot Assendelft, weduwe wylen Heer *Gerrit van Renesse*, Heer van der Aa, by doode van haaren broeder Heere *Gerrit*, Heer tot Assendelft, haar aanbesturven. Naderhand is van dit huis eigenaar geweest de hoog Edele gebooren Heer *George Frederik de Renesse*, Baron van Elderen, Heere van Assendelft, die het in den jaare 1677 verkogt aan Don *Emanuel Francisco de Lyra*, in dien tyd Envoye Extraordinaris van den Koning van Spanje aan dezen Staat, zedert welken tyd de Afgezanten van dien Monarch daarin hun verblyf hebben gehouden. In den voormuur vertoont zig het wapen van Spanje, ten bewyze, dat het aan die kroon eigen is, weshalven het daarom ook den naam bekomen heeft van het HOF VAN SPANJE. En wy zyn berigt, dat het tans nog te boek staat op den naam van den zelve Don Emanuel Francisco de Lyra. Ontrent dit huis is zeer aanmerkenswaardig, dat het zelve, gelegen midden in den Lande van Holland, en zulks als onder de bescherminge van den Graaf, egter aan den Abt van 't klooster van de Lieve Vrouwe te Middelburg is opgedragen en van hem te leen gehouden wierd, gelyk het zelve nog in den jaare 1678 van de Staten van Zeeland als representanten van de gemelde Abdye verheft is geworden, waar van de Leen brief hier agter te vinden is onder de letter BBB.

Dit huis is een van de grootste en aanzienelykste gebouwen van den Hage, hebbende de grond of erve zig eertyds uitgestrekt tot aan de Assendelft-straat, welke van 't zelve huis haare benaminge heeft gekregen, en tot nog toe behouden (*b*). Het is wyders niét alleen

Xxxx 3

van

(*f*) Goudhoeven, pag. 105. S. v. Leeuwen Bat. Illust. pag. 1470.

(*g*) S. v. Leeuwen, pag. 854.

(*b*) Jacob van der Does in zyne Beschryvinge van 's Gravenhage pag. 93. geuigt hier van aldus.

Dog eer wy onse voet uyt het Westeynde setten,
 Zo kan den Leser op den Assendelft-straat letten,
 En zien verwonderend' nu schoone huysen staan,
 Daar hy voor weynig tyd het vee nog had zien gaan.

Wanneer en by wien gestigt.

Behoort aan de Afgezanten van Spanje.

Is te leen roerig van de Abdy van Middelburch.

van een grooten ontreck, ten aanzien van de huizinge, maar daar aan is ook in latere tyden gevoegt een zeer aanmerkelyk gebouw, waar in de Goddiensf naar de plegtigheden van de Roomfche Kerke, zeer opentlyk en in de Nederduitsche taale werd geoeffent, fchoon de Gezanten van Spanje die taale nooit (mag men wel zeggen) verftaan: en waar toe dierhalven altoos een groote vergaderinge van Roomfch-gezinden toevloeit. Maar boven dien heeft het zelve huis eenen zoo uitgeftekten tuin, die eenen uitgang heeft in de ftraat genaamt *de Laan*, dat die, buiten dien van het zoo genaamde *Oude-Hof* in het Noorteinde, voor geen en anderen in den Hage te wyken heeft, 't geen eene byzondere lugtigheid en vermakelykheid aan het zelve huis verfchaft, welke nog mede werd opgeluiftert door een fontein in 't midden van den tuin geplaatft, werwaarts het water van boven den huize afvloeiende, weder tot een goede hoogte werd opgeworpen. De breedte van het erf aan het Westeinde, en de grootte van den tuin, zyn zoo aanmerkelyk, dat 'er alhier byna geen wedergade van is: en zulks daarop zoude kunnen werden gebouwt een van de pragtigfte paleizen die men in defe Landen zoude vinden.

't Huis
van den
Heer
van
Sprang.

Nog een ander oud adelyk gebouw zag men in den meergemelden jaare 1570 aan de noordzyde van het Westeinde, niet verre van de Vleerfteeg, op de kaart onder N°. 65. bekennt met den naam van 't huis van den *Heer van Sprang*. Wie daar van fligter zy geweest, hebben wy niet kunnen opspuren; dog zeker is 't dat het zelve in den jaare 1565 (i) in eigendom bezeten en bewoont wierd by den Heere Mr. *Jacob van der Duyn*, Heer van Sprange, al in 1553 ter dagvaart befchreven onder de Edelen van Holland. Naderhand is het gekomen aan Jonkheer *Philips de la Torre*, Heer van Valkenisse, uit Brabant, en na zyn overlyden op Jonkheer *Francois de la Torre*, Heer van Valkenisse, op wiens naam het zelve huis in 1635 nog ten prothocolle aangetekent ftond. Deze Heer was ter zelve tyd ook bezitter van 't huis te Tol tot Koudekerk. Het voorfz. huis, 't geen van eene groote uitgeftektheid was, is zedert zodanig verandert en in verfcheide woonhuizen verdeelt, dat 'er tans weinig of niets meer van te vinden is.

Nader-
hand
van den
Heer
van
Valkenisse.

In de Nobelftraat vond men ter zelve tyd ook twee adelyke huizen, waar van het eerfte, fttaande aan de noordzyde, uitwyzens de meergemelde kaart N°. 66, den naam droeg van het huis van den *Heer van Bronkborft*. Of deze nu geweest zy Mr. *Dirk van Bronkborft*, in 1573. Raad ordinaris in den Hove van Holland, derven wy met zekerheid niet ter nederftellen, om dat hy by S. van Leeuwen (k) in 't geflagt Register der Bronkhorften niet vermeld werd. Op 't Quohier over den jaare 1627 en eenige volgende staat dit huis met het *huis van Splinter* aan gefchreven op den naam van *Andries van*

't Huis
van den
Heer
van
*Bronk-
borft*.

(i) Dit blykt uit een acte van borgtogt, gedagte kent den 3. Maart 1565, waarby Heer *Jacob van der Duyn*, Heere van Sprange, zig conftitueert waarborge voor Jan Claesz van Alphen, en tot zekerheid verbind, zyn huys en erve daar, hy inwoont, in 't Westeynde van den Hage, belent ten oosten de weduwe van, . . . , weft de Reftor van den Hage, zuyt de Heereftreet en noort St. Agnie, ten Susterhuys, enz.

(k) *Bat. Illuftr. pag. 894.*

van *Bronkhorst*, nu (1631) den *Heer van Vliet*, ongetwyffelt Jonkheer *Willem van Bronkhorst*, *Heer van Vliet*, die in 1635 ook bezitter was van 't huis te *Boukhorst* te Noortwykerhout by 't dorp van Voorhout (1) 't geen tans niet meer in wezen is. Uit de begrooting van de verpondinge (bedragende volgens het gemelde Quohier de zomme van 86 guld 16 stuiv.) is te besluiten, dat het voorfz. huis een zeer groot en aanzienlyk gebouw moet zyn geweest, 't geen in latere tyden is gefepareert en in twee huizen verdeelt geworden. Tans werd het oudste gedeelte in eigendom bezeten by den Heer Mr. *Arnoldus de Sterke*, Advocaat voor den Hove van Justitie, die het zelve in den jaare 1727 heeft laten vertimmeren en na den hedendaagze bouwwyze verçieren, zulks dat het nu t'eenemaal zyne voorige gedaante heeft verlooren. Het andere gedeelte, 't geen zyn oude gestalte nog eenigzints heeft behouden, werd jegenswoordig bewoont by den Auditeur *Johan-Bernhart de la Faille*.

Het tweede, gelegen aan dezelve zyde, aangewezen op de kaart met No. 68, was het huis van den Heer en Mr. *Dammus van Drogen-dyk*, door Koning *Philips den II.* by brieve van den 19 October 1554 tot extraordinaris en in 1559 tot ordinaris Raad in den Hove van Holland aangestelt, overleden den 22 September 1560. In 1627 was daar van eigenaar de Heere van Schagen, Vryheer van *Goudriaan*, enz. wiens wapen nevens dat van zyne Vrouw men nog heden in den voorgevel ziet. In den jaare 1688 is dit huis in tweeën gesplift, werdende het eene gedeelte tans by den Heer *Jan van Hoornbeek*, Schepen dezer stede, en het ander by Mevrouw weduwe wylen den Heer en Mr. *Iman Cau*, in zyn leven Raad ordinaris wegens Zee-land in den Hove Provinciaal.

Van veel vroeger stigting is het huis van den *Heer van Baartwyk*, staande in de oude Mollstraat op den hoek van 't Gasthuis-steegje, op de kaart aangetekent No. 61. By wien en wanneer het zelve gebouwt zy, is ter onzer kennis niet gekomen, dog de uiterlyke gestalte, de dikke en zwaare muuren, het hooge toorentie en andere tekenen geven genoeg te kennen, dat het in de twee voorgaande eeuwen niet en is gestigt. 't Was ook voorheen van veel grooter uitgestrektheid, zynde (zoo wy onderregt werden) in den jaare 1677 in tweeën geschieden, en als toen gekomen in handen van particulieren. Om den jaare 1570 was daarvan bezitter de Heere en Mr. *Cornelis de Jonge*, Heer van Baartwyk, Rekenmeester van Holland. Deze week in den jaare 1572 na Utrecht, alwaar hy in 1578 stierf. In 1627 stond het op 't meergem. Quohier ten naame van de weduwe van den Heer van Baartwyk.

Aan de oostzyde van 't Noordeinde regt over den ingang van de Molenstraat verthoont zig het huis, wel eer gebouwt door Jonkheere *Orto van Egmont*, *Heer van Kenenburg*, een Heer in de geschiedschriften onzer Vaderlandsche zaaken der zestiende eeuw zeer vermaart. Hy wierd in den jaare 1555. door Koning *Philips den II.* te Brussel Ridder geslagen, en was een der zamen verbondene Edelen (m), die het bekende request in den jaare 1566 ondertekenden en

In 1631 den Heer van Vliet.

By wien het tans bezeten en bewoont werd.

't Huis van den Heer van Drogen-dyk.

Naderhandt Heer van Goudriaan.

Wie tans daar van bewoonders zyn 't Huis van den Heer van Baartwyk.

't Huis van den Heer van Kenenburg.

(1) Math. van der Houve, *Handv. Chron.* pag. 133.

(m) S. v. Leeuwen. *Bat. Illustr.* pag. 768. Goudhoeven, pag. *mibi* 628.

Daarna
den
Heer
van *Cabau*.

Nu den
Heer
van *Voskol*.

't Huis
van den
Heer
van
Brandwyk, nu
genaamt
het *oude Hof*.

By wien
ge-
bouwt
en van
tyd tot
tyd be-
zeten.
By de
Staaten
van Hol-
land in
1595 ge-
kocht.

en aan Vrouwe *Margareta van Parma*, Gouvernante der Nederlanden binnen Brussel overgaven. Als Lid der Ridderfchap en Edelen heeft hy zedert den jaare 1543 tot aan zynen dood, die in 1585 voorviel, de Staatze Vergaderingen den meesten tyd bygewoont. Goudhoeven zegt (n), dat hy ook is geweest Register-meester van Holland. In 1627 en vervolgens was van dit huis eigenaar de *Heer van Cabau*. Tans werd het bezeten by den Heer en Mr. *Cornelis van Aerssen*, Heere van Hoogerheide, Voshol, enz., die het zelve in den jaare 1722. hebbende gekocht, den voorgevel zoo met opschuiframen als anderzints na de hedendaagze wyze heeft laten opciëren. Het is een zeer fraai en aanzienlyk gebouw, aan de gemeene straat van een groote breedte en van binnen met verscheide voortreffelyke kamers en vertrekken voorzien. De hegtheid en uiterlyke gestalte doen jengenswoordig nog genoeg zien dat het van geene overgroote oudheid is. Niettemin is het zeker dat het zelve al voor den jaare 1570 is gestigt, nadien dit huis op de meergemelde kaart onder No. 53. aange-
wezen staat.

Het Noordeinde een weinig verder intredende, ontmoet men aan de westzyde dat overheerlyk en pragtiggebouw, tans bekend met den naam van 't *Oude Hof*, waar van in den jaare 1533 de eerste grondslag is gelegd door *Willem Goudt*, (o) Ontfanger Generaal van Holland, na wiens dood het zelve gekomen is aan den Heer *Laurens van Bronkhorst* en daarna aan den Heer en Mr. *Quintyn Weitsen*, Ambagtsbeer van Brandwyk, Raad ordinaris in den Hove van Holland, waar door dit huis den naam bequaam van 't *huis van Brandwyk*, met welken naam het ook op de meer aangehaalde kaart onder No. 60. aangetekent staat. Na 't afsterven van den gemelden Heer zyn daar van eigenaars geworden *Jacob Weitsen*, Heer van Brandwyk en *Pieter Persyn*, als in huwelyk hebbende *Maria Weitsen*, uit kragte van zeker contract tusschen Juffr. *Adriana Persyn* des voorfz Brandwyks moeder en den voorn. *Pieter Persyn* gemaakt den 16 Augusti 1566. Van deze (p) kogten het de Staaten van Holland in den jaare 1595 voor de zomme van 14200. guld., na dat de gemelde Staten het huis alvoorens eenige jaare ten behoeve en tot inwooninge van de Princes *Louise de Coligny*, weduwe wylen Prins *Willem den eersten*, en haaren jongen zoon Prins *Frederik-Hendrik* (q) in huur hadden gehouden.

Ein-

(n) Pag. 186. in 't Geslagt-register van *Merestein*.

(o) Hy had in 1516 zyn huis op de Vyverberg, uitwyzens de acte van protest van de H. Geeltmeesters, hier vooren pag. 568. gedrukt; in welke en ook nog in eenige andere actens hy getitelt werd Rentmeester Generaal van Noortholland.

(p) Hoe deze handeling en koop zig heeft toegedragen, zie Resolutien van Holland van den 11, 21, 24 en 27. Januarii 1595.

(q) Ingevolge van de resolutie van den 18. Januarii 1591., waar van wy de woorden, om eenig omstandigheden in dezelve vervat, alhier zullen uitschryven: „ Alfoo syne Excellentie de Staten van Holland heeft doen voorhouden en „ verfoeken, dat gemerkt de Princesse van Oranje langen tyd aenghouden heeft, „ om met het jongen Heerken haeren zoon alhier in den Hage te mogen komen „ resideren, door dien zyl. in Zeeland niet wel aerden kunnen, dezelve ver- „ gunt soude mogen werden de bewoninge van de geheele *buysinge van Brand- „ wyk*, tot laste van den Lande, soo veel de huure aangaat, doordien hare Exel- „ lentie in Zeeland egeene lasten van huyre heeft gedragen, hebben de Staten, in
aan-

HET OUDE HOF.

K. Bonté del. J. van Praag sculp.

Eindelyk is het geraakt in handen van den laatstgemelden Prins, die het zelve heeft herbouwt en gebragt in dien heerlyken stand, waar in men 't heden nog beschouwt. Dit huis is een, ja mag men wel zeggen, het schoonste van alle de huizen, die in den Hage gezien werden, en werd met regt genoemd een HOF, niet alleen om deszelfs wyde uitgetrektheid, grootsheid en sierlykheid van 't gebouw, maar ook wel inzonderheid, om dat het by veele gelegenheden heeft verstrekt tot een verblyf van Koningen, Princen en Vorsten (r). Jegenwoordig bezit het zyne Koninglyke Majesteit van Pruisen. Indien wy dit zoo heerlyk gebouw in alle zyne deelen zouden willen beschryven, verre zoude onze pen te kort schieten, en derhalven zullen wy hier gebruiken de woorden van den Heer Jacob van der Does, in zyne beschryvinge van 's Graven-Hage, die het zelve in dezer voegen afmaalt.

Naderhand gekomen aan Prins Frederik-Hendrik.

Hoedanigheid van 't gebouw.

Treedt nu een weynig voort, en daedlyk zult gy komen
Aen 't Oude Hof, een werk daer acht op dient genomen:
Een Koninglyk Paleys en die 't met oordeel wil
Doorzien, die blyv' voor 't minst een uur of twee hier stil
Het is een oudt stuk werks, dat eertyds is gebouwen
Van Carels Thesaurier (s), die hier zich pleeg t'onthouwen:
Wanneer hy in den Haegh quam soeken zyn vermaeck,
Of dat hem hier ter plaets d'êe komen 's Keizers faeck.
Daerna is d'eygendom aen Brandtwyks huys gekomen,
Dat heeft hier voor een tydt syn wooning ingenomen:
Dog eyndelyk foo is 't geraekt in *Fredricks* hand,
Die het gebracht heeft in foo heerlyken standt.

Yyyy

Die

, aansieninge van de gelegentheyt der sacket van de Princesse voort. en het ver-
, soek van syne Excellentie, bewilligt en geaccordeert, dat hare Excellentie met
, haren zoon en familie in de voorn. huysinge van *Brandwyk* zal werden ontfangen
, en geaccommodeert, en dat de huys daer af by 't gemeene Land gedragen sal
, werden, die by den Grave van Hohenloo daer af is gemaekt, die te vrede is daer
, van afstand te doen, door dien egeene andere huysinge in den Hage voor haere
, Excellentie aengenaem nochte bequaem bevonden is voor hare hofhoudinge.

(q) De Koning van Bohemen. De Koninginnen van Vrankryk en Engeland.
Louisa-Henrietta van Nassau, oudste dogter van Prins *Frederik-Hendrik*, is op dit Hof met den Keurvorst van Brandenburg, *Frederik-Willem*, om zyne dappere daaden bygenaamt de *Groote*, op den 7. December 1646 zeer pragtig getrouwt.
Amelia, Gravinne van *Solms-Braunsfeld*, weduwe van Prins *Frederik-Hendrik* van Oranje, heeft daarop haar hof gehouden en in 't laatst van den jaare 1675 haare dagen geëindigt. In 't jaar 1703 heeft de jegenwoordig regerende Keizer *Karel de III.* als toen Koning van Spanje, wanneer hy in 't begin van Januarii des volgende jaars van hier zoude oversteken om bezit van dat Ryk te nemen, voor eenigen tyd zyn verblyf gehouden. Ook heet de overleden Koning van Pruisen, *Frederik de derde*, Keurvorst van Brandenburg, aan wien dit huis na 't afsterven van Koning *Willem den derden* was opgekomen, verscheide malen zyn verblyf genomen, als mede zyn zoon *Frederik-Willem*, jegenwoordig regerende Koning van Pruisen en Keurvorst van Brandenburg, alhoewel niet in 't openbaar. *George-Lodewyk*, Koning van Groot-Brittannie en Keurvorst van Hanover, heeft in September van den jaare 1714. met zynen zoon den Prins van Wallis, tans Koning van Groot-Brittannie, voor eenige dagen aldaar zyn verblyf gehad. enz.

(r) Hierin mist de bovengem. Schryver, 't geen hy ook zelf agter zyne beschryvinge aanmerkt.

Die heeft het foo herbouwt, foo prachtig op doen halen,
 Sôo heereylyk verciert met Koninglyke Zalen,
 En alle kost'lykheyt, dat het nu hedendaeg
 Ver is het allerschoonst gebouw van onsen Haeg.
 Hier hebben Coningen en Coninglyke Vrouwen,
 Dewyl sy in den Haeg geweest syn haer onthouwen:
 Hier is *Louisa*, tot een Keurvorstin en Vrouw
 Van Brandenburg gemaekt door een gewenschte trouw.

Groote
 en fraaje
 tuin.

Het voorfz Hof heeft agter zig een zeer grooten en schoonen tuin, welkers wedergade in den Hage niet gevonden werd, uitstreckende tot aan de west en noord-cingel, en ten oosten en zuiden loopende agter de huizen, die in 't Noordeinde en Molenstraat uitkomen. Voorheen was hy de weide van 't St. Nicolaas Gasthuis alhier, welke weide, ter groote van vier mergen en een hondert en 42. roeden, Prins *Frederik-Hendrik* in den jaare 1609 voor zyne vrouw moeder van de Gasthuismeefters van 't voorfz Gasthuis heeft gekogt voor de zomme van 4800 gulden. In dezen tuin plagten veel luden van aanzien des zomers na den middag of tegens den avond het vermaak te nemen met wandelen, om onder de schaduwe van de boomen eene frisse en verkoelende lugt te scheppen.

't Huis
 van den
 Heervan
Uitwyk.

Aan de oostzyde van de evengem. straat, regt over het vooren beschreven huis van Brandwyk, zag men in 1570, op de kaart No. 69 aangewezen, het huis van den Heere en Mr. *Cornelis van Uitwyk*, Raad en Procureur Generaal van Holland, 't geen in 1627. toebehoorde *Maarten Rosa*, Griffier van den Hogen Rade, in 1631. overleden. Iegenswoordig (zoo wy niet en missen) is daar van eigenaar *de Graaf van Wassenaar*, werdende het eene gedeelte bewoont by den Heer *Philip-Jacob van Borsselen van der Hooge*, Gedeputeerde ter Vergadering van haar Hoog Mogende, en het ander gedeelte by den Heer en Mr. *Albert Fabricius*, Secretaris van haar Ed. Groot Mog.

't Huis
 van den
 Heere
 van *Bre-
 derode*.

Behalven deze vooren beschreven huizen, in de meergemelde kaart vermeldt, was nog vermaart het huis van Heere *Reinout van Brederode*, Heer van Vianen en ter Ameyde, Burg-grave van Utrecht, &c. overleden in den jaare 1473, staande aan de noordzyde van de Spuisstraat, niet verre van de St. Pieters-straat, nu gemeenlyk genaamt het Gortstraatje. Op dat huis deed Heer *Frank van Borsselen*, Graaf van Oostervant, laatsie Gemaal van Vrouwe *Jacoba*, en Houtvester van 't Haarlemmerhout in den jaare 1459. aanspraak, 't geen hem eindelyk (na veele en verscheide proceduuren daar over gehouden) by sententie van den Hove van Holland van den 28. April 1460 (s) *wierd toegetaxeert en an geprisen voor de somme van negen hondert Keurvorstelyke guldens*; waar door het doorgaans by de Schryvers te boek staat met den naam van 't huis van den Grave van Oostervant. In de bekende tweespalt tusschen de Hoekschen en Kabel-

Daarna
 van den
 Grave
 van *Oo-
 stervant*.

(s) Geregistreert in 't Memoriaal- en Sententie-boek, gequot. F. fol. 196-
 verso.

HUIS VAN PRINS MAURITS VAN NASSAU

R. Bouts fecit. C. van Praet del.

beljaauwfchen alhier in den jaare 1479 ontftaan, waarvan wy hier vooren onder de befchryving van 't huis van den Graave van Egmont hebben gewaagt, wierd dit huis door *Ryer van Broekhuifen* ingenomen, die mede zynen wimpel aldaar ter venfteren dede uitfteken (v). Wie zedert de dood van den Grave van Ooftervant, welke in 1470 voorviel, daar van bezitters zyn geweest, tot dat het gekomen is aan den *Heere van Mathenefse*, met welken naam het tans nog bekend is, is ter onzer kenniffe niet gekomen. Dit huis was in zynen tyd een van de grootfte, fraaifte, en aanzienlykfte huizen, die in den Hage gevonden wierden, dog is in laater tyd, gelyk veele andere, gefepareert en in verfcheide huizen verdeelt geworden, waar van het eene jegenwoordig nog in wezen, bewoont werd by den Heer en Mr. *Abraham Vroyk*, Procureur voor beide de Hoven van Justitie. Het hooge vierkantig toorentje, 't geen op 't agterfte gedeelte ruft, vertoont niet alleen een groote oudheid, maar verftrekt ook tot bewys, dat dit huis met het huis van Mevrouw de weduwe wylen den Heer en Mr. *Pieter de Bye*, 't geen ten oosten is gelegen, waarop een gelyk toorentje van dezelve hoogte en gefalteftaat, voorheen een gebouw en in de tyden der Hoekfche en Kabeljaauwfche oneenigheden van geen klein tegenweer is geweest. Boven de deuren van de ftallinge, fttaande aan de ooftzyde van het zoo evengem. Gortftraatie, ziet men nog het wapen van Mathenes, ten blyke dat deze ftallinge eertyds aan het voorfz huis heeft behoort.

En eindelijk van den Heere van *Mathenefse*.

Onder de nieuwe gebouwen, waar mede 's Gravenhage heden ten daage praalt, munt wel inzonderheid uit het pragtig Paleis, door *Maurits Prins van Nassau*, in zyn leven Gouverneur van Brazil, vervolgens Stadhouder van 't Vorftendom Cleve en Graaffchap Mark, en Veldmarfchalk ten dienfte der Vereenigde Nederlanden, ontrent den jaare 1640, na dat hy uit zyn Gouvernement weder hier te Lande was gekomen, gefigt. De bouwmeester van dit voortreffelyk ftuk werks was *Jacob van Kampen*, Heer van Rambroek, vermaard Schilder en beroemt Architeft (w), gelyk afte nemen is uit de bouwing van dat onvergelyk Raadhuis der Stad *Amsterdam*, welters wedergade men in gansch Europa niet en vind, waarin deze groote Meester nevens *Daniel Stalpert*, volgens getuigenis van *Commelin* (x), hun vliegend verftand, en fchandere herftlenen zodanig hebben doen blyken, dat de lof en eere, die hen 'er van toekomt, nooit de vergeting zal overgelevert worden. Het voorfz Paleis is gelegen ten oosten het Hof, zoo als men de uiterfte poort uitkomt, en zulks ter plaatze of daar ontrent (voor zoo verre men kan na-

Y y y y 2 gaan)

't Huis van Prins *Maurits van Nassau*.

Door wien ge-
bouwt.

Waar
gelegen
is.

(v) Goudhoeven verhaalt pag. 519. dat, als de Stadhouder Heer *Wolfert van der Veere* met al fyn volk in den Hage quam, „ de Heer van Montfoort zyn lof „ gys nam in 't huis van Egmont en ftak daer zyn wimpel uit, Heer *Reyer van Broekhuifen* gink in 't huis van den Grave van Ooftervant, 't welk Heer *Reinolt van Brederode* toe te behooren plach, fttaande in de Spuyftract, en behoort nu „ toe den Heer van Mathenes.

(w) Arn. Houbraken, groot *Schouwv. der Nederl. Konftfch. III. deel*, pag. 380.

(x) *Befchr. der Stad Amsterdam IV. boek*, pag. 255.

Gefalte
van 't
huis zoo
van bui-
ten als
binnen.

gaan) daar in vroege tyden gestaan heeft het oude *Duifhuis*, waar van in 't bekende Handvest (*y*), door Hertog *Aalbert* in den jaare 1370 aan den Hage verleent, vermeld word. Het gebouw is vierkant, en heeft van vooren eene ope plaats, met een muur omvangen en een zwaare steene poort tot den opgang; van agteren springt het in de vyver van 't Hof, ten oosten loopt de zoo genaamde Korte Vyverberg, en ten westen de Hof-gragt, zulks dat men 't van alle kanten kan beschouwen. De voorgevel, die meest van graauwen arduinstein is opgemetzelt, is verligt met 13 en de zuid-muuren ieder met twaalf opschuif-ramen, te weten 6 in de tweede en 6 in de derde verdieping, elk staande tusschen twee platte pilasters van den zelve steen, na de Jonische orde, bedekt met eene groote breede lyst, die het gebouw sluit en van alle kanten omringt. In 't frontespies ziet men het wapen van den Prins. De agtergevel is op gelyke wyze gestelt, behalven dat 'er maar tien ligten zyn, en dat het frontespies verciert is met een Indiaansch gevegt, daar de Prins, zoo men verhaalt, zelf zoude hebben by geweest, zeer konstig in steen uitgehouwen. En dewyl dit gevaarte op zeer zwaar gemetzelde kelders boogs gewyze rust, gaat men het huis van vooren op met wederzydse steene trappen. Van binnen is het met twee groote zaalen, verscheide ruime kamers en schoone vertrekken voorzien, waar van 'er een voor den brand beschildert was met de raarste vogels, die in West-Indie gezien werden. De trappen (zoo wy onderregt worden) waren van Bazilien en de vloer van de benedenzaal van nooteboome hout, zeer konstig ingelegt; verders was het huis met fraaie schilderyen en andere kostelyke cieraadzien zodanig verrykt, dat, zoo men zegt, deze opbouw den Prins meer dan zes tonnen gouds gekost heeft. Immers het is zeker, dat die Vorst door deze en diergelyke geld-spillinge (als onder anderen ook te Cleve) zynen boedel merkelyk bezwaart heeft, in zoo verre, dat dit huis na zyne dood gevallen is in handen van particulieren.

Is in
1704
afge-
brant en
daarna
weder
opge-
timmerd.

Dit zoo heerlyk gebouw raakte in den jaare 1704 den 22 Decem-ber des avonds tusschen 10 en 11 uren, door ongeluk, of, zoo andere willen, door onvoorzigtigheid in den brand, en wierd, niet tegenstaande alle aangewende moeite tot behouding, door de vlam, die door een sterke noordoosten wind wierd angeblazen, zodanig verteert, dat 'er niets dan de bloote muuren en kelders overig bleven. Het houtwerk was wegens deszelfs hardigheid onuitblusbaar, en smeulde nog wel 2 of 3 dagen daarna. De Staten, om deze schade te vergoeden bewilligden ten verzoeke van de eigenaars eene loterye, waar van een gedeelte is getrokken. Ondertusschen wierd het gebouw herstelt, en verrees vervolgens weder uit zyne asche in die gestalte, als de hier nevens gevoegde aftekeninge vertoont. De Staaten hebben dit huis al enige jaaren in huur gehouden, voornamentlyk om de Afgezanten van gekroonde Hoofden en andere Mogentheden, na hunne publieke en solenneele intrede, op de daar toe gezette dagen op 't pragtigste aldaar te onthaalen.

Werd
by de
Staten
in huur
gehouden.

't Huis
van de

Eindelyk zullen wy voor 't laatste alhier nog byvoegen het huis, toebehoorende aan de Geoctroyeerde *Oost-Indische Compagnie* dezer Lan-

(*y*) Hier vooren pag. 71. gedrukt.

Landen, staande in de firaat genaamt *Blyenburg*, dienende tot verblyf van die Heeren Bewinthebberer, die of herwaarts ten dienfte derzelve Compagnie gezonden werden, of anderzints alhier zig ophouden, en byzonderlyk werd aldaar jaarlyks gehouden de Vergadering, welke men noemt *de halve zeventienen*; in welke gelezen en overwogen werden de brieven en andere bescheiden in der tyd jongst uit Indie gekomen, en veele andere zaaken, gebragt in staat, om in de Algemeene Vergaderinge der *Zeventienen*, die gehouden werd in de onderfcheidene steden, alwaar kamers van dezelve Maatschappye refideren, voorgedragen en daarop besluit genomen te werden. Tot dat einde plegen Heeren Bewinthebberer een huis te huuren, en volgens berigt ons deswegens gegeven, hebben dezelve lang in huure gehad het huis van den beroemden Heere *Johan van Oldenbarnevelt*, tans eigen aan de Vrouwe *Gravinne van Wartenberg*, hier vooren t'zyner plaatze gedagt. Dan nu ontrent 39 jaaren geleden heeft gemelde Compagnie dit huis gekoft, dat aan haar by Decreet van den Hove van Holland geleverd is. Het huis zelfs is wel eer gebouwt door den vermaarden Heere *Coenraad van Beuningen*, Burgemeester der Stad *Amsterdam*, en wegens dezen Staat wigtige Ambafslades en andere aanzienlyke bedieningen bekleed hebbende. Hy verkoos daar toe een zeer afgelege en te dien tyde niet zigtbare, en zelfs eenigzins afzienlyke plaats, als gelegen agter geringe huisjes en gebouwtjes, tuffchen welke men met een fteegje dit huis begaan moest, en boven dien aan 't alleruiterfte van den Hage, dewyl het met zynen tuin uitkomt op de *Princesse-gragt* tegen over de *Koekamp*. 't Huis zelf is niet diep betimmert, maar egter ongemeen groot van beflag en hebbende een groot getal kameren, die een zeer breeden tuin niet alleen geheel bekleeden, maar nog met twee uitgezette armen of vleugelen ten grooten deele op beide de zyden omvatten; en vertoont zig van de tuinzyde als een groot Paleis, niet juist uitmuntende in pragt; maar in een zeer aangenaame en pryswaardige netheid. Alle welke omftandigheden zekeren Digter van dien tyd bewogen daar op te maken, dit, zoo wy meenen, vrolyk en niet onaardig vaarsje.

Door wiengebouwt.

*Het fchoonfte huis van 's Gravenhage,
Der befter kenners zelfs behagen,
Is Beuningens: wat een verdriet?
Waar staat het huis? men ziet het niet.
Maar let op Beuningens myfterie,
Hy houd van ESSE, NON VIDERI,
Dat is zoo veel in myn Latyn,
Als zyn en niet gezien te zyn.
Den Haagh magh ondertuffchen roemen,
In Holland is niet eene stad
Zoo 'k alles met zyn naam magh nocmen,
Met fulken fchoonen achter-gat.*

Zedert dat de Oost-Indifche Compagnie eigenareffe van dit huis geweest is, heeft het gemelde vaarsje zyne zinrykfte toepaffing verlor-

ren. Want die oude of geringe gebouwtjes, die de onzichtbaarheid van het huis veroorzaakten, zyn verdweenen, en het werd tans bezocht over eene ruime *bassecour* of voorplaats, die met een yzeren hek word afgesloten. 't Veertoont zig ook met de breedte van een bequaam en net huis aan het oog van yder een zodanig, dat de beschouwer rede heeft om het daar ter plaatze voor een aanmerkenswaardig gebouw te bezien en na den eigenaar te vragen; schuilende egter al het overige aan alle zyden als nog tusschen menigte van meer of min aanzienlyke huizen, die niet anders aan 't gezigt overlaaten als de muur van het uiterste en agterste gedeelte van den tuin, die tegen de *Princesse-gragt* door de nevensstaande huizen merkelyk versmalt werd, binnen de breedte, die hy heeft aan het huis. De bevindinge, dat men aldaar zelden de klokken, die 't gemeen dienen, kan hooren, heeft den Heeren Bewindhebberen bewogen op het Oranje-huis, staande aan de noordzyde van de tuin, te plaatzen een uurwerk met een slaande klok, 't geen eene aanmerkenswaardige byzonderheid is.

BYLAGEN

EN

BEWYS-STUKKEN.

BYLAGEN

E N

BEWYS-STUKKEN,

In het voorgaande werk aangehaalt, en waar van in het zelve, tot bevestiging en opheldering van verscheide zaaken, gebruik is gemaakt.

A.

Gesbil nopende zekere waterloozinge van een buis in den Hage; en de uitspraak van 't Hof daarop.

Ehoirt by den Hove van Hollant die geschelen gerefen ende hangende tusschen Jan Claisz van Ethen Clager en eyfcher an die een zyde en Jacob Bartoutsz Verweerer an d'andere; zeggende en proponerende die voirsz eyfcher, hoe dat in voirleden tyden after syn huysinge dair hy tegenwoirdelic in wonende is, *te lopen plach die Beeke van den Hage, en welke beke dat t'anderen tyden omme zonderlinge redenen den selven Hove dair toe porrende gestopt is geweest in sulken schyn, als dat die selve beeke hair loip aldair niet meer en heeft, gelyc sy te hebben plach,* Ende hoewel dat na rechten alle huysingen en erven hoeren watertocht en waterlofinge sculdich syn te hebben, soo heeft nochtans beleeft de Verweerer voirsz te beletten, als dat die voirsz eyfcher zyn water niet liden en mach over en deur den erve van den zelve Verweerer *streckende Westwert op na de Beeke van den Hage* voirsz. en mits desen zoo blyft dat water van den voirsz eyfcher staende op syn erve tot zynen groote scade en hinder, Ende dat meer is die voirsz Verwr. heeft vast an 't erve van den voirsz eyfcher doen stellen en maken een heymelycheyt, dair die selve eyfcher en syn huysgesin dagelycx grote stanc by hebben en lyden in zulken schyn, dat hy tot synen goede syn voirsz huysgezinne niet wel gebruyken, noch die vensteren van dien opdoen en mach, en dairvan dat oic die onreynigheyt enough in 't openbaer vallende is, wairomme dat die voirsz eyfcher an den voirsz Hove clachtich gecomen is over den voirsz Verwr. en concludeerde dairomme die selve eyfcher, dat by sententie diffinitive van den voirsz Hove den voirn. Verwr. bedwongen soude wesen him zyn water te lyden over en duer zyn *erve streckende West-wairts op na die Beeke van den Hage* enz.

Wair tegens dat die voirsz Verwr. proponeerde enz.

't Voirsz Hof mit rype deliberatie van rade overgewegen alle 't gundt dat tot dese materie dienende was en zonderlinge behoort heb-

bende dat rapport van den voirfz Commiffariffen, die in deze faeke geordineert zyn geweest, in den name en van wegens myns genaden Heere 's Hertoge van Bourgongie, Grave van Hollant, Zeelant en Vrieslant gefeyt, gewyft en verclaert heeft, zeyt, wyft en verclaert voor recht, dat mit rechte en goede redenen die voirfz Jan Claifz eyffcher him van den voirfz Jacob Bertoutfz en verweerder becroont en beclaegt heeft, condempneert dairomme den zelve verweerer, dat hy gehengen en lyden fal, dat die voirfz eyffcher zyn water fal leyden en zynen loip en cours nemen op en deur fyn erve weltwaerts op ftreckende na die Becke van den Hage, mitsgaders &c. Gedaen xv. dagen in Decembri anno M. CCCC. LXIIIJ. Prefent Gruythuiften, Alcmade, Affendelft, Haekwyn, Eycke en Werwe; ende vuytgesproken op ten xxij. dach van den felven maend van Decembri (a).

B.

Oftrooi voor Mr. Jan van Noortich, om zyn erf en tuin agter zyn buis ftaande in de nieuwe West-ftraat met een muur of flaketzels te mogen verbreedden.

PHILIPS by der gratie Godts Eertshertoge van Oostenryk, Hertoge van Bourgondie, van Lotryk, van Brabant, van Stier, van Carinthie, van Crain, van Limburch en van Luxemburch, van Gelre, Grave van Habsburch, van Vlaenderen, van Tyrol, van Artois, van Bourgongie, Palsgrave en van Henegouwe, Lantgrave van Ellate, Markgrave van Burgau en des Heyligen Rycx, van Hollant, van Zeelant, van Phirt, van Kyburch, van Namen en van Zutphen, Grave, Heere van Vrieslant, van den Windismark, van Portenau, van Salins en van Mechelen, onsen lieven en getruwen *den Luyden van onse Rekeningte Mechelen*, onsen Rent-Meeftter Generael van Hollant en Vrieland *Thomas Beukelaer* faluyt. Wy hebben ontfangen d'oitmoedige Supplicatie van onsen wel geminden Mr. *Jan van Noortich Canonick binnen de Capelle van onsen Hove van den Hage in Holland*, inhoudende hoe de voirfz Suppliant onlancx gecoft heeft een huys in de *nyeu Westftraat aldaer reponderende achter in 't Voorhout*, daer zekere leege erve achter aenleggende es onbetimmert; Ende alsoo de voorfz Suppliant gaerne thimmeren soude, en fyn voorfz erve en thuyt verbreden met muyeren ofte flakettinge, gelyk die eenige van de andere erven die in 't voorfz Voorhout fyn met flakettingen gedaen hebben, ende de voorfz lege erve inne bevangen, nyetemin hy en soude dat nyet derven doen sonder daerop te hebben onse brieve van gifte, oirlove en consente, omme dewelke hy ons seer oetmoedlick gebeden heeft en sonderlinge dat onse gelieve hem te geven en confenteren de voorfz lege erve en hem daerop doen expedieren onse opene brieven, **DOEN TE WETEN**, dat wy 't gunt des voorfz

(a) Geextraht. in het Sententie-boek van den Hove van Holland gequot. G. fol. 209.

voorz es overgemerkt, den Suppliant genegen wesende tot syne voorz bede en Supplicatie, en hierop gehadt 't advys van onsen Rent-Meester Generaal en daerna van onsen lieven en getruwen den Luyden en Gecommitteerden op 't stuk van onse Domeynen en Finantiën, hebben geconsenteert en gectroyeert, consenteeren en octroyeren by desen onsen brieve, dat de voorz Suppliant syn voorz erve, staande in de voorz *nyen straete van achter in 't Voirhout* zal mogen verlengen met muyeren ofte stakettinge, soo verre als ander syne naefte gebuyren dat nu by stakettinge gedaen hebben, mits daer vooren alle jaeren betalende t'onnen proffyte eenen grooten Vlaems in erfchynse, welke hy gehouden wert te betalen alle jaere in handen van onsen Rent-Meester jegewoordich of andere onsen Rent-Meester toecommende, die dair af gehouden werd rekeninge te doene mette penningen van synen ontfange. Ontbieden U dacromme en bevelen dat van dese onse jegenwoordige gratie, Octroy en consente onder de conditie voorz, ghy elk uwe en alle andere onse Officieren ofte Justicieren, die 't aengaen of roeren sal mogen heuren stedehouden, en elk van hem bysonder alsoo hem toebehooren sal, doet, laet en gedoecht den voorz Suppliant vryelick, vredelick en volcomelick genyeten en gebruyken sonder hem daar in te doen ofte laeten geschieden eenich hynder, letsel of moeyenisse ter contraire, want ons alsoo gelieft, nyet tegenstaende eenige Ordonnantien, restrinctien, gebooden gedaen of te doene ter contrarie. Gegeven in onsen huysle in den Hage voorz den xvij dach in Julio in 't jaer ons Heeren duy-sent vier hondert seven en 'negenentich. Ende ondersont geschreven, By myn Heer den *Eertsbertoge*, de *Proost van Ludick* en *van Sinte Donaes*, *Hies du mont* en ander jegenwoordig (*b*).

Ondergeteykent

NUMAN.

C.

Circumstantie van de Pooten in den Hage in oude tyden en geschil wegens zekeren draai-boom aldaar.

A Chtervolgende sekere voirgainde appointemente by den Hove van Holland gegeven tusschen *Jan van Assendelft*, Rentmeester van Noirthollant an die een zyde en *Jan Pyl*, geswoeren Bode van den Hoogen Heemrade van Deltlant an d'ander, roerende eenen draeyboom, die die voorn. *Jan van Assendelft* seyde by bevele van de Meesters van de Rekeninge in Holland en op myns genadichs Heeren coste voor den wech, gehieten *die Poten*, doen stellen ladde, die seer gebroken was en seer ongalick lach, meynende dair mede te bedwingen den Spuyenaers, dat zy den voorz wech souden helpen maken, gelyk andere dorpen, alsoe die Rentmeester van Noirthollant altyd dat bewint dair of gehad hadde, en die Meesters van der Reke-

Zzzz 2

ninge

(*b*) Geextraht. uit 't derde Memor. van Sandelyn fol. 12. verso.

ninge niet meer costen an den voorsz. wech passeeren en wilden; welke draayboom by den voorsz. *Jan Pyl* afgezaegt was, begerende mitsdien en verfoekende die voorsz. Rentmeester dat de voorsz. *Jan Pyl* bedwongen worde den voorsz. draayboom op synen coste weder te stellen en te repareeren, dair op die voorsz. *Jan Pyl* zeyde en bekende dat gedaen te hebben als gesworen Bode en by bevele van den voorsz. Hooge Hiemraide van Delflant, dair toe den voorsz. *Jan Pyl* dag gegeven was op huynen den voorsz. Hiemrait van Delflant syne Meesteren te doen komen voir den voorsz. Hove, omme him te doen advoeren en garanderen, gelyc dit vorder en breder blyken mag by den voirgaenden appointemente voorsz., soe syn op ten dag van huynen gecompareert voir den voorsz. Hove *Jan Ruysbrok* en *Dirk Poes* voir him selven en voir de andere Hiemraden hoir medegetellen, alsoe sy collegie van wette syn, seggende en protesteerende, dat sy mit 't guendt dat sy hier na seggen en proponeeren sullen, geensins en denken te antwoirden op die beklagte van den voorsz. Rentmeester van Noirt-hollant, dan alleen op 't stuk van den garand, dair de voorsz. dach toe dienende is, ten sy dat sy by den voorsz. Rentmeester rechteliken gedaegt en in cas van nieuwicheden, van reformatie, of van appellatie betrokken worden, presenterende him dan te rechte te staen en anders niet; Hoe dat waer is, dat die voorsz. Hiemrade Jurisdic tie hebben en van den hochsten Justiciers en Officiers myns genadichs Heeren syn van Hollant, naist dit *souverain Hof*, hebben die kennisse en 't bewint van allen dycken, dyckaedfen, sluysen, wegen, wateringen, en watertochten, mit dat dair ancleeft, *binnen boeren bedrive en Hiemraidschip van Delflant* en die Grave van Hollant willende synde dyken en landen besorgen voir lasten van water en voir inbreken, heeft den voorsz. Hiemraden een Hantveste en Privilegie gegeven, onder andere, dat soe wat sy koeren sullen tot oirbair 'slants, dat hy noch nyemant van synre wegen in geene tyden dair tegen seggen en sal, mer dat vast en van wairde houden, en dat by den voorsz. Hiemraiden over lang vuyt kragte van hoeren voorsz. Hantvesten en Privilegien een deuchdelicken en oirbairlicken keure gemact is, dat nyemende wie hy sy, geenen Heer-wech opgraven noch drayboom leggen en sal buten den voorsz. Hiemraiden op die hoichste boete; ende dat contrarie van dien die voirnoemde Rentmeester *eenen drayboom doen liggen hadde voir den voorsz. Poten-wech*, dat een Heerwech is, dair die voirnoemde Rentmeester him selven en syn selfs profyt in gefocht hadde en mynen gen. Heere koste gedaen te vergeefs en sonder noot: want hy den voorsz. Potenwech al langes hadde doen opschieten en die aerde van dien doen by grooten hoopen doen leggen en eensdeels van dien in syn verdolven veenen doen voeren, meinde mit den voorsz. draeyboom den luyden te beletten, dat sy in hoir lant, dat tenden den Potenwech leyt, niet en souden mogen komen noch varen, en dair mede te dwingen of dringen, dat sy den voorsz. Potenwech by de voirn. Rentmeester alsoe doen opschieten als voorsz. is, weder van nyeus souden doen vollen en maken, en dat hy die aerde dan voirt tot synen appetitie en voirdele op syn voorsz. verdolven veenen soude doen voeren. Seyden voirt die voirn. Hiemraiden, dat de Procureur Generael sculdich wair hem te voegen mit den

den felven Hiemraiden, aengefien fy myns gen. Heeren profyt en oirbaer fogten, te weten van de breuken en boeten die fynre Genaden aen den voirn. Rentmeester in fynen fingulieren name als Jan van Affendelft verschenen waren, en oick alfoe wel van dat hy tegen mynen voirsz gen. Heere gebreuckt hadde in 't guendt dat hy een drayboom om fyn fingulier profyt tot myns Gen. Heeren colte geleyt hadde na fynen appetitie, onder 't dexel dat hy Rentmeester van Noirt-hollant is, als om dat hy mynen gen. Heere in. . . en in costen brengen wilde onder dexel van fynen dienst dair myn gen. Heere ongehouden is: want die voirsz Hiemraiden seyden en bekenden dat men in die voirsz Poten-wech altyt gehouden heeft en voirtain noch houden moet buten laste en koste van mynen gen. Heere, *alfoe 't een Heereweg is* als voirsz staet, dair nyemende geen jurisdictie over en heeft noch nye gehad en heeft, dan die voirn. Hiemraiden en *Scout en Scepenen van den Hage als Slyck- en Croost-Hiemraden van den voirsz Hogen Hiemraidt*, en niet van den voirsz Poten-weg alleen, mer oick van den *Beke die dair bezyden loept, tusschen den voirsz Poten-wech en den Hove*, dair sy dat *verwulft over hebben gekeurt en doen maken* buten koste of laste van myn voirsz gen. Heere: ende dat die voirn. Rentmeester dat niet ignoreeren nog ontkennen en mach, want hy dat wel wetende en bekennende, ontrent Ste. Karynen-dache lestleden an Scout en Scepenen van den Hage, Slyck-Hiemraiden voirnoemt, die geen macht en hebben dan him by den Hogen Hiemraiden gegeven en geconsenteert word, gecomen is, an him begerende dat sy den voirsz Poten-wech wilden schouwen: mit meer redenen by den voirsz Hogen Hiemraiden geallegeert: ende behouden der voirsz protestatie, soe advoerden die selve Hoge Hiemraiden voirsz Jan Pyl, hoeren geswoeren Bode, en namen dat garand dair af an, seggende en sustinerende, dat sy den voirsz drayboom mit goede redenen vuyt machte van hoere Privilegien en Keuren afdoen doen hadden, presenterende indien die voirn. Rentmeester als Jan van Affendelft in fyn singulier naem, alfoe tfynen dienst in 't cleyn nog in 't groot an en gaet, seggen wil, dat die voirsz Keure ondeuchdelic es, en den voirn. Hoog Hiemraiden betrekken wil in cas van nieuwigheyt van reformatie of appellatie, en hy him beyden doe dagen als recht is, dat sy hem dan gerne te regt staen willen en eerder nog vorder niet.

Al gehoirt, is by den voirsz Hove geappointeert, soe wie van de voirsz partien den anderen aenspreken of actie intenteren wil, die heffe commissie in behoirlycke forme, en den eyfch en antwoirde gehoirt van partien, die Procureur-Generael sal als dan wel weten met wien dat hy hem voegen sal willen. *Actum & presentibus ut supra* (1. Maerte M. CCCC. LXIIJ. *secundum cursum. Alcmade, Affendelft, Eyck, Boverie en Werwe.*

Geëxtraheert uit 't derde Memoriaal-boek van Sweten, fol. 50.

D. I. loc.

Oftrooi voor den Hage noopende het beſtraaten van 't Noorteinde en tot dien einde te ſtellen een tol op alle paſſerende wagens, karren &c.

PHILIPS by der gratie Godts Coninck van Caſtilien &c. allen den geenen die deſen onſen brief zullen zien ſaluyt: wy hebben ontſangen die oetmoedige Supplicatie van onſen lieven beminden Bailliu, Schout, Burgemeesters, Schepenen en Regierders van den Hage in Hollant, inhoudende hoe dat binnen den voorſz Hage een ende ſtraet is, genaamt het Noorteynde, weſende den principalen incomen, uytvaeren en paſſagie van allen Heeren, Coopluyden, Viſchers en anderen, met paerden, wagenen ende karren, commende van Ooſten onder die Noortzee, van Amſtelredamme, Hoorn, Enkhuyſen ofte van den zyde langes die cuſte van der Noortzee, vaerende ofte ook deur den Hage paſſerende mit alrehande victuaelgie van zeeviſch, ſoe verſch, gefouten, als gedroocht, Haring, Buxhoorn, Conynen, Reygers, Quax, Pittoirs, Lepelaars, Scholvers, Houtſnippen, Plumers, Ganſen, Entvogelen, Talingen, en diergelyke, die al ter vente deur den Hage en de ſelve ſtraete moeten paſſeren, omme gevoert te worden nae onſen Landen van Brabant, Luyk, Maeſtricht, Coelen en elders, tot ſwaeren laſte en pericule van den peerden die deur die ſelve ſtraete en moeralfſe met grooten cracht moeten ryden en trekken, in vreeſe en pericule niet alleen van de beeſten maer ook van de voorſz geladen waeren, en ook menſchen die dikwils in dangiers ſyn ommegeſmackt en in den moralfſche verſmoort te worden, byſonder des winter tyts, en ook by nachte; omme den welken wech te ſtraten met caſſy-ſteenen als behoert, wel van noode ſoude weſen een merkelyke groote ſomme van penningen, ſoe deſelve wech meer dan hondert roeden lanck es: welke ſomme overmits de notoir declinatie van alle de neeringen, weſende onder de gemeente van den Hage, als een yegelyk wel kennelyk es, die voorſz Hage ſoe ſeer verachttert, en in groot ſchulden gecomen is, dat den Regierders aldair niet mogelyk en es te vervallen die nootlicke reparatien van 't Stadthuys, ſtraeten, putten en ander plaetzen die dair van grooten noode ſyn te doene, waer deur ſy niet en ſouden 't voorſz nootelick werk van den voorſz periculeuſen en langen wech gcenſins kunnen volcomen, ten ware dat ſy mochten ſtellen en ontſangen tot makinge van den ſelven ſtraete voor eenen tyt van twaelf jaeren lanck gedurende, een tolrecht, ofte impoſt op alle wagens en karren die aldaer paſſeren ſullen; om het welk te mogen doen en opſtellen ſy ons ſeer oetmoedelyk gebeden hebben, en hen daer af te verleenen behoorlyke brieven van oftroy; **SOE EYST**, dat wy de ſaken voorſz overgemerkt en hier op gehadt 't advys van onſen lieven en getrouwen den Preſident en andere Luyden van onſen Rade en Rekeninge in Hollant, na dat ſy de voorſz Requeſte hebben doen ſtellen in handen van onſen Rentmeester van Noorthollant en bevonden es geweest, dat die voorſz ſtraete ſeer nootelyk dient gemaekt te weſen, den voorſz Supplianten genegen weſende tot heurluyden ſupplicatie, hebben geoftroyeert, geconſenteert, geacordeert

cordeert en gegunt , octroyeren , confenteren , accorderen en gunnen , hen gevende oirlof en confent uyt onfer fonderlinge gratie mits defen ; Dat fy om den voorfz ftraete ten meelften oerbaer en minften kofte , dat doenlyk fal wefen , maeken fullen mogen , voor een tyt van fcs jaeren lanck geduyrende en achter een volgende , beginnende op huyden datum van defen , opftellen fekeren impoft ofte tol-recht op alle de wagens en karren die defelve ftraete fullen gebruyken : als te wetene op elke wagen geladen wefende met alderley vracht , als menfchen , vifch , turf , hout , calk , fteen , bier , wyn , Zeewant , netten , hoy of andere vrachten , hoe die fyn , tot elken reyfe gaende en commende , eenen grooten Vlaems , en op elke karre van gelyken geladen wefende een oortgen , op een waege mit miffle geladen wefende een deuytken , op wagens comende mit melk , weye , boter oft fuyvel , tot alimentatie van de gemeente niet ; van de molenwagens gaende of comende met coorn ofte meel , fal den molenaer tot fynen lafte gehouden wefen te geven van elcke facke coorens ter molen brengende een deuytgen , en van een achtendeel na advenant , fonder van 't meel yet te betalen : welverftaende dat alle wagens ofte karren bevracht wefende en eens betaelt hebbende , in 't wederkeeren leedich en met geene nieuwe vracht bevracht wefende , ongehouden fullen wefen yet te geven : en dat ingelycx alle wagens met menfchen gelaeden , die om heure genoechte op eenige wooningen buyten den Hage ofte tot Scheveninge fpeelen vaeren , gins ende weder met eens betalende vry fullen wefen : welverftaende ook dat by die van onfe Rekeninge eenen geordineert fal worden , die met eenige Gecommitteerdens van den Hage die voorfz ftraete fal helpen befteden te maken , en voorts hooren en fluyten die rekeninge die diefhalven foudc mogen vallen : welke impoft ofte tol-recht niet langer geduren en fal dan voor den voorfz tyt van fcs jaren , ten ware dat die Supplianten eerft gerembourfeert waren van de penningen die hen van noode fal wefen gereet op te brengen , en foe verre fy binnen defelve fcs jaeren daer van niet geheel gerembourfeert en waren mitten intereft van dien , fullen 't felve ons te kennen mogen geven omme daerinne voorfien te werden na behoeren , ende om die voorfz penningen gereet te mogen furneeren , wy hebben den felfen Suppliant gegunt en geaccordeert , die te mogen opbringen by belastinge en vercoopinge van renten den pennink feftiene , mits conditien , dat fy uytten jaerlyxen incommen , 't zy by collectatie ofte by verpachtinge van den voorfz impoft ofte tol-recht gerembourfeert fullen wefen : En op dat niemandt ignorantie en pretendeere van defe onfe brieven van Octroye aengaende den impoft ofte tol-recht voorfz , fullen die voorfz Supplianten gehouden fyn die te doen condigen en publiceeren alfoe men in fulken faeken gewoenelyk es te doene : auctoriferende mits defen die Ontfangers van den voorfz impoft ofte tol-recht , om 't felve te mogen innen in der manieren voorfz : Ontbieden daeromme en bevelen den voorfz van onfen Rade en Rekeninge in Hollant , en allen anderen onfen Rechteren , Justicieren , Officieren en onderfaten , wien dit aengaen of roeren fal mogen , heuren Stedehouderen , ende een yegelyk van hen byfondere foe hem behoeren fal , dat fy den voorfz Supplianten van defen onfen

Octroye ,

Octroye, permissie, accort, en consent soe en in der manieren boven verhaelt, doen laten en gedoegen rustelyck, vredelyck en volcomelyk genieten en gebruiken, sonder hen te doen ofte laten geschien eenich hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrariën; want ons alsoe gelieft. Des t'oirconden soe hebben wy onzen zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onser Stad van Bruyffele den 20. Januarii 1561.

Op te ploye stont geschreven,

By den Coninck in synen Raede.

Ondertekent, J. DE LA TORRE.

Noch stont op de ploye geschreven; Op huyden den 9. Martii 1561. *stilo Curiae Hollandiae*, na dat dese opene brieven van Octroyten bureele van de Rekenkamer in den Hage gevisiteert syn geweest, soe syn deselve aldaer ter ordonnantie van den Luyden der selver camere geregistreert in 't derde geluwe Register, beginnende primo Januarii 1555. *stilo voorfz. fol. 184.*

In kennisse van my.

Ondertekent, J. SPLINTER.

Geregistreert in 't derde Memoriaal-boek van den Griffier Barth. Ernst. *fol. 288.* Dit Octrooi is anno 1566 geprolongeert, zie vierde Memor. Ernst *fol. 125.*

D. 2. loc.

den 8. Mey 1582.

Continuatie van 't voorgaande Octrooi, voor den tyd van 2. jaaren.

OP het verfoek van Bailliu, Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Regeerders van den Hage, omme te hebben continuatie van den Octroye voor den tyd van agt of ten minsten ses jaeren eerstkomende aangaande den thol ofte impost op de wagens en karren passerende door het Nooreynde van den Hage tot betalinge en onderhoud van de nieuwe steenstraat aldaer; is geappostilleert.

De STATEN VAN HOLLAND hebben tot ontlasting van de Supplianten alhier, aengaende de onkosten die gedragen zyn in 't opmaken van de nieuwe straet in 't Noorteynde van den Hage, en ten eynde dezelve voor het eerste mede behoorlyk mach werden onderhouden, dezelve Supplianten gegunt, geoctroyeert en geaccordeert, gunnen, octroyeren en accorderen by desen, den tholle ofte impost die daer toe tot noch toe is gheheven, als noch gelicht en gecontinueert en ontfangen sal mogen werden ten behoeve als boven,

ven, voor den tyd van twee jaren eerstkommende; Welverstaende foo verre binnen middelertyd daer mede van de onkosten geheelyk bevryt souden mogen wesen, van dier tyd af de voorsz tholle ofte impost sal cesseren, en dat in allen gevalle na de expiratie van de voorsz twee jaeren egeene vordere continuatie dies aengaende verleent zal werden.

E. I.

Ordre op het schieten van de vaart tusschen Delft en den Hage.

ALfoo 't Hof van Hollant by zekere Ordonnantie of Octroye provisioneel van de K. Majt. in date den xxij. en Februarii lestleden geordonneert was geweest *de vaert tusschen Delft en den Hage ende voorts totten Leysschen Dam* metten eersten aenstaenden bequamen tyt te doen schieten en reynighen in der manieren en tot coste van den ghenen breder in den voorsz Octroye gedeclareert, Soo waren op ten 25 Junii anno XVc. XLIX. by den voorsz Hove volcomende de voorsz bevele, voirts de Dyckgrave en Hoge Heemraeden geauthoriseert ende geordonneert, omme als doen metten aldereersten te doen procederen tot 't schieten van de voorsz vaert, te disponeren op de platinge van dyen en de penninghen daer toe behouftich omme te slaen, alnavolgende den teneur van den voorsz. Octroye, ende ten meesten oirbair ende minste quetse ende coste van den Ingelanden ende andere die daer toe gehouden zyn te contribueren, mer wantet als doen gheen bequamen tyt en was, mits 't overvloedich water datter als doen van den hemel viel, was 't effect van dyen ongeeffectueert gebleven, ghemerkt de iegenwoordighe droogte en bequamen tyt, was by den voorsz Hove, den voorsz Dyckgrave en Hoge Heemraden geordonneert en geauthoriseert, ordonneert en auctoriseert hem 't selfde Hof met desen als noch metten eersten te volcommen 't gunt dat voorsz. es. Gedaaen in den Hage den lesten Junii anno 1550. By *Affendelst, Zegers, Suys, Sasbout, Snouckaert, Weldam, Nydtjen, de Waert, Cats, Boot.* In kennisse van my. . . .

Geëxtraheert uit het 2. Memoriaal-boek van J. van Dam, fol. 172.

E. 2.

Willem van Berendrecht geauthoriseert tot den ontfang en 't doen van betalinge, wegens het schieten van de voorsz Vaart.

OP ten xv^{en} Junii Anno XVc. XLIX was by den Hove van Holland gecommiteert ende geordonneert *Willem van Berendrecht*, Secretaris van den Dyckgrave ende Hooge Heemraden van Delflant, omme de penningen behouftich tot 't schieten van de Vaert tusschen de Leprosen van Delft tot te Vryesen en van daer voirts totten Leydschen Dam by Ordonnantie van den voorsz Dyckgrave en Hoge Heemraden te innen ende te ontfangen de betaelinghe daer van te doene,

mits dat hy gehouden werdt van zynen voirsz onfank ende vuitgeven te doen rekenige, bewys ende reliqua, daer ende zoo 't behooren zoude, was nochtans 't selfde als doen nyet gedaen, als nodeloos, mits dattet doen ter tyt zeer veel water gestort en gheen oirber en was te schieten, ende wantet mits de jegenwoordige droochte althans oirber gedaen es, SOO EEST, dat 't voirsz Hof als noch den voirsz *Willem van Berendrecht* geautoriseert en geordonneert heeft autoriseert en ordonneert 't selfde Hof mits desen te volcomen 't gundt dat voorsz es. Gedaen in den Hage by *Affendelft, Zegers, Sasbout, Snouckaert, Weldam, Nydtsen, De Waert, Cats, Boot*, den lesten Junii A^o. 1550.

Geëxtraheert uit het tweede Memoriaal-boek van J. van Dam fol. 174.

E. 3.

Taxatie van't geen de Haag in de onkosten van 't schieten van de Vaert sal moeten dragen.

Alfoe by sententie van den Secreten Raed der Keyferlyke Majesteit in date den xxij^{en} dach Februarii anno XV^c. XLVIIJ. lestleden onder anderen geordonneert es, dat die *ghemeenen vaert van den Leprosen van Delft af totter plaetse toe gheheeten die Vryesen*, gediect en vuytgeschoten soude worden tot gherieve van den gheene die de voorsz vaert gebruyken, of water daer vuyt loosen ende dat die onkosten van dyen gedragen soude werden voer die een helft by die van Delft voirsz, by de *Vrouw van Arenberge*, als eygeneresse van den Leytschen Dam voer een vierendeel, ende voer 't laetste vierendeel by die van Ryswyck, Ryswyckerambocht, Haech en Haechambocht metten inwonende van den Hage, elcx tot sulcken portie als by den Hove van Hollant na gelegentheit der saeken geordonneert soude werden, ZOO EEST, dat 't voorsz. Hof dyen navolgende omme 't werk van de voorsz. Vaert in desen iegenwoerdigen bequamen tyt te vorderen, doen convoceren heeft die Regeerders van den Haghe, d'Ambochtsbewaerders van Ryswycker en Hagerambochten, ende den zelfden voergehouden, dat sy souden met malkanderen accorderen in 't furnissement van de onkosten voer heurluyder voirsz quote, bedragende ter somme van VJc. L. ponden van xl. groeten Vlaems 't pondt, maer alfoe de voersz parthien comparerende in competenten getale na veel redenen ten weder zyden gebruikt, verclaerden nyet te connen accorderen in 't gundt dat zy elcx van de voirsz. onkosten souden moeten dragen ende opbrengen, SOO EEST, dat 't voirsz Hof navolgende de voirsz Sententie geordonneert en verclaert heeft, ordonneert en verklaert mits desen, dat de voersz van Ryswyck en Ryswycker ambocht, Hage en Hageambocht, met die inwonende van der Hage in den voirsz VJc. ende L. ponden dragen en gelden fullen tot reparatie van de voirsz. Vaert by egaele portie elcx een derdendeel, beloopende de somme van IJc. XVJ. pond. XIII. fluyv. vier deniers van xl. grooten Vlaems 't pond

als

als vooren. Gedaen in den Hage den x^{en}. Julii anno 1550. By *Afsendelst, Zegers, Suys, Sasbout, Snouckaert, Weldam, Nydtsen, De Waert, Boot*. In kennisse van my. . . .

Geëxtraheert uit 't tweede Memor. van Van Dam, fol. 174. verso.

E. 4.

Aen myn Heeren de eerste en andere van den Rade in Hollant.

Request van de Magistraat om een impost te mogen stellen op de bieren, tot voldoening van haar aandeel in de voorfsz onkosten.

GEven ootmoedelyk te kennen die Regierders van den Hage voor hen selven en vuytten naeme van de buyren en ingezetenen van der selve Vlecke, hoe dat het selve Vlecke es een van de miserabelste plaetsen, soo van neeringen en rykdommen, elks in heur reguart, als de Keyserlyke Majesteit heeft in den Lande van Hollant, staende feer hoog in de Verpondinge, soe dat sy deur dien en andere lasten gekomen syn tot groot achterwesen van het Corpus van den Hage en gemeente, syn oeck soe verarmt, datse genoeg te niete gekomen syn, sulks dat de Supplianten uyt het Corpus van den Hage geen penningen op en weten te brengen, reguart genomen, dat het Corpus noch schuldich es der Keyserlycke Majesteit heur portie van de ordinaris beeden verschenen St. Jans Missè leffleden, noch die helft van heur portie daer sy op gestelt syn, dat by de Staeten van Holland die Princelyken Hoochheyt tot synen blyden inkomste geconsenteert es, verscheenen Kermisse anno X^{ve}. XLIX. waer vooren sy gegyselt syn, daer van sy de eerste helft betaelt hebben uyttet inkomen van den Hage, en mits dewelke en meer andere lasten, die sy schuldich en ten achteren syn, alle die renten van twee of drie jaeren, aenkomende meest alle miserable persoonen, als Gasthuysen, den Heyligen Geest, Huyllitten en Leproosen, hondert gulden 'sjaers, van het oorloghe en andere diverse schulden, bedragende een groote merkelyke somme, ende en weten ook geen penningen uyt te Buyren van den Haghe te vorderen, noch en derven geen capitael omslagh maeken, overmits die groote armoede en faute van neeringe die in den Hage es, als mynen Heeren wel kennelycken es; *Ende alsoe deur 't schieten van de Vaert tusschen Delft en der Vryesen by mynen Heeren geordonneert es, achtervolgende die Sententie van den Secreten Rade, dat by de Supplianten opgebrogt soude werden voer huer portie een derdendeel in een gerecht viercendeel van ses en twintich hondert gulden, het welk bedragen soude twee hondert seftien guldens veertien stuyvers vier deniers van veertich grooten pont, die de Supplianten, overmits heurluyder groote lasten, achterwesen, en schulden, niet en weten op te brengen, noch en kunnen in ceniger wys vinden, hoe of waer mede sy 't fullen mogen vervallen om te betaelen, sulks dat sy Supplianten in groote perplexiteyt en bangigheyt syn,*

waer over fy Supplianten hen keeren tot U Mogende Heeren, bid-
dende en verfoekende, dat by Uwer E. een bequaam middel bevon-
den moght worden, om deur die selfde penningen te vinden en op-
gebragt te werden met een goede maniere tot ontflaginge van de
schamele gemeente van den Haghe, sonder dat fy Supplianten het
selfde begeeren te trecken in consequentie, en fullen Uwer E. wel
doen.

Op de marge stond geappostilleert.

Consent en autorisatie van den Hove ten einde voorsz.

Het Hof van Hollant reguart genomen op te armoede van de Sup-
plianten, en den selven Hove ook eensdeels kennelycken es, heeft
't selve Hof geordonneert en ordonneert mits desen, *dat de penningen*
van twee hondert seftien ponden dertien stuyvers vier deniers, van veer-
tich grooten Vlaemsch het stuck, daer de Supplianten op gestelt syn uyt
Ordonnantie van den voorsz. Hove, tot diepinge van de Vaert, tus-
schen de Leproosen van Delft en der Vryesen van nu voertaen gege-
ven ende ontfangen sal werden van elcks vat biers dat in den Hage
en in plaetse daer men gewoonlick es excyns te heffen, gedronken
en gesleten sal werden, soo wel komende van Delft ofte elders van
buyten, als ook in den Hage gebrouwen sal worden, eenen grooten
Vlaems, daerinne contribuieren fullen soo wel vrye ende extempte
perfoonen, Suppoosten van den Hove, als andere, welken impoft
betaelt sal worden in handen van den Gecommitteerden van den
Hove en van den Hage, al eer de Biervoerders dat bier in de kel-
der fullen mogen doen, en fullen defelve Biervoerders op privatie
van heur officie ende daer toe op arbitrale correctie gehouden we-
sen alle dagen des avonts naer 't Lof, dat aen te brengen, en op te
laeten schryven by handen van den voorsz. Gecommitteerden, ende
dit geduyrende ter tyd toe, en foe lange de voorsz. somme van twee
hondert seftien ponden dertien stuyvers en vier deniers ten vollen opge-
bragt en ontfangen sal wesen, en langer niet, met expresse protesta-
tie, dat dese Ordonnancie of dit accord jegens den selfden Suppoos-
ten en andere exempte perfoonen niet getrocken en sal werden in
consequentie, als daer toe gehouden ofte verobligeert zynde, maer
sal gedaen werden als een liberael subsidie en behulpzaamheyt, by
den Hove de voorsz. Supplianten voor dese reyse allcenlyk gedaen.

Actum den 11. Julii anno XVc. L. by de Heeren *Geraert Heere*
van Assendelft, Eemskerk, &c. Ridder, eerste Raedt presiderende,
Geleyn Zegers, Heere van Wassenhove, ook Ridder, Mrs. Corne-
lis Suys, Aernout Sasbout, Cornelis van Weldam, Charles van der
Nytsen, Christiaen De Waert en Dominicus Boot, Raedsluyden van
Hollant, presente Raden.

Getekent,

J. V. D A M.

Geregistereert in 't tweede Memoriaal-boek van Jan van Dam, fol. 177.

E. 5.

Publicatie van 't voorsz consent.

Alfoo die inwoenders van der Hage by Sententie van myn Heeren van den Secreten Raede mede gecondempneert syn te helpen opschieten die Vaert, streckende van den Leprosen van Delft tot an die Vriescanalen, stellende die quote van dien tot tauxatie en moderatie van desen Hove, die 't Hof gearbitreert heeft ter somme van twee hondert sessien ponden dertien schellingen vier penn: tot xl. grooten Vlaems; Ende want 't lichaem van der Hage niet suffisant en is de voorsz somme alleen te mogen opbrengen, soe heeft 't voersz Hof uyt sonderlinge consideratie tot furnislement van de voorsz somme geordonneert en gestelt op elk vat biers dat binnen den Hage en dependentien van dien gedroncken en gelleeten sal worden, eené groote Vlaems, en dit geduerende ter tyt toe de voersz. somme opgebracht en gefurneert sal wesen en langer niet. Dair oic inne contribuieren sullen alle Edelen en Suppooften van den Hove, en alle andere vrye perfoonen: Welke groote Vls. betaelt sal worden in handen van de biervoeders van den Hage, aler sy eenich byer sullen mogen leveren: al achtervolgende sekere apostille op de marge van de Requeste by de voersz van der Hage den Hove overgegeven, gestelt, 't welk hier vercundicht werd, ten eynde niemant hier of en mach pretenderen ignorantie. Actum den 12 Julii 1550 ter presentie van *Weldam* en *Boot*, ter audientie van de Rolle gecommiteert.

Geextraheert uit het tweede Memoriaal-boek van J. van Dam, fol. 179.

F.

Memorie aangaande de nieuw gemaakte straaten, Gragten, en Burg-wallen, mitsgaders het timmeren van de huysen in deselve zedert den jare 1600 en volgende jaren, voor zoo verre den nieuwen Hage aengaet ofte wat straeten en Burch-wallen aldaar by de Ed. Agtb. Heeren Burgemeesteren ofte by de Magistraat van den Hage doen maeken en afgerooit en gemeeten en van nieuws geordonneert, gestatueert en gekeurt zyn, ende daer het aan haar Ed. Agtb. alleen vry

staat over te disponeren, om te confenteren en te accorderen haere burgers ofte ingezetenen van dien trappen stoepen enz. Ende zyn alle deze navolgende partyen gestelt anno 1675.

Erstelyk aan de oost en zuytzyde van den Hage; zoo is de kade of waterkeeringe geweest van de Veen-polder volgens de kaart gemaakt in de maand Junii anno 1617. van Floris Jacobsz van der Salm geswooren Landmeester, beginnende van het Spuy, gaande voor by het Lammeke groen of bouwhuis van Jan Maertensz de Bruyn, nu Melchior Kemels oost aan de Susterlaen en van daar noort aan tot aan de hoek van de Kikvorsbrugge en daer nedergaande, dat nu genoemd werd de Fluweele-Burgwal tot aan den Bezuiden-houtfchen weg, dat nu hiet de Heere Gragt of einde de Pooten, ende van daar oost aan, ende alle het geene dan met den gevolge van dien beoosten en ten zuiden van de voorz. kade ofte waterkeeringe van de Veen-polder voorz. is, dat syn nieuw-gemaekte straeten en brug-wallen, die by haar Ed. Agtb. uitgegeven of gemaakt zyn.

1. Eerstelyk zoo is dan een nieuw gemaekte straat, het Lammeke groen-straat met den gevolge van dien; welke voorz. straat by Job Willemsz van Swieten, als Landmeester en Roimeester afgerooit en gemeten is in Augustii 1644. daar ook onder begrepen is benoorden het Arm-huis en van 't Armhuis aen de oostzyde van 't Spuy tot de Staten-gragt van den Hage.

2. Item nog de zuytzyde van de Staten-gragt van het Spuy af tot de Nieuwe haven.

3. Nog de Nieuwe haven van de Zuit-binnen-cingel tot aan de Turfmarkt, die by haar Ed. Agtb. mede geordonneert, en by den voorn. van Swieten afgerooit en gemeeten is in den maand Augusti 1664. ende alle het geene daar toe nodig was afgekogt en betaalt.

4. Nog beoosten de Turfmarkt van de Nieuwe haven af tot aan de Kikvorsbrugge en de Turfmarkt daeronder begrepen, die gegraven is in den jaare 1609. en zoo voort; en de huizen getimmert 1609. 1610 tot 1616. enz. En het water van de Kalvermarkt by haar Ed. Agtb. gevolt, met boomen beplant, gestraat enz. Als mede de Kromme Pooten van de Korte Houtstraat tot in de Groote Pooten, insgelyks by den voorn. van Swieten afgerooit en gemeeten in den jaare 1642. in de maand Septemb. en den 28 Mei 1643.

5. Nog van daar nedergaande de Fluweele-burgwal tot aan de Heere-gragt tot den Bezuiden-houtfchen weg of 't einde de Pooten.

6. Item van daar van de Pooten af ofte anders gezeid de Scheelholfsche brugge oost aan den bezuiden-houtfchen weg, dat men nu hiet de Heeren-gragt tot aan de oost-binnen-cingel van den Hage; welke voorz. aframinge en karteringe by den voorn. Van der Salm gedaan is in den jaare 1617. en te vooren eerst syn geconcipeert ofte voorgestelt om te maeken en graven door het land heen van de Veen-pol-

polder, volgens de zelve kaart en meetinge; en de tuinen, landerijen en blykerye-erven en gronden werden nog van dezelve molen droog gemaalen, en dat door een duiker onder de nieuw gegraven vaart doorloopende, en daar ook molen-geld aan betalen moeten.

7. Nog de zuit en oost-binnen-cingel, anders gezeit over de Uileboomen daar haar Ed. Agtb. over stoepen, banken enz. te disponeren hebben.

Volgt het Zuider-quartier van den Hage met den gevolge van dien.

1. Eerstelyk in 't Zuiteinde over de oude Wagen-brugge, beginnende verby de St. Jacobs-straat of anders gezegt het Paddemoes, de Veerkay van de Wagestraat af tot aan de Spui die gemaakt is of begonnen te maken in den jaare 1624. en de volgende jaren.

2. Nog de korte en lange Kraan-straat tot aan de Bierkay, daar haar Ed. Agtb. over te disponeren hebben, enz.

3. Item nog de Bierstraat van de Veerkay af tot aan de Bierkay met de Haag-poorten en uitgangen daarin, als vooren.

4. Nog de Bierkay van de Wagestraat af tot aan het Spui; welke Bierkay gemaakt en gegraven is in de jaren 1614 en 1615. en de huizen getimmert in de jaren 1616. 1617. 1618. en zoo voort; Waar over haar Ed. Agtb. hebben gedisponeert en geconsenteert, als vooren, ende aen de zuitzyde van dezelve Bierkay van gelyke en op het Delfse Veer Pieter Cornelisz Schrap in 't byltie het eerste huis op de Bierkay daar onder dak gebragt heeft, dat hy timmerde, en heeft daarvan genoten 150 guld. die haar Ed. Agtb. daar op gezet hadde tot een vereering, die het eerste huis onder dak hadde.

Volgt nu het quartier beweesten de Wagestraat.

1. Eerstelyk de nieuwe Molstraat van de Wagestraat af tot de Raemwating of Burgwal, en mede beoosten de Raemwating van de Molstraat af tot aan de Burgwal, en van dezelve Molstraat tot aan de Veerkay en voort tot aan de zuid-binnen-cingel ofte kleine Bierkay.

2. Nog de west-Veerkay van de Wagestraat af tot aan de Raemwating die van den voorn. van Swieten doorgerooit, afgepaalt en gemeeten is; de brugge in de Wagestraet gemaakt in den jare 1644. en de kaay besteed te maken op den 17. Augusti 1646, 't welk door ordre van haar Ed. Agtb. geschied is, enz.

3. Item nog de kleine Bierkay van de Wagestraet af tot aan de Raemwating als vooren, ende nog mede de Burgwal van de oude Wagen-brugge af tot aen de Raemwating of Herders-brugge, daar in den jare 1603 nog niet een huis en heeft gestaen, maer niet als tuinen en land geweest; is dan mede van nieuws gemaakt, en by haar Ed. Agtb. geordonneert op te maken.

Volgt

Volgt de Raemwatering van de nieuwe Groenmarkt af tot aan de Zuit-binnen-cingel van den Hage geconcipieert en geordonneert van haar Ed. Agtb. en afgerooit, gemeeten en afgepaelt door den voorn. Van der Salm en op de kaart aangetekent met getallen, gedaen in Maart 1614. en voort al het geen zedert den zelven jare tot straeten, burgwallen en gragten gemaakt is ten westen dezelve, en zyn als volgt.

1. Eerstelyk de Raemwatering of Burgwal van de Groenmarkt af tot aen de Zuit-binnen-cingel in den jare 1614 voorgestelt en begonnen te maken, als mede de huizen begonnen in de volgende jaren te timmeren en ook een gedeelte van de Raemstraet van den jaere 1609. 1610. tot 1622. toe.

2. Nog de Beletten-straet bezuiden het Geest-hof.

3. Nog een floot of gragt, dat nu gevolt is en tot een straat gemaakt, belegen ten noorden het H. Geesthof.

4. Nog de West-Nieuwe Molstraet van de Raemwatering af west aen tot in de Boekhorst-straat, en voort west aen tot in de nieuwe Breefstraet, en dat alles volgens de kaerte onder den voorn. van Swieten berustende, van den jare 1640 tot 1645. en zo voorts daar in gestelt van haer Ed. Agtb. geordonneert en doen maken.

5. Nog de Katerstraat met den gevolge van dien.

6. Nog de Oog in 't Zeyl-straat.

7. Nog de Herder met de Herderinne-straat van de Raemwatering af west aen tot aan de Brouwers-gragt.

8. Nog de Princegragt ten wederzyde van de Groenmarkt af, en de Groenmarkt tot aan de west-binnen-cingel,

9. Nog de Boekhorst-straat van de Princegragt af tot aan de Zuitbinnen-cingel.

10. Nog de Bree-straat van de Laan af over de Prince-gragtheen tot aan de zuit-binnen-cingel, en zoo voort de huizen en tuinhuizen, die in den weg stonden tot het maken van de voorfz straat van nooden waren, by haar Ed. Agtb. afgecocht en opgeruimt.

11. Nog de nieuwe Brouwers-gragt, van de Prince-gragt af tot aan de zuit-binnen-cingel; de tuinen mede gekocht als vooren, de erven wederom verkocht en uitgegeven; de gragt daar door gegraven en gemaakt van haar Ed. Agtb. En zyn alle deze landen en gronden meest van de Susters-polder afgegraven, waar van nog mergen ofte molegeld betaalt en vergoeding gedaan moet werden.

12. Nog de Nieuwe Brouwers-straet, van de Brouwers-gragt af west op tot aan 't Laenken.

Volgt benoorden de Prince-gragt.

13. De Assendelft-straet, die by haer Ed. Agtb. mede verandert, verwyd, vermaakt en afgerooit is, ofte door deszelfs Landmeeter; en de Verkenmarkt daar ondergerekent, en by Van der Salm de jonge gemeeten in Septemb. 1640.

14. Nog de drie Boeren-straat van 't westeinde af tot de Prince-gragt, welke voorheen altyd een doorloop zynde geweest, in de jaren 1643 en 1644 op ordre van haar Ed. Agtb. is verwyd, en syn de tuynen afgerooit, gemeeten en gekeurt op 30 voeten breedte; en is ook terzelve tyd de brugge over de Prince-gragt voor dezelve straat gemaakt.

15. Nog de doorloop of Laanken van de Prince-gragt tot in 't Westeinde voorby de blykerie.

Volgt het Noorder-quartier van den Hage, waarin de volgende nieuwe straaften op de Pastoors Warande door haar Ed. Agtb. in de jaaren 1642 tot 1646. zyn geconcipieert, geordonneert en gemaakt.

1. Eerstelyk het Viſſchersdyk van de Moleſtraet af tot aan de Noortbinnen-cingel toe.

2. Nog de Snoekſtraet, gaende van het Viſſchers-dyk af tot aan de dwerslaan, gaende van 't Slickeynde tot aan de Noort-binnen cingel.

3. Nog de Noortſtraet van de Geeft af tot aen de Noort-binnen-cingel.

4. Item nog de Breeſtraet van de Geeft af tot aan de Noort-binnen cingel.

5. Nog de Pieter-ſtraet gaende van 't Viſſchersdyk tot in de Prince-ſtraet.

6. Nog de Prince-ſtraet, gaende van de Molenſtraet tot aan de Noort-cingel.

Het Noort-oost quartier.

1. De westzyde van de Lange Houtſtraet, daar de huizen getimmerd zyn by Van der Maſt, nu 't Logement van de Stad Haarlem, het huys by Harman Jansz Middelkoop, nu 't Logement der Steden Delft en ter Goude, het huis van Dorp en van Kaafembrood getimmerd in den jare 1625. en zoo voort; welke erven zyn gekomen van de oude Doele.

2. Nog mede de Noortzyde van 't Plein, daar de Heer van Nieuwkoop zyn huis opgetimmerd heeft, en de Commis King en Claes Dirksz Balkenende in de jaeren 1632. 1633. 1634. en zoo voort; en ook de huifen beoosten de Vyver; welke erven van de nieuwe Doele gekomen en gekogt zyn.

3. Nog mede de ſtraet tegens over de Kockamp, welke men de Princesse-gragt noemt, om dezelve te vermaken hebben haer Ed. Agtb. in de maand Decemb. 1642. alle der luiden huifen en erven, die daar toe nodig waren en in den weg ſtonden, laten taxeren en waarden en ook betaalt; welke taxatie gedaen is den 27. en 30 December deszelve jaers, by Job Willemsz van Swieten cum suis; en zyn deze navolgende:

Tielman Cornelisz Riedvelt zyn huis en erve voor . . .	3150	0	0
Willem Jansz Backen tuyn.	330	0	0
Jan Jansz den boer of Verhorst.	590	0	0
Leendert Claesz. hoenderman huis en erve.	2750	0	0
Leendert Jansz. hovenier.	1750	0	0
Monfr. La Garde huis en erve.	2750	0	0
Adam Harel Apotheker zyn huis en erve.	4650	0	0
	<hr/>		
	15970	0	0

Ende zoo voort ; en de oude korte Starelingstraet toegestopt en gevolt , die van de Heere-gragt af ging tot aen de lange Starelingstraet, volgens de kaerte daer van zynde, hebben haer Ed. Agtb. alle deze koften en nogmeer gedaen om de straet en gragt daar te maken, bedragende 15970 guld. en dan nog het maken van de steene brugge met hare vleugels 15 a 1600 gulden.

4. Nog de oost-cingel van den Dorpen-Laan af tot aan de valbrugge van den Denneweg ; de Valbrugge by haar Ed. Agtb. gemaakt, de boomen geplant, costen verleent om rioolen daar onder door te maken ; den Denneweg en Jan Speckenstraatie daaronder gerekent , en voor de monden van Jan Specken-straatie in de maand October 1675 by haar Ed. Agtb. de straet doen maken en ook betaalt.

5. De straat tegens over 't Bosch van de Valbrugge af by 't nieuwe Geschuthuis tot aan Gerrit Simonsz van Borgonen, en is de straat gemaakt in de maand Julii 1648, en by de bueren betaalt en by Job Willemsz. van Swieten gemeeten en gerekent wat ieder te betalen hadde. Daar is van den Hage en van de Graaffelykheid tot een vereringe gegeven tot subsidie van de gemeene bueren 300. gulden.

Ik ondergefz. hebbe de oude en nieuwe kaarte en prothocollen en Registers opgezogt en geëxamineert diesaengaende van jare tot jare die onder my zyn berustende ; ook van den jare 1603. en daar uit bevonden wat voor den nieuw aangetimmerden Hage is en voor gehouden moet werden zoo van straeten, kaden, burgwallen en gragten door haar Ed. Agtb. geconcipieert , geordonneert en doen maken zyn, enz. Zoo hebbe ik dezen ondertekent in den Hage op den 16. November 1675.

JOB WILLEMSZ VAN SWIETEN,
Gefwooren Landmeeter.

G.

Missive van zyne Excellentie uit het leger tot Alem, aan de Staten of hunne Gecommitteerde Raden, nopende het fortificeren van den Hage.

Den 12 Mei 1600.

IS by de Gecommitteerden van de Collegien van den Hoogen en Provintialen Rade, die van de Rekeninghe ende Magistraten van den Hage, de Heeren Staten overgelevert zekere Missive van syne Exel-

Excellentie, adrescerende aan de selve Staten oft hare Gecommitteerde Raden, van den vierden deser uit *Alem* geschreven, ende daer be-
neffens op het schryvens van syn Excellentie aen de voornoemde Col-
legien sekere propositie gedaen, ende in geschrifte overgelevert, ten
einde volgende begeerte van syne Excellentie dese Vlecke van den
Haghe met den eersten soude mogen in redelyke defensie gebragt
worden, met alsulke besluitinge en fortificatie, als by syne Excellentie
is goetgevonden, ende dat de Heeren Staten daer toe die van den
Hage soude willen assisteren met redelyke subsidie van penningen en
authorisatie van oplichtinge van penningen ende contributien, tot ver-
vallinge van de kosten daer toe nodig zynde; ook tot tauxatie van de
landen, die daer toe fullen moeten worden aengevaert ende geëmplo-
yeert als naer breder inhoud van de Remonstrantie ende versoek hier
naer volgende :

Verthoonen met behoorlyke eerbiedinge den President, eerste en
andere Raden van den Hoogen en Provinciaelen Raden, die van de
Rekeninghe in Holland, mitsgaders de Burgemeesteren en Regeerders
van den Hage, ten aensien den Hage was een open plaets, aen al-
len oorden subject de invasien van den vyant ende andere quaetwilli-
gen, naer voorgaande Resolutie, oft by advys van Uwer E. syne
Excellentie hooger memorie in den jaere 1573 geordonneert heeft,
dat men den Hage met eenige fortificatie-werken in goede verseke-
ringhe en defensie soude brengen, daer toe alrede eenige wercken be-
gonst waren; dan overmits den inval van den vyand hebben deselve
voer dier tyd niet volbragt kunnen worden, waer door de experientie
geleert heeft, wat devasteringe, ruyne, desolatie ende verstroyinge
over de huysen en ingesetenen van den Hage nagevolgt is, ende hoe
schadelyk dat het voor het geheele Land is geweest, dat men den
vyand niet soo wel buyten den Hage als andere omleggende vaste
steden heeft mogen houden; maer alsoo naer het vertrek van den
vyand, den Hage wederom bewoont, gepeupleert en metter tyt ge-
noeg van nieuws opgebouwt, en in veel heerlyker staet ende wesen
dan te voeren gebragt is geweest; syn aldaer niet alleen die van de
voorschreve Collegien hen onthoudende, maer syn sedert ook aldaer
de bewaernissen van des Graeffelykheits Chartres, Registeren, Re-
keningen, Processen ende andere secreten, mitsgaders ook des geme-
ne Lands penningen en Comptoirs van de Ontfangers betrouwt en
bewaert geweest; behalven dat daer mede de residentie van syne Ex-
cellentie, ende alle vergaderingen en byeenkomsten, soo van U E. als
de Heeren Staten Generael, en van den Raedt van State, tot een
eere, cieraet en magnificentie van de Landen gehouden worden,
doch niet sonder merkelyke periculen van den vyandt, die den laetsten
voerleden jaere (naer dien hy de bevegtinge van andere Koningryken
en Landen, die hy alvoerens meende te vermeesteren, heeft moeten
verlaeten) de Geunieerde Provintien met alle syne heyrkragten be-
gonst heeft het oorloghe aen te doen, niet alleen te lande de Steden
op de rivieren hen naest gelegen, pogende te overweldigen, maer heeft
ook (door Gods verhinginge daer van gefrustreet synde) gemeyndt
door den Bommelwaert ende andersints in het midden van Hollant

ende in den Hage te penetreren, het fy te lande of door middel van de vorst, het welk, hoewel hen insgelyks is gefailleert, soo en laet hy daerom niet in syn quaed voornemen te perfliteren, meynende met andere middelen ende ook over zee met galleyen ofte anderfints op deze kusten te landen, en den Haghe sonder groote resistentie te overvallen, daer hy hem imagineert niet dan goude bergen, ten aensien van de beuyten, plonderingen ende grote rantsoenen, die hy hem aldaer geheelyken verskert, te fullen vinden; gelyk ook de experientie van ouden tyden bewyft, dat den Haghe, omme een plaetse te syn, is overvallen en geplondert geweest, ende dat deselve t'allen tyden van oorlogen en beroerten heeft gestaen in menigvuldige ghevaren ende periculen; alle 't welke syne Excellentie wel bemerkende en ter herten nemende, hadde voor syn laetste vertrek selfs de situatie van den Haghe besigticht, ende daer, na belast, dat by verscheyde Ingenieurs van gelyken souden worden gedaen, omme te letten of met eenige werken van fortificatien den Haghe in redelyke verzekeeringe mochte worden gestelt, op dat die by de inwoonders tegens tamelyk geweld bewaerd mochte worden; ende omme den vyandt fulke en gelyke aenslagen geheel uit den hoofde te brengen, heeft mede onlangs syne Excellentie aen de Remonstranten geschreven de vordering van de voorz verseekeeringe van den Hage UE. ten hoogsten gerecommandeert te hebben, niet twyffelende, of Uwer E. fullen na haere gewoonlyke sorgvuldigheyt en voorfigtigheyt, gelyk als tot praeservatie van alle andere Leden van Hollant, dese saeke in sonderlinge goede recommandatie hebben, en daer toe alle bevordering en assistentie doen, te meer aengesien syne Excellentie verstaet, niet alleen de eere en reputatie van den Lande, maer ook den dienst der selver aen de praeservatie van den Hage merkelyk gelegen te wesen; heeft daerenboven syne Excellentie deselve saeke de Remonstranten ernstelyken bevolen, ten eynde syluyden op de voorz verseekeeringe ende bevordering van dien tydelyk ende rypelyk zouden hebben te letten, ook mede op de middelen daer toe nodig te adviseren; mids welken de Remonstranten gehelyken hen onderwerpende de voorfigtigheyt en volkomen ervarentheyt die syne Excellentie in gelyke saeke is hebbende, ende dat deselve syne Excellentie de gelegentheyt van den Lande, aenslagen ende voornemen van den vyandt, mitsgaders de middelen omme daer tegens te voorsien, allerbest bekent syn; soude gaerne andermael de fortificatien en versterkinge van den Hage by handen nemen, en de goede meninge van syne Excellentie voor soo veel in hen is, volbrengen, alhoewel het selve hendliden tot seer groote beswaringe sal strecken, nademael dat sy op haere particuliere middelen, die onkosten van soo grooten werk op veel na niet alleen kunnen vervallen, ten waere Uwe E. geliefde volgende de recommandatie van syne Excellentie, de Remonstranten met faveur, autoriteyt ende gewoonlyke resistentie, gelyk als andere Leden van den Landen noodsaekelyke versterkinge behoef hebbende te subvenieren; verfoeken daeromme de Remonstranten dienstelyk, dat Uwe E. tot subsidie van het voorz werk gelieven de Remonstranten uyt de contributien van den Hage ofte andere middelen, eensdeels promptelyk, eensdeels op twee of drie jaren te subvenieren met een

een redelyke fomme van penningen; ende dat voorts Uwe E. gelieven de Remonstranten te autoriseren ende octroyeren, omme vordere penningen daer toe nodig, by verkopinge van renten en anders op te nemen, onder verband van het Corpus van den Hage, ende alle burgeren ende ingefetenen van dien, ende omme tot het remboursement ende aflossinge der zelve renten en penningen te mogen op de huysen en consumptie binnen den Hage en Haegh-ambacht stellen sulke impositie en collecten als daer toe nodig bevonden sullen worden, mitsgaders ook omme den prys van de afgeschatte landen, erven ende gronden tot de voorsz. fortificatie dienstlig te mogen houden op renten tegens den penning twaelf, onder gelyke verbintenisse en hypothequen als vooren, mids de voorsz. renten afgelost ende gequeten synde (het welke men gehouden sal wesen te doen soo haest doenlyk sal wesen) de voorsz. Collecten en Impositien sullen cefferen ende die van de voorsz. Collegien ende andere wederom komen op haere oude rechten ende præ- eminentien ende vrydommen. Dit doende, &c,

Consent tot het fortificeren van den Hage, mits de kosten daarop vallende tot lasten van den Hage, &c.

HEbben de Edelen verklaert, dat syluyden te vreden syn, dat den Hage werde gefortificeert, ende eenige redelyke subsidie daer toe van wegen het gemeene Land gedaen; van gelyken die van Leyden, de andere Steden, (uitgefondert Delft) die dubbelt van de brieven van syne Excellentie ende de remonstrantie ende het verfoek voornoemt versogt hebben, omme in den haren te communiceren, hebben in de voorsz. fortificatie geconsenteert, mids dat het selfde geschiede tot laste van die van den Hage, daer toe den selven vergunt is Octroy, Consent en Authorisatie, sulks by hen luyden is versogt.

Voorslag van verscheide Gecommitteerden uit den naam van zyne Excellentie om den Hage te doen fortificeren tegens alle opkomende zwaarigheden der vyanden.

Mey 1600.

IN de voorsz. Vergaderinge syn gecompareert de Heeren *Cornelis van Nieustadt* en *Francois Vranken*, Raden in den Hogen Rade, *Leonard Kasembroot* en *Nikolaas Kromhout*, Raden in den Provinciaalen Rade, *Philips Doublet*, eerste Meester van de Rekeninghe, *Adriaen Schrevelsz* en *Evert Quiryusz*, Burgemeesteren van den Hage; ende by monde vertoont hebbende hoe dienstelyk, ja noodsaekelyk voor den Lande van Holland en Westvrieland, ende verfekeringe van den Hage ende der inwoonderen van dien soude wesen deselve plaetse in redelyke defensie tegens alle opkomende swarigheden te brengen; ook volgende de recommandatie en goede meyninge van syne Excellentie, hebben daer toe ende omme te hebben tot ontgrondinge en vergeldinge van de erven, die in de wallen, gragten, cingelen en

daer binnen begrepen fullen worden , mitsgaders tot een redelyke subsidie , omme te vervallen de koften by requeste geprefenteert ; Daer op delibereert fynde , is by de Edelen en alle de Steden (uytgefondert die van Delft) bewilligt in het verfogte Octroy ; maer mits de jegenwoordige befwaarniffe van den Lande , hebben verklaart tot het accorderen van eenig subsidie niet te kunnen verftaen.

Die van Delft verfoeken Copie van de Requeste.

De Gedeputeerden van Delft begeeren eerst Copie van de Requeste , maer verklaerden daarna zulks principalyk begeert te hebben , ten opzigt van de verzogte subsidie.

Geëxtraheert uit de Resolutien van Holland.

H. I.

Geding over 't schoonmaken van de gragt van 't slot te Woerden en wie de Beeke en gragten van 't Hof plagten schoon te maken.

OP ten voifz dach (28 Novemb 1465) foe compareerde voir den Hove van Hollant die Procureur Generael van Hollant en was feggende en proponerende , hoe dat de Edele Voirvaders myns gen. Heeren , en omme die bewairniffe en beschermeniffe van desen Lande hebben doen maiken en edificeeren dat slot te Woerden , sonderlinge tegens die Gestichte en Gelresche , en al ist soo dat alle die geene die mitten voifz flote beschermt fyn , sculdich fyn die gragten van den selven flote te reynigen en te helpen diepen , soo fyn nochtans die dorpen van *Boscoop* , *Swamerdam* , *Alphen* , *Koudekerke* , *Leyderdorp* , *Nyeucoop* , *Sluyck* en *Rewyc* , die mitte voifz flote grotelicken beschermt fyn , onwillich en in gebreke die selve gragten mitten anderen dorpen te willen helpen reynigen , hoewel nochtans dat him dat een werven en ander werven van wegen myns voifz genadichs Heeren wegen bevolen is geweest , dair sy him altyt tegens geopposeert hebben , en henluyden op huyden dag beteykent is ; en concludeerde dairom die voirn. Procureur , dat by sententie diffinitive van den voifz Hove die voifz dorpen bedwongen fullen wesen , omme mitten andere dorpen , die mitten voifz flote van Woerden beschermt fyn , te helpen reynigen en diepen die gragten van dien.

Tegens welken eyfch Dirck Claisz him feggende Procureur van deselve Dorpen dag van beraet genomen heeft te veertien dagen. *Presentibus uts.* (*Almade* , *Affendelft* , *Haekvyn* , *Petipas* , *Eycke* en *Werve.*)

Antwoorde ,

Op ten voifz dach (23 Jan. 1465. *Secundum cursum curie*) compareerde voor den Hove van Hollant Dirck Claisz en dede by monde van Mr. Arent van Ommeren synen Advocaet als Procureur van de dor-

dorpen van *Boscoip*, *Slupick*, *Rewyck*, en andere hoere medegefellen tegen alsulken eysch als die Procureur Generael van Hollant op henl. gedaen heeft, antwoorden en seggen, *hoe dat die Rynlanders dair onder dat die voirsz Dorpen geseten syn nye die graften van den stote van Woirden gereynicht en hebben, mair die selve Rynlanders en sonderlinge die voirsz verweeiders syn gehoefslach die Viver van den Hove en andere graften te reynigen en oic den zantwech te onderhouden die tusschen den Hage en Ryswyc gelegen is, dat voirtyts een wyl ordende plecht te weten*: waiomme die voirsz Procureur qualycken op ten voirsz verweeiders geraict is, want na den generalen houfflach soo syn sommige dorpen van desen Lande gehouden die grafte tot Schoonhoven te reynigen en andere die grafte tot Medenblich en andersins.

Ende concludeerden dairom die voirsz verweeiders, alsoo dit een nieuwe houfflach wesen en die geskien souden contrarie die oude hoefflach, dat sy dairomme by sententie diffinitive van den voirsz Hove schuldich souden wesen geabsolveert te syn van den eysch, en impetitie van den voirsz Procureur en die selve verweeiders presenteerden hoir feyten en vermeeten te proeven in tyden en wylen hunl. des noid wesende.

Omme op welke antwoirde te repliceeren die voirsz Procureur dach genomen heeft te veertien dagen. *Presentibus uts*: (*Almade*, *Assendelft*, *Haekwyn*, *Petitpas* en *Eycke*).

Geëxtraheert uit het vyfde Memoriaal-boek van Swieten, fol. 203. en 242.

H. 2.

Op 't versoek van Bartholemeus Pertant, Rentmeester van Noorthollant is gelast den Ambachten en Dorpen van Nuweveen, Cralingerambocht en van Dorp, te doen die Hofdiensten, gelyk de andere ambochten, als die vyver van den Hove, die graften, wegen en wateringen schoon te maeken en te houden en proviande te Hove te brengen.

Alloe Bartholemeus Pertant Rentmeester van Noorthollant clachtich gecommen is voir minen Heere van Lannoy, Stedehouder Generael en andere den Rade van Hollant, overmyts gebreken wille die deselve Rentmeester hadde aen den Dorpen en Ambochten van *Nuweveen*, *Cralingerambocht* en van *Dorp* roerende den *Hofdienste* als van myns genaden Heere viver en graften, dienende tot zynre genaden Hove in den Hage schoon te maken, oick mede om die wegen, wateringen en provanden dienende totten voirsz Hove, die te houden, te maken en te onderhouden en mede die provanden te bringen gelyc anderen ambochten, die mit hun luyden dat van rechts wegen sculdich zyn te doen en zy tot anderen tyden wel gedaen hebben. Dair en tiegens de voirsz Doorpen zeiden en verantwoirden, dat zy van sulcken diensten sculdich waren vry en exempt

exempt te wesen, en sonderlynge vuyt crachte van zekeren Privilegien en Hantvesten hunl. verleent en gegeven bi wylen Hertoge *Aelbrecht* en Hertoge *Willem van Beyeren*, Graven van Hollant zaliger gedachten, dair van zy den voirsz Stedehouder en Rade die originele en oick copien thoonden, SOE IST, dat de voirsz Stedehouder en Rade de voirsz. partyen in 't lange gehoirt en de voirsz Privilegien en Handvesten wail overgezien en verstaen hebbende, dewelke bezonder niet voirder inhouden noch begripen dan van *Ryemtalen* dairnae zy schuldich zyn in openbairen heervairden te dienen en anders niet, van den welken die een handveste gegeven den buyren van *Nuweveen* by den voirsz Hertoge *Willem* tot zynen wederzeggen gegeven was en niet langer, gewyft hebben, en wyfen voir recht, de voirsz Doorpen en Ambochten van *Nuweveen*, *Cralingerambocht* en van *Doorp*, gehouden te wesen in den Hofdiensten hier boven verclairt te doen en te volcommen tot alre tyt als dat gebuert en van ouds gewoenelicken geweest is. Aldus gedaen in den Hage bi en voir den voirsz Heer van *Lannoy*, Stedehouder generael, die Heer van *Iffelssteyn*, Heere *Arnt van Gent*, en Heer *Geryt van Zyl*, op ten xx^{ten}. dach van Februario in 't jaer ons Heeren duyfent vier hondert en vyftich na den loop des Hoofs van Hollant.

Geextraheert uit het Sententie-boeck, gequot. C. fol. 21.

H. 3.

Die Buyren van den Ambochte van Hodenpyl syn ten vervolge des Rentmrs. van Noorthollant gelaft te doen die Hofdiensten gelyk andere Ambochten, als die Vyver en graft van den Hove in den Hage, als ook de wegen en Wateringen totten zelven Hove schoon te maeken en te houden, en provianden ten Hove te brengen.

Alfo voir myn Heere van Lannoy Stedehouder-Generael en den Rade van Hollant clachtich gecommen zyn die Buyren van den Ambochte van *Hoydenpyl*, seggende, hoe dat *Barthelmeus Pertant*, Rentmeester van Noorthollant hunluyden groote moeyenisse en hinder gedaen heeft van dat hy zeide, dat zy sculdich wairen mynen genadigen Heere te dienen mit eenen halfven riem en volck nae den avenant van den riemtalen; Tiegens welke die voirsz Buyren hoepden, dat zy dair of niet sculdich en wairen te betalen, aengesien dat sy goede brieven van Hantvesten en quytsceldingen hadden van wylen Hertog *Aelbrecht* zaliger gedachten, gegeven in den Hage op ten xx^{ten} dach van Mey in 't jaer ons Heere duyfent vierhondert en een; Waer op dezelve voirsz *Berthelmeus* antwoorde in den name van mynen genaden Heere voirsz, als dat hy dat voirsz Ambocht niet toegesproken noch eenige moeyenisse gedaen en hadde van hoire riem-

riemtalen te trecken, te gelden of te varen tot eenige Heervairden, 't welke contrarye haire brieven dragen soude, of zy van wairden gewyft werden, mair hadde die voirsz Rentmeester hunluyden in den naeme van mynen genaden Heere voirsz gemoeyet en toegeproken hadde in tyden en in wylen dat hy gedient heeft als ander Rentmeesters voir him gedaen hadden van mynen genaden Heeren Hofdienst, als van zynen viver en graften, dienende tot zynre genaden Hove in den Hage scoon te maken, oick mede om die wege, wateringe, dienende totten voirsz Hove te houden en te maken en te doen onderhouden, en mede die provanden t'Hove te brengen, gelyk anderen Ambochten die met hunl. dat van rechtswegen zyn te doen en zy tot anderen tyden wail gedaen hadden, mit meer anderen redenen bi den eenen en bi den anderen pertie voirgestelt en geproponeert in hoiren replicken en duplickken, SOE IST, dat de voirsz Stedehouder en Rade de voirsz partien in 't lange gehoirt ende de voirsz Brieven en Hantvesten wail overgesien en verstaen hebbende, dewelke sonderlyngen niet voirder inhouden noch en begrypen dan van riemtalen, dairnae zy schuldich zyn in openbairen heervairden te dienen en anders niet, gewyft hebben en wyfen voir recht de voirsz buyeren van den Ambocht van *Hodenpyl* gehouden te wesen in den Hoofdientste hier boven verclairt, te doen en te volcomen tot alre tyt als dat gebuert en van ouds gewoenlicken te doen geweest is.

Aldus gedaen in den Hage by den voirsz Heer van *Lannoy*, Stedehouder-Generael, *Montforde*, *Gent*, *Zyl*, *Cats* en *Potter*, op ten xvjten dach in Maerte Ao. M. CCCC. L. naer den loop des Hoefs van Hollant.

Geregistreert in 't Sententie-boeck, gequot. C. fol. 31.

H. 4.

Desgelyks is bevolen te doen de Buuren van den Ambachte van Souteveen.

G Esien en gehoort bi den Hove die gedinge dat vuytstaende geweest is tusschen die Buyren en Ambachte van *Souteveen* aen de eene zyde, en *Berthelmeus Pertant*, Rentmeester van Noorthollant aen die andre, roerende van zekere Hoofdientsten, daerinne de voirsz Rentmeester seide dezelve Buyren gehouden wesen als van myns genadigen Heeren viver, graften en wateringen en wegen scoon te maken ende te onderhouden, en oick zynre genade provanden te Hove te brengen mit anders dat dair toe behoirt, dair van dezelve Buyren zeyden vry en ongehouden te wesen vuyt crachte van zekere Privilegien en Handvesten van wylen Grave *Floris* van Hollant. 't Hoof wyft over recht, nae dat by hunluyden de voirsz Handvesten en Privilegien wael overgesien en verstaen geweest zyn, dat die zelve Handvesten niet jegenstaende de voirsz Buyren van *Souteveen* gehouden te wesen in den Hoofdientsten hier boven verclaert

Ccccc

te

te doen en te volcomen tot alre tyt als dat gebuert en van outs gewoenlicken geweest is. Aldus gedaen in den Hage by den Heer van *Lannoy*, Stedehouder-Generael, *Montforde*, *Gend*, *Zyl*, *Cats*, *Potter*, en Meyster *Ant. Michielsz*, Rentmeester-Generael van Hollant, op ten xx^lten dach in Maerte in 't jaer ons Heeren M. CCCC. en vyftich nae den loop des Hoefs van Hollant. Dair ic mede bi was.

J. BOSSAERT.

Geregistreert *ut supra fol. 32. verso.*

H. 5.

Desgelyks is bevolen te doen den Ambachte en Buuren van Moordrecht.

GEzien en gehoirt bi den Hove die geschille die vuytstaende geweest zyn tusschen die Buyren en Ambachte van *Moordrecht* aen die een zyde, ende *Bertbelmeus Pertant*, Rentmeester van Noort-hollant aen die andre, roerende van zekere Hoofdinsten dair inne de voirsz Rentmeester seide deselve Buyren gehouden te wesen; als van myns genaden Heeren Viver, graften, wateringhen en wegen scoen te maken en te onderhouden, en oick zynre genaden provanden te Hove te brengen mit anders dat dair toe behoirt, dair van dezelve Buyren seyden en meynden vry en ongehouden te wesen vuyt crachte van zekeren Privilegien en Handvesten van wylen Conync *Willenz* Grave van Hollant zaliger gedachten. 't Hof wyft over recht, na dat by hunluyden die voirsz Handvesten en Privilegien wail overgezien en verstaen geweest zyn, die niet en begrypen noch mencie en maken van Hofdienstn, dat die zelve Handvesten niet tegenstaende, de voirsz Buyren van *Moordrecht* gehouden wesen sullen in den Hofdienste hier boven verclairt te doen en te volcomen tot alre tyt als dat gebuert en van ouds gewoenlicken geweest is. Aldus gedaen in den Hage bi den Heere van *Lannoy*, Stedehouder-Generael, *Montforde*, *Zyl*, *Cats*, *Wisskerke* en *Potter*, op ten lesten dach van Maerte in 't jaer ons Heeren duysent vierhondert en vyftich na den loop des Hoefs van Hollant. Dair ic mede bi was

J. BOSSAERT.

Geregistreert als vooren, *fol. 39.*

I. I.

Alteratie van het Placcaet beroerende de Beeke in den Hage, en eenige pointen van dien.

GEhoort by den Hove van Hollant het rapport van Heere *Gerard* Heere van *Affendelft*, Eemskerke, &c. Ridder, eerste Raed
pre-

presiderende in den selven Hove, die met den Procureur-Generael Mr. *Quintyn Weitsen*, Raet van den selven Hove, en *Jan Hanneman*, Rentmeester van Noorthollant, inspectie oculair genomen hebben van de Beeke achteromme tusschen de huysen aldaer, en 't Hof alhier loopende, om deselve te doen reynigen en ruymen, naervolgende den Placcate op den xxix. Julii laetstleden daer op geëxpedieert, SOE IST, dat 't voorsz Hof om redenen by de voorsz Heere van Assendelft verhaelt, 't selfde Placcaet gemodereert en galtereert heeft invoeegen hierna volgende: Eerst dat 't selfde Placcaet in als forteeren sal syn effect en die platingen overal ingehaelt worden na de dispositie van dien soe recht na de lyn als men mach: dat alle privaten en stygeringen uitstekende buyten de platinge, afgebroken en gedemolieert sullen worden, maer die een privaet stellen wil binnen de platinge, sal 't selve wel mogen doen. Van gelyke sal de voorsz Beeke ingehaelt worden aen de noortzyde op 't Hof en uytgesteken platinge, en namelyk de platinge van Joachim Cornelisz, sulks dat die Beeke daer deur niet benout en word. Dat die voorsz Beeke gelyk opgeschoten sal worden totten ouden bodeim tot op 't welsant toe, tot coste van de huysinge daer op staende aen die zuytzyde, en ook tot coste van de erven aen de noortzyde op 't Hof gelegen: Dat die Loye-putten by provisie en tot anders geordonneert sal wesen, sullen mogen blyven staen, als die nu syn, elcx op syn eygen erf, en indien de Beeke daer door vervuylt wort, sal den eygenaer gehouden syn tot vermaninge van den voersz Hove dat weder schoon te maken; en indien yemant an de noortzyde op 't Hof geseten in gebreke ware deselve Beeke te doen schoon maken ofte anders in te trekken als vooren, sal de voorsz Rentmeester van Noorthollant 't selfde voor hem doen, en hem 't selfde namaels doen betalen: Dat insgelyks de voorn. Rentmeester tot coste van de riemtalen op doen schieten en opmaken sal die verlaten of fluyskens op de Vyver responderende. Gedaen in den Hage den ix. September XVC. LVI. by Heere *Geryt Heere tot Assendelft*; *Eemskerke &c.*, Ridder, eerste Raidt presiderende, *Mrs. Cornelis Suys*, *Aern. Sasbout*, *Cornelis Weldam*, *Carel van der Nytsen*, Heere *Geryt van Renes*, *Dominicus Boot* en *Quintyn Weitsen*, Raetsluyden van Hollant. In kennisse van my.

En was getekent,

J. VAN DAM.

Geëxtraheert uit het vyfde Memoriaal-boek van J. van Dam, fol. 189.

I. 2.

Renovatie van 't Placcaet van Koning Philips beroerende de Beeke.

MAURITS, gebooren Prince van Orange, Grave van Nassou, Catzenellebogen, Vianden, Diets &c. Marquis van der Veer en Vlissingen, Heer van St. Vyt, Doesburch, der stad Grave ende

van den Lande van Kuyk &c. Gouverneur, Capiteyn-Generael ende Admirael; mitsgaders die President en de Raden over Hollant, Zeelant en Vrieslant, den eersten geswooren Exploictier van der Kamere van den Rade hier op versocht, SALUT: Dat hoewel ten anderen tyden ten eynde die Beeke ende het water van den Huyse van den Hage streckende van het sluysken Achteromme tot het huys genaemt het Paradys, syn vryen cours soude mogen hebben, sekere Placcaeten geëxpedieert en gepubliceert syn geweest, ende wy nochtans verstaan, dat naer date van dien die selve Beeke met verdere uytstecken van platinge ende beplantinge van Boomen, metter tydt versmalt, ende oock dagelyks met vulnisse vervult daer deur nauwer en enger op veele plaetsen gemaekt werdt, impiedierende al het selve den vryen cours en loop van de voorschreve Beecke, wel eer tot kosten van de Graeffelykheydt, tot gerief van den voorz Huyse gemaekt ende gegraven; jegens al het welck promptlyck dient voorzien, en behoirlycken geremedieert te werden; SOO IST, dat wy u ontbieden en beveelen by desen, van onsent wegen, voor den volcke te verkondigen, ter gewoonlycker plaetse, en wel scherpelyck te verbieden allen den geenen die woonaghtig zyn op de voorschreve Beecke, tusschen het voornoemde sluysken, en die huysinge genaemt het Paradys, ende aldaer men boomen geplant, uytgestecken van erven, stoupen ende privaten, buyten die gewoonlycke platinge gemaekt hebben, dat sy die selve terstont binnen drie dagen na de publicatie van desen afhouden ende ontruymen sonder eenigh wederseggen.

Gegeven op den Huyse van den Hage op den 9. Junii 1587.

Geregistreert in 't tweede Memoriaal-boek van P. Hanneman, fol. 52.

I. 3.

Placcaate op de Beek.

FREDERIK-HENRIK, by der gracie Gods Prince van Oranien, Grave van Nassau &c. mitsgaders de President en Raeden over Hollant, Zeelant en Vrieslant, en Schout, Burgemeesters en Regeerders van 's Gravenhage, den eersten geswooren Exploictier hier op versogt, Saluyt; Also t'anderen tyden verscheyde Placcaaten, Keuren en Oronnantien geëxpedieert en gepubliceert zyn geweest, ten eynde de Beeke en 't water van den Hage syn cours soude mogen hebben, wy nochtans bevinden, dat nae date van dien dezelve Beeke met vordere uytstecken van plaetingen, sloepen, pielaren, privaeten en andere beletselen metter tyt versmalt en oock dagelycx met vuylnisse vervult en daer door nauwer en enger op veele plaetsen gemaekt werd. Dat mede het waeter van de voorz Beeke by verscheyde personen en op veel plaetsen uyt dezelve Beeke geleyt en gediverterrt word, impiedierende alle 't zelve niet alleenden vryen cours en loop van de voorz Beeke, wel eer tot koste van de Graeffelykheyd en noodig gerief van den Hove, de vyver en cingelen van dien, mitsgaders van den Hage, gemaekt en gegraven, maer
ook

ook den selven loop en cours van de zelven Beeke en waeter (bysonder des somers en soo wanneer het waeter laeg is) genoegzaam geheel verhinderende, waer door ook het waeter in tyde van Brand en anderzints nodich, niet alleen aldaer ontbreekt, maer ook ge-causeert werd een groote stank, niet sonder apparentie van infectie van de lucht daer op te volgen, ten zy daer tegen promptelyck en behoorlyk werde voorsien, SOO IST; dat wy u ontbieden en bevelen by desen, dat gy terstont en sonder vertrek of dilay van wegen de Hoge Overigheyt openbaerlyk ter plaetse daermen gewoon is alhier in den Hage publicatie te doen vercundicht, gebied en beveelt allen den geenen die woonagtig zyn op de voorz Beeke ofte aldaer gehuyft en gehoofd zyn, en boomen, uytsteeken van erven, plantingen, timmeringe, stoepen, privaten, pishuysen ofte andere beletselen gemaakt hebben, staende ofte dienende inde voorz Beeke, dat sy binnen den tyt van een maend na publicatie van desen of en ontruyminge daer van doen, sonder eenig wederseggen, op te verbeurte van 25. ponden te xl. grooten Vlaems 't pond, en dat vorder eenen yegelicken sal gehouden wesen voor syn huys ofte erve te plaeten mit eene muur ofte ten minsten met goede eycke planken, laetende de waterloop van de voorz Beeke ten minsten vier voeten breed en dezelve plaetinge alsoo te onderhouden ten ewigen dagen 't heuren kosten, makende dezelve platinge zoo recht na de lyn als mogelyk wesen zal, volgende de aenwysinge by den Contrerolleur van den Hove en Fabrykmeesters van den Hage te doen. Ende dat alle andere plaetingen, stoepen, pilieren, timmeringen en sleygeringen, uytsteekende buyten de voorz rechte platinge, ingehaelt, afgebrooken en gedemolieert zullen moeten werden binnen den voorseyden tyt en peyne als vooren. Ende fullen die geene die op ofte aen de voorz Beeke woonende zyn, haer privaeten moeten stellen binnen de voorz platinge, zulx dat de vuyligheyd of materie buyten de Beeke werden gehouden. Dat voorts dezelve Beeke by publycke belesedinge opgeschooten sal werden totten ouden bodem op 't welsand toe tot coste van de eygenaers van de huysen en erven daer op staende en gelegen, volgens de repartitie daer van te maken. Ende indien yemand in gebreke waeren de voorz uytsteeken van erven, plantingen, timmeringen, stoepen, privaeten, pishuysen ofte andere beletselen in te trecken als vooren, dat sulx van wegen de Hoge overigheyd voor hem gedaen sal worden en de kosten by parate executie van de onwilligen ingevordert. Dat mede van nu voortaan niemand en zal vermogen eenige waterloosen te maeken omme 't voorz waeter uyt de voorz Beeke te diverteren, opeen boete van 50 ponden, en dat alle waterloopen voor desen uyt de Beeke gemaakt, binnen den tyt van agt dagen eerst comende fullen werden toegedampt en gestopt op gelyke peyne van 50 ponden als vooren. Ende ten eynde de voorz Beeke nae desen niet wederomme met allerley vuyligheyd en werde vervult, dat metten eersten ter plaetsen daer sulx nodig sal werden bevonden, gesteecken en gemaakt fullen werden verscheyde roofter. Ende dezelve Beeke alle drie maenden ten minsten en meermaelen des nood en oerbaer zynde, beschouwt en gevisiteert sal werden. En fullen de executie van de boeten voorz ge-

daen en geinnet werden by den Procureur Generael van den Hove en voorts by den Officier van den Hage. Ende ten eynde dese Ordonnantie te beter in alle hare poincten mach werden geobserveert, soo ontbieden en beveelen wy den voorz. Procureur Generael, den Bailju en Schout van den Hage en allen anderen, die desen eenichzints aengaen mach, dat sy tot nacominge van alle 't gunt voorz es, procederen en doen procederen, ook met afneminge van de voorz peynen, sonder faveur, dissimulatie ofte verdrach. Gegeven in den Hage onder de zegelen van Justitie van de voorz Hove ende saeken van den Hage respectivelyk hier op gedrukt. den 27. Juny 1634.

Geregistr. in 't zesde Memoriaal-boek van Crip, fol. 72. verso.

I. 4.

Publicatie op 't reinigen van de Beek

DE President en Raeden van den Hove Provinciael, mitsgaders Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Regeerders van 's Gravenhage, doen te weten alle die geen en die wonen, huysen, gronden ofte erven hebben, aen of op de Beeke alhier, dat sy heurlr. huysen of woonplaetsen van 't eynde van 't Noorteynde af tot achter 't huys genaemt de Goude Leeuw toe, op 't welfant ofte den bodem toe, sullen hebben schoon te doen maken, binnen den tyd van veertien dagen, zynde Saterdag den xij. September toecomende, op de boete van ses guld. voor de eerste reyse, en dubbelde boete soo 't werk agt dagen daer na op de naschouw, die wesen sal den xx September daer aen volgende, ongemaekt bevonden sal werden, en sal als dan 't ongemaekte werk betaet worden tot kosten van de gebreekgigen, boven de voorz dubbelde boeten, inhererende voorts den Placcate in den jaere 1634 desen aengaende geëmaneert, waer toe om kortheyts wille word gerefereert en neffens desen mede is gedaen affigeren daer 't behoort, met meeninge van 't selve Placcaet in 't voor-jaer 's jaers 1643 ten effecte te sullen doen stellen. Gedaen by de voorz. Collegien den xxx. Augusti 1642.

I. 5.

Authorisatie om de Secretien en pishuizen, staande op de Beek te doen stoppen.

Alfoo niet tegenstaende voorgaende Interdictien en Placcaeten op het wech nemen en amoveren van de pishuysen, privaetenuytkomende op de beeke alhier, men egter bevonden heeft, datter nog menichte van privaeten en pishuysen by veele op nieuws syn gestelt en wederom geopent, SOO IST, dat de President en Raden van den Hove Provinciael en Schout, Burgemeesteren, Schepenen en

en Regeerders van 's Gravenhage haeren Fabrykmeester en Controlleur respectivelyken geauthoriseert en gelaft hebben, gelyk sy geauthoriseert en gelaft worden by desen, by provisie van 't eynde van 't Noorteynde af tot in de Vyver toe alle de bevonden Secreten en pishuysen binnen den tyt van een maend nae de publicatie deses bequaem en suttantelyk te doen stoppen en toe te maken tot koste van de overtreders van de voorige Placcaten en Ordonnantien, op peyne dat soo wie na de voorz tyt bevonden sal werden eenige van de selve te hebben geopent ofte op nieuws gestelt, deselve na rigeur van het Placcaet in den jaere 1634. gepubliceert, sonder conniventie paratelyk sal werden geexecuteert. Gedaen by de voorz Collegien den xv. Augusti 1646. gepubliceert met de Clocke van 't Raethuys den 27. Augusti 1646.

I. 6.

Authorisatie op Deken en Hoofdmannen, om de Spekverkoopers, eenige vuiligheden in de Beeke werpende, te bekeuren.

Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Regierders van 's Gravenhage gehoord hebbende de klagten van Deeken en Hoofdmannen van de Buurt van 't kort Achterom en Gortstraetje alhier, dat niet tegenstaende voorgaende Keure en stricte Ordonnantien, eenige buyren haer vervorderen haer vuylnisse in de Beeke, en insonderheyd, by eenige Spekverkoopers, die soo nu en dan in de selfde buurte komen wonen, werd gepleegt, en dewyl 't zelfde niet bequamer geacht word te konnen werden geweert, als by de naeste buuren, wanneer de selve daer toe souden mogen werden geauthoriseert; SOO IST, dat Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Regeerders voornt. na overleg van saeken, omme alle stank, putrefactien, en pestilentielle luchten voor te komen, Deeken en Hoofdmannen in der tyt geauthoriseert en magtig gemaekt werden mits desen, de bekeuringe te doen van alle de voorz buuren, en insonderheyd, de Spekverkoopers, die eenig bloet, gedarmte, schrapfel, of eenige andere vuyligheyd in de Beeke souden mogen comen te werpen, en sullen mede de voorz Spekverkoopers geen van de voorz gespecificeerde vuyligheyd langer vermogen in huys te houden als vierentwintig uren, die sy als dan sullen moeten doen uytbrengen des morgens vroeg voor 't openen van eenige winkels of des avonts na het sluyten van deselve, en voorts gehouden zyn, haer vuyligheyd te doen weg haelen in een besloten bak, en geen vuyligheyd vermogen te werpen op de gemeene vuylenswagens, die dikwils langen tyt stil blyven staen, daar door als dan grooten stank werd veroorsaekt; op peyne soo wie contrarie bevonden sal werden te doen, ten behoeve van de gemene buyren verbuuren sal de somme van ses gulden, telkens en soo menigmael zy bevonden sullen werden contrarie deses te hebben gedaen, en sullen de boetschuldige daer vooren paratelyk werden geexecuteert. Gedaen ter kamere van Burgemeesteren voornt. op den 4 April 1656.

I. 7.

Commissie om de Beek te visiteeren.

DE President en Raden van den Hove van Holland, Zeelant en Vrieslant, de Raden en Meesters van de Rekeninghe der Domeynen van de Heeren Staten van Holland en Westvrieslant, en Schout, Burgemeesteren en Regeerders van 's Gravenhage: alsoo bevonden wert, dat niet tegenstaende verscheide ordonnantien op het schoon maken, schoon houden, en tegen het versparren van de Beeke, loopende nevens het Achteromme alhier in den Hage van tyt tot tyt geëmaneert, deselve Beeke sodanig wert geincommodeert en beleyt, dat syn vrye cours daer door niet alleen wert verhindert, maer dat ook deselve genoegsaem ontoegankelyk wert gemaekt, omme by brant en andere ongemakken (dat Godt verhoede) daer aen te komen, waerinne dient voorsien; **S O O I S T**, dat de President en Raden van den Hove voorfz, de Raden en Meesters van de opgem. Rekeningen en Schout, Burgemeesters en Regeerders van 's Gravenhage gesamentlyk hier mede gelaft en geauthoriseert hebben, lasten en autoriseren by desen Pieter Floris van der Salm en Johannes van Swieten gesworen Lantmeeters, omme ten spoedigsten de voorfz Beeke by provisie van onderen van het sluysken af, leggende achter de Capelsbrugge tot aen het Hofpoortje, van huys tot huys te gaen inspecteeren, en de bewoonders van deselve huysen afvorderen haer acten, die sy tot het overtimmeren van de voorfz Beeke souden mogen hebben: houdende daer af notitie hoe verre zy haer voorfz acten in hoogte, breette, en anders gevolgt en geëxcedeert hebben. Sullen mede hen pertinentelyk informeren wat persoonen egeene acten hebben, en hoedanig sy de voorfz Beeke egter hebben betimmerert, beleyt of anders geincommodeert: leverende daer af over (haer besoigne voltrokken synde) een pertinent verhael, met een kaertje daer toe dienende, houdende de pertinente wyte van de voorfz Beeke agter ieder huys, omme al 't selve gesien, verder sodanig gedisponeert te werden als men ten meesten dienste van de voorfz Beeke met 't gunt daer af dependeert sal bevinden te behooren. Gedaen in den Hage den 27. April 1662.

Geregistr. in 't zevende Memoriaal-boek van Adr. Pots, fol. 219.

K.

Ordonnantie van 6 pond. grn. Vlaems ten behoeven van de Kapellanen van de Hof-kapel voor het doen van de Missje voor den Raed.

*Aen myn. Heeren den Stadhouder-Generael van Holland,
Zeelant en Vrieslant.*

GEven ootmoedelicken te kennen de gemeene Cantoren, Capellanen Domestyck van der Collegiael der kercke op 't Hof in den Hage,

Hage, hoe dat t'anderen tyden by uwen Predeceffeurs Stadhouderen en Raden van de Kon. Majesteyt zekere Ordonantie gemaect is, daer by den Supplianten tot commoditeyt en gerief van de Heeren van den Rade belast ende geordonneert is voor den inganck van den Camere alle dagen des 's morgens preciselicken up een prefixe ure te lesen in Sint Yvo Cappelle een lesende Missè, die de Heeren van den Rade ende Camere van den Rekeninge aldaer commen hoeren, te weten des somerdaechs te zeven uren en des wynters te acht uren, die de Supplianten passelycken en preciselicken verbonden zyn te doen, ende daer op waer te nemen; Ende en is het zelve niet vreemt, want van gelycken geuseert wort in den Raet van Brabant, Vlaenderen en in den groeten Raet van Mechelen, vuyt sake van welcken verbonden dienst van de voorz. dagelycxen cotidiaen Missè, zyluyden nyet meer tot nog toe genoten ofte geproffiteert en hebben by assignatie up ten Rentmeester van de Exploiten dan alleenlyken vier pont grooten Vlaems tsjaers, 't welk emmers te zeer weynich es, en te zeer sober loon omme alfulcke lasten te dragen, als UE. kenlick es, maer behoeren die Supplianten ter cause van dezelve lasten tot heurluyden competentie daer af te genieten een redelick en betamelick loon van acht pont grooten Vlaems tot onderhoudinge van Gods dienste, omme die te perpetueren en te doen vestigen op den incoemste van den voorz. Exploeten, sonder eenige prejudicie ofte hinder van 't Keyfers Domeynen; Oetmoedelick daeromme biddende dat UE. met mynen Heeren van den Rade en Rekenincamere sal gelieven te ordonneren den Rentmeester van den Exploeten tot onderhoudenisse van de voorz. dagelicxen Missen en lasten in supplemente alle jaers te betalen den Supplianten op vier quartieren des jaers acht ponden grooten Vlaems, ofte zoo veel min ofte meer als uwe E. ende Mogende Heere goetduncken sal, regart nemende op 't voorz. verbant ende laste, ende hier op te doen expedieren behoerlycke desferge en ordonnantie op ten Rentmeester van den Explote. Dit doende &c.

Op te marge van de zelfde Requeste stont geschreven,

Hier op gehadt het advys van den Camere van de Rekeninge, accordeert den Supplianten ter cause in den text van desen geroert jaerlicx de somme van zes ponden grooten Vlaems, ordonnerende den Rentmeester van den Exploten in den tyt wesende de zelfde somme te betalen in gewoonlicke dagen en termynen, mits dat hem 't zelfde desen voor eens en de quytancie daer op dienende telcken overbreyngende weder in rekeninge gepasseert sal werden daer en soe 't behoeren sal. Actum by den Stadhouder Generael en Rade van Holland den vijj^{en}. Octobris anno 1551. ondergeteykent.

J. D A M.

Geschreven na den originelen brief.

L.

Aggreetie van den perzoon van den koper van de Kastelenye.

Aen den Ed. Hove van Hollant.

Geeft reverentelyk te kennen Francois van Dorsten burger alhier, dat hy Suppliant op den 25. deser maent January 1674 op de audientie van de Rolle van den Ed. Hogen Rade by afrekken des zegels is koper gebleven van de conchergerye en Kastelenye van desen Hove in sulker voege als de predecesseuren deselve hadden bedient gehad en bewoont, voor een somme van 21200 guldens; alle 't welke de Suppliant heeft nodig geagt U Ed. Mog. in alle gediensigheid te notificeren en daer nevens ootmoedelyk te verfoeken U Ed. Mog. gelieven haer het selve wel te laten gevallen en den Suppliant in syne functie als Concherge en Kastelyn van den Hove te doen erkennen en van de oude regten en preëminentien daer toe en aenbehoorende te doen jouifceren. Dit doende &c. was ondertekent.

G. VAN ADRICHEM.

Op de margine stont geappostilleert.

't Hof van Hollant haer geïnformeert hebbende op de bequaemheit van den Suppliant tot de Conchergerye en Kastelenye van desen Hove, verklaert den Suppliant daer toe te houden voor aengenaem, en ordonneert, dat dese Requeste en Apostille in de Memoriaelboeken sal werden geregistreert. Gedaen in den Rade den 30 January 1674. my present en was ondertekent.

ADR. POTS.

Geregistreert in 't veertiende Memoriaal-boek van Adr. Pots, fol. 326. verso.

M.

De Major Montenaeken tot Poorter van 't Hof aangestelt.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden van de Staten van Hollandt ende Westvrieslant genomen op.

Den 1. April 1707.

DE GECOMMITTEERDE RADEN van de Staten van Hollandt ende Westvrieslant, hebben mits het Overlyden van Si-

Simon de Briène, fynde geweest Portier van het Hoff, naer voorgaende deliberatie in de plaetse van den voorn. Briène, aengestelt ende geëligeert *Gerrit Montenaecten*, fynde nu Major van het voorz Hoff, ende sal mits doende alvorens den Eed van suyveringe volgens 't formulier begreepen in het geresolveerde van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslant van den 24. February des jaers 1656: gegeven werden Commissie in debita Forma.

Gedaen in den Hage den 1. April 1707.

Onderstont,

Accordeert met het voorz Register.

Was geteekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

N.

Commissie voor Willem van der Cruyse, om de agterpoorte van den Hove te bewaren.

KAERLE, by der gracie Goeds Roomsche Keyser &c. Allen den geen die desen onsen brief zullen zien, Saluyt. Alsoe die bewaernis ende woning van den achterpoorte van onsen Hove in den Hage mit hueren toebehoeren die *Jouffrou Margriete Hoichdants* tot hueren sterfdach toe gehouden en bewoent heeft, by heuren overlyden wederomme gevallen es tot onser dispositie en *Willem van der Cruys* Exploictier in onse Camere van den Raide in Hollant huer zoen ons oetmoedelyk daeromme gebeden heeft, gemerct sunderlinge zynre olderen diensten in den voerleden tyde, doen te weten, dat wy om 't goet aenbrengen ons gedaen van den persoene van den voern. *Willem van der Cruys* ende in der voerz consideratie den zelve Willem by goetduncken van onsen lieven getrouwen Ridder van onser oirderen en Stadhouder Generael van Hollant den Grave van Hoichstraeten en eenige andere onser Raide gegonnen en geconsenteert hebben, gonne en consenteren midts desen onsen brieve, de voerz woning van der *Achterpoorte van onsen Hove in den Hage* mit hueren toebehoeren, vuytgesondert *den boomgert gebeten den Koeltuyn*, die wy om redenen voortan aen ons houden willen, en dair toe die gaigien en wedden dier dieslang toe gestaen, die wy oick mit desen gextingueert willen hebben, om de voerz Achterpoort mitte toebehoeren als anders te bewoenen, besitten en te gebruyken gelyk syne moeder en andere dier te voerens tot haer toe gedaen hebben, tot sulken eeren, preëminentien, libertyten, vryheden, profyten en vervallen als daer toe staen, duerende tot onsen wederleggen. Ontbieden daeromme en bevelen den voerz onsen Stedehouder, onsen eersten Raid en die andere Luyden onser Camer van den Raede in Hollant ende allen anderen onsen Rechteren en Justicien,

ren, dat sy den voirn. Willem van der Cruys van desen onsen gracie, belieffenis en concessie in der vougen en manieren als dat boven verclaert staet, doen laeten en gedogen rustelick, vredelycken en volcomelyc genyeten en gebruycken sonder hem te doen of te laeten geschien eenich hinder, letsel of moeyenis ter contrarie, want ons alsoe gelieft. Des t'oirconde hebben wy onsen zegel hier aen doen hangen Gegeven in onsen Stadt van Bruyffel vijⁿ. dach van Iebruuario in 't jaer ons Heeren X Vc. X X X J., van onsen Keyferrycke 't I J^{de}. en van onsen andere Ryken van Castilien &c. 't X V J^c. Onder op te ploye stont geschreven by den Keyfer.

Getkent,

HERDINCK.

Geëxtraheert uit het 1. Memoriaalboek van J. de Jonge fol. 117.

O.

STATUTA CAPITULI CAPFLE COLLEGIATE DIVE VIRGINIS MARIE CASTRI HAGENSIS.

I.

A Nno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo nono ultima die Septembris Capitulo sufficienter indicto super ordinandis citatis ad hoc omnibus Canonice Capitularibus & non Capitularibus presentibus & absentibus. Ordinaverunt concorditer Decanus & Capitulum quod de cetero annuatim celebrarentur tria Capitula generalia, videlicet primum ultima Septembris, secundum ultima Januarii, tertium ultima Maji ad suppleendum defectus Capituli, si qui fuerint & ad statuenda & ordinanda nec non interpretanda salubria & utilia Capituli. Et durabit quodlibet tale Capitulum generale per tres dies continuos, nisi Festum aliquod impediat & per Capitulum aliquis dies suspendatur & transferatur. Ad que quidem Capitula generalia tenentur venire omnes Canonici Hagenses in Hage residentes, vel voces eorum alicui Canonice suis patentibus litteris committant, alioquin non habebunt materiam congregandi de ordinandis ac ordinandis in quolibet tali Capitulo generali; Et distribuetur in quolibet die dictorum trium Capitularium generalium cuilibet Canonice Capitulari residenti & Capitulo interessenti quinque solidos Hollandenses, Decano duplum, Capitularis enim Canonice volens gaudere prescriptis distributionibus intrabit Capitulum quolibet die predictorum trium Capitularium hora consueta sub primis ante Preciosa in conspectu Domini permanens usque in finem Capituli, nisi de speciali licentia tunc presentium Decani & Canonice exire oporteret. Quod si aliquis etiam Canonice pro aliqua die vel diebus protunc absens fuerit vel se absentaverit a Capitulo

pitulo tali generali dicta distributione illius diei vel dierum pro rata temporis distribuendum ratione illius Capituli generalis carebit.

I I.

Item Decanus sive Canonicus decedens ante nonam cantatam & completam in Ecclesia collegiata Hagensi & hoc ipso die assumptionis gloriosissime Virginis Marie de grosso illius anni non gaudebit, sed illius anni grossum cedit sibi pro anno gratie; Verum si superveniat usque post nonam predicti festi cantatam & completam lucratus erit fructus grossos illius anni, & grossi fructus anni sequentis sibi cedent pro anno gratie, dummodo capax grossorum fructuum fuerit & annos expectationis expectaverit & compleverit.

I I I.

Item Decanus vel Canonicus decedens gaudebit de restantiis per eum deservitis in vita sua, ita quod executores testamenti sui recipient huiusmodi restantias & disponent de illis secundum voluntatem, dispositionem aut ordinationem Decani vel Canonici testatoris decedentis, Et si, quod avsit, intestatus decesserit, tunc Decanus & Capitulum secundum consensum & consilium proximorum venientium ab intestato disponent & ordinabunt de huiusmodi restantiis pro salute anime defuncti Canonici, prout salubrius & honestius ipsis videbitur expedire, similiter si Decanus mortuus fuerit, disponet Capitulum cum consensu & consilio proximorum ut supra.

I V.

Item quilibet Canonicus decedens aut suam prebendam resignans vel permutans vel per devolutionem aut vacationem, privationem vel alias quovismodo ipso beneficio seu prebenda carens dimittit unam perpetuam memoriam in Capella Hagensi, etiam quilibet Canonicus honoris aut perpetuus Vicarius, pro qua dabit semel xxxij. libros Holland. aut xxxiiij. lib. Hollan. annue perpetui redditus & bone monete talis sicut a grossis fructibus Capituli levantur, Et similiter Decanus duplum pro duabus memoriis, Et si quis predictorum non dederit, non recipietur aliquis in locum sui per resignationem aut permutationem, quin satisfaciet pro illo ad cuius prebendam venire voluerit.

V.

Item Decanus sive Canonicus de novo recepturus recipiendus ante ejus admissionem ponet fidejussorem Capitulo de eadem memoria fundanda infra mensem, postquam contigerit eum permutare, resignare, decedere vel per devolutionem, vacationem, privationem vel alias quovis modo alienari a decanatu sive prebenda Hagensi, antequam grossi fructus sue prebende sive decanatus juxta formam statutorum super carentia grossorum fructuum editorum sibi possent competere, qui mensis computabitur a tempore permutationis, resignationis, decessus, devolutionis, vacationis, privationis vel alias quovismodo alienationis aut carentie decanatus sive prebende, Et Canonicus honoris sive Vicarius perpetuus ponet fidejussorem vel alias cer-

tiorabit Capitulum, de memoria quam dimittere tenetur antequam admitatur.

V I.

Item Decanus sive Canonicus novus antequam installletur, actu existet presbyter vel infra annum ad sacerdotium promoveatur secundum tenorem foundationis. Et si quidem absit, contigerit quod Decanus vel Canonicus dispensationem aut indultum optinuerit, quod non teneatur infra certos annos ad sacerdotium promoveri, talis non obstante dispensatione aut privilegio quocumque carebit voce capitulari, Nec reputabitur Capitularis, nec gaudebit de capitularibus de grossis fructibus aut emolumentis inter Capitulares consuetos distribui donec se fecerit in presbyterum ordinari ut eo ferventius fundatio in hac parte observetur.

V I I.

Item novus Canonicus recipiendus antequam installletur pro suo jocundo adventu dabit Capitulo quadraginta florenos beati Andree valore quinque marchas argenti purissimi, Et similiter Decanus novus recipiendus ratione decanatus duplum & imponentur in archam Capituli ad intertenendum, defendendum & augmentandum redditus & patronatus jura seu privilegia Ecclesie & Capituli nostri, deducto primitus eo quod inter Capellanos & servitores Capituli exinde solitum est distribui.

V I I I.

Item quilibet novus Canonicus de cetero prebendam Hagensem intraturus via permutationis cum pleno carebit grossis fructibus sibi competentibus per unum annum, si quis vero per mortem alicujus vel resignationem, devolutionem, vacationem alicujus vel alias quovismodo prebendam Hagensem fuerit affectus, talis carebit hujusmodi grossis fructibus sibi competentibus per duos annos & imponentur in archam ut supra in statuto proximiori. Similiter & Decanus ratione decanatus & prebende, decanatum & prebendam intraturus modis prefatis, carebit grossis fructibus sibi competentibus ut novus Canonicus de suo &c. ut supra. Verum si contigerit quemquam permutare cum Decano vel aliquo Canonicorum, qui affecti sunt decanatum vel prebendam, via resignationis, decessus, privationis, devolutionis, vacationis vel alias quovismodo, antequam tales expectaverint annos suos quo ad carentiam grossorum fructuum juxta formam super hoc supra editam, talis tamen sic intrans via permutationis, carebit grossis fructibus sicuti suus compermutans fuisset cariturus, si non permutasset, nisi finem sue expectantie attigisset, quia intrans via permutationis ad minus semper ultra dictos annos tenetur expectare & carere grossis fructibus per annum ut supra.

I X.

Item quilibet novus Canonicus post suam introductionem debet se offerre ad residentiam Decano & Capitulo antequam reputetur residens & istam residentiam Canonicus predictus acceptare vel ad eam se offerre poterit quando

quando sibi placebit. Idem de Decano qui suam residentiam insinuabit Capitulo.

X.

Item Canonicus novus faciet residentiam in Haga continuando per integrum annum antequam ad Capitularia recipiatur & vocem in Capitulo habere poterit, Nisi interim se absentaverit de speciali licentia Decani & Capituli, qui tamen omnes dies suos sue absentie quantum ad integrum annum in fine illius anni recuperabit antequam ipse ad Capitularia admitatur & vocem in Capitulo poterit habere rigorosam. Idem erit de Decano.

X I.

Item Canonicus novissime ad Canonicatum & prebendam receptus & installatus novissimum tenebit locum in choro & in loco capitulari, si capitularis fuerit.

X I I.

Item novus Canonicus residens per unum integrum annum ab ejus installatione computando, habebit de quotidianis distributionibus chori ac si omnes forent presentes, Et si quid taliter superfluum fuerit inter alios antiquiores Canonicos Capitulares residentes horis interessentes distribuetur, & similiter Decanus in primo suo anno habebit duplum ac si omnes forent presentes & non plus.

X I I I.

Item novus Canonicus residens per unum integrum annum ab ejus installatione computando habebit dimidiam partem partis Canonici capitularis de obitibus & oblationibus, videlicet si Canonicus Capitularis habeat solidum, ipse habebit dimidium solidum, & similiter novus Decanus suo primo anno residentie habebit duas partes ut novus Canonicus primo sue residentie anno.

X I V.

Item novus Canonicus in primo sue residentie anno non gaudebit de presentibus cuniculorum nec etiam pullorum, similiter nec Decanus novus.

X V.

Item Canonicus non residens non gaudebit de grossis fructibus quovismodo juxta formam foundationis, nisi de speciali licentia Decani & Capituli se absentaverit. Similiter nec Decanus nisi de speciali licentia Capituli.

X V I.

Item Canonicus Hagensis reputabitur residens & solum talis qui per majorem partem anni residentiam suam fecerit personalem & corporalem in loco

loco beneficii Hagensis inchoando hujusmodi residentiam & finiendo in Festo sancti Michaelis Archangeli & talis residens omnes Capitulares fructus integri anni (demptis presentis cotidianis & distributionibus Capitularibus) gaudebit si illum annum integrum supervixerit & Canonicus manserit, alias secundum ratum temporis.

XVII.

Item quod de cetero Canonicus non residens nullomodo gaudebit Capitularibus, sed si quis residens & pro tali reputatus se in suis vel alierius negotiis duxerit absentandum, poterit per spatium quadraginta duorum dierum simul aut successive se absentare (cum intimatione debita & consueta) nihil de capitularibus emolumentis nec distributionibus cotidianis amittendo, si vero amplius se absentaret post illos quadraginta duos dies, careret presentis diei vel dierum & distributionibus memoriarum consuetis & non plus.

XVIII.

Item novus Canonicus postquam factus fuerit Capitularis & residens fuerit, gaudebit de Capitularibus juxta ratum temporis quo factus fuerit Capitularis.

XIX.

Item novus Decanus (ex Canonicis Capitularibus in Decanum electus) postquam fuerit installatus & residentiam fecerit, gaudebit de Capitularibus in primo suo anno juxta ratum temporis prout simplex Canonicus Capitularis, & anno revoluto habebit duplum juxta ratum temporis, prout de Canonicis Capitularibus statutum est.

XX.

Item quilibet Canonicus volens gaudere distributionibus cotidianis, intrabit aliquem stallorum in choro ante elevationem Dominici corporis summe Misse illius dici, similiter & in Missis de requiem ante elevationem Dominici corporis illius Misse de requiem intrabit vel illo die nihil lucrabitur de presentis ante meridiem distribui consuetis, sed si contingat aliquem intrare Missam de Requiem, qui non interfuerit aliis officiis siue horis diei ante meridiem ut prefertur, talis non lucrabitur presentias cotidianas illius diei ante meridiem deserviendas, sed solum stabit contentus presentis Misse de Requiem, sicut interessens horis diei & non Misse de Requiem, carebit presentis Misse de Requiem; alias vero presentias illius diei ante meridiem deserviendas lucratus erit. Verum si aliquem Canonicorum nostrorum residentium tempore illius Misse de Requiem contigerit in capella nostra celebrare Missam, qui ante elevationem Dominici corporis illius Misse cantande tempestive stallum intrare non poterit, ut prefertur, talis tamen reputabitur presens & lucratus erit presentias illius Misse de Requiem, similiter & Decanus in omnibus premiffis.

XXI.

Item si contigerit Canonicum infirmari, talis faciet insinuari Decano, vel seniori Canonico vel plurbario aut ejus vicem gerenti suam infirmitatem ante elevationem Dominici Corporis summe Misse, vel si fuerit Missa de Requiem cantanda tunc ante elevationem Corporis Dominici illius Missee de requiem, Et tunc talis Canonicus remanebit per totum illum diem naturalem in domo sua vel infra limites sui domestadii, alias nihil lucrabitur de presentiis & cotidianis distributionibus, que sibi essent competitura si eisdem interesset, donec de novo insinuaret. Si vero post nonam contigerit eum infirmari & vigilie sue memorie fuerint decantande illo die post meridiem, tunc intimationem sue infirmitatis ante finem vigiliarum sive memoriarum, quamdiu cantatur, faciet: Similiter & Decanus, & etiam similiter quilibet Capellanus.

XXII.

Item quilibet Canonicus volens gaudere distributionibus de vigiliis, intrabit stallum in choro in stationibus tempore Paschali ante finem, Venite, In Missa ante inceptionem, Epistole, Aliis temporibus in stationibus, ante inceptionem secundi Nocturni, in vigiliis, In Missa ante inceptionem Epistole, similiter & Decanus.

XXIII.

Item Canonicus existens in negotiis Capituli gaudebit cotidianis distributionibus, ac si esset presens, si & in quantum fuerit per Capitulum ad hoc deputatus, similiter & Decanus.

XXIV.

Item nullus Canonicus faciet expensas aliquas super capitulum, nisi ad hoc deputatus fuerit per Capitulum, similiter nec Decanus, Et si quis contrarium fecerit, corrigatur ad arbitrium Capituli.

XXV.

Item Canonicus sedens in stallo suo tempore horarum vel divinorum, de stallo suo non surget faciendo alicui vel aliquibus reverentiam, exceptis Principibus & Dominis aut dominabus & Domicellis Illustribus, nisi fuerit requisitus ad secum conferendum & e converso sub pena amissionis presentiarum illius diei, similiter nec Decanus nec vicarii nec mercenarii.

XXVI.

Item nullus Canonicus Capellanus aut mercenarius tenebit coralem extra Capellam vagantem, vel in ejus negotiis occupatum tempore divinorum officiorum seu horarum sub pena privationis presentiarum suarum illius diei, similiter nec Decanus.

Eeeee

Item

XXVII.

Item quia ex frequenti convocacione Capituli vexantur Canonici & supposita Capituli, propter quam vexationem, quamquam ex debito juramenti ad quodlibet capitulum indictum quilibet venire astringatur, aliqui tamen venire omittunt, & in futurum timeatur magis omitti posse, idcirco ordinatum est, Quod de cetero semel in septimana Capitulum celebrabitur ad mirus, videlicet Feria sexta cujuslibet septimane sub Primis ante prandium, nisi dies solempnis impediatur, & cum consensu Capituli tunc illum diem Decanus transferre poterit ad alium diem ejusdem septimane, In quo quidem Capitulo omnes materie in illa septimana occurrentes, que commodose transferri poterint, usque ad illum transferentur tractande & disponende, Et ut eo ferventius quilibet Canonicus Capitularis ad quodlibet tale Capitulum in feria sexta ebdomadatum celebrandum venire inclinetur, Ordinatum est, quod cuilibet Canonico Capitulari tali Capitulo a principio sive ante, preciosa in conspectum Domini usque ad finem interessenti persolvetur pro quolibet die unum solidum monete Hollandie, Decano duplum; si tamen quis necessitatis causa tale Capitulum antequam fuerit terminatum, exiverit, obtenta prius vero licentia speciali Capituli, non carebit solido predicto; Si quis etiam infirmitate preventus aut in negotiis Capituli per Capitulum deputatus & ideo venire non poterit, etiam gaudebit in solido predicto, talis tamen infirmitatem aut negotiationem suam intimabit plumbario aut ejus vicem gerenti, vel ut in Statuto supra de intimatione infirmitatis dictum est, ante celebrationem ejusdem Capituli illius diei, & tunc tenebitur talis infirmus ulterius remanere per totum diem illum naturalem utpote usque ad mediam noctem sequentem infra limites domestadii sue habitationis a tempore intimationis & tunc gaudebit de solido, alias non, similiter & Decanus. Verum si materia aliqua ardua occurreret, propter quam forte videretur necessitas convocandi Capitulum, tunc Decanus cum consilio aliquorum Dominorum Capitularium si eis videatur expedire, poterit indicare Capitulum per se vel per alium aliquo alio die quam Feria sexta, prout necessitas exegerit. Ad quam quidem convocacionem omnes residentes in Haga existentes debent vocari cum insinuatione cause in Capitulo tunc tractande.

XXVIII.

Item in negotiis Capituli si tractetur materia rigorosa, expedietur ipsa per pluralitatem vocum, si vero gratiosa fuerit, unus solus poterit impedire.

XXIX.

Item nullus Canonicus Vicarius seu Capellanus de offensa sibi facta ab aliqua persona Capituli, vel Vicario sive Capellano faciet querelam Domino Comiti seu eius Conthorali, aut Consilio vel aliquibus personis extra Capitulum pro justitia vel emenda habenda, vel alias per modum querele, nisi fuerit sibi justitia denegata per Decanum & Capitulum, similiter nec Decanus vel per Capitulum si concernat personam Decani, sed si per sen-
ten-

tentiam Decani & Capituli, vel Capituli, si fuerit Decanus, senserit se gravatum, poterit appellare.

X X X.

Item nullus Canonicus sive Capellanus alteri confusionem publicam faciet in Choro tempore divinorum cum libris pulsando, deridendo, clamando vel alias quovismodo sub pena amissionis presentiarum suarum illius dici, similiter nec Decanus.

X X X I.

Item cum pax, concordia ac unio fraternalis pre ceteris bonis sit laudanda, ordinatum est quod nullus sive Decanus sive Canonicus, sive Capellanus, Vicarius perpetuus aut mercenarius alteri verbum injuriosum, rixosum aut contumeliosum dicat aut dicere faciat aut procuret, Quod si etiam aliquis ira victus & temptationi resistere non valens, quod absit, in verbum injuriosum aut scandalosum prorumperet, illi tamquam membro inutili pro tota illa septimana, hoc est pro septem diebus proximo subsequen- tibus quibus Chorum omnibus horis visitabit, presentiam tollimus, Et si Capellanus aut mercenarius fuerit eodem modo Chorum omnibus horis vi- sitabit cantando &c: Nihilominus servitium consuetum faciet presentis carendo aut expensis suis illud fieri procuret. Et si quis, quod absit, de facto manum violentam injecerit, licet satis canones illum puniunt, nihi- lominus ut major punitio fiat, volumus illum per mensem a consortio nos- tro resecari, nec ipsum posterius recipere nisi absolutionem a suo superiori ferat competentem. Preterea volumus & ordinamus quod si per Decanum aut aliquem Canonicorum silentium tali aut talibus imponeretur & extunc non desisteret aut disisterent, penam incurrat vel incurrant duplicem, & si ad huc amplius non desisterent silentio imposito, ut prius tripticem penam incurrant, & ita deinceps reservata in omnibus talibus excessibus, ordi- natione Capituli in ampliando penitentiam juxta qualitatem excessus, se- cundum discretionem ejusdem Capituli tunc deliberantis &c:

X X X I I.

Item quod ille qui erit receptor sive reddituarius Capituli, ponet fidejus- sores Capitulo sufficientes, antequam ad idem Officium admittatur. Et quod faciet Capitulo juramentum fidelitatis & non revelare secreta vel facta Capituli.

X X X I I I.

Item vicarii seu Capellani prestabunt Capitulo juramentum fidelitatis antequam ad Chorum admittantur, vel nisi quo ad admissionem mercena- riorum per paucos dies velint experiri de voce & cantu & ideo distulerint receptionem juramenti.

X X X I V.

Item quicumque Canonicus Capitularis residens in loco beneficii Capelle

Curie Hagensis, qui tantum metum pateretur qui etiam in constantem virum cadere posset, illumque metum Decano & uni Canonico aut absente Decano duobus Canonicis legitime ostenderet & manifestaret, si toti Capitulo ostendere non posset, extunc recipiet & habebit tam pro grossis fructibus suis quam pro aliis emolumentis qualibet septimana unum scutum Burgundie, dum capax fuerit grossorum fructuum, hoc est quinquaginta duo scuta pro anno stante tali metu, sed illo cessante cessabit gratia prescripta, dummodo talis alibi moram non taxerit aut residentiam fecerit quam in studio privilegiato. Prefata autem summa tribuetur suo procuratori legitimo in Haya Comitum per Receptorem Capituli sine expensis ipsius ejusdem Capituli bis in anno sive in principio mensis May & ultima Septembris, in quolibet termino medietatem summe predictae; Similiter & Decanus si metum ut supra passus fuerit, habebit duplum summe predictae, dummodo fuerit capax grossorum fructuum Capitularium et aliorum integraliter & compleverit annos quos expectare tenetur juxta Statuta super eisdem superius ordinata.

XXXV.

Item Quia honestati Capituli congruit viros habere literatos, & illis qui studio insistant, cum honestate morum & vite semper a confratribus subveniendum, ordinatum est quod cuicumque Canonico Capitulari in loco beneficii Capelle Curie Hagensis residenti, & de Capituli nostri licentia speciali obtenta, studio privilegiato insistenti, scientiam docendo ac studendo, tradantur tam pro grossis fructibus (si capax fuerit grossorum fructuum) quam pro aliis emolumentis omnibus simul pro quolibet anno in tali studio de consensu capituli existenti quinquaginta duo scuta Burgundie, Decano vero conditionibus prefatis duplum, ita videlicet quod talis aut tales, si plures essent, unusquisque pro qualibet septimana habebit (aut si plures habebunt) unum scutum prefatum, Decanus vero duplum, Et tradentur prefate pecunie modis omnibus quibus supra in Statuto immediate precedenti, dummodo tamen proficiant in studio, scientia & moribus; Si autem talis aut tales sinistere (quod Deus avertat) se regeret vel regerent, aut etiam si in scientiis & studio non proficerent aut proficeret, quod in scandalum verteretur Capituli nostri & Canonicorum nostrorum, ordinatum est, quod de consensu Decani & Capituli aut majoris partis ejusdem, Et si Decanus fuerit de consensu Capituli aut sanioris partis ejusdem, possit prelibata gratia revocari, Quam revocationem si obaudierit animo, hujusmodi gratia sibi facta exnunc prout extunc, & extunc prout exnunc penitus subtrahitur & aboletur, nec sibi amplius quam in grossis fructibus subvenietur quam primum illi aut illis talis conclusio Capituli fuerit insinuata, Prescripta debent intelligi, dummodo talis etiam fuerit capax grossorum fructuum Capitularium, & aliorum ac compleverit annos suos quos expectare teneretur juxta Statuta super eisdem satis declarata.

XXXVI.

Item quod super positis in deliberatione Capituli Decanus sine strepitu & argumentis querat & audiat per ordinem vota Dominorum de Capitulo, & secundum pluralitatem vocum super deliberatis concludat, in rigorosis sub pena privationis presentiarum per triduum; Similiter & Canonicus
alium

alium in deliberando non perturbet clamoribus aut argumentis, sed ordinem suam deliberandi expectet sub eadem pena.

XXXVII.

Item quod Decanus cum aliquo vel aliquibus de Capitulo sibi per idem Capitulum adjungendis conclusa fideliter exequatur intimando illi aut illis cui aut quibus intimanda erunt, sic per majorem partem Capituli in rigorosis conclusa, non obstante quod eadem conclusa de consensu Decani vel minoris partis Capituli non essent determinata, que si facere recusaverit Decanus & differret aut aliter secundum suum sensum vel minoris partis Capituli pronuntiaverit, privetur presentis per ebdomadam, & pronuntiatum etiam per eum tali modo censetur irritum & inane.

XXXVIII.

Item quod Decanus ad Requestam duorum vel plurium Canonicorum simul judicet aut indici faciet per virgarium aut Capituli aliquem Servitorem Capitularium celebrandum super hijs que illis duobus aut pluribus videntur expedienda, & ubi defectuosus fuerit Decanus, recusando hujusmodi celebrationem Capituli facere aut differre, privetur presentis per triduum, quodque tunc senior Canonicus ad requestam eorundem illud faciet sub eadem pena.

XXXIX.

Item quia frequenter superveniunt supplicationes Principum Dominorum aut alterius supereminentie vel status personarum super aliquibus Capitulum concernentibus, & ubi contingerit, Decanum vocari & a prefatis Principibus, Dominis aut alterius supereminentie vel status personis supplicationem recipi, quod tunc idem Decanus eisdem supplicantibus nil promittat aut respondeat affirmative vel negative, sed totum ad Capitulum remittat oppositum faciendo privetur presentis per triduum. Idem de Canonicis in predictis aut similibus delinquentibus.

XL.

Item in factis Capitulum concernentibus sicut in reparationibus faciendis aut ad Archam incedendo pro extractione literarum aut pecuniarum aut alias quovismodo, nullus sive Decanus sive Canonicus aliquid attemptet, sine consensu Capituli, oppositum faciendo privetur presentis per triduum.

XLI.

Item quod in deliberationibus Decanus nullum non capitularem admittat, nisi de consensu Capituli, sed illum aut illos, si plures fuerint, exire faciat in quantum poterit, oppositum faciendo privetur presentis per triduum.

X L I I.

Item quod nulla litera sigilletur sigillo Capituli, nisi in Capitulo convocato lecta fuerit; similiter nullus sive Decanus sive Canonicus literam missam toti Capitulo aperiat, nisi in pleno Capitulo congregato; Oppositum faciens penam arbitrariam per Capitulum imponendam incurrat.

X L I I I.

Item propter pacem & concordiam mutuam inter Decanum & Capitulum & Canonicos ac supposita Ecclesie sive Capelle nostre beate Marie nutriendam concorditer statuimus, quod si (quod absit) contigerit Decanum hujus Ecclesie suo Capitulo aut singulari alicui Canonico aut Canonico aut aliquem aut aliquos Canonicum aut Canonicos, aut supposita hujus ecclesie alteri contumeliam seu injuriam inferre, quod talis sive tales injuriatus sive injuriati si & in quantum super injuria sibi ut pretenditur illata, velit agere actionem injuriarum, quod illam actionem contra injuriantem aut injuriantes attemptabit infra mensem a tempore illate injurie immediate computando; alias discernit & statuit Capitulum ipsam actionem injuriarum exspiratam, nec de ea intendit postea cognoscere nisi tamquam remissa.

X L I V.

Anno Domini millesimo quadringentesimo quadregesimo tertio ultima die Maii in Capitulo generali capitulariter congregati Domini Decanus & Capitulum, utpote Dominus Theodoricus Bastardus Hollandie, Decanus, Magister Timannus Coninck, Magister Jacobus Symonis, Magister Wilhelmus Tol, Magister Walterus van der Hoern, Dominus Petrus Jacobi dictus de Gapinghen, Dominus Johannes De Saerts, Magister Gysbertus van der Hoern, Dominus Henricus Petri, Magister Arnoldus de 's Gravenzandt, ac Magister Jacobus Potter, Canonici, animadvertentes summe quam sit Canonici, Vicarius seu beneficiis Ecclesiasticis dampnosa ipsarum diuturna atque prolixa vacatio quam sit gravibus onusta dispendiis, quamque periculosa esse solet animabus, quot & quantis sit plena periculis; nedum jura testantur Canonica, verum etiam magistra rerum efficax experientia & exacti temporis consideratio edocet, atque considerata prudenter jam dudum elapsi temporis discrimina & fraudes manifestant. Hinc nos evidens evocat ratio, ut de reformandis hiis omnibus nostra vacet intentio. Ne igitur pro defectu Canonico- rum aut aliorum in Capella nostra beneficiatorum, in facultatibus suis Ecclesia nostra Collegiata Canonicis & ministris viduata grave dispendium patrat. Cupientes omni modo nobis possibili vacationum diuturnitatibus obviare & fraudibus ante dictis seu prebendarum Canonicalium & Vicariarum indemnitatibus cultuique divino, quem summopere desideramus augeri, providere statuimus et ordinamus quod de cetero cum quis idoneus ab illustrissimo Principe & Patrono nostro infra tempus juris quod est quadrimestre computatum a tempore scientie vacationis in loco beneficii ut juris est nobis Decano & Capitulo presentatur ad Canonicatum & preben-
dam

dam sive per mortem, devolutionem, privationem, sive per resignationem aut ex causa permutationis vel alias qualitercunque vacantem. Talis sic presentatus rite & legitime per prius examinata & admissa a nobis sua presentatione juxta juris ordinem statim & in continenti absque ulteriori dilatione debet petere institui & installari ac in possessionem vel quasi juris Canonie aut Vicarie induci, ac prestare juramentum, ab instituendis Canonice & Vicariis prestari solitum, servatis consuetudinibus Capituli nostri debitis & consuetis.

X L V.

Item cum de jure communi quodcumque beneficium quantumcumque minimum personalem requirat residentiam, sic quod nemo beneficiatus in absentia fructus valeat percipere beneficii sui, Decanus & Capitulum prefati eisdem anno, mense, die, & Capitulo, quibus immediate supra concorditer ordinarunt & statuerunt, quod Vicarii perpetui Collegii Hagensis in Vicariis suis personalem residentiam minime facientes, volentes nihilominus gaudere privilegiis, exemptionibus & libertatibus Collegii antedicti dabunt & persolvent in augmentum cultus Divini & ad utilitatem carbone pro oneribus Ecclesie predictae supportandis singulis annis ipso die sancti Michaelis unum scutum antiquum Francie sub debito juramenti per ipsos & quemlibet eorum Decano & Capitulo predictis prestiti ac etiam sub ypotheca, obligatione & arrestatione omnium & singulorum fructuum Vicariarum suarum, excepto quod si dicti Vicarii in studio universalis & privilegiato animo & intentione studendi moram fecerint & habitaverint quamdiu inibi residentiam fecerint & in aliqua facultate, artium, Medicinae, Juris utriusque seu Theologiae studuerint, in favorem studii erunt liberi & immunes a solutione dicti scuti Francie, Vicarii autem in Haga residentes corporaliter & beneficiis suis per se vel per alios deservientes sub debito juramenti & sub penis prefatis pariformiter ipso die sancti Michaelis dabunt & exsolvent Decano & Capitulo Hagensi unum scutum antiquum Francie quolibet anno. Quod quidem scutum si velint particulatim & per solidos currentes levabunt en recipient in festivitibus infrascriptis, Interfessendo earum primis vesperis, processionibus & missis, modo & forma subscriptis. Qui enim presens fuerit in primis vesperis lucrabitur & recipiet loco presentiarum & distributionum unum solidum currentem. Qui vero summe Misse totidem, puta unum solidum recipiet; si vero dies fuerit processionalis, debet etiam Vicarius, volens gaudere presentis & distributionibus illius solidi, interesse processioni & Misse conjunctim, alias nihil de illo solido habiturus, nisi infirmitas evidens ipsum excusaret, quo casu reputabitur presens in divinis, salvo quod infirmitatem suam insinuabit aut insinuari faciet plumbario Canonico pro tempore exercenti aut ejus vices gerenti, die & hora opportunis, & sunt dies festivi, non processionales hii qui sequuntur,

Festum sancti Michaelis Archangeli,
 Festum omnium Sanctorum,
 Festum obitus beati Martini Episcopi,
 Festum Conceptionis, Annuntiationis, Visitationis, Assumptionis &
 Nativitatis gloriosissime Virginis Marie,
 Festum Circumcisionis Domini, & Epyphanie,

Fes-

*Festum Nativitatis Johannis Baptiste,
Festum nostre Capelle compositum de Corona Spinea, quod celebratur in
crastino Inventionis Sancte Crucis.*

FESTA VERO PROCESSIONALIA sunt hec que sequuntur.

*Festum Nativitatis Salvatoris & Domini nostri Jesu Christi.
Festum Purificationis intemerate Virginis & Matris Dei.
Festum Pasche sive Resurrectionis redemptoris nostri Jesu Christi.
Ultima dies rogationum seu Vigilia Ascensionis Domini de Mane.
Festum Ascensionis Domini nostri Jesu Christi,
Festum Penthecostes,
Festum Venerabilis Sacramenti, & in Octava ejusdem post Vesperas,
Festum Dedicationis Capelle nostre quod semper celebratur Dominica die
post Festum Margarete Virginis.*

X L V I.

Item cum omnis abdicatio beneficiorum necesse habeat fieri ab illis qui habuerunt canonicum titulum & adipisci eadem sincere & absque omni vicio expediat & fructus eorum ad vite meritum proficiat, hic & in evum, ut autem omnia hujusmodi vitia circa eadem beneficia secludantur in nostris futuris confratribus & ut Ecclesie nostre debita rite solvantur; Nos Decanus & Capitulum statuimus & ordinavimus & per presentes statuantes, quod deinceps nullus presentatus per Comitum Hollandie, patrum nostrum ad prebendam Hagensem per nos vel successores nostros instituaturs Canonicus nisi prius dicta prebenda vacaverit per mortem seu liberam resignationem aut permutationem illius qui prius fuerit Canonicus per nos institutus & juxta Statuta nostra solverit debita Capitulo, Alioquin taliter presentatus ad prebendam de uno in alium seu alios translatam sine nostra Canonica institutione preambula, in quolibet solvet jura debita Capitulo per quemlibet illorum non soluta, qui fuerunt medii inter eum & ultimum Canonicum sic institutum, & incipiet annos expectationis post suam introductionem aut suam institutionem tamquam intrans prebendam vacantem per mortem sui predecessoris. Acta sunt hec in Capitulo nostro generali ultima Septembris anno Domini millesimo quadringentesimo Octuagesimo Octavo.

X L V I I.

*Item statuimus quod nulli fructus Ecclesiarum seu Ecclesie nostre incorporatarum, dabuntur in arendam, nec etiam terrarum possessionem seu aliorum bonorum cujuscunque conditionis fuerint, quam in Capitulo Generali, nisi omnes Canonici Capitulares interfuerint & voces eorum dederint, aut voces eorum alicui Canonicorum suis patentibus litteris
com-*

commiserint. Similiter nec aliquid sigillo Capituli tangens Decanum & Capitulum bona aut privilegia eorum sigillabitur, aut aliquo alio modo approbabitur, & si secus factum fuerit, reputabitur inane.

X L V I I I.

Item ut strepitus contentiosi in futurum vitentur ad quietem nostram & confratrum nostrorum futurorum, qui hactenus sepius Capitulum nostrum ad multa dampna spiritualia & temporalia occuparunt propter facilitatem receptionis & institutionis Canoniorum confratrum nostrorum facte sine diligenti investigatione literarum Patroni que sepius sub diversis authenticationibus sunt nobis Decano & Capitulo exhibite; Igitur nos Decanus & Capitulum ordinavimus, statuimus & per presentes ordinamus statuentes, quod deinceps nullus admittatur per nos aut successores nostros ad institutionem canonicatus ut presentatus nisi littere sue presentationis immediate fuerint munite & sigillate magno sigillo Domini Comitis Hollandiæ, & quo ipse utitur ut principali sigillo ad hujusmodi, nec proderunt si fuerint sigillate sigillo quo aliquis suus officialis sive locum tenens suo nomine utatur. Acta sunt hec in Capitulo nostro generali, die mense & anno ut supra in Statuto precedenti secundo ab isto.

X L I X.

Item ut ydoneus posset sustentari vicecuratus in Capella curie Hollandiæ beate Marie Hagensis, Domini Capitulares, Johannes Tol, Mr. Johannes de Brakel, Johannes de Capella, Nicolaus Meeu, Wilhelmus Schoutez, Anthonius de Myda, Mr. Jacobus Ruysch, & Magister Philippus de Busscho, congregati capitulariter, octava Aprilis anno millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, imposuerunt decanatu tunc vacanti, ut ex ejus supplemento dictus Vice-curatus de cetero haberet annue quatuor libras grossorum Flandriæ preter illam unam libram grossorum Flandriæ, quam habet annue ex bonis dicti nostri Capituli, statuendo quod Decanus deinceps non ordinabit vel ammovebit Vice-curatum in Capella beate Marie Curie Holl. Hagens. predicta, nisi cum consensu & admissione Dominorum de Capitulo super hoc capitulariter congregatorum & mature deliberatorum. Etiam ipsi Domini Capitulares antedicti per solempnem stipulationem permisserunt & quivis permisit, si electus Decanus fuerit, dictam impositionem & ordinationem adimplere suo juramento prestando cum juramento cum ad decanatum ordinatur. Preterea ordinarunt quod deinceps istud juramentum prestetur per quemlibet Decanum in futurum ordinandum antequam ad possessionem dicti decanatus admittatur: Acta sunt hec anno, mense, die, quibus supra.

L.

Item Decanus & Capitulares capitulariter congregati ordinarunt capitulariter, quod de cetero Decanus & quivis Canoniorum, Capellanorum & Vicariorum, Subditorum in dicta Capella habeat licentiam ordinandi suam ultimam voluntatem in scriptis vel sine scriptis in hunc modum, quod ordinatum per quemlibet in scriptis sub sua manu propria, sine etiam aliis testibus subscribentibus, vel etiam coram duobus legitimis testibus sine

scriptis hoc in scriptis redigentibus, vel coram Notario & testibus ad hoc de jure requisitis, ut instrumentum valeat, quod talis decedens habeatur ut discedens cum testamento, & quod sua bona debeant administrari & solvi & haberi secundum tenorem illius dispositionis sine contradictione Decani & Capituli, Sin autem hoc est, si discesserit aliquis antedictorum sine aliqua dispositione antedictarum conditionum reputabitur & habeatur a Decano & Capitulo ut discedens ab intestato. Et illo casu Decanus & Capitulum apprehendent bona illius, vel facient apprehendi per eorum deputatos ad utilitatem creditorum illius discedentis & debitorum Capelle nostre, & quod superfuerit, ministrabitur per dictos Decanum & Capitulum amicis & proximis heredibus, venientibus ab intestato illius discedentis, & si non fuerint heredes, tunc Decanus & Capitulum disponent de illis superfluis bonis in usus pauperum vel ad cultum Divinum dicte Capelle & hoc totum in salutem anime ipsius defuncti.

NOs Decanus & Capitulum Ecclesie Collegiate Beate Marie Pallatii Hagensis, notum facimus & ad perpetuam rei memoriam attestamus per presentes, quod prescripti Articuli in hujusmodi codicillo percameto, prout prescribitur, designati sunt atque existunt statuta Capituli nostri Hagensis per nos & predecessores nostros hactenus inviolabiliter observata & juramentis nostrorum confratrum Capitularium Canonorum vallata. Que siquidem Statuta adhuc laudabiliter & inviolabiliter pro nobis ac nostris successoribus promissimus & presentium serie promittimus bona fide observare. In cujus rei testimonium ac fidem premisorum presentem codicillum per nostrum Notarium atque Scribam juratum infrascriptum subscribi sigillique majoris nostri Capituli appensione jussimus ac fecimus communiri, Et in majorem hujus rei evidentiam manu nostra ac cujuslibet nostrum. . . . . subsignavimus. Datum & actum Hagis in domo nostra Capitulari, nobis inibi Capitulariter congregatis Capituloque ad hoc specialiter indicto, Anno Domini Millesimo quingentesimo vigesimo octavo die vero Veneris vicesima septima mensis Novembris.

subscriptum,

DE CAPELLA Nots.

BERNARDUS BUCHO, Decanus.

JAN STALPERT.

Ita est HUGO DE ASSENDELFF.

Ita est A. DE DORP.

P. . . . Vos.

PR. DE GOUDA sst.

PELANDIA.

C. VLAERDYNG.

CORNELIUS SCHOUTEN, sst.

ELGERSZMA.

Jura-

Juramentum Decani, Capittuli Capelle Collegiate beate Marie Curie Hagensis.

EGo N. juro per Deum & hec sancta ejus Evangelia, que manu mea tango, quod ex hac die & inantea quam diu decanatum Ecclesie mee tenuero, ero fidelis illustri Principi N. Comiti Hollandia & ejus Conthorali pro tempore existentibus; eroque fidelis Capitulo & Ecclesie mee; Res quoque, bona, jura, privilegia & exemptiones Decanatus & Capituli mei & curam ecclesie mihi commissam atque personas Ecclesie mee conservabo & defendam. Et quod eadem bona & jura a Capitulo meo obtenta non alienabo, alienata & distraeta pro nosse & posse recuperabo, Et secreta Capituli mei non revelabo. Statuta & statuenda, ordinata & ordinanda ac consuetudines Capituli mei observabo. Nec assumam pertinaciter aliquam causam seu contumaciter contra Capitulum, Canonicos vel personas Ecclesie mee, Et si cum aliqua persona de gremio Capituli mei vel Ecclesie mee causam vel discensionum habuero, de hoc stabo iudicio & ordinationi Capituli mei contentus. Et si contingit fieri causum, rixas discensiones vel rancores inter Canonicos vel personas Ecclesie mee juste non fovendo partem unius vel alterius cum Capitulo meo cedabo, nullum Canonicorum vel personarum Ecclesie mee corrigam, nisi motu justitie & charitatis, & hoc faciam cum consilio & consensu Capituli mei, in Ecclesia mea continuam residentiam faciam, nisi necessitate negotiorum Capitularium & licentia Capituli mei excusatus me absentem; Sic me juvet Deus & hec sancta ejus Evangelia.

Juramentum Canonici Hagensis.

EGo N. juro per Deum & hec sancta ejus Evangelia, que manu mea tango, quod ex hac die inantea, quam diu Canonicatum & prebendam hujus Ecclesie tenuero, ero fidelis illustri Principi N. Comiti Hollandan. & ejus Conthorali pro tempore existentibus; Eroque fidelis & obediens Decano & Capitulo hujus Ecclesie; Et quod justitias & bonas consuetudines, Statuta & statuenda, ordinata & ordinanda hujus Ecclesie observabo. Bona & jura una cum eis conservabo & recuperabo. Nullam causam seu contentiones adversus Collegium vel quemcumque confratrum meorum pertinaciter seu contumaciter assumam. Secreta Capituli non revelabo. Et Privilegia vel exemptiones hujus Ecclesie confortare & non infringere per me vel per alium conabor. Sic me juvet Deus & hec sancta ejus Evangelia.

Juramentum Vicarii perpetui predicti Capittuli.

EGo N. juro per Deum & hec sancta ejus Evangelia que manu mea tango, quod ab hac hora inantea quandiu Capellaniam, Vicariam

sive officium hujus Ecclesie tenuero, ero obediens & fidelis Dominis meis Decano & Capitulo sive Canonicis ejusdem Ecclesie, jura, consuetudines & Privilegia sive exemptiones Ecclesie predictae observabo & infringere per me vel per alium non conabor. Decanum & Canonicos ac Capitulum in reverentia habebo & honore. Secreta Capituli non revelabo. Et si cum aliquo de gremio hujus Ecclesie causam, discensionem, litem vel rixam habuero, judicio Decani & Capituli stabo contentus. Bona Vicarie, Capellanie sive officii non alienabo, alienata pro posse & nosse recuperabo. Residentiam in Haga-Comitiis juro facere continuam, nec me absentare quovismodo, nisi de licentia Decani & Capituli desuper petita & obtenta. Nec permutare, nec rescriptum, nec privilegium, nec literas gratie, nec ad lites contra Decanum & Capitulum de & super absentia sine fructibus in absentia percipiendis ab Apostolico aut a Principe patrono nostro sive ab ejus conthorali aut alio quorumque cujuscunque preeminentie & dignitatis fuerit quovismodo per me vel per interpositam personam impetrare aut etiam impetratis uti, sub pena privationis Vicarie predictae aut aliorum predictorum officiorum, quam me incursum, immo jam de facto incurrisse, si contrarium egero & tunc me privatum pronuntio. Dans & concedens dictis Dominis meis plenam licentiam Vicariam sive Capellaniam predictam aut officium predictum cum omnibus suis juribus & pertinentiis alteri ydoneo Presbytero conferendi, Sic me juvet Deus & hec sancta ejus Evangelia.

Juramentum Vicarii ac Capellani non perpetui sive Vice-curati.

EGO N. juro per Deum & hec sancta ejus Evangelia que manu mea tango, quod ab hac hora inantea, quamdiu Vicarius, Capellanus sive Vice-curatus fuero hujus Ecclesie, ero fidelis & obediens Dominis Decano & Capitulo sive Canonicis ejusdem Ecclesie, ipsosque in reverentia habebo & honore. Nec faciam querelam extra Capitulum per me vel per alium verbo vel scripto de Decano & Capitulo sive Canonicis predictis, sed stabo contentus sententia, decreto sive precepto Capituli. Statuta & statuenda, ordinata & ordinanda, jura, consuetudines & ceremonias dicte Ecclesie fideliter observabo. A villa Hagensi in diminutionem divini cultus non me absentabo, nisi licentia speciali a Domino Decano & in ejus absentia a seniori Canonico, vel a Plumbario Canonico aut locum ejus tenente, petita et obtenta. Officium meum in Choro cantando & extra Chorum juxta posse & nosse fideliter adimplebo. Nec Officium aliquod in dicta Capella acceptabo propter quod divinus cultus notabiliter minuat-ur nisi Decano & Capitulo consentientibus. Sic me juvet Deus & hec sancta ejus Evangelia.

STATUTUM.

ANno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo die vero secunda Capituli generalis mensis Junii: Unanimi Capitulari consensu

su decretum & presenti statuto cautum est Capitulo ad hoc specialiter indicto in domo Capitulari sacelli collegiari Deipare Virginis Marie exempti Palatii regis Hagensis per honorabilis & circumspectos Dominos & Magistros Decanum & Capitulares inferius notatos & subscriptos Capitulum tunc temporis representantes hora nona matutina vel quasi, quod de cetero Decanus vel Canonicus Capitularis residens capaxque grossorum fructuum poterit libere ac licite alio migrare: foris commorari & ubique locorum pro illius arbitrio personaliter residere: quod diu illi congruum visum fuerit, rursusque libere & licite omni hora redire: iterumque abire & recedere pro illius beneplacito & captare residentiam Capitularem hic intermissam citra ullam admissionem aut revocationem Decani & Capituli, nisi ob raritatem residentium: Ita tamen quod vel saltem sex domini debeant hic habere personalem residentiam, & in eventum quo quis poterit revocari ob raritatem residentium tunc ille revocandus erit qui junior in Canonicatu & prebenda fuerit institutus. Salvo quod talis absens (si redire intendat) obligabitur tempestive Decano & Capitulo insinuare diem accessus & reditus. Sic & similiter de abcessu & recessu. Et talis absens sive Decanus sive Capitularis gaudebit annue de integra & plena medietate omnium & singulorum emolumentorum & proventuum solidis prebende demptis solummodo accidentibus; distribueturque illa altera medietas absentis tam inter absentes quam presentes Capitulares, prout computus annalis celebrandus post Festum Gregorii a receptore Capituli nostri pro tempore existentis docebit in se continebit; & Decanum & Capitulares presentes recepisse juxta illorum autographa, receptoris prefati exhibita plane & plene constabit. Ita tamen quod absens sive Decanus sive Capitularis libere & licite ubi illum reacceptasse residentiam Capitularem hic constiterit, gavisurus iterum sit de emolumentis accressentiis, proventibus, censibus, juri- bus, pertinentiis omnibusque aliis & singulis juxta ratum temporis sue residentie ad prenominatam prebendam spectantibus & pertinentibus. Acta sunt hec in loco Capitulari predicto, anno, die, mense & hora quibus supra, presentibus ibidem venerabilibus & magnificis viris Dominis & Magistris Henrico van der Nadt Decano nostro, Petro Zegers Decano Britensi, Gerardo Urbani, Nicolao Moerkerken, Hermanno de Hoevel, Petro de Diepenhorst, Johanne Cudio Gornickemensi, Eligio de Bergis, Wilhelmo Gabrielis & Petro Wolbrandi.

A Nno Domini 1525 stilo curie Trajectensis ultima Januarii statutum & declaratum est in Capitulo generati per Dominum Decanum & Dominos Capitulares infra notatos, quod de cetero Domini Canonici gaudere volentes presentiis suis in Festis non stationalibus tenentur esse in choro ante inceptionem Psalmi Magnificat, & non recedere ante finem prime collecte in primis Vesperis; in summa Missa ante inceptionem Evangelii & manere usque ad sumptionem corporis & sanguinis Domini; In Festo vero stationalibus gaudere volentes in primis Vesperis ante inceptionem quinti Psalmi tenentur interesse; In matutinis ante inceptionem tertii nocturnii usque ad finem prime collecte illius Festi compositi tenentur interesse, in summa Missa ante inceptionem epistole & manere usque ad finem ejusdem Misse.

Que quidem duo Statuta precedentia & prenominata adhuc laudabiliter & inviolabiliter pro nobis ac nostris successoribus promissimus & presentium serie promittimus bona fide observare, in cujus rei testimonium ac fidem premisorum presentem codicillum per nostrum Notarium atque Scribam juratum infra scriptum subscribi, sigillique majoris nostri Capituli appensione jussimus & fecimus communiri, & in majorem hujus rei evidentiam manu nostra ac cujuslibet nostrum respective subscrinavimus. Datum & actum Hagis in domo nostra Capitulari nobis inibi Capitulariter congregatis Capituloque ad hoc specialiter indicto, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

Anno, die, mense quibus supra solemniter lege Capitulari etiam sancitum est per predictos Dominos Decanum & Capitulares, Quod de cetero sive Decanus sive Canonicus requisitus ad susceptionem prolis sacro fonte imbuende vel intingende intra septa Hagens., aut vocatus ad exequias funerales aut ad nuptias aut ad primitias sacrificiorum aut ad investituras aut vota monastica dictanda aut celebranda, aut ad prandium solemniter eveniens ratione causarum prenominatarum tempore Divinorum sacelli nostri ante vel post prandium, ubi sacra sanctorum aut defunctorum sint obeunda, gaudebit absens plene & integre presentis & emolumentis, accrescentibus & cedentibus Dominis Decano vel Canonicis presentibus in Choro sacelli nostri salva intimatione previa Decano vel Vice-Decano vel Plumbario, aut ejus vices defendenti rite & legitime insinuata & facta Actum in domo Capitulari anno, die, mense quibus supra per prenominatos Dominos.

H. VAN DER NADT.

GERARDUS URBANI.

P. ZEEGHERS.

HARMANUS JOANNIS HOEVEL.

CLAES VAN MOERKERKE.

J. V. CUYK.

PETRUS DE DIEPPENHORST.

E. DE BERGHE.

GUILIELMUS GOESSENS.

PETRUS WOLBRANDUS.

Ad mandatum venerabilium Dominorum Decani & Capitularium Canonorum suprascriptorum.

Subscriptum,

DE CAPPELLA, Notarius.

P.

*Confirmatie van de gifte van collatie der kerke van den Burch op Texel
aan 't Kapittel.*

P I U S Episcopus Servus Servorum Dei dilecto filio Preposito Ecclesie Sancti Petri Trajectensis Salutem & Apostolicam benedictionem. Apostolice servitutis officium licet nobis immeritis ex alto commissum mentem nostram excitat & inducit ut circa ea que pro statu prospero quarumlibet ecclesiarum presertim collegiatarum nec non personarum in illis divinis laudibus delectarum etiam ad perseverantiam divini cultus oportuna fore conspiciamus & per que earum necessitatibus consulitur operosis studiis intendamus. Sane pro parte dilecti filii nobilis viri Philippi Ducis Burgundie & Comitis Hollandie nobis nuper exhibita petitio continebat, quod licet olim ecclesia sive Capella beate Marie in Haga-Comitis Trajectensis Diocesis Capella Comitum nuncupata, que Collegiata & de jure patronatus Comitum Hollandie pro tempore existentium fore dinoscitur sufficienter dotata fuisset, postmodum tamen causantibus inundationibus aquarum, guerrearum turbinibus, & temporum sterilitatibus, que partes illas aliquandiu affligerunt, fructus, redditus & proventus dicte Ecclesie adeo diminuti existunt, quod ex illis Decanus & Capitulum dicte Ecclesie nedum decenter vivere & alia eis incumbentia onera supportare, quinimo divinum cultum peragere commode nequeunt. Et sicut eadem petitio subjungebat si parrochialis ecclesia in Burch partium Thexalie dicte diocesis nec non omnia & singula Capellanie, Vicarie & officia in dicta Collegiata ecclesia consistentia que ad collationem & provisionem eorundem Comitum ex indulto Apostolico, cui haectenus non fuit in aliquo derogatum, pertinere noscuntur cum omnibus juribus & pertinentiis suis mense Capitulari dicte Collegiate Ecclesie unirentur, incorporarentur & annecterentur. Decanus & Capitulum prefati commodius sustentari & alia onera hujusmodi facilius supportare valerent, Quare pro parte dicti Ducis & Comitis asserentis quod parrochialis Ecclesie, nec non Capellaniarum, Vicariarum & officiorum omnium hujusmodi fructus redditus & proventus triginta Marcharum argenti secundum communem estimationem valorem annum non excedunt & quod ipse Dux & Comes ad hoc quod unio, incorporatio & annexio hujusmodi fiant, dudum prebuit assensum, nobis fuit humiliter supplicatum ut parrochialem Ecclesiam, Cappellanas, Vicarias & officia predicta eidem Mense unire, incorporare & annectere aliasque in premissis oportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos itaque qui dudum inter alia voluimus quod petens beneficia Ecclesiastica aliis uniri teneretur exprimere verum valorem secundum communem estimationem tam uniendi beneficii quam illius cui uniri petitur alioquin unio non valeret . . . noticiam non habentes hujusmodi supplicationibus inclinati discretioni tue per Apostolica scripta mandamus quatenus vocatis quorum interest de premissis omnibus & singulis ac eorum circumstantiis universis auctoritate nostra te diligenter informes & si per informationem hujusmodi ita esse reppereris parrochialem Ecclesiam reservata super illius fructibus, redditibus

bus & proventibus congrua pro perpetuo inibi Vicario ordinaria auctoritate instituendo portione ex qua sustentari Episcopalia jura solvere & alia sibi incumbentia onera perferre commode valeat, nec non que sine cura sunt Capellanas, Vicarias & Officia predicta cum omnibus juribus & pertinentiis supradictis eidem Mense cujus fructuum reddituum & proventuum verum valorem annuum presentibus haberi volumus pro expresso eadem auctoritate nostra in perpetuum unias, incorpores & annexas, ita quod simul vel successive cedentibus vel decedentibus moderno Rectore parochialis Ecclesie & illis qui Capellanas, Vicarias & Officia hujusmodi obtineat seu illa aliae quomodolibet dimittentibus liceat eisdem Capitulo illorum corporalem possessionem auctoritate propria libere apprehendere & perpetuo retinere & de eorum fructibus, redditibus & proventibus hujusmodi disponere ac illos in ipsius Mense usus & utilitatem convertere pariter & retinere Diocesam loci & cujusvis alterius super hoc licentia minime requisita. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis nec non dicte Collegiate Ecclesie . . . . confirmatione Apostolica, vel quacunque firmitate alia roboratis statutis & consuetudinibus contrariis, quibuscunque, aut si aliqui super provisionibus sibi faciendis de hujusmodi vel aliis beneficiis Ecclesiasticis in illis partibus . . . . alt . . . . Apostolice sedis vel Legatorum ejus litteras impetrarint etiam si per eas adhibitionem reservationem & decretum vel alias quomodolibet sit processum, quas quidem litteras & processus habitos, per easdem & quecunque inde secuta ad Parrochiam Ecclesiam, Capellanas, Vicarias & officia predicta volumus non extendi, sed nullum per hoc eis quo ad assecutionem beneficiorum aliorum prejudicium generari & quibuslibet privilegiis, indulgentiis ac litteris Apostolicis generalibus vel specialibus quorumcunque . . . . existant per que presentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri & de quibus quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis Proviso quod parochialis Ecclesia debitis propterea non fraudetur obsequiis & animarum cura in ea nullatenus negligatur quodque mensa predicta ratione Capellanarum, Vicariarum & officiorum predictorum singula prout illam contingant incumbentia pro tempore onera supportare debeant & teneantur. Et insuper exnunc irritum decernimus & inane si secus super hiis aquoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attemptari. Datum Rome apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Domini milleesimo quadringentesimo sexagesimo primo quarto decimo kalendas Julii Pontificatus nostri anno tertio.

Pro S. de Sinibaldis

JO. DE BUCCABELLIS.

Q. I.

De goederen van 't Kapittel ten Hove en tot Naaldwyk te appliceren aan de Domeinen tot onderhoud der Predikanten enz.

Den 13. Augusti 1577.

OP het aangeven van die van der Kamere van Rekeninghe en den Rentmeester van Noortholland, omme de goederen van 't Kapittel van het Hof in den Hage en van Naaltwyk, overmits het overlyden van Willem Moons, onder den Ontfanger van de Domeinen van Noorthollant te willen brengen en doen appliceren, mitsgaders de duynen en goederen van den Heere van Brederode, ten einde dezelve duynen wederomme met Conynen geplant ende de lasten en renten van de Domeynen daeruyt betaelt mogen werden; Is geresolveert en besloten, dat den ontfang en goederen van het Capittel op het Hof in den Hage, en van Naaltwyk als vooren, sullen blyven geeygent, verbonden en geappropriert tot betalinge en onderhoud van de Predikanten, mids dat de lasten van alimentatie en de renten daaruit voortaan betaelt zullen werden, ende dat overzulks dezelve goederen gebragt sullen werden onder den ontfang van den geene die als Ontfanger Generael over alle de geestelyke goederen tot onderhoud van de Predikanten en Conventualen gestelt en geordonneert sullen werden. Ende dat de duynen en goederen van Brederode voorn. onder de Domeinen van de Graeffelykheid zullen werden gehouden en begrepen; Welverstaende, dat by die van de Rekeninghe daerinne zal werden voorsien, dat de duynen met Conynen beplant moghen werden, en dat soo wanneer den staet van de inkomsten en lasten der Geestelyke goederen in 't generaal sal zyn gemaekt, soo verre daer by bevonden werde yet over te schieten op de lasten van de Domeinen voorn. ende de betalinge van dien gedaen, alfulk reguart sal genomen werden als 't behoort.

Q. 2.

De goederen van de Chartroisen buiten Geertruidenberg en van 't Kapittel op 't Hof in den Hage geapliceert aan de Domeinen van Holland.

Den 15. Julii 1581.

IS verklaert en geresolveert, dat alle de goederen van de Capittelen op het Hof alhier in den Hage aen de Domeynen van Holland wederom sullen worden geapliceert; ende dat mede de goederen gekomen van de Chartroisen buiten Geertruydenberge, en die van we-

Ggggg

gen

gen syne Excellentie in pagt syn genomen, aen de Domeynen van Hollant sullen worden geeygent en geconsolideert, en zulck daer onder sullen blyven begrepen, elk in den ontfang van den quartiere daer onder dezelve zyn gelegen, en dat ook daervan in de Kamer van Rekeninghe verantwoord sal worden als naer behooren; Dat voorts die van de Rekeninghe (des versogt zynde) syne Excellentie de voorz. goederen van de *Chartroisen* als vooren gekomen, in erfpagt sullen mogen laten volgen en daer op handelen en accorderen met syne Excellentie, mids dat de goederen van de Capitlele voornt. voor den jegenwoordigen jaere 1581. zullen worden ontfangen en gegeven als tot noch toe is gedaen.

Q. 3.

De goederen van 't Kapittel op 't Hof in den Hage en van Naeltwyk te brengen onder de Domeinen.

Den 27. Junii 1582.

DE Staten van Holland hebben van gelyken verklaert en geordonneert, verklaren en ordonneren by desen, dat de goederen van den Capitlele op het Hof alhier in den Hage en tot Naeltwyck gekomen zynde, mede voortaan onder de Domeynen van Hollant gestelt en gehouden sullen werden, en de inkomsten van dien wedergebragt onder den ontfang van den Rentmeester van Noortholland, beginnende van den jegenwoordigen jare 1582. inclus, mits dat by den Rentmr. in der tyd daer af verantwoord sal werden met de andere penningen van synen ontfangh als nae behooren.

R.

Bevel aan 't Kapittel ten Hove, om aan Ferdinand Bont, schoon afwezig, de inkomsten zynen kanunniksy te laten volgen.

MAXIMILIANUS divina favente clementia Romanorum Rex semper Augustus, Ungarie, Dalmacie, Croucie, & PHILIPPUS eadem clementia Archiduces Austrie, Duces Burgundie, Lotharingie, Brabantie, Limburgie, Luxemburgie & Gelrie, Comites Flandrie, Tyrolis, Arthesie, Burgundie, Palatini Hanonie, Hollandie, Zeelandse, Namurcie & Zutphanie sacrique Imperii Marchiones, Domini Frisie, Salinarum & Mechlinie. Dilectis nostris Decano & Capitulo Capelle beate Marie Virginis Palatii nostri Hage Comitum Hollandie, salutem & dilectionem. Cum nobis a sancta sede Apostolica sit indultum, ut tringinta persone Ecclesiastice nostris insistentes obsequiis fructus, redditus & proventus quorumcumque suorum beneficiorum ecclesiasticorum etiamsi Ca-

no.

nonicatus & prebende dignitates personatus administrationes vel officia existant aut curam habeant animarum cum ea possint & debeant integritate percipere & habere ac si in ecclesiis ipsis in quibus huiusmodi obtinent beneficia personaliter residerent, cotidianis distributionibus duntaxat exceptis, non obstante quod dicte persone primam in dictis ecclesiis non fecerint residentiam personalem seu aliis quibuscunque Statutis & consuetudinibus ecclesiarum ipsarum juramento confirmationis Apostolica seu alia quavis auctoritate vallatis. Etiam si dicte persone de illis observandis & de non impetrandis Apostolice sedis literis contra ea & de eisdem literis etiam ab alio impetratis non utendo prestiterint juramentum, significamus vobis quod dilectus & fidelis noster Magister Fernardus Bontius nostri Regis Oratorii Sommelarius Presbyter dicte Ecclesie vestre Canonicus prebendatus de numero predictarum personarum Episcopus a pluribus annis nostris instetit & adhuc insistere dignoscitur obsequiis, Quocirca vos requirimus & hortamur nichilominus mandantes quatenus eidem Magistro Fernando vel suo Procuratori legitimo pro eo & ejus nomine de fructibus, proventibus, juribus & obventionibus universis dictorum suorum Canonicatus et prebende respondeatis et ab aliis faciatis quantum in vobis fuerit integre solvi et responderi. Datum in oppido nostro Mechlinensi die xija. mensis Februarii anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo. Regnorum vero nostri Regis Romanorum videlicet septimo ipsorumque Ungarie etc. tertio.

Per Dominum Regem ad vestram relacionem

D E P E R C H E S .

S.

Heer Coenraad van der Steen tot Deken van 't Kapittel verkoren zynde, werd door den Abt van Middelburg bevestigt.

In nomine Dei Amen.

NOS HENRICUS BRAEM, miseratione divina Abbas Monasterii beate Marie Middelburgensis Ordinis Premonstratensis Trajectensis diocesis, Commissarius ad infra-scripta a sede Apostolica specialiter deputatus. Venerabilibus viris Dominis Capitulo Capelle beate Marie Collegiate Hagensis dicte Diocesis ac universis et singulis ad quos presens nostrum mandatum ymmo verius Apostolicum pervenerit, salutem in Domino et mandatis nostris ymmo verius Apostolicis firmiter obedire. Litteras commissionis Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Domini Gregorii divina providentia Pape XI. non viciatas, non concellatas, non abolitas, non abrasas, sed sanas et integras, omni vicio et suspitione carentes ipsius Domini nostri Pape vera bulla plumbea cum filis de serico bullatas, cum ea, que decuit, reverentia nos recepisse noveritis in hec verba:

G g g g g 2

GRÉ.

GREGORIUS Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam eximie devocionis sinceritas, quam dilectus filius nobilis vir Albertus Dux, et dilecta in Christo filia nobilis mulier Margarita ejus uxor, Ducissa Bavarie ad nos & Romanam gerunt Ecclesiam, nos inducit ut in hiis que digne possunt fieri eis sumus oportuno tempore graciosi, bene dudum ad ipsorum Ducis & Ducisse supplicationem Capellam in precipuo habitationis sue loco in Haga partium Hollandie Trajectensis Diocesis consistentem in Collegiatam ereximus quatuordecim prebendas per ipsos Ducem & Ducissam sufficienter dotatas, quarum Decanus dicte Capelle pro tempore existens duas habet & quatuor perpetuas Capellanas ibidem instituendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Et deinde ipsorum Ducis & Ducisse supplicationibus inclinati ipsos Decanum & Capitulum ac personas dicte Capelle duximus hodie eximendos. Cum autem sicut exhibita nobis pro parte dictorum Ducis & Ducisse petitio continebat difficile esset, cum quis ad decanatum ejusdem Capelle per ipsos Capitulum electus fuerit ad sedem Apostolicam accedere pro confirmatione hujusmodi electionis obtinenda, pro parte dictorum Ducis & Ducisse nobis fuit humiliter supplicatum, ut providere in premissis de benignitate Apostolica dignaremur. Nos itaque hujusmodi supplicationibus inclinati volumus, & Apostolica auctoritate tenore presentium statuimus & eadem ordinamus quod cum inantea hujusmodi electio Decani dicte Capelle fuerit celebrata, Abbas Monasterii Middelburgensis Premonstratensis ordinis dicte Diocesis pro tempore existens electionem hujusmodi possit & debeat auctoritate Apostolica secundum Canonicas sanctiones confirmare. Ita quod per hoc nullum aliud jus sibi in dicta Capella acquireretur nec in aliquo premissis exemptioni derogetur. Nulli ergo omnino hominum hanc paginam nostre voluntatis Statuti & etiam ordinationis infringere vel ei ausu temerario contraire, Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum se noverit incursurum. Datum Avinion vj. Nonas Marcii Pontificatus nostri anno quarto.

Post quarum quidem litterarum Apostolicarum receptionem presentato nobis per venerabilem virum Magistrum Johannem de Mare, Canonicum Capelle beate Marie predictae decreto electionis de venerabili & circumspetto viro Domino Conrado de Silice quondam dicte Capelle Preposito ad decanatum predictae Capelle concorditer facte in formam publici instrumenti per Magistrum Mauricium Danielis Clericum dicte Diocesis publicum Imperiali auctoritate Notarium redacto ac vero & integro sigillo Capelle memorate impendenti, ut prima facie apparuit, sigillato, fuimus per dictum Magistrum Johannem Canonicum dicte Capelle ac ipsius electi & Capituli, ut asseruit procuratorem cum instantia debita requisiti, quatenus predictam electionem Canonicè & concorditer, ut premittitur, celebratam, auctoritate Apostolica nobis in hac parte commissa confirmare ipsique electo munus confirmationis hujusmodi dignaremur impartiri cum solempnitatibus debitis & consuetis. Nos vero volentes mandatis Apostolicis nobis in hac parte directis humiliter obedire visis & examinatis per nos litteris Apostolicis predictis necnon instrumento decreti electionis premissis diligenter consideratisque in talibus considerandis. Et quia invenimus predictam electionem ad dictum Decanatum Canonicè & concorditer fuisse & esse celebratam, eandem auctoritate Apostolica qua fungimur in hac

hac parte duximus confirmandam ac ipsam prout pie & juste facta est, tenore presentium in Dei nomine confirmamus, ipsique electo munus confirmationis impertimur. Quocirca vobis Dominis Capitulo supradictis ac omnibus & singulis Canonicis & personis ejusdem Capelle auctoritate Apostolica in virtute sancte obedientie districtè precipiendo mandamus, quatenus prefato Domino Conrado ut Decano vestro obediatis ac sibi reverentiam & obedientiam debitam impendatis, ipsumque in corporalem possessionem dicti Decanatus ac jurium & pertinenentium universorum ejusdem inducatis cum solemnitatibus in talibus fieri debitis ac consuetis. In quorum omnium & singulorum testimonium presentem nostram confirmationem per Bartholomeum Jacobi de Zyrix, Clericum Publicum Imperiali auctoritate Notarium in formam publici instrumenti redigi mandavimus ac sigilli nostri appensione roborari. Datum & actum Middelburch in domo nostra Claustrali. Anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quarto, indictione duodecima mensis Maii die decima octava hora tertiaram vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Gregorii divina providentia Pape undecimi anno quarto. Presentibus ibidem honor: & discretis viris Dominis Henrico de Scaldia Canonico regulari dicti Monasterii, Petro Bollaerd in Cloetinghen, Jacobo Baldewini in Bigghenkerke, Symone Henrici de Zyrix in Vlake, Wilhelmo Johannis in Veteri Vlissinghe, Jacobo de Dunclan in Westmonster Middelh. & Mathia Petri in Campen parcium Noertb. Ecclesiarum Parochialium Curatis, testibus fide-dignis ad premissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Bartholomeus Jacobi de Zyrix Clericus Trajectensis Diocesis Publicus Imperiali auctoritate Notarius predictarum litterarum Apostolicarum ac decreti electionis supradicte presentacioni & receptioni ac omnibus aliis & singulis suprascriptis. Dum sic per venerabilem ac religiosum Patrem & Dominum Dominum Abbatem predictum ac venerabilem virum Magistrum Johannem de Mare Canonicum Capelle beate Marie Hagensem memoratum fierent & agerentur una cum prenomatis testibus presens interfui, eaque vidi, audiivi & in hanc publicam formam redegì, & presens publicum instrumentum inde confectum de mandato dicti Domini Abbatis propria manu mea scripsi & signo meo solito & consueto signavi, una cum appensione sigilli domini Abbatis predicti, requisitus in testimonium premisorum.

T.

Wilhelmus Lindanus, tot Deken by 't Kapittel aangenomen.

In nomine Domini Amen.

PER hoc presens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo nono indictione secunda die vero Martis septima mensis Martii

Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Pauli quarti Romani Pontificis maximi anno coronationis sue quarto, imperante illustrissimo Principe & Domino nostro Domino Ferdinando Romanorum Imperatore Augusto anno electionis sue tertio coram venerabilibus viris & Dominis Vice-Decano & Canonicis Capitularibus Collegiate ecclesie beate Marie Pallatii Hagensis ac in mei Notarii Publici testimonioque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter ac rogatorum presentia in Domo Capellari dicte Collegiate Ecclesie, Capituloque ad hoc specialiter indicto, personaliter constitutus & comparens Venerabilis & eximius Dominus Wilhelmus Lindanus sacre Theologie doctor, Presbyter Trajectensis Diocesis, habens & in suis manibus tenens certas provisionem, collationem seu presentationem, patentes literas sigillo Serenissime Regie Majestatis illiusque appensione munitas & roboratas de data anni millesimi quingentesimi quinquagesimi octavi die decime nonae mensis Januarii de & super Decanatu, Canoniatu & Prebende prefate & Collegiate Ecclesie Pallatii Hagensis, unde & isdem literis Regiis specialis extitit facta mentio, earundem vigore predicto Vice-decanum & Canonicos Capitulares Capitulum representantes & Capitulariter congregatos instanter requisivit ipsum in realem, corporalem & actualem possessionem vel quasi predictorum Decanatus Canoniatu & Prebende vacantium per obitum Domini Magistri Henrici van der Nadt, illorum ultimi dum viveret possessoris instituere vellent, instantissime postulavit, unde prelibati venerabiles & Domini Vice-decanus & Canonici Capitulares Capitulum representantes receptis per eos cum ea qua decuit reverentia predictis Regie Majestatis litteris illisque diligenter inspectis mox ut veri obedientes filii eundem venerabilem Dominum Wilhelmum Lindanum Sacre Theologie Doctorem in eorum Decanatu tanquam in Ecclesiastica dignitate constitutum sicque etiam in Canoniatu prebendatum recipientes in actualem, corporalem & realem possessionem predictorum Decanatus, Canoniatu & prebende per pacis osculum supremi stalli in Choro & loci in Capitulo assignationem cum omni honore & reverentia admiserunt & induxerunt, adhibitis solempnitatibus debitis in talibus adhiberi solitis & consuetis, recepto nichilominus primitus corporali juramento per eundem Dominum Magistrum Wilhelmum Lindanum ad Sancta Dei Evangelia effectualiter prestito de Statutis dicti Capituli inviolabiliter observandis. De & super quibus omnibus & singulis premissis prefatus Venerabilis Dominus Wilhelmus Lindanus Decanus sibi a me Notario Publico infrascripto binum vel plura publicum seu publica fieri petiit confici atque tradi instrumentum & instrumenta in meliori forma. Acta fuerunt hec in Haga-Comitum in domo Capitulari predictae Collegiate Ecclesie ac in Choro ejusdem respective sub anno, indictione, mense, die, Pontificatu pariter & imperio prescriptis; Presentibus ibidem honestis & discretis viris Domino Theodorico Backsteen, Domino Georgio filio Jodoci Pauli Presbyteris dicte Collegiate Ecclesie & testibus fide dignis ad premissa vocatis pariter atque rogatis.

Concordat presens copia cum originali seu prothocollo, quod attestor, ut infra.

DE CAPPELLA Notarius.

MA-

V.

Mr. Cornelis Schouten by zyne K. Majesteit tot Kanunnik in de Hofkapel aangestelt zynde, werd by uitspraak van den Grooten Raad van Mechelen daar toe onwettig verklaart.

MAXIMILIAAN by der gratie Gods Roomsch Coninck altyts vermeerder 's Rycx, van Hongrie, van Dalmacie van Croacie, &c. ende KAREL, by der selver Gracie Eertshertogen van Oistenyck, Prince van Spaengnen, van beeden Cecillien, van Jerusaleem, &c. Hertogen van Bourgoingnen, van Lotheringe, van Brabant, van Steire, van Kerinte, van Crain, van Limborch, van Lutzenborch, ende van Ghelder; Graven van Vlaenderen, van Tirol, van Artois, van Bourgoingnen, Paelsgraven ende van Henegouwen, Lantgraven van Elsat, Marcgraven van Burgauw ende des Heilichs rycx, van Hollant, van Zeelant, van Phirt, van Kiborch, van Namen ende van Zutphen, Graven, Heeren van Vrieslant, upter Windismarck, van Portenauw, van Salins ende van Mechelen. Allen den ghenen die dese letteren sullen zien saluyt. Alzoo in der maent van October lestleden in dezen jegenwoerdigen jaere XVc. ende zeven meester *Cornelis Scouten* by zekere zyne suplicatie ons verthoent ende te kennen gegeven hadde, hoe dat hy Suppliant aldaer te voren, te weten in der maent van Aougste oick lestleden van ons versien hadde geweest van een der Prebende ende Canonicsepe staende tonser collacie ende gifte van den Cappelle ende Collegiael der kerke van onsen Vrouwe in onsen flote van den Haghe in Hollant gelegen, ende dat by resignacie daer van in den handen van onse harde lieve Dochter van ons Coeninck Vrouwe ende Moeye van ons Kaerle, Vrouwe Margriete van Oistenycke ende van Bourgoingnen, Hertoginne Douagiere van Savoyen, gedaen, by onsen lieven beminden Musicien ende Organiste der Capellen van ons Kaerle Meester Henric Bredemers, alst blyken mochte by onsen brieven van Collacien den selven Suppliant daer up verleent, welke brieven van Collacien de selve Suppliant corts daer na gepresenteert hadde den Deken ende Capittelen der voorsz. Collegiael der kerke, versouckende achtervolgende den inhouden van dien ontfangen ende gestelt te zyne in de possessie derselver Prebende in der manieren alsoo 't gewoonlic is, daer toe 't selve Capittel niet en hadde willen verstaen, onder texel dat de voirn. Suppliant natuerlic zoon was, ende zyn vader Priester ende Canoninck in der voorsz. Cappelle ende Collegiael der kerke, ende naderhant dit gecomen zynde tonser kenneffe gesien hebbende by gescrifte dexcusen hier up gedaen by 't voorsz. Capittel ende oic zekere Apostolicke brieven van legitimacie ende dispensacie verleent den voirn. Suppliant up 't gebreck van zynder nativiteyt ende geboorte, willende overmits dien onse brieven van Collacie voorsz. van weerden blivene, soe hadden wy den selven Suppliant hier up verleent iterative brieven, by den welc-

welcken inhoudende in effecte 't gunt des voirsz. es, wy 't voirsz. Capittel bevolen hadden, dat indien hen bleke van onsen voirsz. brieven van Collacien ende oic van den voirsz. Apostolicke dispensie, 't selve Capittel ontvinghe ende stelde den voirn. Suppliant in de possessie van den voirsz. Prebende, vruchten, regten ende emolumenten daer toe staende, maer eer deselve iterative brieven gelicht ende geloft waren vuyt onser audientie ende zegel, zoe hadde een genoemt meester *Jan van Noortich* Canonick der voirsz. Capelle hem vuyter name van 't voirn. Capittel der selver Capelle, alzoe hy zeyde daer toe last hebbende, geopposeert tegens den delivrantie van den voirsz. onsen iterativen brieven. 't Welke den voirn. Suppliant quam en keerde tot grooten verdriete, schade ende achterdeele, versouckende by zynder voirsz. supplicacie daer up te hebben onse behoirlycke remedie van Justicie. Achtervolgende welken zynen versoucke wy hadden hem doen versien by appointemente geappostilleert up de marge van zynder voirsz. supplicacie, vuyt crachte van welcken appointemente de voirn. meester *Jan van Noortich* by zekeren onsen Officier verdachtvaert hadde geweest te compareren in onsen grooten Raedt in deser onser stadt van Mechelen, geordineert, zekeren daghe hem betekent ende bescheyden, om te zeggen ende verclaren de redenen van zynder oppositie gedaen tegens der delivrantie van den voirsz. iterativen brieven, procederen ende daer op te zien ordineren alsoo 't van rechs wegen behooren soude. Ende ten daghe daer up dienende, comparerende de voirn. partijen ter eenre ende ter andere zyden in onsen voirsz. grooten Rade by heurlieden Procureurs, van wegen des voirsz. Suppliants verhalende tinhouden van zynder voirsz. supplicacie, was geconcludeert ten fyne dat hem zyne voirsz. iterative brieven gedelivreert souden zyn, niet tegenstaende d'opposicie des voirsz. Meester *Jan van Noortich*, makende voerts heysch van costen, schaden ende interesten. Waer up van wegen deszelfs van *Noortich* gedaechde zeggende de voirsz. opposicie gedaen te hebben in den name des voirsz. Capittels, hadde versocht geweest delay ende vuytstel van **xiiii**. dagen te hebben om te adverteren hier van 't voirsz. Capittel, ende by 't selve Capittel als dan te komen zeggen ende verclaren de redenen vander voirsz. opposicie, welke delay ende vuytstel van **xiiii**. dagen by den voirn. van onsen grooten Rade verleent hadde geweest den voirsz. van *Noortich* gedaechde ten fyne als boven, ordonnerende niet min by den selven van onsen grooten Rade, dat de voirsz. iterative brieven geleverd souden worden den voirn. Suppliant. Ende 't voirsz. vuytstel van **xiiii**. dagen omme gecomen zynde comparerende als boven de voirn. partyen in onsen voirsz. grooten Rade, van wegen des voirsz. Suppliants verhalende wederomme 't gunt des voirsz. es, was geconcludeert overmits den redenen aldaer verclaert ten fyne dat 't voirn. Capittel geseyt ende verclaert worde hem tonrechte ende quader sake geopposeert te hebben ter delivrantie van den voirsz. iterative brieven, ende dat doende, dat die van 't selve Capittel gecondemneert ende bedwongen worden t'ontfangen den voirsz. Suppliant voir hoiren medebroeder ende Canoninck van der voirsz. Capelle ende Collegiael der kerke, ende hem te stellen in der possessie van der voirsz. litigieuser Prebende, hem bewysende stallum in choro

choro ende plaetse in 't Capittel, ende voerts te laten gebruiken ende ontfangen de vruchten, baten, prouffytten ende emolumenten staende totter voirsz. Prebende al in der manieren ende gelyk die andere Canoniken aldaer doen, Ende achtervolgende dien den selven Suppliant up te leggen ende restitueeren alle de vruchten, prouffytten ende emolumenten derselver Prebende, die zy zichtent den daghe van der presentatie zynder voirsz. Collacie zoude hebben, mogen en behoorde t'ontfanghen ofte anderlins gelyk 't gewoonlyk was te doene allen Canonicken aldaer, makende voerts heysch van costen, ende was d'intencie des voirn. Suppliants wel gefondeert, gemerct onse brieven van Collacien voirsz. ende iterative brieven daer up metter dispensie van onsen Heyligen Vader den Paus up 't gebreck van zynder geboorte ende dat hy resideeren mochte als Canonick met zynen Vader *sub eodem tecto*; Waer tegens van wegen des Dekens ende Capittels Opposanten voirsz. geantwoort ende gefustineert hadde geweest ter contrarien, zeggende 't voirsz. Capittel gefondeert wesende by onsen voirsaten Graven van Hollant, ende dat 't selve lach ende stont onder 't *Bisdom van Vutrecht, hem regulerende ende dragende gelyk de Canonicken van den V. kerken t'Utrecht voirsz., daer men gheen Priesters kinderen tot Canonicken en ontfinc, zunderlinge wanneer hoirlieden vander aldaer residerende was. Ja al waert oic dat men daer toe dispensacie hadde*, 't welcke wel te noteren stont, want hadde de Suppliant dit te kennen gegeven met oic dat 't voirsz. Capittel van onser fondacie was, hy en soude nimmermeer daer van dispensacie gecregen hebben, maer om dat te verborgen ende coloreren soe hadde hy deselve syne dispensacie, zulcke als hyse hier boven baptiseert, vercregen in 't particulier alleenlic up ter Collegiael der kerke in onser stede van 's Hertogenbossche ende voerts in 't generael sonder eenige meer te noemen in 't particulier up alle andere Collegiale kerken, dat niet genouch was noch en behoorde te wesen in dezen. Concluderende daeromme ende meer andere redenen ende middelē de voirsz. Opposanten henl. wel geopposeert te hebben tegens de voirsz. brieven van Collacien ende iterative brieven daer up, ende dat zy niet gehouden en waren t'ontfanghen noch stellen den voirn. Suppliant in de possessie van der voirn. Probende litigieuse ende hem daer van noch van den vruchten ende prouffytten daer toe staende te laten gebruiken, makende oic heysch van costen; Daer tegens van wegen des voirn. Suppliants gerepliceert hadde geweest, ende van wegen der voirn. Opposanten gedupliceert ter contrarien, persisterende te beyden zyden in heuren voirsz. fynen ende conclusien; Welcke partyen alsoe behoort in onsen voirsz. Grooten Raedt, hadden geappointeert geweest te schryven ende hoire schriftueren te justificeeren mit sulken letteren, tittelen ende munimenten als henlieden goetdunken soude, daer van sy hinc inde visie oft copie hebben souden om die te wederleggen al by eenen volume in der gewoonlicker manieren ende dat gedaen al 't selve over te leggen te Hove binnen zekeren corten dage daer toe geordineert om voerts dat al gezien recht gedaen te worden oft anderen zulck appointement alst behoeren soude, waer toe de voirn. partijen ten eenre ende ter andere zyden voldaan ende vulcomen hadden, versouckende zichtent ernstelicken recht henl. daer up

H h h h h

gedaen

gedaen te zyne. Tot dien einde te meer stonden comparerende in den voirsz. grooten Raedt. Doen te weten, dat gesien ende gevisiteert in den selven onsen grooten Raedt 't proces van den voirn. partijen ende al het gunt des by dien blyken mach ende geconfidereert ende overgewegen 't gunt des behoirt geconfidereert ende overgewegen te zyne, wy met grooter ryphheit ende deliberacie van Rade by deser onser Sententie definitive ende voer recht zeggen ende verclaren wel geopposeert te zyne by dien van den voirsz. Capittel in den Hage Opposanten, verclarende voerts dezelve Opposanten niet gehouden zynde den voirsz. Meester Cornelis Scouten Suppliant vuyt crachte van den voirsz. zynen brieven van Collacien en provisien ende dien achtervolgende r'ontfangen ende stellen in de possessie van den voirsz. Prebende litigieuse noch hem van den vruchten der zelve te laten gebruicken, ende dezen nietmin wy hebben gecompenseert ende compenseren alle costen gedaen by den voirsz. partijen ende om redenen wille. Des r'oirconden hebben wy den segel daer van wy gebruicken by provisien an desen doen hangen. Gegeven in onser stede van Mecchelen den lesten dach van Meerte in 't jaer ons Heeren duysent vyfhondert ende zeven voer Paesschen ende der Ryken van ons Coninck te weten van den Roomschen 't XXIIJ. ende van Hongrien, &c. 't XVIIJ.

By den Coninck ende mynen Heere d'Eertshertoghe.
Ter relatie van den Rade.

W.

*Verdrag tusschen het Kapittel ten Hove en den Pastoor van den Hage
over het Kerkgebied.*

In nomine Domini Amen.

TEnore presentis publici instrumenti cunctis pateat & sit notum, quod anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quingentesimo octavo, indictione undecima, die vero Jovis mensis Martii vicesima tertia Pontificatus Sanctissimi in Christo patris & Domini nostri Domini julii divina providentia Pape secundi anno quinto in mei Notarii Publici ac testium infrascriptorum, ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum presentia personaliter constitutis Reverendo in Christo patre & Domino Domino Petro de Capella Abbate Monasterii beate Marie opidi Middelburgensis ordinis Premonstratensis Trajectensis Diocesis ac Religioso viro Domino Nicolao Balduini presbytero dicti Monasterii beate Marie Middelburgensis Professo, Curato & Pastore Ecclesie Sancti Jacobi Hagensis de licentia & consensu prefati Domini reverendi patris Abbatis seu Prelati & tam eorum propriis quam pretaete ecclesie Parrochialis nominibus ex una, necnon providis & honestis viris Dominis & Magistris Arnolde de Dorp Canonico ac Petro

tro de Gouda Vice-Curato presbyteris, ut & tamquam egregii & honorabilium virorum Dominorum Decani & Capituli pretaete ecclesie sive Capelle collegiate castri Hagensis Procuratoribus legitime constitutis prout ipsi de hujusmodi eorum procuracionis mandato michi Notario Publico subscripto fidem fecerunt & edocerunt . . . . .

publici subscripti tenoris manu, signo & subscriptione solitis & consuetis providi & discreti viri Anthonii Johannis alias Cock Clerici Trajectensis diocesis sacra Imperiali auctoritate Notarii Publici ac venerabilium Dominorum Decani ac Capituli Capelle Curie Hagensis Scribe, ut prima facie apparebat, & mihi legebatur, signati & subscripti eis que nominibus ex alia partibus, prefate partes nominibus quibus supra interventu spectabilis, eximii & egregii viri Domini ac Magistri nostri Magistri Adriani Florentii de Trajecto sacre pagine Professoris ac solempnis Ecclesie collegiate sancti Petri Lovaniensis Leodiensis diocesis Decani benemeriti considerantes gravitatem & deductionem litium laboriosam expensarumque dispendiosam incommoditatem, ut etiam amor & concordia inter ipsas principales partes & earum hincinde adherentes & successores servari possent & maiores. . . . . Ac lites & controversie pridem inter earundem predecessores & de presenti inter easdem partes existentes sopiri extingui & terminari ac graviores in futurum forsan oriunde & . . . . . evitari possent, de & super omnibus & singulis litibus, jurgiis, differentiis, processibus ac questionum materiis per & inter ipsarum partium hinc inde predecessores pridem & inantea & pronunc inter easdem partes usque in diem date presentium inclusive occasione nostrorum Parrochialium suppositorum alicujus pretaclarum duarum Ecclesiarum quomodolibet motis, exortis, exercitis sive pendentibus cum omnibus & singulis suis dependentiis incidentibus & connexis ad medium pacis sese tractabiles reddentium convenerunt, transegerunt, pacti sunt & concordiam inierunt & fecerunt prout & quemadmodum in quadam papiri cedula ab una ejus parte dumtaxat descripta etiam subscripti tenoris ad hoc per prefatum egregium & eximium virum Dominum ac Magistrum Adrianum sacre pagine Professore ac Decanum ibidem exhibita in medium & producta ac consensu ambarum partium in earundem ac testium subscriptorum diligenter auscultantium presentia palam, publice, distincteque articulatim & intelligibili voce de verbo ad verbum lecta & publicata. Atque post hujusmodi lectionem & publicationem michi Notario Publico presenti instrumento de verbo ad verbum inferenda & copianda per dictum Dominum ac Magistrum nostrum nomine & consensu ipsarum partium tradita & exhibita plenius continetur & dis. . . . . partis & earum quelibet nominibus

quibus supra promittens michi Notario Publico legitime stipulante & recipiente vice loco & nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererat, seu interesse poterit quomodolibet in futurum per fidem suam hujusmodi corporalem propter hoc loco juramenti solempniter prestitam, Omnia & singula in pre. . . . . papiri cedula subscripti tenoris contenta, narrata & descripta firma grata & rata tenere eaque efficaciter adimplere & nunquam eisdem contravenire quovis quesito ingenio vel colore, sub hypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum suorum presentium & futurorum renunciando, ob hoc dicte partis exceptionibus doli mali, vis, metus, fraudis, circumventionis rei aliter geste quam scripte, & specialiter juri dicenti generalem non valere renunciacionem nisi precesserit

Specialis. Omnibusque aliis & singulis exceptionibus tam generalibus quam specialibus quibus effectus premissorum in aliquo impediri poterit quomodo libet vel differri. De & super quibus omnibus & singulis premissis eodem prenominate partes hinc inde petierunt instanter & requisierunt eis a me Notario Publico infrascripto fieri & in publicam formam redigi unum vel plura publicum seu publica instrumentum sive instrumenta. Acta fuerunt hec infra septa dicti Monasterii beate Marie opidi Middelburgensis ibidem in loco refectorii superioris prenominati Reverendi Patris Domini Abbatis, sub anno, indictione, mense, die & pontificatu quibus supra, presentibus & astantibus ibidem venerabilibus & egregiis viris Dominis & Magistris Johanne de Wemeligen utriusque Juris doctore bene jurato ac Michaele Brant Parrochialis & collegiate Ecclesie Sancti Martini de Westerburch cano ac discreto Cornelio Petri laico dicte Trajectensis diocesis, testibus ad premissa vocatis specialiter & rogatis.

Tenores vero pretaكتورum instrumenti procurationis sive procuratorii constitutionis ac papiri sedula superius exhibitorum, unde & de quibus supra fit atque habetur mencio, sequuntur per ordinem in hunc modum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quingentesimo octavo indictione undecima mensis Martii die decima octava hora terciarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini nostri Domini Julii divina providentia Pape secundi anno suo quinto in mei Notarii Publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum presentia personaliter constituti egregii & circumspecti viri Magistri & Domini Jacobus Ruysch, Decretorum Doctor, Decanus, Johannes de Capella, Philippus de Busscho, Johannes de Noortich, Petrus de Fonte, Petrus Barbay & Petrus Filius Symonis, Canonici Ecclesie sive Capelle collegiate beate Marie Virginis Curie Hagensis exempte Collegialiter & Capitulariter congregati Capitulo ad hoc inducto citra tamen quorumcunque procuratorum nostrorum per eos quomodo libet constitutorum revocationem omnibus melioribus modo, via, jure, causa & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt, fecerunt, constituerunt, curarunt ac solempniter ordinarunt suos veros, certos, legitimos & indubitatos procuratores, actores, factores & negotiorum suorum infrascriptorum gestores ac nuncios speciales & generales. Ita tamen quod specialitas generalitati non derogat nec e contra, videlicet honorabiles ac discretos viros Dominos & Magistros Dominum Arnoldum de Dorp Canonicum & Magistrum Petrum de Gouda Vice-curatum dicte Ecclesie sive Capelle absentes tamquam presentes & eorum quemlibet in solidum. Ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis neque deterior subsequens, sed quod unus eorum inceperit, alter eorum id prosequi mediate valeat & finire ac ad effectum perducere specialiter & expresse, videlicet ad concordandum, componendum, paciscendum & transigendum nomine dictorum constituentium & pro ipsis cum Reverendo in Christo patre & Domino Domino Johanne de Capella Abbate Monasterii Middelburgensis & Pastore Ecclesie Sancti Jacobi Hagensis & quibuscunque aliis personis, de & supra omnibus & singulis differentiis, juribus, rebus, actionibus & querelis que & ipse partes habent ratione subjectorum dicte Capelle servit. . . . Principis nostri & Curie Hagensis & generaliter omnia & singula faciendum, dicendum, gerendum & exercendum que in premissis & circa ea necessaria fue-

fuertint & quomodolibet oportuna promittens insuper idem constituens se gratum ratum, firmum perpetuo habiturum quicquid per dictos suos procuratores seu procuratorem constitutum seu constitutos ab eis actum, dictum, gestum, factum vel procuratum fuerit in premissis seu quolibet premissorum relevans, Nichilominus & relevare volens procuratorem hujusmodi ab omni onere satisfaciendi cum omnibus & singulis clausulis necessariis & oportunis, sub obligatione omnium nostrorum bonorum mobilium & immobilium, presentium & futurorum ac sub omni Juris & facti renunciatione pariter & cautela. Super quibus omnibus & singulis prefati Domini constituentes petierunt a me Notario infrascripto sibi fieri atque confici unum vel plura publicum seu publica instrumentum vel instrumenta in meliori forma. Acta fuerunt hec in Haga Comitum in domo Capitulari dicte ecclesie seu Capelle Hagensis sub anno, indictione, die, mense, hora & loco, quibus supra, Presentibus ibidem honestis & discretis viris Domino Brutio, vicario prefate Capelle, necnon Johanne filio Marini; alias Cock, testibus fidedignis ad premissa vocatis pariter & rogatis.

Et ego Anthonius filius Johannis alias Cock Clericus Trajectensis diocesis sacra Imperiali auctoritate Notarius ac Venerabilium Dominorum Decani & Capituli beate Marie virginis Curie Hagensis Scriba (quia hujusmodi constitutionem potestatisdationem, omnibusque aliis & singulis dum sic ut premittitur, fierent & agerentur una cum prenomminatis testibus presens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, ideoque hoc presens publicum instrumentum manu mea conscriptum exinde confeci) subscripsi & publicavi ac in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum premissorum regatus & requisitus.

Tenor vero papiri cedulae est talis.

In primis illustrissimus Archidux Austriae, Comes Hollandie Zelandie etc: et ejus Conthoralis et eorum familiares qui censentur comensales ac alii servitores qualificati, ut infra tangitur, erunt sub cura Domini Decani Capelle castri Hagensis.

Item Canonici, Vicarii, Capellani, Cantores et Chorales, Virgarius; Organista et Notarius; ac Custos dicte Capelle cum eorum servitoribus cohabitantibus in eorum expensis, erunt sub cura Decani dicte Capelle.

Item quia radix dissensionum est super interpretatione Privilegii, qui videlicet venire debeant appellatione familiarium dicti Comitum ut ratione familiaritatis, quamvis Commensales Comitum non sint, possint et debeant subesse cure dicti Domini Decani; igitur ad sopiendum omnem materiam questionum concurrentis partis, quod appellatione familiarium exceptis seu preter eos qui censentur de familia et domo Principis solum comprehendere debeant persone inferius specificande.

Item Dominus locumtenens Comitum Hollandie, omnes Consilarii Principis stipendiati & non stipendiati, Advocatus Principis; Procurator Fiscalis, Secretarii Ordinarii, Griffarius cum suo primo Clerico, Redditarius Magister Camere Registorum cum suo Clerico ordinario, Magistri & Auditor Camere Computorum cum eorum Clerico ordinario, & cum istis omnium istorum uxores & proles eorundem & servitores seu servitri-

ces commensales erunt sub cura dicti Domini Decani, salvo si contingat dictas proles seu servitores aut servitriccs propter egritudinem vel consimilem causam habitare in domo alicujus subditi seu Parrochiani cure Sancti Jacobi Hagensis extra domum parentum seu Dominorum, pro illo tempore erunt sub cura Domini Pastoris Ecclesie parochialis sancti Jacobi Hagensis.

Item omnes habitantes infra cepta Curie sive Castri Hagensis etiam erunt sub cura Domini Decani preacte Capelle Hagensis.

Item matrimonium in Haga celebrandum solempnizabitur in Ecclesia cui sponsa erit subiecta & illius Ecclesie Curatus in solidum percipiet emolumenta solempnisationis ac oblacionis que in similibus fieri consueverunt.

Item Decanus dicte Capelle habebit jus fontis & sepulture quo ad personas preactas in dicta Ecclesia sancti Jacobi Hagensis, salvo quod ipse vel ejus vicem gerens ejus nomine graciosc petet claves fontis a Curato dicte Ecclesie sancti Jacobi Hagensis, quociens opus fuerit, donec & quousque dicta Capella proprium fontem seu cimiterium habuerit.

Item emolumenta & proventus que occasione baptismi vel purgationis post partum dictarum Personarum superius expressarum obvenient, propter bonum pacis mediatim spectabunt Decano seu Capitulo Hagensi, & pro reliqua medietate Curato & Pastori Ecclesie Sancti Jacobi Hagensis predicte, quamdiu dicta Capella proprium fontem non habuerit & erit dictis mulieribus purgandis optio in utra illarum Ecclesiarum purgare voluerint, videlicet in Capella vel Ecclesia parochiali Sancti Jacobi Hagensis quamdiu dicta Capella fontem non habuerit.

Item omnes vidue prescriptarum personarum etiamsi deceaserint in anno luctus & in viduitate, erunt sub cura Domini Pastoris Ecclesie Sancti Jacobi Hagensis.

Item Domini Decanus & Capitulum solvent Curato seu Pastori Ecclesie Sancti Jacobi Hagensis annue perpetuis futuris temporibus pensionem consuetam sex solidorum monete Flandrie in recompensam ejus prejudicii quod cura Ecclesie Sancti Jacobi patitur in exemptione dictarum personarum in terminis consuetis, videlicet singulis annis seu infra Jesu Christi Nativitatis Festi octavas persolvendam.

Item omnes alie persone, de quibus supra non est facta mentio, erunt prout de jure communi esse debent, sub cura Domini Pastoris Ecclesie sancti Jacobi Hagensis.

Item Pastor sive Curatus Hagensis habebit de cetero omnia anniversaria prima quarumcunque personarum in sua Ecclesia vel cimiterio sepultarum, salvo quod per hoc Dominis de Capella non prejudicetur in septenario vel tricenario.

Item ad providendum ne occasione processionum, quas Domini de Capella faciunt extra cepta Castri, aliqua discentio oriatur, poterunt Domini de Capitulo, prout consueverint, facere singulis annis processionem cum
 ffi-

spinea corona & in diebus rogacionum, sed nullas alias extra cepta castris nisi de speciali licentia seu assensu Curati Hagensis, salvo cum ex rationabili causa Domini de Capitulo Capelle voluerint processionem aliquam generalem facere, tenebitur Curatus Hagensis postquam ei intimaverint comparere cum venerabili sacramento in dicta Capella penes Dominos & cum eis processionem facere, ac Dominis ultra alios in stallos Chori parochie Sancti Jacobi Hagensis, & in processione eminentiorem locum supra quoscunque alios dare.

Item tenebuntur & erunt obligate dictae partes hanc concordiam intertenere perpetuis futuris temporibus ac tenebuntur Domini de Capitulo Hagensi suis impensis hanc concordiam confirmari facere per sanctam sedem Apostolicam, quod si fecerint intra anni spatium, dabit eis in subventionem impensarum Curatus Sancti Jacobi Hagensis duas libras grossorum Flandrie & si infra annum a data hujus Concordie dictam confirmationem non impetraverint, dabunt singulis annis post primum dicto Curato Ecclesie Sancti Jacobi unam libram grossorum Flandrie, donec & quousque litteras dictae confirmationis expedierint, cum effectu & simul expediri facient daplum bulle ejusdem, ut quelibet partium distinctam bullam habere possit; salvo quod Dominus Curatus Hagensis refundet Dominis de Capitulo vel ante expeditionem tradet eam quotam pecuniae que addi debet pro duplo litterarum seu bulle habende.

Et quia ego Petrus &c.

X.

Verdrag met den Deken en Kapittel te Hove, over de begevinge van zekeren dienst by Mr. Vincent Corn. van Mierop gefondeert op't altaar van de zeven Weenen in de voorſz Kapel.

WY Deecken en Capitulaer Heeren Canunnicken van der collegiate Domeſtycke Capelle exempt van onſer liever Vrouwen op ten palays van de Keyſerlyke Majesteit in 's Gravenhaige, Oerconden en bekennen dat Mr. *Vincent Corneliszoon* Treforier Generael in zynen leven van den Keyſerlyken Majesteit voerſz in deze Capelle voern. ghefondeert ofte geaugmenteert heeft op ten *altaer van de zeven Weenen*, ſtaande an de noortzy van dien een officie van drie miſſen ter weeke, als maendaechs, vrydaechs ende des ſaterdaechs gedaen te werden tot ſulcke vuyre als mynen Heeren van den Rekeninghe in der tyt die believen ſullen te ſetten, dat by de tegenwoerdige op thien vuyeren geſet es, al naer vuytwyſen den vuyterſten wille van den voerſz Mr. *Vincent*, die wy dien achtervolgende ratifieren, ende houden mits deſen van goeder werden, vaſt, geſtadich ende onverbrekelyk voer ons en onſe naercomelingen ende ſucceſſeuren; Belovende onder de behoerlicke verbanden dezelve miſſen tot driën toe alle weecx ten daegen voerſz in den Capelle voerſz van *de zeven Weenen des heylige moeder Gods Maria* te doen doen, ſonder die nu noch tot eniger tyt te transfereren, incorporeren by eenich ander ofte diergelyke wegen die ongedaen te laeten; Ende bekennen

nen ons wel en deuchdelyken voldaan te wesen van de fondatie van 't voerfz offitie ten eeuwigen daegen, Bedanckende ons der goede betalinge, ende op hoope dat die weduwe en erfigenamen van Mr. *Vincent* voerfz die voerfz fondatie ende dotatie tot augmentatie en vermeringhe van Goids diensten fullen vermeerderen ende verbeteren, Ende dat d'erfgenaemen van der voerfz Tresorier Mr. *Vincent* seggen wilden hemluyden die gifte van dien te competeren, alsoe daer off in de voerfz vuyterste wille gheen mencie gemaickt wordt, ende daer te voeren Mr. Vincent saliger en zyne voerders de ghifte ghadt hebben, SOE hebben wy Deeken en ghemeen Capittelaer Heeren voern. expresselycke geconsenteert en toegelaeten, concenteren ende toelaeten mits desen eenen van onsen Capelle Dienaers, dat zoe wanneer 't voerfz offitie vaceren fall, soe fullen wy 't selve offitie confereren eenen van onsen Capelle Dienaers by advys, ghelieven en goetduncken van die weduwe voernoemt met haer zoene Heer *Cornelis van Myerop*, Domproost tot Utrecht, ende nae huerluyder doot by advyse van Mr. *Heyman van de Ketel*, ende naer syn doot van *Jacob Heer van Cabau* alle gebroeders, ende daernaer by advyse van de oudste en gheechte getrouwde descendentie van hemluyden, zoe verre die in den Hage wonende is sonder verder, All sonder fraude, arch ende list. Des t'oerconden hebben wy onsen gemeenen Capittels groote zegel hier an doen hanghen op .xvij^{en} dach in Meye Anno XVc. een en vyftich.

Y.

Constitutie van renten op een huis, enz.

WY broeder *Hughe Prochipaepe* in die Haghe ende die gemeene Schepen in die selve stede maken condit, dat *Heyne van Loon* voor ons ghelovede een pont vry 's gelts elck 'sjaers op zyn huys en op die hofstede daer hy in woont, ewelycken te gevene, daer of dier kercken in die Hagha V. schelling elcks sjaers, die prochipaepe V. schellingen, en in 't block van over zee X. schell. te gheldene in Voirschote en in Valkenburgher marct, waer oeck dat saeke, dat geen block en waer, so soude die Heylige Geest wt Hagha die X. schell. elcx 'sjaers innemen tot tier tyt dan vaert quame over zee, en danne soude men die X. schell. sjaers vercoopen en dat ghelt soude over zee by dien Prochipaepe en by dien gheenen die gherechte beveelnissen hevet van dien Paeus en soude men dese thien schellingen sjaers voersz vercoopen, zoe soude Heyne van Loon ende zyne nacomelingen daer of die naecoop hebben, Omme dat dit waer es, soe es desen brief besegelt mit onsen zeghelen in 't jaer ons Heeren dusent drie hondert en elve op Sinte Dyonisius dach.

Onderstont, Gecollationeert jegens d'originaelen brief met twee enckele steerten en een wasse segele aen d'onderste steerte, en accordeert by my.

A. BENNINGCK.

Verz

Z.

Verband-brief op zeker huis te Noortwyk tot securiteit van de betalinge van 8. kroonen sjaers gefondeert aan St. Jacobs altaar in de groote kerk in den Hage.

WY Joncker *Cornelis vander Bouchorst* Schout, *Jan Adriaensz* ende *Gerrit Dirckx* Schepenen van de Heerlickheit van Noortwyk doen cont, dat voor ons gecompareert es Joncker *Andries van Thienen*, verclarende dat voor het overleyden van Heer *Lubeck Dirckx* eertyts Pater in 't Susterhuys gestaen hebbende in de Poten in den Haghe, sekere vikarie gefondeert by die van *Borsselen* op St. Jacobs autaar in de groote Kercke van den Haghe gevaceert hebbende, was de selve behoorlyken op *Joris van Thienen* syns Comparants soon geconfereert, Ende alsoe tot deselve Vicarie onder anderen mede competeerde een rente tot acht Croonen jaerlyx van acht en veertich grooten den kroon, wesende deselve renten versiekert ende gehypothequeert op seekere negentien of twintig margen landts in Harferswoude, daer jegenwoordeliken possesseur ende eygenaer van es *Cornelis Buys* wonende in den Haghe; maer nadien den selven Buys nyet gebleeken was, dat den voorn. *Joris van Thienen* inde datelycke ofte paisible possessie der goederen tot deselve vicarie specterende gestelt ofte geintroduceert es, ende sustinerende over sulcx voor als nogh onghhouden te wesen eenighe renten te betalen, ten ware hem al voorens suffisantelyk voor alle naemaninghe gecaveert werde; Soe est, dat hy comparant belooft heeft en belooft mits desen te doen valideren ende by een yegelicken voor goet, vast en van waerde gehouden werden alle alfulcke betalingen van renten van de voornoemde acht croonen jaerlycx, als by den voorn. Joncker *Cornelis Buys* en syne successieurs eygenaers van de voorz landen in der tyt bevonden sullen werden aen hem comparant ofte synen soon voorn. gedaen te syn van de iaeren verschenen Petri ad Cathedram XVc. seven ende tachtich ende volgende jaeren, soe lange den voornoemden *Joris van Thienen* wettigen possesseur van de voorn. Vicarie sal wesen, ofte tot dat de voorz rente sal syn afgelost, 't welk men tot allen tyden sal mogen doen jegens den penning vyff en twintich, alsoe volgens de brieven van decrete en preferentie in date den xxix. Julii XVc. drie en tachtigh gelyke somme over 't Capitael vande voorz rente by Ysbrant Stark als koper innegehouden es; Ende tot meerder verseekeringe voor alle naemaeninge en indenniteit vanden voorn. *Buys* ende syne nacomelingen heeft hy comparant verbonden en tot speciale hypotheecque gestelt, verbint ende stelt tot speciale hypotheecque mits desen syns Comparants huys ende erve, slaende en leggende tot Noortwyck, belent noortoost de Molenteech, zuytoost den achterwegh, zuytwest Wouter Jacobsz cum focys en noortwest de voorstraat-wegh cum focys; Verbindende voorts tot generaal verbant zyns persoons en alle syne goederen jegenwoordich en toekomstende egcne uytgefondert, deselve submitterende tot bedwang van alle rechten en Rechteren, al sonder bedroch.

Des t'oirconden hebben wy Schout ende Schepenen voorsz desen respectivelyken befelegt ende ondertekent, gedaen den XXI^{en} Septembris anno XV^c. negen en tnegentich, my present.

Onderstont,

E. WOLPHERTSZ. Secrets.

Jan Arentsz. Gerrit Dirxsz.
merk.

AA.

Hertog Aelbrecht oorlooft die van den Duitschen Huize te Utrecht de Parochie-kerk van Katwyk, zynde te Valkenburg, te verleggen in Katwyk en daarvan Patroon te zyn, mits dat zy bezorgen te Valkenburch drie missen.

AELBRECHT &c: doen condt allen luden, want onsen goeden luden van Katwyk op ten Ryn te verre te gaen is totter kerken tot Valckenburch die hoer Prochikerk es, so hebben wi om saligheyt onser goeden luden van Catwyk voerz en op dat si te bet tot godsdienst dagelicx comen moghen, gheoerloeft onse lieve gheminde Capellanen alse den Lantcommandeur en den ghemeenen Broeders des Duytschen huysse van Utrecht van der Oerden des Hospitaels Sinte Marien van Jerusalem, dat si die Prochiekerk en Kuyer van Valckenburch die hem voirtys van onsen Voirvorderen, daer Godt die ziele of hebben moet, Graven van Hollant gegeven heeft, versetten moghen en verleggen mit allen horen goede, thienden en renten in der Capelle tot Catwyc voerz in derselver Prochie, Ende om dat si voer ons, voer onsen Voerouderen, Ouderen en Nacomelingen bidden fullen, so vernuwen wi en geven onsen voirz Cappellanen, alse den Lantcommandeur en den Broederen van den Duytschen huysse tot Utrecht, die nu syn of namaels wesen fullen, die ghifte en dat jus patronatus tot eewighen daghen van der selver Capellen tot Catwyk voirz after dien dat si tot eene Prochiekerke geweest is, en settense in allen recht dat si in der kerken tot Valckenburch plagen te hebben, alsoo verre als si bewaeren dat tot Valckenburch tot eewighen daghen voert aen drie warf die weke misse gedaen wort, In oirconde &c: Gegeven in den Hage op ten Jans avont in 't jaer ons Heeren M. CCC. LXXXVIIJ.

Jussu Domini Ducis Alberti.

Presentibus Domino Lantgravio de Lentenb. & Domino Preposito Ecclesiarum Montan. Hanonie.

G. DE CONSTER.

Sig. ex Coss9.

Geëxtrah. uit het boek gequot. *liber IV. Aelbrecht. vol. sec. fol. 497 en 545 verso.*
Ver-

B. B.

Verfoek van de Kerkdienaars in den Hage, om meerder tractement als in andere steden.

Den 3 Junii 1594.

OP het verfoek van de Ouderlingen van de kerke alhier in den Hage, ten einde in aanzienge van de extraordinarischen aanval, die de Kerken-Dienaers alhier in den Hage onderworpen zyn, van het vervolg van de Kerken-Dienaeren uyt de andere Steden, Dorpen en plaetsen, ook haerluyder weduwen en kinderen en verscheyde andere perfoonen, van het gemeene Land te mogen genieten eenig gratieuselyk subsidie, boven hare toegevoegde onderhoudt.

Hebben de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en West-Vriesland, ten aansien van de Kerkendienaren alhier in den Hage, extraordinaris veel kosten ende lasten draghen moeten, boven alle andere Kerkdienaeren binnen de andere Steden en plaetsen der voorn. Landen, door het menigvuldig vervolg van verticheyde Dienaren van de kerken, hare weduwen, kinderen, en andere perfoonen, aan de Heeren Staten en hare Gecommitteerde Raden voornt. dat ook binnen den Hage alle behoeften kostelyker zyn als in de andere omleggende plaetsen, zulks dat dezelve Kerkdienaers van den Hage, boven anderen daerin beswaert zyn, verklaert en geconferenteert, verklaren en conferenteren by desen, dat voortaan de Kerkdienaeren van den Hage, elks sjaers extraordinaris, ten respecte van de voorz lasten, moeyten en kosten, van het gemeenen Landt genieten sullen hondert ponden van xl. grn. 't pondt, meer als andere Kerkdienaeren binnen de steden, ordinaris tot vyf hondert ponden sjaers is geacordeert ofte toegevoegt zal werden, mits dat die van den Hage, Magistraten en kerken van den Hage, mede tot behoef van de voornoemde Kerkdienaers, uyt eenige haerluyder middelen en inkomsten, daerenboven in aenzienge als vooren, een redelyke subsidie toevoegen en geacorderen zullen, ten eynde syluyden na haerluyder ampt de voorz lasten, sonder haerluyder verachteringe, vorder mogen helpen dragen, ende ook in haren dienst elks hen naer haerluyder beroepinge quyten als het behoort; ordonnerende over sulks den Ontfanger Cornelis van Coolwyk, of die in der tyd wesen sal, *de vier Kerkdienaren van den Hage*, in der tyd wesende, elks de voorz hondert ponden sjaers te betalen, innegaende den 1. Maert en dat boven de driehondert ponden ordinaris en hondert ponden extraordinaris, de jegenwoordige Kerkdienaeren * *Bernardus*; † *Vetras*, en (a) *Frapinius*, te weten de twee eersten op den Comptoire van den voornoemden Ontfanger Coolwyk genoten hebben, en Frapinius uyt de Domeinen van Noortholland, ende ook de hondert ponden sjaers die de zelfde ordinaris op den Comptoire van Noorthollant zyn genietende; en

aengaende *Johannem Uytenbogaert*, boven het gunt hy op den voorn. Comptoire van Coolwyk, *uyt saeke van syne diensten alhier, soo in de Duytsche als Fransche kerken, is genietende*; enz.

Boven deze vermeerdering van tractement, accordeerden de Staten voornt. by resolutie van den 14 Novemb. 1594, dat aan de vier Kerkdienaeren alhier in den Hage, elks 50 gulden by den Ontfanger Coolwyk uytgerykt zouden worden, mids dat het inhoudt van den appointementte van den 3 Juny laetsleden werde geëffectueert.

C. C.

Beroepinge van een vyfden Dienaar des Woords Gods in de Fransche en Duytsche tale, in plaats van D. Johan Uytenbogaert ten dienste van zyne Excellentie in 't leger en elders geordonneert.

Den 6 April 1604.

IN de Vergaderinge zyn verschenen *Johannes Uytenbogaert*, Dienaar des Goddelyken woords alhier in den Hage ende *Roelandt de Waart*, Fiscael van den Rade van Brabant, als gedeputeerde van wegen de gemeene Ouderlingen, Diaconen ende andere van de Duytsche ende Walsche kerken alhier in den Hage, verthoonende dat syne Excellentie ernstelyken versocht en begeerde den persoon van *Johannes Uytenbogaert* ganschelyk te employeren tot synen dienst ende daerom den selven van alle vordere last ende bedieninge te worden ontheven; waerin zoo die van den Kerkenraedt swarigheyt maekte, ende den persoon van Uytenbogaert niet en konde derven, ten ware sy van een ander bequaem persoon waren voorsien, die gelyk tegenwoordig Uytenbogaert beyde de tale kan bedienen; ende soo sy onder anderen van den geene die sy daer toe wel bequaem achten, seer gaerne soude sien los gemaekt *Adriani van den Borre*, Dienaar des Woorts tot *Schoonhoven* ende *Johannes Lamotius*, Dienaar des Woorts tot *Campen*, om een van de selve te mogen hebben in den Hage tot dienst der Kercke en d'andere tot Leyden, soo voor de Kercke als de Universteit aldaer; ende dat die van de Kerke nog onseker waren of de Heeren Gecommitteerde Raden alhier in den Hage (daer de Kerken-dienaren stonden tot Lands lasten) goed souden vinden een vyfden dienaar der Kerke te willen gageren; daeromme versochten Resolutie op dat point, ende voorts gedepescheert brieven van intercessie en faveur aen de Burgemeesteren van Schoonhoven, om van de selve ernstelyk te begeren ten eynde als boven *Adriani van den Borre* mocht worden ontlagen, ende gebruykt of ten dienste der Kerke in den Hage of tot Leyden in de Kerke en Universteit, daer men oordelen soude hy de meeste dienst soude kunnen doen; Waer op de selve vertrokken zynde, is geresolveert, dat men volgende 't presuppoost al van het begin van den dienst van Uytenbogaert gemaekt een vyfde Dienaar, de Kerke in den Hage sal aennemen ende tot laste van den Lande gageren, mits dat hy sal wesen gequalificeert en

ge-

gehouden de Duytsche en Fransche Kerken beyde te bedienen en voorts twee brieven aen die van Schoonhoven als volgt.

Eerzaeme, &c.

Alfoo *Johannes Uytenbogaert* Kerke-dienaer alhier in 's Gravenhage ten dienste synder Excellentie in 't leger en andersints op synder Excellentie en ons ernstelyk verfoek is toegenegen en daerom dese kerke, in de welke syn Excellentie en wy met soo veel treffelyke personen residieren, nootwendich sal moeten werden versocht met nog een ander gequalificeert Kerken-dienaer bequaem omme Godes Woorts in beyde de tale te predicken; alsoo ook der Kerke en Universteit tot *Leyden* nootwendich nog een Kerken-dienaer van doen heeft; niet alleen om de gemeynthe te leren, maer ook de Studenten in der Theologie aldaer met een goede forme en maniere van prediken voor te gaen; en wy sulx van de bequaemheyt en goede qualiteyten *Adriani van den Borre*, Kerken-dienaer tot Schoonhoven zyn geïnformeert, dat hy de bequaemheyt om 't geene voorsz. in d'een of d'andere Kerke tot contentement of stichtinge uyt te voeren, hebben wy, inziende dat een yegelyks gaven hem van God verleent tot stichtinge van de gemeyne Kerken behooren geëmployeert te worden, daer se de meeste vrucht mogen doen; niet willende nalaeten de Gedeputeerden van *Leyden* en 's Gravenhage om deser saeke wille tot UL. gaende met dese onse te assisteren, wel ernstelyk begerende, dat UL. gelieve, de voorn. van den Borre van den dienst der Kerken aldaer te willen ontslaen, omme een van de voorsz. Kerke, daer hy meest toegenegen is, en stichtelykst te kunnen dienen, bevonden sal zyn, toegevoegt te worden; niet twyffelende of UE. sullen dit ons verfoek behoorlyk plaets geven, aenghesien sulx ten dienste van syn Excellentie ende den Lande by consequentie strecken sal, indien hy hier komt ende ten dienste van de Universteit tot *Leyden* (aen de welke den Lande en Kerke in 't gemeyn so veel als UE. weeten gelegen is) indien hy derwaerts gaet, gelyk de voorsz. Gecommitteerde UL. alderbest zullen weten te verklaren, daer toe wy ons mits desen refereren, ende begeën UL. de selve met vruchtbare antwoorde naer redenen hares billicken verfoeks te beiegenen.

Roerende het onderhoud van Johannes Lamotius, Kerken-dienaar in den Hage.

Den 29. October 1604.

IS verstaen dat den Kerkendienaer van nieuws in den Hage aengenomen om in beyde de talen, te weten Duytsche en Fransche, de gemeynte Jesu Christi te bedienen, genaemt *Lamotius*, in gagie of wedden, ordinaris getraecteert sal worden als d'andere Kerkendienaren vande Duytsche tale, syne mede-broederen; en daerenboven voor de bediening van de Franse kerke noch extraordinaris 300. ponden van xl. grn. 't pondt 'sjaers, ende dat al boven de huysuur die deselve genieten ende desen mede volgen zullen.

*Begrooting van zyn tractement.**Den 2 December 1604.*

NAerder gedelibereert synde op het onderhoud van *Johannes Lamotius*, nieuw-beroepen Dienaer des Goddelyken Woorts tot de Duytsche en Fransche tale alhier in den Hage ; is verstaen en geresolveert dat den selven *Lamotius* sal genieten en jaerlyks getraecteert werden voor de bedieninge van de Duytsche Kerke ordinaris 600 ponden, en extraordinaris ten respecte van den aenval in dese Plaets meer als in andere steden 100 ponden, voor de huyshuur 200 ponden ende dat desen ook plaets sal hebben in 't regard van de andere Kerken-dienaeren van de Duytsche kerke, geen vrye wooninge hebbende ; ende dat den voorn. *Lamotius* daerenboven voor de bedieninge van de Fransche kerke jaerlykx sal genieten de somme van 300 ponden alle van xl. groten, boven noch hondert gelyke munte, hem voor eens voor syn gedragene onkosten van hem, syn huysgesin en meublen van Campen alhier in den Hage te transporterem.

D. D.

Henricus Rosæus, *Kerkendienaer in den Hage, in plaats van D^o. Libertus Fraxinus ; gagie en huishuur.*

Den 20 October 1607.

By de Gecommitteerde Raden is op 't versoek van D^o. *Henricus Rosæus* nieuwen beroepen Dienaer in 's Gravenhage, in plaats van D^o. *Libertus Fraxinus* gedisponeert op deszelfs *Rosæus* onderhoudt, en geordonneert by appointement op syne requeste :

DE Gecommitteerde Raden &c : verstaen en ordonneren, dat voor den Suppliant alhier syn ordinaris tractement als Kerken-dienaer in 's Gravenhage ordonnantie verleent sal worden, van 700. ponden van xl. grn. 't pond sjaers, innegaende van den 1. Mey voorleden, om dezelve te ontfangen als zyn voorzaat in dienst D^o. *Libertus Fraxinus* gedaen heeft ; te weten, 300 *derzelver* ponden van den Ontfanger *Cornelis van Coolwyk* uyt de goederen van de pastorie, ende 't geene tot onderhoud van de Kerkendienaeren is gestedineert, onder deszelfs ontfang behoorende, ende 400 gelyke ponden door handen van *Pieter Bor*, Raed en Rentmeester van de Domeynen van Noorthollant, uyt de goederen, eertyds aen het Capittel in den Hage behoort hebbende, en daerenboven noch van den Ontfanger *Coolwyk* voorn. de somma van 200 ponden munte voorz tot vervallinge zyner huyshuur.

E. E.

Commissie voor Ghysken van Ammers tot het Bailliuschap van den Hage.

Hertoge WILLEM &c. doen cont allen luden, dat wi bi Heeren *Clayse den Hert*, Priester onse Rentemeester van Noertholant, bevolen hebben en bevelen *Ghyskyn van Ammers* onse Bailjuscip in der Haghe te bedriven en te bewaren tot onsen eeren en tot onser oerbaer, En hi sal eenen Scoute setten in 't Hage-Ambocht, soe wien onse Rentmr. wil ende alle Ambochten die tot'er voersz Bailjuscip en Scout-Ambocht behoeren, alse Scepen te setten, Kerk-Meysters, Heylich Geestmeesters, Boden en anders diensten, die sal hi setten, ofdoen, aendoen, en vernuwen, alsoo dicke, als 't orbaerlic es en et onsen Rentmr. voersz oerbaerlic duncken sal, hier of sal hi onsen Rentmeester goede rekeninghe ofdoen, alsoo dicke als hyse hem vermanen sal; Welcke Rentemeester dat'er ons voert of rekenen sal tot onsen vermanen, dit sal gedueren tot ons of tot ons Rentems. wederseggen, dien wi des mechtich gemaect hebben, In oirconde &c. gegeven in den Hage op Sinte Barbaren dach anno M. CCC. fes en vyftich.

Jussu Domini Comitiss

Per Dominum Abbatem de Middellburg. & Leonorem de Campe.

H. AMERONGEN:

Sig. Dominus de Ysselstein:

Geëxtraheert uit het boek; *Ducis Wilhelmi in Beyerem Æ. l. 29. fol. 4.*

F. F.

Oftrooi, om te mogen stellen en verzorgen de Regenten in de Godsbuizen, enz.

DE *Ridderschap, Edelen, &c.* doen te weten, Alsoo ons ver-toont is by Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Vroetschappen van 's Hage, hoe dat door 't overlyden van syn Hoogheyden Heere Prince van Orange, de Provincie van Holland geen Stadhouders hadde, het ons als Souvraine van den selven Lande gelieft hadde

hadde volgens onse Resolutie van den 17. November 1650. de verthoonders aen te schryven, dat sy haer nominatie van Burgemeesteren en Schepenen, die sy te vooren gewoon waren aen de Heeren Stadhouderen inder tyt te presenteren, aen ons directelyk souden hebben over te senden, omme daer uyt by ons ofte in onse absentie by onse Gecommitteerde Raden electie te werden gedaen, gelyk sy verthoonders sedert in alle onderdanig respect hadden naergekomen, dog op dat het zelve voertaen met des te beter yver en nuttigheyt van den Hage soude mogen geschieden, soo hadden de verthoonders dienstig geagt ons bekent te maken, dat by wylen, H. M. Hertog *Philips van Bourgonjen* als Grave van Holland in den jare 1451. die van den Hage waren geprivilegeert van dat van doen af 't Corpus van 's Hage soude werden gerepresenteert by twee en dertig notable personen goet en gequalificert, als in 't zelve Privilegie werd gedeclareert, voor de eerstemael te kiesē by den Stadthouder en Raden van Hollant en by aldien eenig van de twee en dertig personen aflyvig wierde, dat als dan in plaetse van de doode de overige eenendertich ofte soo veel als daer als dan blyven souden, souden kiesē en stellen een ander om het getal altoos vol te houden; maer het ongeluk van tyden daer op gevolgt, en hadde aen haer niet toegelaten van de gelegentheyt van die voorfsz ordre en policie lang te kunnen gauderen, overfulks alsoo daer nae door de oorlogen den Hage op verscheyde tyden uytgeplundert en geruineert was geweest, zoo was gevolgt, dat haer Vroeschappen gereduceert waren geweest op twaelf personen neffens twee Burgemeesteren, en die van den Geregte tot zoo lange dat door Gods zegen en onse gelukkige Regeeringe den Haeg wederom hebbende beginnen te respireren, als die ook in alle getrouwigheyt haere burgeren en middelen metten gemeene fortune van den staet hadden gehasardert, het ons belieft hadden, in den jare 1591 by Octroy den Hage te privilegeeren boven de twee als doen regerende, met het eligeren van een derde Burgemeester, tot sulken regten en privilegien als andere gelyke Burgemeesteren in grote en kleyne steden van Hollant genietende en gebruykende waren, makende te samen een en twintich personen, aan dewelke van doen af tot nu toe de Regeeringe van den Hage was vertrouwt geweest; Ende hadden ook de Schout en Schepenen van 's Hage van alle oude sasselive tyden gestelt en geordonneert gehadt Weesmeesteren, Kerkmeesteren, Heylige Geestmeesteren, Huysfittenmeesteren Sickenmeesteren, gelyk uyt de originele Registeren en Privilegien ter Secretarie van den Hage berustende soude werden gezien, tot dat den Hage door de troubelen en oorloge in decadentie gekomen synde, d'electie van Weesmeesteren en Kerkmeesteren, Regenten van 't Weeshuys, Heylige Geestmeesteren en Leproosmeesteren by den Heere Stadthouder was gedaen. Ende want den Hage de voorfsz Privilegie en andere geregtigheden niet en hadden verkregen als door goede en menigvuldige diensten aen haer Heeren in der tyt gedaen, en dat sy 't zedert ook door Gods gratie ofte genade opgecomen synde haer oude welstand nu soo menigte van jaeren hadden gecontribueert en alle uyttogten en beswaernissen der steden op de uitterste frontieren gelegen hadden gedaen en noch dagelyx was contribuerende

de en beryt was te doen tot defensie van 't Vaderlant, neffens de voornaemste Leden van dien, en de Verthoonders mits dien met geen minder reden alle teykenen van gunst en faveur van ons hadden te verwagten, als den Hage voor defen van de Heeren van den Lande verkregen hadde, bysonder in restauratie van de Privilegien en geregtigheden, daer mede den Haeg in voorgaende tyden uyt merite was gepriviligeert geweest, en door ongeluk van oorloge daer van vervallen, soo hadden de Verthoonders daar over in 't jaar 1621 aen ons zekere haere requeste geprefenteert, waarby eenige vermeerderinge van perfoonen in de Vroetschap zynde versogt, ook de nominatie van Burgemeesteren en Schepenen daeruyt te moeten geschieden, sonder daer buyten te mogen gaen, en 't selve jegenswoordig uyt verscheyde goede redenen en consideratien niet dienstlig konnende vinden, waren te rade geworden tot meerder nuttigheyt en oerbaer van den Hage dezelve niet te gebruyken, maer daer van mitsgaders van 't verloek, soo het zelve daerby was gedaen, te resiliëren, zoo zy Verthoonders daer van resiliëerden by defen, en hen van nieuws met dese Requeste aen ons zeer onderdanig te adresseeren, waerom, soo was 't, dat de Verthoouders ten eynde heurluyder regeeringe, mitsgaders de nuttigheid en 't gemeen welvaeren van den Hage, en d'ingesetenen van dien, met des te beter iever soude werden bekrachtigt en behartigt, ook daerin volgende 't gebruyk van alle groote en kleine steden, beneffens dewelke den Haghe in alle Privilegien by de Princen van den Lande werde gestelt, in alle onderdanigheyt ootmoedelyk waren verfoekende, dat het ons uyt onse Souveraine magt en autoriteit geliefde uyt de redenen voorfz soo veel gunst en gratie te doen van den Hage te vergunnen een permanente Vroetschap van een en twintig perfoonen, dewelke onlangs by ons waren geëligeert, en een van dezelfde overleden zynde, dat als dan in de stede van den dooden de verdere blyvende fouden kiezen en stellen eenen anderen om 't getal van de Vroetschappen althoos vol te houden; Inde dat in conformité van 't voorverhaalde Privilegie in den jaere 1451 aen den Hage gegeven, met intentie de nominatie van Burgemeesteren en Schepenen jaerlyks te doen en te presenteren, om by ons electie gedaente werden, nae ouder gewoonte, en voorts mede de Magistraet van den Hage niet alleen te confirmeren in haer oude gerechtigheit, gebruyk en possessie, daerinne deselve tot defen huydigen dag was geweest en nog was, van 't verzorgen van eenige van haere Godshuysen, als het Pesthuys, Dolhuys, en Sacraments Gasthuys, met Meesters en Regenten over dezelve, maar ook den Hage te herstellen in haer oude recht, gebruyck en possessie van het stellen en versorgen van Weesmeesteren en Kerkmeesteren, Buytevaders en Moeders van 't Weeshuys, Pleylige Geefmeesters, Leproosmeesters, waarvan de absolute dispositie door den voorleden oorlog, soo als vooren verhaalt, eenigen tyd herwaerts gediscontinueert was geweest; zynde sy Verthoonders egter ook in het meere deel van die Godshuysen tot defen dage toe gebleven in de possessie van de Regenten van de voorfz huysen te voorsien van alle nodige ordren en Reglementen haeren dienst concernerende, blyvende voorts den Hage en voorgeroerde Privilegien in andere poincten in

haere krachte en vigueur, vergunnende aan hen Verthoonders tot het geene voorfz is verfocht, onse opene brieve van Confirmatie en Octroy in de beste forme; SOO IST, dat wy de saeke en 't verfoek voorfz overgemerkt hebbende en nae genomen berigtinge en advis van de Raden van onsen Hove en van de Raden en Meesters over de rekeningen van onse Domeinen, genegen wesende ten verfoeke van de Verthoonders, en aen ons behoudende de electie van Vroedschappen en Weesmeesteren over den Hage, omme dezelve gedaen te werden achtervolgende onse voorgaende Resolutien, dezelve Verthoonders geconsenteert, geaccordeert en geoctroyeert hebben, consenteren, accorderen en octroyeeren mits desen, dat sylieden niet alleen de Godshuysen binnen den Hage voorfz., als het Pesthuys, Dolhuys, en Sacraments Gasthuys zullen mogen versorgen, maer ook stellen Kerkmeesteren over de groote ofte St. Jacobs kerke en andere kerken in den Hage haer toebehoorende, mitsgaders Buyten-Vaders en Moeders van het Weeshuys en Heylige Geestmeesters en Leproosmeesters, geven ten dien eynde &c : Gegeven onder 't groot zegel den 30. January 1653.

G. G.

Fundatie van eene kapellerie door Heer Gerrit van Assendelft en Vrouwe Beatrix van Daalhem, in de kapel van Assendelft in de St. Jacobs kerk in den Hage.

In nomine Domini Amen.

TEnore presentis publici instrumenti cunctis pateat evidenter & sit notum. Quod anno a nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo indictione quintadecima mensis vero Junii die vicesima quinta hora vesperi vel quasi. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Domini Sixti divina Providentia Papæ quarti anno undecimo in mei Notarii Publici subscripti testiumque infra scriptorum vocatorum propter hoc specialiter & rogatorum presentia personaliter constituti generosus ac spectabilis vir Gerardus de Assendelff & de Besoyen, Consiliarius Consilii Curia Hollandiæ, nec non nobilis Domicella Beatrix de Daelhem conjuges legitimi & conthorales Trajectensis Diocesis cultum Dei summi exemplo majorum ampliare cupientes novissima considerantes mortem qua nichil certius mortisque horam incertissimam piis operibus prævenire volentes operando dum dies est freti doctrina Salvatoris, ne morte nocte superveniente in qua nemo operari potest hæc præsens & pia voluntas sine debito frustretur, & opus intentum incompletum remaneat. Compotes ipsi mentis & discretionis sponte sua bene & plene deliberati, de bonis fortunæ ipsis a Deo collatis, & de talento eisdem credito ut id duplicatum Domino vinculis hujus molis absoluti reportare valeant. In & ad honorem summæ & individua Trinitatis electissimeque Virginis Marie, Beatorum Petri & Johannis Evangeliste Apostolorum ac omnium sanc-

Sanctorum, pro salute animarum suarum atque animarum parentum & liberorum suorum nec non reverendorum Patrum Abbatum Monasterii Beate Marie Middelburgensis Ordinis Præmonstratensis dicte Dyocesis & omnium benefactorum suorum melioribus modo, via, jure, causa & forma quibus potuerunt et debuerunt, accedente ad hoc venerabilis viri & Domini Domini Pauli filii Gerardi de Huesden Curati Ecclesie Parochialis Ville Hagensis consensu, fundarunt, dotarunt & erexerunt, hys presentibus fundant, dotant, & erigunt quandam perpetuam Capellaniam seu Vicariam in Capella ipsorum dicte Ecclesie Hagensis contigua suis propriis bonis edificata & in altari ibidem erecto & situato futuris & perpetuis temporibus per Sacerdotem legalem & honestum deservire dummodo & forma subsequenti, & quia spiritualia sine temporalibus Domini consistere non possunt, ut dicit lex Canonica, fundatores ipsi pro dote dicte Capellanie seu Vicarie perpetue de sibi creditis a Deo bonis dederunt, donarunt & assignarunt his litteris, dant, donant & assignant pure & irrevocabiliter ac inter vivos, non obstante in superioribus facta mortis mentione, quinquaginta libras monete Hollandensis annuas vel circiter quâlibet computata pro triginta grossis monete currentis per possessorem dicte Capellanie pro tempore tollendis, levandis singulis annis & recipiendis de certis terris infra scriptis; quas scilicet habent & possident una cum nobili ac generoso viro Johanne de Assendelft, fratre carnali legitimo ipsius Gerardi Domini de Assendelft prefati, videlicet imprimis medietatem petie terre quantitatis quinque jugerum cum medio, cujus usum seu iocationem pro presenti habet Jacobus filius Pauli pro decem & octo libris monete Hollandensis prefate singulis annis persolvendis. Item adhuc medietatem cujusdam predii terre quantitatis septem jugerum & octo virgarum divisi in certas petias terrarum, quarum quidem petiarum singularum usum habet Adrianus filius Pauli pro viginti quatuor libris monete prefate, Item adhuc medietatem cujusdam predii terre vulgo dicte die brede Camp, etiam divisi in certas petias quantitatis scilicet septem jugerum & quatuor hondarum & nonaginta octo virgarum, quarum petiarum singularum usum habet Theodoricus Stalkert, pro viginti sex libris monete predictæ, Item adhuc medietatem cujusdam predii terre etiam divisi in certas petias terre quantitatis scilicet septem jugerum & quinque hondarum, quarum usum seu locationem habet Maria relicta Zevenbroets pro viginti octo libris monete semper Hollandensis & singulis annis semper persolvendis. Que quidem terre prefate situate sunt a parte meridionali nemoris Hagensis, ad quarum quidem terrarum orientalem Gerardus Potter van der Lo & ad occidentalem Jacobus Crusinc & Adam van Cleve cum suis consociis cum suis prediis & terris adjacent, ad septentrionalem vero confrontata est via publica situata a parte meridionali dicti nemoris Hagensis & ad meridionalem partem Aqueductus vulgariter dictus die Sceydinge, Que quidem terre prefate onerate sunt duabus libris cum duobus solidis monete Hollandensis annuis Comiti Hollandiæ exsolvendis, Quarum medietatem una cum oneribus annuis consuetis vulgariter dictis margengelt, & aliis salvo quod ex speciali Privilegio quo ad hujusmodi onera annua prefata exsolvenda quatuor jugera computabuntur pro uno, Capellanus pro tempore singulis annis persolvet & deliberabit, ut sic res transeat cum onere suo, Item adhuc medietatem cujusdam predii terre vulgariter nuncupati Dobbecamp quantitatis duorum jugerum & viginti octo vir-

garum situati in districtu seu territorio de Wassenauer, cujus usum pro presenti habet Wilhelmus filius Nicolai pro sex libris & tredecim solidis monete Holl: presertim singulis annis persolvendis, Ad cujus quidem predii predicti occidentalem & meridionalem partes Gerardus Dominus de Assendelff & Johannes de Assendelff fratres prefati cum suis terris adjacent & ad occidentalem Theodoricus filius Henrici cum suis terris, ad septentrionalem vero confrontatus est aqueductus vulgo dictus die Ban Wateringhe, Quorum quidem fructuum, reddituum & proventuum terrarum prescriptarum omnium & singulorum demptis & seclis duabus libris & duobus solidis monete Holl: ac aliis oneribus annuis, ut premittitur, de dictis terris exsolvendis medietatem levabit & recipiet Vicarius qui erit pro tempore si & in quantum servitium de quo infra canonice compleverit; Transferuntque fundatores prefati sub onere omne Dominium & possessionem dictorum prediorum in ipsam Capellaniam seu Vicariam cum effestuatione & renunciatione debitis & consuetis solemnitatibus legalibus, non obstantibus quibuscunque, Verum quia qui sentit commodum, sentire debet & onus, Nec est ferendus qui lucrum amplectitur onus autem subire recusat, ut dicit lex. Fundatores ipsi voluerunt, statuerunt & ordinarunt, volunt, statuunt & ordinant quod Vicarius pro tempore erit astrictus & obligatus ad missam cotidianam singulis diebus per se vel per alium idoneum Presbyterum celebrandam, quodque quolibet missa finita, idem celebrans leget ad statim in memoriam & salutem animarum ipsorum fundatorum predictorum ipsorumque liberorum & parentum nec non & reverendorum Patrum abbatum Middelburgensium & omnium benefactorum eorundem ante hujusmodi altare, in quo dictam missam celebraverit, toties quoties illos duos Psalmos, Miserere mei Domine & de Profundis &c. cum oratione Dominicali & Collectis pro defunctis sub pena sex grossorum monete currentis quam ipso facto & toties incidet quoties missam aliquam non celebrasse & Psalmos post missam, ut premittitur, non legisse constiterit, quos autem sex grossos prefatos Curatus Ecclesie Parochialis Hagensis pro tempore ab ipso possessore seu Vicario pro tempore exiget irremissibiliter & exquiret ut pro illis missam neglectam & omissam toties quoties contigerit per alium sacerdotem idoneum & probum resumere fideliter faciat & reiterari nec non hujusmodi possessor dicto Curato ad statim solvere & deliberare tenebitur & obligabitur, non obstante contradictione quacunque, alioquin hujusmodi possessor si dicto Curato pro tempore ad ejus requisitionem infra sex dies post hujusmodi requisitionem immediate sequentes de pena sex grossorum monete currentis, ut premittitur, non satisfecerit cum effectu, extunc penam duorum scudatorum Francie antiquorum ad usum fabricae Ecclesie Hagensis antedictae applicandorum & irremissibiliter exigendorum & de bonis ipsius Vicarie prefate assignatis libere per Rectores fabricae levandorum, non obstante contradictione quacunque incidet & incurret; Rogantes humiliter ipsi fundatores prefati Dominum Abbatem Middelburgensem pro tempore ut onus hujusmodi acceptare dignetur suoque Curato Hagensi committere & mandare & diligentiam suam ad hoc adhibeat, neque aliqua negligentia super hujusmodi missa cotidiana perpetuis temporibus, ut premittitur, celebranda contingat, Insuper fundatores prefati voluerunt, statuerunt & ordinarunt, volunt, statuunt & ordinant, quod post mortem primi possessoris hujusmodi Cappellanie seu Vicarie perpetue in singulis vacationibus futuris & perpetuis temporibus Reverendus in Christo pater & Domi-

Dominus, Dominus Abbas Middelburgensis pro tempore ex causis legitimis & arduis ipsos ad hoc ut asseruerunt moventibus, in jure patronatus dicte Capellaniæ seu Vicarie perpetue succedet, quodque jus patronatus Vicarie de quo questio ad ipsum censebitur devolutum contradictione proximorum heredum ipsorum fundatorum aut alterius cujuscunque forsitan in futuris sua interesse putantes, non obstante salvo quod Dominus Abbas Middelburgensis pro tempore adstrictus erit & obligatus semper & in singulis vacationibus conferendis ipsam Capellaniam seu perpetuam Vicariam alicui Presbytero idoneo vel saltem Clerico probò & honesto, qui ad annos Canonicos devenit, ut se ad omnes sacros ordines infra annum promovere faciet sub pena privationis ejusdem, & talem ad eandem presentare, quod si secus actum & attentatum fuerit, irritum esse voluerunt fundatores ipsi & inane, hoc etiam adjecto quod hujusmodi presentandus seu possessor Capellaniæ aut Vicarie perpetue prefate in singulis vacationibus sive per mortem, sive per resignationem vel ex causa permutationis, aut aliarum qualitercunque toties quoties ipsam Vicariam contigerit, erit adstrictus & obligatus solvere & deliberare Curato Hagensi pro tempore quartam partem fructuum, reddituum & proventuum singulorum dicte Cappellaniæ de primo anno, quos Curatus Hagensis pro tempore recipiet & citius ac commodius quo fieri poterit in redditus perpetuos ad decorem Capellæ & Altaris antedictorum, atque ad usum reformationum libri calicis ornamentorum & aliorum necessariorum applicandos convertet; ceterum vero ut presens fundatio robur obtineat, & in futuris inviolabiliter observetur, fundatores ipsi prefati supplicarunt precibus humilibus Reverendo in Christo patre & Domino nostro Domino David de Burgundia Episcopo Trajectensi ac ejus in spiritualibus Vicario quatenus hujusmodi fundationem, dotationem & erectionem cum singulis suis modis & conditionibus preactis sua auctoritate ordinaria & per transfixum confirmare, ratificare & approbare ipsamque Capellaniam in titulum beneficalem erigere, predia terrarum assignata & in posterum assignanda gaudere debere Ecclesiastica libertate decernere nec non honestum virum Dominum Wilhelmum Zuyrmond Presbyterum Trajectensis Diocesis Cappellanum ipsorum pro prima vice in dicta Vicaria instituire & investire dignetur. Cui quidem Domino Wilhelmo Zuyrmond Presbytero prefato exigentibus suis meritis Fundatores predicti prefatam Vicariam pure, simpliciter & propter Deum contulerunt, ac tenore presentium conferunt & donant ipsum ad eandem in Dei nomine presentando, super quibus omnibus & singulis premissis Fundatores . . . . . petierunt ipsis conjunctim & divisim fieri a me Notario publico subscripto unum seu plura publicum seu publica instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hec in domo in habitationis conjugum fundatorum supradictorum sub anno, indictione, mense, die, hora & Pontificatu, quibus supra; presentibus ibidem honorabilibus & circumspectis viris Domino Paulo filio Gerardi de Huesden Curato Hagensi ante dicto, Magistro Henrico de Amyda, utriusque juris Doctore & Arnoldo filio Theoderici de Tiell layco Trajectensis Diocesis testibus fide dignis ad premissa vocatis specialiter & rogatis.

Sic subscriptum cum quodam sigillo Florentii de Dam subsignato.

Et ego Florentius de Dam Clericus Trajectensis Dyocesis publicus Imperiali auctoritate & ordinaria ad missione Notarius qui premissis fundationi dotationi & erectioni omnibusque aliis & singulis dum ut sicut premissis

zur fierent & agerentur una cum prenomminatis testibus presens adfui eaque sic fieri vidi & audiui, Idcirco hoc presens publicum instrumentum per alium me prepedito aliis negotiis fideliter scriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium veritatis omnium premisorum.

Bewestiging van de voorsz kapellanie door David van Bourgondie, Bischof van Utrecht.

DAVID DE BOURGONDIA Dei & Apostolice sedis gratia Episcopus Trajectensis Universis & singulis Christo fidelibus tam presentibus quam futuris salutem; In eo qui est omnium vera salus cultum divinum semper augeri cupiens, ad humilem supplicationem dilectorum nostrorum Gerardi Domini de Assendelft & Beatricis de Dalem conjugum legitimorum & conthoralium nostre Diocesis Fundatorum, dotatorum & erectorum Cappellanie sive perpetue Vicarie, de qua in instrumento publico, scui hæ litteræ meæ transfiguntur, sit mentio foundationem dotationem & erectionem ejusdem Capellanie sive perpetue Vicarie pro ut in eodem instrumento describuntur tenore presentium ratificamus, approbamus & in Dei nomine confirmamus jure matricis Ecclesie nec non jure . . . quibus nullatenus derogare intendimus, semper salvis ipsamque Capellaniam sive perpetuam Vicariam in titulum Beneficii perpetui erigimus & bona ad illam in dicto instrumento assignata & in posterum assignanda de cetero fore & esse Ecclesiastica decernimus & sub Ecclesiastica libertate tuenda, nec non discretum virum Dominum Wilhelmum Zuyrmondt presbyterum nostre Diocesis ad dictam Capellaniam sive perpetuam Vicariam nobis presentatum primaria vice instituimus eandem sibi cum omnibus juribus & pertinentiis suis conferimus per presentes, Quocirca universis & singulis Presbyteris & Clericis nobis subditis sub pena excommunicationis & suspensionis districte precipientes mandamus, quatenus prefatum Dominum Wilhelmum Zuyrmondt cum ad hoc pro tempore ejusdem in vim presentium fuerint requisiti seu aliquis eorum fuerit requisitus in & ad corporalem, realem & actualem possessionem dicte Capellanie sive perpetue Vicarie juriumque & pertinentiarum ejusdem recipiant, admittant & inducant seu aliquis eorum recipiat, admittat & inducat cum solemnitatibus debitis & consuetis volumus insuper & sub penis suspensionis & excommunicationis districte precipientes mandamus Curato & Dominis de memoria Ecclesie Hagensis, quatenus dictum Dominum Wilhelmum Zuyrmondt & aucte Capellanie ejusdem successores suos in perpetuum ad participationem seu perceptionem memoriarum Ecclesie Hagensis prefate in eorum societatem recipiant & admittant vigore dicte Vicarie sive Capellanie perpetue quamvis onerata sit plurimis missis septimanatim, quam duabus ex causis nos ad hoc moventibus & presertim cum sufficienter dotata sit non obstante clausula statutorum sive Ordinationum dicte Ecclesie qui incipit. Item quod deinceps ratione vel occasione alicujus de novo in Ecclesia Hagensi fundandi seu instituendi Vicarie altaris Capellanie sive beneficii ad participationem seu perceptionem hujusmodi memoriarum possit ac debeat admitti nisi redditus ipsius fundandi
be-

beneficii ad totum se extendant annuatim quod sub titulo illius beneficii possit ad sacros ordines promoveri, videlicet ad valorem viginti coronarum aurearum annuatim monete Regis Francie & non infra cum onere etiam duarum missarum tantummodo & non amplius seu ultra. In ipsorum ordinatione per nos novissime per transfixum approbata & conformata incorporata & inserta harum literarum testimonio nostrarum, Datum anno Domini M. quadragesimo octuagesimo secundo mensis Julii die ultima.

Sic subscriptum,

FLORENTIUS DE DAM, &c.

H. H.

Abolitiie voor de gemente van den Hage wegens oproer over het verbogen van den impost op wyn en bier.

KAERLE by der gratie Gods gecoren Roomsche Keyser, altyt vermeerder 's Ryks, Coninck van Germanie, van Spangnen, van Arragon, van Navarre, van beide de Sicilien, van Iherlem, van Hongrie, van Dalmatie, van Croatie &c. Eertshertoghe van Oisterycke, Hertoghe van Bourgoingnen, van Lothr., van Brabant, van Styer, van Carinte, van Carniole, van Limbourg, van Luxembourgh ende van Gelre, Grave van Habsbourg, van Vlaendren, van Tirol, van Artois, van Bourgoingne, Palsgrave en van Henegouwe, Lantgrave van Elsfate, Prince van Zwave, Marcgrave van Burgouw, en des Heylicx rycx, van Hollant, van Zeelant, van Phiers, van Kiburg, van Namen en van Zutphen, Grave, Heere van Vrieslant, van up ten Windesmarck, van Slavonie, van Portenau, van Salms ende van Mechelen; Doen te wetene allen jegenwoirdighe en toecomende ontfangen te hebben die oitmoedighe supplicatie van den gemeen bueren van onsen *Dorpe van den Haghe* en Haegambocht in onsen Lande van Hollandt, inhoudende hoe dat zy Supplianten onlancx by diversche schattingen, leeningen en anders zeer getravalleert zyn geweest by den Regeerders van onsen voirsz Dorpe, wair vuyt ende ter occasie van dien veele van hemluyden begonnen hebben te murmureren, bysondere die overmits dat zy Supplianten van den jaere seventhiene leetleden harwarts gegeven hebben dubbelde excysen en dairenboven noch meer getravalleert zyn geweest met diversche scattingen en leeningen, dan zy te voren waren, doen fyluyden maer enckele excysen en gaven, ende daer toe dat van den voersz scattighen ende leeningen ende generallyk van alle 't incommen van den voirsz Dorpe van den Haghe gheen bescheydelyke rekeninge gedaen en hadde geweest, waerom die voirsz Regierders vernemende die voirsz murmuratie, zoo hebben eenighen van hen verboden den gezworen biervoerders, dat zy niemandt byer thuyt voeren en souden, ten waere, dat den Ontfanger van den excys eerst te vollen voldoen waere van den voirsz dubbelden excys, sonder nochtans dair af eeni-

ge publicatie off vuytroepinge te doene, daer vuyt eenige van de Supplianten noch meer begotten te murmureren, wantet scamele luyden bysonder den tappers zeer lastich vallen soude den vollen excys te moeten betalen, eer dat zy 't bier in den kelder hadden; Ende hieruyt es gebuert, dat veel gebreck biers geweest is in onsen voirsz Dorpe van den Haghe, zoo dat eenighe van den Supplianten tegens den voersz verbot en ordonnantie gewillicht hebben eenen Schuytvoerder gheen biervoerder zynde, genoemt die Coster, zekere byeren op te voeren; 't welk hem nyet geerloft en was te doen; vuyt welke zaicke die Bailliu van den Haghe den selven Schuytvoerder heeft willen apprehenderen en vanghen; Ende alzo die voirsz Bailliu den zelven Schuytvoerder nyet en heeft connen ge vinden in den Haghe, verstaen hebbende a's dat hy tot Delft was, zoe heeft hy zoe vele gedaen aen den Schout van Delft, dat hy dese voirn. Coster heeft doen apprehenderen en gevangen te zeynden binnen onsen Dorpe van den Haghe; 't Welk vernomen hebbende een zeker getal van vrouwen den voirsz gevangen den Dienaers ontwellicht hebben en den gevangen los gemaekt; dewelke los zynde verduchtende van nieuws gevangen te worden by den Bailliu, is gegaen in die Prochiekerke aldaer up ten xx^{jen}. dach van Januario leffleden na die middach, twelk vernemende de voirsz Bailliu, is gecommen mit onsen Procureur Generael in Holland en zekere Dienaers binnen die voirsz Prochiekerke onder de vespren, daar veel volcx was, ende hebben hen gepoocht den voersz Coster Schuytvoerder binnen die kerke te vanghen en mits fortse vuyt te voeren, waerom eenige van de Priesters aldaer wesende, beduchtende die kerke gemoesteert te worden, hebben 't selve mitter daedt belet, ende mits die rumoer die aldair gebuerde, soe zyn vele van den Supplianten alsoe wel van binnen als van buyten der kerken vergadert geweest; Ende is zoo veele gedaen zoo by den Priesters zoo by eenighen van den Supplianten, dat de voersz Procureur en zyn substituit gesloten zyn geweest binnen die Sacristie van der voirsz kerke, waerinne vele van den Supplianten hem bewaert hebben, zoo dat de voersz Procureur en syn substituyt mitten voirsz Coster Schuytvoerder alle die nacht daerinne hebben moeten blyven nyet jegenstaende oic zekere goed onderwys den Supplianten by eenigen goeden Heeren gedaen ende 't s'ander daechs syn die voirsz Procureur en syn substituyt vuytter voersz kerke en Sacristie gelaeten, maer en hebben den voirn. gevangen mit hen nyet moghen nemen; Hier vuyt soo is noch meerder rumoer en beroerte geweest onder de Supplianten mannen en vrouwen, die zeer gemurmureert hebben, omme den voirsz dubbelden excys af te hebben en nyet meer te gheven dan drie groete up elk vat biers, gelyck zy voir den jaer van XVC. en zeventhien te geven plaghen, daer up dat 't meestendeel van de Supplianten zoo vast gebleven hebben dattet hemluyden by eenighe onser Raetsluyden van Hollant en middelaers in desen saeke omme meerder inconvenienten te schouwen geconsenteert en geaccordeert es geweest, en desgelyk den voirsz excys te doen ontfangen by eenighe die de Supplianten genomineert hebben, verstekende dair af den Tresoriers en ontfangers by die van den Gherechte daer toe van te voeren gestelt totter tyt toe dat die rekeninghe van den incommen

van

van den Haghe bescheydelyken gedaen en gerecoleert souden worden; Ende is mitsdien gebefoigneert geweest tot recolemente van de voerz rekeninge by zekere Commissarijssen van onsen wegen daer toe geordonneert, waer af onse Stadhouder van Holland, Zeeland en Vriesslant den Grave van Hoichstraete zekere informatie heeft doen nemen, daer toe de Supplianten geinduceert zynde groete vergaderinge te schouwen en huer saeken met rechte en justitie te vervolgen; omme 't selve te doene geconstitueert en machtig gemaect hebben vuyt elc buerte twee drie ofte vier persoenen die dickwils en tot diverschen stonden by een vergadert zyn geweest ende hebben verfocht veele en diversche persoenen Suppoesten van onsen Hove van Holland en anderen hcnluyden in huere zaeke te willen helpen raeden, die dairomme dickwils mede gecommen zyn in hcurlyuder vergaderinge; Ende desgelycx hebben eenige by den Supplianten dair toe gequireert zynde, hem bevonden binnen onsen dorpe van Sceveninghe ende anderen plecke gelegen onder Haechambocht, ende der bueren aldaer helpen instrueren om dese voerz saeke ten eynde te brenghen, ende hierenboven alsoo by onsen voerz Stadhouder en Raede van Hollandt eenige van den Supplianten ofte van huere consorten gevangen syn geweest, soe is wederomme veel murmuratie dair up gevallen in sulken schyne, dat onse Stadhouder omme te schouwen meerder inconvenienten heeft binnen onsen Dorpe van den Haghe doen comen een seker getal van knechten van oirloghe tot twee of drie hondert meer of min, die welke onweerdelyk van eenighe van den Supplianten toe gesproken zyn geweest, en es maniere gemaect of men die selve soude hebben willen resisteren metter daet, soe dat die knechten 't selve oic verduchtende hebben hoer busschen eensdeels los gelaeten onder 't volck, daer af dat drie of vier persoenen of meer gequetst zyn geweest, hebben oic eenighe vanden Supplianten maniere gemaect ende woirden gesproeken in sulken schyne of sy eenige van den gevangen mit crachte souden hebben willen vuyt die gevangnisse haelen; In welke stucken en andere veel particulieren faulten die zy niet en souden connen verhaelen, zy kennen groetelicken misdaen te hebben, en dairomme en souden nimmermeer geruft syn van harte, noch onder ons in den voerz Dorpe van den Haghe wel dorven blyeven ter wooningen, zoo zy tot nu toe gedaen hebben, maer die selve met wyfven en kinders souden moeten habandonneren en in vreemde Landen te trecken en aldair in ermoeden te leven; Ten waere onse gracie, van dewelke sunderlingh van onse generael abolitie van al den feyten en stucken voerz mit al 't gheen dat ter cause van dien gebuert, gevolcht ende geschiet is in 't generael en in 't particulier, het zy by mannen of vrouwen, Edelen of onedelen, Geestelyke en weerlycke, huere Procureurs, Advocaten, Raeden, Soliciteurs en toestandere ende oic van allen peynen ende amende corporelle, criminelle ende civile ende van des al in effeete zy tegens ons justitie ter causen als boven misdaen en verbuert moghen hebben, aenziende by ons den getrouwen dienst, die zy ons hier te voren gedaen hebben, ende dat huere misdaden, faulten en abusen voerz meestendeel vuyt slinck ingeven en informatie ende oic vuyt simpelheyt geprocedeert zyn, zy ons oitmoedelick gebeden hebben, SOE

F. Y. S' T, dat de saeken voersz overgemerct gehadt hier up 't advys van onsen voersz Stadhouder, van heer *Joos Lauwrens* Doctör President van onsen Grooten Raede aldaer tot onsen voersz Stadhouder gecommitteert ende van den Luyden van onsen Raede in Hollandt, wy den voersz Supplianten absenten als presenten genegen wesende tot huere Supplicatie, ende willende hem luyden in desen gracie voer francheyt van rechte prefereren, by de deliberatie van onse zeer lieve en zeere beminde Vrouwe en Moeye die Eersthertoghinne van Oiftenrycke, Hertoghinne en Graefvinne van Bourgongnien, &c. van onsen wegen Regente en Gouvernante in onsen Lande van herwaerts over, ten advyde van onsen lieven en getrouwen die Hooft en Luyden van onsen secreten Raede en Fynantien neffens haer geordonneert, vuyt onse sonderlinge gracie, auctoriteyt, volcomen en absolute macht quytgescholden, geremitteert, vergheven en geabolleert hebben, quytichelden, remitteren, vergheven en abolleren by desen allen den voersz faiten, delicten, mesusen en abusen bovengeroert mit hueren dependentien en des aldair af dependeert en naergevolgt in hoe en in wat maniere 't selve geschiet zy in 't gemeen of in 't particulier, in 't openbaer of in 't heymelicke, by mannen of vrouwen, edelen of onedelen, geestelyken of weereltlycken, en daer toe alle peyne, amende en offensie lyflicke en criminel, in den welcken den voersz Supplianten of eenige van hen ter causen van den voersz faulten, delicten en mesusen, dien circomstantien en dependentien tegens onsen justitie, hoe dat geweest zy, mesdaen en misbruyckt moghen hebben, en deselven ende yegelyck van hen dese aengaende gerestitueert hebben en restitueren tot hueren goeden fame ende name tot allen onsen Landen en Heerlykheden en tot hueren onverbuerden goeden ende zo zy waren voer de toecoempste en geschiedenisse van den voersz delicten en mesusen, abolerende en te nyet doende allen daghinghen, procedueren, deffaulten, sententien en condempnatie ter causen van den voersz. mesusen en hueren dependentien tegens de voersz Supplianten of eenighen van hen gedaen ofte gheschiedt ende imponerende hier op onsen Procureur Generael en allen anderen onsen Officieren, als desen aengaende een eeuwich swyghen en silentium, Behoudelick dat de voersz. Supplianten voer amende civile van den voersz mesusen, delicten ende faulten die somme van twee duyfent vyf hondert gulden van viertich grooten onser Vlaemscher muntten elke gulden eens gheven en betaelen fullen, zoo zy met onsen voersz Stadhouder overkommen fullen, Ende dit in handen van den gheen van onsen Rentmeesters of andere Officiers die 't behoiren sal, die welke dair af rekeninge, bewys en reliqua schuldich sal wesen te doene als van den anderen van zynen ontfanck; Ende daer toe dat de culpabellste van den voersz Supplianten ter nominatie van onsen voersz Stadhouder Generael den Grave van Hoichstraeten ten dage van de publicatie van desen onsen gracie en ten lanxste binnen acht daghen daerna volgende ter cause van den voersz delicten en mesusen eerlycke reparatie fullen doen jegens ons en justitie ter ordonnancie ende aen den persoene van onsen voersz Stadhouder, die wy dair toe mits desen committeren hier af ende van onse jegenwoirdighe gracie; Vuytgefondert ende by expres gereserveert *Adriaen* die Smit, alias harnas-

nafmaker, *Heyn Huges, Pil Robrechtsz*, ende sonder innovacie van den vonnisse ende appointemente tegens meester *Pieter de Secretaris, Schel Neel* Procureur en *Adriaen Cornelisz* in huere cracht blyvende. Ontbieden dairom onsen voerz Hooft en Luyden van onsen Secreten Raede, den President ende den Luyden van onsen Grooten Raede, onsen Stadhouder en de Luyden van onsen Rade en Rekeninghen in Holland, onsen Bailliu en Schout van den Haghe, en allen onsen Officieren ende onderfaeten dien dit aengaen sal, dat zy van onsen voerz quyttscheldinghe, remissie, verghiffenis ende abolicie ende van al den inhoudende van desen den voerz Supplianten in der manieren als boven doen en lacten genyeten en gebruycken rustelyk en vredelyck sonder hemluyden of eenighe van hen dair tegens in lyve of in goede eenichsints te turberen; Ende of zy eenige van hen of hueren goeden nu of namaels ter causen van den voerz mesusen gevangen of gearresteert waren, zy den selven van stonden aen stellen of doen stellen tot volcomen lossinge, want ons alsoe gelieft Ende ten eynde dat dit goet, vast en gestadich blyven tot eeuwighen daghen hebben wy onsen segel hier aen doen hangen, Behoudelyck in allen saicken ons rechts en een yegelyck syns in allen. Gegeven in onsen stadt van Brussel in den maent van Oigste in 't jaer ons Heeren duysent vyf hondert vier en twintich, ende van onse Rycken, te wetene van den Roomschen en Hongeren 't sesste, en van Spaengnen, &c. 't negensten;

En was ondergescreven op de vouwe, by den Keyser in syn Rade,

En getekent;

L. DUBLIOUL.

Geëxtraheert uit het derde Memoriaal van Sandelyn, fol. 55 verso tot 58 verso

I. I.

Verbod van eenig geweer te dragen binnen den Hage en Haag-ambacht, uitgezondert, &c.

KAERLE, by der gratie Goids gecoren Roemsch Keyser, altyt vermeerder des Rycks. Coninck van Germanien, van Spangien, &c. Alzoe tot onser kennisse gecommen is, dat binnen onsen *Dorpe van den Haghe* dagelycx veel insolentien geschieden van vechten en anders, soe wel by dage als by nachte dair vuyt gescapen zyn dootslagen en andere quetsingen te gebueren, 't welck al toecompt, overmits dat een yegelyck jonck en oudt hem vervordert te dragen quade ende felle wapenen, ende hem dairup betrouwende zyn, dat alzoe nyet en behoert, ALSOE oick onlancx vuyt crachte van zekere brieve van abolitie geconsenteert den gemeenen buyeren van onsen *Dorpe van den Haghe* en Haech-ambacht sommige personen gedaen

hebben amende honorable voor hem en die buyeren van den Haghe en Haech-ambocht, die culpabel zyn van der commotie ende uploop gebuert op Sinte Agnieten dach leffleden, ende dairnair ende oick op ten XXVJ^{en}. der maand July leffleden, ende dat 't selve den voerfz persoenen die d'amende gedaen hebben, hueren kinderen of vrunden in toecomenden tyden soude mogen comen tot verwytinge ende bespottinge by hueren quaetwillende, 't welck oick alzo nyet behooren en soude, SOE IS IT, dat wy willende hierinne voorsien U committeren mits desen te gaen op ter *Stedehuis in den Haeghe* ter plaetsen, dairmen gewoonlyck is publicatien te doene en elders dairt van noode wesen sal, Ende aldair van onsen wegen condicht, vuytroupt en gebiet zeer scerpelycken, dat nyemandt wye hy zy van nu voortaan hem en vervordere eenich geweer als daggen, degens ofte lange messen te dragen of andere geweer dien equipollerende by dage ofte by nachte op peyne van vyf Karolus guldens te verbueren tot proffyte van onsen Officier van den Haghe, ende dairenboven arbitralyck gecorrigeert te worden, vuytgefondert alleen onse Officiers en hueren dienaers, Gebiedende voorts van onsen wegen, dat nyemandt wye hy zy tot geen tyden hem en vervorderen die voerfz persoenen die d'amende honourable gedaen hebben of eenige van hem of hueren kinderen of vrunden ter cause van dien eenich verwyt ofte bespottinge te doen in wat manieren dattet zy directelyk of indirectelyk op peynen als voeren. Van 't welck te doen wy U geven volkomen macht en speciael bevel. Ontbieden dairomme en bevelen allen onsen Officiers, Justiciers, Dienaers en ondersaeten, dat zy U in dit doende tot uwen versoucke ernstich verstaen en obedieren, zonder des te laeten in eeniger wys, op alle 't gundt dat zy onsen thoorn duchtende zyn ende dair jegens verbueren mogen. Gegeven onder onsen zegel van den Leenen die wy nu ter tyt in onsen voerfz Lande van Hollandt gebruycken hier onder up t'patium gedruet op ten XX^{en}. dach van Augusto in 't jaer ons Heeren duysent vyfhondert vierentwintich, en van onsen Rycken te weeten van den Roomschen en Hongrien 't zeste en van Spaengen &c: 't negenste.

Ende onderstondt gescreven, by den Keyser ter relatie van den Stadhouder, President en Raide van Hollandt Zeelandt en Vrieslandt.

Ende ondergeteikent,

A. SANDELIN.

En onder stondt gescreven, Up huyden den XXJ^{en}. dach van Augusto soe heb ik *Loys Wyelant* Deurwairder &c my getransporteert alhier binnen den Hage up ter *Stedehuis* aldaer, ende naer behoirlycke clocke geslach in presentie van den Bailliu openbaerlycken voor den gemeenen volcke aldaer vergadert wezende gepubliccirt en vercundicht t'inhouden van den Placcate, daervan copie hier voeren gescreven staet ende eenen yegelyken van 's Keyfers wegen zeer scerpelycken geboden en bevelen t'inhouden van dien te volcomen tachtervolgen

volgen en obedieren. T'oirconden myn hantteyken hier onder gestelt ten dage en jaire als boven.

Ondergeteikent,

L. WYELANT.

Geregistreert in 't 3. Memor. van Sandelyn fol. 60 en 61.

K. K.

Auctorisatie op Burgemrs. van den Hage, om in de Klooster-kerk stallingen te maken voor de paarden van de Compagnie van den Heere van Villers.

Den 18 Maart 1588.

Alfoo de Staten van Holland en Westvriesland nodig bevonden hebben binnen den Hage mede te doen accommoderen de helft van de Compagnie ruyteren van den Heere van *Villers*, boven de Compagnie ruyteren van den Heere van *Barchon*; ende de Burge-meesteren van den Hage verklaart hebben, dat haerluyden niet mogelyk is de paarden van de voorsz halve Compagnie van de Heere van *Villers* van stallingen te voorsien, overmits alle de stallingen by de ruyteren van den Heere van *Barchon* en anderen waren geoccu-peert: hebben de Gecommitteerden van de Staten, omme meerder lasten en schade ten platten lande te verhoeden, de voorn. Burge-meesteren geauthoriseert en autoriseren by desen, *in de vervallen kerke van het Klooster van de Predikaren* alhier, tot koste van den gemeenen Lande, *te mogen doen maeken sooveel lettieren en krebben als nodig zullen zyn, omme de paerden van de voorn. Compagnie te installeren*, waarvan behoorlyke ordonnantie verleent sal werden, omme by die van den Hage aen haerluyder contributien ingehouden te mogen werden.

L. L. I. loco

Begrooting van de pensioenen voor de Fransche gevlugte Predicanten; mitsgaders repartitie van deselve inde somme van 25000. guld.

Extract uit de Resolutien van de Heeren Staten van Hollanden Westvriesland in haer Ed. Gr. Mog. Vergadering genomen op Saturdag den 26. Januarii 1686.

BY resumptie gedelibereert synde op de begrotinge van de pensioenen of tractementen, die de Predikanten van de gereformeerde

de Religie uit Vrankryk in deze Provintie gevlugt zoude behooren te werden toegelegd uit de fomme van 25000. guldens jaerlyks by haer Ed. Gr. Mog. Resolutie van den 23 dezer loopende maent daer toe vast gestelt, en voorts op de verdeeling van dezelve Predikanten onder de Heeren van de Ridderfchap, en de fteden van den Zuider-quartiere, ingevolge van de voorfz Resolutie van den voorfz 23 dezer loopende maent door de gem: Heeren van de Ridderfchap ende de Leden van den Zuider-quartiere gedaen, breder gemelt onder de notulen van den 24 daer aenvolgende; is goetgevonden en verfaen, dat aen ieder Predikant die is getrouwt of getrouwt zynde, met kinderen is gechargeert, zal worden toegevoegt een tractement ofte pensioen van 400 guldens sjaers, en aen ieder Predikant, die niet getrouwt of getrouwt geweest zynde met geen kinderen is belast, een tractement of pensioen van 250 guldens des jaers ter voller concurrentie van de voorfz 25000 guldens sjaers; dat voorts het getal van de voorfz Predikanten onder de gem: Heeren van de Ridderfchap ende de gemelde Heeren van den Zuyder-quartiere zal werden gereguleert, dat dezelve Heeren van de Ridderfchap verklaert hebbende, thaerer dispositie niet meer te begeeren, dan de bestelling van een Predikant, de voorfz bestelling van dien eenen Predikant thaerer dispositie zal werden gelaten; Dat voorts by provisie aen de dispositie van de Heeren Burgemeesteren en Regeerders van Dordregt en Haerlem fal werden gelaten de bestelling ieder van seven Predikanten; Delft die van ses Predikanten, Leyden en Rotterdam ieder die van agt Predikanten; Amsterdam die van festien Predikanten; Gouda die van vyf Predikanten; Gornichem die van drie Predikanten; Schiedam, Schoonhoven, en den Briele, ieder die van twee Predikanten; ende Societeyt van 'sGraven-Hage die van drie Predikanten.

Onder stont:

accordeert met de voorfz Resolutien.

L. L. 2. loco.

Begrooting van de pensioenen voor de Francke gevlugte Predikanten, mitsgaders repartitie van deselve in de fomme van 12000. guld.

Extraët uit de Resolutien van de Heeren Staten van Hollant en Westvriesland in haer Ed. Gr. Mog. vergadering genomen op Saturdag en Sondag den 21. en 22 December 1686.

BY resumptie gedelibereert zynde op de begrooting van de pensioenen of tractementen, die de Predikanten van de Gereformeerde Religie uit Vrankryk in deze Provincie gevlugt, soude behooren te werden toegelegd uit de fomme van 12000 guldens jaerlyks by haer Ed. Gr. Mog. Resolutie van den sesden deser lopende maent daer

daer toe vastgeftelt, ende voorts op de verdeeling van dezelve Predikanten onder de Heeren van de Ridderfchap ende de Steden van den Zuider-quartiere: Is goet gevonden en verftaen, dat aen ieder Predikant die getrouwt is of getrouwt geweest zynde met kinderen is gechargeert, zal werden toegevoegt een tractement of penfioen van 400 guldens fjaers ende aen ieder Predikant die niet getrouwt, of getrouwt zynde met geen kinderen is belaft, een tractement of penfioen van 250 guldens fjaers ter volle concurrentie van de voorfz 12000 guldens fjaers; dat voorts het getal van de voorfz Predikanten onder de gemelde Heeren van de Ridderfchap ende gemelde fteden van den Zuyder-quartiere zal werden gereguleert; dat dezelve Heeren van de Ridderfchap verklaert hebbende thaerder difpofitie niet meer te begeeren dan de beftelling van een Predikant, de voorfz beftelling van dien eenen Predikant thaerder difpofitie zal werden gelaten; dat voorts by provifie aen de difpofitie van de Heeren Burgemeefteren en Regeerders van Dordregt, Haerlem, en Delft zal werden gelaten de beftelling ieder van drie Predikanten; Leyden van vier, Amfterdam van tien, Gouda van twee, Rotterdam van vyf Predikanten, Gornichem, Schiedam, Schoonhove, den Brielen die van de Societeit van 's Gravenhage ieder van een Predikant; Welverftaende dat eenige van de plaetsen van de voorfz Predikanten, zoo wel die nu in kragte van deze haer Ed. Gr. Mog. Refolutie zullen werden aengeftelt als die geene die aengeftelt zyn in kragte van der zelve Refolutie van den 26 Januarii leffleden, komende te vacceeren door het afsterven, vorderen of verlaten van de voorfz Predikanten, geen fuppletie op anderen zal mogen gedaen werden, dan met expresse fchriftelyke bewilliging, het tractement van die geene die gestorven, gevordert of verlaten is, zal vervallen ten behoeve van den Lande. Des is uit finguliere confideratien aen Burgemeefteren en Regeerders der ftadt Gouda geaccordeert ende toegestaen, dat dezelve voor deze mael zullen mogen fuppleren in de plaets van *Le Succur* dezer wereld overleden.

Accordeert met de voorfz Refolutien;

En was getekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

M. M.

Lyfrenten van 18 pond. jaarlyks door de Gasthuismeefters van St. Nikolaas Gasthuis te betalen aan Floris Klaefz, &c. en na hunne dood, vier melk-koeien eenwelyk te onderhouden ten behoeve der zieken, &c.

WY Scepenen in den Hage doen condt allen luden, dat voir ons quamen *Claes Pietersz, Mr. Wouter Berbier, Huce Claesz,* en
Jan

Jan Hüge Claesz van Dam, Gasthuysmeesteren van Sinte Nicolaes Gasthuys in den Hage en verlieden sculdich te welen *Florys Claesz* en *Emmen* synen getrouweden wyve te samen en den lanck lyvichsten van hem beyden, achtien pondt Hollants payments 'sjaers, hen beyder voirsz en den lanck lyvichsten van hem beyden leven lanck geduyrende en niet langer, te betalen alle jair hoir beyder leven lanck gelyk voirsz is tot sinte Pietersdage ad Cathedram. Ende dese voirsz. Lyfrenten hebben die Gasthuysmeesters voirsz den voirsz *Florys* en *Emmen* en den lancksten levende van hem beyden alle jair hoir leven lanck verfekert mit desen brief te verhaelen an twee margen lants leggende by Noirden den *Cortenbosch* en noch an vyf margen lants leggende in *Aetscamp* an die westsyde van den Moerwege en voirt an alle alfuikelanden en renten als dat voirsz. Gasthuys nu ter tyt heeft of vercrygen mach, en na hoire beidere doot so syn voirwairde en die Gasthuysmeesters hebben gelooft en geloefden voir hem en voir hoeren Nakomelingen gelyk voirsz is, *dat sy als dan copen sullen vier melcke koeyen, die welke koeyen zy tot ewigen dagen gebouden sullen wesen te onderhouden tot alre tyt also lange als dat Gasthuys staet tot behoef en lavenisse der armen sieken menschen, die dair dan ter tyt in wesen en in leggen sullen of die hiernamaels in comen sullen*, Behoudelic dat die Gasthuysmeesters voirsz dan in den tyt wesende, nemen en hebben sullen uyt den gemenen reetsten goeden, die die lancklyvichsten van *Florys* en *Emmen* voirsz mit ter doot ruymen en afterlaten sullen, veertich pont payments voirsz. an gelde eens, om die voirsz koeyen dair mede te copen, En wair 't dat sy of hoir Nakomelingen in den dienste voirsz des niet en deden, en tot eniger tyt gebreckich dair in vielen, des God voirhoeden moet, so dat sy die voirsz : vier koeyen tot eeniger tyt niet en onderhielden, so souden die Heylige Geestmeesters in den Hage in der tyt wesende, die voirsz twee morgen lants leggende by Noirden den *Cortenbosch*, en oick mede die vyf morgen lants leggende in *Aetscamp* an die westzyde van den Moerwegen voirsz dan terflont mogen aenvairden tot den armen behoef en die erslic vry behouden sonder eenich wederseggen van den Gasthuysmeesters van den Gasthuysse voirsz en sonder den selven Gasthuysmeesters hem des te verweren mit enigen rechte geestelic of wairlic, sonder arch en liste, In kennisse der wairheit syn dese brieven twee alleens, dair *Florys* en *Emmen* voirsz. te samen den enen of hebben, en die Gasthuysmeesters voirsz den anderen, die wy uythangende besegelt hebben mit onsen gemenen zegel. Gescreven up ten XVIIJ^{en}. dach in Maerte in 't jaer ons Heeren MCCCC. en t'seventich. En also onse genadige Heer van Bourgonje, Grave van Holland &c. is die Upperste Fondatoir en Collatoir van den voirsz Gasthuysse, soo hebbe ik *Jan van Afsendelf* Rentemeester Generael van Noirt-Holland van wegen en in den name van mynen genadigen Heere voirsz alle dese punten voirsz. geconfirmereert en confirmere, En des te getuge hebbe ic myn zegel mede gehangen an elck van den brieven voirsz up ten dach en in 't jair voirsz.

N. N.

24 Ponden *Lyfrenten* jaarlyks door de *Gasthuysmrs. van 't St. Nikolaas Gasthuis* te betalen aan *Lysbeth Floris dogter*, en na haare dood aan *Juffr. Barbera Otten dogter* van *Arkel*, en na haar beiden overlyden, twee *Melkkoeien* ewelyk te onderhouden, mitsgaders te doen een *Misse* op ieder *Zondag* en agt *miffen* op ieder *Hoogtyd*.

WY Scepenen in den Hage doen condt allen luden dat voer ons quamen die *Gasthuysmeesters* van *Ster. Nyclaes Gasthuys* in den Hage en verlieden sculdich te wesen *Lysbet Florys* dochter vierentwintich ponden *Hollants payments* 'sjaers huer leven lanck gedurende te betalen alle jaer op *Sinte Marten* in den winter, Ende dese voersz *lyfrenten* hebben die *Gasthuysmeesters* voersz voer huer en hueren *Nacomelingen* in den dienften voersz die voersz *Lysbet* alle jaer huer leven lanck verfekert en verfekeren mit desen brieve te verhalen an vier morgen lants gelegen zuyt van der Hage by den *Hoflande*, welk voersz lant belegen heeft an die westzyde *Henrik van Drielen* kinder, an die oestzyde *Claes Pietersz*, op dat zuyteynde die *Kadykwauringe* en op dat *Noirteynde* die *Heerwech*, Ende die *Gasthuysmeesters* voersz geloven *Lysbeth* voersz dese voersz vier morgen lants vri te waren als men een vry erf en lant sculdich es te waren sonder *Hofhuer* of eenich ander *beswaernisse* daer vooren op staende, Ende na huer doot soe heeft *Lysbet Florys* dochter voersz dese voersz *Lyfrenten* mit desen brieve gegunt te heffen, te gebruycken en te bueren eene geheten *Joffrou Barbara Otten* dochter van *Arkel*, indien sy in levenden lyve es na den overlyden van *Lysbet* voersz huer leven lanck en niet langer. En na heurer beyder doot so syn voerwaarden en die *Gasthuysmeesters* hebben geloift en geloven voer hem en voer hueren *Nacomelingen* in den dienften als voersz es, te onderhouden die *Fondacie* en *Ordonnancie*, van den voersz *Gasthuys* nae hoeren besten wetentheyte en vermogen, naer 't inhouden van de briven die daer of syn, Ende sellen die voersz *Gasthuysmeesters* als dan *copen twee melcke koeyen*, die welke koeyen sy tot ewigen dagen gehouden fullen wesen te onderhouden tot alre tyt tot behoef en lavenisse der armen zieken menschen die daer dan ter tyt in leggen sellen of namaets in comen mogen. En noch sellen die *Gasthuysmeesters* voersz gehouden syn ten ewigen dagen te doen doen alle *Sonnendage* eene *misse*, en noch acht *miffen* op merkelyke *Hoichtyden*, also dat betaemt, en belopen te samen LX *miffen* 'sjaers tot der eeren *Goids* tot troift en lavenisse der ermer zieken als voersz es. Ende hier voeren heeft *Lysbet* voersz den voersz *Gasthuys* gegeven an greden penningen die somme van een en vyftich ponden *grootte Vlaems*. En waer 't dat die voersz *Gasthuysmeesters* ofte heuren *Nacomelingen* die twee koeyen en die tseftich *miffen* niet en onderhielden en tot enigen tyt gebreck dair inne viele, des *God* verhoeden moet, soe souden die *Kerkmeesters* in den Hage in der tyt wesende nemen en verplueren een pondt *grooten Vlaems* alle jaer op dat

voerfz lant, Ende *Sint Jacobs Gilde* alle jaers een pont grooten , Daer voren dat fy gehouden sellen wesen die voeriz LX mitten 'sjaers te doen doen en t onderhouden, En den Predicaers Cloester en Sinte Agnieten Cloester alhier in den Hage te samen dat derde pont groot te houden en te gebruyken op die vier morgen lants voerfz , zonder den selven Gasthuysmeesters hem des te verweeren mit eenyge rechte geestelyk ofte waerlyck, sonder arch en listie, In kennitie der waarheyt syn dese brieven twee alleens, daer Lysbet voeriz den eenen of heeft, en die Gasthuysmeesters den anderen, die wy Scepenen voerfz wthangende besegelt hebben mit onsen gemeenen zegel, gescreven up ten XI J^{en}. dach in Novembri in 't jaer ons Heeren vyftien hondert en drie. En alsoe onsen genadigen Heere den Eertshertoge van Oestenryk en van Bourgoengen &c. *Grave van Hollant &c: die Upperste Fondatoir en Collateur* es van den voerfz Gasthuysse, soe heb ik *Jacob Goudt* Rentmeester Generaal van Noert-hollant van wegen en in den name van mynen genadigen Heere voerfz alle dese voerfz punten geconfirmeert, geapproveert, confirmere en approveere mits desen, En des te getuyge heb ik mynen segel mede gehangen an elc van desen Brieven voerfz up ten dach en in 't jaer voerfz.

En was getekent.

J. VELAIR.

O. O.

Vernieuwing van 't Placcaat nopende het verpagten van de Waag.

MAURITS, &c. den eersten gesworen exploitier van den Camere van den Rade in Hollant hier op verfocht saluyt: Also die Meesters van *Ste. Nicolaes Gasthuys* alhier in den Hage ons verthoont hebben, dat 't selve Gasthuys tot onderhoudenisse van de arme menschen aldaer by H. M. Hertoge *Aelbrecht van Beyeren* als Grave van Hollant en fundateur van den selven Gasthuysse gegunt en gegeven is 't recht van de wage binnen deselve vleecke van den Hage en Haechambocht, welke wage de Meesters van den voornoemden Gasthuysse in der tyt geweest synde altyts hebben doen bewaren en bedienen by de dienaren en boden wonende binnen den selven Gasthuysse en na dat sy dagelyx bevinden dat deur sulx doende deselve wage hoe langer hoe meer geschapen ware te niete te comen; omme 't welke te verhoeden en die wederomme in esse te brengen, hebben die voornoemde Meesters by goetdenken en believen van den Rentmeester Generael van Noort-Hollant met malkanderen gesproken dat syluyden wel van meninge souden syn deselve wage van nu voorts aen omme tot onderhoudenisse van de armen (die 't wel van doen hebben) aen de meeste penningen te geraken, in 't openbaer te verpachten en eenen beteren regel inne te brengen, daer toe sy van tyde tot tyde ge-

ob-

obtaineert hadden, brieven van Placcate van defen Hove, als op den 13 Martii 1552., op ten 24 Mey 1578., den 2 Junii 1581., en den 4 Aprilis 1586. en renovatie van den Placcate van dien op ten 13 January 1589., ende om dat fy nu gewaer worden eenige difordren in den opheve van 't voorfz. recht, aen ons verfochten vernieuwinge van 't felve Placcaet, en laft op een Deurwaerder om 't felve behooryck te publiceeren. SOO IST, dat wy alvoren hier op gehad en genomen 't advys van den Rentmeester van Noorthollant in der tyt, u laten en bevelen, daer toe committeerende mits defen, dat gy binnen den Hage en Haegambacht ter gewoonlyker plaetse openbaerlyk voor den volke cundicht en publiceert. Verbiedende van wegen de hooge Overigheit en graeffelykheyt van Hollant, Zeelant en Vrieslant, dat niemant binnen den felven Ambachte en houden eenige wagen ofte wichten, daer men boven de tien ponden wegende inne mag wegen; bevelende seer fcherpelyken dat alle die geene die eenige waren en goeden hebben, vercoopen, vermangelen, distribueeren, vertieren en leveren by gewichte, het fy in 't geheel ofte by stucken wegende boven de thien ponden, deselve waren en goeden brengen en laten wegen in de voorfz. Waege en daer af betalen den behoorycken waeggelt, den Waechmeesters van den felven Waege, en dit alles op te verbeurte van deselve waren en goeden foo dicke en menichmael als bevonden sal wesen de contrarie gedaen te wesen, 't een derdendeel ten profyite van de Hooge Overigheit, 't ander derdendeel, van de Waechmeester, en 't derde derdendeel van den Officier van der Plecke, die de voorfz. bruekige perfoonen achterhalen en berechten sal, van 't welk te doen wy u geven volcomen magt, autoriteyt en speciael bevel. Ontbieden en bevelen daeromme allen Officieren, Rechteren, en dienaren der voorfz. Hoge Overigheit, dat fy elc in den heuren fcherpelyken toefien, dat 't innehouden van dien onverbreeckelyck onderhouden werden, procederende tegens de overtreders van dien by de peynen voorfz. en daerinne voorts u dit doende ernstelyk verstaen, alle hulp en vordernisse doen, sonder des te laten, op alle 't gunt fy des Hooger Overigheys toorn duchtende fyn en daer jegens verbeuren mogen. Ons relaterende u wedervaeren. Gegeven in den Hage onder 't zegel van justitie hier onder op 't spatium van defen gedrukt in Placcaete op ten 4 December 1607. Onderstont geschreven, by mynen Heeren den Gouverneur, President en Raden over Hollant, Zeelant en Vrieslant, en was onderteikent *A. Duyck*. Hebbende onder op 't spatium een opgedrukt zegel in rooden wassche. Onderstont nog geschreven; uit cragte van 't bovengeschreven Placcaete, hebbe ik ondergefz. Deurwaerder ten verfoeke van de Galthuysmeesters in defen genoemt 't innehouden van defen ter presentie van Jonkheer *Willem van Outsboorn*, Bailliu van den Hage, gepubliceert van 't Raethuys alhier ten fine als boven. Actum den 6 December 1607. By my, en was onderteykent,

P. HOFLANDT.

Geëxtraheert uit het eerste Memoriaal van Duyck, fol. 315.

P. P.

Vernieuwinge van 40 dagen Indulgentie te verdienen aan 't altaar van St. Cornelis in de kapelle der Leproozen.

JUDOCUS Dei ac Apostolicae sedis Episcopus Jeropolitanus Sacre Theologie Professor ac reverendi in Christo Patris ac Domini Domini Davidis de Burgundia eadem gratia Trajectensis & Morinensis Ecclesiarum Episcopi in Pontificalibus Vicarius generalis universis & singulis ad quos presentes nostre littere pervenerint, salutem in Domino sempiternam. Pium gratumque obsequium Deo impendere credimus, quotiens ejus fideles ad opera pietatis excitamus. Cupientes igitur ut Capella domus Leprosorum extra Hagam Comitum constituta atque in honorem Dei omnipotentis, beatissimeque Virginis Marie ac sanctorum Cornelii, Sebastiani, atque Georgii Martyrum dedicata sedule visitetur atque dignis veneretur honoribus, interveniente memorati reverendi in Christo Patris & Domini Episcopi Trajectensis consensu omnibus hominibus utriusque sexus vere confessis & penitentibus, qui in dicta Capella missam celebraverint aut audierint vel qui in die dedicationis seu Patronorum, Pasche, Pentecostes, Ascensionis, Nativitatis atque beatissime Virginis Mariae omniumque Apostolorum festivitatibus atque Dominicis diebus quinque Pater noster legerint, nec non qui prefatos Leprosos presentes & futuros visitaverint vel elemosinas eis pie donaverint vel donari procuraverint quotiescunque, quandocunque & ubicunque eorum aliqua fecerint seu adimpleverint, de Dei omnipotentis misericordia ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum meritis & intercessione ac beati Martini Patroni nostri confisi, quadraginta dies indulgentiarum de injunctis eis penitentiis misericorditer in Domino relaxamus nostrarum testimonio literarum sigillo nostro quo utimur munitarum. Datum in Haga Comitum partium Hollandie anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto mensi Martii die vicesima septima.

Q. Q.

De Visscherie van de vyver en wateren om 't Hof in pagt gegeven aan 't St. Nicolaes Gasthuis en Leprooshuis.

GElien by die van de Rekeninghe des Graeffelykheids van Hollant de requeste hen luyden gepresenteert by de Meesters van St. Nicolaes Gasthuis en Meesteren van de arme Leproosen in sGravenhage, te kennen gevende, dat in den jaere XV^c. dryentnegentich ten behouve van den armen van de twee voorz Godshuysen in pagte gegönt en gegeven es die visscherie van de Viver en wateren om 't Hof alhier voor een tyd en termyn van thyen doen eerstcomende jaeren, innegaende metten jaere XV^c. XCIIIIJ. mits jaerlycs daer voor be-

betalende aen den Rentmeester Generael van Noorthollant vyf en twintig schell. van twee grn. den schelling; Ende d'vooriz Supplianten bevindende, dat d'vooriz pagt eenige jaeren geleden geexpireert es, dat die Meesters van de vooriz arme huysen in der tyt wetende, geen continuatie van de vooriz pagt versogt hebben, apparentelick door het afsterven en veranderen van de selve Meesters, en de Meesters van nieuws aencomende daer van geen kennisse gehad en hebben, en dat nogtans de Rentmeesters van de vooriz twee arme huysen jaerlycx de vooriz pagt aen den vooriz Rentmeester Generael van Noorthollant betaelt hebben, versochten d'vooriz Supplianten dat men believe de pacht van de vooriz jaeren by forme van continuatie te confirmeren en ratificeren en in regarde dat d'vooriz twee arme huysen met veel oude armen en ook ongesonde luyden beswaerd en belast zyn, en dagelycx meer en meer belast en beswaert werden, die Visscherie van de vooriz. Viver mette wateren om 't vooriz Hof van nieuws hen in pagte te gunnen en te accorderen voor een tyt van twintich jaeren voor gelyke somme van vyf en twintich schell. van 1j. grn. den schelling sjaers, en daer van doen depescheren acte in forme. SOO IST, dat die van de Rekeningen voorn. eerst en alvooren hier op gehad hebbende 't schriftelyck advys des Rentmeesters Generaels van Noorthollant *Pieters Bor*, den Meesteren van de voorn. twee Godshuysen toestaen en accorderen, te mogen volstaen mette betalinge van vyfentwintich schell. sjaers totten jaere XVJc. twaelf inclus, en dat sy luiden ten behouwe van de selve Godshuysen van nieuws voor een tyt van vyftien jaeren innegaende metten loopenden jaere XVJc. en derthien in pagte hebben, houden en gebruyken fullen de Visscherie van den voorn. Viver en wateren om 't Hof, mits jaerlycx daar voor betalende aen den Rentmeester Generael van Noorthollant *Pieter Bor* of andere in der tyt wesende, derlich schellingen van 1j. grn. den schelling, daar voor de voorn. Meesters zyn gehouden te caveren ten wel geneugen van den voorn. Rentmeester Generaal, die daer van in rekeninge sal verantwoorden na bchooren. Gedaen ten Burele van der Camere van de Rekeninge in den Hage desen VIIJen Martii XVJc. en derthyen.

Was getekent,

J. VAN LUCHTENBURCH.

R. R.

Placcaat tegens het schenden van de boomen langs de Ryswykse weg geplant.

DE Grave van Nassau, van Vianden, Heer tot Breda, Stadhouder Generael, die President en Raide des Coninx in zynre Majesteits Landen van Hollant, Zeelant en Vrieslant den eersten gewooren Deurwaerder en Exploictuier van de Camere van den Raide

in Hollant of andere Officier hier op verfocht, Saluyt. Alsoe die Siekmeesters van den Hage tot behouf van den zieken en ziekhuyse gegont en gegonsenteert is geweest van 'sConincx wegen te mogen bepooten en beplanten mit willigen popelloenen, en andere pooten, zulks als den selven Ziekmeesters en kegierrders tot oorboer van de zieken en Ziekhuyse goetduncken sal, die breede wech tusschen den Hage en Ryswyk aen heyden zyden, Ende hoewel nyement schuldich en waer eenig belet, schade of hinder daer in te doen, dese niet jegenstaende het belieft diverse personen vuyt rechte temeriteyt, wangelat ofte snootheyt die pooten en planten op ten wech voorz geset en gestoken omme te wasschen, te kerven an stucken te houden, te schillen, en te scheuren, dat alsoe niet en behoirt te geschien; Ende want wy hierinne begheren te voor sien en remedieren, **S O E I S T**, dat wy U lasten en bevelen, daer toe committerende mits desen dat ghy bynnen den Haghe en elders daer 't noot wesen sal, openbaarlyck voor den volcke van wegen der C. M. by U roepende den Officier van der Plecken ist noot, interdiceert en verbied eenen yegelicken, dat nyement hem en vervordert die voorz planten, pooten, ryfen of andere boomen en wasschende hout op die kanten van de voorz wech gestoken en geset, te schillen, te snyden, te kerven, te breken ofte vernielen of oic mit hoeren paerden, of beesten te laten breken, etten, schueren of eenigsmits beichadigen op tie boete en verbeurnissen van twaelf ponden van xl. grn. 't pond, te verbeuren een derdendeel tot prouffyte van den Conink, 't ander derdendeel tot prouffyte van den Bailliu en Officier, die d'eerste kennisse en correctie daer of hebben en doen sal, en 't derde derdendeel tot prouffyte van den geene die eerst 't feyt en messuse denunchieren en aenbrengen sal den voorz Officier; Ende by alsoe eenige kinderen of arme luyden deden ter contrarie van dese verboden, men sal die boeten aengaende den kinderen verhaelen aen heure ouders en voochden en den misdadigen en breuckige personen, die de boete niet betalen en moghen, straffen en corrigeren aen hoeren lyven tot arbitragie van desen Hove of van den Bailju, Schout en Gerechte, die daer of kennisse en judicature hebben sullen. Ontbieden daeromme en bevelen allen Officieren en Wethouderen, dat sy die hande daer aen houden en hoer naerstigheyt doen, dat 't inhouden van desen jegenwoordigen Placcaet onderhouden en geobserveert word, en dat zy elcs zoe hun toebehoirt den overtreders en breukigen straffen en corrigeren by den peenen en correctien als vooren, sonder verdrach of dissimulatie op peene van 't selve agterhaelt en gecorrigeert te worden arbitraick als negligenten en onachtsaem van des Conincx geboden en bevelen te obedieren. Ons certificerende wes ghy hyerinne gedaen sult hebben, en wedervaren sal wesen. Gegeven in den Hage onder 't zegel, dat wy noch ter tyt gebruyken, hier op gedruet op ten XI^{ieu}. dach in April in 't jaer ons Heeren A^o. XV^c. en achtien na den loop sHofs van Hollant.

S. S.

Auctorisatie tot het verkoopen van zekere huysinge staande agter de groote kerke alhier, genaamt de Oude Waeg.

Alfoo de Diaconen van de *Gereformeerde Nederduitsche kercken* alhier in den Hoge, den Hove van Holland by Requeste te kennen hebben gegeven hoe zulx was, dat sy Supplianten omme te vinden de penningen tot den opbouw en vergrootinge van het armen Vrouwen-en kinder-huys nodich, onder anderen hadden geresolveert en beraemt te verkoopen en tot gelde te maeken zekere huysinge, staende achter de groote kerke alhier genaemt de *Oude Waeg*, ende by de Supplianten ten anderen tyde gekogt en sulck haer toebehoorende, ende zedert eenige jaren herwaerts bewoont by den backer van de Diakonie en geemployeert tot deszelfs bakerye en tot de vergaderinge van de Supplianten, en die nu zyn overgebracht in het voorz. vergroote Armhuys, maer gemerkt de Supplianten niet en vermogen het gemelde huys te veylen ende te verkoopen, sonder speciale auctorisatie en consent van desen Hove, daarom soo keerden sy Supplianten hen aen den selven Hove, zeer gedienslich verzoekende, dat de Supplianten ten sine voorz. mogten werden geauthoriseert en gemachtigt, omme de voorz. huysinge publyk te veylen en ten hoogsten pryse te verkopen, voorts transport doen, soo dat behooren soude, ende de Supplianten daer van te verleenen acte in forma. **SOO IST**, dat 't voorz. Hof geexamineert hebbende den inhoud der voorz. Requeste, de Supplianten geauthoriseert en gemachtigt heeft, authoriseert en gemachtigt deselve mits desen, omme de voorz. huysinge publykelyk te veylen en ten hoogsten pryse te verkoopen, voorts transport te doen soo dat behooren sal. Gedaen in den Rade den **XXVIJ. November XVJc.** sevenentaglich.

Geextraheert uit het IX. Mcomor. van Ant. van Kinschot *fol. 134. verso*, zie mede *fol. 201. verso*.

T. T.

R E G L E M E N T

V A N H E T

Oude Vrouwen-en Kinderhuis van de Nederduitsche Gereformeerde Kerke in 's Gravenhage.

gearresteert den 2. December 1725.

ALzo by resumptie, en examinatie van de voorige Reglementen voor het Oude Vrouwen en Kinderhuys, by de Kerkenraed
en

en Diaconen van s'Hage in voorige tyden, en laest in den Jaare 1688. gefamentlyk gearresteert ende vastgesteld, ondervonden is, dat veele articulen, daar by gestatueert, in disobservantie waaren geraakt, so ter occasie van de veranderingen, in het voorfz. Huys voorgevallen, vermenighvuldiging van Armen, als conniventie der Bediendens van het voorfz. Huys, en dat ook de jegenwoordige Constitutie van het voorfz. Huys, vermits den gestadigen aenwas van arme oude vrouwen en kinderen, vereyschte, dat tot onderhouding van goede ordre en discipline, het voorfz. voorige Reglement in vele deelen, articulen, en poincten wierde geinterpreteert, gecorrigeert, ende geamplieert, ende by vorige Reglementen telkens is vastgesteld, dat geene hoofsfakelyke veranderingen in deselve souden werden gemaekt, sonder consent van beide de Collegien, so van den ordinaris Kerkenraad, als van Diaconen, SOO IS, na verscheide conferentien daar over tusschen de respectieve Gecommitteerdens uyt beide de Collegien gehouden, en rype deliberatien over alle de poincten, welke eenige interpretatie, correctie, of ampliatie waaren vereyschende, by alle de Leeden, so van den Kerkenraad, als 't Collegie van Diaconen voornoemt, te samen in een grooten Kerkenraad vergadert zynde, goet gevonden ende verstaen, dat van nu voortaan, tot welftant, en onderhoud van goede ordre in het voorfz. Huys, exactelyk sullen werden geobserveert, ende onderhouden de navolgende poincten en articulen.

C A P I T T E L I.

Van de Regenten, en derselver aanstellinge.

I.

HEt voorfz. Huys sal van nu voortaan werden geregeert ende bedient, onder opsigt van het collegie van Diaconen, door ses Regenten, sullende zyn gecommiteerde Broederen Diaconen, welke daar toe by het voorfz. collegie uyt den haaren sullen werden verkoosen.

II.

Als mede nog door ses Regentinnen, welke daar toe by den grooten Kerkenraad sullen werden verkosen, soodanigh ende op dien voet, als hier na breder sal werden verklaart.

III.

De voorfz. Regenten sullen gehouden zyn, den dienst waar te nemen ses consecutive Jaaren, en sulks zullen daar toe verkooren werden aenkomende Broederen van den eersten dienst.

IV.

Deselve sullen hunnen rangh en sittinge hebben en behouden, na den ouderdom van hunnen dienst, en sal alle Jaar den oudsten Broeder aegaen, en een nieuwen in zyne plaats werden verkooren.

V.

V.

In cas van sterfval van een Broeder, welke synen tyt niet sal hebben uytgedient, fullen de naastvolgende Broederen, na rangh opklimmen, en sal als dan voor dat loopende jaer den dienst door de vyf overgebleevene Broederen werden waargenomen, tot de naastvolgende verkiefinge, als wanneer tot suppletie van 't getal twee nieuwe Regenten door Diaconen fullen verkoren werden.

V I.

De twee oudste Broederen Regenten in dienste fullen geheel ende al vry zyn van alle Kerkendiensten, collectens en uytdeelingen, behoudens echter derselver stem en rang in den Kerkenraad, als elders, met ende benevens andere Diaconen als van ouds.

V I I.

Den oudsten Broeder zal voor dat Jaer zyn Boekhouder van het Kinderhuys, als van outs.

V I I I.

Ende sal de naastvolgende Broeder de Notulen houden in een bequaem Boek, van alle 't gene by de Regenten sal werden geresolveert, so nopens de subjecten in 't Huys gealimenteert werdende, als wegens den inkoop, welke in der tyd zal werden gedaen, mitsgaders van alle de voornaemste voorvallende saken.

I X.

De voorsz. Regentinnen fullen zyn satsoenlycke Weduwen, oud ten minsten vier en veertig Jaaren, welke geduyrende den tyt van ses consecutive Jaaren, haeren dienst fullen moeten waarnemen, en haere rang en littinge hebben, na den ouderdom van haeren dienst.

X.

Alle Jaaren sal de oudste afgaen, en een nieuwe in haare plaats werden verkooren, waar toe de gemelde Regentinnen alle Jaaren voor den 1. December, soo aen den Præses van den Ordinairen Kerkenraad, als aen den Advocaat van de Diaconye, by een lyst of memorie, fullen opgeven ses bekwaame perfoonen, by ieder Regentinne een te despicieren, waar uyt den grooten Kerkenraad een zal kiefen, om te succederen in de plaats van de afgaande.

X I.

Soo als het selve mede plaats hebben zal, in cas een van de Regentinnen geduyrende haeren dienst mogte koomen te overlyden.

C A P I T T E L II.

Van den dienst der Regenten en Regentinnen op den dag der Vergaderinge.

I.

DE voorfz Regenten en Regentinnen fullen gehouden en verpligt fyn, alle weeken, des Vrydags nademiddags de klokke drie uren op het voorfz Huys te vergaderen, op twee separate Kamers, om aldaer te beramen en verrigten, alle 't geene tot den meesten oorboir en welstant van 't voorfz. Huys eenigints fal kunnen dienen en strekken, en van ieders departement is.

I I.

De Regenten fullen ten voorfz. dage van de vergaderinge exactelyk visitatie doen, ten minsten twee, en twee, op het School, en op het Quartier van de Jongens, en naaukeurig onderzoek doen, of het aldaar wel en behoorlyk toegaat, doende de kwaadwillige behoorlyk te straffen.

I I I.

Ook fullen deselve als dan examineeren de Kelders, Vleeskuypen; Kaas, en Spekfolders, Spyskamer, Turffolder, en verders het gantsche Huys, daar sy lieden het nodig fullen vinden, en ook opletten, of alles na behooren werdt gade gellagen.

I V.

Deselve fullen ten felven dage mede aan den Vader van het Huys afgeven de noodige Provisie van Vleesch of Spek, Booter, ende Vet &c. soo veel als voor de volgende weeke bevonden zal werden nodig te fyn.

V.

Sullen ook als dan aan den Schoolmeester uytgeven alle de nodige School-behoeftens.

V I.

Ende aan den Schoenmaker het leder tot het maken van Schoenen en Muylen.

V I I.

Ook fullen deselve als dan examineeren de klagt, welke aan henlieden

lieden door den Vader van het Huys sal werden ter handt gesteld , wegens alle 't geene noodig is voor de Jongens, en daar op naa bevindinge disponeren.

V I I I.

Ook sullen deselve als dan ordre stellen, en voorsieninge doen op de klagte, welke aan hun door de Regentinnen sal werden toegesonden, wegens de noodwendigheden der oude Vrouwen, Meysjens, en jonge kinderen.

I X.

De Regentinnen sullen ten voorfsz dage exactelyk visitatie doen ; ten minsten twee en twee, in de kamers van de Oude Vrouwen , de Siekefaal, de Meysjens en Kinderen Quartieren, Brey en Naaykamers, Keuken, Washuys, en Kleerfolders, en naaukeurig agtgeven, of alles wel na behooren door de bediendens en onderbediendens werd gade geslagen.

X.

Ook sullen deselve alsdan aan de Oude Vrouwen en Kinderen doen de wekelykse uytdeeling, van het Speldegeldt, reguard nemende op jeders gedragh en naarstigheydt, waar toe aan hun de nodige penningen door de Regenten sullen werden ter hand gesteld.

X I.

Ten selven dage sullen de Regentinnen mede aan de Oude Vrouwen afleveren ende uytdeelen het Vlas voor de volgende weeke, en ook wederom ontfangen het gaaren, by de zelve gesponnen, naaukeuriglyk onderfoekende of alles wel en conform is.

X I I.

Sullen alsdan mede aan de Breymatres ter handt stellen de Wolle of Sayetten, en wegens het afgeleverde van de voorige weeke met deselve liquideeren, als mede wegens de breylonen van het werk, het welke van buyten sHuys aldaar soude mogen wesen ingebragt.

X I I I.

Item sullen deselve mede alle maanden met de Linne-naay Matres rekenen en liquideeren, soo wegens het Linnen tot het Huys specteerende, als wegens het Naayloon, sodanig als breder hier onder Cappittel X. sal werden gesegt.

X I V.

En sullen syl. de penningen daar van komende, aanstonts aan den

Boekhouder van het Huys ter hand stellen, om in zynen ontfang te werden gebragt.

X V.

De selve fullen mede aan de Moeder van het Huys uytdeelen, de verdere provisie van Erweten, Bonen, Grutten, Meel, Gort, en 't gene verders tot de Huyshouginge noodig soude moogen syn, voor de volgende weeke, waartoe de selve het noodige van de Regenten fullen requireeren.

X V I.

Voorts fullen de selve naaukeurig regard moeten slaan op de voorz. Oude Vrouwen, Meysjens, en Kinderen, en specialyken ook op haar lywaat, kleederen, en andere dingen van diergelyke natuyr, en fulks ook op de meubilen en Imboel, tot dienst van het selve Huys specteerende

X V I I.

Laastelyk fullen deselve als dan mede horen de klagte, van alle de nootwendigheden en behoefkens, voor de Oude Vrouwen, Meyden, en Jonge kinderen; en van het noodige aan den Boekhouder van het Huys advertentie geven, om de selve by hem ondersogt, en tegens het Boek nagesien synde, daarop gedisponeert te werden als naa behooren.

C A P I T T E L I I I.

Van den dienst der Regenten en Regentinnen buyten den dag der Vergaderinge.

I.

DE selve fullen alle dagen, buyten de Vrydag, twee en twee be hoorlyk de huysbefeekinge komen doen, op foodanigen tyd en uyre, als die geene, welkers tourbeurte het is, bevorens met elkanderen fullen beramen, dog voornamentlyk soo veel moogelyk is, omtrent den tyd van het middagmaal, om aldus naaukeurig te letten, of alles naa behoren toegaat.

I I.

Ende sal daerin gehouden werden die ordre, dat de twee Oudste Regenten des Sondags die beseekinge fullen doen, als wanneer een van hun beyden, by beurten, ook sal praesent blyven op de Catheschifatie, welke des nademiddags over de jongens, met de busschen omgaande, wordt gedaen.

I I I.

Vervolgens fullen op Maandag daar aan twee Regentinnen die befoeking doen, en des Dingsdags wederom twee Regenten, en foo voorts by tourbeurten.

I V.

Sullende die geene, welke om nodige absentie, siekte, of andersints, daar toe zelfs niet konde vaceeren, een ander Regent of Regentinne in desfelts plaetsen moeten verfoeken.

V.

Staande het niettemin aen een yegelyk der voorz Regenten en Regentinnen, mitsgaders Broederen Diaconen vry, om ook soodikwils als het hun believen sal, sig in het Huys te laten vinden, en op alles agt te geven, en onderzoek te doen.

C A P I T T E L I V.

Van den ontfang en uytgave.

I.

Alle giften, gaaven, by testament of andersints tot faveur van 't voorz Huys gemaakt, fullen geheel en al ten behoeven en onderhoud van 't voorz Huys moeten geemployeert en aangelegt werden, en fullen de documenten daartoe speeterende blyven in de ordinaris Casse van de Diaconie.

I I.

Allen ontfang en uytgave het Huys rakende, sal alleen syn en blyven aan de Regenten, welke daar van, als van outs, hunne Rekening jaarlyx fullen doen.

I I I.

Dienvolgens fullen deselve Regenten moeten doen den inkoop van alle Runder-beesten, Varkens, Erreten, Bonen, Grutten, Meel, Gort, en verdere provisie, voorts van Bier, Leder, Wolle, en generallyk alle 't gene tot het Huys noodig is, (uytgenomen die saken welke aan de Regentinnen in 't vervolg syn gedemandeert, waar van nochtans de betaalinge by Regenten, op blyk der leverancie, by de aanweefende Regentinnen getekent, sal moeten werden gedaen,) en sal den inkoop van dien werden gedaen na goedvinden van Regenten, 't sy by publycque aenbestedinge of andersints, uytgenomen dat de Melk, in 't huys geconsumeert werdende, jaarlyks sal moeten werden aanbesteedt.

I V.

De voorfz Regenten fullen specialyk moeten beforgen, dat den inkoop van Carfayen jaarlyks tot het kleden der Kinderen nodig, by tyds werde gedaan, foodanig dat de flukken voor 't begin van de winter in Huys fyn, ten eynde tydelyk aan 't maken der kleederen fal kunnen werden begonnen.

V.

De Regentinnen fullen moeten doen den Inkoop van de nodige Boter, daartoe, foo veel mogelyk is, de lage markten waarnemen- de; Item van Linnen, Garen, Bant, Breywol, Kammen, en ver- dere kleynigheden, mitfgaders van Tinne, Coper, Yfer, en Aar- dewerk, en generalyk alle keuken gereedschap.

V I.

Welken inkoop by de Regentinnen gedaan zynde, fullen de felve na examinatie der reekeningen, daar van aan hun lieden overgele- vert, op de felve depescheren ordonnantie tot laften van den Boek- houder van het Huys, die de felve dien conform, promptelyk fal voldoen.

V I I.

Ende op dat den Boekhouder foo veel penningen, als daartoe ge- requireert fouden mogen werden, soude kunnen by een beforgen, fullen de voorfz Regentinnen, ten minften veertien dagen bevoorens aan den Boekhouder en Regenten by overlafh kennisfe doen geven, hoe veel fylieden ten naelten by fullen nodig hebben, om des te beter ftaat op de caffe te kunnen maken.

V I I I.

Niemand van de Regenten of Regentinnen in dienst fynde, nogte ook ymand van derfelver maegfchap, of verwandschap, tot in den derden graed incluys, fal vermogen te hebben of doen eenige de minfte leverantie van behoefkens voor het felve Huys, of perfoonen daarin gelogeert fynde, directelyk of indirectelyk.

C A P I T T E L V.

Van het aanstellen der Bediendens in het Huys, en derfelver pligt in 't generaal.

I.

DE verkiefinge en affettinge van alle Bediendens, van de Diaconie loon trekkende, en tot het Huys fpecteerende, fal alleen ftaan aan het Collegie van Diaconen.

I I.

I I.

Uytgenomen dat ten opfigte van de Breymatres, Wolle, en Linne Naay-Matressen, mitsgaders Sieke-Moeder, soo wanneer der selver plaatfen vacant komen te vallen, de Regentinnen fullen despicieeren drie bekwaame perfoonen, en deselve aan het Collegie van Diaconen voor stellen, om daar uyt by het selve Collegie, een tot de vacant fynde plaatse, te werden verkoren.

I I I.

Alle Bediendens in 't voorfz Huys fullen moeten fyn van de Gereformeerde Religie, en Lidtmaten.

I V.

Tot alle getrouwde Bediendens in 't Huys nodig fynde, fullen foudanige verkooren werden, welker Vrouwen buyten apparentie fyn om kinderen te krygen.

V.

Geene van de Bediendens, kinderen hebbende, fullen deselve by hun in het Huys mogen hebben.

V I.

Alle Jongens, Onderbediendens, fullen alleen by de Regenten werden verkooren.

V I I.

En van gelyken alle Meysjens, Onderbediendens, fullen alleen by de Regentinnen verkooren werden.

V I I I.

Alle deselve, soo Opper-als Onderbediendens, fullen fig met alle reverentie en respect moeten gedragen, tegens Regenten en Regentinnen in 't particulier, mitsgaders Diaconen in 't generaal, sonder derselver ordres en bevelen te mogen negligieren.

I X.

Ingevalle eenig Bediende fyn pligt te buyten ging, of fig kwalyk kwame te gedragen, fal de selve daar over sonder de minste oogluikinge door 't Collegie van Diaconen werden gecensureert, met verminderinge van tractement, fuspensie van gagie voor een tyd, en, de nood fulks vereyffchende, ook met dadelyke uytsettinge buyten het Huys.

X.

Het fal aan de gefamentlyke Regenten toe ftaan, om, in cas van excès of difobedientie der bediendens, defelve voor een wyle tyds van hunne gagien te fufpendeeren, dog egter niet langer als voor een maandt.

X I.

Van gelyken fal het aen de Regentinnen vryftaan, die felve ftraffe te oeffenen in 't reguarde van de Brey en Naay-Matreflèn, Sieke-Moeder, mitsgaders Schoolmeesters Vrouwe, als Linne Bewaarfter.

X I I.

Dog verdere censure noodig fynde, fal het felve aan het Collegie van Diaconen werden gebragt, om by defelve gedifponeert te werden na bevindinge van faken, wel fpecialyk reguard flaende op de klagte van Regenten en Regentinnen, wegens het wandevoir het welke defelve fullen koomen aan te geven.

X I I I.

Van gelyken fal alle kastydinge over de onderbediendens, mitsgaders Jongens en Meyden, ftaan aan de Regenten, die defelve fullen doen exerceeren, door de bediendens daartoe gefield, welke fig het felve geenlints fullen mogen onttrekken.

X I V.

Ende belangende de kastydinge van Meysjens en kinderen, defelve fullen op ordre van de Regentinnen al mede moeten gefchieden, door de Bediendens als vooren.

X V.

Alle kastydingen van jongens fullen gefchieden ten overftaan van de Regenten, en alle kastydingen van Meysjens en kleyne kinderen, ten overftaan der Regentimen, ook fchoon die kastydinge by Regenten alleen mogte fyn gedecerneert.

X V I.

Egter fal niemand om faulten uyt het Huys mogen werden gezet, als met kenniffè en goetvinden van het Collegie van Diaconen,

X V I I.

Alle de Opperbediendens van 't felve Huys, fullen haar ter gefetter uyre van half negen des fmorgens, ten half twee des middags,

en ten half tien uyren des avonds, aan de gemeene tafel daar toe gedefineert moeten begeven, sonder dat ymand fig daer van fal vermogen te absenteeren, ten ware by siekte of indispositie, als wanneer iy lieden daarvan alleenlyk, en om geen andere redenen, fullen werden geexcuseert.

X V I I I.

Sullende gevolglyk geen spys aen deselve mogen werden gefonden, uytgefondert alleen in 't voorgemelte cas van siekte of indispositie, op pøene van, ter contrarie doende, telkens te verbeuren vier weken tractement, soo ten opsigte van die geene, welke, absent synde, eenige spys fal hebben ontbooden, als van die geene, welke deselve fal hebben gefonden, waarop naaukeurig agt geslagen fal moeten werden.

X I X:

Niemand van de Bediendens in 't Huys fullen bevoëgt fyn of vermogen, de tyd en uyren tot het openen en sluyten van het Huys gesteld, buyten groote noodzakelykheyd te excedeeren, en by aldien eenige onordentelykheden by iemand dien aengaende souden mogen werden gepleegt, soo fal de Binnen-Vader gehouden zyn, fulks aan de Broederen Regenten bekend te maaken, omme daer inne naar behooren te kunnen doen voorfien.

X X.

Alle Opperbediendens van het Huys fullen gehouden fyn, den binnen Vader te adfisteeren, omme alle rumoeren, die in 't Huys, ende voornamentlyk des avonds, en op ontyden souden mogen ontflaen, te fullen.

X X I.

Alle de Bediendens, als Binnen-Vader en Moeder, Schoolmeester en desselfs Huysvrouw, Kleermaker, Linne en Wolle Naaymatressen, mitsgaders Breymatres, Sieke Moeder, Schoenmaker en desselfs Huysvrouw, fullen hare leefstogt en onderhoudt in 't selve huys genieten, en fullen boven dien nog hebben sodanigen Jaerlyksen tractement, als reeds ter vergaderinge van Diaconen is gearresteert, of in 't vervolg nog gearresteert fal werden.

X X I I.

Deselve fullen hun stiptelyk moeten reguleeren na het voorschrift van dit Reglement, ook voor soo veel hier onder op ieders respect breder fal werden aangewesen.

X X I I I.

Ende fullen wyders sonder tegenspraek moeten verrigten alle de
Oooooo diensten

diensten, en nakoomen die ordres, welke aan hun, soo wegens de Regenten en Regentinnen, als wegens het Collegie van Diaconen sul-
len werden opgelegd.

X X I V.

De Regenten of Regentinnen sulden niet vermogen te stellen, te veranderen, verhogen, of te verminderen, eenige loontrekkende Bediendens van het selve Huys, ten sy met consent van het gehele Collegie van Diaconen. Uytgenomen alleen in 't regard der censure breder hier voren Art. 10 en 11. vermeld.

C A P I T T E L V I.

Aangaande den Binne-Vader en Binne-Moeder en derselwer Pligt.

I.

DEselve sulden moeten wesen getrouwde personen.

I I.

In cas een van beyden komt te overlyden, soo sal als dan de langstlevende het Huys moeten ruymen, en alleen voor een recognitie genieten het tractement van drie maanden, die begonnen syn, of daarinne sylieden getreden syn, of uytterlyk, een half Jaar, ter discretie van Broederen Diaconen.

I I I.

De voorz Binne-Vader sal de oude Vrouwen ende kinderen, in het Huys logerende, niet vermogen, om eenige door hun gepleegde misdaden, aan het blok, ofte in de gedestineerde huysjens te fluyten, ten sy met voorgaande kennisse en ordre van den Praeses, of Boekhouder van het selve Huys.

I V.

De selve sal alle wanordres en onbehoorlykheden, in het Huys voorvallende, preciselyk, en ten eersten aan de Regenten bekend maken, sonder eenige dissimulatie.

V.

Den gemelden Vader ende Moeder sal niet geoorlooft syn, iets in de ordre van het Huys te veranderen, sulden ook niets buyten 't Huys overdraagen of rapporteren, nogte ook ymand tracteeren, of logeeren, dan die in 't Huys behooren.

V I.

Ook sal het de pligt van den voorz Binnen-Vader ende Binnen-Moeder zyn, om sorgvuldig alle de provisie in het gantsche Huys gade te slaan, ende wel te menageeren.

Wy-

V I I.

Wyders fal het ook van hunnen pligt fyn, om alle de Onderbediendens van het felve Huys, die hun opfigt aenbevoelen, en onderworpen fyn, in goede tugt en ordre te houden.

V I I I.

De voorfz Binnen-Vader en Moeder fullen hun uyerfte devoir moeten aanwenden, dat alle de ordres van de Regenten en Regentinnen exactelyk werden agtervolgt, en voorts dezelve ten allen tyde, met alle vlyt en naarftigheyd, ten dienft moeten ftaan, ende getrouwlyk rapport doen van het gedrag van een jegelyk in 't felve Huys, ende byfonderlyk beforgen, dat onder de ingenomene en refpective Bediendens, geen tweedragt koome plaats te grypen, maar dat alles in goede ordre toegaan mag, en wel werde behandeldt, en dat jeder fubject gehoorfaamheydt bewyfe aan die geene, die over haar gefield fyn, ende onder wiens opfigt fy refpectivelyk behooren, en fullen defelve ook moeten forge draegen, dat de ingenooome perfoonen, foo Oude Vrouwen, als kinderen, ontrent haar lichaem en gelaet, in kleeedinge, eeten, ende drinken, ende allesints ftigtigh en modelt zyn.

I X.

Gelyk fy lieden ook fullen moeten gade ftaan, dat de Bedden ende Meubilen wel werden onderhouden, en in goede ordre bewaart, op poene, dat, indien bevonden wierde, iets door hun kwade toefigt en agteloosheyd verwaarlooft of gedeftruceert te fyn, het felve op hun fal werden verhaald.

X.

Ende fullen defelve de maaltyden doen beginnen ende eyndigen met den gebede, volgens de formulieren daer van fynde.

X I.

Sullen ook beforgen dat onder de maaltydt, foo voor de Oude Vrouwen, als Jongens, en Meysjes, door eenige bekwame Scholieren de Heylige Schrift werde geleefen, en dat daarenboven alle avonden na den eeten een gedeelte van een Pfalm werde gefongen.

X I I.

Dat ook de Jongens, welke des Sondags met de bosjens hebben omgegaan, gedurende de naardemiddags Predicatie hunnen Godsdienst pleegen, en de Cathechifatie by wonen, fonder dat eenige van defelve, voor het eyndigen van de nademiddags Predicatie fullen mogen uytgaan.

X I I I.

Wyders fal de Binnen-Vader des smorgens, als de kinderen zyn opgeftaan, defelve doen byeen komen ende aldaar het Morgen Gebedt doen, of laten doen, leggende alle de kinderen op hunne knien.

X I V.

Alle 't welke ook fal moeten werden gepractifeert des smorgens vroeg, in 't reguarde van de Ambagts - gefellen , alvoorens de felve na hun werk fullen gaan.

X V.

Van gelyken fal de felve ook moeten beforgen dat des avonds , wanneer de kinderen na bedde fullen gaan , defelve Godt bidden op hunne knien , fullende het gebedt door een bekwaam Scholier , of door den Vader felve werden gedaan.

X V I.

Ook fal de Vader de kinderen des Sondags moeten ter Kerke gelyden , op fodanige ordre als Articulen 19. 20. en 21. van het XIV. Capittel is gefegt.

X V I I.

De Moeder fal ook behoorlyk forge moeten dragen op de Keuken , dat de fpyfe behoorlyk werde gekookt en opgedaen , ende niets verwaarlooft , waartoe aan haar fullen werden toegevoegt eenige bekwaame Huys-meyden , ter discretie en na goedvinden van de Regentinnen.

X V I I I.

Sal ook forge dragen , dat de fpyfe in de backen , foo veel moogelyk is , eguaal werde verdeelt , en dat ieder fyne portie erlange.

X I X.

Sal ook het quartier der Jongens , en voorts het gantsche Huys , door de Meysjens daartoe geordineert , fuyver en fchoon doen houden , het felve doen uytchrobben en reynigen , tot weeringe van alle flank , als mede toefigt neemen , dat alles fchoon gehouden werde , door die geene , aan welke het felve is aanbevoolen , en fal , defelve daar in nalatig bevindende , fulks aan de Regentinnen moeten aengeeven , en bekent maken.

X X.

De Binnen-Vader of Moeder fullen aan de Oude Vrouwen of kinderen geen eeten mogen geven buyten de gefette tyden , en ook
forg.

forgvuldig weeren dat het selve door yemand werde gedaen, of fullen deswegens werden gecorrigeert.

X X I.

Sullen ook niet toelaaten, dat de Jongens of Meysjens met hunne stukken door het Huys lopen, maar fullen deselve stukken aan hen gegeven werden in de Ordinaris Eetfaal, alwaar deselve fullen moeten geconsumeert werden.

X X I I.

Sullen ook niet toelaten dat de kinderen hunne stukken verbergen, of bewaren, ofte eenig eeten van tafel mede neemen, maar deselve daer op bevindende, straffen.

C A P I T T E L V I I.

Van den Schoolmeester en syne Huysvrouw, en derselver functie.

I.

DE Schoolmeester ende Linnenbewaerster fullen moeten weesen egte luyden.

I I.

De Schoolmeester sal gehouden syn van syne bekwaamheyt tot dat ampt, aan den Kerken-Raadte te doen blycken, en de gewoonlycke formulieren ondertekenen.

I I I.

De ordinaris tydt om school te houden voor de jonge kinderen, die den gantschen dag in 't Huys blyven, sal syn des Somers, van agt, en des Winters van negen tot elf uren, des nademiddags van een tot 5. uren in de Somer en van een tot vier uren in de winter, dog sal des Woensdags, en Saturdags na den middag, ten drie uren speeltyt gegeven werden, fullende egter gedurende de voorz speeltyt, niemant buytens Huys moogen loopen.

I V.

Voor die geene, die, ouder synde, op een Ambagt gaan, sal ook, buyten den voorz tyt, school gehouden werden: en dat voor meysjens, des Somers van half 6. tot 7. uren, en des Winters van half 7. tot 8. uren, ende voor de jongmans, des Winters van 6 tot half 8. uren des avonds, het welke geduren sal van den 1. October tot den 1. April.

V.

In het School fullen geen andere boeken mogen gebruyckt werden;

den, dan die stigtinge en aanleydinge geven tot Godsaligheyt, ende goede Zeeden, daar van de Schoolmeester communicatie sal geeven aan de Regenten, naar advies des Kerken-Raats, ten welken eynde, aan hem door de Regenten alle de Schoolbehoeftens fullen werden ter handt gestelt.

V I.

De Schoolmeester sal den bestemden tyt tot het schoolhouden forgvuldigh waarnemen, ende de kinderen daartoe houden, dat sy by tyts hen in de schoole laten vinden.

V I I.

Soo haast de kinderen voor den middagh ter schoole fullen koomen, sal de Meester, door een van de oudste discipelen, die hy daartoe het bekwaamste oordeelt, met aandagtige eerbiedigheyt, en al staande by beurten laten doen het ordinaris gebedt.

V I I I.

Geduurende den schooltyt sal hy de kinderen in goede zeedigheyt en ordre houden, ende naarstigh alfulke oeffeningen, als ieder een, na syn begryp, aanbevoelen syn, doen waarnemen, daar van hy op syn tyt van ider een, eer hy sal moogen uytgaan, goede rekenfchap sal hebben te vorderen.

I X.

Men sal de Schoole voor de middag niet laten uytgaan, dan naar het singen van eenige versen uyt een Pfalm, die men in ordre sal kunnen volgen, ofte sodanige uytkiefen, die de gemackelykste voifen hebben, en van de kinderen allerbest gesongen kunnen werden.

X.

Naar den middagh sal de schooltyt aangevangen werden, met het leesen van een Capittel uyt de Heylige Schrift, t welke de Meester door een van de oudste, of bekwaamste discipulen, met een behoorlyke eerbiedigheyt en aandaght sal laten waarneemen.

X I.

Men sal ook de schoole des namiddaghs niet laten uytgaan, voor en al eer dat insgelyks met alle zeedigheit een Pfalm sal syn gesongen, en het gewoone Gebed op sodanige wyse als hier vooren aangeweesen is, gedaan sal syn.

X I I.

De Meester sal ook forge dragen, dat in de vroegh-schoole, ende avond-schoole, deselve goede ordre, in opsigte van de gemelde Godtsdienstige oeffeningen, onderhouden werde.

X I I I .

Daarenboven fal de Schoolmeester defelve schoolieren, met alle vlyt en naarftigheyt onderwyfen in het leefen, en fchryven, ook die wat verder gekoomen fyn, de beginfelen van de cyffer-konft inftreueren, en voor al fyn beft doen, dat hy defelve van jonghs af aan, de gronden of eerfte beginfelen van de Chriftelyke Religie infcherpe, en tot dien eynde defelve leeren

1. Het Gebedt des Heeren.
2. De 12. Articulen des Geloofs.
3. De 10. Gebooden.
4. Het morgen, en avond-gebedt, en de gebeden voor, en na den eeten.
5. De inftellingen van de bedieningen des Heyligen Doops, en des Nagtmaals.

X I V .

Wyders fal hy defelve des Woensdags en Saterdags na den middag catechifeeren, ende die wat ouder of verder gekoomen fyn, alle weecken houden, tot het opfeggen van eenen Sondag, uyt den Heydelbergfen Catechismus.

X V .

Item fal hy haar by alle goede gelegentheyt, tot de vreefe Gods vermaanen, en defelve daartoe houden, dat fy niet en vloecken, nogte fweeren, den Heyligen, ende grooten naam GODS niet ydeelyck in den mond neemen, ook geene andre fondige dertelheyt pleegen, dat fy ook allefints, ende r'allen tyde, foo in 't fchool, als binnen, en buytens Huys eerbiedig fyn tegen alle menfchen, byfonder tegens alle die gene, die Godt den Heere tot eenige aanfienelyke ampten in de politie of kerke gefelt heeft, Overigheeden, Predikanten, Ouderlingen, Diaconen, Regentinnen, en andre die als Vaders, en Moeders, over haar gefelt fyn, ende in het Huys eenige bedieninge, ofte gefag over haar ontfangen hebben; hy fal ook verhinderen, dat fy onder malkanderen niet en twiften, veel min flaen en fmyten, haar vermanende, in onderlinge liefde, met den anderen te leeven, en alles wat eerlyck is te betragten.

X V I .

Soo wanneer de kinderen hiertegens doen, fal hy defelve daar over vermaanen, beftaffen, en als zy daar na niet luyfteren, defelve naar behooren en na vereyfe van faaken kastyden, en als dat niet helpt, of de overtredinge te fwaar is, de faake aan de Regenten van 't Huys brengen, op dat fy door vreefe, of fwaarder kastydinge gebeetert ende te regt mogen gebragt werden.

X V I I.

Men sal tweemaal des jaars een onderfoeckinge doen, over den voortgang der kinderen, soo in 't leesen en schryven, als in 't stuck van de Religie, ten overstaan van de Gedeputeerden des Kerken-Raadts en de Diaconen, tot dien eynde eenige pryfen uytdeelende, 't welke sal geschieden in 't begin van Mey, en 't begin van November.

X V I I I.

De Schoolmeester sal ook des Sondags de kinderen ter Kerke geleyden, en daar omtrent opvolgen de ordre breder Art. 19. 20. en 21. van het XIV. Capittel voorgesteld, ende sal ook in de kerke onder de kinderen alle mogelycke stilte helpen besorgen.

X I X.

De selve sal ook sig by den Vader van het Huys en Kleermaker naaukeurig moeten informereen, welke jongens op een Ambagt gaande, des Maandags, of op andere daagen vry syn, en deselve daartoe houden, om op de vrye dagen, des voor en nademiddags ter schoole te koomen, uytgezondert die geene, die daar van by de Regenten fullen werden geexcuseert.

X X.

Sal meede moeten admitteeren en instrueeren alle de kinderen, welke aan hem, door de Quartier-Meesters uyt de respectieve Quartieren fullen werden toegesonden.

X X I.

Dan ingevalle eenige te kleyn, of ook onsfuyver waären, sal daar van aan de Regenten kennisse geven.

X X I I.

Ende aanbelangende de Huysvrouwe van den gemelden Schoolmeester, aan deselve fullen toegevoegt werden vier, of des noots meer (ter discretie van de Regentinnen) bekwame Huys-meyden, om door deselve het geheele Oude Vrouwen, en Meyden Quartier schoon, ende net te doen houden, tot dien eynde de gangen alle daagen te laten veegen, en op syn tyt behooryck te doen schrobben, en alles wat daartoe behoort wel en schoon onderhouden, sonder dat die meyden daartoe eenige kinderen fullen mogen employeren, die in de Naay, of Brey-kamers, of in 't school behooren, maar fullen de voorgeselde meyden sulks alles selfs moeten doen.

X X I I I.

Ook fal zy reguardt hebben over het lywaat, en toefigt neemen, dat het wel getelt wert, eer het in de wasch gaat, ook dat het be- hoorlyck, en wel gewassen werde, daar toe de bekwaamste tyden waarnemende, infonderheyt den dag des Heeren vermejdende; ge- wassen fynde, fal sy het wederom tellen, eer het na den blyck gaat, en 't felve van den blyck t'Huys komende ook wederom hertellen, ten eynde dat van het felve niets vermist moge werden; voorts het felve linnen op de folders laten droogen, en besorgen dat alles na den eyfch wel gestreecken, en opgedaan werde, fal mede de blaauw- linne schortekleeden, en neusdoeken, van de Brey- en Naay-Ma- tressen moeten afvorderen, en gewassen fynde ook in fulken getalle, als sy deselve van haar lieden fal ontfangen hebben, wederom over- leeveren, en voorts al het lywaat, in de kasse daartoe geordonneert, beoorlyck moeten opfluyten.

X X I V.

Eyndelyck fal deselve mede opfigt neemen op de taaffels van de Oude Vrouwen, als mede van de Meysjens, dat deselve wel, en ordentelyck gedeckt mogen fyn, en toefien, dat ieder van de Ou- de Vrouwen (Except de siecken) daar voor het gebedt mogen fyn, om alsoo ordentelyck de maaltyt te houden, en fal het gebedt, en danckfegginge, aan de taaffel der Oude Vrouwen, door den School- meester gedaan, of door hem besorcht werden.

C A P I T T E L V I I I.

Rakende den Kleermaker.

I.

DE Kleermaker fal moeten zyn ongetrouwt, en boven de 40. Jaaren oud.

I I.

De felve zal alle de nieuwe kleederen in het Huys nodigh moeten maken, en besorgen, dat de kinderen in het voorjaar, tegens Paaf- schen, in 't nieuw gekleed zyn; waartoe hem door de Regenten fullen werden aangeweefen en toegevoegt soo veel Ambagts-gesellen uyt het Huys, als hy tot synce adfilitentie fal bevonden werden nodigh te hebben.

I I I.

De felve fal mitsdien moeten besorgen, dat de kleederen tydigh werden afgemaakt en verveerdigt, en specialyk, dat de Ambagts- gesellen, daar toe noodigh, hunne verrigtinge en arbeyd komen te
Ppppp doen,

doen, soo veel moogelyk, op sodanige tyden en dagen, wanneer fylieden by de meesters, daar sy te werk gaan, niet fullen kunnen werden geëmployeert, tot verhoedinge van schade van het Huys, in het missen van derfelve daghloonen.

I V.

De selve sal altyt moeten maken en verstellen de kleedereu van de jongens, en wel specialyk ten allen tyde toefigt neemen, en besorgen dat de selve niet met gescheurde of los-getarrende kleederen gaan, maar dat fylieden in tegendeel net en ordentelyk gekleed fullen wesen.

V.

De selve sal ook, invoegen als vooren, moeten maken sodanige mans of jongens Kleederen, als aan hem door de Broederen Quartier-meesters te maken fullen gegeven werden.

V I.

Sal ook de kleederen der jongens in het Huys forgvuldigh moeten bewaaren, en specialyk de beste kleederen en hoeden in de week opsluyten, belettende dat de jongens die op werkdagen aantrecken, soo dat, in cas bevonden wierde iets door syn kwaade toefigt of agteloosheyt verwaarlooft, of gedestruert te zyn, het selve aan hem sal werden verhaalt.

V I I.

Item sal de selve weekelyks moeten ophaalen de huyren der Huyfen dese Diaconie competeerende.

V I I I.

Gelyk mede de selve weekelyks sal moeten ophaalen het loon door alle de jongens van het Huys op Ambagten gaande, by derfelve respectieve Meesters verdient.

I X.

Sal voorts by alle Meesters, alwaar eenige jongens van het Huys op het Ambagt gaan, het zy deselve reets eenigen loon trecken, ofte niet, sijn alle weeken twee malen exactelyk moeten gaan informeren, op het gedragh en neerstigheyt der jongens, en of die wel na behooren te werk komen, en sal daar van alle vrydagen, of ook des noods eerder, aan de Regenten behooryk rapport doen.

X.

Item sal de selve des Sondags benevens den Bime-Vader en Schoolmeester de kinderen ter kerke geleyden en daar ontrent opvolgen

gen de ordre breder by de 19. 20. en 21. Art. van 't XIV. Capit-
tel vermeld, helpende meede in de Kerke onder de kinderen alle mo-
gelycke fiilte beforgen.

X I.

Eyndelyk fal de selve gehouden zyn, ten allen tyden den Binne-
Vader en Schoolmeester by alle rumoeren en voorvallen in het Huys
te adfifteren, en ook alle onordentelykheeden, die hy ontdekken fal,
dat to in het Huys, als op ftraat door de kinderen fouden mogen ge-
daan werden, te weeren en beletten.

C A P I T T E L I X.

Aangaande de Brey-Matres.

I.

DEfelve fal geobligeert zyn de kinderen, die op het bryen wer-
den gehouden, met adffistentie van de Linne-Naay-Matres,
door de meysjens, daar toe gefteft fynde, des Somers s morgens,
de klokke 6. uuren, en des winters even voor het aankoomen van
den dagh op te wekken, ende te doen opftaan, ende voorts defelve
doen reynigen, waffen, ende beforgen, dat die alle voor de klokke
7. uuren in de fomer, ende in de winter vóór de klokke 9. uuren
in 't fchool fyn, ende voorts effectueeren, dat defelve kinderen ten
minften twee maalen ter week haare hoofden werden gekamt ende
gefuyvert van ongedierte, waartoe fy aldaar by en tegenwoordigh
fal moeten fyn, om te voorhoeden, dat de selve kinderen, niet on-
behoorlyck werden gehandelt.

I I.

Ook fal fy defelve kinderen in goede ordre houden, en het amb-
bagt wel leeren, en haar alles doen bryen, 't geene voor het Huys
van noden wesen fal.

I I I.

Sal ook van 't geene by anderen buyten 't Huys, daar te bryen
gebragt fal werden, pertinente notitie houden, als ook op elke ver-
gaderinge, van de penningen daar van te ontfangen, behoorlycke en
deugdelycke verantwoordinge aan de Regentinnen doen, fal mede
van het werck voor het Huys goede aantekeninge houden, en van
de Wolle of Zayet, aan haar door de Regentinnen ter hant gefteft,
reeckeninge doen.

I V.

Ook fal defelve behoorlycke forge draagen, dat de Brey-kamer
altyt wel net en fchoon is.

V.

Item fal zy de kinderen onder haar opfigt flaande onderwyfen, in de vreefe Gods, en in de beginfelen der Christelycke Religie, daartoe defelve onderwyfende uyt de vragen en antwoorden van Borftius, als namentlyck, des morgens de Historifche, en des namiddags de Schriftuurlycke vraagen.

V I.

Sal haar voorts doen opfeggen, het Gebedt onfes Heeren, de Articulen des Geloofs, en de tien geboden, foo voor als des namiddags.

V I I.

Sal ook regard nemen dat defelve kinderen in goede ordre, en wel gekleet fyn, defelve aanmaanen, dat fy naarftigh in haaren arbeyt fyn, ook alle defelve, in het Breywerck na haare jaaren, meer en meer voortfetten.

V I I I.

Eyndelyck fal defelve mede forge draagen, dat des Sondags alle de kinderen, die onder haar opfigt fyn, wel gekleedt, en goetstyts gereet fyn, om alfoo met den Vader, Meester, en Kleermaker in den rangh ter Kerke te konnen gaan.

C A P I T T E L X.

Van de Linne - Naay - Matres.

I.

Voor eerft fal defelve haare opfigt nemen, op de Linne - Naay - kamer, dat defelve altyt wel fchoon en net zy, en alle de kinderen die onder haar fullen fyn, tot het Linnenaayen employeren, defelve in goede ordre houden, en in de gronden der Christelycke Religie onderwyfen, haar ten dien eynde weekelyks doende opfeggen, een Sondag uyt de Heydelbergfche Catechismus, en by den aanvang van het School, foo des morgens, als nademiddags door een van de daartoe bekwaamfte meysjens, onder het werken eenige Cappittels uyt de Heylige Schrift doende leefen.

I I.

Ook fal zy moeten regard nemen dat defelve kinderen, met adffistentie van de Breymatres, en Meyden daartoe geordonneert, des somers 's morgens de klokke 6. uren, en des winters met het aankoomen van den dagh, in goede ordre, en wel gekleedt fyn, defelve aanmanende, dat fy naarftig in haaren arbeyt fyn.

I I I.

I I I.

Sal ook de kinderen, onder haar opfigt gefelt, in het naayen wel onderwyfen, en het ambagt volkomentlyck leeren, en voorts alles, foo voor het Huys, als dat van buyten komt, wel en net doen naayen, omtrent welk laafte fy particulierlyk forge fal moeten dragen, dat het felve dog wel werde behandelt, en in tyts wederom aan de luyden te rugh beftelt.

I V.

Sal mede forge moeten dragen, dat foo veele bequame Meysjens, als 't mogelyck is, by fatfoenlyke luyden (dog geen Papiften, of Joden) aan de huysen gaan naayen, ende het gelt daar van koomende inbrengen, fonder datter nogtans eenige meysjens fullen mogen uytgaan, als met kenniffe van de Regentinnen, of een derfelver.

V.

Sal mede foo van alle 't geene haar de Regentinnen fullen komen te ordonneeren, als van 't geene van buyten te naayen gebragt werdt, en door de uytgaande naaysters verdient wert, pertinente notitie en aantekeninge houden, niet alleen van 't Naay- of werkloon, maar ook van de perfoonen door de welke het werk is beftelt, en waar de uytgaande naaysters geweest fyn, om daar van ten allen tyde aan de Regentinnen verantwoordinge te kunnen doen.

V I.

Defelve fal ook van de ontfangene penningen, op den laaften vrydag of vergaderdag in elke maant, aan de Regentinnen reeckeninge moeten doen, om vervolgens door de Regentinnen die penningen aan den Boekhouder overgelevert te werden.

V I I.

Sal ook behoorlycke forge draagen voor alle het Linnen, 't welk by alle kinderen, onder haar opfigt fttaande wert bewerkt, om daar van ten allen tyde behoorlycke verantwoordinge te kunnen doen.

V I I.

Sal mede des 's morgens ten 9. uuren, en des avonds ten 7. uuren, een van hare bekwaamfte Meysjens, na de fiecke-zaal moeten fenden, om aldaar voor de fiecke vrouwen en kinderen het gebed te doen.

I X.

Eyndelyck fal defelve mede forgen moeten dragen, dat de kinderen

ren die onder haar opfigt fyn, des Sondags wel gekleet en goetstyts gereet fyn, om alfoo met den Vader, Schoolmeester en Kleermaker in den rangh ter Kerke te kunnen gaan.

C A P I T T E L X I.

Van de Wolle-Naay-Matres.

I.

Erstelyk sal deselve moeten besorgen dat de Wolle - Naay - kamer, schoon en net is, en voorts gehouden fyn, de Meysjens, die onder haar opfigt, door de Regentinnen gestelt fullen werden, in het wolle - naayen wel te onderwyfen, en tot dat ambagt bekwaam maacken.

I I.

Ook sal sy de voorfz Meysjens in goede ordre en discipline houden, en helpen besorgen, dat deselve, des somers 'smorgens de klokke 6. uuren, en des winters met het aankomen van den dag in goede ordre, en wel gekleet in de Naaykamer fyn; en deselve getrouwelyk aanmanen dat sy naarstig in haren arbeyt tyn.

I I I.

Deselve sal ook de voorfz Meysjens, in de gronden van de Christelycke Religie onderwyfen, haar ten dien eynde onder de werktyt, soo des 'smorgens, als nademiddags door een van de daar toe bekwaamste Meysjens, eenige Capittels uyt de Heylige Schrift doen voorleesen, als ook daar uyt eens 's weecks haar ondervragen, en deselve weeckelyks doen opseggen, een Sondag uyt den Heydelbergfen Catechismus.

I V.

Oock sal deselve gehouden zyn de nieuwe kleederen voor de Meysjens en kleyne kinderen te maken, mitsgaders den Kleermaker, in 't maken der kleeren, voor de jongens, naar tyts gelegentheyd, alle mogelycke hulpe en adfistentie te doen.

V.

Deselve sal voorts gehouden fyn te vermaken ende te verstellen, alle de kleederen van de Meysjens en kleyne kinderen die in het Huys te verhelpen fyn, en voorts te verrichten alle 't geene haar by de Regenten, en Regentinnen selfs, of van wegens deselve door de mondt van den Binne-Vader, en Moeder sal werden gelast en bevoelen.

C A P I T T E L XII.

Van de Sieke Moeder.

I.

DE Sieke Moeder sal moeten besorgen, dat de Sieke-zaal suyver en schoon werde onderhouden, en dat de siecken met alle tederheyt wel werden gedaan en opgepast, en voorts de spys doen haalen uyt de handt van de Binne-Moeder, die haar, na vereysch tot onderhoudt ende noodtdruft van de siecken, daarvan na behooren sal moeten voorzien, en daar omtrent goede ordres houden, en alles verrigten, 't gene haar nog verders by de Regenten en Regentinnen sal werden belast en aanbevolen.

I I.

Voorts sal deselve gehouden syn agt te nemen op alle de siecken, het sy oude Vrouwen, Meysjens, of Jongens, die in 't selve Huys sieck sullen komen te werden, deselve wel besorgende van alles dat de siecken nodig hebben sullen, en de beddens ordentelyck en schoon houdende.

I I I.

Ook sal deselve opsigt hebben, dat alle de kleyne kinderen, die buyten de Brey en Naaykamer syn, wel gekamt en gereynigt werden, wel toefigt neemende, dat de kinderen niet werden mishandelt, waartoe sy drie daagen in yder weeck sal moeten neemen, als des Dingsdags, Donderdags, en Saturdags, en sullen haar, om sulks te doen, een of twee Meysjens, tot haare adfistentie werden gegeven, om deselve tot dit alles te employeeren, die ook niet anders sullen hebben te doen, dan het gene dat haar door de siecke-moeder wert gelaft, en alhier uytgedrukt is.

I V.

Item sal deselve ook gehouden syn, alle weeck het vuyle linnen te helpen wassen, en sal oock in haar kamertje, naast de siecke-zaal, moeten slaapen, om de siecken te beter op te passen.

V.

Alle morgen ten 9. uuren, en avonden te 7. uuren sal een van de Meysjens uyt het naaychool, op de sieckenzaal komen, om aldaar voor de siecken te doen het Gebedt.

C A P I T T E L XIII.

Van den Schoenmaker en Portier.

I.

Erstelyck sal de selve moeten maken, en repareren alle schoenen en muylen, voor de Oude Vrouwen, en kinderen, in 't voorz Huys gealimenteert werdende, als ook maken sodanige nieuwe schoenen en muylen, als door de respectieve Quartier-meesters in der tydt, op schriftelycke ordre, aan hem sullen werden opgegeven; alle welke schoenen en muylen, soo in 't Huys als in de Quartieren door hem sullen moeten gemerkt werden met sodanig merk of teken, als ten dien eynde, reets door Diaconen is geordonneert.

I I.

Ten welken eynde aan hem eenige jongens uyt het Huys sullen werden toegevoegt, dewelke hy gehouden sal weesen, in 't ambagt van schoenmaken te onderwyfen, en naar hun bequaamheyt, van tyt tot tyt voort te setten, die in goede naarstigheyt en ordre te houden, en aan hen des Maendags, of op andre werkdagen in de week geen vrydom te geven.

I I I.

De selve sal verders 'in alle forghvuldigheyt moeten passen op de deur van het Huys, en maken dat deselve met het kloeken slag van tien uren des avonds gesloten syn, sal ook niemand na die tyt uytlaten, ten waare, ten reguarde van de bediendens, de nootsake-lykheyt anders kwam te vereyssen.

I V.

Ende by aldien iemant van de subjecten van 't Huys te laat inkwam, sal hy het selve aan de Binne-Vader van 't Huys moeten aandienen, om by den selven daarvan aan Regenten kennisse gegeven te werden.

V.

Hy sal ook geen vreemde perfoonen, niet in 't Huys gehorende, het zy bedaagde, of kinderen, in het Huys mogen laten gaan, ten sy deselve eerst twee stuyvers in de Armbulle aan de deur staande sullen hebben gestookken, of anderlints sullen hebben verthoont en overhandigt een lootje, aan deselve by den Boekhouder van het Huys ter hand gestelt.

V I.

Hy fal ook niemant der subjecten, in 't Huys gealimenteert werdende, buyten de gefette tyden mogen laten uytgaan, sonder aan hem te vertonen en overhandigen een lootje, aan defelve by de Vader of andere bediendens van het Huys gegeven.

V I I.

Defelve fal sig wyders punctuelyk in alles moeten reguleeren na 't voorschrift van het Reglement, hangende in het voorhuys van het Armlhuys.

V I I I.

Sal ook naauwkeurig toefigt nemen, dat niemant eenige spyse, of iets anders kome te verbrenghen, en fal die gene welke hy daarvan verdenken fal, mogen examineeren, en op de daad ymant betrappende, niet alleen dat hem afneemen, maar ook daar van ter naafter Vergaderingh aan de Regenten kennis geven, en in cas de Portier hier omtrent nalatig mogte fyn, fal defelve daar over werden berispt, en des noots gecensureert.

I X.

Defelve fal voorts ook ten allen tyden den Binne-Vader, en Schoolmeester moeten affisteren, by alle rumoeren, helpende stillen en weeren alle onordentelyckheeden, die in 't voorfz Huys ontstaan, of begaan fouden mogen werden.

X.

Sal ook moeten observeren den inhoud van de 22. en 23. Art. van het naastvolgende 14. Capittel.

C A P I T T E L XIV.

Generale ordre op de Subjecten, in het Huys gealimenteert werdende.

I.

GEene Oude Vrouwen sullen in 't voorfz Huys geadmitteert werden, als die Litmaat van de Gereformeerde Religie fyn, of ten minsten defelve toegedaan, en van een goet leven, uytgefondert (voor foo veel de Religie aangaet) sodanige subjecten, welke van wegens de Lutersche, in 't selve huys zouden mogen werden besteedt.

I I.

Sullen ook geen Oude Vrouwen in 't Huys mogen werden genomen,

men, voor en alear dat defelve eenigen tydt by de Diaconie, in gelt, en broot fyn bedeedt, ten ware om pregnante redenen, anders by 't collegie van Diaconen wierde verftaan.

I I I.

Niemant fal ook in 't voorfz Huys werden aangenoomen, als met kenniffe en goet vinden van 't collegie van Diaconen.

I V.

De Oude Vrouwen fullen fig met het huysje of kamertje dat haar aangewefen, als ook met alfulke perfonen die haar in de bywoninge toegevoegt fullen werden, moeten contenteeren. Welke Oude Vrouwen gefamentlyck het voorschreeve huysje oft kamertje ook reyn, en fuyver fullen moeten onderhouden, en elkanderen hun eygen bedt helpen maaken, dog een van beyde de beddegenooten te fwak of fieckelyck zynde, fal de fterkste de fwakfte verders foo veel handreyckinge, en hulpe moeten toebrengen, als de Regentinnen goetvinden en ordonneeren fullen.

V.

Sullen ook de voorfz Oude Vrouwen en kinderen figh met de plaatfen, haar aan taafel toegevoegt, moeten contenteeren, en in 't gebedt aandagtig fyn, geene als eerlycke propooften voeren, malkanderen vriendelyck bejegenen, in de fchotelen niet overtaften, mitsgaders de fpys en dranck niet onmanierlyck, maar met alle feedigheyt en dankbaerheyt gebruycken.

V I.

Sullen mede alle de oude Vrouwen den tyt van een half uur langh, of geduurende het loopen van den fantlooper aldaar gefelt, aan taafel moeten blyven fitten, sonder dat fy daar van fullen mogen opftaan, ende fullen by haar wegh gaan, ook geene de minfte fpys van de taafel mogen mede neemen of weg draagen.

V I I.

Onder de Oude Vrouwen fullen eenige by de Regentinnen werden gedefpicieert, om te verrigten die dienften van het Huys, welke aan defelve fullen werden opgelegd, en waartoe fy lieden bequaam fullen bevonden werden.

V I I I.

Niemant van haar fal eenigen fterken dranck, van fwaar bier, wyn brandewyn, of andre gediftilleerde wateren, in haar huysje of kamertje mogen hebben, of buyten 't huys gaan drincken, maar fullen haar met het ordinaire bier van 't huys moeten vergenoegen, op poene van contrarie doende, over de maaltyt eenige daagen agter den anderen

deren als een droncke drinkster te werden ten toon gestelt.

I X.

Alle fullen fy des morgens ten agt uyren tot het publicque gebedt komen moeten, ten ware iemant om syn swakheyt, of krankheysts wille, geëxcuseert wierde.

X.

Niemant fal tot eenigen tyt dove-koolen in syn huysje of kamertje mogen hebben, ende des avonds na 9. uuren ook geen licht of vuur in haare slooven, fullende den Binne-Vader, met den Kleermaker alle avonden met het klokkengeflagh van tien uuren, ten dien eynde de visite en ronde, door alle de huysjens en vertrecken, moeten doen, en alles exactelyck onderfoecken.

X I.

Het en fal aan geen oude Vrouwen, of kinderen, in 't voorfs Huys logerende, geoorloft zyn, immermeer buyten gepermitteerde tyden, buyten 't huys te gaan, als met expres consent van den Binne-Vader, en fullen deselve vervolgens by den Portier niet mogen uytgelaten werden, als op het vertonen en overgeven van een lootje hen lieden by denselven Binne-Vader ter handt gestelt, des dat de Schoolmeester, Naay- en Brey-Matressen, mitsgaders sieke Moeder, mede elk eenige lootjens hebben fullen, om in cas fy eenige kinderen, om een hoodschap fenden moesten, deselve daar mede te kunnen voorzien.

X I I.

Alle de kinderen fullen moeten gekleet syn in eenderley colour, soo als het Collegie van Diaconen goetvinden fal, welke kleederen ten reguarde van de Jongens, alle jaaren, en ten opsigte van de meysjens alle twee jaaren tegens Paasschen fullen moeten werden vernieuwt.

X I I I.

De Regenten fullen soo veel mogelyck is forge draagen, dat de bestedinge van de kinderen op ambagten, geschiede ten hoogsten loon, ende dat op sodanige conditien als bevonden fal werden, ten meesten oirbaar voor het huys te strecken.

X I V.

Dogh fullen geene Jongens mogen werden besteedt by Paapsche meesters, en fullen deselve Regenten oock soo veel mogelyck is conditioneeren, dat de Jongens geen maandagh fullen mogen houden.

X V.

De dagh-loonen by de respectieve Jongens, of Meysjens verdient werdende, fullen behoorlyck werden opgehaalt en ingebracht, en moeten blyven tot voordele van het Huys.

X V I.

Dogh het loon van 't geene zylieden overwercken, sal tot haar eygen dispositie staan, mits het selve eerlyck geëmployeert werdende.

X V I I.

De kinderen, en voornamentlyck de Jongens fullen onder makenderen geene kastydingen mogen doen, aan een of meer Jongens, by avondt of in doncker, op poene dat sy alle daar over, op ordre van Regenten, op het strengste fullen werden gestraft.

X V I I I.

Ende fullen oock de voorfz kinderen niet uyt den Haege mogen gaan, als met consent van Regenten, nogh oock op ledige daagen haare vrienden alhier in den Hage moogen gaan besoecken, als met expres consent van den Binne-Vader.

X I X.

Des Sondags fullen alle de Meysjens, en Jongens (uytgefondert die geene, welke om hunne noodsaakelyke dienst in en voor 't huys, of siekte geëxcuseert fullen werden) 'smorgens met het klockengeflagh van agt uren, en des middags met het slaan van een uren in het voorhuys paraat moeten komen, om in goede rang, en paar aan paar na de Kerke te gaan, op poene dat die geene die sig daar van sal absentieren, of niet paraat sal zyn, daar over op ordre van de Regenten t'elkens sal werden gestraft.

X X.

Ende om alle spybelaryen in dien deelen te beletten, soo sal de Vader, voor soo veel aangaat de Jongens, en de Schoolmeester, voor soo veel aangaat de meysjens, moeten maken een lyfte van alle de subjecten, welke ter kerke moeten gaen, en deselve aan de deure afleesen, en alle die geene, welke sich niet behoorlyck laten vinden, pertinent aanteecken, om daar van aan de Regenten rapport te doen.

X X I.

Sullen ook deselve, in 't komen ter kerke aan de trap, wederom de voorfz lyfte naasien, om te weten, of iemand agtergebleven is, welke zy lieden mede precieslyk fullen moeten aanteecken.

X X I I.

X X I I.

Soo wat kinderen gedurende de Kerk-tyden des morgens, of na den middagh op straat bevonden werden te gaan, of speelen, fullen gestrengelyck werden gestraft, ten welken eynde de Geregtsdienaars, als daar toefpecialyck geauthoriseert, deselve fullen apprehendeeren, en in 't Huys aan den Poortier overleveren, sullende deselve voor yder geapprehendeerde genieten 6. stuivers, welke de Poortier aan deselve sal moeten betalen.

X X I I I.

En sal de Poortier ter naaster Vergaderinge van de Regenten, alle de agtergeblevene aan deselve Regenten aangeeven, sonder de minste oogluyc kinge te mogen gebruycken, als wanneer aan hem het voorfz verschotene gelt sal werden gerestitueert.

X X I V.

De knechts van het Huys fullen uyt de ingenomene persoonen gebruykt werden, die gehouden fullen syn het Bier te tappen ende aan de taffel te brengen, als meede te schencken, te sluyten, en ontsluyten alle vensters, en raamen, turf haalen, boodschappen doen, vuur brengen by de oude luyden, ook op haar tyt voor den dagh bier brengen, ende benevens den Binne-Vader, des noods de kastydingen helpen doen, en hem op syn ordre assisteeren, en verders alles doen, en verrigten, 't geene by de Regenten en Regentinnen in der tyt aan hun sal werden bevoolen.

X X V.

Uyt de ingekomene Meysjens sal een seker getal van de gene, die bequaam fullen werden bevonden, gestelt werden ter dispositie van de Binne-Moeder, een gedeelte ter dispositie van de Schoolmeesters vrouw, een gedeelte van de Brey-en Linne-Naay-Matressen, en een gedeelte onder de Sieke-Moeder, omme yder by deselve sodanig geëmployeert te werden, als by de Regentinnen sal werden bearaamt, en in 't reguarde van ieder bediende, op syn respect is geëxpreffeert.

X X V I.

Alle de goederen van de ingekomene persoonen, die sy lieden voor de inneminghe belitten, of hun daar na uyt einigen hooft zouden mogen opkoomen, fullen terstont ten behoeve van de Diaconie vervallen, ten waare dat de voorfz Personen wederom uyt het voorfz Huys souden willen gaan, en 't geene sy lieden aan de Diaconie ten agteren syn, ook weder souden willen restitueeren.

C A P I T T E L XV.

Van het dimitteeren van Jongmans of Meysjens uyt het Huys, en derselver uytset.

I.

Niemant sal uyt het voorfz Huys mogen gaen, als met goetvinden van de Regenten of Regentinnen ider op zyn respect.

II.

De Regenten fullen geen Jongmans uyt het Huys dimitteeren, voor en aler defelve 22. Jaren fullen oud syn, en een jaar lang voor 't gemelde Huys ten minsten 7. à 8. schellingen ter weeck fullen hebben gewonnen, ten ware dat het selve by Froederen Regenten anders wierde gearbitreert, en verstaen, of dat iy daarinne, door sekerre toevallen waren verhindert geweest.

III.

Van gelyken fullen de Regentinnen geene Meysjens uyt het Huys laten gaan, voor en aler defelve haar ambagt na behooren verstaen, en eerst twee jaaren het Huys fullen hebben gedient.

IV.

Soo wanneer eenige Jongmans uyt het Huys gaan, met consent van de Regenten, sal aan defelve gegeven werden sodanigen uytset, als de lyfte daar van gemaakt, is mede brengende.

V.

Als mede soo wanneer eenige Meysjens, met consent van de Regentinnen, uyt het Huys fullen werden gedimitteert, sal aan defelve mede sodanigen uytset gegeven werden, als de voorfz lyfte is mede brengende.

VI.

Ende fullen de Regenten, of Regentinnen den uytset in geenendeele mogen verhoogen of vermeerderen, ten sy om merkelycke redenen, van schikkelykheit, en naarlighyeyt, specialyck mede reguardt genoomen synde op het profyt, by defelve subjeeten aan het Huys toegebracht, als mede of fylieden hunne belydenisse hebben gedaen.

VII.

Ende ingevalle aan eenige jongens, of meysjens, geduurende den tyd dat sy in 't Huys syn, eenige goederen by tucellie, makinge, of

of anderfints mogten opkomen, fal het aan 't Collegie van Diaconen ſtaan, om te oordeelen, of, en hoeveel hen lieden by hunnen uytgang, uyt het voorchreeve Huys voor haar uytſet meerder fal werden toegelegt, als aan die gene, aan welke todanige goederen niet opgekomen zyn, waar omtrent nogtans, niet als met de uysterſte circumſpectie fal werden gehandelt, en forge gedraagen, dat het Huys daar door niet werde beſchadigt, alles nogtans onvermindert den inhouden van den 26. Art. van het eeven voorgaande 14. Capittel.

Aldus het voorchreeve Reglement opgeſtelt, gereſumeert, ende gearreſteert in een extraordinaris groote Kerken-Raad, ten byweezen van Predikanten, Ouderlingen en Diaconen in 's Hage deſen 2. December 1725.

V. V. I. loco

Akte van Conſent aan Jan Heinriksz, om Vleefch te mogen verkoopen in de Voorpoorte van den Hove.

ALzoe Jan Heynricxz nu ter tydt wonende alhyer in den Hage den Hove van Hollant by requeſte te kennen gegeven heeft, hoe dat hy Suppliant onlancx leden zyne reſidentie alhier mit zyne familie genomen hebbende, hem ſelven generende es met zyne bouwerye, weydende onder andere fekere vette beefſten, omme die te ſlachten en gebruyken alhyer onder die Burgerye van den Haige; En hoewel nyemandt en behoerde het ſelfde hem Suppliant te beletten als weſende tot voordeel en groot geryf van de ingezetenen alhyer, 'Twas nochtans foe dat eenige van de Vleyshouders van den Haege hen vanterden 't ſelfde den Suppliant te doen verbieden, contrarie die Keure en Ordonnantie van den Hage, vermeldende, dat alle vreemde perſoenen huere reſidentie alhyer nemen moegen jaer en dach vry en vranck haer neeringe doen, aléer men hen mach conſtringeren omme poorter ofte burger van Hage te werden; En gemerct 't ſelfde nyet en tenderde tot prejudicie van de Vleefchhouders, nochte dat hy Suppliant nyet en begeerde zyn Vleefch, twelck hy ſlacht, te doen venten op eenige plaetſen vry en exempt weſende dan alleenlick onder die Voerpoorte van den Hove ofte 't fynen huylfe, verſouckt daeromme hy Suppliant oetmoedelick dat 't voorſz Hof gelieven wilde hem te gunnen en accorderen omme aldaer te moegen ſtaen en fyn vleefch te doen venten, SOE EEST dat 't voorſz Hof omme redenen hyer vooren verhaelt, den Suppliant toegelaeten en mitsdien geconſenteert heeft omme te doen de neeringe van 't Vleyshouden en alfulcks zyn vleefch te moegen venten en vercoepen onder de Voerpoorte van den voorſz Hove, ſonder hem daerin te doen eenich hinder ofte letſel al tot kennelycke wederſeggen van den zelve Hove. Gedaen in den Hage den XXIIJ. Septembris anno XVC. LXXVIIJ.

Geextraheert uit het VII. Memor: van B. Ernſt fol. 263.

Akte

V. V. 2. loco

Akte van Consent aan Joost de Bruyn van Burgerhoudt, om Vleesch te mogen verkopen in de Voorpoorte van desen Hove.

Alfoe Joost de Bruyn van Burgerhoudt den Hove van Hollant verthoent heeft, hoe dat hy Suppliant soe by den vianden als andere soldaten tot veel sonden geplondert en van zyne goederen beroeft ende daer naer syn woenplaetse verbrant es, sulcx dat hy Suppliant hem getransporteert heeft mit syn huysvrouwe en kinderkens alhier in den Haghe, in meeninge zynde omme hem aldaer ter neder te slaen ende syne huysvrouwe en kinderkens t'onderhouden; Ende alsoe hy Suppliant wefende een Vleyshouder van syn ambacht dezelve neringe gaerne soude exerceren in ofte onder de Voerpoorte van desen Hove, plaetse daer toe bequaem gemaiet, hy Suppliant omme redenen voeren verhaelt die macht nyet en hadde omme een plaetse op te halle te huyeren, ende nochtans tselve nyet en mochte geschieden sonder voegaende consent en admiffie, SOL EEST, dat 't voorfsz Hof omme redenen hier boven verhaelt, den voorfsz Suppliant geerloft, geconsenteert en toegelaeten heeft, gelyk 'tzelve Hof oerloft, consenteert en toelaet mis desen, omme alhier onder de Voerpoorte te exerceren die neringe van 't Vleysl ouwen en zyn Vleesch goet en onwraeckbaer zynde, aldaer te moegen vercoepen en vuytflyten, dat al tot kennelicke wederseggen van den voorfsz Hove. Gegeven in den Hage den 11^{en}. Augusti anno XVc. LXXIX.

Geextraht. uit het 7 Memor : van B. Ernst fol. 299.

W. W.

De Bailliu van den Hage werd gecondemneert zekere injurien een inwoonder van den Hage aengedaen, honorabel en profitabel te beteren.

IN der saeke hangende voor den Hove van Hollandt 'tusschen Jan Zoete alhier in den Hage, Impetrant in cas van injurien, mitsgaders den Procureur Generael gevoegde aen d'eene zyde: Ende Gysbrecht van Wyngaerden, Bailliu van den Hage gedaegde aen d'andere: Proponerende de voorfsz Impetrant dat hy sonder jaetantie was een man van eeren, van goeden name ende saem die oyt zyn leven van eenige delicten ofte quade feyten achterhaelt ofte oock gediffameert was geweest, 't welk niet jegenstaende, 't hadde den voorfsz Gedaegde gelieft op den 22 Septembris anno 1553 wefende wel by drank des avondts tusschen negen en tien uyren met syn Dienaers te komen voor des Impetrants huys, kloppende aldaer wel vehementlyk aen de deur en ingelaten wefende, hadde terfont gevraegt nae een lichte Vrouwe uyt Zeelandt, seggende waer is zulken
Vrouw

Vrouwe ? Ik zoude daer gaerne een kanne wyns mede drinken ; daer op d'Impetrant gezegt hadde, dat hy geen herberge en hielt, ende oock niet gewoonlyk en was soo laet wyn te haelen, en dat aldaer sulcke Vrouwen niet en waren, en oock hy die voorfz Vrouwen perfoon niet en kende, zeggende soo veel te meer tot den Gedaegde dat hy alle des Impetrants huys doorfoeken en sien soude of hy sulken Vrouw aldair mochte vinden, nemende d'Impetrant mits dien een keerfle, en leydende de Gedaegde alle fyn huys deur ; maer de Gedaegde niet bevindende de voorfz Vrouws perfoon, maer alleenlyk des Impetrants huysvrouwe en zyn twee dochteren, mitsgaders een Jan Jacobsz Bailliu van Oudewater met eenen Jacob Franset beyde zittende in des Impetrants kamer in haer besoignes van schryven en collationeren, was al kyvende en murmurerende weder uytten voorfz huys gegaen : en korts daer naer de Gedaegde andere zinnen krygende, was met zyn Dienaers aen des Impetrants deur gekomen, kloppende wel sterkeleyk ende ingelaten wesende, hadde terstondt na den Impetrant gevraegt, en verstaende dat den Impetrant in zyn bedde was, hadde, gaende voor het zelve bedde, hem terstondt op doen staen, maekende den Impetrant fyn gevangen ende hadde alfulcx hem, half gekleet wesende, sonder eenige zaeke ofte voorgaende informatie, by syne dienaers, als een dief ofte misdadich mensche, *gevangen doen leyden op de Voorpoorte van desen Hove*, aldaer d'Impetrant alle dien nacht en oock s'anderen daeghs tot den avont toe gevangen gehouden was geweest, waer door d'Impetrant benodigt was geweest 't zelve den Hove te vertoonen, ende uyt kragte van zeker appointement op zyn requeste geobtineert, by een Deurwaerder den voorfz Gedaegde doen bevelen den Impetrant kosteloos en schadeloos uytter voorfz gevanckenisse te ontslaen ofte ten minsten, *indien hy hem gevangen hadde om eenige civile saeken*, hem op cautie van hondert Carolus guldens t'ontsnaen, *ende indien om criminele zaken, den zelve ten naesten rechtdach voor syne Vierschaare te rechte te stellen*, waer op die gedaegde de voorfz Deurwaerder ter antwoorde gegeven hadde, bekennde genoeg de voorfz apprehensie sonder reden ende jegens recht gedaen te hebben, dat hy den Impetrant voor date van 't voorfz exploict ontslagen hadde en hem als noch ontsloeg ; blyvende niet te min onwillich den Impetrant, volgende de dispositie van 't voorfz appointement kosteloos en schadeloos uytter gevanckenisse t'ontsnaen ; mits 't welk de Gedaegde gedagvaert zyude voor desen Hove, hadde d'Impetrant ten dage dienende by de voorfz en meer andere middelen geconcludeert gehad, dat de voorfz Gedaegde gecondemneert zoude werden, den Impetrant kosteloos en schadeloos te ontsnaen uytter gevanckenisse, daer hy tot date van de voorfz exploict in was, ofte ten minsten den Impetrant te betalen alle die schaden en interesten by hem door die voorfz apprehensie geleden ; dat voort den Impetrant by deselve apprehensie verklaert soude werden geïnjureert en de Gedaegde gecondemneert die zelve injurien eerlyk te beteren, mits comparerende voor desen Hove ende biddende den zelve Hove uytten name van de Justitie om vergiffenisse, mitsgaders den Impetrant gevende ende opleggende de somme van hondert ponden grooten Vlaems, behouden op als juste moderatie, ofte tot

andere alfulke fynen en conclusien als 't voorfz Hof bevinden soude den voorfz Impetrant oirbaerlyckst te wesen; Waerjegens de voorfz Gedaege ontkennende de voorfz Impetrant geïnjurieert te hebben ende ook de voorfz feiten zulcx die by den zelve Impetrant gepo-feert, ende ten syne daertoe defelve gedirigeert, geconcludeert hadde ten syne van niet ontfaekelyk, en dat den Impetrant zynen voorfz eyfch en conclusie fulcx en in der voegen hy die alhier gedaen ende genomen heeft, ontseyt soude syn, makende mede cyfch van kosten ofte tot andere alfulcke fynen en conclusien, als tvoorfz Hof bevinden soude den voorfz Gedaege oirbaerlyckst te wesen; Waer na de Procureur Generael hem voegende uyt den name van de Majesteit, jegens de voorfz Gedaege tot arbitrale correctie, ende de Gedaege ter contrarie tot absolutie geconcludeert hebbende, waren de voorfz principale partyen in de voorfz saeke by den Hove bevonden en geappoincteert geweest in feyten contrarie, ende hadden dien navolgende gediend van heurlicder schriftuuren ende de zake voorts van wegen den Impetrant volfchreven zynde, hadde dezelve Impetrant gedaen doen zeeker ordinaris enquette, geproduceert diversche munimenten, gerenunchieert van meer te produceeren, reprochen en salvatien van rechten geemployeert, in rechten geconcludeert en regt begeert, doende de Gedaege van productie en reprochen verfteecken, en hem voorts ofte syn Procureur uyt krachte van zeeker appoinctement bevelen syn sack mette Procuratie onder den Hove te leveren, fulcx dat de Gedaege dien navolgende alleenlyk een sak met syn Procuratie onder den voorfz Hove geexhibeert hadde.

't Voorfz Hof met rype deliberatie van Rade deurgesien en overwoogen hebbende alle 't gunt ter materie dienende is, in den name en van wegen des Konings van Spangien, van Engelant, van Vrankryk, van beide Sicilien, &c. als Grave van Holland, Zeelant, en Vriellant, verklaert den Impetrant by den Gedaege geïnjurieert, condemneert den selven Gedaege die injurien te beteren eerlycken, mits ten tweeden Recht dage na de pronunciatie van desen te compareren in de audientie alhier, den Hove in den name van de Justitie biddende om vergiffenisse; ende gehoort, d'affirmatie by eede van den Impetrant gedaen, daer by hy geaffirmeert heeft liever uit syne goederen te willen verliesen hondert Carolus gulden dan nog eens gelyke injurien te moeten lyden; condemneert de voorfz Gedaege den Impetrant voor proffytelyke amende te betalen de somme van tseftig Carolus guldens, en de schaden en interesten by den Impetrant door de voorfz. gevanckenisse geleden, mitsgaders in de kosten van desen processe, al tot taxatie en moderatie van den voorfz Hove; Ende doende recht op de conclusie van den gevoegde, condemneert de voorfz Gedaege te betalen in handen van de Rentmeester van de Exploieten van desen Hove tot profyte van de Conincklyke Majesteit de somme van xxv. Carolus guldens al van xl. grooten Vlaems 't stuk. Actum by *Affendelft, Sluys, Snoeckaert, Weldam, Nyfsen, Boot, Droogendyck, Weytsz.* En gepronuncieert den 26 Octobris anno 1553.

X. X. I. loco.

De Graaf met dezselfs familie en Hof vry van den Schut - tap.

OP 't gunt dat Adriaen Kerstensz by monde van Guyot die Cotte-
re dede proponeren en seggen voir den Hove van Hollant, hoe
dat ten tyden als myn gen. Heeren die *Grave van Charrolois* alhier
in den Hage was, die voirsz Adriaen den zelven mynen gen. Heere
vercoepen moſte sekere menichte van wynen, en die welke dat hy
geven moſte tot fulcken priſe als oft op die tyd geen Scuttap geweest
en hadde; Maintenerende die voirsz Adriaen, dat hy dat ſculdich
was te corten van alſulcke huyre en pachte als hy van den ſelven
Scuttap gedaen hadde, ende concludeerde dairomme die voirsz Adriaen,
dat de voirsz Scutters gecondempneert en gedwongen ſoude
weſen him alſoe veel te korten van zynen voirsz pacht als hy te verlies
en te ſcade gehadt heeft van den wyn, die hy mynen voirsz gen.
Heere van Charrolois heeft moeten vercoepen.

Wair tegens dat die Hoomans van de voirsz Scutten by monde van
Dirck Claesz deden proponeren en seggen, hoe dat in 't verhueren van
den voirsz Scuttap men altyts een coſtume gehat en geplogen 't Hof
alhier te reſerveren, 't welk oick gereſerveert es geweest in den pagt
van den voirsz leſten Scuttap, en concludeerden dairomme die voirsz
Hoomans, dat de voorſz Adriaen niet ſculdich en ſoude ſyn eenich
aſſlach te weſen den wyn, die hy mynen voirsz gen. Heere van
Charrolois verkoſt heeft, mit meer woirden by beyde de voirsz par-
tien voirgeſtelt en geproponeert.

Algehoirt en overwogen tot deſe materie dienende was, es by den
voorſz Hove geappoincteert en voor regt gewyſt, dattet den voirsz
Adriaen Kerstensz oſſlach weſen en blyven ſal van ſynen pacht alalſulk
verlies als hy gehadt en genomen heeft in 't vercoopen van de wynen
die hy mynen voirsz gen. *Heeren van Charrolois* verkoſt en geleverd
heeft. Ende is voirt by den ſelven Hove verclaert, dattet ſelve Hof
ſculdich is vry te weſen en oick blyven ſal van eenigen ſcuttap te be-
talen. Actum vj. dagen in Aprille anno voirsz. (1464) præſentibus
ut ſupra (*Gruythuiſen, Almade, Halewyn, Eycke, Boverie en Wer-
ve.*

Op ten voirsz dach (6 April 1464) ſoo was by den Hove van Hol-
lant bevolen *Martyn Hogedans*, dat hy ſyne wynen op geene ſcuttap
vercoopen en ſoude, gelyc hy t'andere tyden gedaen en ſelve be-
kent heeft. Ende alſoe hy ſcuttap van zynen wynen genomen heeft,
dat hy dairomme 't voirsz Hof en die Suppoeſten van dien grotelicken
ontvryt heeft; Ende van 't guendt dat die voirsz. Martyn hem daer-
inne miſgrepen mag hebben, heeft hy hem geſubmitteert in den voirsz
Hove. Ende is voert den ſelven Martyn bevolen, dat hy die kroon
die hy kent noch onder hem te hebben van den laſten ſcuttap in han-
den houden ſal ſonder die den ſcutten te geven. *Præſentibus ut ſu-*

pra (*Gruytbuysen, Alcmade, Halewyn, Eyke, Boverie en Werve.*)

Geregistereert in 't derde Memoriaal van Sweeten, fol. 79 verso en 80.

X. X. 2. loco.

Gesbil tusschen den Cipier van de Voorpoorte van den Hove en de Hoofmans van St. Joris Confrerie over den vrydom van den Schut-tap: en verklaringe van 't Hof, wie daar van exempt zyn.

GEhoirt by den Hove van Holland die questien en geschillen hangende tusschen den *Hoofmans en gemeenen Scutters van den Voetbogen van Sinte Jorys Gilde in den Hage* clagers an die een syde, en *Martyn Hogedans* bewaerer van den *Voirpoorte van den Hove* alhier in den Hage Verweerder an d'andere; Zeggende die selve clagers hoe dat sy by mynen genaden Heere den Hertoge van Bourgongien, Grave van Holland, gepriviligeert syn, dat sy hebben sullen tot drien stonden in den jaere eenen groten van excysen van elken stoep wyns, die men tapt alhier in den Hage, en dair van dat die selve clagers en hoere voirsaten Scutten in rustelicken en vredelicken possessie geweest zyn van also lange jaeren dat geen memorie ter contrarie en is; Dit niet jegenstaende die voirsz verweerder onder 't dexel, dat hy besittende is die *Voirpoorte van den voirsz Hove* wil in tyden van den voirsz Scuttap vercoipen alrehande wynen sonder den voirsz clagers hoeren Scuttap en excysen dair van te betalen, seggende en maintinerende die selve clagers, dat ombehoirlicken te wesen en dat hy mits desen tyt van den voirsz Scuttap gedurende gescepen waere alleen den loip en tap van den wynen te hebben en te nyete en van onwairdente maken den voirsz Scuttap, ende concludeerden by alle welcke reden voirsz die voirsz eysschers, dat by sententie diffinitive van den voirsz Hove de voirsz verweerder bedwongen soude wesen himl. hoeren Scuttap te geven van also veel wyns als hy in tyden van den voirsz Scuttap vercopen en tappen sal, en dat sy schuldich sullen wesen te blyven en te berusten in hoeren voirsz possessie en besitte.

Wair tegens dat die voirsz verweerder proponeerde en seyde, hoe dat hy wonende is in den *Voirpoorte* en begrype van den Hove myns voirsz genaden Heeren, 't welke exempt vry ende ofgefundert is van den jurisdictie van den Hage, ende dat in 't generael en gemeenlicken alle die plaetsen en de Hove myns voirsz genaden Heeren vry en ongehouden syn van eenige excysen ofte Scuttap te gelden, en gedouch him des dezelve verweerder aen den voirsz Hove en maintineerde dairomme die voirn. verweerder, dat hy synen wynen also wel bynnen den tyt van den voirsz Scuttap vercopen sal mogen als dair buyten, sonder eenichen Scuttap ofte excysen dair of te betalen ofte gelden; Ende concludeerde by alle welcke redenen voirszereven die voirsz verweerder, dat mit onrecht en quade cause hy by den voirsz eysschers betroocken is en dat hy synen wynen vry tappen sal sonder cenige

eenige Scuttap ofte excyfen te geven ende dat den felven eyffchers filencie en een eewich fwygen in defen fake geimponeert fal wesen.

Dair tegens dat die voirsz eyffchers die contrarie fustineerden en maintineerden, dat na inhoud van 't voirsz Privilegie en ghifte by hunl. geallegeert, en de poffeffie dair op vercregen, dat also niet fchuldich en waere te gefchien, Ende dair van dat die voirn. Verweerder die contrarie fustineerde mit meer woirden en redenen by beyde de voirsz partyen voirgefteft en geproponceert, Ende wair op dat die felve pertyen recht verfochten en begeerden te hebben aen den felven Hove.

't Voirsz Hof mit rype deliberatie overwegen al 't gundt dat tot de fe materie dienende was, in den name en van wegen myns voirsz genaden Heeren 's Hertogen van Bourgongien Grave van Hollant, gefeyt, geappoincteert en verclaert heeft, feyt en appoincteert en verclaert voir recht, dat mit rechte en goede redenen de voirsz clagers hunl. van den voirn. Verweerder becroot en beclaegt hebben, en dat dairom die felve clagers blyven fullen in hoeren oude poffeffie en besitte van den voirsz Scuttap, en dat die felve Verweerder gheenrehande wynen tappen en fal mogen in tyden van den felven Scuttap, fonder den voirsz Scuttap en den gewoenlyken excys dair van te betaelen; *behoudelicken en wuytgefondert alleen die Suppoosten van den Camer van den Raide in Hollant die nu fyn ofte namaels wesen fullen, alfe myn Heere den Stedebouder, die Raiden, Griffier, den Rentmeester Generael, den bewairrer van de Chartren, den Ontfanger van de Exploicten, den Procureur en Advocaat myns voirsz genaden Heeren en den Secretariffen en Deurwaerders, die in de Instructie en Commiffie van den voirsz Camere van den Raide in Hollant genoemt en gefpecificceert ftaen ofte hier namaels in andere Instructien en Commiffien die de felve myn genaden Heer van zyn voirsz Camere maken en ordineren foude mogen, verclaert begrepen en gefpecificceert fullen mogen werden, die en fullen in tyden van den voirsz Scuttap gene Scuttap noch excyfe geven van de wynen, die fy in den voirsz Voirpoirte van den Hove aldair op defen tyt dat die voirsz Verweerder woonachtich is doen halen fullen; Referverende voirt den voirsz Verweerder fyn actie omme te ageren in de petitorie en principale fake, roerende en aengaende den voirsz Scuttap en excyfe, Actum op ten leften dach van Aprille Anno XIIIJc. LXIIIJ. *Presentibus Gruythuyfe, Alcmade, Affendelft, Haekwyn, Eycke, Boeverye en Werwe.**

Geextraht. uit het Memor. en Sententie-boek, gequot. G. fol. 89. 90.

Y. Y.

O R D O N N A N T I E

Gemaekt by de Collegien van den Hogen en Provincialen Raden , Kamer van Rekeninghe ende Magistraet van 's Gravenhage , dienende zoo tot defensie van 's Gravenhage voorfz jegens het geweld en fpolien van den vyand , daarmede dezelve plaats werd gedreygt ; als mede op 't stuk van de dag en nagt waken daerinne te houden.

I.

IN den eerften dat een ygelyk van de voorfz. Collegien en haere Suppoosten zoo wel Advocaten , Secretariffen , Procureurs , Deurwaerders en Boden , niemand uitgezondert , ook de Heeren Edelen ende andere perfoonen , egeene burgerlyke neeringe doende en buyten de fchutterye van den Hage zynde , gehouden fullen wesen haer elk te voorzien van een musquet , vuerroer ofte fpies met een zydgeweer , bandeliers , morillions en ruffingen , cogels , lonten en cruyt naer advenant ; daer op zyl. gefelt zullen werden ende den meefte dienft konnen doen.

I I.

Welke perfoonen alle nagts zullen waeken by half ofte geheele hooftmanschappen ter plaatze henl. te designeren ; ende belangende de Schutterye zullen de wagt houden op 't Stadhuys alhier fonder dat hem iemand zal mogen abfenteren , ten ware by wettige excufe , mits in dien gevalle evenwel ftellende een ander gequalificeert perfoon in zyn plaatfe.

I I I.

Item zullen de voorfz Suppoosten en andere de wagt hebbende , gehouden wesen te obedieren zoo in 't doen van de ronde als anders , 't gunt henl. by haere Officieren geordonneert fal werden op de boete van 6. pond van xL grn 't pond.

I V.

I V.

Item die van de Collegien, Edelen en Suppooften en andere buyten de Schutterye zynde, die zelfs in perfoon ofte door haeren gebrooden dienaar niet en begeeren te waken (daer van zyl. binnen 24. uren nae de insinuatie van desen eens en voor al verklaringe zullen hebben te doen) zullen mogen volstaen met een geswooren nagtwaker die by de respectieve Collegien aengenomen ende beëdigt zal zyn, zonder dat iemand anders voor henl. zal mogen waken ofte toegelaten werden.

V.

Item zal een iegelyk wagt houdende ofte de ronde doende hem houden in alle stilligheyt, zonder roepen, kryten ofte rumoer temaken of in eenige herbergen ofte tavernen gaen drinken op een boete van ses ponden van XL. grn. 't pond.

V I.

De voorfz Suppooften ofte hare geswooren nagtwakers ende andere zullen alle avonden preciselyk komen op. . . , des winters de klokke negen en des Somers ten tien uren met alzulken geweer, daer op dezelve zyn gesielt, omme soo voorts te gaen met haere Officieren naer al zulke wagtten als henluyden geordonneert sal worden, ende zullen niemand, daer zyluyden de wagt houdende zyn, zonder ligt laeten passeren, ten ware de voorfz ronde daer van zyluiden ontfangen zullen de loos, ende van henlieder wagtte niet scheyden des winters voor de klokke ses en des Somers te vier uren, ende tot de voorfz wagt afgelesen sal zyn, alles op de boete van 3. ponden by elk te verbeuren voor de eerste reyse ende zoo wie voor de tweedemaal om dier oorfaeke zal worden gecaufeert, zal verbeuren dubbeld boeten, en voor de derdemaal twalef ponden, ende soo wie niet en zal vermogen de boeten te betalen, zal geleyd worden te water en te broode den tyd van ses weken.

V I I.

Item indien een Suppooft, burger ofte geswooren waker bevonden word thuys te gaen slapen ende des morgens nogtans hem presenteert op de wagt, zal verbeuren voor de eerste reyse drie ponden, de tweede reyse ses ponden en de derde reyse negen ponden ende voorts arbitralyk gestraft werden.

V I I I.

Indien iemand hemselven dadelyken tegens de wagt stelde, pogende dezelve te willen onderkruypen ende overvallen ofte eenige andere moetwilligheyd pleegden, zulks dat de wagt genootzaakt zoude zyn hen daer tegens feytelyk te stellen, indien alfulk perfoon eenig

nig quaet avontuur van gewont, gequetft oft ander ongeluk overquame, zal daer over geen en verfet verwagten, maer gehouden werden gedaen te wesen jegens een moetwilligen verftoorder en perturbateur der wagt.

I X.

Werd een iegelyk verboden na den fonnen ondergang eenig roer los te fchieten en ook des morgens voor den fonnen opgang, ten ware in node en onraed, en om een teken te doen, ende dat op een boete van tien ponden en arbitraele correctie.

X.

Ende indien by dagen of nagten eenig onraed van vyand buyten den Hage ende oproer binnen den Hage ontftonde, zal ieder een, niemand uytgezondert, 't zy Suppooft, Schutter, Burger, inwoonder of anderen op wapenen gefteft zynde, met zyn behoorlyk geweer zig vervoegen na de loopplaatze daar toe geordonneert ende aldaar by malkanderen blyven ter tyt toe by haere Officiers, onder dewelke zy forteren, ofte andersints geordonneert zal wesen, wat zy te doen zullen hebben, op pene van verklaart te werden voor vyand van den Staet en geftraft aen den lyve.

X I.

Dat voorts zoo wanneer t'eeniger tyd in ofte ontrent den Hage eenigen brand geviel ('t welk God verhoeden wil) niemand van zyn wagt zal mogen gaen, nog fcheyden zonder oorlof van den Officier aldaer de wagt hebbende, alzo de zorge en 't fiffen van den voorfz. brand andere luyden geen wagt hebbende bevolen zal blyven, ten ware de brand ontrent zyn huys ontftond, in welk geval zy den voorfz. Officier om confent fal hebben aen te fpreeken, op een boete van tien pond. en arbitrale correctie als vooren.

X I I.

Ende werd allen en eenen iegelyk bevolen de Officiers van de voorfz. wagt in alles te revereeren en obedieren zonder eenige infolentie; moetwilligheid ofte onnuttigheden te plegen, en dat ook op een boete van 17 pond. en arbitrale correctie naer exigentie van zaken, ende zullen de voorfz. Officiers in hare klagten volkomen geloof hebben.

X I I I.

Ende ten einde de wagt in goede ordre mag werden gehouden, zal men dezelve alle nagten by ronde ende anders op verfcheide uren vifiteren en dezelve ofte iemand van hen flapende ofte geen goeden wagt houdende bevonden werdende, mulcteren en straffen nae behooren.

XIV.

X I V.

Hebben insgelyks mede verboden en verbieden mits desen allen en een yegelicken van wat staet ofte conditie hy zy, dat hy hem niet en vervordere eenige insolentie by avonde ofte nagte te bedryven ofte glafen in te smyten, met bloot geweer langs de straeten te loopen ofte op de aerde ende houte parapetten te klimmen of dezelve te beschadigen op poene van dertig ponden en openbaerlyk aen den lyve gestraft te werden.

X V.

Hebbende voorts geordonneert dat aen ieder Valbrugge van den Hage des daegs drie perfoonen de wagt zullen houden tot weeringe van alle vagabonden en bedelaers, dewelke van buyten zouden willen inkomen.

Aldus gedaen en gearresteert in den Hage den 16 Augusti 1635. en was gearapheert,

F. FAGEL.

Lager stond, Ter Ordonnantie van de Collegien van de Societeit.

En was ondertekent,

A. VAN MYEROP.

Z Z.

Akte van protestatie van wegens Heer Willem Snouckaert, Ridder Raed ordinarius in den Hove van Holland, tegens Mrs. Aernoult Coebel Rentmr. van den zelven Lande, en Heer Splinter van Harghem, Ridder, enz.

O P huyden den xxvijen. Septembris XVc. LIX. zyn by myn Heeren van den Rade in Hollant gecompareert op naemiddage in 't scheyden van den Raidt des avonts nae vyf uren ende eenige van den Raide vuytgegaen en wederomine in de Raetkamer getreden zynde, Mr. *Aernoult Coebel*, Rentmeester van 't gemeenen Landt van Hollandt en Heer *Splinter van Harghem*, Ridder, tot hen hebbende veel van den Gildebroeders van Sint *Joris* Schutterye mit Vaendragher, pyp ende trommelflager, verclarende last te hebben van den Koninck en gemeen Schutterye de voorfz Heeren te bidden ende te nooden by heurluyden te willen commen des avonds ende des anderen daechs middaechs ter maelyt ende alsoe heurlr. vergaderinge te helpen vereeren, daerby vougende die voorfz *Coebel* datter een *Artikkelmaker* was die zy in heure vergaderinghe nyet en begeerden, 't Welk hoorende *Frans Duyft* alias *Couwenhoven*, Procureur van den voorfz Hove mede Schutter, zeyde tot den voorn. *Coebel*, sulcx te

seggen en staen U die gemeen Schutterye nyet toe, daerop *Coebel* zeyde daer toe laft te hebben van den Coninck en meer andere van de Schutters, 't welke die voorfz *van Harghem* zeyde mede te advouyeren. Nae defen es myn Heere van *Wassenhoven* mitten anderen Heeren van den Raide een weynig te rugge gegaen en t'famen gesproken hebbende binnen die Raetcamere op 't versouck an henlyuden gedaen, heeft den voorfz *Coebel* en *Harghem* voor antwoirde gegeven, dat het een weefelick versouck was ende dat syluyden ofte eenige van hun hen ter voorfz maelyt vinden souden, verclaerende dat myn Heeren van den Rade hen geen querelen an draghen en wilden, welke antwoorde in maniere voorfz gedaen zynde es van bezyden aen gecommen Heere *Willem Snouckaert*, Ridder oick Raidt van den voorfz Hove aldaer present wesende, verclaerende dat hy protesteerde van den injurien hem by den voorfz *Coebel* angefeyt, maeckende van hem een *Artickel-maicker*, begerende daervan hem acte geleverd te werden onder de hand van den Griffier, twelk hoorende die voorfz *Coebel* seyde, ghy syt een *Artikel-maicker ende laet dair af acte maecken ick falsse selfs onderteykenen*, Welke woerden die voorfz *Arghem* andermael advouyeerde, zeggende, *Ik stae hem dat*. Waer op die voorfz *Snouckaert* seyde dat hy nyet van meeninghe en was hem in de voorfz vergaderinge te vinden. Waerop die voorfz *Coebel* seyde, indien ghy aldaer quaemt, *ick zoude U vuytdoen leyden* ofte gelycke woerden in substantie; Ende mitsdien zyn van den anderen gescheyden, die voorfz *Snouckaert* inhererende zyne voorfz protestatie en versouck van acte daer van te hebben onder die handt van den Griffier, die hem by mynen Heeren van den Raide voorfz geaccordeert wert, ende hem des anderen daichs als den XXVIIJ^{en}. der voorfz maendt nae voorgaende versouck by requeste daertoe aen den Hove gedaen, gegunt es. Aldus gedaen by *Wassenhoven*, *Naerden*, *Sasbout*, *Weldam*, *Boot*, *Droogendyck*, *Weytszen*, *Nicolai* ende *Vuytwyck* ten dage en jaere voorfz.

Geëxtraheert uit het eerste Memoriaal van Ernst, fol. 220.

A. A. A

Requeste van Deken en Hoofdmans van St. Joris Confrerie aan de Staaten van Holland met klagten over den indragt van de Magistraat van den Hage jegens voorige Resolutien.

Aen mynen Ed. Heeren den Státen van Hollandt.

GEven in alderootmoet te kennen den Deken ende Hoofdmans van *St. Joris Confrerie* in den Hage, hoe dat den Doelhuyse van den zelven Confrerie van allen ouden tyden altoos vry ende exempt is geweest van alle contributien en andere lasten, hoedanig die ook souden mogen wesen, dan 't sint dat de Burgemeesters ende Regierders van den Hage in den jaere acht en tachtig hebben willen sustineren, dat de voorfz Doelhuyse van de Supplianten gehouden soude wesen die

die verpondinge te betalen ; Ende hadden uyt faeke van dien twee veynsters van den voorfz Doelhuyfe doen halen , niet tegenstaende 't selve Doelhuyf niet en werd verhuurt , maer ter contrarie dat fy Supplianten haerluyder Doelknegt noch jaerlyx wedden moeten betalen boven die bewooninge van de voorfz Doelhuyfe , als tot dienste staende van personagien , die voorfz Schutters ende andere Heeren , al 't welk fy Supplianten U. myn Ed. Heeren te kennen gegeven , ende op den xviii. February anno XVe. negen en tachtich van U myn Ed. Heeren geobtineert hebben seekere Missive aen den voorfz Burgemeesters ende Regierders van den Hage , daer by henluyden wel ernstelyk belast is geweest den Supplianten ongemoeyt te laten van de voorfz verpondinge van 't voorfz huys van den voorfz Doelen , en mit alfulcke executie diesaengaende begonst te supercederen ; welcke missive den voorfz Burgemeesters op den xix. der selver maent February geleverd is geweest , daer jegens die selve Burgemeesters gerscribeert hebben en ook mondelinge daer op by U myn Ed. Heeren gehoord syn geweest , soo dat henluyden by uwer Ed. andermael geordineert is den Supplianten de twee afgehaelde veynsters te restitueren , zulx fy gedaen hebben ; dan 't sint dat die selve Burgemeesters van den Hage niet tegenstaende die voorfz Ordonnantie van Uwer Ed. belieft heeft door *Jan Molyn* , Deurwaerder , sonder weten van hen Supplianten van nieuws wederomme van de voorfz Doelen te doen halen zekere twee andere veynsters en raamen , omme daer aen te consequeren die voorfz verpondinge , niet tegenstaende 't schryven en bevel van U myn Ed. Heeren , daer van copie authentycq hier aen gehecht is , soo dat fy Supplianten benodigt syn wederomme clachtigh te vallen aen U myn Ed. Heeren , dat U Ed. Heeren gelieven den voorfz Burgemeesters van den Hage , mitsgaders den voorfz *Jan Molyn* Deurwaerder wel scherpelyk te beveelen , dat fy den Supplianten die voorfz twee veynsters en ramen costeloos en schadeloos te restitueren en henluyden te interdiceren van gelyke meer te doen , ofte by gebreeke van dien den Procureur Generael ofte een Deurwaerder te auctoriseren die selve twee veynsters ende ramen mitter daet te haelen en te brengen in den voorfz Doelen , ofte by aldien den voorfz Procureur Generael ofte Deurwaerder die selve twee veynsters en raamen niet en can becomen , dat hy den voorfz Burgemeesters en Regierders van den Hage mitsgaders den voorfz *Jan Molyn* Deurwaerder daer toe sal constringeren by gyselinge ofte anders , zoo wel omme die voorfz twee veynsters en ramen te restitueren , als omme die voorfz afhalinge van de veynsters en ramen costeloos en schadeloos af te doen , al tot coste van die van den Hage voorfz , en tot dien fine hen Supplianten verleenen be hoorlyke Apostille in forme ; dit doende &c.

B. B. B.

Verly van 't huis van Assendelft in den Hage op Don Emanuel Francisco de Lyra, Envoyé Extraordinaris des Konings van Spanje.

Extract uit de Notulen van d'Ed. Heeren Gecommitteerde Raaden van d'Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland.

Den 12. Januarii 1678.

IS lecture gedaan van de concepte leenbrieven die aan den Heere Don Emanuel Francisco de Lira, Envoyé Extraordinaris van den Conink van Spangnien aan desen Staat, souden worden gegeven, tot verheff van het huys van Assendelft met syn gevolgen en aancleven van dien, by hem gecogt, gestaen in den Hage in het Westeynde, voormaals leenroerig van 't abdye binnen Middelburg, en nu van de Heeren Staten van Zeeland: waar op wesende gedelibereert, is goedgevonden en verstaan, de voorfz. concepte leenbrieven by desen te arresteren, om door de Rentmeesters van de alsoo genaamde Geestelyke goederen, over Walcheren in der tyt, en nu by den Rentmeester *Jaspar van Hecke* te worden agtervolgt, en vervolgens alsoo geteykent, besegelt en gedepescheert, ten behouwe van den welgemelten Heere de Lyra, *met remissie van alle kosten en regten voor dit maal*, volgens de resolutie van de Heeren Staaten van Zeelandt van den 24 September des voorleden jaars. Onderstond, Accordiert met de voorfz. Notulen.

Was getekent,

JUSTUS DE HUYBERT.

DE GECOMMITTEERDE RAADEN VAN ZEELAND doen kond en kennelyk cenyder die 't behoort, hoe dat ons deugdelyk gebleken is, by enen openen besegelden transport-brief, gepasseert voor den Rentmeester van Middelburg en andere gesichten in Walcheren hebben aangenomen, nu toebehoorende aan d'Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland, door welcken desen jegenwoordigen getransfixeert en besegelt is, hoe dat op den 26 Junii 1677. een contract van koop gepasseert is, tusschen den Welgebooren Heer *Johan Baron van Wassenaar*, Vryheer van *Warmont*, *Haserwoude*, &c. ende den Heer *Ferdinand van der Veecken*, Raad en Resident van syn Keurfurstelyke Doorluchtigheit van Ceulen, Prince van Luyck, &c. als gemagtigde ende geconstitueerde van den Welgebooren Heere *George Frederik de Renesse*; Baron van Elderen, Heere van Assendelft, als verkoopers ter eenre, ende den Welgebooren en Hoog Edelen Heere Don *Emanuel Francisco de Lira*, Ridder van de Ordre van St. Jacob, Conducteur van de Ambassadeurs

bassadeurs aan 't Hof van Syne Majesteit van Spangnien, ende deszelfs Extraordinaris Envoyé aan Haar Ed. Mog. de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden; als koper van seeckere huysinge, erve, thuynde ende itallinge, met de verdere toebehoorten, genaamt het huys van Allendelft, gelegen in het Westeynde in den Hage, synde leenroerig van de Abdy van onse lieve Vrouwe tot Middelburg, nu geprefenteert werdende door de Edele Moggende Heeren Staaten van de Provintie van Zeeland ter anderen syden: SOO IS 'T, dat wy Gecommitteerde Raden van Zeelandt (behoudens de Hooggemelte Heeren Staaten, ende een ider syn regt) verlyt, verleent en geïnvestieert hebben, soo als wy verlyden, verleenen en investieren by desen den Hoog Edelen gebooren Heer Don *Emanuel Francisco de Lira*, Ridder van de ordre van St. Jaques, Plenipotentiaris en Envoyé Extraordinaire van syn Koninglyke Majesteit van Spangnien met de huysinge van Allendelft, met alle den gevolge ende aankleven van dien, gestaen en gelegen in 's Gravenhage aldaar in het Westeynde, om al het selve van de Hooggedagte Heeren Staaten van Zeelandt, te behouden en te besitten tot eenen goeden onsterffelycken Erfleene, in dier voegen ende onder alfulcken reserven en conditien, en voor soo verre als het voornoemde huys met de gevolgen en aanclaven van dien, voor desen van de Abdie binnen Middelburg te leene is ontfangen en beseten geworden, ende oude brieven en Handtvesten dat inhouden, mids betalende voor Heergewaet, t'elkens als het voornoemde huys met syn gevolg en aankleven van dien sal worden verheven, vier stoop Rensche wynen, ofte de waarde van dien, ofte wel soo veel meer, als de oude brieven van uytgifte mede brengen: des soo sal desen brief van investiture moeten geleverd worden in de Rekenkamer van Zeeland, om aldaar te worden geregistreert als na behooren. Alles sonder fraude, arg ofte list, in kennisse der waarheyt is desen by den Rentmeester vooren vermelt onderteykent, en hebben wy Gecommitteerde Raden van Zeelandt het zegel ter saacken van de Staaten van den Lande en Graaffelykheyt van Zeelant hier onder aan doen hangen op den 18 Januari 1678.

Was geteykent,

JASPER VAN HECKE.

Op de ploye stond, ter relatie van den Rentmeester *Jaspar van Hecke*, Ende ter ordonnantie van de Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Zeelant.

Was getekent,

JUSTUS DE HUYBERT.

Was besegelt met een uythangend Zegel aan dubbelen francynen steerte, gedrukt in rooden wassche.

Geregistreert alhier ter kamer op den 25^{en}. Januarii 1678, geparapheert, HERMANUS POTTEY, vt.

Getekent, my present,

CORNELIS MOGGE.

Geëxtraheert uit 't vyfde zwarte Register met de Letter X. gehouden ter Rekenkamer van Zeeland binnen de Stad *Middelburch*, beginnende met 4. Augusti 1677 en eindigende den 8. Julii 1680. fol. 176.

KORTE INHOUD

DER

HANDVESTEN, PRIVILEGIEN, OCTROOIEN
KEUREN EN ORDONNANTIEN.

MITSGADERS

COMMISSIEN, INSTRUCTIEN, RESOLUTIEN,
en andere Authentieke Stukken,

*Hier vooren zoo in 't Werk als onder de Bylagen in 't geheel gedrukt,
gestelt na de ordre der iaaren.*

- 1266 *In Vigili beati
Matthæi Apost.
& Euang.* **V**Rouwe MAGTELT, Gravinne van Holland
geeft aan de kapel van 't Hof te 'sGraven-zan-
de een stuk lands, gelegen in den ambagte van Mon-
ster by *Eikenduinen*, enz. *b. adzyde 107.*
- 1308 Donderdag na Heer *Simon van Benthem*, Ridder, draagt zyn
St. Servaas- huis ten *Bineborst* met de landen daaraan gelegen
dag. op aan den Graaf, en ontfangt dezelve weder te
leen. 61
- 1311 St. Dionifius *Hein van Loon* verzekert voor de Parochie-pa-
dag. pe en Schepenen van den *Hage* zekere jaarlykze
renten op zyn huis, staande in den *Hage*, ten be-
hoeve van de kerk, Parochiapape en 't blok van
over zee. 832
- 1320 Woensdag na WILLEM VAN HENEGOUWEN geeft aan de
onzer Vrou- Abdifse en 't gemeen Convent te *Loosduinen* een
wendag te stuk Veenlands tot brandinge. 14
midden-oest.
- 1326 *In Feria beati
Bartholom.
Apost.* NIKOLAAS, Abt van *Middelburg*, fundeert eene
kapellerye in de Parochiakerk van den *Hage* voor de
ziel van Graaf *Floris den V.* en andere vooraf ge-
sturvene Graaven en Gravinnen. 274
- Jaarsdag. WILLEM VAN HENEGOUWEN bevestigt de
voorgaande fundatie en dotatie. 275
- Des anderen Dezelve geeft aan den Abt van *Middelburg* magt
dag. na Jaars- om de kapel te *Eikenduinen* by toeflemming des
dag. Biffchops van *Utrecht* te maken tot eene parochie-
kerk en die dan te laten bedienen door een zyner
kanunniken. 19

- 1326 Dertien avond De Abt van *Middelburg* verklaart, dat de Kanunnik, die de kerk van *Eikenduinen* zal bedienen te Hove geen maaltyd zal hebben. *bladz.* 20
- 1328 Zond. voor St. Clement. WILLEM VAN HENEGOUWEN verlyd Heer *Willem van Duvenvoirde* met de hofstede, staande aan de Bosch-poorte in den *Hage*, zoo als Graaf *Floris* in den jaare 1280 dezelve aan *Pauwels Plasver* zynen Schildknappe verhuurt hadde. 736
- 1339 Donderd. na St. Nikolaas. --- geeft den Vischkopers van den *Hagetol*-vrydom door alle des Graafs Landen. 53
- 1350 Woensd. na Vrouwen annunciatie. WILLEM VAN BEYEREN geeft het Puur-am-bagt van den *Hage* aan *Vos*, zynen knecht van zyne leeuwen. 75
- 1352 Vrydag na dertiend. --- stelt *Jan Dirck Bruinenzoon* tot Poortier van de binnenste poorte van het Hof en ook tot Steenwaarder. 171
- Zondag na Ste. Catharyn. --- geeft aan Mr. *Jan* den Borduur-werker een hofstede in 't *Voorhout* in den *Hage*. 73
- 1355 St. Victors dag. --- gunt aan de Kapellanen, die de Hof-kapelle actueelyk bedienen zullen, de week van den zelve hunnen dienst een maaltyd 's daags ten Hove te mogen eeten. 184
- 1356 Ste. Barbaraas dag. --- stelt *Ghysken van Ammers* tot Bailliuw van den *Hage*, met magt om aldaar een Schout, Schepenen, Kerkmeesters, H. Geestmeesters en andere bedienden te zetten, enz. 839
- St. Steph. dag. --- geeft aan Mr. *Philips van Leyden*, aangenomen om zyne en 's Lands zaken aan 't Hof van *Rome* waar te nemen, hondert oude Schilden 's jaars en klederen, gelyk andere Meester-klerken van zynen Hove, zoo lang tot dat hy hem zoude hebben voorzien van eene prebende ter dier somme waardig. 243
- Zond. na St. Servaas. --- verbied alle die ontrent het Hof wonen over de becke of gragten te mogen komen of door hunne huizinge te laten gaan. 108.
- 1357 In *Vigilia beati Matb. Apostol. & Evang.* --- fondeert eene kapellanie voor de ziele van Heer *Gerrit van Wateringen*, in de Hof-kapel, en begiftigt dezelve met verscheide goederen. 184

- 1357 St. Lambert. WILLEM VAN BEYEREN veroorlooft de buuren van *Scheveninge*, om aldaar een kapellerye te mogen stigten, waar tegen zy aan den Graaf wederom opdragen de collatie derzelve. *bladz.* 38
- Donderdag na decollat. Johan. --- geeft aan *Zoetje 't wyf van Claas 's Graafs kok*, om 'sGraaven kooltuin in den *Hage* waar te nemen haar leven lang. 182
- Maandag na Ste. Elizabet. --- vergunt, dat de regte erfgenamen van de familie van *Wateringe* gisters zullen zyn van de kapellanie in de Hof-kapel, gefondeert voor de ziele van *Gerrit van Wateringen*. 186
- Dingsdag voor St. Michiel. Een rentebrief ten behoeve van den H. Geest, de kerk, den Parochipape, de Gezellen van de kapel in den *Hage* en den Kapellaan van *Eikendui- nen*, gevestigd op eene woning in 't *Voorhout*. 72.73
- 1358 Zaterdag na dertien dag. AALBRECHT VAN BEYEREN bevestigt aan Mr. *Philips van Leiden* de gifte van C. schilden en bonte klederen, door Hertog *Willem* aan hem gedaan (St. Steph. 1356), bevelende den Rentmeester van Kennemerland en Vriesland die te betalen. 243
- 1359 Woensd. na Divison. A- postol. --- geeft Heere *Gerrit van Heemstede* zynen Raad, regt om de kerk van *Amsterdam* by de eerste openvallinge te begeben. 324
- 1367 31. Decemb. Fondatie-brief van het kapittel ten Hove door Hertog AALBERT VAN BEYEREN. 189
- Tweede brief in 't Latyn, byna 't zelve vervattende. 193
- 1370 St. Barthelmeus avond. --- begunstigt de gene die binnen zekere merken in den *Hage* wonen, dat zy niet bedwongen zullen werden tot het stellen van borg over doodslagen of leemten. Over vegten of kyven gelyk regt te hebben als tot *Leiden*. 't Geregt zig daarmede niet te bemoeien, als de Graaf daar resideert. 71
- 1371 5. April. GREGORIUS DE XI. bevestigt de instelling van het kapittel door Hertog *Aalbert* in de Hof-kapel gedaan. 195
- 1372 2. Novemb. --- vergunt aan 't voorsz kapittel vrye regtspleging over deszelfs Leden met appel aan den Bifschop van *Utrecht*. 199

- 1373 Vrouw Ligt-
mis. *Willem Gerytsz* verklaart voor Schepenen van den Hage schuldig te zyn aan den kapellaan van *St. Nikolaas* Gasthuis in den *Hage* vier pond. 12 schell. 'sjaars, en verzekert dezelve op zyn huis. *bladz.* 430
- 1374 6. Maart. GREGORIUS DE XI. verleent aan het kapittel ten Hove geheele exemptie van het ordinaris regtsgebied uit de magt van den Bisschop van *Utrecht*. 200
- 1374 18 Mey. Heer *Coenraed van der Steen* tot Deken van 't kapittel zynde verkooren, werd door den Abt van *Middelburg* bevestigd. 819
- 1377 Korsavont. 't H. Geesthuis in den *Hage* heeft vyf pond. 'sjaars op de hoeve van *Berkenroode*. 571
- 1379 Donderd. na
St. Lucas dag. AALBERT VAN BEYBREN wisselt met den Abt van *Middelburg* de kosterye van *Oost-kapelle* jegens eene prebende in de kapel in den *Hage*. 214
- St. Martyns
avond in de
winter. --- verlyd *Floer Willem Rimschenzoon* met vierdalf mergen veen-land, gelegen ontrent den *Hage*. 14
- 1383 St. Andries
avond. *Coen van Oosterwyk* hebbende opgedragen aan MARGARETA Hertog *Aalbrechts* vrouw zeker land, belent door 't land van 't kapittel van *Ste. Marie* in den *Hage*, ontfangt het zelve van haar weder te leen. 201
- 1385 Vrouwen a-
vond nativ. AALBERT VAN BEYEREN geeft aan 't *Nikolaas* Gasthuis de Kooren-maat, Waagen Elle-maat. 429
- 1386 Donderdag na
St. Mathysd. --- stelt *Willem Utenbroeck* tot Zeevonder op *Scheveninge*. 55
- Vryd. na St.
Willebr. dag. --- verkoopt tien mergen land in het land van *Woerden* aan het kapittel van de L. Vrouw in den *Hage*. 202
- 1387 20 Julii. --- gunt aan die van *Schevelinge* tol-vry te varen met hunne schepen en goederen door geheel Holland en Zeeland. 54
- Woensd. na
St. Jans dag te
midzomer. *Dirk Voppenzoon* draagt zyne wooning in den *Hage*, genaamt de *Canasie*, op aan Hertog AALBERT, en ontfangt die te leen. 230
- St. Jansd. de-
collatio. AALBERT VAN BEYEREN bewyft een jaarlykse rente aan den geenen die de kapellerye van Heere *Gerrit van der Burg* in 's Graafs kapel in den *Hage* bedienen zal. 215

- 1387 Maand. na' St. Martyns dag transfar. AALBERT VAN BEYEREN geeft aan eenen *Dirk Hoge Geryt Dynszoon* de schulpen, die op 's Graafs zee-vond aanpoelen. *bladz. 56*
- 1388 26 April. --- bewyft aan Heere *Willem Gerritsz* x. pond. rente uit de xx. pond. van de kappelye, staande op 't H. Kruis - altaar in de kerke van den *Hage*. 276
- Saturdag na St. Lucien dag. Registratie van een wedde door Hertog AALBERT vergunt aan den gewezen bewaarder van de Poorte in den *Hage*. 171
- St. Jans avont. --- oorlooft die van den *Duitschen huise t'Utrecht* de Parochiekerk van *Katwyk*, zynde te *Valckenburg*, te verleggen in *Katwyk*, en daarvan Patroonen te zyn, mits bezorgende te *Valkenburg* 3. millen ter weeke. 834
- 1389 Maand. na St. Martyn in de winter. --- autoriseert die van 't Kapittel in den *Hage*, om met den Bode van den Rentmeester van Noortholland te mogen inpanden, 't geen men hen wegens hunne goederen schuldig is. 211
- 1390 18 Mei. --- neemt het Kapittel ten Hove met deszelfs goederen in zyne bescherminge. 202
- 1393 4. Febr. St. Cur. --- geeft de Schoole aan het voorfz kapittel ten eeuwigen dage, na dat het zelve de schoole nu 16 jaaren had bezeten, by gifte van *Dirk Voppenzoon*. 203
15. April St. Cur. --- bevestigt Deken, Kanunniken en Kapellaanen van de Vrouwe kapel vry te zyn van buurlasten wegens huizen die zy zelf bewoonen. 212
- 1396 22. April. --- permitteert, dat Heere *Willem van der Haer* twee kapelleryen teffens zal mogen bedienen, dog dat na zyne dood dezelve door twee Priesters zullen bedient werden. 215
- 1397 St. Jans avont te midzomer. --- verbied de Kapellaanen en andere gebeneficeerde perzoonen van de Hof-kapel geene inkomsten van hunne vikaryen te genieten ten zy in perzoon dezelve bedienende. 220
- 1401 St. Mathys avond Apoft. St. Cur. --- ordonneert, dat de kapellerye door Mr. *Joris* gestigt in de Haagsche kerk voortaan verdient zal werden in de kapel van St. *Nikolaas Galt-huis*. 441

- 1401 11 Maert. WILLEM VAN DER DOES, Abt van *Middelburg*, bewilligt het opregten van een Gasthuis in den *Hage* met eene kapel, klok, kapelrye en drie millen wekelijks. 440
- 1403 3. April. — bekrachtigt met zyne toestemming het stigten van St. *Vincent's*-klooster, en neemt het zelve tot een Convent zynor orde. 365
- 1404 Daegs voor 3. Koning. Broeder *Eylaert Schoonevelt* wyft het nieuwe Convent der Predikaaren toe zekere termynen of predikbeurten om te bedienen. 374
12. April. AALBERT VAN BEYEREN bevestigt nader de kappellerye, eertyds gestigt door Mr. *Joris*, aan de kapel van St. *Nikolaas* Gasthuis, en geeft die aan *Pieter Willem'sz Utenbroek*. 441
- 20 Mei. MARGARETA VAN CLEVE geeft aan 't Convent der Predikaaren een huis en hofstede, gelegen in den *Hage* en bewoont by *Dirk van Hodenpyl*. 366
9. Maert St. *Cur.* — geeft aan 't voorfz Convent de huizinge van den Heere van *Arkel*, voorheen by de begiffier zelf gebouwt; met nog twee stukken land agter het zelve klooster gelegen. 366
- 1405 Beloken Pinxterd. WILLEM VAN BEYEREN geeft aan Heer *Lodewyk* zynen bastaardzoon, zekere verbeurt verklaarde goederen. 379
- 1406 30. Junii. — geeft aan het Convent der Predikaaren in den *Hage* 60 pond. renten 's jaars, losbaar voor den Graaf tegens den penning vyftien. 367
27. Julii. — confirmeert *Dirk Janszoon*, Poortier der uiterste poorte in den *Hage*, het wedde, dat hy van Hertog *Aalbert* hadde gekregen, bestaande in een halve hoed tarwe, een hoed rogge, en zeventien ponden Hollands 's jaars. 179
- 1407 St. Jansd. Euangel: St. *Cur.* — belooft aan het Kapittel van de L. Vrouwe kapel deszelfs duinen en wildernissen by 's *Graven-zande* te bewaaren, en zeker getal konynen 's weeks in den *Hage* te zullen leveren. 204
- 1409 15 Julii Vrouwe *Anna Stalinne*, Vrouwe van *Korthene*, geeft aan het Convent der Predikheeren een kelk, misboek, ornament en andere kleinodien tot dienst van de kerk; en verbintenis van 't Convent daar tegen. 368

- 1411 19 Oct. Huwelykze Voorwaarden tusſchen *Jan Heer ten Vliete* en *Beatrix*, weduwe van Heer *Philips van Dorpe*, Baſtaart dogter van Hertog *Willem van Beyerén*.
bladz. 378
- 1413 Vrydag na St. Jacobs - feeffdag. Verklaring van de Magiftraat van *Haarlem*, dat de Meesters of Gezwoorens van St. *Jacobs* Kapel aldaar geregtigt zyn tot het onderzoeken en beproeven van de Melaatzen. 479
- 2 Auguſti WILLEM VAN BEYEREN gunt, dat twee kame- ren in de *Veenſtraet* door eene vrouw aan iemand ge- geven, by voor overlyden van den begiftigden aan haar zouden wederkeeren. 75
- 1414 5 Maart St. Cur. ——— confenteert aan 't Kapittel ten Hove, om den *Angel* te mogen bedyken; en gunt veele voordeelen aan de bedykers. 205
- 25 Maart St. Cur. ——— beveelt over te brengen de zielmiſſen gedaan werdende tot *Alkmaar*, voor de ziele van Graaf *Floris den V.* in de kapel ten Hove, met nieuwe begiftinge van rente en nog een nieuwe fundatie. 207
- 1415 Nieuwe Jaars avont. ——— vereert Mr. *Aalbrecht van der Stege*, Deken zyner kapelle in den *Hage* en zynen Medicus, een pen- ſioen van 30. Hollandſche ſchilden 'sjaers, te ontfangen uit het Schoutampt van *Delf*. 232
- 1417 1. Febr. St. Cur. JACOBA VAN BEYEREN verbied aan de ingezete- nen van den *Hage* lakenen uitte ſnyden en te verkopen buiten 's Graven Want - huis. 431
- 1420 Zondag midvaſt als men zingt *let. ſingen*. *Lodewyk* de Baſtaard geeft aan 't Clooſter der Predi- kaaren zeker hoofdgeld, komende uit het veer te *Vliſ-* 369
- 1423 1. Jan. Fundatie van eene vikarie van 3. miſſen op St. *An- thonis* altaar door *Jan Hollen* en *Margriete* zyne vrouw, waar van zy de begevinge laten aan de H. Geestmee- ſters. 321
- JAN VAN BEYEREN gunt aan den Deken en Kapit- tel in den *Hage* twee thiendekens in wiſſelinge van ze- kere jaarlykze renten. 216
- 1424 Agſtend. St. Cur. Commiſſie voor *Claes Gherytſzoon*, om Poortier te zyn van de voorſte poorte van den Hove en van de ge- vangeniſſe in den *Hage*. 171
- Agſtend. St. Cur. Commiſſie voor *Rembrant Arentszoon* om overſte Poortier te zyn van den Hove in den *Hage*. 161

- 1424 26. Febr. JAN VAN BRABANT geeft aan zyne moeder Vrouwe
St. Cur. *Elizabet van Gorlits*, Hertoginne in Beyeren &c. de
huizinge van Heer *Helmich van Doornich*, staande in 't
Voorhout ten westen het huis van Heer *Henrik van*
Wassenaar. bladz. 732
- 1425 12. Oct. PHILIPS VAN BOURGONDIE neemt den Prior en
't Convent der Predikaaren met alle deszelfs goederen
en perzoonen in zyne bescherminge. 371
- 1429 11. Oct. JACOBA VAN BEYEREN confirmeert de gifte van
Heer *Lodewyk Bastaart* van Holland aan 't voorz Convent
gedaan. 370
- 1431 St. Math. De H. Geestmeesters geven aan Heer *Frank Zaal*
Apofl. en Priester te bedienen de vikarie door *Pieter Engelze* in
Euangel. zyn leven Schout in den *Hage*, gefundeert op 't H.
Geest altaar in de moeder kerk van den *Hage*. 315
- 1434 28 Maert. PHILIPS VAN BOURGONDIE verleent aan die van
den *Hage* octrooi, om hunne Parochiekerk te mogen
vernieuwen ten koste van de ingezetenen. 277
- 3 Mei. ——— geeft aan *Floris van Kyfboek* meerdere uitge-
strektheid van grond aan zyn nieuw getimmerd huis,
staande aan de Bosch-poorte in den *Hage*; en stelt hem
aan tot Houtvester van 't Haagfche Bosch. 736
- 14 Novb. JACOBA VAN BEYEREN bevestigt de voorz gifte
en aanstelling. 738
- 1435 8 April. Verklaring van den Prior en Convent der Predikaaren
in den *Hage*, in wat voegen zy aan Vrouwe *Anna van*
Bossuit hebben vergunt de verbrande Sacriflie des Kloos-
ters op te timmeren en aldaar eene kapellerie te ftig-
ten. 385
11. Jan. Ordonnantie van den Hove nopende de gevangenen,
St. Cur. die op de Voorpoorte van den Hove gebragt werden
en het loon van den Poortier. 172
- 1436 16. April. Brief van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE,
waar by hy die van *Hilfferschem*, die nevens de Welge-
booren Luiden en Huisluiden van *Goyland* ter dagvaart
in den *Hage* ontboden, dog niet verschenen waren,
nader beveelt gemagtigden te zenden, op peene van
lyf en goed. 155
- 15 Maert Wie Kerkmeesters en H. Geestmeesters tot *Scheve-*
St. Cur. *linge* toekomt te kiezen. 44

- 1436 15. Maert *St. Cur.* *Floris van Kyfhoek* draagt zyne nieuwe wooninge met den grond, gelegen aan de Bosch-poorte van den *Hage* op aan den Graaf en ontfangt dezelve weder te leen. 738
- 1437 5. April. *St. Cur.* PHILIPS VAN BOURGONDIE verbied, dat niemand in den *Hage* of Haeg-Ambagt woonende eenige wolle lakenen zal uitsnyden of verkopen, ten zy dat hy een stal gehuurt hebbe binnen het Wanthuis. 621
- 1439 15. Maert *St. Cur.* ——— Octroyeert Heer *Dirk van Zweeten* om den Denneweg, strekkende van het Hage-hout zuidwaarts op tot aan den *Binkborst* met een draaiboom te mogen sluiten. 62
22. Maert *St. Cur.* Ordonnantie van den Hove van Holland op 't verkiezen van de Waardyns van de Draperie in den *Hage*. 624
- 1440 29. Oct. Acte van confirmatie van 't Broederschap van 't H. Sacrament door den Abt van *Middelburg* en den Pastoor van den *Hage*. 489
- 1441 12. Mei. Ontzegging van den *Hage* door het Hof aan eenige lazaruffen, en last op 't Geregt om dat uit te voeren. 477
12. Junii. Keure van den Hove op 't hout en zwaarte der botertonnen. 632
- 1443 30 April. Ordonnantie nopende de successie of erfenisse der armen goederen, die van den H. Geest leven of aalmoezen ontfangen van 't H. Kruis-gilde. 567
- Sacramentsavond. Verbintenis van 't Sacraments-Gilde wegens de be- loofde vier ponden jaarlyks aan den Pastoor van den *Hage* uit te keren. 490
- 1444 6. Dec. Vrouwe ISABELLE, het bewind der Landen heb- bende, consenteert Heer *Dirk*, Bastaard van Holland, Deken van de Hof-kapel, vermits hy een bastaart was, van zyne goederen te mogen disponeren. 232
- 1450 12 April. Ordonnantie van 't H. Sacraments-gilde. 491
23. Junii Auctorifatie van den Bisschop van Utrecht op *Gerla- cus* Vikaris Generaal van den zelve Stoel, tot het in- wyden van het altaar in de kapel der Leproozen in den *Hage*. 477
23. Junii. Inwyding van 't voorfz altaar door den voorn. *Gerla- cus*. 478

- 1450 20. Febr. De Dorpen en Ambagten van *Nieuweveen*, *Cralin-*
St. Cur. *gen* en *Dorp* by 't Hof gelast, de Hofdiensten nevens de
andere Ambagten te doen. *bladz.* 781
16. Maert De Buuren van den Ambagte van *Hodenpyl* zyn me-
St. Cur. de ten verzoeke van den Rentmeester van Noortholland
gelast de Hof-diensten te verrigten. 782
20. Maert Desgelyks is bevolen te doen de buuren van 't Am-
St. Cur. bagt *Souteween*. 783
- Ult. Maert Als mede den Ambagte en buuren van *Moor-*
St. Cur. *drecht*. 784
- 1451 2. Aug. *Frank van Borstelen* vernieuwt de gifte van 25. Ryn-
sche guld. uit de renten en goederen van 't Land van
Voorne voor zekere memorien die de Predikheeren da-
gelyks in hunne kerk moesten doen ter gedagtenisse van
Hertog *Jan van Beyeren*. 372
- 1453 30 April. Contract met Hoofdmans van 't Sacraments Gasthuis
over het innemen van een perzoon in 't zelve huis. 500
17. Oct. 't Hof permitteert de buurman van *Westerbeek* de ko-
nynen, die op zyn land komen, te vangen. 64
8. Febr. Die binnen den Hove woont, moet voor 't Hof te
St. Cur. regt staan. 180
- 1456 18. Maert Constitutie van rente op een huis in 't *Voorhout* door
Dirk van Cralingen, ten behoeve van 't H. Sacraments
Broederschap. 73.
27. Maert Vernieuwing van de 40. dagen indulgentie, te ver-
dienen aan het altaar van *St. Cornelis* in de kapel der
Leproozen. 800
- Ult. April PHILIPS VAN BOURGONDIE verleent aan 't *Ste.*
Elizabets Convent in den *Hage* het nieuw Reglement,
by hem door Stadhouder en Rade tot inteugeling der
Kloosterlingen geformeert, 't geen by alle de Geestely-
ke ordens was verworpen, uitgezondert alleen by 't zel-
ve Convent. 464
4. De- Constitutie van rente op een huis staande op de
cemb. *Geest*, belent ten zuiden de *Doelc* van de Handboog-
Schutters. 683
- 1461 14. Julii. Confirmatie van de gifte van de kerk van den *Burch*
op 't eiland *Texel* aan het kapittel ten Hove. 815

- 1463 6. Aug. Geschil tusschen den Pastoor van *Scheveninge* en den Bailliu van den *Hage* over het regt van verkiezinge van Kerkmeesters tot *Schevelinge*. *bladz. 45*
- 1 Maart. Circumstantie van de *Pooten* in den *Hage* in oude tyden en geschil wegens zekeren draaiboom aldaar. 761
St. Cur.
- 1464 6. April. 't Hof verklaart, dat de Graaf met zyne familie, mitsgaders 't Hof met de Suppooften vry zyn van den Schut-tap. 899
- 30 April Uitspraak van den Hove op het geschil tusschen den Cipier van de Voorpoorte en de Hooftmans van 't *St. Joris* gilde, wegens vrydom van den Schut-tap; met verklaringe wie daar van exempt zyn. 900
4. Aug. Sententie van den Hove, waar by *Dirk van Duvenvoirde* wegens smadelyke woorden, op het beeldtenis van Vrouwe *Jacoba van Beyer* gesproken hebbende, in een boete werd gecondemneert. 271
22. Dec. Uitsprake over zekere kwestie wegens eene waterleidinge in de Beeke, welke by den Hove gestopt zynde, meerder westwaerts was geleid. 759
- 1465 29. Jan. Uitspraak van Arbiters op zeker geschil, 't geen ontstaan was tusschen Kerkmeesters van den *Hage* en Kappelmeesters van *Schevelinge* over het verdeelen van zekere goederen, voordeelen en profyten, welke beide de kerken tot dien tyd toe gemeen bezeten hadden. 41
28. Nov. Geding over het schoonmaken van de gragt van 't slot te *Woerden*, en wie de Beek en gragten van 't Hof pleegen schoon te maken. 780
- 1467 12 Nov. Acte van koop van een stuk Veenland, gelegen bezuiden den *Hage* in 't ambagt van *Ryswyk*. 14
5. Dec. Uitspraak van den Hove over geschil tusschen Mr. *Aelbrecht*, Deken van 't kapittel ten Hove ter eenre; en 't kapittel ter andere zyde, roerende zekere renten, welke de eerste sustineerde onder zyn proeve en aan 't Dekenschap te behooren. 233
- 1468 11. Junii. Questie tusschen den Procureur Generael en Kerkmeesters van *Schevelinge* over zekere boete, gestipuleert by de separatie van de kerke te *Schevelinge* van de Parochie-kerk in den *Hage*, waarin de eerstgenoemde sustineerde den laatstgemelden vervallen te zyn. 39

- 1470 18. Maert De Gasthuismeefters van 't St. *Nikolaas* Gasthuis verklaren voor Schepenen aan *Floris Claesz &c.* jaarlyks te zullen betalen 18. pond. lyfrente en na hunne dood vier melk - koeien eewiglyk te onderhouden ten behoeve der zieken. 855
- 1479 27 Nov. MAXIMILIAAN en MARIA geven de collatie van de nieuwe kerk te *Delft* en van de kerk te *Hoorn* aan 't kapittel op 't Hof. 209
- 1482 25. Junii. Fundatie - brief van eene vikarie door Heere *Gerrit van Affendelft* en Vrouw *Beatrix van Dalem* in de kapel van *Affendelft* in de St. *Jacobs* kerk in den *Ha-ge*. 842
31. Julii. Bevestiging van de voorfz kapellanye door *David van Bourgondie*, Biffchop van *Utrecht*. 846
- 18 Dec. MAXIMILIAAN vergunt de Kapitularen van de Hof - kapel vryheid om 70 dagen in 't jaar afwezig te mogen zyn, mits maar drie te gelyk. 223
- 1483 12 Aug. Gefchil tuffchen de Buuren van *Schevelinge* en de Magiftraat van den *Hage* over het opbrengen van de quote, waar op die van *Schevelinge* waren getaxeert in alle laften, die over *Haag* - ambagt wierden omgeflogen ; mitsgaders de daarop gevolgde uitspraak van den *Hove*. 28
- 1487 15. Aug. Heer *Jacob Ruifch* tot Paftoor van de nieuwe kerk te *Delft* ingewyd. 248
- 1492 12. Febr. Bevel aan 't kapittel ten *Hove*, om aan *Ferdinant Bont* afwezig de inkomften zyner kanunnikfdy te laten volgen. 818
- 1497 28. Jan. JAN VAN WESTCAPPEL, Abt van *Middelburg* approbeert de gifte van zekere woninge by *Pieter Gerjtsz* Schout tot *Monfter* aan St. *Barbara's* Convent alhier onder zekere conditien gedaan. 452
23. Julii. PHILIPS VAN OOSTENRYK confirmeert de Privilegien nopende het *Wanthuis* in den *Hage*, voorheen by Hertog *Aalbrecht van Beyeren*, *Philips* en *Carel van Bourgondie* aan St. *Nikolaas* Gasthuis gegeven. 432
17. Julii. — — — verleent Mr. *Jan van Noortich* kanunnik in de Hof - kapel octrooi, om zyne erve en tuin, leggende agter zyn huis in de *Nieuwe Weststraat*, met een muur of ftaketzel te mogen verbreedden. 760

- 1497 16. Aug. Eifch en conclusie van den Procureur Generaal open jegens de Wantfnyders en Linnelakenkopers in den *Hage*, over contraventie van 't voorfz Placcaat van den 5. April 1437. *bladz. 621*
- 1501 St. Lucas dag in oſt. Verbintenis van 't St. *Barbaraas* Convent, om zielmiſſen te doen voor *Geertruid Pieter Gerritszoons* weduwe, voorheen moeder van 't zelve Convent. 453
- 1503 12. Nov. Gaſthuismeesters van St. *Nikolaas* Gaſthuis verklaren voor Schepenen aan *Lysbet Floris* dogter jaarlyks te zullen betalen 24 pond. Hollants lyfrente en na haare dood aan Juffr. *Barbara* dogter van *Arkel* en na beider overlyden daar voor te kopen melkkocien ten behoef der arme zieken in 't voorfz Gaſthuis zynde. 857.
- 1505 25. Mei. Octrooi aan de H. Geestmeesters nopende het aflossen van zekere renten, geveſtigt op huizen enz. in den *Hage*, ten behoeve van de H. Geest armen. 565
- 1507 31 Maert St. Cur. Mr. *Cornelis Schouten* by zyne K. Majt. aangeſtelt tot Kanunnik in de Hof-kapel, werd by uitſprake van den Grooten Raad van Mechele daar toe onwettig verklaart. 823
- 1508 23 Maert. Verdrag tuſſchen het kapittel ten Hove en den Paſtoor van den *Hage* over het Kerkgebied, enz. 266. 826
- 1516 16. Sept. Proteſt van de H. Geestmeesters tegens *Willem Gout*, Rentmeester van Noort-Holland, dat ze ongehouden zyn te voldoen de penningen, die hen wegens exactien en ſchattingen van de H. Geest goederen en byzonder van de goederen die de H. Geest armen binnen 40 jaren waren aangekomen, werden afgevordert. 568
7. Febr. St. Cur. Contract tuſſchen het kapittel van 't Hof en de Magiſtraat van *Delft*, dat d'een des anders zangers niet onderhuuren mag. 263
- 1517 20 Junii. 't Hof conſenteert *Jan* en *Paridon Pietersz*, om met allerhande vleefch in de Voorpoorte van den Hove te mogen ſtaan en 't zelve te verkopen, zonder contradictie van iemand. 615
- 1518 16 Nov. Conſent aan de Leproosmeesters van den *Hage*, om den weg van den *Hage* tot aan *Ryswyk* te mogen bepooten met willigen, enz. 484
- 12 April. St. Cur. Placcaat van den Hove tegen het ſchenden van de boomen by de Leproosmeesters van den *Hage* langs den *Ryswykzen* weg geplant. 861

- 1520 20 April. Correctie der vrye Tappers, die onvrye perzoonen
wyn en bier hadden getapt; en Reglement voor 't toe-
komende. *bladz.* 177
- 1524 30 Julii. Sententie en Ordonnantie van den Hove, waar by de
H. Geest, kerk, Getyde, Gasthuis en Huissit - Mee-
sters werden gelast tot het doen van rekeningen ten over-
staan van Commissarissen en den Procureur - Gene-
raal. 344
12. Aug. Instructie voor dezelve, hoe zy hen voortaan zullen
hebben te reguleren in 't stuk van hun bewind en admi-
nistratie. 345
- Aug. Abolitie den gemeente van den *Hage* verleent door
Keizer KAREL wegens oproer over het verhooggen van
den impost op wyn en bier. 347
- Aug. Amende honorable van die van den *Hage* dieswegen
gedaan. 361
20. Aug. Verbod van eenig geweer te dragen binnen den *Ha-
ge* en Haag-ambagt, uitgezondert des Graafs Officie-
ren; en eenig verwyf te doen wegens het bovengemel-
de. 351
- 1524 20 Aug. Auctorifatie van den Hove voor die van den *Hage*,
om een omflag van 4000 guld. te doen over de inwoon-
ders, ten overstaan van Commissarissen van den Hove,
zoo tot voldoeninge van de amende pecunieel ter som-
me van 2500. gls. als tot betalinge der kosten van de
Commissarissen, gestaan hebbende over het recollement
van rekeninge. 362
11. Oct. Consent van den Hove om by twee Gedeputeerden
uit elke buurt den bovengem. omflag te doen. 363
9. Febr.
St. Cur. Ordonnantie om voortaan de requesten des namiddags
te expedieren voor Commissarissen van de Rolle in de
kleine Vertrek-kamer. 126
- 1525 27. Sept. Brief van Vrouwe MARGARETA aan de Dominikaa-
nen in den *Hage*, nopende het prediken en slijp onder-
houden van den gezetten tyd hunner termynen. 376
- 1527 24 Mei. Missive van Vrouwe MARGARETA nopende de ter-
mynen van prediken door de Predik-heeren van den
Hage tot *Delft*. 375
- 1528 27. Nov. Statuten van 't kapittel ten Hove. 794

- 1531 24 Mei. 't Hof consenteert aan Hoog-Heemraden van *Delfland* eenen omslag van 5. penn. Hollands te doen op ieder morgen tot herstellinge, bepooting en bescherming van de duinen te *Schevelinge*. *bladz. 33*
- 6 Junii. Acte van indemniteit ten behoeve van het Klooster te *Sion* buiten *Delft*, wegens zekere verbintenis ten verzoeke van zyne K. Majt. gedaan tot behoef van eenen *Matth. Reydummil*, zanger in de kapel ten Hove, wegens afstand van zyne kanunniksy aldaar. *255*
23. Sept. Mr. *Jan van der Haer* transporteert zyne bibliotheek aan Keizer *Karel*, om na zyne dood te dienen tot een publieke bibliotheek op 't Hof. *256*
- 7 Febr. Keizer *KAREL* vergunt *Willem van der Cruys* de bewoning van de agter-poort van den Hove, dog zonder wedde en zonder den kooltuin. *793*
St. Cur.
- 1532 2 Junii. 't Hof verleent aan eenen *Jan Forier* acte tot voldoeninge van de onkosten by hem betaalt wegens het glas door Keizer *KAREL* aan 't Sacraments Gildenhuis vereert. *488*
29. Oct. Tweede ommeslag van 4. penn. op ieder margen over de 13. sluizen van *Delfland* tot reparatie van de duinen van *Schevelinge*. *33*
- 1532 9 November. Contract tusschen het Hof en de Gasthuismeeesters van 't Sacraments Gasthuis over het innemen van Mr. *Jan van Alkmaar*, die een oud Suppooft was, in 't zelve huis. *500*
- 1533 19. Jan. Authorisatie van den Hove om den voorfz ommeslag over de 13. sluizen van *Delfland* te innen by gyzelinge. *34*
St. Cur.
14. Febr. Commillie voor Heer *Cornelis Vincentsz Deken*, tot Raad extraordinaris in den Hove van Holland. *237*
S. Cur.
- 1535 20 April. Verbod, om school te mogen houden in den *Hage* om Latyn of andere Clergie te leeren. *591*
- 16 Junii. 't Hof verklaart, dat die van den Hove en Suppooften vry zyn van de Ordonnantie van den *Hage* op de scholen. *591*
- Artikelen by de Magistraat opgesteld tot onderhoud van de scholen. *592*

- 1536 30 Mei. Questie tusschen de Magistraat en den Deken en Kapittel van den Hove over het aanstellen van Schoolmeesters. *bladz.* 594
9. Aug. 't Hof interdiceert, dat niemand eenige particuliere schoulen van knegtjens binnen den *Hage* zal mogen houden, mits voor ieder kind elk vierendeel jaars den Rector van de groote schoulen betalende 10. stuiv. 595
- 9 Aug. De Magistraat van den *Hage* verklaart, dat de kinderen van den Hove en Rekeninge ongehouden zyn in de groote schoulen school te gaan en verders exempt zyn van 't voorz. verbod. 596
- 1538 2 Mei. De Graave van *Hoogstraten* een nieuwe Schutterye van Cloveniers in den *Hage* oppereggt hebbende, vergunt het Hof by advys van de Rekenkamer aan die van den *Hage* eene plaats om eene Doele tot hunne kosten te maken. 684
- 12 Aug. Extract uit het laatste testament van Mr. *Hugo van Assendelft*, Kanunnik op 't Hof in den *Hage*. 251. 454
- 30 Sept. 't Hof verklaart, dat die van den *Hage* den Deken en kapittel van den Hove, mitsgaders alle hunne Sangers en Choor Officianten, zoo verre zy geene buurneeringe doen, vry zullen laten van excys. 213
- 1539 26 Junii. Die van *Schevelinge* door het Oost en West-ambagt van *Delfland* gesubsidieert met eene stuiver over de margen tot herstellinge van hunne duinen, mits restitutie als 't Hof oordeelen zal, dat zy dat vervallen konnen. 34
- 1539 9 Dec. Placcaat van Keizer KAREL tegens het schenden van de nieuw geplante boomen in 't *Voorhout* en *Vyverberg*; het spelen met de kolf, het werpen met steenen en schieten met boog of busch, enz: 396
- 1540 5 April. Certificatie, dat die van *Schevelinge* vry zyn van den Hofvisch te leveren of eenig regt van dien te betalen tot *Katwyk*, wanneer zy by storm of ongeval hun visch aldaar komen af te slaen of verkopen. 54
- 25 Jan. *St. Cur.* Vrouwe MARIA geeft Heer *Pieter Zegers*, Kanunnik op 't Hof het Perzoonatschap van *Naarden*. 257
25. Jan. *St. Cur.* Brief van dezelve Gouvernante aan den Rade van Holland, om den zelve Heer *Pieter Zegers* te sterken in 't bezit van het voorz. Perzoonatschap. 258

- 1540 27 Jan. Bevel aan den Prooft van St. *Jan* te *Utrecht* of zynen
St. Cur. Vikaris van zig niet te kanten tegens deze aanstellinge,
 met bedreiging &c. *bladz.* 259
- 1542 30 Maert. Voorwaarden, waar op Mr. *Jan Ketelair* aanneemt
 het zangmeesterschap van 't kapittel. 262
- 22 April. Quitantie van Kerkmeesters van St. Jacobs kerk we-
 gens koop van een kapel, gelegen aan de zuidzyde van
 de zelve kerk, genaamt het oude graf, ten behoeve
 van de kinderen van Heer *Jacob Coppier*. 358
- 1544 18 Julii. Keizer KAREL verleent oetdooi aan de Magistraat ,
 om op het corpus van den *Hage* en 't inkomen van de
 nieuwe halle te mogen verkopen 1000 guld. kapitaal
 lyfrenten ; en bevestigt de gifte van de hal door Her-
 tog *Willem van Beyeren* in den jaare 1407. gedaan. 612
- 1545 9 Julii. Ordre, om een kist te maken voor 't gemeene land ,
 tot bewaringe van de rekeningen en stukken van de
 particuliere Ontfangers ; en dezelve te stellen in 't Kloos-
 ter der Predikaaren in den *Hage*. 390
- 20 Julii. Commissie tot het visiteren van 's Lands Privilegien ,
 berustende in 't voorz Klooster. 390
- 6 Aug. Rapport nopende de bovengem. Commissie ; en Re-
 solutie daar op. 390
- 1546 9 Junii. 't Hof condemneert die van den *Hage* de platinge
 voor *Schevelinge* te maken. 35
- 1546 11 Sept. KAREL DE V. verleent aan eenen *Bertelm. Banelly*
 oetdooi van de Bank van Leeninge in den *Hage*. 652
- 1547 21 Julii. Resolutie van de Staten van Holland, om by de Gou-
 vernante te vervolgen de vernietinge der Lombaarden,
 &c. 655
23. Febr. Publicatie van den Hove tegens het inslaen en wer-
St. Cur. pen van steenen in de glazen van de groote kerk en 't
 brengen van affche, vuilnis en andere misse binnen den
 bedryve van den voorz Hove. 281
- 1548 14 Nov. Resolutie, dat elke stad copyen zoude doen maken
 van 's Lands Privilegien onder haar zynde, dezelve te
 registreren, en 't Register te leggen in 't Klooster in
 eene kist, by den Advocaat van 't Land daar toe te
 doen maken. 391

- 1550 28 April. Ordre aan 's Lands Advocaat, om een sterker kist met zes sloten te doen maken tot berging van 's Lands rekeningen. *bladz.* 391
- 30 Junii
10. 11. 12
Julii. Die van den *Hage* by sententie van den Secreten Ra-
de gecondemneert zynde mede te moeten dragen in de onkolien van 't schieten van de Vaart tusschen *Delft* en den *Hage*, ter taxatie en moderatie van den Hove, zoo heeft het zelve Hof hun aandeel gearbitreert op 216. pond. 13. schell. 4 penn.; en tot verval van de gem. somme gestelt eene groote Vlaemsch op elk vat bier, dat in den *Hage* en Hage-ambagt gedronken zal worden, zoo wel te betalen by de Edelen, Suppooten en andere vrye perzoonen, als by de inwoonders. 767-771
- 3 Octob. Antwoord en advys van de Gedeputeerden der steden haar met de drapperye generende, op het schryven van de Heeren van de Rade van Staten aangaende het remedieeren van de fouten, die de Staten van den Ryke sustineeren te gebeuren in de wolle lakenen. 626
13. Dec. Ordonnantie van 't Sacraments Gasthuis en Broederschap. 493
- 1551 13 Febr. Keure, betreffende het betalen van het vuurboetgeld tot *Schevelinge* aan de kerk aldaar. 49
- 16 Mei. Verdrag met den Deken en kapittel ten Hove over de begevinge van zekeren dienst by Mr. *Vincent Cornelis van Myerop* gefondeert op 't altaar van de zeven Weenen in de Hof-kapel. 831
- 8 Octob. Ordonnantie van Stadhouder en Rade van Holland, waarby den *kapellaanen van de Hof-kapel jaarlyks toegelegt werden zes ponden grooten Vls., voor het doen van de missen voor den Raad. 790.
- 17 Febr.
St. Chr. Auctorifatie van den Hove op Dykgraaf en Hoog-
Heemraden van *Delfland*, om de penningen, komende van het verkogte hout en yzer-werk van de afgespoelde platinge voor *Schevelinge*, te employeeren tot reparatie en conservatie van de duinen van het zelve Dorp. 36.
- 1552 22 Nov. Keure en Ordonnantie op 't betalen van zekeren Godspenning van den visch, die op 't strand werd afgeslagen, aan de kerk te *Schevelinge*. 48

- 1552 16 Dec. Acte van overgifte van zodanige goederen, als het St. Anthonius-gilde te *Schevelinge* tot dien tyd toe bezeten hadde, aan Kerkmeesters aldaar, mits dat de kerk daar tegen in 't vervolg gehouden zoude wezen jaarlyks te verrigten zulke dienften als het zelve Broederschap voorheen gewoon was te doen. *bladz. 43.*
- 13 Maert
Sz. Cur. Placcaat, waarby het St. *Nikolaas* Gasthuis in den *Hage* toegestaan werd de waage aldaar te verpagten. 445
- 1553 2 Junii Acte van consent aan *Johan Heer van Cruiningen*, om eenen Mr. *Engel Willemsz*, Paftoor te *Heenvliet*, gevangen wegens kettery, te mogen brengen op de Voorpoorte van den Hove. 456
- 26 Oct. *Gysbrecht van Wyngaerden*, Bailliu van den *Hage*, gecondemncert zekere injurien eenen inwoonder van den *Hage* aangedaan, honorabel en profitabel te beteren. 896
- 1554 15 Sept. Auctorifatie op Mr. *Cornelis de Jonge* om te procederen tot fluitinge van de rekening van den Fabryk van de Parochiekerk in den *Hage*. 349
27. Sept. Acte van overgifte van den voorn. Heer *Engel Willemsz*, by *Johan Heer van Cruyningen* aan den Hove, onder protest van non prejuditie. 457
- 1555 19 April. Commissie om te recouvreren de Registers en andere stukken het gemeene Land rakende, wezende onder *Gerrit van Loo* en *Dirk Coebel*. 391
- 26 April. Gelyke Commissie om alle de Registers van de voorgaande 's Lands Advocaten te recouvreren. 391
- 5 Aug. De rekeningen van de Collecteurs van den impost behoort en gefloten in 't kloosters in den *Hage*. 394
- 1556 19 Mei. Commissie op Mr. *Arent Coebel* en *Pieter Brusselaar*, om een nieuwe kamer ten dienste van de Staten in het klooster der Predikaren in den *Hage* te doen maken. 392
- 21 Mei. Nadere Commissie op *Jacob van Duin*, Mr. *Lambrecht Jansz* en *Jan Dirksz 't Hoen*, ten voorfsz einde. 392
- 21 Mei. Resolutie nopende de bewaring van 's Lands Privilegien in een der beslotene Steden. 391

- 1556 23 Junii Ordonnantie om aan 't Convent der Predikaaren te betalen 275. guld. wegens koop van een stukje erfs tot het timmeren van 's Lands kamer ; en nog zes guld. tot recreatie der Conventualen. *bladz.* 392
- 29 Julii. PHILIPS DE II., Graaf van Holland, verbied de Beek van 't Hof, strekkende van het sluiken in 't Agterom tot het huis genaamt het *Paradys*, met boomen te beplanten, erven aldaar agter de huizen te maken of daar op eenige pishuizen te timmeren, enz. 109
- 9 Sept: Alteratie aangaande eenige punten van 't bovengem. Placcaat. 784
- 24 Oct: Uitspraak van den Hove op de questie tusschen die van 't Kapittel en de Parochie-paap van den *Hage* over het regt waar de Edelen in den *Hage* mogen trouwen. 219
- 17 Febr. Instructie en Commissie voor *Lubbert Aelkeys*, Cipier
Sz. Cur. van de Voorpoorte van den Hove. 173
- 1557 23 Julii. Rapport op de augmentatie van de Rade van Holland, om met twee kameren te befoigneren. 127
- 1558 25 Sept. Ordre, om de kamer van de Staten in 't klooster te dekken met een couverdak. 392
- 1559 13 Jan: Mandament van den Vice-Deken en 't kapittel van de Hof-kapel, om in zekere zaeke voor henl. litispndent de arreimenten van den processé aan te nemen. 211
- 7 Maert. *Wilhelmus Lindanus* by 't kapittel ten Hove tot Deken aangenomen. 821
- 28 Sept. Acte van protest van wegen Heer *Willem Snoeckaert*, Ridder, Raad ordin. in den Hove van Holland, tegens Mrs. *Aernoult Coebel* Rentmeester Generael en Heer *Splinter van Harghem*, Ridder, &c. 905
- 1560 5 Maert Commissie om 's Lands Privilegien, Rekeningen en papieren in de groote kasse in des gemeene Lands kamer in ordre te leggen en daarvan behoorlyke inventaris te maken, als mede in wiens handen de sleutelen van de kamer zullen beruften. 393
- 14 en 15. Belofte van beloning aan *Dirk Coebel*, mids de Staten leverende alle de Registers van wylen zynen vader Mr. *Frans Coebel* en andere stukken van den Lande onder hem beruften. 391

- 1561 2 Mei. Octrooi en Ordonnantie voor de *Cloveniers* Doele en Schutterye in den *Hage*. 686
27. Dec. Certificatie, dat de Schout van *Schevelinge* aangestelt werd by den Bailliu van den *Hage*, en dat de Schout als dan heeft de penningen van alle bekeuringen op het strand en binnen het dorp vallende. 57
- 20 Jan. PHILIPS DE II. octroyeert die van den *Hage* om *St. Cur.* het *Noordeinde* te mogen bestraaten, en ten dien einde te stellen een tol of impost op alle passerende wagens, karren, enz. 764
- 1562 26 Mei. De Steden met de laken-draperye generende door 't Hof beschreven op 't stuk van de weverye; en derzelver advys. 627
- 1563 17 Mei. Acte van auctorifatie van den Hove, tot het opregten van een Weeshuis. 512
- 18 Mei. Octrooi en Ordonnantie voor de Schutterye van *St. Joris* Confrerie in den *Hage*. 661
- 1564 13 Julii. Ordre, om nog eene poort van buiten te maken aan 's Lands kamer; en dat niemand daar toe acces zal hebben dan ter presentie van twee Gedeputeerden. 393
- 20 Nov. Ordonnantie van 't voorfz Weeshuis. 514
- 30 Nov. De STATEN VAN HOLLAND door 's Lands Advocaat en Ontfanger te beschryven in alle lopende zaken. 394
- 1565 2 Mei. Vrydom van den Thinden pennink by de Staten aan 't Weeshuis vergunt. 532
- 2 Mei. Commissie op den Heer van *Ryswyk*, President van den Hove en Mr. *Adriaen Numan* Raad en Mr. van de Rekening tot het hooren en fluiten van de Rekening van den *Hage* en het begonnen nieuwe Stadhuis. 583
- 9 Junii. Opdragt-brief van 't oude H. graft, gelegen aan de zuidzyde van de *St. Jacobs* kerk door Jonkhr. *Jacob Coppier*, Heer van *Calflagen*, ten behoeve van *Adr. Benpink*, Secretaris van den *Hage*. 359
- 1567 17 Nov. 't Hof autorifeert die van den *Hage*, om tot *Schevelinge* twee of drie eerlyke perzoonen te mogen aanstellen, die aldaar aalmoezen tot behoef van 't Weeshuis in den *Hage* zullen mogen collecteren. 532

- 1567 24 Nov. Keure tegens het logeren en huisvesten van vreemde armen. 447
- 1568 12 Mei. De weduwe wylen Mr. *Aert Coebel*, ontfanger Generaal van Holland gelast aan de Staten te zenden te sleutels van de kamer, daar 's Lands chartres en papieren in bewaart werden. 721
25. Sept. De bedieningen van Kerk en Getyde-Meefters in de St. *Jacobs* kerk na 't ongeval van den brand in den jaare 1539 zamengevoegt, werden by 't Hof weder gefcheiden en op nieuw vier Getyde-Meefters aangestelt. 313
- 1569 28 Mei Interpretatie van 't 16. Art. van de ordonnantie van 't Weeshuis. 528
- 1570 3 Nov. 't Hof committeert eenige Suppooften, om met Ge-deputeerden van den *Hage* een collecte te doen voor de arme *Schevelingers*, die door den Allerheiligen vloed geruineert waren. 37
13. Dec: Verzoek van den Pagter van de Wynen en bieren in den *Hage* aan de Staten van Holland, om afflag, vermits de schade door den laaften storm te *Schevelinge* veroorzaakt. 37
- 1571 9 Julii. Resolutie van 't Hof, om nacht en dag langs het Zee-strand met drie paarden goede wagt te houden tegens de *Geusen*, en de kosten daarvan om te slaan over *Eikenduinen*, half *Loosduinen* en Haag-ambagt. 18
- 1573 20 April. 't Hof consenteert aan de Gasthuismeefters van St. *Nikolaas* Gasthuis om de Vyver van 't Hof te mogen beviffchen. 435
- 30 Julii. Remonstrantie van de Suppooften van den Hove en Regeerders van den *Hage* aan den Hove van Holland, dat de Commissie by zyne Excellentie op Mr. *Dirk Bronkhorst* verleent tot demolitie van de huizen in de gem. Commiffie vermelt, niet en behoort ter uitvoeringe gestelt te werden; en het antwoord van zyne Excellentie daarop. 723
1. April. Commissie van den Hove op een van de twee eerste *St. Cur.* Deurwaarders van de Raadkamer, om de Dorpen *Ryswyk*, *Voorburg*, *Wassenaar* en *Loosduinen* te gelasten, ieder met zes wagens met paarden daags die van den *Hage* ten dienste te komen, om de mishoopen en vuiligheden

	der HANDVESTEN, PRIVILEGIEN, enz.	933
	heden van daar te helpen wegvoeren	16
1574	9 Oct. Placcaat tegens het beroven, plonderen, verbranden of verwoesten van den <i>Hage</i> .	86
1575	4. Febr. Perzoonen aan de zyde van zyne Majt. <i>Philips den II.</i> genomineert tot de communicatie van den pays en vredehandel te <i>Breda</i> , mitsgaders paspoort te verleenen aan den zelve.	726
	29 Mei. Die van <i>Delft</i> verzoeken verklaring van zyne Excellentie over het in den brand steken van den <i>Hage</i> op 't aannaderen van den vyand.	86
	6 Julii. Commissie en Ordonnantie van de STATEN VAN HOLLAND, om de klok uit den <i>Hage</i> te halen en daarvan te doen gieten een stuk kanon.	279
	30. Junii. Bevel van de STATEN VAN HOLLAND, omde compagnie van <i>Ysaak Coebel</i> te doen cassen en 't Hof door den Provoost en zyne compagnie te laten bewaren.	83
	16 Sept. Commissie op Mr. <i>Jeronimus van Borre</i> , Raad ordinaris, en <i>Andries Duyk</i> , Meester van de Rekening, om na den <i>Hage</i> te gaan tot onderzoek, hoe het aldaar geschapen staat.	87
1576	14 Jan. 't Klooster der Predikaaren in den <i>Hage</i> in vryen eigendom geven aan 't St. <i>Nikolaas Gasthuis</i> , en de kerk tot behoef van den H. Geest, Leprooshuis en 't Corpus van den <i>Hage</i> .	395
	31 Maart. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, om de meubile en immeubile goederen, daaronder het huis in den <i>Hage</i> , van den Ontfanger Mr. <i>Arent Coebel</i> te verkopen ten profyte van den Lande.	721
	17 Nov. Het St <i>Agneta</i> Convent met 't geen daar aan behoort by de Staten vergunt ten behoeve en tot inwooning van de arme Weezen.	538
1577	13 Maart. Brief van zyne Princel. Excellentie WILLEM DEN EERSTEN aan den Rade van Holland nopende liet transporteren van 't Hof na den <i>Hage</i> .	8)
	4 April. De STATEN VAN HOLLAND ordonneren, dat de Raden van Holland en Kamere van Rekening by hun vertrek van <i>Delft</i> na den <i>Hage</i> geene Registers, &c zullen hebben mede te nemen.	89

- 1577 9 April. 't Verzoek van den Griffier van den Hove, om de Registers en Memoriael-boeken mede na den *Hage* te mogen nemen, by de Staten van Holland en Zeeland afgeslagen en geordonneert, dat dezelve by provisie zouden blyven beruften onder den Griffier van *Delft*. 90.
- 16 April. Verzoek van de Kamer van Rekeninge, om na den *Hage* te mogen vertrekken. 90.
- 21 Mei. Autorisatie van de STATEN VAN HOLLAND op die van *Delft*, om het Ammunitie-huis binnen hunnen stad te prepareren tot berging van 's Landsstukken, enz. 716
- 23 Mei. De Conventen en Kloosters aan de Steden tot eigen gebruik by de Staten toegestaan. 458
- 9 Julii. St. *Nikolaas* Gaafthuis by de *Staten* toegestaan de kooren en elle-maat te mogen heffen. 433
- 13 Aug. Resolutie van de STATEN, om de goederen van 't kapittel ten Hove en tot *Naaldwyk* te appliceeren aan de Domeinen tot betalinge en onderhoud der Predikanten, &c. 817
- 1578 23. Septb. Consent aan *Jan Hendriksz*, om vleesch te mogen verkopen in de Voorpoorte van den Hove. 895
6. Novemb. 't Regt van de Lombaarden by de STAATEN VAN HOLLAND EN ZEELAND aan de Steden gelaaten, om daarop zodanige ordre te stellen als met de eere en profyte der zelve steden zal overeenkomen. 655
31. Dec. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, om voortaan hunne vergaderingen in den *Hage* te houden. 90
- 1579 10 Maert De STATEN VAN HOLLAND geven aan 't Weeshuis in den *Hage* het land toebehoort hebbende het Dominikaaner Klooster aldaar. 531
- 23 Maert De Ontfanger *Coolwyk* by de Staten aangestelt tot Superintendent van de goederen van de kerke van *Eikenduinen*. 22
- 9 Julii Commissie van 't Hof op twee Secretarissen, Advocaten, Procureurs, Deurwaarders en Bodem, om de Suppoosten te taxeren in de betalinge van een glas in de St. *Jacobs* kerk. 282
3. Aug. 't Hof geeft *Jooft de Bruin* vryheid, om vleesch in de Voorpoorte van den Hove te mogen verkopen. 896
Re-

- 1580 16 Jan. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND nopende het prediken door de Haagsche Predikanten in de kapel op 't Hof voor de Vergaderinge van haar Ed. Groot Mog. 402
- 29 Maert Nieuwe Artikelen der Cloveniers Schutters geconcipeert op het believe van zyne Princel. Excellentie en de Magistraat. 700
- April. Resolutie van de STATEN nopende het opregten van een Raad van Appel binnen de stad *Haarlem*. 131
11. Mei Consent van de STATEN aan de Regenten van het Weelthuis, om het Patershuis van Ste. *Agnieten* Convent te mogen verkopen. 539
- 7 Junii De Buuren van *Eikenduinen* met die van *Loosduinen* onder eene Parochie gebragt, en de kerk van 't klooster te *Loosduinen* hen ten gebruike gegeven. 23
- 16 Aug. Vermeerdering van gagie aan de Predikanten in den *Hage* by de Staten vergunt. 403
- 19 Aug. Den Ontfanger *Coolwyk* geordonneert dwang-middelen te gebruiken tegens de kerk, Kruis en H. Geestmeesters van *Eikenduinen* tot overlevering van derzelver goederen. 22
- 19 Aug. Geen vleesch op de Zaal of in de Voorpoorte te verkopen, ten zy 't zelve aldaar geslagen en by de Vinders van den *Hage* bevoorens gezien zal wezen. 618
- 2 Sept. Resolutie van de Staten nopende het demolieren van de kerk te *Eikenduinen*. 21
13. Dec. Nadere Resolutie nopende de demolitie van dezelve kerk. 21
14. Dec. Het verzoek van de inwoonders van *Eikenduinen* om hunne kerk en tooren te mogen behouden, afgeslagen. 21
- 1581 13 Maert. 't Hof op de klagte van de Magistraat wegens het misbruik van de Vleeshouwers in de Voorpoorte, ordonneert dezelve maar viermaal des weeks voor te staan en subjeet te wezen de visitatie en bekeuringe van de Vinders van den *Hage*. 616
- 21 Mei. De inkomsten van der Conventen goederen in den *Hage* by de Staten geordonneert tot onderhoud van de Conventualen en Predikanten. 459
Re-

- 1581 4 Junii. Resolutie, waarby als nog gelast word de kerk van *Eikenduinen* af te breken. *bladz.* 21
- 4 Junii. *Jan Willemsz*, eertyds Predikant in den *Hage* werd by de Staten toegeftaan 20 guld. tot alimentatie. 330
- 28 Junii. Commissie tot het bezigtigen van het Klooster der Predikaaren in den *Hage* of het zelve zonder groote kosten van den Lande bequaam zoude konnen gemaakt werden, om de Staten aldaar te doen vergaderen. 395
- 15 Julii. De goederen van de *Chartroizen* buiten *Geertruidenberg* en van het kapittel op 't Hof in den *Hage* geapliceert aan de Domeinen van Holland. 817
- 1582 15 Maart. Octrooi aan 't Broederschap van St. *Joris* om eenig land, eertyds gedefineert tot onderhoud van den Kapellaan, te mogen verkopen tot reparatie van het Doelhuis. 681
- 25 April. De STATEN VAN HOLLAND ordonneren, dat de Pynkamer op het Hof zal werden geappropriert tot de Audientie en Pleitkamer van den Hogen Rade. 130
- 8 Mei. Verlenging van 't Octrooi nopende den tol op de wagens en karren, passerende door 't *Noordeinde* van den *Hage*, voor den tyd van twee jaaren. 766
- 27 Junii. De goederen van 't kapittel op 't Hof en van *Naaltwyk* te brengen onder de Domeinen. 818
- 1583 22 Maert. Het klooster der Predikaaren in den *Hage* af te breken. 395
- 23 Maart. De STATEN VAN HOLLAND ordonneren het Hof en Magistraat te voorzien, dat de kerk van den *Hage* in vrede en eenigheid werde gehouden. 331
- 10 Junii. Verzoek van het Zuidhollandfche Synode, dat de Staten, het Hof en Magistraat gecommitteerden gelieven te zenden, om te aanhooren, 't geen aldaar nopende de Haagfche Predikanten zoude mogen werden verhandelt. 331
- 20 Julii. Commissie op den Heer van *Nyvelt* en den Advocaat *Buys*, om *Thomas Telius* te verzoeken van zig in den dienst der Haagfche kerke te willen begeven. 332
- 30 Sept. De STATEN VAN HOLLAND bewilligen in 't opregten van den Rade van State der Algemeenschap op Intructie. 144
Or-

- 1583 22 Oct. Ordre om een kruis-kazyn met glazen te maken in de nieuwe Doele, &c. *bladz.* 156
31. Dec. Collegie van den Rade van Staate by Holland, Zeeland en Utregt ingestelt, en hoe te bestaan. 143
- 1584 11 April. *François Massazia* Superintendant of Commissaris Generaal over de tafelen van Leeninge in de Steden van Holland en Zeeland, werd by de STATEN VAN HOLLAND van zyne voorz. Commissie ontslagen. 651
- 2 Mei. Brief van de STATEN VAN HOLLAND aan den Hove Provinciaal, om *Petrus Gellius* tot Hofprediker aan te nemen op een tractement van 400 gl. 's jaers. 404
- Antwoord van 't Hof op den zelve brief. 405
- 23 Julii. Ordonnantie by den Hogen en Provincialen Raden en Kamer van Rekeninghe ten overstaan van de Hoofmannen van St. *Joris* Confrerie, daar op gehad het advys van de Magistraat, gemaakt op de combinatie van de Suppoosten en de voorn. Confrerie van St. *Joris*; als mede op de wagt. 670
31. Julii. De STATEN VAN HOLLAND ordonneren, dat de Schutters uit den *Hage* binnen den *Briel* 8. dagen zullen blyven en als dan door andere afgeloft werden; ook wat zy daags voor loon genieten zullen. 693
- 6 Aug. Verzoek van Dr. *Sarabia* aan de Staten, om *Petrus Gellius* als Predikant tot *Leiden* te prefereren boven den *Hage*; en Resolutie daarop. 332
- 11 Aug. 't Hof werd by de *Staten* geauthoriseert om den voorn. *Gellius* tot Predikant in den *Hage* aan te nemen. 332
15. Aug. Verzoek van de Regenten van 't Weeshuis aan de STATEN VAN HOLLAND, om de ongealiceneerde goederen van 't St. *Agniete* Konvent te mogen hebben. 531
- 7 Sept. Advis van de Regenten van 't Weeshuis aan den Hove van Holland over het innemen van eenen *Jan Crispynsz.* 530
- 8 Sept. De STATEN VAN HOLLAND authoriseren eenige Gecommitteerden, om in absentie van de Staten in alle voorvallende zaaken te disponeren, en hunne Vergaderingen te mogen houden ter plaetze daar 't hen goed dunken zoude. 152

- 1584 6 Oct. Ordonnantie op den Rentmeester Generaal van Noord-Holland, om aan *P. Gellius* te betalen de somme van hondert ponden wegens gedaane diensten als Hofprediker. *bladz. 405*
- 16 Nov. Biljet van Wapenschouw en Monsteringe van de gecombineerde Suppooften met de Schutterye van St. *Joris*. *675*
- 23 Nov. Continuatie van den Raad van State nevens zyne Genade Graaf *Maurits*. *145*
- 4 Dec. Requeste van de Regenten van 't Weeshuis aan den Hove van Holland om te hebben auctorifatie tot het verkopen van 't oude Weeshuis van *Crispyn van Boschuisen*, mitsgaders appointement daarnevens. *539*
5. Dec. Acte van Auctorifatie ten voorfsz einde. *541*
- 27 Dec. Ordre van Gecommitteerde Raden aan den Kastelein van den Hove, om den Engelschen Ambassadeur *Hoddesdon* te ontfangen, van behoorlyk logys te voorzien en tot koste van den Lande te tracteeren. *132. 133*
- 13 Maert. De Predikanten van den *Hage* elk jaarlyks voor tractement by de Staten toegelegd de zomme van 300. guld. en de Magistraat gelaft dezelve van bequame huizinge te voorzien of penningen daar voor. *333*
- 1585 10 Junii. Verzoek van Hertog *Junius van Brunswyk Lunenburg*, dat de goederen, nagelaten by Hertog *Erich van Brunswyk*, by de Staaten in sequeliratie mogen genomen werden. *718*
- 29 Octob. De STATEN VAN HOLLAND bewilligen in het beroep van een derden Predikant in den *Hage*. *333*
- 28 Nov. Ordre van de STATEN VAN HOLLAND, om logement voor den Grave van *Leicester* op het Binnen-Hof te accommoderen. *137*
- 18 Dec. — om het logys, eertyds tot de librarie gedient hebbende voor die van den Hogen Rade te ontruimen en tot derzelve gebruik te prepareren. *137*
- 1586 15. Febr. Middelen tot reparatie en verder onderhoud van de kerk te *Loosduinen* by de Staten aangewezen. *24*
- 13 Oct. Placcaat, rakende het schouwen en bedelen der Le-proozen. *480*

- 1587 9. junii Renovatie van het Placcaat van Kon. *Philips* van den
29 Julii 1556, roerende het zuiveren en schoon maken
van de Beeke. *bladz.* 785
- 28 Sept. De STATEN VAN HOLLAND accorderen die van
Loosduinen, om een bequame klok, uurwerk en wyzer
in de tooren te mogen maken uit de inkomsten van het
Convent aldaar. 25
- 1588 18 Maert. Auctorifatie op Burgemeesters van den *Hage*, om in
de Klooster kerk stallingen te maken voor de paarden
van de Compagnie van den Heere van *Villers*. 853
5. April. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND nopen-
de het installeren van den Raede van State. 146
- 22 April. Ordre, om het komptoir van de Klerken van haar
Ed. Gr. Mog. te brengen aan het einde van de Fran-
sche kerk op 't Binnen-hof. 160
- 19 Mei. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, dat de
Staten Generaal op 't Hof mede zullen worden geac-
commodeert, om voortaan hunne Vergaderingen aldaar
te houden. 138
- 1589 15 Febr. Een stuk lands, eertyds geweest des Pastoors waran-
de, aan de Pesthuismeefters van den *Hage* ten behoeve
van 't huis by de Staten in erfpagt gegeven. 328
- 18 Febr. Missive van de STATEN VAN HOLLAND aan de
Magiftraat, dat zy geene verpondinge zal hebben te
vorderen van de Confrerie van *St. Joris* wegens der-
zelve huizinge. 679
- 19 April. *Dirk Jorisz de Bye* by de Staten gelaft de sleutel van
de kamer te *Delft*, waar in 's Lands charteren en pa-
pieren zyn berustende, aan den Advocaat van den Lan-
de over te geven. 392
- 28 Junii. Resolutie van Gecommitteerde Raden nopende het
beyorderen van de werken binnen de Klooster kerk,
tot het gieten van geschut. 713
- 30 Junii. De Magiftraat van den *Hage* aanbevolen het bezor-
gen van de materialen tot het opmaken van het voorfz
werk. 712
- 1590 22 Jan. Verzoek van de Magiftraat, om de woningen, hui-
zen en erven, eenige Conventen binnen den *Hage* toe-
komende, tot profyt van den *Hage* te mogen genieten;
en 't Apostil daar op. 458
X x x x x 2 Koop

- 1590 10 Dec. Koop van een huis tot bewooning van 's Lands Geschutgieter alhier. *blad.* 713
- 1591 18 Jan. De STATEN VAN HOLLAND consenteren, dat de huizinge van *Brantwyk* tot inwooninge van de Princes van Oranje met haaren Zoon en familie zal werden gehuurt tot laste van 't gemeene Land. 750
- Requeste van Deken en Hooftmannen van St. *Joris* Confrerie aan de Staten, met klagte over den indragt van de Magistraat jegens voorige Resolutien. 906
- 14 Aug. PHILIPS DE II stelt, als Grave van Holland, *Sasbout Vosmeer* aan tot Deken van 't kapittel ten Hove. 241
- 1594 19 April. Ordre om meerder plaats in de kapel van 't Hof te maken tot commoditeit van 't gehoor der predikation. 407
- 3 Maart Resolutie, dat geene Tafelhouders van Tafelen van Leeninge in Holland meer interesse zullen mogen genieten dan een halve stuiver van de zes guldens ter weeke. 656
- 3 Junii. Verzoek van de Kerkendienaars in den *Hage* aan de Staten, om meerder tractement als andere in andere steden. 835
- 29 Julii. Augmentatie van tractement voor *Job. Uitenbogaart* als Fransch Predikant in den *Hage*. 406
- 12 Nov. De STATEN VAN HOLLAND vereeren aan de St. *Jacobs* kerk een glas, verciert met den Hollandschen tuin en der steden wapenen. 283
- 1595 12 Dec. Ordre van de Staten, om de tien ponden, wel eer by Hertog *Aalbrecht van Beyer* jaarlyks aan 't St. *Nikolaas* Gasthuis gemaakt, aan de Gasthuismrs. in 't vervolg te betalen. 429
- 1596 26. Jan. Ordonnantie van Gecommitteerde Raden nopende het bestraaten van de Cingel van den Hove. 179
- 1597 18. Julii. Contract met *Leonard Woutersz* wegens het bouwen van zekere huizinge op de Ammunitie-haven ten dienste van den Lande. 715
- 1598 28 April 't Hof auctoriseert de Wees-vaders, om een Schoolmeester in 't Weeshuis te mogen aannemen. 542

- 1599 23 Sept. Verband-brief van zeker huis *te Noortwyk* tot securiteit van de betalinge van 8 kroonen 's jaars, gefondeert op *St. Jacobs* altaar in de groote kerk in *Hage*. *bladz.* 833
- 1600 12 Mei. Missive van zyne Excellentie uit het leger tot *Alem* aan de STATEN VAN HOLLAND of hunne Gecommitteerde Raden nopende het fortificeren van den *Hage*. 776
- Consent tot het fortificeren van den *Hage*, mits de kosten vallende tot laste van den *Hage*. 779
- 1601 Consent van de Rekenkamer aan de Magistraat, om de *Dief-steen* op het buiten-Hof te mogen verkopen. 649
- 9 Julii. Aanschryving van de STATEN VAN HOLLAND aan de Magistraat om vier kloeke mannen 's nagts wagt te houden en sentinel uit te zetten in de kaasbaan op 't Hof, tegens het uitkomen van den Admirante van *Arragon* op 't Hof gevangen zittende. 128
13. Nov. 't Hof consenteert aan de Magistraat voor eene winter de Commissarissen van de wagt uit de Magistraat te kiezen zonder prejuditie en om te proberen. 676
- 1602 5. Dec: Het huis by *Leonard Woutersz* op de Ammunitie-haven gebouwt, by de Staten gekogt, om geappropriert te werden tot des gemeen Lands Smitshuis. 715
- 1604 6. April. Beroepinge van een vyfden Predikant in de Fransche en Duitsche taale, in plaatze van D⁹. *Job Utenbogaert*, ten dienste van zyne Excellentie in 't leger en elders geordonneert. 836
- 22 Nov. Klage van het Hof aan *Utrecht* over een toegezonden gortigen beer of zwyn, met recommandatie, dat een ander, die goed en gansch is, mag toegezonden werden. 164
- 22 Nov. Extract uit de Rekenkamer nopende de verdelinge van den Hof-beer. 164
- 1606 1 Sept. Octrooi aan Deken en Hoofdmans van *St. Joris* Confrerie, om de erve neffens en agter het Doelhuis gelegen, te mogen uitgeven om betimmert te worden tot verval van de kosten van reparatie en verbeteringe van 't Doelhuis. 682
- 1607 20 O⁸. *Henricus Rosæus*, Kerkendienaar in den *Hage*, in plaatze van D⁹. *Libertus Fraxinus*; gagie en huishuur. 838

- 1607 6 Dec.: 't Hof consenteert de Gasthuismrs. van St. *Nikolaas* Gasthuis, om de waag te mogen verpagten. *bladz.* 858
- 1608 11 Maert Verbod van Brouweryen in den *Hage* en elders in opene plaatzen op te regten. 92
- 1613 8 Maart. De Visscherye van de vyver en wateren om 't Hof in pagt gegeven aan de Regenten van St. *Nikolaas* Gasthuis en arme Leproozen, jaarlyks om 30 stuivers. 860
- 1615 10 Julii. Gasthuismrs van St. *Nikolaas* Gasthuis verkopen en dragen op aan de Magistraat (op approbatie en ratificatie van haar Ed. Groot Mog.) het regt en geregtigheid van de Wage binnen den *Hage*, *Hage*-ambagt en *Scheve-ninge*, op conditie aldaar gespecificeert. 442
- 1616 4 Julii. Keure, dat de Bierstekers van den *Hage* moetengaan woonen op de nieuwe Bierkade. 91
- Oftob. Requeste van *Utenbogaart*, verzoekende ontslaginge van zynen kerkelyken dienst. 334
- Vrydom van bier accys voor de arbeiders, aan 't nieuwe H Geesthuis werkende. 560
- 1619 18 Oct. Resolutie vande STATEN VAN HOLLAND, omden Heer van *Veenhuizen* en den Heer *van der Myle* niet meerder neffens de andere Heeren Edelen ter dagvaart te beschryven. 728
29. Oft: Het vertrek van den Heer *van der Myle* uit den Lande van Holland gaf haar Hoog Mog. oorzaake, om zyne Sessie in den Rade van Staate te suspenderen. 729
- 1621 April. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, omden Koning en Koningin van *Bobemen*, in den *Hage* gekomen zynde, te logeren in 't huis van den Heere *van der Myle*, en dezelve drie dagen te defroyeren. 729
- 21 Junii. Keure tegens het ramen en uithangen van lakenen op Zondagen, Bede-dagen en andere, enz. 630
- 1622 22 Maart. Verzoek van de Koningin van *Bobemen*, dat de Heer *van der Myle* toegelaten mogte werden, uit het eiland van *Beyerland* te mogen komen wonen tot 's *Gravezande*. 730
- 4 Mei. Nader verzoek van de Koningin van *Bobemen*, om de confinatie van den Heere *van der Myle*, van *Beyerland* te veranderen in het vaste Land van Holland. 731
- Keu-

- 1622 Sept. Keure op het houden van Duitfche, Fransche en andere fchoolen. *bladz.* 598
- 1625 1 Febr. Hand-opening tot het beroepen van een vyfden predikant in den *Hage* 335
- 4 Febr. De Klooster-kerk aan de Magiftraat in eigendom overgegeven, onder beding, van te zullen betalen de onkosten aan de zelve gedaan. 388
- 27 Junii. Acte van koop van twee komptoiren in de St. *Jacobs* kerk. 563
- 25 Julii. Ocfrooi tot penaliteit op het niet betalen van des Gasthuis regt van de Kooren-mate en wage. 434
- 1626 28. Nov. De STATEN VAN HOLLAND accorderen die van de *Engelfche* kerke in den *Hage* tot fubfidie en om te mogen beroepen een eigen predikant, de fomme van 300 guld. voor een jaar. 413
- 1628 17 Aug. Aan de gemeente van de *Engelfche* kerk alhier by de Staten vergunt de fomme van 500 in plaatze van 300 guld. jaarlyks tot onderhond van haaren predikant. 414
- 1629 2^e Febr. Brief van den Hove van Holland aan de Magiftraat van den *Briel*, om *Job. L'Empereur*, tot Predikant in den *Hage* te mogen hebben. 336
- 14 April. Aanfchryving van GecommitteerdeRaden aan de Magiftraat, om den *Hage* te verfterken met het verwyden en verdiepen van de gragten, het maken van ophalende bruggens, enz. 101
- 16 Mei. Verbod tegens het voortgaan van het maken van de boftweeringe. 102
- 2 Junii. Nadere Refolutie dienaangaande. 103
- 1631 20 Febr. Acte uit de Graaffelykheids Rekenkamer over 't regt van de Suppoosten van den Hove tot het St. *Nikolaas* Gasthuis. 439
- 1632 30 Sept. Brief van de Regenten van het Leprooshuis der Stad *Haarlem* aan de Leproofmeesters van 't Leprooshuis in den *Hage*. 481
- 1634 27 Junii. Placcaat op de Beek. 786
- 1635 16 Aug. Ordonnantie van de Heeren van de Societeit, zoo tot defenfie van 's *Gravenhage* jegens geweld en fpolie van den vyand, daar mede de plaats werd gedreigt, als mede

- mede op 't fluk van de dag en nagt - waake daarinne te houden. *bladz.* 902
- 1637 25 Juii. *Job. Uitenbogaart* het verder prediken by de STATEN VAN HOLLAND verboden. 421
- 1641 18 April. De Kentmr. en Regenten zoo van de kerk als van alle Godshuizen in den *Hage* moeten jaarlyks hunne rekeningen doen voor een Gecommitteerde uit de Magistraat. 352
- 1642 19 Maart. Brief van 't Hof aan de STATEN VAN HOLLAND, om een zelden Predikant in den *Hage* te mogen be-roepen. 337
- 20 Maart. Consent van de STATEN VAN HOLLAND daartoe. 337
- 30 Aug. Publicatie op 't reinigen van de Beek. 788
- 1644 10 Febr. Ordre tot het weder op bouwen van de afgebrande kapel op 't Hof. 409
- 1651 26 Sept. Ordre van de STATEN VAN HOLLAND, tot het herstellen van de groote Zaal in haaren voorigen staat; en voorstel by eenige Leden, om de Vergadering van haar Ed. Gr. Mog. van bequamer plaatze te voorzien. 117. 156
- 19 Dec. Rapport aangaande de veranderinge van de plaatze tot de Vergaderinge van haar Ed. Gr. Mog. Staatswyze te houden; en resolutie daarop genomen. 157
- 1652 7 Mei. Commissie van de Staten tot het dispiceren van bequaame plaatzen, tot het houden van de Staatswyze vergaderingen, geduurende de nieuwe timmeragie. 158
- 14 Mei. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, tot het prepareren van de plaatzen by de Commissariffen gedispicieert tot de vergaderinge zoo van haar Ed. Gr. Mog. en de Heeren Gecommitteerde Raden, als tot het houden van de Secretarie. 158
- 1653 30 Jani. Octrooi aan de Magistraat van den *Hage*, tot het be-stellen en versorgen der Regenten van de Godshuizen, als Pesthuis, Dolhuis, enz. 839
- 9 Junii. Verbod van geverwde boter alhier ter stede te markt te brengen. 633
- 1656 4 April. Autorisatie op Deken en Hoofdmannen van de Buurt van 't Achterom, om de Spekverkoopers, eenige vui-ligheden in de *Beeke* werpende, te bekeuren. 789
Au-

- 1658 9. Aug. Authorisatie van den Hove tot het bouwen van het
-Hofje van *Nieukoop*. *bladz.* 573
- 1659 7 Febr. De Societeit in den *Hage* accordeert de Magistraat
de zomme van 4000. guld. tot het bouwen van een
Werk - of Spin - huis. 646
- 1662 27 Maert Keure rakende de erffenisse der arme Weeskinderen.
543
- 27 April. Commissie op twee gefworen Lantmeeters om de
Beek te visiteeren, &c. 790
12. Dec. Den Kerkenraad van den *Hage* een agtste Predikant
toegestaan, en vastgesteld den Hoogduitschen te laten
uitsterven. 338
- 1665 30 Jan. Authorisatie van den Hove tot het verkoopen van
eenige goederen van den Heer van *Nieukoop* tot onder-
houd van het zelve Hofje. 574
- 1668 2 Nov. Provisionele Instructie voor *Johan Stalpert van der*
Wiele, om te zyn Professor Anatomico-Chirurgicus.
607
- 1669 3 Dec. Het honorarium den voorfz Professor wegens de Ed.
Mog. Heeren van de Societeit toegelegt, van 200
guld. tot vier hondert guld. jaarlyks verhoogt. 609
- 1674 30 Jan. Aggreatie van den perzoon van den kooper van de
Kastelenie van den Hove van Holland. 792
- 29 Oct. Authorisatie van den Hove tot het ligten van pennin-
gen ten behoeve van het Hofje van *Nieuwkoop*. 575
- 1675 26 Nov. Memorie van de nieuw gemaakte Straaten, Gragten
en Burgwallen mitsgaders het timmeren van de huizen
in dezelve zedert den jaare 1600 enz. opgesteld by *Job*
Willemfsz van Swieten. 771
- 1678 18 Jan. Don *Emanuel Francisco de Lira*, werd by Gecom-
mitteerde Raden van Zeeland verlyd met de huizinge
van *Affendelft*, staande in 't Westeinde van den *Hage*.
908
- 1681 16 Junii. Ordonnantie op de Bank van Leeninge in den *Hage*.
656
- 17 Junii Authorisatie van den Hove tot verkoping van eenige
goederen tot quyting van lasten van 't Hofje van *Nieu-*
koop. 576

- 1683 3 Junii. Dr. *Arent Bosch* tot Professor Anatomicus by de Heeren van de Societeit aangestelt. *bladz.* 610
- 1686 26 Jan. Begrooting van de pensioenen voor de Fransche gevlugte Predikanten mitsgaders repartitie van de zelve in de zomme van 25000 guld. 853
- 1686 21. 22. Decemb. Nadere begrooting en repartitie van de zelve in de zomme van 12000. guld. 854
- 1687 27 Nov. Authorisatie van den Hove op de Diakonen van de Gereformeerde Nederduitsche kerken alhier, om zekere huizinge staande en gelegen agter de groote kerk, genaamt *de oude wage*, in 't openbaar te veilen en ten hoogsten pryze te verkopen. 863
- 1695 1 Octob. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, waarby de zelve van het Hof requireeren berigt hoe verre die van *Schevelinge* regt hebben tot het Wees-huis in den *Hage*. 533
- 12 Oct. Advis van 't Hof op de voorige resolutie. 535
- 1707 1 April. De Majoor *Montenaeken* tot Poortier van 't Hof aangestelt. 792
- 1725 2 Dec. Reglement van het Oude Vrouwen en Kinderhuis van de Nederduitsche Gereformeerde kerke in 's *Gravenhage*. 863
- 1728 12 Jan. Keure tegen het inkomen der Buiten-armen, en onderzoek op de geene die zig binnen zekeren korten tyd in den *Hage* ter nedergestelt hebben. 555
- 12 Jan. Ordonnantie en Reglement voor Dekens en Hooftmannen van de Buurten, tot het doen nakomen en uitvoeren van de voorfz Keure. 557
- 17 Maert. Resolutie van de STATEN VAN HOLLAND, waarby de Graaflykheids Rekenkamer werd vernietigt, en het bewind van de Domeinen en al 't geen verders tot de zorge en directie behoort, overdragen aan haar Ed. Gr. Mog. Gecommitteerde Raden van beide de Quartieren. 119

B L A D W Y Z E R

D E R

Zaaken, in de voorgaande Beschryvinge verhandelt.

A. betekent de aanmerkingen in dit werk, en (a) (b) enz. de letters derzelve.

A.

A A Jonkheer Gerard van Randenrode, gezegt van der Aa; gedenkteken van den zelve in het Choor van de groote kerk. bl. 293

A ALBERT VAN BEYEREN (Hertog) tol vrydom door den zelve aan die van *Schevelinge* toegestaan bl. 53. Strandvonder aldaar aangestelt bl. 55. Gifte van de Schulpen uit de zee aan strand spoelende bl. 56. Kanonifie van een Deken en 12 Kanunniken door den zelve in de kapelle ten Hove opgerecht bl. 186. zie verder op *Kapittel*. Regt eene heerlyke en pragtige tombe op in de zelve kapelle ter gedagtenisse van zyne eerste egtgenoot Vrouw *Margareta* bl. 269, alwaar hy naderhand ook begraven word bl. 270. Onderzoek of de St. Jacobs kerk in den jare 1399. door hem gesticht zy bl. 273, 't welk door verscheide bewyzen getoont word onzeker te zyn bl. 273-278. Het St. *Vincent's* klooster en kerk, naderhand de Kloosterkerk genaamt, of door hem of door zyne weduwe Vrouw *Margareta van Kleef* gebout zy bl. 364. 365. Of het St. *Nikolaas* Gasthuis door hem opgerecht zy bl. 428. Begiftigt het zelve met de korenmaat, de Waag en ellemaat bl. 428. 429, Nog met tien ponden 's jaars, gevestigd op de Domeinen van Noorholland bl. 429. De kapel regt over het voorz. Gasthuis door den zelve gesticht bl. 439. Geeft het regt en inkomen van de Vleesch-halle aan die van den Hage. bl. 611

A ALBRECHT (Mr.) Deken van de kapelle ten Hove bl. 233, was een zoon van *Adriaan* Bastaard van Hol-

land bl. 233, 't welk bevestigt word door zekere uitspraak tusschen den zelve en het kapittel ten Hove wegens zekere renten enz. bl. 233. 234. Was mede Raad in den Hove van Holland. bl. 235

A ALMOESSEN voor de arme Leprozen dagelyks aan de huizen, af en aankomende schuiten, als anderzints met de klap ingezamelt bl. 483. Als mede tot *Monster* en 's *Gravezande* in de kerk, 't welk naderhand by Kerkmeesteren afgekogt, en nog jegenwoordig verantwoord word bl. 483. Plegtige ommegang door den *Hage* tot een generale collecte voor dezelve bl. 483, als mede door het gantsche *Westland* bl. 483. zie mede op *Collecte*. Authorisatie voor den Geregte van den Hage omme tot *Schevelinge* aalmoeffen tot behoef van 't *Weeshuis* in den *Hage* te collecteeren bl. 532. 533. Van het geschil en moeielikheden hier over in latere tyden ontstaen, zie onder *Weeshuis*.

A ARENBERG. Het huis van den Graaf van *Aarenberg* wanneer al bekend bl. 731. Behoorde voorheen toe Heer *Helmich van Doornich* bl. 731. 732. zie *Doornich*. Werd by de Staten van Holland aangeslagen bl. 733. Vyfhondert guldens geconsenteert tot reparatie, en de Heer *Kellegry* daar gelogeert bl. 733. Is in 1611 by den Heer *Johan van Oldenbarneveldt* gekogt bl. 734. Aan wien het jegenwoordig behoort. bl. 734

A BDYE van *Loosduinen*, zie *Loosduinen*.

A BDYE van *Middelburg*; 't Hof van Spanje of 't huis van de Heeren van *Affendelft* in den *Hage* leenroerig van dezelve. bl. 747

Yyyyyy 2

ABT

- ABT** van *Middelburg* verkrygt van Graaf *Willem van Henegouwen* de kapellerye van *Eikenduinen*, werden die kapel tot eene Parochie-kerk verheven bl. 19. Aftand van den zelve wegens het regt van een maaltijd ten Hove voor den Kanunnik die deze kerk bedienen zoude bl. 20. Gefchil wegens het aanfellen van Heilige Geest- en Kerkmeesteren tuffchen den zelve gevoegt met de buuren van *Schevelinge* ter eenre, en den Bailliu, Geregte en gemeene buuren van den *Hage* ter andere zyde bl. 44. Uitspraak van den Hove daarover bl. 44. 45. Ontfangt de kofterye van de kerke van *Ooftkapelle* by verwiffeling tegens een prebende in de kapelle ten Hove bl. 214. De Deken van het zelve kapittel moest door hem bevestigt worden bl. 218. Fundeert eene kapellerye in de Parochie-kerk van den *Hage* voor de ziele van Graaf *Floris* bl. 274. 275. Pafteurs van de groote of St. Jacobs kerk in den *Hage* door hem aangefteft bl. 324. 325. Onderzoek, en verfehiede gevoelens aangaande het regt van den zelve bl. 324. 325. A (q). Bekragtigt het ftigten van 't St. *Vincent's*-kloofter en neemt het zelve aan tot een Convent zyner orde bl. 365. Deszelfs open brief ten dien einde bl. 365. 366. Bewilligt in het opregten van het St. *Nicolaas* Gafthuis met eene kapel, klok, kapelrie, en drie miffen weekelyks bl. 440. De Nonnen van St. *Barbara* of *Bethlehem Proftie* Convent begeven zig onder zyne beflicring bl. 452. De Gifte van zekere wooninge aan 't voorfz Convent gedaan, door den zelve geapprobect bl. 452. 453. Bevestigt in den jare 1440. by toeftemming van den Parochiaan van St. Jacobs kerk in den *Hage*, het Broederschap van 't Sacraments gildehuis aldaar bl. 489. zie verder onder *Broederschap*.
- ACADEMIE MILITAIRE**, of oeffenplaats voor Ridderlyke exercitien door de Heeren van de Societeit in den jare 1683. in het Hof van *Brederode* opgerecht. bl. 742
- ACCYS**, zie *Excys*.
- ADAMS** of Fruitverkopers-gilde, zie *Fruitverkopers-gilde*.
- ADELYKE HUIZEN**. Het Huis den *Binkhorft* bl. 60-64. Onder Haagambagt behooren I. Het Huis te *Westerbeek* bl. 64-67. II. Het Huis ter *Noot*. bl. 67. 68. Befchryving van verfehiede oude adelyke en aanzienlyke huizen in den *Hage* bl. 717. enz. Zie verders op hunne byzondere naamen.
- ADMIRALITEIT**. Vergaderkamer voor de gedeputeerden van de Collegien der Admiraliteiten en befoignepplaats voor dezelve bl. 136. 't Logement van de Admiraliteit te *Amsterdam*, in 't Voorhout, te vooren 't huis van Jonkheer *Louis 't Seracts* bl. 755
- ST. ADRIANUS**; vicarie ter eere van den zelve in de kerke van *Schevelinge* geftigt. bl. 43
- ST. AGNETA** of *Agniete* Convent, 't welk verkeerdelyk met den naam van St. *Agnes* Convent genoemt, in de Toorenftaat zoude geftaan hebben bl. 470. De ongegrontheid daar van aangetoont bl. 470. 471. St. *Agniete* Convent in 't Westeinde, hoedanigheid van het gebouw bl. 472; het enigfte in den *Haag* overgebleven en jegenwoordig het Weeshuis bl. 472, zie verder op *Weeshuis*. Een gedeelte daar van jegenwoordig waarfchynlyk het Latynfche School bl. 600, zie *School*.
- ST. AGNES** Convent, zie St. *Agneta* of *Agnieten* Convent.
- AGTEROM**, oudtyds *de agterftaat daer men ten fpoeye waerts gaet*, al vroeg betimmert en bekend in den jare 1347. bl. 76. en A (o).
- ALBEMARLE**; het huis voor dezen bewoont by den Grave van *Albemarle* naderhandt onder de Graaffelykheids Domeinen verkogt, nu toebehoorende den Heer Baron van den *Boetzelaer*, enz. bl. 180
- ALBERTUS** (Mr. *Adrianus*) Deken van de Hot-kapelle. bl. 236
- ALKMAAR** en *Enkhuizen*, logement voor die fteden op de Cingel van den Hove bl. 179. De zielmiffen voor de ziele van Graaf *Floris* te *Alkmaar* gedaan werdende, door Hertog *Willem den V* in de Kapelle ten Hove overgebragt bl. 207
- ALMUTIUM** of *Almutia*, betekenis van het zelve woord bl. 185. A (e)
- AL-

B L A D W Y Z E R

- ALTAAR.** Verscheide Altaaren in de *Kapelle ten Hove* bl. 268, daar onder het altaar van *St. Pavo*, 't geen wel voornamentlyk bezogt wierd door gecondemneerdens van den Hove om aldaar boete te doen bl. 268. 269. en A. (g) (b). In de *grootte kerk*, die van de *Gildens*, waarschynlyk naderhand in tafereelen of *Gildeborden* verandert bl. 301. Naamlyst van verscheide altaaren in dezelve kerk cerstyts gestaen hebbende bl. 316. 317, en vicaryen aan dezelve gestigt. bl. 318. 319.
- AMBAGT** van den *Hage* al bekend in den jare 1291. bl. 5. zie verder op *Haag-ambagt*.
- AMBASSADEURS** van gekroonde hoofden hoe en waar gerecipieert worden bl. 111. 112. A (v). Waar hunne publicke audiente hebben bl. 134. Worden op het huis van Prins *Maurits* door de *Statern* onthaalt. bl. 754
- AMMUNITIE - GRAGT** al voor den jare 1597 gegraven bl. 94. A (g)
- AMMUNITIE - MAGAZYN** op de *Ammunitie haven* of gragt. By wien en wanneer gestigt bl. 715, wierd by de *Staten* eerst gehuurt en daar na gekogt bl. 715. Van te vooren nog een ander, dog waar gestaen hebbe, onzeker. bl. 716
- AMSTERDAM**; logement van de *Heeren* van *Amsterdam* op het *Plein* bl. 182. Het aanstellen van een *Priester* in de oude en nieuwe kerk aldaar competeerde den *Deken* van het *Kapittel ten Hove* in den *Hage* bl. 218. Het *jus Patronatus* over deze kerken behoorde eertyds aan de *Graaven* van *Holland*. bl. 218 A (g) *Admiraliteits* logement van dezelve in 't *Voorhout*, te vooren het huis van *Jonkheer Louis 't Seraets* bl. 735, zie *Admiraliteit* en 't *Seraets*.
- ANATOMIE** of ontleedkamer ter oefening van de *Chirurgyns*; hoedanigheid van 't gebouw. bl. 604. *Instrument-kassen* ten behoeve van 't *gilde* bl. 604. Het *theatrum Anatomicum* hoe gestelt en verdeling der zitplaatzen bl. 605. De *bibliotheecq* of *boekkamer* bl. 605 606. De openbare lessen door wien voorheen aldaar gedaan wierden bl. 606. *Johan Stalpert van der Wiele*, eerste
- Professor Anatomico-chirurgicus*. bl. 607. *Provisionele Instructie* voor den zelve bl. 607. 608. De *Chirurgyns* en hunne knegts moeten de publicke lessen by wonen op zekere boeten bl. 608. 609. *Lof van den Heere Stalpert* bl. 609. 610. *Arent Boscht* tweede *Professor*. bl. 610; doet afstand en word in zyne plaats gestelt *Antony Nuk* bl. 610. *Govert Bidloo* bl. 610. *Maurius Reverborst* bl. 610. *Thomas Schwenke*. bl. 610
- ANGEL**, zeker stuk lands by 's *Gravezande* alzoogeheten, aan het *kapittel ten Hove* vergunt, om te bedyken bl. 205. *Acte van Hertog Willem* dies aangaande en veele voorregten voor de bedykers. bl. 205. 206
- ST. ANTONIS - BRUGGE** ontrent het midden van de vyftiende eeuw een van de uiterste limiten van den *Hage* bl. 82, als mede in de zestiende bl. 84
- ST. ANTONIS - BURG WAL** in den jare 1626. bekend met den naam van *Burch-gragt*. bl. 94
- ST. ANTONIS - KAPEL**, nu het *Dol-en Pesthuis* bl. 506, zie verder op *Dolhuis*. Nog een andere *St. Antonis-kapel* voorheen gestaen hebbende in het *Haagsche Bosch*. bl. 509
- ST. ANTONIS** of *Krepels-ordre* ontrent den jare 1480. in den *Hage* bl. 508, werd in den jare 1488. by *sententie* van den Hove van *Holland* vernietigt. bl. 509
- ST. ANTONIUS**, patroon van de kerke tot *Schewelinge* bl. 43. *Broederschap* te zyner eere aldaar bl. 43. *Overgift* te van deszelfs goederen aan de *Kerkmeesters* onder zekere conditien bl. 43. 44
- APOTHEKERS - GILDE** of *Broederschap*; beschryving van deszelfs kamer boven het *Booterhuis* bl. 635. Wat vereischt word om daar in aangenomen te worden bl. 636. Hoe dit *Broederschap* bestaat bl. 636. *Veneetsche Theriakel* op zekere tyden aldaar gemaakt en voorbereitzelen daar toe bl. 636. 637. Wie voorheen tot dit *Broederschap* behoorden en hoe naderhand daarvan afgezondert bl. 637. *Nieuwe voorregten* aan het zelve vergunt bl. 637. 638. *Jaarpenning* aan het zelve te betalen bl. 638. *Namen der eerste en jegen-*

B L A D W Y Z E R

- woordige Regenten. bl. 639
- APPEL. Resolutie van de Staten van Holland nopende het opregten van een Raad van Appel binnen *Haerlem* bl. 131. Dog buiten uitvoer gebleven bl. 131. Raad van Appel in Holland, zie *Hogen-Raad*.
- ARMBEZORGERS, zie *Diakonen*.
- ARMEN; ouwelings vier soorten van armen in den *Hage* bekend bl. 545. Keure tot weeringe van buiten-armen bl. 555. Ordonnantie en Reglement voor Dekens en Hooftmannen van de buurten diesaangaande bl. 557
- ARM-HUIS, of *oude Vrouwen en Kinderhuis van de Diakonye* bl. 545, aan de Magistraat verzogt om dat te mogen bouwen bl. 549. In den jare 1660. een huis daartoe gekogt en bequaam gemaakt bl. 549; in den jare 1687 merkelyk vergroot bl. 549. Inscriptie en beschryving van het zelve bl. 550. Kleding der kinderen en getal van die daar in onderhouden werden bl. 550. De Diakonye is erfgenaam van die by haar gealimenteert werden bl. 551. De regeering hoe voorheen was, en hoe jegenwoordig bestaat bl. 551. Waar in de dienst der Regenten bestaat bl. 552; Waar hunne vergaderplaats voorheen was bl. 552. A (k) Wat het werk is der Regentinnen bl. 552. 553. Nieuw Reglement diesaangaande bylage *TT*. Alle giften en gaven komen aan het huis bl. 553. Defzels ordinaris inkomsten en subsidien. bl. 553. Namen der Regenten en Regentinnen. bl. 559
- ARZENAAL, zie *Geschut-huis*.
- ASSENDELFT (Mr. *Hugo van*) Heer van *Veenhuizen*, Kanunnik van de Hof-kapel en extraordinaris Raad in den Hove van Holland bl. 251 Institueert de armen tot zyne erfgenaamen bl. 251. Extract uit zyn testament. bl. 251. 252. 253
- ASSENDELFT (Kapel der Heeren van) aan de zuidzyde van de Groote kerk, waaneer gestigt bl. 353. Beschryving van dezelve bl. 353. Overtreffelyke tombe aldaar bl. 353. Graf-schriften van Heer *Gerrit van Assendelft*, Heer van Assendelft en *Beatrix van Dalem* zyne egtgenoot bl. 354. Van Heer *Nicolaas van Assendelft*, Heere van Assendelft en *Vrouwe Alyd van Kyfhoek* bl. 355. Van *Jonkvrouw Catharina van Assendelft*, weduwe van *Jonkheer Adriaan van der Lek* en naderhand van *Jonkheer Joost van Halewyn*, Heer van der Kapelle enz. bl. 355. Van *Vrouwe Catharina van Assendelft*, weduwe van den Heer *Johan van Cortenbuch*, Heere van *Helmont* enz. bl. 356. Heer *Aalbrecht Nicolaas Baron van Schagen*, Heere van *Goudriaan* enz. in 1727. aldaar begraven. bl. 357
- ASSENDELFT ('t huis van de Heeren van) jegenwoordig het Hof van Spanje bl. 746. Wanneer en by wien gestigt bl. 747. Is eigen aan de kroon van *Spanje* bl. 747. en leenroerig van de *Abdye van Middelburg* bl. 747
- ASSENDELFT-STRAAT ontfangt haaren naam van het huis van de Heeren van *Assendelft*, jegenwoordig het Hof van Spanje. bl. 747
- ATHLONE; 't huis van den *Grave van Athlone*, voorheen bekend met den naam van 't huis van *van der Nieuburg* bl. 745, zie *Nieuburg*.
- AUGSBURGSCHHE; die van de *Augsburgsche* confessie en hunne kerk in den *Hage* bl. 416. zie *Lutberfche*.
- AYTA (Mr. *Barent Bucho ab*) een *Vries Edelman*, Deken van de Hof-kapelle en te gelyk Raad in den Hove. bl. 236

B.

- BAARTWYK; 't huis van den Heer van *Baartwyk*, en eigenaars van het zelve. bl. 749
- BAIONNIERS; Voetboogfchutters, alzoogenoemt en waarom. bl. 695
- BAKKERS-GILDE; gedigt van den Heer *Johannes Vollenhove* op deszels gilde-bord of tafereel in de groote kerk. bl. 304. 305
- BANK VAN LEENING, zie *Leening*.
- ST. BARBARA of *Metzelaars-gilde*, zie *Metzelaars*.
- ST. BARBARA of *Bethlehem Prostie-Convent*, anders het arme *Suster-huis* genoemt, waar gelegen, bl. 451. Hoedanigheid van het gebouw. bl. 452. De Nonnen begaven zig in den jare 1496. onder den Abt van *Middelburg*. bl. 452. Armoede van dezelve. bl. 452. De Abt van *Middelburg*

- delburg* approbeert de gifte van een wooning aan 't Convent onder zekere conditien gedaan. bl. 452. 453. Verbintenis van 't Convent om zielmissen te doen voor *Geertruid*, eertyds moeder van het zelve bl. 453. Word door Mr. *Hugo van Assendelft* merkelyk begiftigt bl. 453. Wat diensten daar voor na zyne dood te doen bl. 454. Ordre, kleeding en namen der Proosten van dit Convent bl. 455. Wanneer dit klooster gestigt zy, is onzeker bl. 455. Verstrekte tot een geregts-hof voor den Inquisiteur Generaal bl. 456. Word in latere tyden verkogt en in twee woonhuizen verandert bl. 458. 459, als mede het kerkje en bouw-huis bl. 459. De Proosdy in den jare 1617. tot een predikplaats by de afgezonderden gehuurt, dog by de Magistraat daar in verhindert. bl. 460
- BARBAY** (Heer *Petrus*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 251
- BAYAART** in het St. *Nicolaas* Gasthuis, wie daer in voorheen logeeren mogten. bl. 447
- BEDYKING** van zeker stuk lands by 's *Gravezande* den *Angel* geheten, door Hertog *Willem* aan het kapittel ten Hove vergunt. bl. 205. 206
- BEDELAARS**; voorstel om een bedelaars-huis in den *Hage* op te regten, dog niet werkstellig gemaakt bl. 548. Keuren en Ordonnantien tegens de bedelaars, vagabonden enz. bl. 548. en A (*m*)
- BEEK**; de Haag van ouds in tweeën verdeelt en gescheiden door de beek bl. 72.; loop van dezelve bl. 72, heeft in vroeger tyd een anderen loop gehad bl. 72 A (*b*). Verbod aan alle die ontrent het Hof wonen over de beek of gragten te komen bl. 108. Placcaat verbiedende het vernauwen of vervuilen van de zelve bl. 109. Wie in oude tyden deze beek en wateren gehouden waren schoon te maken bl. 110. bylage H. 1. 2. enz.; 't welk naderhand geschiede ten koste van de Graaffelykheid bl. 111. Aan welke dienvolgens de beheering en bezorging van dezelve ook staat. bl. 111
- BEELDSTORMING** van den jare 1566, in de groote kerk. bl. 323
- BEELDHOUWERS** behoorden tevoor-
- ren onder een gilde met de Konstschilders, dog tans daar van afgezonderd bl. 641; betalen nog jaarlyks eenige erkentenis aan die Confrerie. bl. 641.
- BEER** of mannekens varken waren die van Utrecht verplicht jaarlyks aan den Hove te leveren bl. 163, zie verders *Hof-beer*.
- BEERE-GELD** aan de Raaden van den Hove van Holland en der zelve Ministers jaarlyks uitgedeelt; waar van zyn naam en oorsprong gekregen heeft bl. 166. Zie verder op *Hof-beer*.
- BEEST** (Heer *Pieter*) kanunnik in de kapelle ten Hove. bl. 247
- BEESTEN-MARKT** ontrent uen jare 1630 aangelegt. bl. 96
- BEGRAAFPLAATZEN**; zie ook op *Tomben*. Verscheide begraafplaatsen en tomben van Vorsten en aanzienlyke perzoonagien in de kapelle ten Hove bl. 269. 270. 271. In de groote kerk bl. 289. enz. In de klooster kerk bl. 377. enz. In de Nieuwekerk bl. 399. Van de nieuwe begraafplaats of het Noorderkerkhof, zie op *Kerkhof*.
- BENTHUIZEN**; het huis van Jonkheer *Hendrick Croefing*, Heer van *Benthuizen* en Soetermeer bl. 745. jegenwoordige eigenaer. bl. 745
- BERGHIJS** (Heer *Eligius de*) of *Elois van den Berghe*, kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260
- BEROEPINGE** van een predikant in den *Hage* hoe geschied bl. 341. zie verder op *Predikanten* en *Hand-opening*. Door wien de Walsche Predikanten beroepen werden. bl. 408
- BESCHRYVING** ter dagvaard; zie *Dagvaard*.
- BETHLEHEM** Prostie- of Barbara-Convent, zie *St. Barbara*.
- BEUNINGEN** (Heer *Cocnraad van*) van het huis by den zelve gebouwt, jegenwoordig toebehoorende de Oostindische Compagnie bl. 754, zie *Compagnie*. Aardig veersje op zekere omstandigheid van het zelve gebouw. bl. 755
- BIBLIOTHEEK**; vertrek tot de bibliotheek van den Hove Provinciael bl. 122. Van den Hogen Rade. bl. 132. Heer *Philips van Leiden* ook genoemt *van den Hove*, kanunnik

B L A D W Y Z E R

- van de Hof-kapel, maakt by testament zyne boekerye ten gemeenen dienste bl. 245. Mr. *Jan Dirkze van der Heer* mede kanunnik van het zelve kapittel transporteert zyne boeken aan Keizer *Karel*, om na zyne dood tot een publieke Bibliotheek gebruikt te worden bl. 255. Getuigenis der Schryvercn aangaande deze boekerye bl. 255
- BIEREN**; impost op de bieren tot *Schevelinge* hoeveel in den jare 1557. bedroeg. bl. 57
- BIERKADE** in 't begin van de zeventiende eeuw aangelegt bl. 91. Keure, dat de Bierftekens voortaan aldaar moeten wonen. bl. 91
- BIERKADE** (de nieuwe) in den jare 1615 gegraven. bl. 100
- BINKHORST** (het huis ten) waar gelegcn bl. 60. Opdragt van het zelve aan den Graaf, die het weder te leen uitgeeft aan *Simon van Benthem* bl. 61. Zedert altyd een leen van Holland gebleven bl. 61. Heeft ook zyne agterleenen bl. 61. Verdere bezitters van het zelve bl. 61. 62. Hertog *Philips* geeft acn *Dirk van Zwielen* den Denneweg aan den *Binkhorst*, met magt om dien met een draai-boom te sluiten bl. 62. Gevalen het zelve huis bejcgent, inzonderheid in de Hoekfche en Kabeljaauwfche tyden. bl. 63
- BINNEN-HOF**, een groot en vierkant plein bl. 162. Zwaare yzere spil aldaar, ongetwyfelt uit een Blyde bl. 162, zie verder op *Blyde*. Die op het Binnenhof woonden, waren eertyds alleen betrekkelijk voor het Hof bl. 180. Gewysde tot bevestiging van het zelve bl. 180. Waren ook vry van excyzen bl. 180. Sententie van den Hove dies aangaande bl. 180. Hypothecatiën en transporten van huizen aldaer, moeten gefchieden voor den Hove van Holland. bl. 181
- BLEEKERT** (Heer *Johan*) *Jan Bleekere* Kanunnik van het Kapittel ten Hove. bl. 260
- BLOET-ARMEN**, hoedanige eertyds in den *Hage*. bl. 545
- BLYDE**, by de Romeinen *Balifla*, zekere oorlogs machine by de voorouders gebruikt. Zwaare yzere spil uit dezelve op het Binnenhof leggende bl. 162; Waartoe dezelve eertyds gedient heeft bl. 163. Aan deze spil wil men dat voorheen wierd vast gemaakt de Hof-beer; zie verder op *Hofbeer*.
- BLYENBURG**; de gragt agter klein *Blyenburg* al bekend in den jare 1626. bl. 94, naderhand gedempt en altrans genaamt de *gedempte-gragt* of *Blyenburg*. bl. 94. 743
- BOEKBINDERS** behoorden te vooren onder een gilde met de Konstfchilders, dog tans daar van afgezondert bl. 641
- BOEKERYE**, zie *Bibliotheek*.
- BOEKHORSTRAAT** ouds tyds de *Warmoesstraat* genoemd. Van wien zoo geheten. bl. 96
- BOHEMEN**. De Koning en Koninginne van *Bohemien* komen in den *Hage*, en werden in 't huis van den Heer *van der Myle* gelogeert en drie dagen op kosten van den Staat gedefroycirt bl. 729. Verzoek van den Koning, dat de Heer *van der Myle* weder in den *Hage* mag komen wonen bl. 730. Werd afgeflagen, dog by de Koningin weder vernieuwt bl. 730. Vertrekt uit den *Hage* en sterft in Duitschland bl. 730. De Koningin blyft in den *Hage* tot den jaare 1660, wanneer zy met haren neef Koning *Karel den II.* overgaat na *Engeland*, alwaar zy in 1662 overlyd bl. 730. A (p) (q).
- BONT** (Mr: *Ferdinant*) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 250
- BOOTERHUIS**; groot Booterhuis op de Princegragt; Hoedanigheid van het gebouw. bl. 631. Was voorheen de grond van het *St. Elifabets-Susterhuis* bl. 631. Is door de goede voorzorge van de Magistraat in een zeer florifanten staat bl. 632. Keure op de zwaarte der booter-tonnen bl. 632. Dat 'er al in vroege tyden in den *Hage* een Booter-markt is geweest bl. 632 A (w). Verbod van geleverde boter in te brengen. bl. 633. 634.
- BOOTERHUIS**; beschryving van het stukken booterhuis. bl. 639.
- BORDEN** of tafereelen van ambagt en neering doende Gildens, zie *Gilden*.
- BORSSELEN**; kapel van de Heeren van *Borsselen* in de klooster kerk gestigt, genaamt de Sacristie bl. 385. Afgebrant, en weder op gebouwt door *Anna van Boffuit* bl. 385. Vergun-

B L A D W Y S E R

- gunning van den Prior enz., des wegens aan dezelve. bl. 385. 386
- BORSSELEN**; het huis van de Heeren van *Borsfelen* in 't Voorhout bl. 734; heeft in later tyd toebehoort den Heer van *St. Anna*land. bl. 735
- BOSCH** (*Arent*) tot Professor Anatomico chirurgicus door de Societeit aangestelt. bl. 610
- BOSCH** of *wildernis* by den Hage eertyds *Hagehout* genaamt bl. 3. *St. Antonis* kapel aldaar eertyds gestaan hebbende. bl. 509
- BOSCHUISEN** (*Crispyn van*) Rentmeester Generaal van Zuidholland en deszelfs huisvrouw *Agnete Pieters*, uit der zelve goederen het Weeshuis in den *Haag* opgerecht bl. 511, zie *Weeshuis*. Voorwaarden om altoos hunnen naam te vooren en de letteren *C. A.* op de linker arm der Weeskinderen. bl. 530
- BOSCHWAGTERS - HUIS**, waar voorheen gestaan heeft. bl. 97
- BOURGONIE**; het Hofje van Bourgonje deszelfs stigter onzeker. bl. 580
- BREBANT** (Raad en Leenhove van) Beschryving van de Pleitrolle, Griffie, Raadkamer, mitsgaders andere kamers en vertrekken van de zelve bl. 140. Uit wat Leden deze Raad bestaat bl. 140. Door wien, wanneer, en om wat redenen ingestelt bl. 140, Naderhand door de Staten Generaal bevestigd bl. 141. Wat zaken aldaar beslist worden. bl. 141
- BRAKEL** (Mr. *Jobin van*) Kanunnik in het kapittel ten Hove. bl. 247
- BRANDWYK**; het huis van den Heer van *Brandwyk*, tans het *Oude Hof* bl. 750, zie *Oude Hof*.
- BREDERODE** (de Heeren van) Onderzoek of het Stadhuis van den *Haag* door een uit dien huize gestigt zy. bl. 582
- BREDFRODE** (het Hof van) te vooren 't huis van den Heer van *de Ketel*; waar gestaan heeft bl. 735. Eerfte gesteltenis van dat huis bl. 736.; werd in 1328. daar mede verlyd Heer *Willem van Duvenvoorde* bl. 736. Komt daar na aan *Floris van Kyfhoek* bl. 736. die meerder grond daar aan verkrygt en tot Houtvester van 't *Haagsche bosch* aangestelt word bl. 736. 737., Bevestiging van de voorzif gifte en aanstelling door *Vrouw Jacoba* bl. 738. Draagt deze zyne wooninge op aan Hertog *Philips* en ontfangt dezelve weder te leen bl. 738-740. Namen der beziters van tyd tot tyd bl. 740-742. By de Societeit in 1683. gekogt, en tot een Academie militair gemaakt bl. 742. Wederom in 1704 verkogt en daar op vyf aanzienlyke huizen gebouwt bl. 743. Het grootste gedeelte van den boomgaard daar van al te vooren afgenomen, verkogt, in straten verdeelt en met huizen betimmert. bl. 743
- BREDERODE**. Het huis van Heer *Reinout van Brederode* in de Spuiftraat bl. 752. doorgaans genaamt 't huis van den Grave van *Oostervant* bl. 752, tans bekend met den naam van 't huis van den Heer van *Matbenes* bl. 753. Jegenwoordige bewoonders van het zelve. bl. 753
- BREDEMERS** (Mr. *Hendrik*) Kanunnik, Musikant en Orgelift van de kappelle ten Hove. bl. 251
- BREESTRAAT** (de nieuwe) ontrent den jare 1680. aangelegt. bl. 96
- BROEDERSCHAP** of *Gilde* oudtyds tweederlei, of een godsdienstige gemeenschap, of uit kooplieden, ambagt en neering doende bestaande bl. 300 A (x). Van delaatste zie onder *Gilden*. Broederschap van 't *H. Kruis* tot *Eikenduinen* bl. 21. Van *St. Antonius*, patroon van de kerke van *Schevelinge*, bl. 43. Overgifte van deszelfs goederen aan Kerkmeesteren bl. 43. 44. In de groote of *St. Jacobs* kerk in 's *Gravenhage* verscheide van die natuur bl. 311. 312. 318. Broederschap van *St. Vincentius Ferrarius* in het *St. Vincents* klooster, naderhand de kloosterkerk, opgerecht, en plegtige ommeegang te zynere eere bl. 377. Broederschap van het Sacraments gildchuis bl. 489; wierd in den jare 1440. door den Abt van *Middelburg* en den Pastoor van den *Hage* bevestigd bl. 489. Verbintenis van Deken en Hooftmannen aan den Pastoor van den *Hage* diengewens bl. 490. Het opzigt stond aan Deken en vier Hooftmannen bl. 491. Ordonnantie nopende de plegtigheden en diensten by dit Broederschap te verrigten bl. 491-493. Wat vereischt wierd om in het zelve

aangenomen te werden bl. 493. Or-
domnantie van de Magistraat tot beter
onderhouding van die plegtigheden.
bl. 493-500

BRONKHORST; het huis van den Heer
van *Bronkhorst* bl. 748. In den jare
1631. van den Heer van *Vliet* bl. 749.
By wien het tans bezeten en bewoont
word. bl. 749

BROUWERS-GRAGT, al voor den
jare 1650 gegraven. bl. 56

BROUWERYE; Hevig geschil over
het opregten van de brouweringe in
den Hage bl. 92. A (b) Accoord
van de Magistraat van den Hage met
Delft nopende de exercitie van dien
bl. 92

BRUNSWYK; het huis van Hertog
Erich van Brunswyk staande op de
Kneuterdyk of het *Tournoy*-velt bl.
717, wanneer al bekend bl. 718. Het
straatje daar naaft aan gelegen ver-
krygt daar door den naam van het
Hertog Erich-straatje bl. 95. 718. Het
zelve huis diende naderhand tot een
logement. bl. 718. 719. In 1627 be-
hoorde het aan de erfgenamen van
den Raadsheer *Dimmer* bl. 719. Is
zedert in twee verdeelt bl. 719. Wie
tans daar van bezitters zyn bl. 719

BUITENHOF certyds het *Voor-of Ne-
der-hof*, nu het *Buiten-hof* genaamt bl.
166. De grond aan de Graaffelykheid
toebehorende wierd vergunt aan die
lust hadden dien te betimmeren bl.
166. De eerste aanleggers waren be-
dienden van de Staten, van den Hove,
of ook van den Stadhouder bl.
166. 167; wierd al in den jare 1516
by eenige van deze bedienden bewoont.
bl. 167 A (q)

BURCH. Gifte van de kerk van den
Burch op het eiland *Texel* aan het Ka-
pittel ten Hove bl. 208, welke voor
zekeren tyd ter bedieninge wierd uit-
gegeven, en wat daarvan genoten.
bl. 208. A (x)

BURCH (Heer *Gerrit van den*) bewyzing
van een jaarlykze rente aan den geenen
die zyne Kapellerye bedienen zoude.
bl. 215

BURCHGRAGT, zie *St. Antonis
Burchwal*.

BUSCH-SCHUTTERS, zie *Schutters*.
BUSSCHO (Mr. *Philips de*) of anders *Phi-
lip van den Bosch*, Kanunnik van het
kapittel ten Hove. bl. 249

BY-SCHOOLEN en verbot tegens de-
zelve bl. 590. 591, zie verders *Schoo-
le*.

C.

CABAU; 't huis van den Heer van
Cabau, tans toebehoorende den
Grave van *Portlant*. bl. 744

CARLETON (*Dudley*) gedenkteken
van deszelfs vrouw in de groote kerk.
bl. 295

CASANT (Heer *Dinkvan*) Priester en
kapellaan van de kapelle ten Hove
bl. 247

CASTRICUM (*Jan Pieterse van*) in
den jare 1579. Predikant in den Ha-
ge bl. 331, word om zekere moeje-
lykheden met zynen amptgenoot *Hie-
ronimus Hortensius* verplaatst na het
Dorp *Kastrikom*. bl. 331. A (e)

CATECHIZATIE, wekelykze in de
Engelsche en Hoogduitsche kerk bl.
414. Andere voor dezen in de verga-
derplaats der Mennoniten gehouden
bl. 422

CHARTER-KAMER van den Hove
van Holland; *de eerste*, waar toe ge-
bruikt en wat daar bewaart werd bl.
127. *De tweede*, waartoe geschikt en
wat aldaar te vinden bl. 127. Was
voorheen de gevangenis van *Jehan
van Oldenbarnevelt*. bl. 127

CHARTRES; 's Lants Privilegien,
Oftroyen, Chartres en brieven eer-
tyds in *St. Vincents* klooster bewaart
bl. 390-394

CHIRURGYNS Anatomie- of Ont-
leedkamer, zie *Anatomie* en *Gilde*.

CHOR; beschryving van het Choor
in de Groote kerk en daar in twee
kapellen, de eene van *Ste. Maria* en
de andere van 't H. *Kruis* bl. 284.
Lengte en breedte van het Choor. bl.
279 A (i). Wapenen van de Rid-
ders van het gulde vlies aldaar bl. 284,
zie verder *Ridders*. Tombe van den
Admiraal *Obdam* en opschriften op
dezelve bl. 289-291, zie *Tombe* en
Grafschriften. Het Choor van de
klooster kerk voorheentot het gieten
van geschut gebruikt bl. 712 en A (a),
zie ook *Geschuthuis*.

CHORALEN, zie *Zangers*.

CINGEL van den Hove van Holland
bl. 179. met een poort afgesloten,
genaamt de uiterste poort bl. 179.

- Bestraat in den jaare 1596. bl. 179
A (g)
- CINGELS. De Oost en Zuid-binnen Cingels van den Hage in den jaare 1617. gegraven bl. 100. De Oost en Noordzyde wanneer begonnen, is onzeker bl. 100, het Westelyke gedeelte langst open gebleven bl. 100. Aanschryving van de Gecommitteerde Raden tot het verwyden en verdiepen van de gragten aan de Noordzyde bl. 101. 102. Aanbesteding van het zelve bl. 102. A (a) De Cingels zedert met typen en lindeboomen bezet. bl. 104
- CIPIER van de Voorpoorte van den Hove of gevangen poort, te vooren *Poortier, Steenwaarder, Stokwaarder, of Bewaarder van de Poorte in den Hage* genaamt, ontving zyne commissie van den Graaf bl. 171; Zyn wedde oudtyds zeer gering, dog naderhand vermeerderd bl. 171. Commissie voor *Claes Gberytzoen* als Poortier van de voorste poorte en gevangenisse in den Hage bl. 171. 172. Eerste ordonnantie en Instructie voor den zelve nopende het loon voor de gevangenen te trekken bl. 172. 173. Tweede Instructie voor den zelve, hoedanig zig in 't behandelen der gevangens te gedragen bl. 173. enz. De Cipier voorheen een van de vier vrye tappers bl. 177. waar van verder op *Vrye-tappers*.
- CLASSIS van den Hage hoe zamen gestelt en wat daar in verrigt werd bl. 342. Deszelfs ordinaris en extraordinaris vergaderingen. bl. 342
- COEBEL; het huis van Mr. *Arant Coebel*, Ontfanger Generaal van Holland bl. 721, is in latere tyden omvergeworpen en op deszelfs grond by den Raadsheer *Munster* een aanzienlyk huis gebouwt. bl. 722
- COLLECTE by den Hove van Holland over die van den Hage ingewilligt wegens de schade die van *Schevelinge* in den jaare 1570. overgekomen bl. 37. Collecten in de kerken van *Monster* en 's *Gravezande* ten voordeele van het Leprooshuis in den Hage bl. 483, naderhand by de Kerkmeesteren afgekogt en nog heden verantwoord bl. 483. Generale collecte by een plegtigen ommegang voor dezelve door den Hage en het gantsche
- Westland* jaarlyks gedaan bl. 483. Collecten in de kerken by de Diakonen ten behoeve van de Diakonyearmen bl. 554. Collecten met de schaal vyfmaal des jaars en hoe veel bedragen bl. 554. Groote liefdadigheid der Haagse buigere daar ontrent. bl. 554. 555
- COLLEGIEN (de Hoge) verlaten den Hage in de jaren 1572. en 1574. bl. 85. Resolutie van de Staten in den jaare 1578. dat alle vergaderingen van de Staten, hunne Gedeputeerden, en andere hooge Amptgenootschappen voortaan hunne residentie in den Hage zullen houden. bl. 90
- COLLEGIUM PHARMACEUTICUM, zie *Apotbekers-gilde of Broederschap*.
- COMMISSARIS of Superintendent over de tafelhouders van Leening in de Steden bl. 651, zie *Leening*.
- COMPAGNIE (Oostindische) het huis van dezelve door wien gebouwt bl. 754. 755. Aardig vaarsje op zekere omstandigheid van het zelve bl. 755. Verdere beschryving van het zelve huis bl. 755. 756
- COMPTOIR van den Heer Raad-pensionaris van Holland bl. 152. Als mede van deszelfs Commis en Klerken bl. 152
- CONCHERGE, zie *Kastelein*.
- CONFRERIE, zie *Broederschap*.
- CONVENTEN; eertyts vier Vrouwe Conventen in den Hage bekend bl. 451 als I. St. *Barbara* of *Bethlehem* Prostie-Convent. II. St. *Elizabeths*. III. St. *Agneta*, en IV. St. *Maria* in *Galilea* Convent. Zie hier van op St. *Barbara*, St. *Elizabeth*, St. *Agneta* en St. *Maria*. Conventen in latere tyden tot 's Lands behoef aangevlogen bl. 458. en A (k); als mede de inkomsten der zelve tot onderhoud van de Conventualen en Predikanten bl. 459
- CORPS DE GARDES voor het garnizoen van het voetvolk in den Hage op het Binnenhof, mitsgaders de Hooftwagt voor de Officieren bl. 159. 160. Van de Ruiterye op het Buitenhof, voor dezen de stalling van zyne Excellentie. bl. 167
- CORWEIDEN, zie *Hofdiensien*.
- CROEZING (Jonkheer *Hendrik*) Heere van Benthuizen enz., zie *Benthuizen*.

CURATEURS of Scholarchen over de Latynsche schoole by wien aangestelt bl. 602. en A (l) Namen der jegenwoordige. bl. 603

CUYL (Heer Jan van) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260

D.

DAGVAARD. Die van den Hage menigmaal onder de Steden ter dagvaart beschreven, en op wat rang. bl. 11. A (g). Door wien de Staten eertyds alhier werden beschreven en het einde waartoe. bl. 394. Betwisting van het regt van beschryving by Koning *Philips*. bl. 395. Die van den Hage nevens andere steden ter dagvaart ontboden over het weeren van frauden in de Lakendrapperye. bl. 626. Als mede op het stuk van de weverye. bl. 627

DAM; het Hofje van *Van Dam* bl. 579. By wien het zelve geregeert moet worden. bl. 579. Regenten van het zelve. bl. 579

DEKEN en twaalf kanunniken door Hertog *Aalbert van Beyeren* in de kappelle ten Hove aangestelt bl. 186, zie hier van verder op *Kapittel* en *Kanunniken*. Groot aanzien van den zelve bl. 218. Stond onmiddelyk onder den Paus van Rome bl. 200. 218. Moest van de kanunniken verkoren worden, en een van hen zyn bl. 218. Aan hem competeerde het aanstellen van een Priester in de oude en nieuwe kerke te *Amsterdam*, als mede het vergeven van de Pastorye te *Koudekerk* bl. 218. 219. Onder den zelve stonden alle Edelen en Hovelingen aangaande de plegtigheden van kerkelyke bedieningen. bl. 219. Uitspraak van den Hove dies aangaande. bl. 219. Naamlyst van Dekenen van het kapittel ten Hove bl. 225-242. Op wat plegtige wyze de Dekenen by zyne aantelling door de Kanunniken wierd ontfangen, zie *Bylage T*.

DELFLAND. Omflag van vyf penningen Hollands op elke morgen over geheel *Delfland* en de dertien Ambachten van dien, tot herstelling van de duinen tot *Schevelinge* en behoud van geheel *Delfland*, bl. 33. Tweede

omflag van vier penningen als voren. bl. 33. Nog van eene ituiver op de morgen. bl. 34

DELFT. Die van *Delft* slaan in den jaare 1575. voor, den *Haag* te doen afbranden, bl. 86, dog worden door Prins *Willem den eersten* daar in belet, bl. 86. Oppositie van dezelve tegens het opregten van de Brouwninge in den *Hage*, bl. 92. Als mede tegens het veriterken van den *Hage*, bl. 99. 102. Gifte van de Collatie van de Nieuwe kerk te *Delft* aan het kapittel ten Hove, bl. 208-210. Contract tusschen de Magistraat van *Delft* en het kapittel van den Hove in den *Hage*, dat d'een des anders Zangers niet onderhuuren mag, bl. 263. 264. Diergelyk contract tusschen de Getydemeesters van de twee Parochiekerken aldaar en die van de Groote of St. Jacobskerk in den *Hage*, b. 312.

DENNEWEG aan den *Binkhorst*; gifte van den zelve aan *Dirk van Zwieten* door Hertog *Philips*, met magt om dien met een draai-boom te sluiten, bl. 62. Denneweg in den *Haag*, al bekend in den jare 1433. bl. 95.

A (p)

DIAKONEN: der zelve getal en aanstelling, bl. 340. Het lighaam van de Diakonye hoe bestaat, bl. 341. 342. Zyn ook Regenten van het Diakonye oude Vrouwen en Kinderhuis, bl. 551. Waarin hunne dienst bestaat, bl. 552. Quartiermeesters en hunne verrigtinge, bl. 553. Inkomsten van de Diakonye. bl. 554

DIAKONYE-ARMEN, eertyds alhier Huiszitten armen genoemt, door wien bedeeft wierden, bl. 545. In latere tyden Diakonye-armen genoemt, bl. 547. en A (i). Hoe dezelve geregeert en bedeeft worden, bl. 548. Onder deze zyn ook andere zoorten van armen, van welke de Regenten zig menigmaal hebben getragt te ontdoen, bl. 548. Keuren en Ordonnantien dies aangaande, bl. 548. A (m)

DIAKONYE-OUDE VROUWEN EN KINDERHUIS, zie *Arm-huis*.

DIEF-STEEEN van den *Hage* voorheen aan de zuidzyde van het Buitenhof bl. 167. 648, was eertyds voor geringe misdadigers bl. 647. Oude Keuren en Ordonnantien dienaangaande

- gaande bl. 647. 648; ook voor die te water en te brood gecondemneert wierden bl. 648. Is by de Magistraat in den jare 1601. verkogt bl. 649. Consent van de Rekenkamer daartoe bl. 649. 650. Aanwyzing van den grond waar op die gestaan heeft. bl. 650
- DIEPENHORST** (Mr. *Pieter van*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260
- DIMMER**; het huis van den Raadsheer *Erich Dimmer*, te voren dat van Hertog *Erich van Brunswyk* bl. 719, zie *Brunswyk*.
- DIRK** (Heer) Bastaard van Holland, Deken van de kapelle ten Hove bl. 232. Acte van consent (vermits hy een bastaard was) om van zyne goederen te mogen disponeren. bl. 232
- DOELEN**, de oude of St. *Joris*-doele, de nieuwe of St. *Sebastiaans*-doele, zie St. *Joris* en St. *Sebastiaan*. Gebruik, naams-ooifprong en gesteltenis der Ddelens bl. 695. 696. Jemand daarin geschoren werdende na't gedaane zeyn, werd de Schutter onstrafbaar gehouden bl. 696. Oorspronk en gebruik van 't papegaay-schieten. bl. 696. 697
- DOL-EN-PESTHUIS**. De goederen van het H. Kruisgilde of broederschap aan het zelve toegevoegt bl. 312. Was oudtyds de St. *Antonis* kapel een van de oudste gestigten in den *Hage* bl. 506. Het Pesthuis al in den jare 1569 daar aan gebouwt bl. 506, is in latere tyden merkelyk vergroot bl. 507. By wien bestiert werd bl. 507. Welgesteltheit van het zelve huis bl. 507. Namen der Regenten en Rentmeesters. bl. 508
- DOMEINEN VAN NOORDHOLLAND**. De goederen van 't kapittel van den Hove in den *Hage* by de Staten aangeslagen en gevoegt aan de Graaffelykheids Domeinen van Noordholland tot betaling en onderstand van de Predikanten. bl. 217. 218
- DOOPS-GEZINDE**, zie *Mennoniten*.
- DOORNE-KROON**; een stuk van de doornie kroon aan de kapel ten Hove door den Koning van Vrankryk vereert. bl. 193. 194
- DOORNICH**; het huis van Heer *Helnich van Doornich* wanneer al bekend bl. 731. Deze gebannen zynde gaf
- Jan van Brabant* dit huis aan zyne moeder bl. 732. Quam naderhand aan den Graaf van *Aarenberg* bl. 732. 733, zie *Aarenberg*.
- DORP** (Heer *Arent van*) Kanunnik van het kapittel ten Hove enz. bl. 250
- DORP** (*Arent van*) Ridder enz. graf-schrift van den zelve in de kloosterkerk bl. 381. Van *Josina van Dorp*, deszelfs dogter bl. 381. Van *Philips van Dorp*, Admiraal van Hoiland. bl. 382
- DORPEN** rondom den *Hage* in den jare 1574. gelast den *Haag* te helpen reinigen bl. 16 A (f). Van verscheyde Dorpen rondom den *Hage* gelegen zie op hunne byzondere naamen.
- DRAAI-BOOMEN** in oude tyden op de toegangen van den *Hage* gestelt bl. 98. A (w)
- DRAPPIERS**, zie *Lakendrappiers*.
- DRIEVULDIGHEID** (Heilige) zie *Heilige Drievuldigheid*.
- DROGENDYK**; het huis van den Heer van *Drogendyk*, naderhand den Heer van *Goudriaan* bl. 749. By wien het tans bezeten en bewoont word. bl. 749
- DROOGSCHEERDERS** en Lakenbe-reiders onder een' gilde gebragt. bl. 629
- DRUKKERYE** van den Staat aan de zuidzyde van het Binnenhof. bl. 160
- DUIFHUIS** vermeldt in een Handvest van Hertog *Aalbert*, waar vermoedelyk gestaan heeft. bl. 71. 754
- DUIJEN** verschaffen groot voordeel en vermaak aan de Edelen en jagtge-regtigden van den *Hage* bl. 15. Duinen en wildernissen by *Monster* en 's *Gravezande* behooren aan het kapittel ten Hove bl. 204. Belofte van Hertog *Willem*, om dezelve te bewaren en zeker getal konynen 'sweeks aan 't kapittel te leveren. bl. 204
- DUNCAN** (Heer *Martinus*) Deken van de kapelle ten Hove. bl. 240
- DUYK** (*Barbara*) gedenkteken van dezelve in de groote kerk, en deszelfs inscriptie. bl. 295

E.

- ECROUE** of **ESCROUE** van den Graaf, betekenis van dit woord, bl. 181. A (k)
- EGMOND**; het huis van den Graaf van
Lzzzz 3 *Eg-*

- Egmond* op den oosthoek van de Kneuterdyk, bl. 719. Naderhand bekend met den naam van 't huis van den Heer van *Villers*, bl. 720. By wien tans bezeten werd, bl. 720
- EGMOND; het huis van den Abt van *Egmond*, bl. 720. waar voorheen stond bl. 721
- EIKENDUINEN, een buurt of gehugt ten westen van den *Hage* gelegen, behoort onder Haag-ambacht, bl. 17. Moest certyds in alle lasten en impositien over den Haag en Haag-ambacht gezet, een derde met die van *Schevelinge*, en de *Hage* twee derden dragen, bl. 18. Stond onder een Bailliu-schap en Schependom met dezelve, bl. 18. Anno 1571 nog een *Dorp* genoemd, bl. 18. Getal der huizen en begrooting der landeryen, bl. 18. Al in den jaare 1266. bekend met den naam van *Hekenduinen*, bl. 18. De Kapellaan was een van de vier Priesters die de kapel ten Hove bedienden, bl. 19. Zie verder *Kapellaan*. De buuren van *Eikenduinen* met die van *Loosduinen* onder eene Parochie gebracht, en de Kerk van *Loosduinen* ten gebruike gegeven, bl. 23. Van de kerk van *Eikenduinen*. Zie onder *Kerken*.
- ELGERSMA (Heer *Chiaert* of *Tjaerdus*) kanunnik van het kapittel ten Hove, bl. 254
- ST. ELIZABETS Convent in den *Hage*, t'einde de Vlamingstraat gestaan hebbende, bl. 460. Vicarye aldaar gefondeert, by die *van Gaalente Haarlem* te begeben, bl. 461. Namenvan eenige Paters, Maters, en Ministrefsen van het zelve Convent, bl. 461. 462. Dit Convent in den jare 1584. vooreen gedeelte verbrand, bl. 470. A (q). Word afgebroken en daar van in den jaare 1614. de nieuwe Groenmarkt gemaakt, bl. 470
- ST. ELOIS of SMITS-GILDE, zie *Smits-gilde*.
- EMPEREUR (Johannes L') 1629 Predikant in den *Hage*, bl. 336. Brief van den Hove van Holland aan de Magistraat van den *Briel* wegens de beroeping van den zelve, bl. 336. A (t). Graffchrift van den zelve in de Klooster kerk, bl. 382
- ENGBERTI (Mr. *Willem Willemfz*) Kanunnik van het kapittel ten Hove, bl. 249
- ENGELSCH EEN HOOGDUITSCH KERK, voorheen de kapel van het Sacraments-Gasthuis, bl. 413. Wierd in 1625 mede aan de Hoogduitiche gemeente tot haar gebruik toegestaan bl. 414. In 1617 aan de afgezonderde gemeente tot haar vergaderplaats gegeven, bl. 414. Wat tans boven dien daar in veurigt word, bl. 414. Naamlyst der Engeliche Predikanten bl. 415. Der Hoogduitiche, bl. 339. 340, zie ook op *Sacraments-Gilde- of Gasthuis*.
- ENKHUIZEN; logement voor de Steden *Alckmaar* en *Enckhuizen* op de Cingel van den Hove, bl. 179 180
- ENVOYEZ waar en hoedanig gerecipiert werden, bl. 141. A (q)
- ESCHE [Mr. *Jan van*] Raadsheer en Rentmeester Generaal van Holland; kapel door dezelve in de klooster kerk gelligt, bl. 384
- ESCROUE, zie *Ecroue*.
- EVANGELISCHE, zie *Luthersche*.
- ST. EWALDUS Vicarye ter eere van dezelve in de kerk van *Schevelinge*, bl. 43
- EXCYS of impoft op de Bieren, zie *Bieren*. Vrydom van excys, zie ook op *Vrye-tappers*. Die op het Binnen-Hof woonden, nevens de Suppooften en andere van des Graven-huisgezinne gerekent by der *Escroue* van zynen huize waren vry van alle excyzen op wyn en bier, bl. 181. Vryheid van excys voor Deken en Kanunniken mitsgaders alle hunne Zangers en Choor-officianten, bl. 213. Die van den *Hage* door de verhooging van Excysen oproerig, sluiten den Procureur Generaal in den jare 1524. in de Sacristie van de groote kerk, bl. 361. Vergiffenis dieswegens aan dezelve verleent door den Graaf, bl. 361. Acte van Abolitie. Bylage H. H. Amende honorable, bl. 361. 362. Authorisatie van den Hove voor die van den *Hage* om te doen een omslag van 4000. guldens over de inwoonders tot voldoening van de amende pecunieel, bl. 362. 363. Consent van den Hove om by twee Gedeputeerden uit elke Buurt den bovengemelden omslag te doen, bl. 363

F.

FABRI (*Petrus Gellius*) in den jare 1584 Predikant in den *Hage*, bl. 332. Word door de Staten van Holland tot hunnen Hofprediker aangestelt; Resolutien dien aangaande, bl. 332. A [g] bl. 403. Brief van de Staten van Holland aan den Hove ten voorz. einde bl. 404. en antwoord van 't Hof daarop, bl. 405. Vertrekt na *Emden* na drie maanden dienst in de Hofkapel te hebben waargenomen, bl. 405. Ordonnantie tot betaling zyner wedde, bl. 405: 406

FAILLE [*Bernardus La*] in den jare 1583 Predikant in den *Hage*, word gesuspendeert en naderhand geheel verlaten, bl. 332

FINANTIE van Holland en deszeifs drie vertrekken, bl. 159

FLORIS de II [graaf] de *Vette* gebynaamt; Handvest van de zelve des jaars 1097 ten bewyze dat de *Haag* toen al een wezen had, bl. 3

FLORIS de V. [Graaf van Holland] voltooit het Hofgebouw in den *Hage* door Graaf *Willem den II.* begonnen, bl. 4. Instelling van *St. Jacobs orde* door den zelve en plegtigheden daar ontrent waargenomen, bl. 113. Redenen van twyffeling nopende het opregten dezer orde, bl. 114. 115. 116. en A. De Hofkapel of Maria-kapel ten Hove door hem gestigt, bl. 183 zie verder *Hof-kapel*. Ziel-missen voor den zelve Graaf *Floris* te *Alkmaar* gedaan werdende in de kapelle ten Hove overgebracht, bl. 207. Fondatie van eene kapellerye in de Parochiekerke van den *Hage* voor deszeifs ziele door den Abt van *Middelburg*, bl. 274. 275. Bevestiging van dezelve door Graaf *Willem den III.* bl. 275.

FONTE (Heer *Pieter de*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 251

FOURNEER-KAMER van 't Hof bl. 128

FOYSTRAAT vermeld in den jare 1411. bl. 80

ST. FRANCISCUS en *St. Jan* Patroonen van het *Kleermakers* gilde; zie *Kleermakers-gilde*.

FRANJE, *waranje* of *Geest by 't Dolhuis*, oudtyds de *Paftoors-waarande*, zie *Waarande*.

FRANSCHER KERK voorheen de Hofkapel der Graven van Holland bl. 402, wierd in den jare 1580. weder tot den Godsdienst geopent en door de Haagsche Predikanten voor de Vergadering van de Heeren Staten daarin gepredikt bl. 402. In 1594. verder opgeruimt en met meerder zitplaatzen geaccommodeert bl. 407. Aan wien de administratie van het gebouw staat bl. 408. Naamlyst der Walsche Predikanten bl. 410. 411. Van de Extraordinaris Predikanten aldaar. bl. 415

FRAXINUS (*Libertus*) tot derden Predikant in den *Hage* beroepen bl. 333. A (i) bl. 406. Heeft ook de Fransche kerk helpen bedienen. bl. 406

FREDERIK de V. Paltsgraaf en Koning van Bohemen, zie *Bohemen*.

FRUITVERKOPERS-GILDE. Gedigt van den Heer *Johannes Vollenbove* op deszeifs gilde-bort of tafereel in de groote kerk. bl. 301. 302

FUNDATIE van Vicaryen en Kapelleryen, zie *Vicaryen*, *Kapelleryen*.

FYNET (Mr. *Philips*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 257

G.

GABRIEL (*Petrus*) onderzoek of hy de eerste Predikant na de reformatie in den *Haag* is geweest. bl. 329

GABRIELSZ (Heer *Willem*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260

GALILEA, *St. Maria* in *Galilea* Convent, zie *St. Maria*.

GAPINGHEN (Heer *Pieter Jacobsz* gezegt van) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 246

GAST-HUIS tot *Schevelinge* al voor den jare 1470. door wien gestigt bl. 52. Of 't het jegenwoordig oude Mannen-huis zy, is onzeker bl. 52. Van verscheide Gasthuizen in den *Hage* zie op hunne byzondere artikelen.

GAYOLE of *Gbirole*, by misflag ook wel *Ryolen* genoemt, hoedanigen zoort van gevangenis. bl. 176

GECOMMITTEERDE RAADEN. Vergader-kamer van dezelve met zyne konstryke tapyten en andere vergierzelen bl. 151. Het collegie wanneer en by wat gelegentheid ingestelt bl. 152. 153. Uit wat Leden bestaat

- staat bl. 153. D. zelfs verrigtingen en regtsgebied bl. 154. Instructie voor dezelve. bl. 154. A (v)
- G E E S T** by 't Dolhuis, oudstydts de Passiours waarande, zie *Waarande*, word al gemelt in den jare 1459. bl. 80. A (c)
- G E E S T** (Heilige), zie *Heilige Geest*.
- G E E S T E L Y K E N**; onmatige gierigheid en begeerte der zelve tot rykdom door gantsch Nederland bl. 462. Ontfangen meer van de gemeente als de Vorst zelfs bl. 462. Trekken alle neeringen en hanteeringen binnen hunne Kloosters bl. 462. *Philips van Bourgondie* stelt zig daartegen bl. 463. Reglement tot inteuvelinge van dezelve bl. 464-469., word alleen by 't St. *Elizabets* Convent in den *Hage* aangenomen. bl. 463. en A (p)
- G E L O O F S - O N D E R Z O E K**, zie *Inquisitie*.
- G E N E R A L I T E I T**, zie *Staten Generaal*.
- G E N E R A L I T E I T S - M U N T K A M E R**, zie *Muntkamer*.
- G E N E R A L I T E I T S R I K E N K A M E R**. Kamer dienende tot de conferentie van de Staten Generaal met dezelve bl. 136. Vergaderplaats en andere bequame vertrekken voor de Generaliteits Rekenkamer bl. 147. Wanneer die opgeregt zy bl. 147, uit wat Leden bestaat en wat daar verrigt word. bl. 148
- G E R A R D**, Heere van *Wateringen*, zie *Wateringe*.
- G E R E G T S - P L A A T S** van den Hove van Holland, zie *Groenezootje*.
- G E R E G T S - P L A A T S**, van den Hage bl. 586. 587., was voorheen buiten den Hage; ook tot den jare 1666. op het *Groenezootje*. bl. 587. A (n) (o)
- G E S C H U T - H U I S**. De Kloosterkerk zedert de Reformatie tot den jare 1617 daartoe gebruikt, bl. 384. 712. Het gefchut voorheen in 't Choor van dezelve kerk gegoten, bl. 712. A [a]. Beschryving van de Poort staande aan het Voorhout, bl. 712. 713. De gefchut-gieter had daar by of nevens zyne woonplaats, bl. 713. 's Lands gefchuthuis vooraan in 't Bofch, tegenwoordig de nieuwe uitlegging; wanneer gefigt, bl. 711. Hoedanigheid en inferiptie van het zelve gebouw, bl. 711. 712. Oorzaak van deze bouwing, bl. 712
- G E T Y D E M E E S T E R S** van de Groote kerk fluiten een verdrag met die van *Delft* ropende het aannemen van makanders Zangers en Choralen, bl. 312
- G E T Y D E M E E S T E R S C H A P**, oudstydts alomme in de Hoofkerken een van de voornaamste bedieningen, bl. 313. Wat hun werk was, bl. 313. Van de Groote kerk, eenyds onderscheiden van het Kerkmeesterschap, dog naderhand by den anderen gevoegt, bl. 313, in den jare 1568 weder in twee verdeelt, bl. 313. Acte van den Hove dies aangaande, bl. 313. 314
- G E T Y D E N A A R E N** in de Grootekerk, die dagelyks de Getyden moesten zingen, onder dezelve waren perzoonen van aanzienlyke huizen, bl. 312
- G E V A N G E N I S** van den Hove, zie *Gevangenpoort*, *Voorpoort*.
- G E V A N G E N I S** van den Hage, zie *Dieffcen* en *Spinhuis*.
- G E V A N G E N - P O O R T**, zie *Voorpoort van den Hove van Holland*.
- G H E R Y T** [Mr.] Coreit van den *Hage*, te weten van de kapelle ten Hove; of hy onder de kanunniken geplaatst moet worden, is onzeker, bl. 246. 247.
- G I L D E N** of *Broederschappen* tweederhande, of een Godsdienstige gemeenschap, of uit Koopluiden, ambagt en neering doende, bestaande, bl. 300. A [x]. Van de eerste zie onder *Broederschap*. Borden of tafereelen van ambagt en neering doende Gildens in de Groote kerk, bl. 300. Onderzoek wanneer en by welke gelegentheid aldaar geplaatst, bl. 300. 301. *Adams* of *Fruutkopers-Gilde* en gedigt op deszelfs Gilde-bord of tafereel, bl. 301. 302. *Noachs* of *Wynkopers-Gilde*, enz. bl. 302. St. *Barbara*s of *Metzelaars-gilde*, bl. 303. St. *Peters* of *Vifchkopers-gilde*, bl. 303. 304. St. *Oberts* of *Bakkers-gilde*, bl. 304. St. *Josephs* of *Timmerluidens-gilde*, bl. 305. St. *Elois* of *Smits-gilde*, bl. 305. 306. St. *Jan* en St. *Franciscus* of *Kleemakers-gilde*, bl. 306. St. *Lucas* of *Schilders-gilde*, bl. 307. *Poliers* of *Hoenderkopers-gilde* met het opschrift op deszelfs gilde bord, bl. 307. 308. St. *Valentyns-gilde* enz., bl. 308. 309. St.

- St. *Krispyus* of Schoenmakers-gilde bl. 309. Wevers-gilde en deszelfs tafereel bl. 310, hadden ieder hunne byzondere altaaren bl. 318. Verscheide Vicaryen aan dezelve eertyds gestigt bl. 318. Naamlyst van dezelve bl. 318. 319. Chirurgyns-gilde of Broederfchap van *Cosmus* en *Damianus*, en derzelve Ontleedkamer bl. 604, zie *Anatomie*. Hoe het zelve geregeert word bl. 606. Voor wien het examen moet gefchieden bl. 606. Wetten en voorregten bl. 606. Moeten met hunne knechts de publicke leffen bywoonen op zekere boeten bl. 608. 609
- GLAZEN.** Fraaje gefchilderde glazen in de Raad-kamer van den Hove Provinciaal eertyds gefaan hebbende bl. 125. In de groote of St. Jacobs-kerk voordezen gezien bl. 280. Beschryving van een glas door Keizer *Karel den V.* aan deze kerk gefchonken bl. 280. Ander, verbeeldende de historie van de Koninginne van *Seeba* bl. 281. Voorzorge van den Hove tot bewaring van dezelve aangewent bl. 281. Zyn in 't begin van den Spaanfchen oorlog meest verbroken bl. 281 282. Een glas door 't Hof, Rekenkamer en Suppooften aan dezelve kerk vereert bl. 282. Overblyfzelen en infcriptien van het zelve nog heden te zien bl. 283. Nog een glas by Deken en Kanunniken van de Hof-kapel aan deze kerk gegeven, vertoonende de voorfz perzoonen in hun geftelyk gewaad bl. 254. 283. Als mede een door de Staten van Holland in den jaare 1594 vereert bl. 283. Overblyfzel van het zelve nog heden te zien bl. 284. Gefchildert glas door dezelve aan de Kloosterkerk gegeven bl. 387. Gefchilderde glazen in de zaal van St. *Nicolaas* Gasthuis bl. 447. In de St. *Cornelis* kapel of Leprooshuis bl. 479. Door Keizer *Karel* een aan de kapel van het Sacraments Gasthuis vereert. bl. 488
- GLAZESCHRYVERS,** behooren met de Konft:childers onder een gilde bl. 641
- GNAPHÆUS** (*Wilhelmus*) anders *Fulionius* of de *Volder*, voorheen Reëtor der Latynfche Schoole, om zyn geloof gevangen, en eindelyk genootzaakt het Land te ruimen bl. 598,
- werd onder de geleerde Hagenaars gestelt. bl. 599
- GODEMAKER** (Mr. *Johan*) Kanunnik van 't Kapittel ten Hove bl. 251
- GOES** (Mr. *Adriaan van der*) Raad en Rekenmeester van den Prince van Oranje; Grafichrift van den zelve in de Kloosterkerk. bl. 382
- GOESSENS** (Mr. *Willem*) Kanunnik van het Kapittel ten Hove. bl. 261
- GORISTRAATJE**, oudtyds de St. Pieterftraat genaamt; al bekend in den jaare 1453 bl. 81 A (i)
- GOUDE** (Mr. *Pieter van der*) Kanunnik van 't Kapittel ten Hove. bl. 250
- GOUDRIAAN**; het huis van den Heer van *Goudriaan*, te vooren dat van den Heer van *Drogendyk* bl. 749, zie *Drogendyk*.
- GOUTEN ZILVERSMITS KEURHUIS**, zie *Keurbuis*.
- GRAAFFELYKHEIDS REKENKAMER**, door wien en wanneer opgeregt bl. 118. Uit wat Leden beftaat, mitsgaders hunne verrigtinge bl. 118. Vernietiging van dezelve en overdragt aan de Gecommitteerde Raden. bl. 119. 120
- GRAF** (het Heilige) zie *Heilige Graf*.
- GRAF-SCHRIFTEN** in de *Groote kerk*, op de tombe van den Admiraal *Obdam* bl. 290. 291; Van de Vrouw van den Heer *Benjamin du Maurier*, Ambaffadeur van Vrankryk bl. 291; Van den Heer *Johan Joachim van Rufftorf*, geheimen Raad des Keurvorf van de Palts bl. 292; Van Jonkheer *Gerard van Randenrode* gezegt van der *Aa* bl. 293; Van den Heer en Mr. *Theodorus Graswinkel*, Advocaat-Fifcaal van Holland enz bl. 293. 294; Van *Cornelis Nobelaar* bl. 295; Van *Barbara Duyk* bl. 295; Van den Heer en Mr. *Quintyn Weytsen*, Raadsheer in den Hove van Holland bl. 297; Van Vrouw *Barbara van Panhuis* enz bl. 298. Op de tombe van den Heere *Philips* Land-graave van *Heffen-Philipsfal* bl. 299; Van Heer *Gerit van Affendelft*, Heere van *Affendelft* enz. en *Beatrix van Dalem*, zyne egtgenoot bl. 354; Van Heer *Nicolaas van Affendelft*, Heere van *Affendelft* en Vrouwe *Alyt van Kyfbouk* bl. 355; Van Jonkvrouw *Catharina van Affendelft*, weduwe van Jonkheer *Adriaan van der Lek* en naderhand

hand van Jonkheer *Jooft van Halewyn*, Heer van der kapelle enz bl. 355. Van Vrouw *Catharina van Assendelft*, weduwe van den Heer *Johan van Cortenbach*, Heere van Helmont enz. bl. 356

— in de *Klooster kerk*, van *Arent van Dorp*, Ridder &c. en deszelfs dogter *Josina van Dorp* bl. 381. Van Mr. *Adriaan van der Goes*, Raad en Rekenmeester van den Prins van Oranje bl. 382. Van den Heer *Johannes L'Empereur*, Bedienaar des Goddelijken Woords in den Hage bl. 382. 383. Van den Ridder *Edward Harwood*. bl. 383. 384

— in de *Nieuwe kerk*, van den Heer President *Reinier Paau*. bl. 399

— in de *Lutherse kerk*, van den Baron *Carel-Willem Sparre* bl. 417. Van den Heer *Johannes Schelhammer*, Predikant in dezelve gemeente. bl. 417

GRAGTEN in 't einde van de zestiende en begin van de zeventiende eeuw in den *Hage* aangelegt en gegraven bl. 91, zie verder op de byzondere namen der Gragten.

GRASWINKEL (de Heer en Mr. *Theodorus*) gedenkteken van den zelve in de groote kerk. bl. 293. 294

's **GRAVEN-HAGE**. Oude overlevering nopens deszelfs oorsprong bl. 2. De Herberge *de Zwaan* zoude het eerste en oudste gebouw, en Jagthuis der Graven geweest zyn bl. 2. 72. Waare beginzel, het Paleis door *Willem den II.* aldaar gebouwt bl. 3. 4. Dat volbragt door *Floris den V.* bl. 4. die eerst aldaar zyn verblyf genomen heeft bl. 5. Eerst *de Hage*, en wanneer begonnen 's *Graven-Hage* genoemd te werden bl. 9. Door de Graven gehouden als een Heerlykheid bl. 9. Getuigenis van *Philips van Leiden* dien aangaande bl. 10. Naderhand gelyk gestelt met Steden bl. 10. Menigmaal onder de Steden ter dagvaart beschreven, zie *Dagvaart*. Zedert 1320 eene roemryke plaatze bl. 12. Is gelegen in Zuidholland, onder 't Dykgraaffschap van Delfland bl. 13. Gedigt van *Jan Gerbrantsz van Leiden*, tot roem van den *Hage* bl. 69. Geleentheid en toestand van 's *Graven-Hage*, zyn aanvang nemende met den

jaare 1250 bl. 70. Eerste limiten van den *Hage*, in een Hantveft van den jare 1370. bl. 71. Van ouds in twee verdeelt, en gefcheiden door de *Beek* bl. 72. Het oostelyke gedeelte, wanneer begonnen bebouwt te werden. bl. 72. Bebouwing van het zuidelyke en westelyke gedeelte bl. 74. Uiterste palen van den *Hage*, ontrent het midden van de vyftiende eeuw. bl. 82. Gesteltenis van den *Hage* na den jaare 1500. bl. 83. Werd in vier quartieren verdeelt. bl. 83. Uiterste limiten in 1553. bl. 84. Twee oude kaarten van den *Hage* bl. 84. Deerlyke toestand van den *Hage* in de jaren 1572. en 1574. bl. 85. 86. Voorflag van die van *Delft*, om den *Haag* te doen afbranden. bl. 86. Voorzorg van Prins *Willem den I.* tot behoudenis van den *Hage* en inwoonderen van dien bl. 86. Placcaat tegens het be-roven, plonderen en verbranden van den *Hage*. bl. 86. 87. Zorge van den Hove en Rekenkamer voor den welstand van den *Hage*. bl. 87, als mede van de Staten van Holland, tot behoudenis van het Hof-gebouw. bl. 88. Herstellig van den *Haag* tot zyn voorig aanzien, door de wederkomst van de Staats Vergadering en Hooge Collegien. enz. bl. 90. 91. Toestand van den *Haag* in den jare 1626. bl. 93. Uitzetting van de zelve na den jaare 1626. bl. 95. Als mede in de jaaren 1642. en 1646. bl. 96. Laatste vergrooting in 1706 bl. 97. Pragtige gebouwen jegenwoordig aldaar te vinden. bl. 97. 98. Begrypt in zyn omtrek byna anderhalf ure gaans. bl. 98. Wanneer met gragten omgraven is geworden. bl. 98. 99. Waarschynlyk al in de jaaren 1614. en 1615. bl. 100. Redenen waarom het zelve onbewalt en zonder muuren is gebleven bl. 99. Vrugtelooze onderneming dies aangaande bl. 99. 100. De *Hage* naast *Amsterdam*, *Leiden* en *Rotterdam* wel het meeste bevolkt. bl. 104.

's **GRAVEZANDT** (Mr. *Aernoud*) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 246.

's **GRAVEZANDE**. Het Hof, door Koning *Willem den II.* waarschynlyk van

van daar in den Hage overgebragt. bl. 107 108. Kapittel duinenaldaar gelegen, zie *Duinen*. Zeker stuk lands den *Angel* geheeten, aan het kapittel ten Hove vergunt om te bedyken bl. 205. Twee stukken tiend-land aldaar door Hertog *Jan van Beyer* aan het zelve gegeven in wisseling van zekere jaarlykzerenten bl. 216. 217. Eertyds wierden in de kerk aldaar aalmoesfen verzamelt voor de arme Leproozen in den *Hage*, 't welk naderhand by kerkmeesteren afgekogt en nog jaarlyks betaalt word. bl. 483

GRIFFIE van den Hove van Holland en verscheide kamers tot dezelve behoorende bl. 128. 129. Griffie van den Hogen Raad bl. 132. Griffie van Haar Hoog Mogende en verscheide komptoiren van dezelve. bl. 148

GROENE ZOORTJE of schavot aan het westeinde van den *Vyverberg* gestaan hebbende, wierd in den jare 1719 weggenomen bl. 83. A (p). By de Magistraat vanden *Hage* ook aldaar regt gedaan tot den jare 1666. bl. 187. A (o)

GROENMARKT by 't Stadhuis wierd voordezen genoemd *de Warmoesmarkt* en onderscheiden van de nieuwe Groenmarkt. bl. 582. A [1]

GROOT [Heer *Hugo de*] kanunnik van het kapittel ten Hove bl. 250. Grafchrift van den zelve. bl. 250

GROOTE of **ST. JACOBS KERK** door wien en wanneer gestigt zy, onderzocht bl. 273. Was eerst waarschynlyk van hout bl. 274. gelyk in die tyden veel de gewoonte was bl. 274 A (c). Dat'er al voor de bestieringe van den Huize van *Beyer* in den *Hage* een Parochie-kerk is geweest bl. 274. Eerste bewys daar toe uit een brief van den jare 1311. bl. 274. en Bylage Y. Tweede bewys uit eenen fundatie-brief van den jare 1326. bl. 274. 275. Nader bewys van het zelve uit een brief van 1388. bl. 276. Is in den jare 1402. afgebrant bl. 277. Komt in den jare 1434. voor als zeer bouwvallig bl. 277. Oetroot om dezelve te mogen vernieuwen bl. 277. 278. Onheilen de kerk naderhand overgekomen bl. 278. In den jare 1528. door *Maerten van Ross* verbrand bl. 278, als mede in den jare 1539. door den blixem bl. 278. Groot gevaar van de kerk in

den jare 1702 door den blixem bl. 278. 279. Werd tans onder de grootste en schoonste kerken van Holland gerekent bl. 279. Zeskante tooren aan dezelve bl. 279. Hoogte van dien, als mede de lengte en breedte van de kerk bl. 279 A (1). Een klok in 1575 uit de tooren geligt, om tot kanon vergoten te werden; en Commissie by de Staten daar toe verleent bl. 279. Zwaarte der klokken bl. 280. 't Gebouw van de kerk hoe zig van buiten en binnen vertoont bl. 280. Geschilderde glazendaar in eertyds gezien bl. 280. Beschryving van een glas door Keizer *Karel den V.* aan deze kerk geschonken bl. 280. Ander, verbeeldende de historie van de Koninginne van *Sceba* bl. 281. Verbod van den Hove tegens het inslaan en werpen van steenen in de glazen van de groote kerk bl. 281. Zyn in 't begin van den Spaanschen oorlog meest verbroomden bl. 281. 282. Een glas door 't Hof, Rekenkamer en Suppoosten aan de kerk vereert bl. 282. Overblyfzelen en inscriptie van het zelve bl. 283. Als mede een door de Staten van Holland in den jare 1594. gegeven bl. 283. 284. De kerk nader van binnen beschreven bl. 284. Het Choor, en daarin twee kapellen, de ene van Ste. *Maria* en de andere van het H. Kruis bl. 284. Wapenen van de Ridder van het gulde vlies, mitsgaders derzelve naamen bl. 284. 285. 286. zie verder op *Ridders*. Tombe van den Admiraal van *Wassenaar*, met deszelfs opschriften bl. 290. 291. Andere gedenk-en graftekens bl. 291. enz. Menigte van wapenen, en rede daar van bl. 295. Beschryving van het Orgel met deszelfs inscriptien bl. 296. 297. Borden of tafereelen van ambagt en neering doende gildens bl. 300. enz. zie verder op *Gilden*. Andere Gilden of Broederschappen; zie *Broederschap*. Naamlyst van verscheide altaaren aldaar certyts gestaan hebbende bl. 316. 317. en vicaryen aan dezelve gestigt bl. 318-322. Beeldstorming van den jare 1566. in dezelve kerk voorgevallen bl. 323. Wie certyts het gezag over deze kerk hadden, wat hun werk was, en door wien aangestelt wierden bl. 343. In

B L A D W Y Z E R

- wat staat de dienst dezer kerke in den jaer 1524. geraakt was bl. 344. Hevig getchil diesaangaande, en sententie van den Hove daarover bl. 344. 345. Loterye ten behoeve van dezelve in de jaren 1547. en 1548. bl. 349. Naamlyst der Kerkmeestersen bl. 350. 351. Als mede der Rentmeesters bl. 352. Tyd der inweiding van deze kerke bl. 353. Kapellen in voorige tyden aldaar bekent bl. 353. De grond rondom de kerke waarfchynelyk al voor den jaare 1400 bebouwt. bl. 77
- GULDE VLIËS** (Ridders van het) zie *Ridders*.
- GYZELING** in den *Hage* voorheen in d'een of d'andere herberg gehouden bl. 133. Naderhand de Castelaneye van den Hove daartoe gebruikt. bl. 132. 133
- H.
- H A A R L E M**; de Kapellanye aldaar gefondeert in de kapelle ten Hove gelyft. bl. 207
- H A A G A M B A G T** bekent in 1291. bl. 5. Daar onder behooren de Dorpen *Eikenduinen*, half *Loosduinen* en *Schevelinge* bl. 17. Van de Adelyke huizen onder Haagambagt gelegen, zie *Adelyke huizen*.
- H A A G S - G E V A N G E N I S**, zie *Diefsteen* en *Spinhuis*.
- H A A R** (Heer *Willem van der*) door Hertog *Aa. bert* vergunt twee kapelleryen teffens te bedienen. bl. 215. 216
- H A A R** (Mr. *Jan Dirksz van der*) of Mr. *Jan Harius*, Kanunnik van het kapittel ten Hove bl. 255. Groot liefhebber van boeken, waarom hy ook *Jan met de boeken* genaamt word bl. 256. Transporteert die aar den Keizer, om na zyne dood te zyn een publicke bibliothek bl. 256. Getuigenis der Schryveren aangaande deze boekerye. bl. 256
- H A G E**, van waar deze benaminge gesproten zy bl. 6. betekent niet alleen een *heininge* of betuininge bl. 7. maar ook een *huis*, een wooninge bl. 8, zie verder op 's *Gravenhage*.
- H A G E - H O U T**. Dus werd genaamt het Bosch of Wildernis by den *Hage* bl. 3
- H A L**, vleesch-hal; zie *Vleesch-hal* of *Vleesch-huis*. Lakenhal, zie *Laken-hal*.
- H A N D O P E N I N G**, of verlof om te treden tot een nieuw beroep van Predikanten; hoe getchied. bl. 341
- H A R W O O D** (*Larward*) Ridder; Graf-schrift van den zelve in de Kloosterkerk. bl. 383
- H A Y E** (*Johannes la*) in 1609 Predikant in den *Hage*. bl. 335
- H E E M S T E D E**, de kapellanye aldaar gefundeert in de kapelle ten Hove gelyft. bl. 207
- H E E R**, *Dominus*, *Messire*; die titel wierd van de Vorsten aan hunne onderdanen nooit gegeven, ten zy ze of Priesters of Ridders waren bl. 229. en bl. 285. A. (n)
- H E E R E G R A G T**, bekent in den jaare 1626. bl. 94
- H E I L I G E D R I E V U L D I G H E I D**; Gefstigt of Hofje ter eere van dezelve bl. 580. Wie daar van Stigters zyn geweest, en inscriptie van het zelve bl. 581
- H E I L I G E G E E S T**; Vicaryen aan het altaar van de Heilige Geest in de groote kerke gevestigd. bl. 314-316
- H E I L I G E G E E S T - A R M E N**, hoedaigne certyds in den *Hage* bl. 545. Getal der zelve in de jaaren 1481 en 1483. bl. 564. Constitutien van Renten op vaste goederen tot onderhoud der zelve bl. 564. Werden by octrooi voor die van den *Hage* losbaar verklaart bl. 565. Klagten van de Heilige Geestmeesters daar over bl. 565. Limitatie dieswegens gemaakt bl. 566. 't Welk by Keizer *Karel* nader werd geconfirmeert bl. 566. Placcaten op 't afllossen van zodanige en andere renten bl. 567. Ordonnantie aangaande de successie van der zelve goederen bl. 567. Gesteltenis van de Heilige Geest-armen in vroege tyden bl. 599. Woonden door den gantschen *Haag* bl. 569. Makinge van verscheide huisjes ten behoeve van dezelve, uitdeeling van brood, enz. bl. 570
- H E I L I G E G E E S T - H O F J E**, wanneer en by wien gebouwt bl. 560. Vrydom van bier-accys voor de arbeiders daar aan werkende bl. 560. 561. Consent tot verkoping van eenige vaste goederen tot opbouw van het zelve bl. 561. De Heilige Geest-armen voorheen door den *Hage* woonende, in den jaare 1616 in dit nieuw

- gebouw by een verzamelt bl. 571.
 Hoedanigheid van dit Hofje. bl. 571
- HEILIGE GEEST-KAPEL**, zie *Heilige Graf*.
- HEILIGE GEEST-MEESTERS** tot *Eikenduinen* bl. 21; tot *Schevelinge*, en geschil over der zelve aanstelling bl. 44. Heilige Geestmeesters van de groote kerk in den *Hage*, en hunne verrigtingen bl. 314. Hevig verschil over der zelve administratie en sententie van den Hove diesaangaande bl. 344. 345. Instructie voor dezelve van den jaare 1524. bl. 345-349. Het Heilige Geest-Hofje door dezelve gebouwt bl. 560. Heilige Geestmeesters in den *Hage* al vroeg bekend bl. 562. By wien voorheen, en tans aangesteld worden bl. 562 en Bylagé E. E. Waar in hun dienst bestond bl. 563. 568. Hunne Comptoirs of vergaderplaatsen in de groote kerk bl. 563 A. (e). Geschil over het aanstellen van den Rentmeester bl. 564. Wären gehouden alle jaaren rekening te doen bl. 564. Klagten van de Heilige Geestmeesters wegens zeker octrooi tot lofsing van de constitutien van renten op vaste goederen, en limitatie diesaangaande bl. 565. 566. Hun groot gezag en aanzien bl. 568. Protest van dezelve regens den Rentmeester van Noortholland wegens zekere penningen den Heiligen Geest toebehoorende. 568. 569
- HEILIGE GRAF DES HEEREN**; Kapel van het zelve in de groote of St. Jacobs-kerk bl. 358. Door Kerkmeesters in den jaare 1542 verkogt bl. 358. Naderhand weder verkogt aan de Heilige Geestmeesters, en tegenwoordig bekend met den naam van Heilige Geest-kapel bl. 359. Waar gelegen. bl. 359
- HEILIGE KRUIS**, zie op *Kruis*.
- HEKENDUNEN**, zie *Eikenduinen*.
- HEKKEN** en *Draaiboomen* in oude tyden op de toegangen van den *Hage* bl. 98. A. (w)
- HELMEN**. Aanmerkinge op den stand der Helmen boven de wapenschilden der Ridders van 't Gulde Vlies in het choor van de groote kerk bl. 288.
- HELMOND**. 't Huis van de Vrouw van *Helmond*, naderhand bezeten by Mr. *Cornelis Nobelaar* bl. 746. jegenwoordige eigenaar. bl. 746
- HERBERG** de *Zwaan*, volgens oude overleveringen 't oudste gebouw van 's *Graven-Hage*, afgebroken en vertimmert bl. 2. zie verder op *Zwaan*. De Herberg *Witzenburg* by *Kyswyk*; is een achterleen van 't huis ten *Binkhorst*. bl. 61
- HERTOG ERIK-STRAATJE**, oi de *Stinkberg*, bekend in den jaare 1626. bl. 92. Naams-oorspronk. bl. 95 A (o) bl. 718
- HESSEN-PHILIPSTAL** (de Heer *Philips* Landgrave van) een Lufthuis van den zelve onder Haag Ambagt gelegen bl. 68. Praalgraf te zynere eere in de groote kerk. bl. 299
- HEULSTRAATJE** anno 1385 al vermelt; waar van zynen naam gekregen heeft. bl. 79. A. (z)
- HOENDERVERKOPERS - GILDE**; opschrift op deszels Gilde-boid of tafereel in de groote kerk. bl. 307. 308
- HOF** van *Spanje*; zie *Spanje*.
 — van *Brederode*, zie *Brederode*.
- HOF** (het oude) zie *Oude Hof*.
- HOF - BEER**; of mannekens verken; zodanigen zwyn waren die van *Utrecht* verpligt jaarlyks aan den Hove te leveren bl. 163. 't welk men wil dat aan zekere spil op het Binnen-hof leggende wierd vastgemaakt bl. 163. Oorspronk dezer zake zeer duister bl. 163. Wierd eenige dagen ten toon gestelt en vervolgens gestagt bl. 164. Verdeeling van den zelve onder de Raden en Ministers bl. 164. De Beer in den jare 1604 gezonden, gortig bevonden, en brief van den Hove aan de Reggering van *Utrecht* daar over bl. 164. 165. Klagte van die van *Utrecht* over de hardigheid van deze zaak bl. 165. Antwoord daar op bl. 165. Dezelve klagte andermaal vernieuwt bl. 165. Die van *Utrecht* verkrygen in den jare 1615. remissie daar van bl. 165. waar van naderhandt het *Beere-geld* zynen naam gekregen heeft. bl. 166
- HOF**, *Collegie van den Hove* met derzelve Suppooften verlaten den *Hage* in de jaren 1572. en 1574. bl. 85. Zorge van die van den Hove en Rekenkamer voor den welstand van den *Hage* in den jare 1575. bl. 87. 88. Komen in den jare 1577. weder aldaar hunne residentie houden bl. 89.

- Brief van zyne Princelyke Excellentie dienaangaande bl. 89. Resolutie van de Staten, van geen Memoriaal-boeken enz. voor als nog te transporteren bl. 89. 90. Nadere resolutie van dezelve, welke registers by provisie over te brengen bl. 90. A (x). Of het Hof van Justitie te gelyk met de stigting van het Hofgebouw zyn aanvang genomen hebbe bl. 108. Besoigneert met twee kamers, en afzonderlyke Raadkamer daar toe geschikt. bl. 126 en A (g)
- HOF-DIENSTEN** of *Corweiden* moesten de buuren van den *Hage* aan den Graaf doen. bl. 9. 10.
- HOF-GEBOUW.** Beginzel van den *Haag* in 1250. door het bouwen van 't Paleis, aangevangen by Koning *Willem den II.* bl. 3. 4, volbouwt door *Floris den V.* bl. 4, die eerst aldaar zyn verblyf genomen heeft bl. 5. Ordre van de Staten van Holland in den jaare 1574. tot behoudenis van het zelve bl. 88. Beschryving van het Hofgebouw, deszelfs kameren en gebruik bl. 106. enz. Nader onderzoek door wien, en wanneer gebouwt bl. 106. Koning *Willem* brengt het Hof, waarfchynlyk van 's *Gravezande* in den *Hage* bl. 107. 't welk door verscheide Schryvers bevestigd word bl. 107. Bewys daar toe uit zekere gifte van 's Konings Moeder bl. 107. 108. Of het Hof van Justitie te gelyk met de stigting van dit gebouw zyn aanvang genomen hebbe bl. 108. Het zelve was oudstyds met gragten, poorten, en ophaalbruggen afgesloten bl. 108. Naderhand allenskens door na by getimmerde huizen omringt. bl. 108
- HOFJES.** Van verscheide liefdadige gestigten of zoo genaamde Hofjes, zie elk op hunne byzondere naamen.
- HOF-KAPEL** door Graaf *Floris den V.* gestigt bl. 183. Wierd door verscheide Priesters bedient, waarvan een was de Kapellaan van *Eikendui- nen* bl. 19. 183; zie verder op *Kapellaan.* Kapittel van een Deken en twaalf Kanunniken door Hertog *Albert van Beyeren* aldaar opgerigt bl. 186; zie verder op *Kapittel.* Zielmissen voor de ziele van Graaf *Floris den V.* van Alkmaar aldaar overgebracht bl. 207. Word als de Pa- rochie-kerk van de **Edelen en Sup- pooften** aangemerkt bl. 219. 220. Verscheide altaaren in de kapelle ten **Hove** eertyds gestaan hebbende bl. 268. Begraafplaatzen en Tomben van Vorsten en aanzienlyke persoonagien bl. 269. 270. 271. Is in den jaare 1644 afgebrand, dog naderhand weder opgebouwt, vergroot, en jegenwoordig met den naam van *Franschekerk* bekend bl. 272. zie *Fransche kerk.*
- HOF-VISCH** tot *Katwyk*, en vrydom daar van voor die van *Schevelinge* bl. 54
- HOGELANDE.** Het Hofje van den Heer van *Hogelande* van de oostzyde van de Boekhorststraat. bl. 580
- HOGEN-RAAD**, wanneer ingestelt en uit wat Leden bestaat bl. 131. Vertrekken eertyds tot de Librarie gediend hebbende, by Resolutie van de Staten van Holland ten tyde van den Grave van *Leicester* voor die van den Hogen-Rade geprepareert. bl. 137
- HOLLAND**, oudtyds hoe verdeelt bl. 13. A. (a)
- HONDENHUIS** of *Valkenhof* van de Graven op het Buitenhof bl. 169. zie *Valkenhof.*
- HOOFTWAGT**, zie *Corps de Gardes.*
- HOOGDUITSCH E GEMEENTE**; resolutie van de Staten, dat by het aanstellen van een agtsten Nederduitschen Predikant in den *Hage*, en 't overlyden van den alsdoen jegenwoordigen Hoogduitschen, die Gemeente in de Nederduitsche kerk zal worden geincorporeert. bl. 338. A (y)
- HOOGDUITSCH E KERK**, zie *Engelsche kerk.*
- HOOGDUITSCH E PREDIKANTEN.** Naamlyst derzelve bl. 339.
- HOOG NIEUW-STRAAT**, oudtyds de *nieuwe weststraat*, bekend 1457; in 1552. genaamt de *grootte nieuwstraat* en 1586, de *Hooge nieuwstraat* bl. 82. A (m)
- HOOGSTRAAT** al in den jaare 1350, bekend. bl. 74. A [f]
- HOORN.** Gifte van de collatie van de kerk te *Hoorn* aan het kapittel op het Hof. bl. 208. 210
- HOORN** [Mr. *Walterus van den*] kanunnik van het kapittel ten Hove bl. 246
- HOORN** [Mr. *Gysbert vander*] mede kanunnik

B L A D W Y Z E R

- nunnik van het zelve kapittel. bl. 246
- HOORN** [Graaf van] zie *Hornes*.
- HOORNES**; het Huis van den Graaf van *Hornes* te vooren 't huis van *Stakenburg* bl. 743. 744. Iegenwoordige eigenaer van het zelve. bl. 744
- HORST** [Mr. *Barthelmus van der*] Priefter en kanunnik in den *Hage*. bl. 247
- HORTENSIVS** [*Hieronimus*] in den jare 1579. Predikant in den *Hage* bl. 332, word om zekere moeielykheden met zynen amptgenoot *Jan Pieterfz van Castricum* na *Wassenaar* verplaatft. bl. 331. A (e)
- HOUTMARKT** ontrent het begin van de zeventiende eeuw aangelegt. bl. 91
- HOUTSTRAAT**, de groote en korte, ontrent het begin van de zeventiende eeuw aangelegt. bl. 91
- HOUTVESTER**. *Floris van Kyfboeck* werd met zeker huis of hofstede, staande by de Bosch-poorte verlyd en tefens tot Houtvester van 't *Haagsche bosch* aangestelt bl. 736. 737. en daarin door Vrouw *Jacoba* bevestigd. bl. 738
- HOUVEL** (Heer *Harman Janfz*) Kanunnik van 't Kapittel ten Hove bl. 260
- HUIGENS** (*Constantyn*) Heere van *Zuilichem*; zie *Zuilichem*.
- HUISZITTEN-ARMEN**, hoedanige eertyds in den *Hage*, en door wien bedeeft wierden bl. 545. In latere tyden zyn de Diaconie-armen in plaats gekomen. bl. 547. en A (i)
- HUISZITTEN-MEESTERS**, by wien aangestelt bl. 546, waar in hun voornaamste dienst bestond bl. 546. Instructie voor dezelve bl. 345. Onderzoek waar zy hunne vergaderplaats hadden. bl. 547
- HUIZEN**, zie **ADELYKE HUIZEN**, **LUSTHUIZEN**. Oorzaak van het bouwen veeler huizen van Edelen en groote Heeren van den Lande in den *Hage* bl. 70. Getal der huizen in 't begin van de zestiende eeuw bl. 84. In 't begin van de zeventiende bl. 91. Getal der zelve in den jare 1667 bl. 97. Als mede in den jare 1680 bl. 97. Iegenwoordig getal. bl. 97. Beschryving van verscheide oude, adelyke en aanzienlyke huizen in den *Hage* bl. 717. enz. Zie verder op hunne byzondere artikelen.
- HYPOTHECATIEN** en Transporten van huizen op het Binnenhof, enz. moeten geschieden voor den Hove van Holland. bl. 181
- I.
- J**AARGETYDE of memorie van *Yolent van Limmigen*, Vrouwe van Egmond en Yffelstein bl. 317. Van *Andel Staallinne* Vrouwe van Cortkeen. bl. 320
- JACOBA**. Vrouw *Jacoba van Beyeren*, in de Hof-kapel by haaren grootvader Hertog *Aalbert* begraven bl. 270. Beeldtenis of statué van dezelve aldaar gestaan hebbende bl. 270. 271. Placcaat van dezelve tegens de verzuimenis van het uitsnyden van laken buiten de Lakenhal of het Wolle Wanthuis bl. 620. Vrouw *Jacoba* schiet tot *Goes* de Papegaay af. bl. 698
- ST. JACOBS** Broederschap, of Gilde te zyner eere in de groote kerk bl. 312
- ST. JACOBS-KAPELLETTJE** tusschen de Wagestraat en 't Spuy certyds gestaan hebbende bl. 476. Waar van de *St. Jacobsstraat* haaren naam behouden heeft. bl. 476
- ST. JACOBS-KERK** in den *Hage*, zie *Groote kerk*.
- ST. JACOBS RIDDER-ORDE**, zie *Ridder-orde*.
- ST. JACOBS-STRAAT**, bekend in den jare 1626 bl. 94 en A [b]. Ontfangt haaren naam van zeker kapelletje van *St. Jacob* aldaar gestaan hebbende. bl. 476
- JAGTHUIS** door de Graven van Holland aan de noordzyde van de Plaats gestigt, volgens overleveringen het oudste gebouw van 's *Gravenbage* bl. 2. Naderhand de Herberg de *Zwaan*; zie verder op *Zwaan*.
- ST. JAN en ST. FRANCISCUS**, Patroonen van het Kleermakers-gilde; zie *Kleermakers-gilde*.
- JAN**, Hertog *Jan van Beyeren*, in den jare 1425. in de Kloosterkerk begraven. bl. 377
- JAN** (Heer) de Kapellaan, Zanger en Meefter van de Choralen in de kapelle van den Hove. bl. 247
- JAN-HEINDRIKSTRAAT**, in den jare 1395 al bekend bl. 78 A [w.] Oor=

B L A D W Y Z E R

- Oorsprong van deszelfs benaaming. *ibid.*
- JANSZ** [Heer *Harman*] Kanunnik van het Kapittel ten Hove. bl. 257
- JANSZ** [Heer *Gerrit*] mede Kanunnik van het zelve Kapittel. bl. 261
- IMPOST** op de Bieren; zie *Bieren*, en *Excys.*
- INQUISITIE.** Het St. *Barbara* of *Beibelen* Proffie Convent in den *Haag*, diende tot een Gerechtshof voor den Inquisiteur-generaal der Nederlanden ten tyde van Keizer *Karel* bl. 456. Proceduren tegens Heer *Engel Willemfsz de Merle* of *Merula*, Pricliter te *Heenvliet*, over ketterye aldaar gehouden bl. 456. 457. en A (g)
- INWOONDERS** van's *Gravenhage*, veele vlugten in de jaaren 1572 en 1574 uit den *Haag* bl. 85. Voorzorg van Prins *Willem den I.* voor dezelve bl. 87. Komen na het wyken der vyanden weder langzaam herwaarts aan bl. 89. Aanwaschen vermeenigvuldiging der zelve door de wederkomst der Hooge Collegien bl. 90. Getal en aanzien van dezelve. bl. 104. 105
- JONKVROUW-IDA-STRAAT** albekent in den jare 1457. bl. 79. A (b)
- JOODEN** of Portugeesche of Hoogduitsche; groot getaal van dezelve in den *Hage* bl. 425. Van de kerken of Synagogen der Jooden zie *Synagogen.*
- ST. JORIS** Gilde of Broederschap met deszelfs altaar in de groote kerk bl. 318. Wie deze St. *Joris* geweest zy bl. 659. 660. Was patroon en schutsheilich van verscheide Kerken, Kloosters, altaaren en ordens. bl. 660. en A (b)
- ST. JORIS DOELE**; door wien en wanneer dit Broederschap opgerecht zy bl. 660. Gifte vanden Schuttap aan dezelve bl. 660. Wie daar van vry waren bl. 661. Wat deze pagt jaarlyks bedraagt bl. 661. A (d). Privilegien aan dit Broederschap verleent, en onder anderen, 't regt van parate executie bl. 661. Ordonnantie en Octrooi voor dezelve bl. 661. 669. Schutters van deze orde en hunne oeffening bl. 669. Zyn in de Hoeksche en Kabeljaausche tyden verscheide malen uitgeweest bl. 669. Vereeniging met de Suppoosten in den jare 1584. bl. 670. Ordonnantie zoo op de voorsz Combinatie als op de wagt bl. 670-675. Plaatzehunner wapenshouwinge en monsterring, mitsgaders biljet ten dien einde bl. 675. De regering van deze Confrerie hoe besiaat bl. 677. 't Feest en maaltyd van St. *Joris* bl. 677. 678. Beschryving van het Doelhuis bl. 678. Dat'er al voor den jare 1434. hier ter plaatzee een Doelhuis heeft gestaan bl. 678. A [o]. Mocielykheden over de betaling der verponding van dit huis bl. 678. 679. Missive van de Staten van Holland aan de Magistraat van den *Haag*, geen verponding van dezelve Doele te vorderen bl. 679. Andere missive dies aangaande bl. 680. Dog word jegenwoordig nog betaalt bl. 681. Consent om eenig land te verkopen tot reparatie van 't Doelhuis bl. 681. Na verloop van 24 jaren weder in verval bl. 681. Octrooi om de erven benefens en agter het zelve te mogen uitgeven om betimmer te worden. bl. 682. 683
- JORISZ** [Heer *Hugo*] Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 261
- ST. JOSEPHS** of *Timmerluidens-gilde*, zie *Timmerluidens-gilde.*
- JURISDICTIE**, zie *Rechtsgebied.*

K.

- KALVERMARKT** was in den jare 1626. een gragt bl. 93. dog naderhand gedempt. bl. 93. A [e]
- KAMER TER AUDITIE VAN DE GEMEENE LANDS REKENINGEN VAN HOLLAND** aan de noordzyde van de groote zaal van 't Hof, wanneer ingestelt, mitsgaders hare verrigtingen. bl. 120
- KANONISIE** van een Deken en twaalf Kanunniken door Hertog *Aalbert van Beyeren* in de kapelle ten Hove opgerecht bl. 186 enz. zie verder op *Kapittel.*
- KANUNNIKEN**, een Deken en twaalf Kanunniken door Hertog *Aalbert van Beyeren* in de kapelle ten Hove aangestelt bl. 186. Groot aanzien van dezelve bl. 218. Stonden onmiddelyk onder den Paus van Rome bl. 200. 218. Verkooren zelfs een uit hen tot Deken bl. 218. Naamlyst der Kanunniken, Kapellanen enz van het

B L A D W Y Z E R.

- het zelve kapittel. bl. 242-262
- KANUNNIKSCHAPPEN** wierden door Hertog *Aalbert* gegeven aan studeerende perzoonen en aan zyne bedienden. bl. 218
- KANUNNIKS - PREBENDEN**, zie *Prebenden*.
- KAPEL** te *Eikenduinen* door Graaf *Willem van Henegouwen* aan den Abt van *Middelburg* gegeven tot eene Parochiekerk verheven bl. 19. De Buren van *Schevelinge* stigten aldaar een kapel en dragen het regt van Collatie op aan den Graaf bl. 38. *Maria*-kapel ten Hove, zie Hof-kapel. Kapellen in voorgige tyden in of aan de St. *Jacobs* kerk in den Hage bekend bl. 353. In de Kloosterkerk bl. 384. Van de verdere kapellen zie op haare byzondere namen.
- KAPEL** van St. *Nicolaas* Gasthuis door Hertog *Aalbert* gestigt bl. 439 en door den Abt van *Middelburg* bevestigd bl. 440. Kapellanye door eenen Mr. *Joris* in de Parochiekerk van den Hage gestigt, in de voorz. kapel overgebragt bl. 441. Nader bevestiging van de voorz. kapellanye aan de kapel van 't Gasthuis bl. 441. 442. Deze kapel in latere tyden tot een Korenhuis en Waag gemaakt bl. 442. Iseindelyk aan de Magistraat verkogt bl. 442. 444. en zedert tot de vleesch-hal gebruikt bl. 444., zie verder op *Vleeschhal*.
- KAPEL - BRUGGE** ontfangt haaren naam van zekere kapel van de H. Maagd *Maria* aldaar gestaan hebbende. bl. 475
- KAPELLAAN** van *Eikenduinen* een van de vier Priesters, die de kapel ten Hove bedienden bl. 19. en bl. 183. Genoot op zyn beurt het middagmaal ten Hove bl. 19. en bl. 183; zie verder op *Priesters*. De kapellanen van de Hof-kapel en andere gebeneficeerde perzoonen mogten geene inkomsten van hunne Vicaryengenieten, ten zy in perzoon dezelve bedienende bl. 220. 221. 222. Dit had mede plaats ontrent alle de kapitulairen bl. 223. Dog verwierven in den jare 1482 vryheid om zeventig dagen in 't jaar afwezig te mogen zyn, mits niet meerder dan 3 teffens bl. 223. Zekeren Meester *Ferdinand Bont* Kanunnik van dezelve kapelle
- daar van door Aartshertog *Maximiliaan* uitgezondert bl. 224. Brief van den zelve dies aangaande, Bylage R.
- KAPPELLANYE**, zie *Vicarye*.
- KAPPELLE** [Heer *Jan van der*] Kanunnik van het kapittel ten Hove bl. 247. Vicarye inde Hof-kapel door hem gestigt. bl. 247
- KAPPELLE** [Heer *Wolferd Jacobsz van der*] Kanunnik van het zelve kapittel. bl. 260
- KAPPELLE** [Heer *Jan van der*] mede Kanunnik en Vicaris in de Grootkerk. bl. 261
- KAPPELLETJE** van den Hove, tegenwoordig de Request-kamer bl. 125. Oudtyds pleeg aldaar voor 't aangaan van de befoignes van den Raad een misse gedaan te worden bl. 125. Door wien zulks geschiede en wat daarvoor genooten wierd bl. 125. vermoedelyk de Kapelle van St. *Yvo*. bl. 125. A [e]
- KAPITTEL** van een Deken en twaalf kanunniken door Hertog *Aalbert van Beyeren* in de kapelle ten Hove opgerecht. bl. 186. Oorzaak daar van door verscheide schryvers verscheidentlyk verhaalt. bl. 187. 188. Twyfeling of het door Hertog *Aalbert* van nieuws opgerecht, dan of het alleen vermeerderd zy bl. 188. Nader onderzoek en verklaring van de waare oorzaak van deszels stigtiging bl. 189. De vier prebenden reets te vooren daar geweest zynde door Hertog *Aalbert* in 't nieuwe Collegie ingelyft bl. 189. Fondatie-brief van het voorz. kapittel bl. 189-192. Twede Latynsche brief onder anderen meldende eene gifte van een stuk van het H. kruis en doornekroon door den Koning van *Vrankryk* aan 't zelve vereert bl. 193. 194. Het kapittel word door Paus *Gregorius den XI*. bekrachtigt. bl. 195. 198. Is voor de eerste reize in den jare 1369. vergadert geweest bl. 198. Pogingen van Hertog *Aalbert* tot verkryging van vrydom van regts-gebied voor het kapittel bl. 198. Verkrygt wel een eige regtspleging over deszels leden, dog met hooger beroep aan den Bisschop van *Utrecht* bl. 199. Bulle van Paus *Gregorius* dies aangaande bl. 199. 200. Verkrygt eindelyk mede geheele exemptie van het ordinaris

naris Regtsgebied van den Bisschop. bl. 200. Bulle van den zelve Paus dat bevestigende bl. 200. Regelen en statuten voor het zelve kapittel bl. 201. en Bylage O. Onderhoud en inkomsten van het zelve bl. 201. Ecnige kapelleryen het zelve Collegie ingelyft. bl. 201. Gifte van goederen en inkomsten aan het zelve in den jare 1383. bl. 201. Zekere tien mergen lands aan het zelve door Hertog *Aalbert* verkogt. bl. 202. diederzelve giften, renten, enz. confirmeert, en hunne goederen en perzoonen in zyne bescherming neemt bl. 202. 203. Gifte van de schoole van den *Hage* aan het kapittel bl. 203. 246. Hertog *Willem* belooft deszelfs duinen en wildernissen by *Monster* en 's *Gravezande* te bewaren en zeker getal konynen 's weeks aan 't zelve te zullen leveren bl. 204. Acte daarvan van den jaare 1407. bl. 204. 205. Vergunt aan het kapittel, om den *Angel*, zeker stuk lands by 's *Gravezande*, te mogen bedyken, en veele voorregten voor de bedykers bl. 205. 206. Verscheide kapelleryen in het zelve ingelyft. bl. 206. 207. Begiftigt met nieuwe renten en nieuwe fondatiebrief door Hertog *Willem* bl. 207. 208. Gifte van de kerk van den *Burch* op het eiland *Texel* met alle hare inkomsten aan 't kapittel bl. 208. Welke voor zekeren tyd ter bediening werd uitgegeven, en wat daarvan trokken. bl. 208. A (x). Verkrygen mede de collatie van de nieuwe kerk te *Delft* en van de kerk te *Hoorn* bl. 208. 210. Redenen waarom hun dit verzoek word toegestaan bl. 209. Die van 't kapittel mogen met den bode van den Rentmeester van Noort-holland hunne schulden inpanden bl. 210. Brief van Hertog *Aalbert* dies aangaande bl. 211. Vermogten ook regtsplegingen te oeffenen bl. 211. Mandement dienende tot bevestiging van het zelve bl. 211. 212. Waren vry van schot, wagt en andere diergelyke lasten bl. 212. Handvest van Hertog *Aalbert* dies aangaande bl. 212. 213. Vrydom van excys voor dezelve bl. 213. Twee stukken tiend-land binnen den Ambagte van 's *Gravezande* door Hertog *Jan van Beyeren* aan het zelve vergunt in wisseling

van zekere jaarlykze renten bl. 216. 217. De goederen van het kapittel naderhand by de Staten aangeslagen en gevoegt aan de Graaffelykheids Domeinen van Noortholland bl. 217 Uitspraak van het Hof op de questie tusschen het kapittel en den Pastoor van den *Hage* over het regt van trouwen, enz bl. 219. Voornaamste bedienden van het zelve kapittel bl. 262. Contract met die van *Delft* dat d'een des anders zangers niet onderhuuren mag bl. 263. 264. Lasten en inkomsten van het zelve kapittel.

bl. 264. 265

KAPITTEL-DUINEN, zie *Duinen*.

KAREL de II. Koning van Engeland voor zyn vertrek uit den *Hage* in den jare 1660. plegtig ter Vergaderinge van haar Hoog Mog. ontvangen bl. 135. als mede door haar Ed: Gr: Mog: de Heeren Staten van Holland in hunne Vergaderplaats. bl. 150. 151

KAREL de V. [Keizer] beschryving van een gefchildert glas door den zelve in de groote of St. Jacobs kerk geschonken bl. 280. Doed ontrent den jare 1536 het Voorhout beplanten bl. 396. Placcaat van den zelve tegens het schenden der boomen aldaar.

bl. 396. 397

KASTELENYE van den Hove waar-schynlyk ter plaatze daar eertyds de kanonezie van 't kapittel ten Hove stond bl. 132. Wanneer die gebouwt zy, is onzeker bl. 132. Was voorheen alleen de woonplaats van de Kastelein van 't Hof, dog nu een civile gevangenis bl. 133. In de jaren 1584. en 1586. daartoe nog niet gebruikt bl. 132. A [x]. Oude omstandigheden ontrent de Kastelenye.

bl. 133

KASTELEIN of Concherge van de Kastelenye by den Hove aangestelt of geapprobeert. bl. 133. Bylage L.

KATHOLYKE, zie *Rooms-Katholyke*.

KATWYK, hofvisch aldaar te betalen, en de Schevelingers vry daar van

bl. 54

KEIZERS-HOF; de jegenwoordige kamers en vertrekken van de Staten Generaal met het quartier van de Raadkamer van Brabant waren eertyds des Keizers hof bl. 137. Redenen waarom daartoe verkoren bl. 137. Naderhand

derhand den Grave van *Leiceſter* ingeruimt bl. 137. Eindelyk by reſolutie van de Staten van Holland, voor haar Hoog Mog. geaccommodeert.

bl. 138

KELDERS; verſcheide kelders van den Hove van Holland wat daar in bewaart werd en waar toe voorheen gedient hebben.

bl. 129

KENENBURG. 't Huis van den Heer van *Kenenburg* bl. 749. Jegenwoordige bezitter.

bl. 750

KERKELYK. Beſchryving van't Kerkelyke bewind en beſtier in den *Hage* bl. 340. Hoe de kerkelyke dienſt in de Franſche kerk tegenwoordig verrigt word.

408

KERKELYKE, zie *Geestelyke*.

KERKEN (*van Eikenduinen*.) Zekere kapel aldaar aan de Maagt *Maria* toegewyd, al in den jaare 1326 tot eene Parochiekerk verheven bl. 19. De Kapellaan was een van de vier Prieſters die de kapel ten Hove bedienden bl. 19. en 183. Hoe verre het kerkgebied ſtrekte bl. 20. Om de nabyheid van de Hoofd-kerk van den *Hage*, als onnodig afgekeurt bl. 21. Het verzoek om die te mogen behouden, door de Staten afgeſlagen bl. 21. Word in den jaare 1581 afgebroken bl. 22. De buuren van *Eikenduinen* met die van *Loosduinen* onder eene Parochie gebracht, en de kerk van *Loosduinen* ten gebruike gegeven bl. 23. Jegenwoordige ſtaat van de kerk van *Eikenduinen*.

bl. 26

— (*van Loosduinen*.) Middelen tot reparatie en onderhoud van dezelve, by de Staten aangewezen bl. 24; ook geaccordeert een klok, uurwerk en wyzer in den tooren te maken, uit inkomsten van 't Convent aldaar bl. 25

— (*van Schevelinge*.) De eerſte al in den jaare 1470 door de zee verſlonden bl. 27. Kapel oudſtyds aldaar, en het regt van Collatie aan Graaf *Willem van Beyer* opgedragen bl. 38. Deze behoorde onder den Paſtoor van den *age*, dog naderhand daar van afgeſcheiden en tot eene Parochie-kerk verheven bl. 39. Geſchil tuſſchen den Procureur-Generaal en Kerkmeesters van *Schevelinge*, over de boete geſtipuleert by die ſeparatie, en uitspraak van den Hove

daar op bl. 39. Acte van ſcheiding van derzelve goederen bl. 41. De kerk van *Schevelinge* door wien bedient bl. 43. Had tot Patroon de Abt St. *Antonius* bl. 43. Lyſte van 't geen de kerk van *Schevelinge* jaarlyks moest uitkeeren bl. 46 tot 48. Voordeelen en rechten van dezelve oudſtyds bl. 48. Zekere penning van de viſch op 't ſtrand afgeſlagen bl. 48. 't Recht van de Vuurboet bl. 49. 50. Tweede kerk aldaar geſtift bl. 50. Heeft in de Spaanſche tyden veel geleden bl. 50. Ordre tot herſtellinge van dezelve bl. 50. 51. Naamlyſt der Leeraars zedert de hervorming bl. 52. Opſchrift by het bekkeneel van zekere groote viſch in dezelve kerke. bl. 60

— (*van 's Gravenhage*.) De groote of St. *Jacobs* kerk beſchreven bl. 273 enz. zie verder op *Groote kerk*.

De Klooster kerk, oudtyds St. *Vincent's* klooster en kerk bl. 364, enz., zie *Klooster-kerk*.

De Nieuwe kerk bl. 398 enz., zie *Nieuwe kerk*.

De Franſche kerk, voorheen de Hofkapel bl. 402 enz., zie *Hofkapel* en *Franſche kerk*.

De Engeliſche en Hoogduiſche kerk bl. 413., zie *Engeliſche kerk*.

De Lutherſche kerk bl. 416., zie *Lutherſche kerk*.

De Remonſtrantiſche kerk bl. 420., zie *Remonſtrantiſche kerk*.

De Mennoniten of Doopsgezinden vergaderplaats of kerk bl. 422., zie *Mennoniten*.

Katholyke kerken bl. 423., zie *Roomſch-Katholyke*.

Kerken of Synagogen der Jooden, zie *Synagogen*.

KERKENDIENST, zie *Kerkelyke*.

KERKENRAAD, uit wat Leden beſtaat; en wat daar in verhandelt word bl. 340. Vergaderplaats van dezelve eertyds de Sacriſtie van de groote of St. *Jacobs* kerk. bl. 361

KERK-GEBIED van *Eikenduinen*, hoe verre zich uitſtrekte bl. 20. Geſchil tuſſchen het Kapittel van den Hove en den Paſtoor van den *Hage* over het kerk-gebied bl. 265. Verdrag-poinſten nopende het zelve bl. 266-268. en Bylage W.

KERKHOF. Het nieuwe of Noorder-
Bbbbbb 2 kerk-

- kerkhof, door wien en wanneer aangeglegt. bl. 400
- KERKMEESTERS** tot *Schevelinge*, en gefchil over derzelve aanftelling bl. 44. Ordre van den Hove daarontrent bl. 44. Tweede gefchil over het verkiezen en aanftellen van Kerkmeesters aldaar bl. 45. Provisioneele uitspraak van het Hof daar over bl. 45. 46. Het Kerkmeesterschap van ouds alomme in de hoofdkerken een van de voornaamfte bedieningen bl. 313. Wat hun werk was bl. 313. 343. Van de groote kerk in den *Hage* eertyds onderfcheiden van de Getyde-meesters, dog naderhand by den anderen weder gevoegt bl. 313, in den jaare 1568 weder in tweeën verdeelt bl. 313. Acte van den Hove diesaangaande bl. 313. 314. Wierden eertyds aangefteft door den Bailliu van den *Hage* uit naam van den Graaf bl. 343. Acte tot bevestiging van dien, Bylage E. E. Naderhand door de Magiftraat van den *Hage* bl. 344. Zyn tans gemeenlyk de vier oudfte Burgemeesters bl. 344. Hevig gefchil over de administratie van Kerkmeesteren enz. in den jaare 1524, en fententie van den Hove dieswegen bl. 344. 345. Instructie voor dezelve in dien tyd gemaakt bl. 345-349. Naamlyft van Kerkmeesteren van de groote of St. Jacobs-kerk bl. 350. 351. Van de Klooster-kerk. bl. 389
- KERK-STRAAT**, zie *Schoolstraat*.
- KERK-VERZAMELING**, zie *Classis*.
- KERMISSEN** in den *Hage*, eertyds twee, de eene in Mei, werdende de Hof-kermis genaamt, en de andere in September, zynde de Bamis of Haagsche kermis. bl. 707 A (q)
- KETEL**; het huis van den Heer van den *Ketel*, naderhand 't Hof van *Brederode* bl. 735, zie *Brederode*.
- KETELAIR** (Mr. *Jan*) Zangmeester van 't Kapittel ten Hove; voorwaarden waar op hy 't Zangmeesterschap aanneemt. bl. 262
- KETTERYE**, geloofs onderzoek daar tegens, zie *Inquisitie*.
- KEURHUIS**, Gout- en Zilverfmitf-Keurhuis. bl. 161
- KLADSCHILDERS** behoorden te vooren onder een gilde met de Konfchielders, tans daar van afgezondert bl. 641. Rede van deze afzonde-
- ring, bl. 641 642
- KLEERMAKERS - GILDE**, St. *Jan* en St. *Franciscus* patroonen van het zelve bl. 301. Is al in den jaare 1505. in de groote kerk bekent geweest bl. 301. Gedigt van den Heer *Johannes Vollenbove* op deszelfs gildebord of tafereel in dezelve kerk. bl. 306. 307
- KLOKKEN**; Aan die van *Loosduinen* door de Staten van Holland vergunt een klok, uurwerk en wyzer in den toorn te mogen maken uit de inkomsten van 't Convent aldaar bl. 25. Klokken in den tooren van de groote of St. Jacobs kerk in den *Hage* eertyds gehangen hebbende, waar van 'er een in den jaare 1575. tot kanon vergoten is bl. 279. Commissie van de Staten daar toe verleent. bl. 279. Zwaarte der iegenwoordige klokken bl. 280
- KLOOSTER - KERK** voorheen genoemd St. *Vincent's* klooster en kerk bl. 364. Door wien en wanneer gebouwt bl. 364. 365. De Abt van *Middelburg* bekrachtigt deszelfs ftigting en neemt het aan tot een Convent zyner ordre bl. 365. Door 't kapittel te *Erford* ook voor een Convent aangenomen bl. 366. Door Vrouw *Margareta* begiftigt met zekere goederen bl. 366. Insgelyks door Hertog *Willem den VI.* met eene jaarlykze rente bl. 367. Vrouw *Anna Stalinne van Kortkene* beschenkt het zelve met een kelk en andere ornamenten tot den dienst bl. 368. Verbintenis van 't Convent daar tegens bl. 368. 369. Als mede Heer *Lodewyk Bastiaard* van Hertog *Willem den VI.* met zeker hoofdgeld van het *Veer te Vliffingen* bl. 369. 370, 't welk nader door Vrouw *Jacoba van Beyeren* bevestigt werd bl. 370. En goetgekeurt door Hertog *Jan van Beyeren* bl. 370. 371. De Prior van dit Convent met alle deszelfs goederen en perzoonen door Hertog *Philips van Bourgondie* in befcherming genomen bl. 371. Zekere jaarlykze rente ter gedagtenisse van Hertog *Jan van Beyeren*, door *Frank van Borselen* vernieuwt bl. 372. Ander inkomen van het zelve klooster bl. 372. 373. Termynen of predikbeurten om te bedienen aan het nieuwe Convent toegewezen bl. 374, welke naderhand door Vrouw *Margareta van Oosteryk* ver-

- verandert zyn bl. 375. Placcaat no-
pende dezelve tennynen bl. 376.
Beschryving van de kerk van dit kloof-
ster bl. 376. Broederschap van St.
Vincentius Ferrarius aldaar opgerecht,
en plegtige ommeegang ter zynere
bl. 377. Veele Vorstelyke en aan-
zienlyke perzonagien in dezelve ker-
ke begraven bl. 377. enz. Graf-
schriften aldaar te vinden bl. 381. enz.
Deze kerk zedert de reformatie tot
den jare 1617. tot een Arzenaal ge-
bruikt bl. 384. Verscheide kapellen
certyds in en aan dezelve gestigt bl.
384 enz. Een geschildert glas by de
Staten aan dezelve kerk gegeven bl.
387. Hoe, en by wat gelegenheid
deze kerk in den jare 1617. weder
tot de oeffening van den Godsdienst is
gebruikt geworden bl. 387. Krygt
daar door den naam van *Prince-kerk*
bl. 388. In den jare 1625 aan die
van den *Hage* gelaten bl. 388. Eg-
ter onzeker of ooit in het bezit zyn
gewest bl. 388. De Gecommitteer-
de Raden hebben tans het opzigt daar-
over bl. 388. Naamlyst van Kerk-
meesters en Rent neesters van dezelve
kerk bl. 389. 390. Hoedanigheid
van het klooster bl. 390. In 't zelve
wierden 's Lands Privilegien enz be-
waard bl. 390-394. Word bezigt-
tigt om tot een vergaderplaats van de
Staten te dienen bl. 395. 't Klooster
in eigendom gegeven aan 't St. *Nico-
laas* Gasthuis en de kerk ten behoeve
van den H. Geest bl. 395. In den
jare 1583. het klooster afgebroken,
dog kort daar na weder geinterdicert.
bl. 395
- KLOVENIERS-DOELE**, zie *St. Se-
bastiaans-Doele*.
- KOETSMAKERSGILDE** waar voor-
heen zyne byeenkomst had. bl. 640
- KONINK** (Mr. *Timant*) Kanunnik van
het Kapittel ten Hove. bl. 246
- KONYNEN** uit de *Schevelingsche* dui-
nen in den jare 1666 uitgeroeit bl. 15
A (o). Verlor aan den buurman van
Westerbeek om de konynen op zyn
land komende te mogen vangen bl. 64.
Zeker getal konynen 's weeks uit de
duinen en wildernissen by 's *Gravezan-
de* aan het kapittel ten Hove belooft te
leveren. bl. 204
- KOOL-TUIN** of Moestuin van de
Graven, naderhand bekend met den
naam van des Stadhouders - tuin nu
het *Plein*, zie *Plein*. Commissie van
den Graaf tot waarneming van den
kooltuin bl. 181. Nog in den jare
1531. zoo genoecht, alhoewel met
vrugtbomen beplant bl. 182. Bylage
N. Ontrent den jare 1630. uitgeroeit
en geeffent. bl. 182
- KOOREN-HUIS** of *Markt*, wanneer
gestigt en hoedanigheid van het zelve
bl. 639. Waar voorheen pleeg te
wezen. bl. 639 A (z)
- KOOREN-MARKT** alvermeld in 1397
bl. 75. A [i]
- ST. KORNELIS - KAPEL** of Le-
prooshuis bl. 476, zie *Leprooshuis*.
- KOSTER**, van de kerk tot *Scheveninge*
door den Graaf aangeftelt; inkomen
van het zelve kosterfchap bl. 43.
Koster van de Groote of St. Jacobs
kerk in den *Hage* insgelyks by de
Graven verkoren bl. 352. dog de
Onderkoster van dezelve by wien,
onzeker bl. 352. Eerste koster van
de Hof-kapel en hun tractement
bl. 408
- KOUDEKERK**. Het vergeven van de
Pastorye aldaar competeerde aan den
Deken van het kapittel ten Hove.
bl. 218. 219
- KREPÉLS** of St. *Antonis orde* ontrent
den jare 1480 in den *Hage* bl. 508.
werd in den jare 1488. by sententie
van den Hove van Holland vernietigt,
bl. 509
- ST. KRISPYNS** of *Schoenmakers Gil-
de*, zie *Schoenmakers-gilde*.
- KROON**; Een stuk van de doorne
kroon aan de kapelle ten Hove door
den Koning van Vrankryk vereert.
bl. 193. 194
- KRUIS** [het Heilige] aan het Westein-
de van den Vyverberg gestaan hebben-
de bl. 83. Een stuk van het hout van
het heilige kruis aan de kapelle ten
Hove door den Koning van Vrankryk
vereert bl. 194. Kapelle ter eere van
het zelve in het Choor van de groote
kerk bl. 284. Gilde of Broederschap
van het zelve tot *Eikenduinen* bl. 21.
In de groote kerk alhier bl. 311.
Hoeveel hunne inkomsten bedroegen
bl. 312. Derzelve goederen aan het
Dolhuis toegevoegt. bl. 312
- H. KRUIS-GILDE-ARMEN**, hoe-
danige certyds in den *Hage*. bl. 311.
545. 564.

B L A D W Y Z E R

KRUITMAGAZYN voortyds agter de Kloosterkerk bl. 714. In den jare 1690. gesprongen bl. 714. Dierlyke ruine en schade daar door veroorzaakt bl. 714. Oorzaak van dit ongeval bl. 717

L.

LAAN van de westzyde van Spuy tot het zuideinde nu de Wagestraat, genaamt de *Volderflaan* bl. 83. A (q)

AAN of LAANSTRAAT eertyds de Susterflaan ontrent 1630. begonnen bebouwt te worden bl. 83. A (q) bl. 95. A (q)

LAKENBEREIDERS, zie *Laken-drappiers*.

LAKEN-DRAPPERYE voorheen in den *Hage*, zeer floreerende. bl. 623. Verscheide straaten en gragten hebben daarvan haare benaaming bekomen bl. 623. Keuren in Ordonnantien op de lakendrapperye bl. 623. en A (k) bl. 624. Waar in het ampt van Waardyn bestont en by wien aangestelt wierden bl. 625. Raammeesters en wat hun werk was bl. 625. Wat lakenen aldaar bereid wierden bl. 625. Die van den *Hage* nevens andere steden ter dagvaard ontboden over het weeren van frauden in de lakendrapperye bl. 626, als mede op het stuk van de weverye bl. 627. Deze neering naderhand van tyd tot tyd verlopen, en oorzaken daar van bl. 628. De Magistraat tragt die te herstellen door het vernieuwen van 't gilde bl. 629. 630. Keure op 't raamen en uithangen van lakenen bl. 630. 631

LAKEN-DRAPPIERS en Droogscheerders onder een gilde gebragt bl. 629. Vrydom van stads wyn- en bier-accys voor dezelve. bl. 630

LAKEN-HAL. Verbod aan de ingezetenen van den *Hage* van lakenen uit te snyden, ten zy een stalle gehuurd hebbende in de Lakenhal bl. 431. Het zelve door volgende Graven vernieuwt bl. 431. 432. Naderhand door de Staten van Holland bevestigt bl. 433. 434, met bygevoegde penaliteit tegens de wanbetaling van 't voorzigt bl. 434. *Laken-hal* of *Wollewanthuis*, waar gestaan heeft bl. 620.

Buiten dezelve mogt geen laken uitgesneden worden bl. 620; 't welk in verzuim geraakt, door Vrouw *Jacoba* vernieuwt word bl. 621, en door *Philips van Bourgondie* nader bevestigt bl. 621. Eisch van den Rentmeester en Procureur-Generaal tegens de overtreders. bl. 621. 622

LAMOTIUS (*Johannes*) in 1604 tot Predikant in den *Hage* beroepen bl. 334 en A (m); was de tweede Walsche Predikant. bl. 407

LANGE (*Heer Hendrik-Jacob de*) Kammik van het kapittel ten Hove bl. 246

'S LANDS GESCHUTHUIS, zie *Geschuthuis*.

LAPSTRAATJE, oulings de *Anne* of *Hanne-wittestraat*, al bekend in den jare 1356 bl. 74 A (b). In vroege tyden door fatzoenlyke luiden bewoond bl. 74 en 75 A (b). In den jare 1567 de *Lapstraat* genaamt bl. 75

LATYNSCHE SCHOOLE, zie *Schoole*.

LAVANDERYE, of LAVANDIERSHUIS van de kapelle van den Hove, oudtyds op 't Buiten-hof bl. 167. Gifte van het zelve aan *Geerlof Bonzer*, Deurwaarder van de Staten bl. 168. Naams-oorspronk en wat het zelve geweest zy bl. 168. A (s)

LAZARUS of LEPROOSHUIZEN, oudtyds zeer meenigvuldig, en met groote vrydommen en privilegien voorzien bl. 476 A (a.) Van het Leprooshuis of *St. Kervelis* kapel in den *Hage*, zie *Leprooshuis*.

LEENHOF in den jare 1681 opgerigt en de groote Comparitie-kamer van den Hove van Holland daar toe afgezonderd. bl. 125

LEENHOVE VAN BRABAND, zie *Braband*.

LEENKAMER VAN HOLLAND, wat daar bewaart word bl. 120. Oude vergierzelen van een altaar aldaar gevonden. bl. 121

LEENKAMER VAN DEN HOVE VAN HOLLAND, te vooren de groote Comparitie-kamer; waarom zoo genaamt bl. 125. Naderhand tot een befoigne-plaats gebruikt. bl. 125

LEENING. Stads Bank van Leening, het oostelyke gedeelte van 't Spinhuis daar toe gebruikt bl. 650. Dersel-

zelve recht quam ouwlings den Grave toe, die dat by octrooi aan zekere perzoonen vergunde bl. 651. Superintendent of Commissaris-Generaal over dezelve bl. 651. Wanneer die Bank in den *Hage* opgerigt zy, is onzeker bl. 652. Octrooi voor dezelve bl. 652-654. Montant van beleende panden in den jaare 1644, bl. 655. Aangewende moeite by de Staten tot ontflaging van deze woekeraars bl. 655. Resolutie by hen naderhand op dat fluk genomen bl. 655. 656. 't Regt van de Bank te houden zedert door de Steden aan zich getrokken bl. 656. Redenen daar toe bl. 656. Nadere keure op dezelve. bl. 656. 657

LEERAARS, zie *Predikanten*.

LEICESTER (de Graaf van) de kamers van de Heeren Staten Generaal en andere voor den zelve ingeruimt bl. 137. Resolutie van de Staten van Holland diesaangaande bl. 137. Raad van Staten aan den zelve op zekere voorwaarden toegevoegt bl. 145. zie hier van verder op *Raad van State*.

LEIDEN, twee Logementen der stad *Leiden* op 't Buitenhof, als een voor de Gedeputeerden ter Staats-vergadering, en een voor den Gecommitteerden Raad wegens die stad. bl. 166

LEIDEN (Heer *Philips van*) Kanunnik van 't kapittel ten Hove bl. 242; was in groot aanzien by Hertog *Willem van Beyeren* bl. 242; door den zelve tot zynen Secretaris aangesteld zynde, word door Hertog *Aalbert* daar in beveltigt bl. 243; die hem ook tot zynen Afgezant te *Rome* gebruikte bl. 243. Commissie voor den zelve om des Graafs en 's Lands zaken by den Paus waar te nemen bl. 243. Word daar na Professor in de Rechten te *Parys* bl. 243. Ambassadeur van Hertog *Aalbert* aan Paus *Gregorius* bl. 243. Twee Vicaryen door hem gestigt bl. 245. Maakt zyne Boekerye ten gemeenen dienste bl.

245

LEPROZEN of Lazeren den *Hage* ontzegt, en last op 't Geregt om dat uit te voeren bl. 477. Onderzoek op dezelve door de Meesters of Gezwoorens van de St. *Jacobs* kapel buiten *Haarlem*, alvorens zy in 't huis quamen en weder uit gingen bl. 479. Speciaal Privilegie diesaangaande bl.

479 A (c). Placcaat tot inteugeling der door 't land loopende Leproozen bl. 480. Brief van de Regenten van 't Leprooshuis der stad *Haarlem* aan de Regenten van 't Ziekenhuis in den *Hage* bl. 481. Wat de zieken eer zy in 't huis ingenomen wierden, daar in moesten brengen bl. 482. Uit wat middelen dezelve onderhouden wierden bl. 482. 483. Collecte in de kerken tot *Monster* en 's *Gravezande* voor dezelve gedaan, naderhand door Kerkmeesteren afgekogt, en nog heden verantwoord bl. 483. Plegige ommevang eens jaars door den *Hage* met poppen, als mede door het gantsche Westland, om een generale collecte te doen. bl. 483

LEPROOS-HUIS of St. *Kornelis* kapel aan 't inkomen van den *Hage* aan den Delfschen ry-weg gelegen bl. 476. Onderzoek wanneer deze kapel gestigt zy bl. 476. 477. Authorisatie van den Bisschop van *Utrecht* tot het inwyden van 't altaar aldaar bl. 477. Inwyding van het zelve bl. 478. Vernieuwing van 40 dagen indulgentie te verdienen aan 't zelve altaar bl. 478. 479 en Bylage P P. Verscheide Vicaryen aan 't zelve gefondeert bl. 479. De kapel in een vergaderplaats der Regenten verandert bl. 479. Geschilderde glazen aldaar bl. 479. Hoedanigheid van 't huis bl. 479. Voorregten van het zelve, en daar onder de vischerye in de vyver en wateren om 't Hof met en nevens de Meesters van 't St. *Nicolaas* Gasthuis bl. 484 en Bylage Q Q. Consent aan de Leproosmeesters om den weg van den *Hage* tot aan *Ryswyk* te mogen bepooten bl. 484. Dit huys was mede al in vorige tyden een Proveniershuis bl. 485. Jegenwoordige staat en plai-zante gelegentheid bl. 485. Hoe het geregeert word bl. 485. 486. Naamen der Regenten bl. 486; als mede van de Rentmeesters. bl. 487

LIMITEN van den *Hage* zoo als die eerst in den jaare 1370. voorkomen in een Hantvest van Hertog *Aalbert* bl. 71. Uiterste palen van den *Hage* ontrent het midden van de vyftiende eeuw bl. 82. in den jaare 1551. bl. 84. Uitzetting van den *Hage* in en na 1626 bl. 93. 95. Straaten in de jaaren 1642. en 1646. aangelegt bl.

96. laatste vergrooting in 1706
bl. 97
- LIMMINGEN (*Tolent van*) Vrouwe
van *Egmond* en *Yffelstein*; memorie of
jaargetyde van dezelve. bl. 317
- LINDEN (Heer *Willem vander*) *Damas*
zoon, Deken van de Hof-kapelle
en algemeen Vicaris van *Utrecht* bl.
239, wierd in 1561 Bisschop van
Roermonde, in 1563 Onder-inquifi-
teur over *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*,
Gelderland, *Vriesland*, en *Groeningen*
bl. 239
- LODEWYK (Heer) Bastaart van Her-
tog *Willem den VI.* begittigt het St.
Vincent's - klooster en kerk, nader-
hand de klooster-kerk genaamt, met
zeker hooftgeld, komende uit het
Veer te *Vlissingen* bl. 369. 370.
Word aldaar begraven. bl. 378. 379
- LOMBARD, zie *Leening* (stads bank
van)
- LOOSDUINEN een Dorp ten westen
van den *Hage* gelegen bl. 16. De
buuren van *Eikenduinen* met die van
Loosduinen onder eene Parochie ge-
bragt, en de kerk van *Loosduinen* ten
gebruike gegeven bl. 23. *Loosduinen*
vermaart door deszelfs Abdyc bl. 26.
Is gelegen onder twee verscheide Ju-
risdictien bl. 26. 27. Van deszelfs
kerk, zie onder *Kerken*.
- LORRESTRAT vermeldt in den jare
1460. bl. 80. A (f). Eerst in den
jare 1617 bestraat *ibid.* Roomskato-
lyke kerk in dezelve. bl. 424
- LOTERYE ten behoeve van de groote
of St. *Jacobs* kerk in den *Hage* in de
jaren 1547. en 1548. bl. 349. Au-
thorificatie en commissie van den Hove
tot het opnemen en sluiten van de re-
kening van dezelve bl. 349. 350.
Loterye tot ondersteuning van het
Weeshuis. bl. 532
- LOTIUS (*Eleazar*) in 1632. Predi-
kant in den *Hage* bl. 336. Brief van
den Hove van *Holland* aan de Magi-
straat van *Geertruidenberg* wegens de
beroeping van den zelve. bl. 336.
A (v)
- ST. LUCAS of *Schilders - gilde*, zie
Schilders - gilde.
- LUSTHUIZEN onder Haagambagt ge-
legen, *Westkamp* bl. 68. *Zorgvliet*
aan den weg van *Schevelinge* bl. 68.
't Huis van den Prins van *Hessen-Phi-*
lipstal. bl. 68
- LUTHERSCHE - BURG WAL be-
kent in den jare 1626. met den naam
van *Susterfloot.* bl. 94. A (l)
- LUTHERSCHE - KERK in den jare
1620. voor een gedeelte gestigt,
dog naderhand voor de helft vergroot
bl. 416. Beschryving van het ge-
bouw van binnen bl. 416. Graf-
schrift ter eere van den Baron *Carel*
Willem Sparre bl. 417. Ander ge-
denkteken van den Heere *Johannes*
Schelhammer in dezelve kerk bl. 417.
418. Cierlyk orgel bl. 418. Naam-
lyst der Predikanten. bl. 419
- M.
- MAATSCHAPPY E (oostindische)
zie *Compagnie.*
- MAARN (Heer *Zweder van der*) Ka-
nunnik van het kapittel ten Hove.
bl. 257
- MAGAZYN van het kruit, zie *Kruit-*
magazyn.
- MAGAZYN van Ammunitie, zie *Am-*
munitie en *Geschutbuis.*
- MANEGE, Academie Militair, of
oeffenplaats voor ridderlyke exerci-
tien, zie *Academie militair.*
- MARE (Heer *Johannes de*) Kanunnik
van de Hofkapelle, was ook tegelyk
Officiaal te *Utrecht.* bl. 242
- MARGARETA (Vrouw) Heerlyke en
pragtige tombe van dezelve in de Hof-
kapelle. bl. 269
- MARGARETA van *Kleef* tweede ge-
malinne van Hertog *Aalbert van Beye-*
ren, stigter van het klooster van St.
Vincent met deszelfs kerk bl. 364.
Begiftigt het zelve met zekere goe-
deren bl. 366. Word aldaar in eene
cierlyke tombe begraven. bl. 337
- ST. MARIA KAPEL TEN HOVE,
zie *Hofkapel.*
- ST. MARIA KAPEL op de Spui-
brugge, jegenwoordig de kapel-brug-
ge genaamt bl. 475. Nog een kapel
van dezelve in het Choor van de groo-
te kerk bl. 284. Altaar van dezelve
in de voorz kerk bl. 317. Kapella-
nye aan het zelve gevestigd voor de
zielen van Graaf *Floris* en anderen door
den Abt van *Middelburg* bl. 274.
bevestigd door Graaf *Willem den III.*
bl. 275. 276. Zie ook. bl. 317.
ST.

- ST. MARIA IN GALILEA CONVENT aan den Pootweg bl. 472. Wierd ook genoemd het *Susterbuis* op 't Spuy bl. 473. Welke namen ook zomtyds onderling verwisselt worden bl. 473. A (x). Is naderhand afgebroken en op den grond verscheide huizen gebouwt bl. 473. Derdehalve mergenlands by de Magistraat van den *Hage* gekogt bl. 474. Zegel van dit convent. bl. 474
- MARKTEN; menigte van ruime pleinen en opene markt-plaatzen in den *Hage* bl. 98. Van de verscheidene markten aldaar, zie op hare byzondere naamen.
- MATHENESSE; 't huis van den Heer van *Mathencsse* te vooren dat van den Heer *Reinout van Brederode*, zie *Brederode*.
- MAURIER (de Heer *Benjamin du*) Ambassadeur van *Vrankryk*, grat-schrift op deszelfs vrouw in het Choor van de groote kerk. bl. 291
- MAURITS; het Huis van Prins *Maurits van Nassau* bl. 753. Door wien gebouwt en waar gelegen bl. 753. Gestalte van het zelve zoo van buiten als van binnen bl. 754. In den jare 1704. afgebrant en daarna weder opgetimmerd bl. 754. Werd by de Staten in huur gehouden, en tot het onthalen van de Afgezanten gebruikt. bl. 754
- MEEU of *Myau* (Heer *Nicolaas*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 247
- MEMORIE of Jaargetyde, zie *Jaargetyde*.
- MENNONITEN kerk of vergaderplaats. bl. 422
- MERLE of *Merula* (Heer *Engel Willemfsz de*) Priester te *Heenvliet*; proceduuren over ketterye tegens den zelveu gehouden bl. 456. 457. Word op de Voorpoorte van den Hove overgebragt met bewilliging van den Heer van *Heenvliet* bl. 456. A (f). Acte van protest van den zelveu. bl. 457
- METZELAARS-GILDE; deszelfs patronesse Ste. *Barbara* bl. 301. Dit gilde is al in den jare 1497. in wezen geweest bl. 301. Gedigt van den Heer *Joh. Vollenhove* op deszelfs gilde bord of tafereel in de groote kerk. bl. 303.
- MIDDELBURG (Abt van) zie *Abt van Middelburg*.
- MIDDELGRAGT of *Scheteldoeks-haven* al voor den jare 1597. gegraven bl. 94. A (g)
- MIEROP (Mr. *Kornelis van*) Deken van de Hof-kapel bl. 237. Werd Raad extraordinaris in den Hove van Holland bl. 237. Zyne commissie van Keizer *Karel* bl. 237. Was al in den jare 1556. Proost en Aartsdiaken mitsgaders kanunnik van St. Salvator te *Utrecht*. bl. 237. A (m)
- MILITAIR: Academie Militair, of oeffenplaats voor Ridderlyke exercitien, zie *Academie Militair*.
- MOERKERKEN (Heer *Nicolaas van*) gezezt van *Praet*, kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260
- MOLESTRAAT, waarfchynlyk al voor den jare 1400. bewoont, werd gemeld in een brief van 1403. bl. 78. A (y)
- MONSTER, kapittelduinen aldaar gelegen, zie *Duinen*. Eertyds wierden in de kerk aldaar aalmoessen verzamelt voor de arme Leproozen in den *Hage*, 't welk naderhand by Kerkmeesteren afgekogt en nog jaarlyks betaalt werd. bl. 483
- MUNTKAMER (Generaliteits) bl. 161. Wie daar in zitten en wat onder hun toezigt behoort bl. 161. 162
- MUSTEAU (Mr. *Petrus*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260
- MYDA (Heer *Antonius de*) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 247
- MYLE (Heer *Cornelis van der*) bekommt door koop het huis van de Heeren van *Wassenaar* in den *Hage* bl. 728., waarvan breder op *Wassenaar*. Onheilen den voornoemden Heer overgekomen bl. 728. Resolutie, van hem niet meer ter dagvaard te beschryven bl. 728. 729. Verzoek vanden Koning van *Bobemen*, dat de Heer van der *Myle* weder in den *Hage* mag komen woonen, afgeslagen bl. 730, dog by de Koninginne vernieuwt bl. 730. Word eindelyk toegestaan in de *Beverwyk* te mogen woonen bl. 731. Is daarna in zyne voorrige eeramp-ten ten vollen herstelt. bl. 731

N.

NAAMLYST der Ridders van 't Gulde Vlies bl. 285. 286. Der Dekenien van de Hof-kapel bl. 225-242. Der kanunniken, kapellaanen, enz. van het kapittel ten Hove bl. 242 - 262. Van de Priors van St. *Vincent's*-Klooster bl. 373. 374. Van de Pastoors van St. Jacobs kerk bl. 325. 326. Van de Nederduitse Predikanten der Gereformeerde kerken zedert de Reformatie bl. 331. Der Hoogduitse Predikanten bl. 339. Van de Ordinaris Fransche of Walsche Predikanten bl. 410. Van de Extraordinaris Fransche Predikanten zedert 1685 bl. 412. Der Engelsche Predikanten bl. 415. Der Predikanten van de Euangelische of Luthersche gezinte bl. 419. Der Predikanten van de kerk te *Schevelinge* bl. 52. Van de Kerkmeesters van St. *Jacobs* kerk bl. 350. 351. Van de Rentmrs. van dezelve kerk bl. 352. Van de Kerkmrs. van de Kloosterkerk bl. 389. Van de Rentmrs. van dezelve kerk bl. 389. 390. Der Professoren Anatomico-Chirurgici bl. 607. 610. Der Regenten en Rentmrs. van St. *Nikolaas* Gasthuis bl. 448. 449. 450. Der Regenten en Rentmrs. van 't Leprooshuis bl. 486. Van Dekenien, Regenten en Rentmrs. van 't Sacraments Gasthuis bl. 501-505. Van de Regenten van het Dol-en Pest-huis bl. 508. Van de Regenten en Regentinnen van 't Diakonie Armhuis bl. 559. Van verscheide altaaren in de St. *Jacobs* kerk bl. 316. Van verscheide Vikarien aan dezelve eertyds gestigt. bl. 318

NAGT - WAGT, zie *Wagt*.

NASSAU; 't huis van Prins *Maurits van Nassau* bl. 753, zie *Maurits*.

NATH (Mr. *Hendrik van der*) Deken van de Hof-kapel bl. 238.

NECK (*Jan van*) Prior van St. *Vincent's*-klooster, Raad in den Hove van Holland en Biegtvader van Vrouw *Jacoba van Beyeren*. bl. 373

NEDERHOF wierd eertyds genoemd het Buiten-hof, zie *Buiten-hof*.

ST. NICOLAAS-GASTHUIS het oudste Godshuis in den *Hage*. bl. 428. Door wien gestigt bl. 428.

Werd door Hertog *Aalbert* begiftigt met de koren-maat, de waag en ellemaat. bl. 428. 429. Nog met tien ponden 's jaers, gevestigt op zyne domeinen in Noordholland bl. 429. Tyd van deszelfs stigting bl. 429. 430. Verzekering van renten aanden kappellaan van 't zelve Gasthuis bl. 430. 431. Hoe dit huis by vervolg is aangemerkt geworden bl. 431. Verbod aan de ingezetenen van den *Hage*, van lakenen uittesnyden en verkoopen buiten 's Graven wanthuis bl. 431. Het zelve door volgende Graven vernieuwt bl. 431. 432. Nader door de Staten van Holland bevestigt bl. 433. 434, met bygevoegde penaltiteit tegens de wanbetaling van 't zelve regt bl. 434. Het zelve Gasthuis ook door particulieren begiftigt bl. 434. 435. Was ook bevoorregt met de visscherye van de vyver van 't Hof. bl. 435. Het *Vincent's* klooster in eigendom aan dit Gasthuis gegeven, en de kerk tot behoef van den *H. Geest* bl. 395. Onderzoek voor wien dit Godshuis is opgeregt bl. 436. Wordt tans nog genoemd *het Suppoosten Gasthuis* bl. 436. Bedenkelijkheden daar ontrent bl. 436. Wie de bestieringe daar over hebben gehad bl. 436. 437. De Fiscaal door 't Hof gelast te onderzoeken wat regt de Suppoosten tot het voorz. Gasthuis competeert, en zyn rapport dienswegens bl. 438. Acte nopende het regt van de Suppoosten van den Hove bl. 439. Kapel regt tegen over het voorz. Gasthuis door Hertog *Aalbert* gestigt bl. 439. De Abt van *Middelburg* bewilligt het opregten van 't Gasthuis met een kapel, klok, kappelrie en drie missen weekelyks bl. 440. zie verder op *Kapel van St. Nicolaas Gasthuis*, en *Vleeschal*. De waag te vooren door boden en dienaren van de Gasthuismeeesters bedient, word aan de meestbiedende verpagt bl. 445. Placcaat waar by aan hen gepermitteert werd de Waag te verpagten bl. 445. 446. Vernieuwing van het zelve, bylage O. O. Jegenwoordig bestier van het zelve Gasthuis bl. 446. Beschryving van het gebouw bl. 446. Geschilderde glazen in de zaal bl. 447. De *Bayaart* waartoe voorheen gebruikt bl. 447. Naamlyst der Regenten bl.

448. 449. en Rentmeersters. bl. 450
NIEUBURG; 't huis van den Heer van der *Nieuburg* bl. 745. By wien jegenwoordig bewoont word. bl. 745
NIEUWE-DOELE, zie *St. Sebastiaans-Doele*.
NIEUWE HAVEN ontrent den jare 1660. opgeschoten en gegraven, te voorengenoot *de gragt agter 's Haags erf*. bl. 94. en A (f)
NIEUWE KERK in den jare 1649 door de Heeren van de Societeit gestigt bl. 398. Begrooting van de onkosten van den gantschen opbouw bl. 398. Gestalte van dezelve bl. 398. Wanneer en by wien de eerste steen daar aan gelegd is bl. 399. Grafschriften van den Heer President *Paau* bl. 399. Cierlyk geschildert orgel bl. 399. Aan wien het gezag over deze kerk staat bl. 400. Oude benaming van den grond, waar op de kerk is gebouwt bl. 400. Gedigt van den Heer *Job. Vollenbore* op dezelve. bl. 400. 401
NIEUWE WESTSTRAAT, zie *Hoo-ge Nieuwstraat*.
NIEUWKOOP: het Hofje van den Heer van *Nieuwkoop* en deszelfs hoedanigheid bl. 571. 572. Door wien en waar uit gestigt bl. 572. Authorisatie tot opbouw van het zelve bl. 573. Beloop van de onkosten van dit gebouw bl. 574. Authorisatie tot verkooping van eenige goederen tot onderhoud van het zelve bl. 574. 575. Door wat toeval de goederen van dit huis te niete zyn geworden bl. 575. Verkrygt autorisatie tot het ligten van penningen bl. 575. 576, als mede tot verkoping van eenige goederen tot quytinge van lasten bl. 576. 577. Tans werden de huisjes verhuurt bl. 577. Aan wien het opzigt daar over staat. bl. 577
NIEUW-STRAAT waarschylyk voor 1400 al betimmert, werd vermeld 1437. bl. 81. A (b)
NOACHS of *Wynverkopers-gilde*, zie *Wynverkopers-gilde*.
NOBELAAR (de Heer *Cornelis*) Gradschrift van den zelve in de groote kerk. bl. 295
NOBELAAR; 't huis van Mr. *Cornelis Nobelaar* te vooren dat van de *Vrouw van Helmont* bl. 746. Je-

genwoordige eigenaar. bl. 746
NOBELSTRAAT al betimmert in 1499. bl. 79. A (a)
NOORDEINDE zeer vroeg betimmert en al vermeld in den jare 1328. bl. 78. A (x), oudtyds de voornaamste doortogt van den *Hage* uit het oosten en noorden na Brabant en andere Landen bl. 83. A (o). Octrooi om 't zelve te bestraten, in den jare 1561. aan de Magistraat verleent, en een tol op de doorydende wagens enz te mogen stellen. bl. 83. A (o)
NOORTICH (Mr. *Johan van*) Kannonnik van het kapittel ten Hove. bl. 249
NOOT (het huis ter) onder Haagabagt gelegen bl. 67. Wanneer en door wien gestigt bl. 67. Aanzienlykheid van dat geslagt. bl. 67
NOYELLES; 't huis van de Gravinne *Douariere van Noyelles* op het Buitenhof, bl. 166
NUK (*Antony*) Professor-Anatomico-Chirurgicus, bl. 610

O.

OBDAM; deszelfs tombe in het Choor van de Grootkerk, bl. 289. Opschriften op dezelve bl. 290. 291
ST. OBERTS of *Bakkers-gilde*, zie *Bakkers-gilde*.
ODYK; het huis van den Heer van *Odyk* aan de noordzyde van het Plein, wel eer door den Heer van *Nieuwkoop* gestigt, bl. 182
OFFENPLAATS voor Ridderlyke exercitien, zie *Academie militair*.
OEM VAN WYNGAARDEN; kapel door vier Heeren gebroeders uit dat geslagt in de kloosterkerk gestigt bl. 384. Nog van een anderen van dien naam, bl. 384
OLDENBARNEVELT (*Johan van*) Advocaat van 't Land, kamertotzynes gevangenis geschikt bl. 127. 128. Bekomt in den jare 1611. het huis van den Graaf van *Aarenberg* bl. 734. Zie verder op *Aarenberg*.
OMSLAG van vyf penningen *Hollands* op elke margen over geheel *Delfland* en de 13 Ambagten van dien tot herstelling van de duinen tot *Schoeveninge* en behoud van geheel *Delfland* bl. 33.
 Cccccc 2 Twee-

- Tweede omslag van vier penningen als voren bl. 33. Andere omslag over *Delfland* wegens gelyke nood van eene stuiver op de marge, bl. 34
- ONTLEEDKAMER, zie *Anatomie*.
- OORSPRONG der Steden, Vlekken, Dorpen veel duister, en door verzielingen opgeschikt bl. 1. Oorsprong en beginzel van *s Gravenhage*, het Paleis door *Willem den II.* aldaar gebouwt bl. 3. 4. en 70. Daar na het bouwen veeler huizen van Edelen en groote Heeren van den Lande op de naaste plaatzen aan 't Hof. bl. 70. gevolgt van veele neering en handwerk doende luiden, bl. 70
- OOSDORP of *Oistdorp* (Heer *Jan van*) eerst Kanunnik en daarna Deken van de Hofkapelle, extraordinaris Raad in den Hove. bl. 235. 247
- OOSTERVAND: 't huis van den Graaf van *Oostervand*, te vooren dat van Heer *Reinoud van Brederode* bl. 752, zie *Brederode*.
- OOSTERWYK; het huis van den Heer van *Oosterwyk* bl. 722, tans niet meer in wezen. bl. 722
- OOSTINDISCHE COMPAGNIE, zie *Compagnie*.
- OOSTKAPELLE. Verwisseling van de kosterye van *Oostkapelle* jegens eene prebende in de kapelle van den Hove in den *Hage*. bl. 214
- ORGEL in de groote kerk, beschreven bl. 296. 297. Cierlyk geschildert orgel in de nieuwe kerk bl. 399. In de Luthersehe kerk. bl. 418
- OUDE DOELE, zie *St. Foris doele*.
- OUDE HOF te vooren het huis van den Heer van *Brandwyk* bl. 750. By wien gebouwt en van tyd tot tyd bezeten bl. 750. By de Staten van Holland in den jare 1595. gekogt bl. 750. Naderhand gekomen aan Prins *Frederik - Hendrik* bl. 751. Hoedanigheid van dat gebouw bl. 751. Groote en fraaje tuin aan het zelve. bl. 752
- OUDE RLINGEN, derzelve getal, aanstelling en bewind in het kerkelyke. bl. 340
- P.
- PAAU (*Reinier*) Ridder, Heer van *ter Horst* &c. legt de eerste steen van de Nieuwe kerk bl. 399. Zyn graffschrift in dezelve kerk. bl. 399
- PALEIS door Koning *Willem den II.* in den *Haag* gebouwt als deszelfs waare beginzel aan te merken bl. 4. Zie van dit Paleis verder op *Hofgebouw*.
- PANHUIS (Vrouw *Barbara van*) grafteken van dezelve in de groote kerk. bl. 298
- PAPEGAY-SCHIETEN; oorsprong en gebruik van het zelve bl. 696. 697. Geschiedenis van Vrouw *Jacoba* bl. 698, als mede van Vrouw *Maria van Hongerye*. bl. 698. 699
- PAPESTRAAT, al bekend in den jare 1373. bl. 74. A (g)
- PARADYS, wierd oudtyds genoemd het voorhof van de kerk 't geen wy gemeenlyk het kerkhof noemen bl. 589. De scholen voortyds aldaar gehouden bl. 589, zie verder op *School*.
- PASTOOR van de groote of *St. Jacobs* kerk in den *Hage* door den Abt van *Middelburg* aangesteld bl. 324. 325. en A (g). Naamlyst van dezelve bl. 325. 326. Waren oudstyds in groote agting en aanzien bl. 326. Van hunne aanzienlyke wooninge, zie op *Waarande*.
- PASTOORS - WAARANDE, zie *Waarande*.
- PAVILJOENS - GRAGT, bekend in den jare 1626. met den naam van *Susterstoot*. bl. 94. A (1)
- PERSYN; 't huis van Mr. *Hispolitus van Persyn*, naderhand bekend met den naam van de *Herberg de Zwaan* bl. 745, zie ook op *Zwaan*.
- PESTHUIS, al in den jare 1569 gebouwt bl. 506, zie verder op *Dol-en Pesthuis*.
- PHILIPS VAN BOURGONDIE (Hertog) Graaf van Holland, geeft aan *Dirk van Zwielen* den *Denneweg* aan den *Binkborst* met magt om dien met een draaiboem te sluiten bl. 62. De Graaffelykheids Rekenkamer in den jare 1428. door hem oppereggt bl. 118. Neemt den Prior van het *St. Vincents* klooster met alle deszelfs goederen en perzoonen in zyne bescherming bl. 371. Bevestigt het Placcaat van Vrouw *Jacoba* tegens het uitsnyden van laken buiten de *Lakenhal* of het *Wolle Wanthuis*. bl. 621
- PICTURA (Konstgenootschap van) zie *Schilders-gilde*.

- ST. PIETERS of *Vifchkopers-gilde*, zie *Vifchkopers-gilde*.
- ST. PIETERSSTRAAT, zie *Gortstraatje*.
- PIETERSZ (Heer *Hendrik*) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 246
- PLAATS; Voor-plaats van den Hogen Raad voorheen een gedeelte van den tuin van de kastelein van den Hove. bl. 128
- PLAATSNYDERS behooren onder eengildemet de Konftfchilder. bl. 641
- PLACENCE (Heer *Fortigier van*) Aalmoeffenier en Mcefter van de kapelle van den Hove. bl. 261
- PLEIN, oudtyds de kooltuin of moestuin van de Graaven, naderhand des Stadthouders tuin, nu geëffent en met boomen beplant. bl. 135. 182
- PLEITROLLE van den Hove Provinciaal beschreven bl. 121. Of Hertog *Karel van Bourgondie* aldaar te regt gezeten hebbe, is onzeker bl. 121. 122 Introductie van de Stadhouders aldaar bl. 122. Pleitrolle van den Hogen Rade voorheen de pynkamer van den Hove Provinciaal bl. 130. Pleitrolle van den Raad van Brabant bl. 140
- POLIRS - GILDE, zie *Hoendersverkoopers-gilde*.
- POORTEN van den Hove van Holland. *Voorpoorte* of *Gevangenpoort*, zie *Voorpoort*.
- Uiterfte poort* tuffchen de Cingel en de *Hofftraat*, zie *Cingel*.
- Agerfte poort* of *oostpoort* by den Hogen Rade.
- Binnenfte poort* of *Stadhouders-poort*, zie *Stadhouders-poort*.
- Van derzelve *Poortiers*, zie *Cipier* en *Poortier*.
- POORTIER. 't Huis van den geweezen *Poortier* van den Hove, aan de zuidzyde van het *Binnenhof* bl. 160. Oudtyds verscheide *Poortiers*, waar van de *Overfte* alhier woonde bl. 160. *Commiffie* voor *Rembrant Arentsz* als *overfte Poortier* van den Hove bl. 161. die tegenwoordig by de *Gecommitteerde Raden* aangestelt word bl. 161. *Poortier* van de *Voorpoorte* van den Hove, ook *Steenwaarder*, *Stokwaarder*, of *bewaarder* van de poorte van den *Hage* genaamt, nu met den naam van *Cipier* bekend, zie op *Cipier*. *Commiffie* voor den *Poortier* van de binnenfte poorte van den Hove van den jaare 1352, bl. 171. Zyn wedde oudtyds zeer gering bl. 171. *Registratie* van een wedde aan den geweezen *bewaarder* van de poorte in den *Hage* bl. 171. *Confirmatie* van het *Poortierschap* van de uiterfte poorte van den Hove op *Dirk Janszoon* bl. 179
- POOTEN, hoe die in vroege tyden gestelt is geweest bl. 82 A (1) *Bylage C*. Naams oorsprong bl. 82. *Betimert* in den jaare 1422, bl. 82. Al bestraat in den jaare 1498. bl. 82
- PORTA (Mr. *Jan de*) *Kanunnik* van het kapittel ten Hove. bl. 261
- PORTLAND; 't huis van den Graaf van *Portland*, te vooren het huis van den Heer van *Cabau*, bl. 744; zie *Cabau*.
- POTTER [Mr. *Jacob*] *Kanunnik* van het kapittel ten Hove. bl. 246
- PRAALGRAF, zie *Tombe*.
- PREBENDEN van *Deken* en *Kanunniken* van het kapittel in den *Hage*, staan ter *begevinge* van den Graaf bl. 224. Wat die jaarlyks opbragten bl. 225
- PREDIKANTEN de kerk van *Schevelinge* zedert de *Hervorming* bedient hebbende bl. 52. De goederen van 't kapittel van den Hove in den *Hage* by de *Staten* aangeslagen en gevoegt aan de *Graaffelykheids Domeinen* van *Noortholland*, tot *betaling* en *onderhoud* der *Predikanten* bl. 217. 218. *Onderzoek*, wie de eerste *Predikant* na de *Reformatie* in den *Hage* is geweest bl. 329. Naamlyst van de *Predikanten* der *Gereformeerde kerke* zedert de *Reformatie* bl. 331. Van de *Hoogduitsche Predikanten* bl. 339. 340. *Tractement* van dezelve kort na de *Reformatie* bl. 333 A (b). Waren in 't begin twee, en word in den jaare 1585 *Libertus Fraxinus* tot een *derden Predikant* beroepen bl. 333. A [i]. *Johannes Uitenbogaart* in den jaare 1590 als een vierde bl. 334. In 1604 *Johannes Lamotius* als vyfde *Predikant* aangestelt bl. 334. *Brief* van 't Hof aan de *Staten* van *Holland* wagens het *beroepen* van een zesden *Predikant*, en *Resolutie* van de *Staten* diensaangaande bl. 337 A [x]. In 1656 *Godefridus Lamotius* tot een *zevenden Predikant* beroepen bl. 337. *Thad-*

- deus de Lantman* tot agtsten Predikant in den *Hage* beroepen 1663, bl. 337. Resolutie van de Staten diesaangaande, des dat na het overlyden van den Hoogduitschen Predikant, dezelve Gemeente in de Nederduitsche kerke zal worden geincorporeert bl. 338 A [y]. Jegenwoordig zyn alhier negen Predikanten, de Hoogduitsche daar onder gerekent bl. 340. Beroepinge van Predikanten hoe geschied bl. 341. Vermeerdering van gagie voor de Predikanten in den *Hage*, wegens het prediken in de kapelle ten Hove bl. 403. Franche Predikanten, hoe de dienst van tyd tot tyd, en altans door dezelve verrigt word bl. 408. Naamlyst der Walliche Predikanten bl. 410. 411. Van de extraordinaris Predikanten aldaar zeder 1685, bl. 412. 413. Der Engelsche Predikanten bl. 415. Der Predikanten van de Evgangelische of Luthersehe gezinte. bl. 419
- PRIESTERS.** De vier Priesters de kapelle ten Hove bedienende, genooten op hunne beurt, als de Graaf of Gravinne in den *Hage* was, het middagmaal ten Hove bl. 19. 183; 't welk in den jaare 1326 door Graaf *Willem van Henegouwen* word afgeschafft bl. 91. 183. Bewilliging en verklaring van afstand door den Abt van Middelburg diesaangaande bl. 20, welk voorregt naderhand door Hertog *Willem van Beyerren* wederom herstelt word bl. 184. Priesters wierden van hunne Voisten met den titel van Heer benoemt, het aan geene andere onderdanen, uitgenomen alleen de Ridders, geschiedde bl. 229. Priesters of Pastoors van de groote kerk oudtyds in zeer groote agting. bl. 326 A [s]
- PRINCE-GRAGT**, ontrent den jaare 1642 of 1643 gegraven bl. 95. De grond aldaar reeds in den jaare 1636 ter bouwinge uitgegeven bl. 95 A [t]. Bekomt haaren naam van Prins *Frederik Hendrik* bl. 96. Cierlyke beschryving van dezelve door *vander Does*. bl. 96
- PRINCE-KERK**, de Klooster-kerk alzo genaamt, en waarom. bl. 387. 388
- PRINCESSE-GRAGT**, ontrent 1642 aangelegt. bl. 97. en Bylage F.
- PRINTER** [Heer *Kornelis*] Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 259
- PRIOR.** Naamen der Priors van 't St. *Vincent's* klooster. bl. 373
- PROFESSOR ANATOMICO-CHIRURGICUS;** *Johan Stalpart vander Wiele* de eerste daar toe by de Societeit aangelelt bl. 607. Provisionele Instructie voor den zelve bl. 607. Zyn lof bl. 609. *Arent Fosch* bl. 610. *Antony Nuk* bl. 610. *Mauritius Reyerborst* bl. 610. *Thomas Swenke* bl. 610
- PUYR-AMBAGT** van den Dorpe van den *Hage*, door Hertog *Willem van Beyerren* gegeven aan *Vos*, zynen kneegt van zyne Leeuwen. bl. 75 A [b]
- PYNKAMER** van den Hove Provinciaal, jegenwoordig de Pleitrolle van den Hogen Rade bl. 130. Resolutie van de Staten van Holland tot het approprieren van dien. bl. 130

R.

RAAD EN LEENHOVE VAN BRABAND, zie *Brabant*.

RAADEN REKENKAMER van zyne Koninglyke Majesteit en verscheidene vertrekken tot dezelve bl. 161. Uit wat Leden die bestaat. bl. 161

RAAD-HUIS, zie *Stad-huis*.

RAAD-KAMER van den Hove Provinciaal bl. 122. Zeven uitmuntende konstaafereelen in dezelve bl. 123. 124. In den jaare 1688 vernieuwt; fraaje geschilderde glazen aldaar gestaan hebbende bl. 125. Tweede

Raadkamer op de eerste boven verdieping tot het befoigneren met twee kamers geschikt bl. 126. Wanneer zulks geschiet zy. bl. 126. A (g)

RAAD-KAMER van den Hogen Rade, deszels vergierzelen en schoorsteen-stuk. bl. 130

RAAD VAN STATE is een van de oudste Collegien hier te Lande bl. 142. Geleghentheid van deszels opregting bl. 143. Word eindelyk het gantsche bewind der zaken van 's Konings zyde aanbevolen bl. 143. By Holland in den jaare 1573. een afzonderlyke Raad van State opgeregt bl. 143. Veranderingen in volgende tyden daar in voorgevallen, en uit wat Leden die bestaan heeft bl. 143. 144. en A [y]. Raad van State hoedanig en op wat voorwaarden aan *Leicester* toegevoegt bl. 145. Eindelyk een

B L A D W Y Z E R

- een vaste Raad van State ingestelt in den jaare 1588. bl. 146. en A [f]. Uit wat Leden tans bestaat bl. 146. Ministers van dezelve bl. 147. Wat zaken dezen Raad zyn aanbevolen bl. 147. Vergaderplaats met derzelver vergaderzelen bl. 142. Kamer dienende tot de conferentie van Haar Hoog Mog. met den Rade van State bl. 136. Verscheide vertrekken, Secretarie, Finantie en Artillerie-kamer, bl. 142
- RAAMMEESTERS** en wat hun werk was bl. 625, zie verder op *Lakendrapperye*.
- RAAMSTRAAT**, in 't begin van de zeventiende eeuw aangelegt bl. 91. Waarvan haaren naam bekomen heeft bl. 623, zie ook op *Lakendrapperye*.
- RAA-ROOF** of **REE-ROOF**, wat misdaad het zy, bl. 169. A (x).
- RANDENRODE** (Jonkheer Gerard van) gezegt van der Aa, gedenkteken van den zelven in het Choor van de groote kerk. bl. 293
- RECTOR**. *Wilhelmus Gnaphæus*, anders *Fullonius* of de *Volder*, voorheen Rector der Latynsche Schoole, om zyn geloof gevangen en eindelyk genootzaakt het Land te ruimen bl. 598. Werd onder de geleerde Hagenaars gestelt bl. 599. Mr. *Wouter Wouterz van Wyk* eerste Rector na de vernieuwing der Latynsche Schoole. bl. 599
- REGTSGEBIED**, De Hooge Jurisdicte en halsheerlykheid van *Ryswyk* door die van *Delft* by beleening inden jaare 1591. verkregen bl. 16. De ambagtsheerlykheid behoord aan de Magistraat vanden *Hage* bl. 16. Het Dorp van *Loosduinen* onder twee verscheide jurisdictien gelegen bl. 26. 27. Het kapittel ten Hove bekomt regtsgebied over de Leden van dien, dog met hoger beroep aan den Bisschop van *Utrecht* bl. 199. Bulle van Paus *Gregorius den XI.* diesaangaande bl. 199 200. Verkrygt eindelyk mede gehele exemptie van het ordinaris Regtsgebied van den Bisschop bl. 200. Bulle van den zelven Paus dat bevestigende bl. 200. Van het kerkelyke regtsgebied, zie verder op *Kerkgebied*.
- REGTS-PLEGING**; die van 't kapittel ten Hove mogen met den bode van den Rentmeester van Noortholland hunne schulden inpanden bl. 210. Brief van Hertog *Aalbert* dien aangaande bl. 211. Vermogten ook regtspleging te oeffenen bl. 211. Mandement tot bevestiging van het zelve bl. 211. 212
- REKENKAMER**, voorzorge van dezelve, beneffens die van den Hove (in den jaare 1575 om den deerlyken toestand der zaken na *Delft* geweken zynde) tot welstand van den *Hage* bl. 87. Resolutie van de Staten in 1577. om hunne residentie, Registers enz. als nog niet te transporter en bl. 90. Nadere resolutie van de Staten van Holland en Zeeland, waar by zulks stellen ter discretie van zyne Excellentie, bl. 90
- REKENKAMER** van de Graaffelykheid, zie *Graaffelykheids Rekenkamer*. — van Holland, zie *Kamer ter auditie van de Gemeene Lands Rekeningen van Holland*.
- REMONSTRANTSCHÉ - KERK**, wanneer gestigt bl. 420. Moejelykheden ontrent het bouwen van dien bl. 421. Gestalte van het gebouw, bl. 421
- RENTMEESTER** van de Groote kerk in den *Hage*, by wien voorheen die bediening waargenomen wierd bl. 351. Ordonnantie van den jaare 1641. nopende het doen van rekeninge door dezelve enz. bl. 352. Namen van de Rentmeesters van deze en andere Kerken, Godshuizen enz., zie op *Naamlyst*.
- REQUEST-KAMER** van den Hove oudtyds het *kapelletje* genaamt bl. 125 Vermoedelyk de *kapelle van St. Tvo* bl. 125. A (e). Beschryving van dezelve bl. 126. Word tot het expedieren der Requesten geschikt bl. 126
- REVERHORST** [*Mauritius*] Professor Anatomico-Chirurgicus bl. 160
- REYDUMMIL** [Heer *Matthys*] kanunnik en zanger in de kapelle ten Hove bl. 254. Doed afstand van zyne kanunniks-preuve ten behoeve van Mr. *Jan van der Haar* op zekere conditien, bl. 254. 255
- RIDDERLYKE EXERCITIEN**, oeffenplaats voor dezelve, zie *Academie militair*.
- RIDDER-ORDE** van St. *Jacob*, door Graaf *Floris den V.* op de Groote zaal

- zaal van 't Hof aan twaalf voorname Heeren gegeven bl. 113. Plegtigheden daar ontrent waargenomen bl. 113. Redenen van twyfeling nopende het opregten dezer orde. bl. 114-116
- RIDDERS VAN HET GULDE VLIES;** wapenen der zelve in het Choor van de Groote kerk. bl. 284. Naamen der zelve, bl. 285. 286. Rede waarom die wapenen aldaar zyn geplaatst, bl. 287. Wanneer en by wat gelegentheid die orde opgeregt zy. bl. 287. *en inde Aanm.* Verschilder Schryveren nopende het waar oogmerk van deze instelling bl. 287. 288. Aanmerking op den stand der helmen boven de wapenschilden. bl. 288
- RIDDER-STEEG** (Heer *Jan*) jegenwoordig onbekent, schynt in of ontrent de Vlamingstraat gekomen te hebben. bl. 77 A (q)
- ROOMSCH-KATHOLYKEN;** verscheide kerken van dezelve in den *Hage* bl. 423. Pastoors-kerk bl. 423. Jesuiten-kerk, tans gesloten bl. 423. Nieuwe kerk der Janzenisten bl. 423. Kerk van 't Hof van Spanje bl. 423. Nog een kerk in de Lorrestraat. bl. 424
- ROSÆUS** (*Henricus*) in den jaare 1606 Predikant in den *Hage* bl. 334. By de Gecommitteerde Raden provisioeneel gefuspendeert, dog naderhand weder herstelt. bl. 334 A (n)
- ROSSEM** (*Maarten van*) de *Haag* door hem in den jaare 1528 deerlyk uitgeplondert, en de kerk beneffens veele huizen verbrand. bl. 278
- ROTTERDAM;** Logement van de Heeren van *Rotterdam* op 't Plein bl. 182
- RUSTORF** (Heer *Johan-Joachim van*) geheime Raad des Keurvorst van de Palts, gedenkteken en inscriptie van den zelve in het choor van de groote kerk. bl. 292
- RUYCHROK** [Heer *Jacob*] Kanunnik van het kapittel ten Hove b. 260
- RUYCHROK.** *Jan Ruychrok van de Werve*, Ridder, Heere van der Werve, kapelle door den zelve in de groote kerk gestigt bl. 360. Eenig zilver werk in den jaare 1729. aldaar in de aarde gevonden. bl. 360
- RUYSCH** (Mr. *Jacob*) was eerst ordinaris Raad in den Hove en daarna ook Deken van de Hof-kapel bl. 236. Komt nog als Raad voor in den jaare 1472. tot 1518. bl. 236. Werd tot Pastoor van de Nieuwe kerk te *Delft* ingewyd bl. 248. Latynsche brief vervattende veele byzondere omstandigheden dies aangaande. bl. 248. 249
- RYSWYK**, een Dorp ten zuiden van den *Hage* gelegen bl. 16. De ambagtsheerlykheid behoort aan de Magistraat van den *Hage* en de hooge Jurisdicctie aan *Delft*. bl. 16. De weg tusfchen den *Hage* en *Ryswyk* aan de Le-proofsmeesters vergunt te mogen bepooten bl. 484. Eenige dorpen in Rynland waren gehouden dien te onderhouden bl. 484. A (g) Placcaat tegens het schenden van de plantagie aldaar bl. 485. en *Bylage R. R.* Dezelve weg tot aan de stad *Delft* naderhand beplant en bestraat. bl. 485

S.

SACRAMENTS - GAST - of GILDE - HUIS; de kapel van het zelve jegenwoordig de Engelsche en Hoogduitsche kerk, zie *Engelsche*. Vicary, aan 't altaar aldaar gefondeert bl. 488. Geschildert glas door Keizer *Karel* aan deze kapel vereert bl. 488. Acte van verband door den Hove wegens de onkosten van het zelve glas verleent bl. 488. 489. Het Sacraments Gasthuis wanneer gebouwt bl. 489. Broederschap van het zelve door den Abt van *Middelburg* en Pastoor van den *Hage* bevestigt bl. 489, zie verder onder *Broederschap*. Oud contract met de Gasthuismeefters over 't innemen van een perzoon bl. 500. Mr. *Johan van Alkmaar* een oud Suppoost in het zelve aangenomen bl. 500 501. Is tans een Proveniers-huis bl. 501. Naamen der Deken en Regenten van het zelve, bl. 501-505. Rentmeesters van het zelve huis, bl. 505

SACRISTIE in de Groote kerk altans de Consistorie of vergaderplaats van den Kerkenraad bl. 361. De Procureur Generaal door de oproerige gemeente in den jaare 1524. daar in opgesloten bl. 361. Sacristie van de Kloosterkerk, de kapel van de Heeren van *Borsfelen* bl. 385, afgebrand en weder opgebouwt door *Anna van Bof*.

- Bosfuit* bl. 385. Vergunninge van den Prior enz. dieswegens aan dezelve, bl. 385. 386
- SAARTS (Heer *Johannes de*) kanunnik van het kapittel ten Hove; bl. 246
- S A K, een poort of slop aan de weltzyde van de Grootte kerk, in den jare 1445. een *straat* genoemt, bl. 88 A (g)
- SAMARITAANSCH E V R O U W of *Vrouwotje met de kruiken*, kapelleke aan de oostzyde van 't Noordeinde voorheen gestaen, bl. 487
- SASBOU T; 't huis van den Heer *Arent Sasbout*, Ridderenz. bl. 744, by wien jegenwoordig bewoont word, bl. 744
- SCHARPENISSE (Heer *Johannes van*) kanunnik van de Hof-kapel, bl. 242
- SCHARRENBERCH (Heer *Evert van*) kanunnik van de Hotkapel, bl. 260
- SCHELHAMMER [*Johannes*] graf-schrift en gedenkteken te zyner eere in de Lutherfche kerk alhier, bl. 417
418
- SCHETELDOCKS-HAVEN, zie *Midde'gragt*.
- SCH EVELINGE, een dorp ten noorden van den *Hage* gelegen, bl. 16. Moest eertyds met die van *Eikenduinen* in alle lasten en impositien over den *Hage* en *Haag-ambacht*, eenderde, en de *Haag* twee derden dragen, bl. 18. 58. Stond onder een *Bailiufchap* en *Schependom* met dezelve bl. 18. 56. *Straat-weg* in den jare 1666. aldaar gelegd bl. 27. Oudheid en groote van het dorp, bl. 27. Geschil tusschen die van den *Hage* en *Schevelinge*, hoe verre de laatste gehouden waren te betalen in de gemee- ne lasten enz. en uitspraak daarop gevolgt, bl. 28. tot 32. In gevaar door de zee, en wel inzonderheid op den 5 November 1530. bl. 32. Ordre om daar tegens te voorzien. bl. 32. Werd met een steenen dyk en beplanting van de duinen gedekt, bl. 34. Dog alles in den jare 1538. weder afgespoelt bl. 34. Die van *Schevelinge* door het oost- en west-ambacht van *Delfland* gesubsidieert bl. 34. De planting en andere beschutzelen in den jare 1546. wederom door de zee weggeslagen, bl. 35, en werden die van den *Hage* geordonneert het gebroken werk te herstellen, bl. 35. Grootte schade in den jare 1551. wederom ge-
- leden, bl. 35. en eindelyk op het allerschrikkelykste op *Allerheiligen* 1570. bl. 36. Geraakt daar door in een deerlyken staat. bl. 37. Collecte over den *Hage* wegens de schade daar door veroorzaakt, bl. 37. Jegenwoordige staat van het dorp, bl. 38. Gasthuis aldaar voor den jare 1470. bl. 52. Vleeshuis of *Hal*, bl. 52. Weeshuis tot *Schevelinge*, bl. 52. Oorzaak van deszelfs stigtinge, bl. 52. Herbergiers en tappers aldaar, bl. 56. Schout al van vroege tyden, bl. 57. by den *Bailliu* van den *Hage* aangestelt; heeft de bekeuringen van veggens boeten op het strand en binnen 't Dorp vallende, bl. 57. 58. *Schevelinge* in den jare 1471. in gevaar van *Zeerovers*, bl. 58, die gevangen zyn- de, daar over in den *Hage* gestraft worden, bl. 59. Zelzame visch in den jare 1566. te *Schevelinge* gevangen, bl. 59. Andere groote visch in den jare 1617. bl. 59. Opschrift by deszelfs bekkeneel in de kerk, bl. 60
- SCH EVELINGERS eenderzelve han- teering, bl. 53. Voorzien den *Ha- ge* dagelyks van verschen visch, bl. 53. Tol-vrydom aan dezelve toege- staan, bl. 53. 54. Geschil tusschen de visschers van *Schevelinge* en die van *Krimpen*, *Lekkerkerk* en andere, bl. 55. *Schevelingers* van ouds onder een *Bailliu*schap en *Schependom* met die van den *Hage*, bl. 18. 56. Als bür- gers en buuren van den *Hage* aange- merkt, bl. 57
- SCHIETEN in de *Doelens*, oorsprong en gebruik, zie *Doelen* en *Papegay- schieten*.
- SCHILDERS-OF ST. LUCAS-GIDE. Gedigt op deszelfs gilde bord of tafereel in de groote kerk. bl. 307. pléeg voorheen zyne byeenkomst te hebben boven het *Booterhuis* bl. 635. Waar jegenwoordig die heeft. bl. 640. Ge- steltenis der kamers bl. 640. De eer- ste kamer tot wat gebruik en konst- stukken aldaar te vinden bl. 640. Verdere vertrekken voor het zelve gilde bl. 641. Uit wat konstenaars dit *Broederschap* tans bestaat bl. 641. Rede van afzöndering der voorige konstgenooten bl. 641. 642. Wan- neer het zelve alhier geschiede bl. 642. Voorregten en vrydommen bl.

642. 643. Hoe de regering van dit Broederichap bestaat bl. 643. Liefhebbers der schilderkonst ook in het zelve aangenomen bl. 643. Hoe en op wat wyze die daar in werden ge-admitteert. bl. 643. 644
- SCHOENMAKERS-OF ST. KRISPYNS-GILDE, opschrift op deszelfs gilde-boid of tafereel in de groote kerk. bl. 309. 310
- SCHOLARCHEN, zie *Curateurs*.
- SCHOOLE van den *Hage*; gifte van dezelve aan het kapittel van de kapelle ten Hove door Hertog *Aalbert* in den jaare 1393. bl. 203. en 246. Nuttigheid der publicke schoolen in 't algemeen aangetoont bl. 588. 589. Waar voorheen de Schoolen stonden bl. 589. Eerste gewag van de Haagse Schoole in den jaare 1394. bl. 590. Dezelve behoorde aan het kapittel ten Hove bl. 590. Mitsdien mogt niemand School houden als met toestemming van 't kapittel bl. 590. Behalven deze openbare nog andere Schoolen alhier bl. 590. 591. Verbod tegens het houden van particuliere Schoolen bl. 591. Verklaring, dat die van den Hove en Suppoosten vry zyn van de Ordonnantie op de Latynse Schoolen bl. 591. Artikelen opgesteld by de Magistraat van den *Hage* tot herstelling van de groote Schoole bl. 592. 593. Geschil tusschen den *Hage* en 't Kapittel over het aanstellen van Schoolmeesters bl. 593. 594. Interdictie van 't Hof van geen particuliere Schoolen in den *Hage* te houden, ten zy voor ieder kind elk vierendeel jaars den Rector van de groote Schoole te betalen 10 stuivers bl. 595. 596. Exemptie van den Hove, enz van 't voorz. verbod bl. 596. Niemand vermag particuliere Schoole te houden als met consent van de Magistraat bl. 597. Keure op het houden van Duitsehe. Fransche, of andere Schoolen bl. 598. De kinderen moesten met hunne Schoolmeesters 't Choor en de Misse assisteeren bl. 598. *Wilhelmus Gnaphæus* voorheen Rector der Latynse Schoole om zyn geloof gevangen en eindelyk genootzaakt het Land te ruimen bl. 598. Werd onder de geleerde Hagenaars gestelt bl. 599. *Wouter Wouterz van Wyk* de eerste Rector na de vernieuwinge van de Schoole bl. 599. Waar de Latynse Schoole voorheen stond bl. 599. 600. Tansin de Zuilingstraat, die daar door den naam van *Nieuwe Schoolstraat* bequam bl. 600. Hoedanigheid van het gebouw bl. 600. Is waarschylyk een gedeelte van 't St. *Agneten* Convent bl. 600. Verdeeling van binnen en ordre aldaar gehouden bl. 600; en A [i]. Regeering van dezelve bl. 601. Verschil tusschen het Hof en de Magistraat over het opperbestier der zelve bl. 601. Examen daar in tweemaal des jaars bl. 602. 't Doen van oratiën en uitdeeling van pryzen in de Engelsche en Hoogduitsche kerk bl. 414. en 602. Curateurs of Scholarchen over dezelve by wien aangestelt bl. 602. en A [l]. Namendert tegenwoordige. bl. 603
- SCHOOLSTRAAT, oudtyds de Kerkstraat en St. Jacobs-straat genaamt bl. 77. A [i]; Bequam eerst naden jaare 1500 den naam van de Schoolstraat, van de Latynse Schoole, welke ontrent dien tyd aldaar geplaatst wierd bl. 599. 600, zie verders op *Schoole*.
- SCHOTSCH-QUARTIER, zie St. *Jacobs-straat*.
- SCHOUT van *Schevelinge* al van vroege tyden bekend bl. 57. werd by den Bailliu van den *Hage* aangestelt en heeft de bekeuring van veggensboeten op het strand en binnen 't Dorp vallende. bl. 57. 58
- SCHOUTEN (Heer *Willem*) Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 247
- SCHOUTEN (Mr. *Cornelis*) Kanunnik van het kapittel ten Hove bl. 253. Moeilykheden en oppositie tegens deszelfs aanstelling bl. 253. 254. en *Bylage V*.
- SCHULPEN; gifte van de schulpen uit de zee aan strand spoelende. bl. 56
- SCHUT-TAP. Gifte van dezelve aan de Schutterye van de St. *Joris* Doele bl. 660. Wie daar van vry waren bl. 661. Wat deze pagt jaarlyks bedraagt. bl. 661. A (d)
- SCHUTTERS. Kloveniers Schutters by wien ingestelt. bl. 683. Vanderzelve Doele, zie St. *Sebastiaans* Doele. Oudheid der Schutters, verscheidenheid hunner wapenen en oeffeninge. bl. 685. De Haagse schutterye

B L A D W Y Z E R.

- rye bestond in den beginne maar uit 80. perzoonen, die naderhand by Koning *Philips* vermeerderd worden tot 120. bl. 686. Waartoe de Schutters in oude tyden gebruikt wierden bl. 692. Uittogten der Haagfche Schutters bl. 693. 694. en *A (d)*. Oude kleding en levrey der zelve. bl. 694. Scherswoorden in 't beleg van *Nuis* bl. 695. Wat soorten van wapenen de Schutters van ouds plagten te gebruiken bl. 695. Uitvaart van een overleden broeder en vervulling van deszelfs plaats. bl. 699.
- SCHUTTERS-HOVEN**, zie *Doelen*.
- SCHUTTERYE** van St. Joris en der zelve Doele bl. 659, zie verder op *St. Joris Doele*. Van de St. Sebastiaans Doele, zie *St. Sebastiaans Doele*. Octrooien ordonnantie voor dezelve bl. 686-692. Getuigenis van Em. van Meteren van dezelve bl. 697. Eerste gesteltenis van de Haagfche Schutterye bl. 699. Nieuwe artikelen in den jare 1580 voor de Schutterye gemaakt bl. 700-706. Verdeeling der Haagfche Schutterye en derzelve regeering bl. 706. Bestaat tans uit zes compagnien bl. 706: Wie in dezelve aangenomen werden bl. 707. Wapenschouw bl. 707. Verdeeling van derzelve quartieren en loopplaatzen bl. 707. Reglement tot inteugeling van onnodige kosten en tractementen. bl. 710
- SCHWENKE** (*Thomas*) Professor Anatomico-chirurgicus. bl. 610
- ST. SEBASTIAANS** gilde of Broederschap met deszelfs altaar in de groote kerk. bl. 318
- ST. SEBASTIAANS - of NIEUWE** anders de **KLOVENIERS - DOELE** wanneer gebouwt bl. 683. Plaatz om een Doelhuis te bouwen aan die van den *Hage* vergunt bl. 684. 685. Octrooi en ordonnantie voor de Kloveniers - doele bl. 686-692. Nieuwe artikelen in den jare 1580. voor deze Schutterye gemaakt bl. 700-706. Beschryving van deze Doele zoo van buiten als van binnen bl. 708 Door wien gestigt bl. 708. Schoorsteenstukken en andere tafereelen in dezelve bl. 708. 709. De eetzaal en Schutterszaalen derzelve vercierzelen bl. 709. Plaats om na het doel te schieten en pryzen daartoe gestelt bl. 710.
- Doelmeesters** tot opzigt van de Doele. bl. 710
- SECRETARIE VAN HOLLAND** op het Binnenhof bl. 160. Was voorheen aan 't einde van de Franfche kerk bl. 160
- T'SERAETS** (Jonkheer *Louis*) 't huis van den zelve in 't Voorhout bl. 735. nu het logement van de Admiraliteit te *Amsterdam*. bl. 735
- SIMONS-KAMP**, zeker stuk lands gelegen in den ambagte van den *Hage* bl. 5
- SMITS of ST. ELOIS-GILDE**; gedigt op deszelfs gilde-bord of tafereel in de groote kerk. bl. 305. 306
- SOCIETEIT** (de Heeren van de) De Nieuwe kerk in den jare 1649 door dezelve gestigt bl. 398, zie verder op *Nieuwe kerk*; Het nieuwe of Noorderkhof in den jare 1716 aangelegt, bl. 400. Het Hof van Brederode by de Societeit in den jare 1683. gekogt en tot een Academie militair gemaakt, bl. 742. zie verder op *Academie militair*. Wederom in 1704 verkogt en daarop vyf aanzienlyke huizen gebouwt bl. 743, zie ook *Brederode*.
- SOMMELIER**, een bediende aan Vorstelyke Hoven, die de bezorging van den drank heeft. bl. 224. *A (l)*
- SPANJE**; het Hof van *Spanje*, of het huis van de Heeren van *Affendelft* bl. 746, zie op *Affendelft*.
- SPARRE** (de Baron *Carel Willem*) Graffchrift te zynere ere in de Lutherfche kerk alhier, bl. 417
- SPIL**; zware yzere spil uit een Blyde op het Binnenhof leggende, zie *Blyde*.
- SPINHUIS** wanneer en waartoe alhier gebouwt, bl. 645. Subsidie tot het bouwen van het zelve van de Societeit verzogt en verkregen, bl. 645. 646. ook van de Godshuizen, bl. 646. Waartoe het zelve huis tans gebruikt word, bl. 646. Voorheen wierden de criminele gevangens gebracht op de Voorpoorte van den Hove bl. 647. Het oostelyke gedeelte van het Spinhuis jegenwoordig tot Stads bank van Leening gebruikt, zie *Leening*.
- SPRANG**; 't huis van den Heer van *Sprang*, naderhand van den Heer van *Valkenisse*, bl. 748
- SPUY**, al bekend in den jare 1371. bl. 75

76. A (n) De ooftzyde al betimmeret
1384. *ibid.* De oudheid van dit water
is onbekent, dog word al in den jare
1323. met dien naam genoemd, bl.
93. A (d) Hoe verre het zig voor
den jare 1550 uitsprekte, bl. 93. A.
(d)
- SPUYSTRĀAT, al vröeg betimmeret
en met veele huizen bezet en in 1364
al bekend, bl. 76. A (m).
- STAATS-VERGADERING algemeene,
in den jaare 1651. op de groote
zaal van 't Hof gehouden, bl. 116.
Beschryving van dezelve, bl. 116.
117. De toefsel daartoe gebruikt we-
derom weggenomen, en een gedeelte
van het laken tot het bekleden van
de Rolle van den Hove gebruikt, bl.
117. 118.
- STAATS-VERGADERING van Hol-
land waar voorheen pleeg gehouden
te worden, bl. 154. 155. en A (x)
bl. 156. Nieuw, of jegenwoordig
gebouw wanneer gestigt zy, bl. 154.
Resolutie tot het opnemen van de be-
grooting der kosten en bouw-stoffen
van het nieuwe getimmerde, bl. 157.
Gedigt op het zelve, bl. 157. Com-
missie tot het despiciëren van bequa-
me plaatzen gedurende de timmerage,
bl. 158. Resolutie tot het pre-
pareeren van de aangewezenen plaat-
zen tot de Vergaderingen zoo van
haar Ed. Groot Mog. en der zelve
Gecommitteerde Raden als tot het
houden van de Secretarie, bl. 158.
159. Dezelve vertrekken naderhand
weder ten dienste van den Stadhou-
der ingeruimt, bl. 159. Steden wel-
ke in den jare 1594. de Staats-verga-
dering uitmaakten en overblyfzelen
van der zelve wapenen nog heden in
een glas in de groote kerk te zien,
bl. 283. 284.
- STAATEN GENERAAL; beschry-
ving van de vergaderplaats van de
Hoog Mog. Heeren Staaten Gene-
raal der Vereenigde Nederlanden en
deszelfs vercierzelen, bl. 134. Ko-
ning *Karel de II.* in den jaare 1660.
aldaar plegtig ontfangen, bl. 135.
Deze en andere vertrekken van de-
zelve waren ceertyds des Keizers-Hof,
bl. 137. Redenen waarom daartoe
verkoren, bl. 137. In latere tyden
voor den Grave van *Leicester* inge-
ruimt, bl. 137. Haar Hoog Mog.
- met twee kamers op het Stadhuis van
den *Hage* te dier tyt door Burgemees-
teren geaccommodeert, bl. 138.
Komen naderhand hunne residentie
alhier op het Hof houden, bl. 138.
Zyn te vooren op verscheide andere
plaatzen vergadert geweest, bl. 138.
Dog zedert hier gebleven, bl. 139.
Uit wat Leden die Vergadering be-
staat, mitsgaders derzelve Ministers,
bl. 139. Wat in dezelve verhandelt
werd, bl. 139. 140
- STAATEN VAN HOLLAND door
wien in voorige tyden ter dagvaart
wierden beschreven, bl. 154. 394. In
den *Hage* verschynende, compareer-
den in de Raad-kamer van den Hove
van Holland bl. 154. Maar als ze
by den anderen quamen tot verrigting-
ge hunner byzondere zaaken, hiel-
den hunne vergaderingen in het Kloof-
ster alhier bl. 156. Wierden daar
toe door 's Lands Advocaat en Ont-
fanger beschreven bl. 394. Dit regt
wierd hen daarna door Koning *Phi-
lips* betwist bl. 395. Wyken in de
troebel-tyden na *Delft* bl. 395. In
den *Hage* wederkerende; committe-
ren zy eenige tot het bezigtigen van
het *Refectorium* of eed-vertrek in St.
Vincent's - klooster tot een vergader-
plaats; dog zien daar van af, en zyn
van voornemen om hunne vergade-
ringe te houden in de St. *Joris* Doele
bl. 156. Verkiezen eindelyk een ka-
mer op 't Hof bl. 156. Deze na ver-
loop van tyd bouwvallig geworden
zynde, besluiten eene nieuwe kamer
aldaar te doen timmeren bl. 156. De-
zelve met haare vercierzelen beschre-
ven bl. 149. Zitplaatzen der Leden
na hunne rang en ordre bl. 149. Be-
soigne - kamer, vertrekken voor de
Secretarissen en Charterkamer bl. 150.
Verdere kamers tot derzelve Verga-
deringe behoorende bl. 152. *Karel de
II.* Koning van Engeland door de
Staaten van Holland in hunne nieuwe
vergaderplaats plegtig ontfangen, bl.
150. 151
- STADHOUDERS in de Raadkamer
van den Hove en op de Rolle geintro-
duceert. bl. 122
- STADHOUDERS-poort, waarom zoo
genoemt. bl. 159
- STADHOUDERS residentieplaats op
het Binnenhof. bl. 159
- STAD-

B L A D W Y Z E R.

- STADHOUDERS** tuin naderhand geëffent en met boomen beplant, jegenwoordig het *Plein* bl. 134, zie verder op *Plein*.
- STAD-HUIS** of Raadhuis van den *Hage*. Onderzoek wanneer en by wien gestigt bl. 582. Het jegenwoordige by de Magistraat gebouwt, en bewyzen daar toe bl. 583. Lang voor de stigtinge van het jegenwoordige stond aldaar een ander Stadhuus bl. 583. 584. Voor den jare 1460. van geen Stadhuus gemelt bl. 584. en A (1). Hoedanigheid en beschryving van het gebouw bl. 585. De Vierfchaar, Burgemeesterskamer en derzelve vertrekamer bl. 585. Verscheide oude schilderyen aldaar bl. 585. 586. Schepenskamer bl. 586. Weeskamer, Treforie, Ordinaris en Extraordinaris verpondingkamer bl. 586. Geregtsplaats der misdadigen. bl. 586
- STADS-BANK VAN LEENING**, zie *Leening*.
- STAANKENBURG** ('t huis van) naderhand bekend met den naam van 't huis van den Graaf van *Hornes* bl. 743. 744. Jegenwoordige eigenaar. bl. 744
- STAALINNE** (*Anna of Andele*) Vrouwe van Cortkeen, memorie of jaargetyde van dezelve in de groote kerk bl. 320, begiftigt het St. *Vincent's* klooster, met een kelk en andere ornamenten tot den dienst. bl. 368
- STALLINGE** van zyne Excellentie op het Buitenhof, naderhand gebruikt tot het corps de garde van de Ruiterye bl. 167. Tweede stallinge aldaar ten dienste van de Princen van *Orange* als Stadhouders gebouwt, naderhand aan particulieren verkogt. bl. 167
- STALPERT VAN DER WIELE** (Heer *Jan*) Priester en Kanunnik van het kapittel ten Hove bl. 254. zyn geschildert glas in de groote of St. Jacobs kerk. bl. 254
- STALPERT VAN DER WIELE** (*Johan*) tot eerste Professor Anatomico-chirurgicus by de Societeit aangestelt bl. 607. Provisionele Instructie voordien zelven bl. 607. 608. Zyn lof. bl. 609
- STEDEN**, haar oorspronk veeltids duister en met fabelen vermengt. bl. 1
- STEEENE** (*Coenraad van der*) of *Coenradus de Silice*, Deken van het kapittel ten Hove bl. 225. was eerst prooft van dezelve kapelle bl. 225. ook Raad van Hertog *Aalbert* en Priester bl. 226. Griffier en Zegelaar bl. 227. Wordt door den zelven gekoren tot scheidsmam over zeker zwaar geschil bl. 227. Naderhand ook Prooft van Bergen in Henegouwen genoemd bl. 228
- STEGE** (Mr. *Aalbert van der*) Deken van de Hofkapelle, en te gelyk lyfarts van den Graaf. bl. 232
- STERLINGSTRAAT** waar van haaren naam bekomen heeft. bl. 743
- STOELMAKERS** behoorden te voeren onder een gilde met de Konstschilders, dog tans daar van afgezonderd. bl. 641
- STRAATEN** van den *Hage* al voor den jare 1400 bekend bl. 74-78. van 1400 tot 1500. bl. 78-82. In wat straten de *Haag* verdeelt is na den jare 1500. bl. 83. Verscheide straten en gragten in 't einde van de zestiende en begin van de zeventiende eenwaangelegt en gegraven bl. 91. Straaten in 1626 bekend bl. 93. Uitzetting van den *Hage* na den jare 1626 bl. 95. *Bylage F*. Straaten in de jaaren 1642. en 1646. aangelegt bl. 46. Laatste vergrooting in 1706. bl. 97
- STRANDVONDER** van *Schevelinge* door den Graaf aangestelt bl. 55. 56
- STRYNEUS** [Heer *Cornelius*] Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 257
- STUKKEN-BOOTERHUIS**, zie *Booterhuis*.
- STYL** [Mr. *Cornelis*] Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 257
- SUPERINTENDANT** of Commissaris over de tafelhouders van *Leening* in de steden bl. 651. zie verder op *Leening*.
- SUPPOOSTEN** van den Hove verlaten benefens de Hooge Collegien en meesten adel den *Hage* in de jaren 1572. en 1574. bl. 85. Komen met die vanden Hove in den jare 1577. weder herwaarts aan bl. 89-91. Vlees in de Voorpoorte van den Hove te koop voor de Suppoosten en Hovelingen bl. 112. Vrye tappers by wien de Suppoosten wyn en bier zonder accys konden bekomen bl. 177. De Suppoosten met die van den Hove en Rekenkamer vereeren een glas in de groote of St. Jacobskerk bl. 282. Commissie om de

- dezelve te taxceren in de betalinge van 't voorfz glas bl. 282. Hoe veel ieder van hen voor de eene helft daar in contribueeren moefte bl. 282-283. Overblyfzelen en infcriptie van het zelve nog heden te zien bl. 283. Suppooften worden in den jare 1684. met de Schutterye van St. *Joris* vereenigt bl. 670. Ordonnantie zoo op de voorfz combinatie als op de wagt bl. 670-675. Waren al van ouds gewoon met de burgers van den *Hage* te waken bl. 675. Onder wien dezelve ftonden bl. 676. Naderhand is deze vereeniging weder vernietigt bl. 676. De Suppooften in de jaren 1637. en 1672. wederom verzamelt en onder een lighaam gebragt. bl. 677
- SUPPOOSTEN-GASTHUIS, zie *St. Nicolaas Gasthuis*.
- SUYS (Mr. *Pieter*) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 260
- SUYS; het huis van den Heer *President Suys* bl. 722. Deze Heer was een man van grooten bedryve en de Rooms-katolyke religie zeer toegedaan bl. 722. Vlughte in 1572. na *Utrecht* bl. 723. Commissie op Mr. *Dirk van Bronckhorst*, om zyn huis omvertehalen bl. 723. Remonstrantie by de Magiftraat en Suppooften van den Hove daartegens overgegeven enz. bl. 723. 726. Werd als gemagtigde van 's Konings zyde nevens andere op de Vredehandeling tot Breda gezonden bl. 726. Traght zig daar na weder onder de gehoorzaamheid van de Staten te begeeven bl. 726. Sterft in den Hage in den jare 1580. bl. 726. By wien dit huis zedert bezeten is bl. 726. Is eindelyk afgetrokken en by den Grave van *Wassenaar* op dien grond een pragtigt paleis gebouwt. bl. 727
- SYMONSZOON (Heer *Jan*) kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 246
- SYMONSZOON (Mr. *Jacob*) mede kanunnik van het zelve kapittel bl. 246
- SYMONSZOON (Heer *Pieter*) insgelyk kanunnik aldaar. bl. 251
- SYNAGOGEN der Jooden zoo Portugeeſche als Hoogduitſche bl. 425. Der Portugeeſche in het nieuw Voorhout door wien en wanneer geſtigt bl. 425. Nieuwe Synagogen der zelve in denieuwe Uitlegging bl. 425. Hoe danigheid en grootte van dat gebouw bl. 425. 426. Galderyen voor de vrouwen bl. 426. Kas voor de boeken Moſes. bl. 426. Verhevene leesplaats voor den Rabbyn bl. 426. Voorplaats met een cierlyk yfer hek geflooten bl. 426. Hoe die Synagoge zig van agteren vertoont bl. 426. Synagoge der Hooduitſche Jooden op de gevolve gragt. bl. 426. 427
- SYNODE alhier vergaderende waar zyne zittinge heeft. bl. 342
- SYON [Convent van] buiten *Delft*; acte van indemniteit ten behoeve van het zelve wegens zekere jaarlykſe lyf-pentie bl. 255. Word daar van by den Hove van Holland geheel ontheft. bl. 255. A [5]

T.

TAFEREEL EN van ambagt en neering doende gildens in de Grootte kerk, zie op *Gilden*.

TAPPERS, zie *Vrye Tappers*.

TAURINUS (*Johannes*) in den jaare 1618. Predikant in den Hage, bl. 335. werd by het Synode te *Delft* gefufpeneert, bl. 335. A (p)

THEATRUM ANATOMICUM of ontleed-kamer ter oeffeninge van de Chirurgyns, zie *Anatomie*.

THOL (Mr. *Willem van*) kanunnik van het kapittel ten Hove, bl. 246

TIMBRE boven de wapenſchilden, zie *Helmen*.

TIMMERLUIDEN of St. *Jofeps-gilde*; gedigt op derzelve gildebord of tafereel in de grootte kerk, bl. 305

TOEGANGEN; vier vóornaame en vermakelyke toegangen tot den *Hage*, bl. 104

TOL (Heer *Jan*) Priester en kanunnik in de kapelle ten Hove, bl. 247

TOL-VRYDOM aan de viſſchers van den *Hage* toegestaan, bl. 53. als mede aan die van *Schevelinge*, bl. 53. 54

TOMBE. Heerlyke en pragtige tombe van *Vrouw Margareta* in de Hofkapel, bl. 269. Van den Admiraal *Obdam* in het Choor van de grootte kerk; bl. 289. Opſchriften op dezelve, bl. 290. 291. Van den Heere *Philips* Landgrave van *Heffen-Philipſtal*, bl. 299. Van den Heer *Gerit van Affendelft*, Heer van *Affendelft*

delft, en Jonkvrouw *Beatrix van Dalem* zyne egtgenoot in de kapelle van de Heeren van Assendelft, bl. 353. Opschriften op dezelve, bl. 354

TOOREN van de groote of St. Jacobs kerk beschreven, bl. 279. Hoogte van dezelve, bl. 279. A. (i);

TOORENSTRAAT al in den jaare 1373. bekend, dog met uitdrukking van dien naam in den jaare 1450. bl. 77. A. [5]

TRACTEMENT van de Haugtsche Predikanten na het begin van de Reformatie, bl. 333. A. [b.] Vermeerdering van het zelve wegens het prediken in de kapelle ten Hove, bl. 403. Van de Fransche Predikanten, bl. 409. Van de Engelsche, bl. 413. 414

TRANSPORTEN en hypotheecatiën van huizen op het Binnenhof enz. moeten geschieden voor den Hove van Holland, bl. 181

TREVES-KAMER van de Staten-Generaal in den jaare 1697 vernieuwt, en met deszelfs vereierzelen beschreven, bl. 136. Waar toe gebruikt werd, bl. 136

TUGTHUIS, zie *Spinhuis*.

TURFMARKT ontrent het begin van de zeventiende eeuw aangelegt, bl. 91

U.

UITENBOGAART (*Johannes*) tot Utrecht van zynen dienst afgezet, word in 1590. in den Haag beroepen bl. 334. Moeielykheden tusschen hem en *Henricus Rosæus* zynen mede broeder bl. 324. A. [k.] Verzoekt ontslaginge van zynen dienst, dog te vergeefs, *ibid.* Word by de Zuid-Hollandische Sinode te *Delft* gedeporteert *ibid.* Was de eerste vaste Predikant in de Fransche kerk in den *Hage*, bl. 334. en 406

UITWYK; het huis van den Heer Mr. *Cornelis van Uitwyk*. Jegenwoordige eigenaars en bewoonders van het zelve, bl. 752

URBANI [Heer *Gerrit*] kanunnik van het kapittel ten Hove, bl. 260

UTRECHT. Die van Utrecht waren verplicht jaarlyks een beer of mannekens verken aan den Hove te leveren, bl. 163. Werd in den jaare 1604. gortig bevonden; een brief van den Hove aan de Regeering van *Utrecht* daar over, bl. 164. 165. Klagte van

die van *Utrecht* over de hardigheid van deze zaak, bl. 165. Antwoord daar op, bl. 165. Dezelve klagte andermaal vernieuwt bl. 165. Die van *Utrecht* verkrygen in den jaare 1615 remissie daar van bl. 165, zie verder op *Hofbeer*.

V.

VLAART van het zieken van den *Hage* af tot in den Vliet by de Tolbrugge in den jaare 1550. geschoten, en wat die van den *Hage* daar in dragen moesten bl. 93. A. [d.] en *Bylage E.* 1. 2. enz.

ST. VALENTYNS - GILDE, waar uit het bestaat, en opschrift op deszelfs gildebord in de groote kerk, bl. 308. 309

VALKENHOF van de Graven al ontrent den jaare 1400. op het Buitenhof, bl. 168. Werd in een Sententie van den Hove van den jaare 1492. ook het *Hondenbuis* genoemd, bl. 169 Is in den jaare 1725. aan particulieren verkogt, bl. 169

VALKENISSE; het huis van den Heer van *Valkenisse* te vooren het huis van den Heer van *Sprang*, bl. 748

VEENESTRAAT bekomt haaren naam van de veenlanden ten zuiden van den *Hage*; gelegen bl. 15. A. [c.] werd al vermeldt in den jaare 1384. bl. 75 A. [k.]

VEENLANDEN waren eertyds de landeryen ten zuiden van den *Hage*, en inzonderheid de polder van *Ryswyk* en de *Susters* of *St. Elizabeths* polder, bl. 14. A. (c)

VEERKAY (de lange en korte) het Westeinde van dezelve in den jaare 1646. gegraven, bl. 95. A. (s)

VELAND (Heer *Adriaan Pietersz.*) kanunnik van het kapittel ten Hove, bl. 259

VERPONDING; moielykheden over de betaling van verponding van de oude of *St. Joris* Doele, bl. 678. 679. Missive van de Staten van Holland aan de Magistraat geen verponding van dezelve te vorderen, bl. 679. Tweede Missive diesaangaande, bl. 680. Dog word jegenwoordig nog betaalt, bl. 681

VERSTERKING vanden *Haag* vrugteloos ondernomen, bl. 99. Door Prins *Maurits* in den jaare 1600. wederom daartoe aangemaant, dog zonder gevolg, bl. 99. 100. In den jaare

1629. hervat, bl. 101. Oppositie van die van *Delft* daar tegens, bl. 102. Resolutie van de Staaten dies aangaande, bl. 102. Nadere resolutie van dezelve, bl. 103
- VERWERS**, zie *Kladscbilders*.
- VERWERSSLOOT**, waar van haaren naam bekomen heeft, bl. 623, zie verder op *Lakendrapperye*.
- VICARIE**, te *Hekendunen* gemelt in een brief van Vrouw *Magteld* van den jaare 1266. bl. 19. Vicarie ter eere van St. *Ewaldus* en St. *Adrianus* in de kerke van *Schevelinge*, bl. 43. Eene in de kapelle ten Hove voor de ziele van Heer *Gerard van Wateringe* door Graaf *Willem den V.* gefondcert, bl. 184. Fondatie brief van de voorfz. Vicarie, bl. 184. 185. De collatie daar van aan het flagt van *Wateringe* gegeven, bl. 186. Verscheide Vicarien of kapelletien van elders in het kapittel ten Hove ingelyft, bl. 206. 207. Fondatie van eene vicariye in de Parochie kerke van den *Hage* voor de ziele van Graaf *Floris* door den Abt van *Middelburg*, bl. 274. 275. Bevestiging van dezelve door Graaf *Willem den III.* bl. 275. 276. Verscheide vicarien gevestigd aan het altaar van den H. Geest in de grootte kerke, bl. 314. 315. 316. als mede aan verscheide andere altaaren aldaar bl. 318 322. Fondatie van een vicarie op het altaar in de kapelle van de Heeren van *Affendelft* bl. 357. Bezitters van dezelve vicarie bl. 357. 't Regt van collatie aan wien naderhand gekomen, bl. 357. 358. Vicarie van eenen Mr. *Joris* in de Parochie kerke van den *Hage* gestigt, in de kapel van St. *Nicolaas* Gasthuis overgebracht, bl. 441. Nadere bevestiging van dezelve bl. 441. 442. Vicarie in 't St. *Elizabets* convent in den *Hage* gefondcert, by die van *Gaalen* te *Haarlem* te begeven bl. 461. Vicarie aan het altaar van de St. *Kornelis* kapel of het Leprooshuis bl. 479. Vicarie aan 't altaar van het Sacraments Gasthuis, bl. 488
- ST. VINCENTIUS FERRARIUS**, Broederschap in het St. *Vincents* klooster en plechtige ommevang ter zyner cere. bl. 377
- ST. VINCENTS KLOOSTER EN KERK** nu de klooster kerke genaamt zie *Kloosterkerk*.
- VILLIERS**; het huis van den Heer van *Villers* op den oosthoek van de *Kneuterdyk*, te vooren dat van den Graaf van *Egmond*, zie *Egmond*.
- VISCH** op het strand van *Schevelinge* afgeslagen, zekere penning daarvan ten voordeele van de kerke bl. 48. Ordonnantie op de betaling van dien bl. 48. 49. De Hagenars hebben het regt om den visch aldaar afgeslagen te mynen en ook te naaften bl. 55. Zelzame visch te *Schevelinge* gevangen in den jaare 1566. bl. 59. Andere groote visch in den jaare 1617. bl. 59. Opschrift by deszelfs bekkeneel in de kerke. bl. 60
- VISCHKOOPERS** van den *Hage* tol-vrydom toegeftaan bl. 53, als mede aan die van *Schevelinge*. bl. 53. 54
- VISCHKOOPERS** of *St. Pieters-gilde*; gedigt op derzelve gildebord of tafereel in de grootte kerke bl. 303. 304
- VISCHMARKT** al bekend in den jaare 1359. bl. 75. A [i] Gifte daarvan aan den *Hage*. bl. 631
- VITTELEROORDE** veelyds gevoegt by *Westerbeek* bl. 64. 't welk beuzelagtig van Keizer *Vitellius* afgeleid word bl. 65. Is waarschylyk de landstreek waar in dit huis gelegen is. bl. 65
- VLAARDINGEN** [Heer *Cornelis van*] Priefter en Kanunnik van het kapittel ten Hove. bl. 254
- VLAMINGSTRAAT** schynt haaren naam eerst na 1400 bekomen te hebben, oulings genaamt die *Cafeyedestraat* bl. 77. A [p]. Zwaare brand in den jaare 1584 of 1585. in dezelve ontstaan. bl. 77. A [p]
- VLEERSTEEG** ontrent het midden der vyftiende eeuw de uiterste limite van den *Hage* bl. 78. A [v], werd al vermeld in den jaare 1452 bl. 80 A [e]
- VLEESCH-HAL** of *Vleesch-huis* tot *Schevelinge* bl. 52. Vleesch-hal in den *Hage* voorheen de kapel van het St. *Nicolaas* Gasthuis, bl. 444. 611. Het regt en inkomen daar van behoorde den Graaf toe bl. 611. 612. In den jaare 1544. by de Magistraat zekere huizinge daar toe gekogt bl. 612

612. Octrooi om op deszelfs inkommen zekere renten te verkopen, en bevestiging der gifte van de Halle door Hertog *Willem van Beyeren* bl. 612.
614. Uit hoe veel stallen de nieuwe halle bestond, en ordrein 't verwisselen der banken bl. 615. De kapel van het St. *Nikolaas* Gasthuis in den jaare 1615. van de Regenten gekogt en tot een vleeschhal gemaakt bl. 618. Uit hoe veel stallen die bestaat bl. 619. Ordonnantie en Reglement dies aangaande, bl. 619
- VLEES-HOUWERS stonden oudtyds met vleesch te koop op de Zaal en in de Voorpoorte van den Hove ten behoeve van de Suppoosten en Hovelingen bl. 112. 618, zie verder op *Vleesch-stallen*. Ordonnantie en Reglement voor de vleeschhouwers bl. 619. Geene vrouwsperzoonen met vleesch te koop te staan bl. 619. Behalven deze vleesch-houwers nog andere buiten de stalle bl. 619. Ordre van de Magistraat tot weering van disordres daar door veroorzaakt. bl. 619. 620.
- VLEESCH-STALLEN op de zaal van 't Hof ten behoeve van de Suppoosten en Hovelingen bl. 112. 618, ook in de Voorpoorte van den Hove bl. 615. Permissie aan twee perzoonen, om aldaar vleesch te verkoopen bl. 615. Nog aan verscheide andere bl. 615. Klagte van de Magistraat aan den Hove wegens wanordre daarentrent bl. 616. Ordonnantie van den Hove diesaangaande bl. 616. 618. Nieuwe klagte aan de Societeit bl. 618. Voorzieninge daartegens bl. 618. Naderhand de voorfz vleesch-stallen geheel van daar geruimt bl. 618
- VLIES (Gulde) Ridders van het gulde vlies, zie *Ridders*.
- VOLDERS, zie *Droogscheepers* en *Lakendrappiers*, hadden eertyds een afzonderlyk gilde. bl. 650
- VOLDERSGRAGT nu de *Gevoldcgragt* genaamt; al bekend in den jaare 1451. bl. 81. A (k). Waar van zy dien naam bekomen heeft. bl. 613
- VOLDERSLAAN aande westzyde van het Spuy tot het zuideinde, nu de Wagestraat: ook wel de *Laan* genaamt bl. 83. A (q).
- VONDELINGEN. Voorstel om een Vondclings-huis te bouwen, dog niet werkstellig gemaakt. bl. 548.
- VOORBURG het oudste Dorp van geheel Holland, ten oosten van den *Hage* gelegen bl. 16.
- VOORHOF of *Neder-hof* wierd voorheen het Buiten-hof genoemd, zie *Buiten-hof*.
- VOORHOUT, oude gesteltenisse en hoe verre het van tydt tot tydis betimmert geworden, uit verscheide oude bescheiden aangetoont bl. 72. en 73 A [d] [e]. Door Keizer *Karel* ontrent den jaare 1536. beplant, misflag van Van der Does diesaangaande bl. 396. A [w]. Placcaat tegens het schenden van de boomen aldaar. bl. 396. 397
- VOORHOUT (het nieuwe) ontrent de jaren 1642. en 1646. met voortrefelyke huizen bebouwt bl. 97, was voorheen met een poort afgeslooten. bl. 97
- VOORPOORT van den Hove van *Holland* onzeker wanneer die gebouwt, bl. 169, word ook' des *Gravenstcen*; *Gevangenis*, en *Stokke* genaamt, bl. 169. Wat misdadigen daarin voorheen bewaart wierden bl. 169. 170. Naderhand de *Gevangenispoort* genaamt bl. 170. Wat gevangenen tans daar gebragt werden bl. 170. Voorheen wierden de crimineele gevangen van den *Hage* op de Voorpoorte van den Hove gebragt, bl. 647
- VOPPENZOON (Heer *Dirk*) Deken van de Hofkapel bl. 229, tot veelerley gewigtige ampten door Hertog *Aalbert* gebruikt bl. 229. Komt ook voor als Raad en volmagtigde van Hertog *Aalbert* bl. 229. Als Rentmeester van Noortholland bl. 230. en eindelyk als Deken in den jaare 1381. bl. 230. Draagt zyne wooninge in den *Hage*, genaamt de *Canefic*, opaan Hertog *Aalbert*, en ontfangt die weder te leen bl. 230. Zyn sterftyd onzeker bl. 231. Komt als Kanunnik voor in den jaare 1370. bl. 242
- VOPPENZOON de *Jonge* (Heer *Dirk*) Kanunnik in de Hofkapel, bl. 246. Koopt de Scholasterye en Schole van eenen anderen, en geeft dezelve over den Deken en het kapittel, bl. 246. 590
- VOS (Heer *P.*) Kanunnik van het kapittel ten Hove, bl. 253
- VOSMEER (Heer *Sasbout*) werd in Eecccc 1583

1583. algemeen Vicaris van *Utrecht*, bl. 240. in 1589. Vicaris over de vereenigde Nederlanden en in 1591. Deken van de kapelle ten Hove bl. 240. Was de laatste Deken van het voorfz. kapittel bl. 240. Acte van zyne voorftellinge en verkiezinge tot het Dekenfchap, bl. 241
- V O S S E N; het huis van *Maria van Voffen* bl. 746, naderhand in verſcheidene perceelen verdeelt, bl. 746
- V R O U W T J E met de kruiken; kapelle van dezelve, zie *Samaritaanfche Vrouw*.
- V R Y D O M van Tol, zie *Tolvrydom*. Vrydom van den *Hofwijfch* tot *Katwijk* te betalen aan de *Schevelingers* vergunt, bl. 54
- V R Y E T A P P E R S. De Cipier van de Voorpoorte voorheen een vande vier vrye tappers in den *Hage* bl. 177. 't welk hem naderhand benomen word, bl. 177. Correctie der vrye tappers, die onvrye perzoonen wyn en bier hadden getapt en Reglement voor 't roekomende, bl. 177. 178. Octiooi van Keizer *Karel* dies aangaande, bl. 177. A (f).
- V U U R B O E T. Het regt daar van by de ſtierluiden betaalt ten voordeele van de kerk van *Schevelinge* bl. 49. Keure rakende het betalen van 't zelve regt bl. 49. 50. Nieuwe vuurboet of vuurbaak gebouwt in 1595 uit de inkomſten van de viſſcherye, bl. 49. A [x]
- V Y V E R. Het beviffchen van de vyver in den *Hage* enz. aan de Predikaren toegestaan bl. 373. Het St. *Nicolaas* Gaſthuis daarmede bevoorregt bl. 435. 436, als mede de Regenten van het Leprooſhuis. bl. 484
- V Y V E R B E R G, naamſpronk en oude geſteltenis. bl. 83. A (f)
- W.
- W A A G word door Hertog *Aalbert* aan het St. *Nicolaas* Gaſthuis gegeven bl. 428. 429. De kapel tegen over het zelve Gaſthuis eertyds daartoe gebruikt bl. 442, naderhand tot de *Vleefch-hal* bl. 444, zie *Vleefch-hal*. De Waag te vooren door booden en dienaars van de Gaſthuiſmeesters bedient, word naderhand aan den meeftbiedenden verpagt bl. 445. Placcaat waar by aan hen gepermitteert werd de Waag te verpagten bl. 445.
446. Vernieuwing van het zelve, Bylage O O. De Waag jegenwoordig aan het Booterhuis bl. 635. Tot wat einde de Waagen zyn ingeſtelt bl. 635. Bedienden van dezelve. bl. 635
- W A A R A N D E (Paſtoors) aanzienlyke woonplaats van dezelve bl. 326. Hoedanigheid en waar gelegen bl. 327. Was al in zeer vroege tyden bekend bl. 327. 328. De grond daar van in den jaare 1589 in erfpagt gegeven aan de Peſthuiſmeesters van den *Hage* bl. 328. en A (y). Naderhand met huizen bebouwt en jegenwoordig de *Waaranje*, *Franje*, of de *Geest by 't Dolhuis* genaamt bl. 329. Hoe verre zig eertyds uitſtrekte en uit wat ſtraaten jegenwoordig beſtaat. bl. 329
- W A A R D Y N S van de Lakendrapperye en ordonnantie voor dezelve bl. 624, Waarin hun ampt beſtond bl. 625. By wien verkoren wierden bl. 625, zie verder *Lakendrapperye*.
- W A G E S T R A A T van ouds het *Zuit-einde op ten Delfweg* al bekend in den jaare 1399. bl. 76. A (l)
- W A G T. De Schutters van St. *Joris* tot beſcherming van den *Hage* vereenigt met de Suppooften van den Hove onder twee byzondere vendels bl. 670. Ordonnantie zoo op de voorſchreve combinatie als op de wagt bl. 670-675. De Suppooften waren al van ouds gewoon met de burgers van den *Hage* te waken bl. 675. Onder wien dezelve ſtonden bl. 676. Naderhand is deze vereeniging weder vernietigt bl. 676. 't Hof conſenteert de Magiſtraat van den *Hage* voor eene winter de Commiſſariffen van de wagt uit de Magiſtraat te kiezen bl. 676. 677. De Suppooften in den jaare 1635. en 1672. wederom verzamelt en onder een lighaam gebragt bl. 677, zie ook op *Schutters*.
- W A N T H U I S, zie *Lakenbal*.
- W A P E N E N van de Ridderſ van het Guldie vlies in het Choor van de groote kerk bl. 284. Rede waarom die aldaar zyn geplaatſt bl. 287. Aanmerking op den ſtand der helmen boven dezelve bl. 288. 289. Menigte van wapenen in dezelve kerk en rede van dien. bl. 295
- W A R A N J E oudſtyds de Paſtoors Waarande, zie *Waarande*.
- W A R M O E S S T R A A T, nu gemeenlyk ge-

- genoemt de *Boekborstſtraat*; al hekent in den jaare 1626. bl. 64, zie ook *Boekborstſtraat*.
- W A S C H - H U I S van het collegie der kanunniken ten Hove *Lavanderye* en *Lavandiershuis* genoemd, zie op *Lavandiershuis*.
- W A S S E N A A R, een dorp en Heerlykheid ten noordoosten van den *Hage* gelegen. bl. 16
- W A S S E N A A R. De Hoog Ed. gcb. Heer *Jacob Baron van Wassenaar*, Heer van *Obdam* enz. Tombe in het Choor van de groote kerk te zyner eere opgeregt bl. 289. Opschriften op dezelve te vinden bl. 290. 291
- W A S S E N A A R; kapel van de Heeren van *Wassenaar* in de klooster kerk gestigt. bl. 384
- W A S S E N A A R; prachtig paleis by den Grave van *Wassenaar* getimmerd op den grond van het huis van den President *Suys* bl. 727, zie verder op *Suys*.
- W A S S E N A A R. De huizinge van het oud adelyk geslagt der Baronnen van *Wassenaar* bl. 727. Wanneer en by wien gestigt bl. 727. Is in latere tyden bewoont by *Andries* bastard van *Wassenaar*. bl. 727. daarnaby *Vrouw Maria van Meluin* bl. 727. Wierd in 1584. by de Staten aangeslagen bl. 728. en aan den Graaf van *Hohenloo* tot inwooninge gegunt bl. 728. Daarna door den Graaf van *Ligne* aan Heer *Cornelis van der Myle* verkogt bl. 728. Palsgraaf *Frederik de V* in het zelve huis gelogeert en drie dagen op koste van den Staat gedefroyeert bl. 729. 730. 't Voorz. huis afgebrooken en daarop een ander aanzienlyk huis gebouwt. bl. 731
- W A T E R I N G E, een dorp ten zuidwesten van den *Hage* gelegen. bl. 16
- W A T E R I N G E. Gerard Heer van *Wateringe* Ridder, door Graaf *Willem den V*. omgebracht, 't geen byzommige voor de oorzaak van zyne krankzinnigheid gehouden word bl. 129. Kapellanie in de kapelle van den Hove voor de ziele van Heer *Gerard van Wateringe* gefondeert bl. 184. Fondatie brief van dezelve bl. 184. 185. De collatie daar van aan 't geslagt van de *Wateringe* gegeven. bl. 186
- W E E S - H U I S tot *Schevelinge* in den jaare 1697. gestigt bl. 52. Oorzaak van deszelfs opregting bl. 52. 53. In den *Hage*, wanneer en by wien opgeregt bl. 511. Eerste oorsprong en rede van deszelfs stigting bl. 512. Acte van autorisatie van het Hof tot opregting van een Weeshuis bl. 512-514 Zeker huis in de Nobelſtraat daartoe gekogt bl. 514. Ordonnantie van het zelve van den jaare 1564. door den Hove geaprobeert bl. 514-528. Eenige verandering daarin in den jaare 1568 gemaakt bl. 528. Interpretatie van het 16. art. van dezelve bl. 528-529. Zwaarigheid om eenen *Jan Crispynsz* in teneemen, om dat buiten den *Hage* was gebooren bl. 529. Advis van de Regenten daarover bl. 530. Word door de Staten van Holland begiftigt met zeker land toebehoorende het Dominikaner-klooster bl. 531. Verzoek van de Regenten om de ongealieneerde goederen van 't St. *Agnieten* Konvent te mogen hebben bl. 531. Lotery tot ondersteuning van het zelve bl. 532. Vrydom van Stads- en gemeene Landmiddelen bl. 532. Geniet mede zyn aandeel in de rantsoen-penningen van de pagten bl. 532. Weeskinderen van *Schevelinge* mede eertyds in het zelve ontfangen bl. 532. Autorisatie van den Hove om tot *Schevelinge* aalmocffen tot behoef van 't Weeshuis in den *Hage* te collecteren bl. 533. Geschil hier over in lateren tyd bl. 533. De Staten van Holland requireeren berigt van 't Hof nopende het regt van die van *Schevelinge* tot het Weeshuis inden *Hage* bl. 533. 534. Advis van den Hove dienaangaande bl. 535-537. Vermeerdering van kinderen in het zelve Weeshuis b. 537. Het St. *Agnieten* Convent by de Staten vergunt tot een Weeshuis bl. 538 Consent om het Paterhuis te mogen verkopen bl. 539. Request van de Regenten om het oude Weeshuis te verkoopen bl. 539-540. Autorisatie van den Hove daar toe bl. 541. Wanneer de Weezen in dat Convent zyn overgebracht bl. 542. Autorisatie om een Schoolmeester in 't Weeshuis aan teneemen bl. 542. Voorregten en voordeelen by de eerste instelling aan de Weezen vergunt bl. 543. Keure rakende de erffenisse van de arme Weeskinderen bl. 543. Regenten

B L A D W Y Z E R

- genten en derzelver aanstelling. bl. 544
- WERKHUIS**, *Tugt- of Spinbuis*, zie *Spinbuis*.
- WESTEINDE** hoe verte voor 1400 be-
timmerd. bl. 78 A(v)
- WESTERBEEK**, (het Huis te) ge-
legen onder Haag-ambagt bl. 64, door
wien gebouwt, en waar van zoo ge-
noemt bl. 64. Gelegentheid van het
zelve bl. 64. Verlof aan den buur-
man van *Westerbeek*, om de konynen
op zyn land komende, te vangen bl.
64. Een *Heerlykheid* genoemd, ook
slot, en *Kasteel* bl. 65. Werd veel-
tyds daar by gevoegt *Vittelvoorde*, zie
Vittelvoorde. Eigenaars van het Huis
te *Westerbeek* bl. 65. Waarvaneen,
den naam van *Westerbeek* aanneemt
bl. 66. Jegenwoordige bezitter bl.
67. By 't Hof in den jaare 1567. op
3400 gulden getaxeert. bl. 67. A(b)
- WESTERBEEK** (geslagt van) hoe dit
Huis daaraan gekomen is bl. 66.
werden Jonkers genaamt bl. 66. Het
zelve nader beschreven bl. 66. 67
- WESTKAMP**, een Lusthuis onder
Haagambagt gelegen. bl. 68
- WESTLAND** ontrent 's *Gravenhage*,
de vermakelykste en vrugtbaarste oord
van gansch Holland bl. 15. Collec-
te door het gansch Westland voor de
arme Leproozen in den *Hage* gedaan.
bl. 483
- WEVERS-GILDE**; opschrift op des-
zelfs gildebord of tafereel in de groote
kerk. bl. 310. 311
- WEVERSPLAATS** waar van haaren
naam bekomen heeft, bl. 623, zie
op *Lakendrapperye*.
- WEYTZEN** (de Heer en Mr. *Quin-
tyn*) ordinaris Raad in den Hove van
Holland, Grafteken van dezelve in
de groote kerk, bl. 297
- WIGGERS** (Heer *Pieter Jansz*) Ka-
nunnik van het kapittel ten Hove,
bl. 260
- WILDERNISSEN** en *duinen* van het
kapittel ten Hove, zie *Duinen*.
- WILLEM DE II.** de 15. of 200 an-
dere willen, de 18. Graaf van Hol-
land, Paleis of Hof door den zelve
in den *Haag* gebouwt, bl. 4. 106,
brengt zyn Hof waarschynlyk van
's *Gravezande* in den *Hage*, bl. 107.
108
- WILLEM DE III.** van *Henegouwen*,
Graaf van Holland, geeft de kapelle-
rye van *Eikenduinen* aan den Abt van
Middelburg, werdende die kapel tot
een Parochie-kerk verheven, bl. 19.
Het huis ten *Binkhorst* aan hem opge-
dragen door *Simon van Benthem*, aan
wien hy dat weder te leen uitgeeft,
bl. 61
- WILLEM DE IV.** van *Henegouwen*,
Graaf van Holland, Tol-vrydom door
den zelve aan den vischkopers van den
Hage verleent, bl. 53
- WILLEM DE V.** van *Beyeren*, Graaf
van Holland, het jus Patronatus of
regt van Collatie van het kapelletje
van *Schevelinge* aan hem opgedragen,
bl. 38. Kelder van den Hove van
Holland, waar in hy uitzinnig ge-
worden zynde zoude gezeten hebben,
bl. 129. Oorzaak van zyne krank-
zinnigheid, bl. 129. 130. Fondeert
een kapellanie in de kapelle van den
Hove voor de ziele van Heer *Gerrit
van Wateringe*, door hem omge-
bragt, bl. 184. Doed in dezelve ka-
pelle overbrengen de zielmissen voor
de ziele van Graaf *Floris den V.* te
Alkmaar gedaan werdende, bl. 207
- WILLEM DE VI.** van *Beyeren*, Graaf
van Holland, begiftigt het St. *Vin-
cents*-klooster en kerk, met zekere
renten, bl. 367. Bevestigt de gifte
van de vleesch-hal en het regt en in-
komen van dien aan die van den *Ha-
ge*, bl. 612-614
- WILLEMSZ** (Heer *Jan*) Kanunnik
van het kapittel ten Hove, bl. 261
- WILLEMSZ** (*Jan*) waarschynlyk de
eerste Predikant in den *Hage* na de
Reformatie, bl. 330. Word al in
den jare 1581. genoemd certyds Pre-
dikant in den *Hage*, en aan hem ze-
ker onderhoud door de Staaten van
Holland toegestaan, bl. 330. 331
- WITZENBURG**, een herberg by *Rys-
wyk*, is een agterleen van het Huis
den *Binkhorst*, bl. 61
- WOLBRANTSZ** (Heer *Pieter*) Ka-
nunnik van het kapittel ten Hove,
bl. 261
- WOLLE WANTHUIS**, zie *Lakenhal*.
- WOUW**; beschryving van het Hotje
van Juffrouw *Cornelia van Wouw*,
voor oude vrouwen en vrysters ge-
sligt, bl. 578. mitsgaders dat van den
Ridder van *Wouw*, bl. 578
- WYK** (Mr. *Wouter Woutersz van*)
eerste Rector na de vernieuwing van
de

B L A D W Y Z E R

de Latynsche school, bl. 599
WYNKOOPERS of *Noachs-gilde*; ge-
 digt op deszelfs gildebord of tafereel
 in de groote kerk, bl. 302. 303

Y.

ST. YVO. Altaar ter eere van *St. Yvo*
 in de lieve Vrouwe kapel ten
 Hove, bl. 268. werd zeer veel be-
 zocht door gecondemneerdens by den
 Hove om aldaar boete te doen, bl.
 268. 269. en A (b)

ST. YVO-KAPEL ten Hove oudstydts
 het *kapelletje* jegenwoordig de *Re-*
questkamer genoemd, bl. 125. A (c)
 zie op *Kapelletje* en *Requestkamer*.

YSSELSTYN; het huis van den Heer
 van *Yffelstyn* bekend met den naam van
 't huis van *Vander Nieuburg*, bl. 745
 zie *Nieuburg*.

Z.

ZAAL. Beschryving van de groote
 zaal van 't Hof, bl. 111. Grootte
 en bouwstoffe, bl. 112. Is rontom
 voorzien met winkels, bl. 112, om-
 hoog met veroverde vlaggen, ven-
 delds enz bl. 112. 113. Instellinge
 van *St. Jacobs-ordre* door *Floris den*
V. aldaar bl. 113. Algemeene Staats-
 vergadering in den jaare 1651. op
 dezelve gehouden. bl. 116

ZAAL (*Heer Willem*) Priester en Ka-
 nunnik van het kapittel ten Hove bl.
 251

ZANGERS. Onder den Zangmeester
 van het kapittel ten Hove waren vier
 zangers of Choralen bl. 262. Con-
 tract tusschen het zelve kapittel en de
 Magistraat van *Delft*, dat d'een des
 anders zangers niet onderhuurren mag
 bl. 263. 264. Diergelyk contract tuf-
 schen *Getydemesters* van de groote
 kerk en die van *Delft* bl. 312. On-
 der de zangers, die dagelyks de ge-
 tyden moeten zingen in de groote kerk
 (ook *Getydenaaren* genaamt) verschei-
 de perzoonen van aanzienlyken huize.
 bl. 312

ZANGMEESTER van het kapittel ten
 Hove had onder zig vier Choralen bl.
 262. Voorwaarden waarop *Mr. Jan*
Ketclair het zangmeesterfchap van het
 zelve kapittel aanneemt. bl. 262

ZEE-ROVERS. *Schevelinge* door de-

zelve in gevaar in den jare 1471. bl.
 58. welke gevangen zynde daar over
 in den *Hage* gestraft worden. bl. 59

ZEEVONDER, zie *Strandvonder*.

ZEGERS (*Mr. Pieter*) kanunnik van
 het kapittel ten Hove bl. 257, was
 ook Raad ordinaris in den Hove bl.
 257. Word aangestelt tot Persoon
 van *Naarden* bl. 257. Brief van
Vrouw Maria aan den Rade van Hol-
 land om den zelve in 't bezit van het
 Perzonaatschap van *Naarden* te ster-
 ken bl. 259. Bevel aan den Prooft
 van *St. Jan te Utrecht* van zig niet
 te kanten tegens deze aanstelling bl.
 259. Was in den jare 1552. Vice-
 deken van het kapittel. bl. 259.

ZEVERYNSZON (*Heer Frank*) Prie-
 ster en kanunnik in de Hof-kapelle.
 bl. 242

ZIEKEN-Leprooshuis of *St. Kornelis ka-*
pel in den *Hage*, zie *Leprooshuis*. De
 grond daarom heen het *Zieken* ge-
 noemt, strekte zig al in den jare 1476.
 uit tot vooraan op 't Spuy bl. 479
 A (b)

ZILVERSMITS-KEURHUIS, zie
Keurbuis.

ZILVERWERK in de aarde ontrent
 de kapel van den Heere *Ruichbrok van*
der Werve in de groote kerk gevon-
 den bl. 360: Tot wat altaar het be-
 hoort hebbe, en wanneer waarschy-
 nelyk aldaar begraven zy. bl. 360.

361

ZORGVLIET, een lusthuis onder
 Haagambagt gelegen, bl. 68

ZUILENSTRAAT in 't begin van de
 zeventiende eeuw aangelegt bl. 91.
 Bekomt den naam van *nieuwe School-*
straat van de Latynsche Schoole. bl.

600

ZUILICHEM (*Constantyn Huigens Hee-*
re van) het huis van den zelve aan
 de westzyde van het Plein. bl. 182

ZUIDEINDE, nu de *Wagestraat* ge-
 noemt, zie *Wagestraat*.

ZWAAN (herberg de) oudste gebouw
 van den *Hage* bl. 2. Was volgens
 zommige het jagthuis van den Graaf
 bl. 2. 72. Een leen van Holland bl.
 72. 746. Wie daar mede in ou-
 de tyden zyn verlyd geweest. bl. 746.
 Was eertyds het huis van *Mr. Hippo-*
litus van Perzyn, President te Utrecht.
 bl. 745. 746

EENIGE NADERE ONTDEKKINGEN

E N

AANWYZINGE DER DRUK-FAUTEN.

bladz.

- 14 A (c) r. 32. Rykwykschen, lees Ryswykschen.
 17 A. r. 26 LXXVI, lees LXXIII.
 21 r. 39. cat. banken, ongetwyffelt sit-banken
 22 r. 8. bekenren, lees bekeeren.
 23 r. 34. exertie, lees exercitie.
 28 r. 3. veertig, lees vyftig.
 37 r. 43. Purtryk, lees Purtyck.
 38 r. 20. en 22. *Comitas*, lees *Communitas*.
 r. 23. *ambi*, lees *inibi*.
 r. 24. *nostri Wilbelmi*, lees *nostri Domini Wilbelmi*.
 r. 33. *perceptari*, lees *percepturi*.
 42 r. 4. by hem vooren, lees by hem vieren.
 49 r. 1. voegt by, Kerkmeesters aldair dair toe geordineert zal wezen, ende dat alle weeke.
 60 r. 33. boden, lees bodem.
 62 r. 35. Holland, voeg by (r)
 77 A. r. 10. MCCC zeven en veertich, lees MCCCCXLVII.
 89 r. 2. van onder. Registreren, lees Regiſteren
 103 r. 36. die de Burgemeesteren, lees die by de
 106 A (b) r. 5. redenen, lees redeneren.
 114 A (d) r. 13. verneederen, lees vermeerderen.
 118 A (p) V deel, lees IV deel.
 121 r. 11 klimt aan, lees klimt men aan.
 129 A (o) r. 4. *solutis*—*atrabilis*, lees *solitus*—*atra bilis*.
 141 r. 29 men, lees hen.
 143 A (y) r. 6. heft, lees helft.
 144 A. col. 2. r. 20. hoewel, lees hoe veel.
 145 A (b) r. 7 waren, lees vonden.
 — r. 10 precife te, lees precife hadden te
 149 r. 8 lees, zynde dezelve lang 70 voeten, 50 voeten breed. En reg. 23. lang 30 en breed 20 voeten.
 156 r. 33 't jaar 1551, lees 't jaar 1651.
 165 r. 28 twee jaaren, lees van twee.
 171 r. 5 van onder. Claas Gysbrechtz; lees Claas Gheryszoen.
 178 r. 25 die vrye tappers, lees drie.
 185 r. 11 *nostrum*, lees *nostram*.
 r. 3 en 12 *infra*, lees *intra*.
 190 r. 23, 25 prevende, lees provende.
 191 r. 12 Omme der onze, lees Ommedat.
 r. 19 comerloes, lees commerloes.
 r. 22 der zelve, lees dat zelve.
 laatste reg., agter wille, moet volgen op bladz. 192. dat die renten die van der Cappelrie die onze lieve broeder sichte tot Haerlem ende heer Coenraet nu besit incorporieert werden in deser Canezien en prouwen vorsewen. Item is onse wille en begeerte, dat
 197 r. 12. *sicut prius statuimus*, lees *sicut prius. Statuimus etiam*.
 r. 21. *reddibus*, lees *redditibus*.
 199 r. 11 *prospiciam*, lees *propiciam*.
 r. 27 *cogitacio*, lees *cognitio*.

bladz.

- 200 r. 11. *universa orbis*, lees *universi*.
 r. 15 *ipsa quodam*, lees *quodam*.
 207 r. 13 Willem de V., lees de VI.
 210 r. 5. *anum nostrum*, lees *avum*.
 214 r. 35 ghemieten, lees ghemienten.
 216 r. 33 Singende Voegtie, ongetwyffelt: Vigilie.
 229 r. 21 quitatie, lees quitantie.
 230 r. 32 tot onsen Hove watert, lees waert
 244 A (w) r. 2 's Lievens, lees St. Lievens.
 257 r. 21 Patroon lees Perzoon. Zoo ook bl. 258 r. 11 en 23, lees Personaatschap.
 260 r. 18 wierd, lees werd.
 287 r. 6. den XI Jan, lees X Jan. en A. (o) r. 1. den 5 Jan., lees den 10 Jan
 290 r. 32 *ATATIS*, lees *ÆTATIS*.
 291 r. 22. *FUGATAQUE*, lees *PULSA FUGATAQUE*
 292 r. 4 *morte*, lees *mortem* en r. 22 *ADRESSOR* lees *ASSESSOR*.
 297 r. 10 *ACCENTURIS*, lees *ACCENTURUS*.
 299 r. 9 haarer bedgenoot, lees haares bedgenoots, en r. 10 lees doodbus.
 314 r. 29 Legaan, lees Lefaan.
 315 r. 17. dair 't of, lees dair of 't.
 326 r. 6 *Curator*, lees *Curatus*.
 333 r. ult. 13 a 1400, ongetwyffelt 13a 140 pond.
 351 r. 38 allen, lees alleen.
 360 r. 17 Jacob van der Werve, lees van der Wiele.
 363 r. 8 stettinge, lees zettinge.
 382 r. 20 *Principi*, lees *Principis*.
 384 r. 30 Ao. 1669., lees 1469.
 399 r. 7 in den 1676 lees in den jaare.
 407 r. 22 verfoekt, lees verfocht.
 430 r. 33. 1377, lees 1373
 440 r. 10 *Wilhelmus de Deos*, lees *de Does*.
 441 r. 3. vllaar, lees altaar, en r. 30 anders wairverdient, lees anderswair verdient.
 447 r. 10 vertoont, lees vertoonen
 451 r. 22 Sinte Agata, lees Agneta
 472 r. 3 van ond. Bestierster, lees Bestierster.
 487 col. 1. r. 18 Joh. van der Hoeven *Burgenmeester*, lees Joh. van der Hoeven.
 col. 2 r. 5 Maaren, lees Maarlen
 col. 2 r. 27 lees Mr. Jacob-Willem Bosch
 508 col. 2 r. 9. Abr Persyn, lees Pefyn
 517 laatste reg. quotate, lees quotatie.
 546 r. 14 wierden gemaakt, lees wierd.
 553 r. 15 ambagt-jongens, voeg by (m) r. 27 wierden in twee, lees werden.
 572 r. 8 loop, lees loopt.
 575 r. 9 dat by 't, lees dan
 599 r. 1 en wierd, lees en werd
 620 r. 38 ware gepleegt, lees was
 624 r. 2 Waradeers, lees Waardyns of Warandeers.
 634 r. 29 huysman die dezelve, lees huisman dezelve
 r. 6 Pleyters, lees Pleysters.

bladz.

640 A r. 3 Kooren-meesters , lees Meeters
650 r. 2 *van onder* een agt vertrek , lees agter
675 r. 6 Toiiconden , lees 't Inhoude
690 art. XVII. tabbert te doen , lees ontdoen
707 r. 33 waren verdeelt , lees was
710 r. 20 gewoon zyn , lees en gewoon
722 r. 40 menigerlei redenen , lees smaad-
redenen
728 A (n) den 16 October , lees den 18

bladz.

729 r. 1 Staten , lees Staten Generaal— sessie
730 A (q) r. 2 lees tot dat haar neef
736 r. 11 lees zynen knape— in erfhuur had-
de gegeven
739 r. 21 Ackel , lees Arckel
746 r. 34 Mr. Quiryn , lees Quiryen
749 r. 24 tans by , lees tans bewoont by
753 r. 33 onvergelyk , lees onvergelykelyk
r. 36 lees hun vervliegend

De druk-fauten van minder belang gelieve den goedgunstigen Le-
zer ten beste te houden en onder 't lezen te verbeteren.

